

BERETNINGER
OM
AMTENES ØKONOMISKE TILSTAND
1911—1915.

AVGIT I HENHOLD TIL DEN NORSKE REGJERINGS RESOLUTION
AV 9 JUNI 1905.

*(Rapports des préfets sur l'état économique et social des préfectures
pendant la période de 1911 à 1915.)*

UTGIT AV
DET STATISTISKE CENTRALBYRAA.

I.
(SMAALENENE—LISTER OG MANDAL.)

KRISTIANIA,
I KOMMISSION HOS H. ASCHHOUG & CO.
1924.

Norges Officielle Statistik, række VII. (Statistique Officielle de la Norvège, série VII.)

Trykt 1922:

- Nr. 33. Rekruttering 1918. (*Recrutement.*)
- 34. Skiftevesenet 1918 og 1919. Overformynderiene 1917 og 1918. (*Successions, faillites et biens pupillaires.*)
- 35. Norges sparebanker 1920. (*Caisses d'épargne.*)
- 36. Norges handel 1920. (*Commerce.*)
- 37. Sjømannsforsikringen 1919. Fiskerforsikringen 1920. (*Assurances contre les accidents des marins. Assurances contre les accidents des marins pêcheurs.*)
- 38. Fattigvesenet 1918 og 1919. (*Assistance publique.*)
- 39. Folketellingen i Norge 1 desember 1920. I. Folkemengde og areal i Rikets forskjellige deler. Hussamlinger på landet. (*Recensement du 1er décembre 1920. I. Population et superficie des divisions administratives, etc.*)
- 40. Folketellingen i Norge 1 desember 1920. II. Trossamfund. (Hjemmehørende folkemengde.) (*Recensement du 1er décembre 1920. II. Population de droit classée par culte.*)
- 41. Norges jernbaner 1920/21. (*Chemins de fer norvégiens.*)
- 42. Rekruttering 1919. (*Recrutement.*)
- 43. Veterinærvesenet og kjøttkontrollen 1920. (*Le service vétérinaire et l'inspection de la viande.*)
- 44. Arbeidslønninger 1920 og 1921. (*Gages annuels des domestiques et salaires des ouvriers.*)
- 45. Ulykkesforsikringen 1919. (*Assurances contre les accidents du travail.*)
- 46. Civil rettspleie 1919 og 1920. (*Justice civile.*)
- 47. Norges kommunale finanser 1917/1918. (*Finances des communes.*)
- 48. Norges bergverksdrift 1919 og 1920. (*Mines et usines.*)
- 49. Produksjonsstatistikk for industrien 1916. (*Statistique de la production industrielle.*)
- 50. Norges postvesen 1921. (*Statistique postale.*)
- 51. Norges Brandkasse 1913—1917. (*Statistique de l'office national d'assurance contre l'incendie pour les années 1913 à 1917.*)
- 52. Jordbruk og fedrift 1916—20. (*Agriculture et élevage du bétail.*)
- 53. Norges fiskerier 1919. (*Grandes pêches maritimes.*)
- 54. Forsikringsselskaper 1920. (*Sociétés d'assurances.*)
- 55. Norges civile, geistlige, rettslige og militære inndeling 1 juli 1922. (*Les divisions civiles, ecclésiastiques, judiciaires et militaires du royaume de Norvège le 1er juillet 1922.*)
- 56. Norges telegrafvesen 1920/21. (*Télégraphes et téléphones de l'Etat.*)
- 57. Private aktiebanker 1921. (*Banques privées par actions.*)
- 58. Sundhetstilstanden og medisinalforholdene 1918. (*Rapport sur l'état sanitaire et médical.*)
- 59. Den norske Statskasses finanser 1 juli 1915—30 juni 1920. (*Finances de l'Etat.*)
- 60. Skolevesenets tilstand 1917. (*Instruction publique.*)
- 61. Sykeforsikringen 1921. (*Assurance-maladie.*)
- 62. Alkoholstatistikk 1920—1921. (*Statistique de l'alcool.*)
- 63. Norges kommunale finanser 1918/19. (*Finances des communes.*)
- 64. Kriminalstatistikk og Kriminell Rettspleie 1917 og 1918. (*Criminalité et Justice criminelle.*)
- 65. Norges skibsfart 1921. (*Navigation.*)
- 66. Stortingsvalget 1921. (*Elections en 1921 pour le «Storting».*)
- 67. Norges sparebanker 1921. (*Caisses d'épargne.*)
- 68. Norges handel 1921. (*Commerce.*)
- 69. Rekruttering 1920. (*Recrutement.*)
- 70. Norges bergverksdrift 1921. (*Mines et usines.*)

BERETNINGER

OM

AMTENES ØKONOMISKE TILSTAND

1911—1915.

AVGIT I HENHOLD TIL DEN NORSKE REGJERINGS RESOLUTION
AV 9 JUNI 1905.

*(Rapports des préfets sur l'état économique et social des préfectures
pendant la période de 1911 à 1915.)*

UTGIT AV

DET STATISTISKE CENTRALBYRAA.

I.

(SMAALENENE—LISTER OG MANDAL.)

KRISTIANIA,

I KOMMISSION HOS H. ASCHEHOUG & CO.

1924.

For femaarene 1881—1885, 1886—1890 og 1891—1895 se Norges Officielle Statistik, række III nr. 102, 206 og 315.

For femaaret 1896—1900 se Norges Officielle Statistik række IV nr. 106.

—«—	1901—1905	—«—	« V nr. 93.
—«—	1906—1910	—«—	« VI nr. 47.

Indhold.

Nr.	I.	Beretning fra amtmanden i Smaalenenes	amt.	Trykt
-	II.	—	- Akershus	— okt. 1918.
-	III.	—	- stiftamtmanden i Kristiania	 decb. 1919.
-	IV.	—	- amtmanden i Hedemarkens	amt. juni 1917.
-	V.	—	—	 april 1921.
-	VI.	—	- Kristians	— jan. 1919.
-	VII.	—	- Buskerud	— decb. 1921.
-	VIII.	—	- Jarlsberg og Larvik	— mai 1920.
-	IX.	—	- Bratsberg	— nov. 1920.
-	X.	—	- Nedenes	— decb. 1921.
-	X.	—	- Lister og Mandal	— decb. 1919.

Table des matières.

N ^o	I.	Rapport du préfet de Smaalenene.
-	II.	— - — d'Akershus.
-	III.	— - — de la ville de Kristiania.
-	IV.	— - — - Hedemarken.
-	V.	— - — - Kristian.
-	VI.	— - — - Buskerud.
-	VII.	— - — - Jarlsberg og Larvik.
-	VIII.	— - — - Bratsberg.
-	IX.	— - — - Nedenes.
-	X.	— - — - Lister og Mandal.

I.

Smaalenenes amt.

Beretning

om Smaalenenes amts økonomiske tilstand m. v.
i femaaret 1911—1915.

Indledning.

I administrativ henseende er i femaaret indtraadt følgende forandringer:

Ved kongelig resolution av 21 juni 1911 bestemtes at den i henhold til lov nr. 5 av 21 juli 1894 ved Stortingets beslutninger av 27, 28 og 29 juli 1897 — tilfølgetat ved kongelig resolution av 6 november s. a. — vedtagne omordning av det civile embedsverk blir fra 20 oktober 1912 at gjennomføre i Smaalenenes amt, og at til politimesterembederne i amtet fra samme tid henlægges:

Til Moss politimesterembedene herredene Raade, Vaaler, Hobøl, Rygge og Moss herred.

Til Fredrikstad politimesterembedene herredene Borge, Torsnes, Glemmen, Kraakerøy, Onsøy og Rolvsøy.

Til Fredrikshald politimesterembedene herredene Aremark, Øymark, Idd, Berg og Hvaler.

Til Sarpsborg politimesterembedene herredene Trøgstad, Askim, Spydeberg, Skiptvet, Rakkestad, Eidsberg, Rødenes, Rømskog, Skjeberg, Varteig og Tune.

Efter lov av 18 august 1911 angaaende utvidelse av kjøpstaden Sarpsborgs grænser overgik til Sarpsborg følgende eiendomme fra Tune herred:

Gaard nr. 92,	bruks-nr. 1,	Borregaard	av skyld 208 mark 26 øre.
— « 92,	— 2,	Øststad	« — 0 — 1 «
— « 92,	— 3,	Nordstad	« — 0 — 1 «
— « 92,	— 4,	Sørstad	« — 0 — 1 «
— « 92,	— 5,	Borgevoll	« — 0 — 5 «
— « 92,	— 6,	Vestad	« — 0 — 1 «

Overføres 208 mark 35 øre.

					Overført 208 mark 35 øre.			
Gaard nr. 92,	bruks-nr. 7,	Stranden søndre	av skyld	0 — 1 «				
— « 92,	— 8,	Stranden midtre	« —	0 — 1 «				
— « 92,	— 9,	Nordstrand	« —	0 — 1 «				
— « 92,	— 10,	Ravnebergets befæstnings-						
		anlæg	« —	0 — 48 «				
— « 92,	— 11,	Sarpsborg vandverk	« —	0 — 2 «				
— « 1,	— 2,	Maugesten østre	« —	0 — 7 «				
— « 2,	— 1,	Maugestentangen	« —	0 — 7 «				
samt en i loven nærmere bestemt del av gaards-nr. 62, bruks-nr.								
1, Lande, hvilken del ved skylddelingsforretning av 4 december								
1911 er git en skyld av						0 — 43 «		

Tilsammen 209 mark 45 øre.

I møte 26 juni 1913 fattet amtstinget beslutning om opførelse av et pleiehjem for tuberkuløse. Hjemmet blev opført paa en dertil indkjøpt eiendom i nærheten av Mysen i Eidsberg. Det har plads for 20 patienter, har kostet kr. 48 221.94 og blev aapnet for drift 12 januar 1914.

I ekstraordinært møte 24 mai 1911 fattet amtstinget beslutning om opførelse av et sindssykeasyl for amtet paa Veum i Glemmen. Ved kongelig resolution av 14 juli s. a. blev beslutningen approbert. Asylet, som planlagdes med plads for 200 patienter — men kan motta 220 —, har kostet i anlæg kr. 853 400 Det blev aapnet for drift 17 juni 1914.

A. Landdistriktet.

I. Jordbruk og fædrift.

Høstutbyttet var i femaaret:

Aar.	Høi.	Rug.	Vaarsæd.	Poteter.
1911..	Under et middelsaar, men kvaliteten meget god.	Under et middelsaar, men kvaliteten god.	Under et middelsaar, men kvaliteten god.	Adskillig under et middelsaar.
1912..	Noget over et middelsaar og kvaliteten meget god.	Noget — tildels — meget over et middelsaar og kvaliteten god.	Som for rug.	Middelsaar, kvaliteten god.
1913..	Noget over et middelsaar, kvaliteten meget god.	Under et middelsaar, men kvaliteten meget god.	Middelsaar med meget god kvalitet.	Middelsaar, kvaliteten god, delvis dog mindre god.

Aar.	Høi.	Rug.	Vaarsæd	Poteter.
1914..	Noget under et middelsaar, men kvaliteten meget god.	Middelsaar. Kvaliteten meget god.	Betydelig under et middelsaar, men kvaliteten i de fleste distrikter meget god.	Middelsaar og kvaliteten meget god.
1915..	Meget under et middelsaar og kvaliteten mindre god.	Meget under et middelsaar, men kvaliteten i de fleste distrikter meget god.	Middelsaar og kvaliteten meget god.	Betydelig under et middelsaar og kvaliteten mindre god.

Utsæden pr. 10 ar var i gjennemsnit i femaaret i liter for korn, erter og poteter:

Hvete.	Rug.	Byg.	Blandkorn.	Havre	Erter.	Poteter.
33.2	21	27	36.7	40	31	320

og foldigheten var:

7	11.6	9	9	8.5	7.4	13
---	------	---	---	-----	-----	----

De for femaaret indkomne opgaver vedkommende jordbruket indeholder følgende oplysninger:

Nyopdyrkning av jord har heller ikke i dette femaar fundet sted i nævneværdig utstrækning. Utlægning av indmark, aker og eng til utmark har ikke fundet sted.

Grundforbedringer ved avgrøftning har været i fremgang, og anvendelse av kunstgjødning og torvstrø økende. Likeledes har anskaffelse av moderne redskaper og maskiner tiltat.

Gjødselbehandlingen har været ofret større opmerksomhet, og anlæg av ordentlig utstyrte gjødselpladser er blit mere almindelig.

Havebruket vækker større og større interesse og har for mange herreder megen betydning.

Det aarlige melkeutbytte pr. ko er meget varierende i de forskjellige distrikter. For de mere fremskredne gaardbrukere varierer utbyttet fra 2 300 til 3 000 liter med et gjennemsnit av 2 619 liter pr. aar. Overhodet i amtet utgjør gjennemsnittsutbyttet 1 926 liter aarlig pr. ko.

Salg av melk har for de aller fleste herreder stor betydning. Prisen opgives for 1915 at ha været i almindelig salg fra 12 til 19 øre pr. liter nysilt melk og til meieriene fra 12 til 18 øre pr. liter.

Prisen var i 1915 i de forskjellige herreder opgit at være:

pr. kg. kjøt	fra kr. 1.10—kr. 1.70
- - - - - flesk	- - 1.30— - 2.10
- - - - - smør	- - 2.00— - 3.00
- 100 kg. hoi	- - 8.00— - 17.00
- 100 - halm	- - 4.00— - 9.00

En tjenesteguts løn angives at være fra kr. 350 til kr. 500 samt kost og logi, som værdsættes til fra kr. 200 til kr. 550 pr. aar.

En tjenestepikes løn angives at være fra kr. 180 til kr. 350 samt kost og logi, som værdsættes fra kr. 150 til kr. 400 pr. aar.

Arbeidsløn for almindelige dagarbeidere var:

For mænd paa egen kost,	sommeren 1915.....	kr. 3.00—kr. 4.50
- - - - -	vinteren 1915—1916	- 2.50— - 3.50
- kvinder - - -	sommeren 1915.	- 1.50— - 2.50
- - - - -	vinteren 1915—1916	- 1.00— - 2.00
- mænd paa husbondens kost,	sommeren 1915.....	- 1.50— - 3.00
- - - - -	vinteren 1915—1916	- 1.50— - 2.50
- kvinder - - -	sommeren 1915... ..	- 0.80— - 2.00
- - - - -	vinteren 1915—1916	- 0.75— - 1.50

I 1915 var i amtets landdistrikt i virksomhet 32 meierier, 1 kondenseringsfabrik og 1 steriliseringsfabrik.

Av meieriene har Rakkestad meieri negtet at meddele opgaver. De øvrige meierier har i aaret 1915 tilsammen mottat 11 424 803 kg. melk og de to fabrikker 12 917 645 kg., altsaa tilsammen 24 342 448 kg. melk.

Paa grund av mangelfulde og vildledende opgaver kan intet meddeles om hvilket samlet beløp melkeleveransen har indbragt producentene.

Om jordbrukets utvikling i Smaalenes amt i tidrummet 1911—1915 meddelers amtsagronom Iversen følgende:

a) Jordbruket.

Jordbruket har i likhet med andre virksomheter forandret sig meget i denne tidsperiode. Selve næringsveiens «opdrift» har været større end før, men specielt er overgangen til handelsjordbruk blit almindeligere og har git bedriften sit præg.

Opdyrkningen av ny jord har hat en del fremgang, med hovedvegten ved kultivering av jord har bestaaet i avgrøftning av vandsyk dyrket mark. Imidlertid har disse arbeider været vanskeliggjort ved at tilgangen paa arbeidskraft har været liten, og tildels fordi den er blit saa meget kostbarere.

Skjønt grøftningen er blit almindeligere er her et omraade hvor svært meget taar tilbake at gjøre. I denne forbindelse kan nævnes at gjødselens opbevarings gjennomgaaende er blit bedre. Der sørges nu mere almindelig for at faa ordentlig utstyrte gjødselpladser; desuten bidrar hertil meget at der gjennom de mange torvstrølag er tilgang paa billig torvstrø.

Ved siden herav er jordens tilførsel av næring forbedret ved at husdyrgjødselen er næringsrikere end før, paa grund av den økede anvendelse av indkjøpt kraftfôr, og ved den rikeligere bruk av kunstgjødsel.

De forskjellige slags jordbruksredskaper og maskiner er blitt meget forbedret og fuldkommengjort i de sidste aar, saa jordarbeidningen blir bedre utført, samtidig som det herved har latt sig gjøre at spare paa folkehjælpen.

• Avkastningen har derfor gjennemgaaende øket noget i mængde og godhet.

Hvad de enkelte dyrkede vekster angaar skal jeg nævne:

Høiavl en. I Smaalenene bestaar engarealet overveiende av kunsteng.

For 1915 angives engarealene at fordele sig saaledes:

Kunsteng:	Til høislaatt	44 541 ha.
	« frøavl	1 911 «
	« beite	7 566 «
Naturlig eng:	« høislaatt	1 562 «
	« beite	1 137 «

Ialt i 1915 56 717 ha. eng mot 62 092 ha. i 1910. Det samlede indmarksareal 90 722 ha. i 1910 mot 91 113 ha. i 1915.

Engarealene er som regel noget indskrænket i de senere aar til fordel for den aapne akker. Engene er ogsaa nu kortvarigere, 3—4-aarige.

Overgjødning paa engene om våren med kunstgjødning er blitt mere almindelig.

Kunstengenes plantebestand anlægges almindelig med en blanding av timotei og rødkløver, tildels alsikkekløver.

Avlen av græsfrø har øket. Ifølge opgave var der i 1913 rensset 499 000 kg. græsfrø ved amtets frørenserier.

Periodens maksimum av høi var i 1913 med 207 277 ton, minimum 1911 med 114 383 ton, hvorefter kommer 1915 med 135 802 ton¹.

Rugavl en antages at foregaa i samme utstrækning som før. Som høst-sæd begynder man nu at dyrke noget mere av hvete.

Bygavl en er fremdeles ikke betydelig.

Havre. Av denne dyrkes nu sjelden den gamle landhavre. Man er gaat over til de mere fordringsfulde sorter som guldregn- og seierhavre. Havrearealet er blitt endel utvidet i det senere

Periodens bedste aar saavel for havre som for rug og hvete var 1912 med henholdsvis 573 388, 119 048 og 30 268 hl.¹.

Erter og Blandkorn dyrkes forholdsvis litet av i Smaalenene, men avlen er dog øket noget i det senere. I det hele er plantedyrkningen noget alsidigere end før.

Potetavl en har været meget ujevn i perioden. Dels har potetene lidt av frosten i aarene 1911 og 1915, og dels gjorde potetsoppen i 1915 adskillig skade.

Aarene 1911 og 1915 var derfor periodens daarligste for potetavl en. De almindeligste sorter som dyrkes er magnum bonum og graham.

Turnips og Kaalrabi dyrkes der nu adskillig av, men vanskeligheten med at faa tilstrækkelig arbeidshjælp gjør at disse vekster ikke faar den utbredelse som de ellers vilde faa.

¹ Landbruksdirektøren: «Høsten i Norge».

Havnegangene i Smaalenene er innskærkede. Som foran anført lægges derfor beslag paa store indmarksarealer til beite.

For de naturlige havnegangers forbedring gjøres litet. Ved rydning, overgjødning og en del grøftning kunde meget utrettes for deres forbedring.

Forholdene fører med sig at jordbrukets utstyr med huse, redskaper, besætninger m. m. maa økes og blir kostbarere og tvinger driftskapitalen op. Dertil kommer de stigende arbeidspriser og det betydelige behov av kunstgjødning og kraftfôrstoffer, saa gaardenes driftsbudgetter har gaat meget op i de senere aar.

b) Husdyrbruket.

Hvad denne hovedgren av jordbruket angaar, saa har den ikke store forandringer at opvise, dertil er tidsrummet for kort.

Det er imidlertid et forholdsvis betydelig arbeide som baade av det private og offentlige nedlægges for at tilfredsstille de økende krav paa at faa ydedygtige dyr og høiere avkastning.

Storfæet spiller inden amtets husdyrbruk den dominerende rolle og indtar den ledende stilling som matproducent. Og man har i distriktets stedegne fæ, rødkollerne, en velkikket og utviklingsdygtig race.

Fæholdet i Smaalenene har været og maa i fremtiden i mindst likesaa stor grad bli en av de viktigste faktorer i amtets økonomi. Det er derfor fuldt berettiget at der ofres meget paa at lede fædriften ind paa tidsmessige baner.

De beløp som nu medgaar hertil er forsvindende i forhold til de værdier som det gjælder.

Fra det offentlige side er kaaringsskuerne den største foranstaltning for fæavl.

Av kaaringsskuer er der i femaaret avholdt 95 med 12 789 kaarede dyr.

Kontrollforeninger er endel utbredt. Der var i:

1911	13	foreninger med 310	kjør pr. forening.	Gjennemsnittsmelk	kg.	2 206
1912	19	—	- 295	—	-	2 208
1913	19	—	- 260	—	-	2 317
1914	21	—	- 250	—	-	2 483
1915	21	—	- 252	—	-	2 187

Kontrollforeningene findes som regel i de mere fremskredne distrikter, saa den anførte melkeavdraatt tør antages at ligge endel over det almindelige gjennemsnitt for amtet.

Av fæavlsforeninger er der for tiden 38 st. i virksomhet, samtlige basert paa rødkolracen.

Der klages stadig over vanskeligheten ved at faa røgtene.

Hestene. Til forbedring av amtets hestebestand er der bl. a. opprettet hestavlsforeninger, hvorav der for tiden er 9. De holder avlsvingster av østlandsracen. Disse foreninger er samlet i en hovedforening: Smaalenenes hestavlselskap.

For opdrættet har Smaalenenes landhusholdningsselskap holdt en ungdomstavn paa Eløen ved Larkollen. For andre ungdomstaver har Smaalenenes

hesteavlsselskap i 1916 indkjøpt «Nipa» ved Sarpsborg. Hvert aar har der været avholdt unghesteskuer. Ialt er der i perioden avholdt 35 skuer, hvortil har været fremmøtt 978 unghester; av disse er 426 tildelt sløife.

Svineholdet. Til fremme av dette har der været i virksomhet 2 avlsstationer, en for norske landsvin — den er for tiden paa Vestby i Rakkestad — og en for yorkshirerace paa Tømmeraas i Askim.

Av svineavlssforeninger er 7 i virksomhet.

Sauholdet er litet. Til forbedring av bestanden utstationerer landhusholdningsselskapet renracede stamvædere. I det allersidste spores en tiltagende interesse for sauehold.

Foreningsvirksomhet. I nutidens landbruk gjør samvirket sig sterkt gjældende. Det er ogsaa meget utviklet i Smaalenene. Foruten amtselskapene, nemlig landhusholdningsselskapet, skogselskapet, havebruksforeningen og hesteavlsselskapet er de vigtigste foreningsgrupper i 1915:

Landmandslag.....	35	med 3 934 medlemmer
Kreditlag.....	65	« 4 211 — og omsætning kr. 2 002 983.59.
Kontrollforeninger.....	21	
Fæavlsforeninger.....	38	
Hesteavlsforeninger..	9	
Svineavlsforeninger.....	7	
Biavlsforeninger.....	16	
Torvstrølag.....	66	
Husdyrforsikringsforeninger.....	9	
Brandassuranseforeninger.....	9	

ialt 275 foreninger.

Den menneskelige arbeidshjælp.

Trods den betydelige organisation og den gode tilgang paa bedre driftsmidler er fremgangen ikke saa stor som den burde være og som vore nabolands landbruk utviser eller som fremgangen er inden de andre næringer.

Resultatet av den begunstigede stilling som er git de andre næringer fremfor landbruket, viser sig bl. a. i byenes og fabrikkdistriktenes unaturlige tilvekst paa landbrukets bekostning. Stillingen er nu blit den at det er meget vanskelig tildels ikke at opdrive nødvendig arbeidshjælp til landbruksarbeide.

Denne overmaade vanskelige tilgang av arbeidshjælp paa gaardene hindrer utviklingen av et sterkt drevet jordbruk.

Den daarlige balanse som nu hersker mellem den primære produktion — landbruket og de øvrige næringer —, burde de offentlige myndigheter skjænke opmerksomhet.

Gjennem al historie viser det sig at være av vital betydning at man er mest mulig selvhjulpnen paa matforsyningens omraade. Det er derfor baade standsmæssig og samfundsmæssig set en meget alvorlig foreteelse at vort landbruk er bragt i den stilling at dets arbeidskraft forsvinder.

Angaaende havebruket har amtsgartnerne Oscar Schie og A. Moen avgitt følgende beretninger:

Amtsgartner Schie:

«Havebrukets utvikling inden mit distrikt, som omfatter herredene Idd, Berg, Skjeberg, Hvaler, Borge, Torsnes, Tune, Rolvsøy, Glemmen, Kraakerøy, Onsøy, Raade, Rygge og Moss herred av Smaalenenes amt, har i femaaret 1911—1915 som i forrige femaarsperiode været jevnt fremadskridende paa alle omraader.

Smaalenenes amts landhusholdningsselskap har i nævnte tidsrum som tidligere paa forskjellige maater anvendt kr. 103 151.40 til havedyrkningens fremme inden amtet. Selskapet støtter saaledes fremdeles skolehavesaken, bl. a. ved at yde bidrag og bistand til anlæg av skolehaver. Endvidere avholder det aarlig 6 ukers kursus i havebruk for 10 elever, som hver foruten fri undervisning faar et stipendium paa 50 kr. til kost og logi. Ved sine 2 amtsgartnere og 15 herredsgartnere har selskapet desuten i betydelig grad fremmet frugtavlen og grønsaksdyrkningen inden amtet ved anlæg av almindelige haver, frugttræplantninger, bærhaver og grønsaksfelter o. s. v., samt ved utdeling av frugttrær, bærbusker og havefrø til smaabrukere, husmænd og arbeidere. I det hele har selskapets gartnere i femaaret ydet veiledning og bistand i havebruk til 11 694 rekvirenter, og herav til 6 355 inden mit distrikt.

Interessen for havestel er overalt inden distriktet i glædelig fremgang. Frugtavlen har gaat jevnt fremad, og plantning av frugttrær og bærbusker har øket sterkt i alle bygder. Grønsaksdyrkningen for eget behov har ogsaa tat et særdeles stort opsving over hele distriktet, hvorimot dyrkning i salgseiemed væsentlig indskrænker sig til byenes nærmeste omkreds.

I Moss herred og Rygge samt i Onsøy, Glemmen, Tune, Skjeberg og Berg produceres der saaledes en mængde grønsaker og rabarber for salg. I de to førstnævnte herreder, hvor jorden er særlig godt egnet for dyrkning av rotfrugter, produceres især store mængder av gulerøtter og persille, og endvidere adskillige partier av agurker, hodekaal, blomkaal, kaalrabi og selleri til hovedstadens og de vestlandske byers forsyning, samt erter og bønner m. v. til konservefabrikene i Moss.

De smaalenenske handelsgartnerier har i det sidste ogsaa tat et overmaade stort opsving, saa de er blandt de bedste og mest moderne i landet. Nogen av de største gartnerier har derfor en betydelig omsætning ogsaa utenom amtet av godt kultiverte potteplanter, som navnlig forsendes til Kristiania, Trondhjem, Bergen og Stavanger.

Smaalenenes havebruksforening har ogsaa paa forskjellige maater bidrat meget til havedyrkningens fremme inden amtet. En av dens viktigste opgaver har været at arbeide for anvendelsen av havens produkter i den daglige husholdning. Den har saaledes med bidrag av «Det kongelige Selskap for Norges Vel» og amtets landhusholdningsselskap avholdt en række kurser i frugt- og grønsaksanvendelse — en eller flere ganger i samtlige byer og bygder inden amtet, og ved utgangen av aaret 1915 har den ialt holdt 166 6-dages kurser paa 130 steder med 2 822 voksne kvindelige deltagere, væsentlig husmødre. Endvidere har den latt avholde 6-dages

kurser i dyrkning av havesaker og i tilvirkning av emballage for alle slags haveprodukter, samt kurser i havebruk for lærere som har ønsket at utdanne sig som ledere av skolehaver. Havebruksforeningen har desuten bl. a. arbeidet meget for en bedre behandling, sortering og pakning av træfrugt.

Ved Norges jubilæumsutstilling i 1914 gjorde amtet sig meget fordelagtig bemærket ved sin deltagelse i havebruksavdelingen. De smaalenske havebrukere og gartnere var repræsenteret i samtlige sæsongutstillinger og i alle grupper med 175 numere av konserver, safter og vine, frugt, bær og grønsaker, blomstrende og grønne planter, blomster, planteskoleprodukter og frø, samt i den permanente avdeling med 3 numere av forskjellig slags emballage for havesaker, blomsterpinder m. v.

Til den permanente avdeling og samtlige sæsongutstillinger i havebruksavdelingen var der saaledes ialt her fra amtet fremsendt 178 utstillingsnumere, hvorav 14 kollektivutstillinger med 443 deltagere. 5 numere var utstilt utenfor konkurranse. Utstillerne blev paaskjønnet med følgende utmerkelser: 1 diplom for ærespræmie, 6 guldmedaljer, 46 sølvmedaljer, 53 bronsemedaljer og 35 hædrende omtale. Foruten disse ordinære præmier blev der til utstillere utdelt 13 ærespæmier, og til deltagere i kollektivutstillinger 88 ekstrapræmier for værdifuld deltagelse i havebruksavdelingen.

Av større utstillere kan nævnes:

Under vaarutstillingen 15—20 mai var amtets konserveavdeling mest imponerende, idet den utgjorde mere end halvparten av hvad der i denne gruppe var utstilt fra det hele land. Den største samling her var fra Smaalenenes havebruksforening, som utstilte ca. 400 prøver av safter, vine og konserver m. v. fra sine frugtanvendelseskurser i tidsrummet 1900—1913. Samlingen blev tildelt guldmedalje.

Under høstutstillingen 3—6 september møtte amtet bl. a. med en større og meget instruktiv kollektivutstilling av epler, pærer og plommer, hvortil 108 haveeiere hadde ydet bidrag. Denne samling blev ogsaa tilkjendt guldmedalje — den eneste som blev utdelt for kollektivutstilling av frugt.

I den store høstutstilling deltok amtet bl. a. med en særdeles vakker kollektivutstilling av grønsaker, hvortil 65 deltagere — væsentlig havebrukere — hadde ydet produkter. Denne samling blev tilkjendt «Diplom for ærespæmie» — utstillingens høieste utmerkelse, som for kollektivutstilling kun blev utdelt til Smaalenene. Endvidere møtte landhusholdningsselskapet med en større kollektivutstilling av frugt og grønsaker m. v. fra selskapets 6-ukers havebrukskursus paa Kalnes og produkter fra 28 skolehaver, anlagt med bidrag av selskapet. Samlingen tilkjendtes sølvmedalje — den høieste utmerkelse i denne gruppe.»

Amtsgartner M o e n :

«I henhold til skrivelse fra Smaalenenes landhusholdningsselskap av 28 f. m. fremkommer nedenanførte:

Om min virksomhet i femaaret 1911—1915 som amtsgartner tillater jeg mig i ærbødighet at meddele følgende:

I nævnte periode har her i denne del av amtet virket 8 — i 1911 7 — herredsgartnere i 9 av distriktets 13 herreder. Der er under min ledelse anlagt

265 nye haver, hvorav 5 ved skoler, og hvortil landhusholdningsselskapet har ydet bidrag, desuten delvis eller helt omlagt 141 ældre. Videre er utplantet 5 009 frugttrær, 7 375 bærbusker, foruten andre forskjellige trær og busker og mindre planter. Av plantesygdomme har stikkelsbærdræperen den hele tid været slem, dog det sidste aar — 1915 —, saavidt skjønnes, mindre heftig. Saavel denne som alle andre forekommende skadelige soppsygdomme og insektangrep har været bekjæmpet, og i mange tilfælder med god virkning.

Grønsaksdyrkningen har tat sig godt op, især det sidste aar — 1915 —, likesom interessen for havebruket i sin almindelighet og for havebruksproduktens anvendelse i den hjemlige husholdning ogsaa har gjort gode fremskridt.»

2. Skogbruket.

Angaaende skogbruket hitsættes amtsskogmester F o l k e s t a d s beretning:

«Der er i femaaret avholdt 26 styremøter og 5 aarsmøter.

De vigtigste saker som paa vore aarsmøter har været oppe til behandling er:

1. Skogbruksundervisningen: foredrag av skogassistent Sverre Gjervad i 1911.
2. Assuranse av skog: foredrag av formanden i 1912.
3. Økonomisk opmaaling av Smaalenenes amt: foredrag av amtsskogmester K. Folkestad i 1914.
4. Skogvedtægter: foredrag av amtsskogmester K. Folkestad 1915.

Selskapet har sig desuten hat forelagt flere saker til uttalelse, saaledes blandt andet:

1. Skrivelse fra Landbruksdepartementet, oversendt gjennom amtet, av 27 februar 1911 angaaende skogfunktionærenes ansættelse, avskedigelse og lønningsforhold.
2. Skrivelse fra skogbrandselskapet med anmodning om uttalelse angaaende lov av 27 juli 1896 «Om bruk av ild i skog og mark».
3. Uttalelse angaaende utkast til ny vasdragslov m. m.

Det er os en fornøielse at kunne meddele at selskapet ogsaa i den sidste tid har utvidet sit virkefelt og hat god fremgang.

Amtets autoriteter og bevilgende myndigheter har stedse været lydhøre overfor de krav selskapet har fremført, og det tar vi som et tegn paa at selskapet og dermed skogsaken har dype og sterke røtter ute blandt den skogeiende befolkning.

Et stort og for amtet betydningsfuldt arbeide, som det for selskapet vilde være glædelig at se paabegyndt, var en økonomisk opmaaling av saavel amtets indmark som skog. Arbeidet er stort, det indrømmer vi, men det maa erindres at vore naboland forlængst har sit økonomiske kartverk i orden, mens Norge endnu ikke har begyndt, og at det er et arbeide som er av overordentlig stor betydning, og derfor før eller senere tvinger sig frem av sin egen tyngde.

Medlemsantal.

Selskapets medlemsantal stiller sig saaledes:

1911.....	43	livsvarige,	143	aarlig betalende.
1912.....	58	—	143	—«—
1913.....	59	—	151	—«—
1914.....	66	—	200	—«—
1915.....	69	—	206	—«—

Selskapet har desuten 33 underavdelinger med et medlemsantal av ialt 3 521.

Veiledning

i blinkning, plantning, grøftning m. m. er ydet ialt 418 skogeiere fordelt saaledes:

1911	er besøkt	86	skogeiere.
1912	—«—	86	—
1913	—«—	86	—
1914	—«—	80	—
1915	—«—	80	—

Ialt 418 skogeiere.

Hertil er medgaat følgende antal reisedage:

1911.....	ialt	336
1912.....	«	414
1913.....	«	452
1914.....	«	427
1915.....	«	462

Sum 2 091 reisedage.

Der er desuten avholdt endel foredrag i forskjellige bygder.

Av bidrag har vi mottat:

Aar.	Kommunale.	Kontingent.	Private.	Samlet beløp indbetalt.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
1911.....	1 940.00	286.00	2 250.00	4 476.00
1912.....	2 170.00	298.80	3 929.00	6 397.80
1913.....	1 612.50	133.00	2 036.00	3 781.50
1914.....	1 780.00	289.00	1 810.00	3 879.00
1915.....	1 805.00	157.00	2 100.00	4 062.00
Tilsammen	9 307.50	1 163.80	12 125.00	22 596.30

Vi har desuten mottat fra Det norske skogselskap følgende beløp:

Aar.	Til fri raadighet.	I særskilt eiemed.	Til avgrøft- ningsarbeider.
	Kr.	Kr.	Kr.
1911	5 000.00	1 500.00	2 012.26
1912	5 500.00	1 644.79	1 000.00
1913	5 500.00	500.00	1 000.00
1914	5 500.00	1 293.54	2 500.00
1915	5 000.00	500.00	2 500.00
Ialt	26 500.00	5 438.33	9 012.26

Planteskoler.

Av saadanne har selskapet to. En paa Østereng, Mysen, og en paa Glende, Fredrikshald.

I disse skoler er utsaadd følgende mængder frø:

	Aar.	Granfrø	Furufør.	Ekenøtter.
		Kg	Kg.	Liter.
Østereng:	1911	5	2.5	50
	1912	15	3.0	50
	1913	5	5.0	-
	1914	-	-	-
	1915	1.5	1.0	-
	Ialt	26.5	11.5	100

	Aar.	Granfrø.	Furufør.	Ekenøtter.
		Kg.	Kg.	Liter.
Glende:	1911	5.0	3.0	-
	1912	10.0	-	-
	1913	27.0	3.15	10
	1914	16.8	3.0	-
	1915	16.0	3.5	-
	Ialt	74.8	12.65	10

Sammenlagt for begge skoler: 101.3 kg. granfrø, 24.15 kg. furufør og 110 liter ekenøtter. Desuten er saadd nogen mindre partier av utenlandske træslog.

I samme tidsrum er fra planteskolerne levert:

	Til private.		Til skoler og landm.lag.	
1911.....	108 270 gran,	38 920 furu.	107 950 gran,	13 250 furu
1912.....	100 880 —	3 300 —	48 350 —	525 —
1913.....	98 000 —	8 500 —	51 300 —	6 300 —
1914.....	52 400 —	17 150 —	48 000 —	5 000 —
1915.....	142 460 —	33 045 —	41 450 —	29 450 —
Sum	502 010 gran,	100 915 furu.	297 050 gran,	54 525 furu

Tilsammen 799 060 gran, 155 440 furu = 954 500 stkr. planter ialt.

Desuten er levert endel planter av fremmede træslag.

Klængstuen,

som skogselskapet leier av foreningen «Skogens Venner», har kun delvis opfyldt sin opgave, da der enkelte aar liten eller ingen frøsætning har været paa skogen.

Resultatet stiller sig saaledes;

Aar.	Kongler mottat til klængning.		Derav utklænget frø.	
	Gran.	Furu.	Gran.	Furu.
	Hl.	Hl.	Kg.	Kg.
1911	100	30	20.0	5.5
1912	150	-	30.0	-
1913	48	12.0	27.0	3.15
1914	85	-	51.0	-
1915	-	-	-	-
Ialt	383.0	42.0	128.0	8.65

Skogkultur.

Som det fremgaar av ovenstaaende er der fra vore planteskoler levert:

799 060 gran og 155 440 furu.

I femaarsperioden har underofficersskolens elever aarlig været anvendt under skogplantning paa nogen bare strækninger paa Hvaler.

Regner man en plantetæthed av 600 planter pr. maal, er følgende areal tilplantet:

1911.....	ca. 447 maal
1912.....	- 255 —
1913.....	- 273 —
1914.....	- 204 —
1915.....	- 441 —

Sum 1 620 maal

Tørlægningsarbeider:

Aar.	Antal skogeiere.	Antal m. grøft.	Tørlagt areal i maal.	Utbetalt statsbidrag.
				Kr.
1911...	34	31 415	1 000	2 100.27
1912...	9	6 847	200	438.70
1913...	23	32 837	1 000	2 312.36
1914...	26	38 975	1 000	2 387.68
1915...	14	17 084	513	1 043.04
Sum	106	127 158	3 713	8 282.05

Privatskogen.

Den fremgang i behandlingen av privatskogen som vi syntes at øine sidst vi skrev vor femaarsberetning, har ikke fortsat i den sidste tid.

Overgangen fra rotsalg til salg av fremdreven last, der for os stiller sig som den mest rationelle og fuldkomne avvirkningsform, gaar det smaat med, og der er av og til tilfælder som tyder paa tilbagegang.

Lavmaalsgrænsen for rotsalg synes at sænkes aar for aar, saa det nu ikke er sjelden at skogeieren sælger sin skog ned til 4' 3 à 4". Et lavmaal som i de rent overveiende antal tilfælder farer haardhændt frem med skogen, og som i like mange tilfælder paafører skogeieren store tap, for ikke at tale om det nationalekonomisk uheldige i en saadan fremgangsmaate. Skogeieren burde i større utstrækning end nu holde litt mere igjen med sine skogsalg og i alle tilfælder være forsiktig med at ikke dimensionsgrænsen for salg gik for lavt ned, da det er av den allerstørste betydning at ha litt beholdning saavel for den aarlige drift som forat eiendommene kan bevares i fremtiden for familien.

Skogens tilvekst har i perioden været gjennomgaaende god. Derimot har frøsætningen været liten. Vi har kun hat ett frøaar, og det paa granen i 1915.

Til at betrygge skogen mot for haard hugst har herredene i henhold til lov av 8 august 1908 § 6 anledning til at istandbringe skogvedtægter. Saadanne er nu indført i følgende herreder:

1. Skjeberg med lavmaal 4.4 m. 14 cm.
2. Rakkestad « — 4.4 « 17 «
3. Eidsberg « — 3.5 « 17 «
4. Hobøl « — 4.5 « 16 «
5. Vaaler « — 4.0 « 16 «
6. Moss « — 4.0 « 16 «
7. Raade « — 4.0 « 16 «
8. Onsøy « — 4.0 « 16 «
9. Trøgstad « — 4.0 « 17 «
10. Askim « — 4.5 « 16 «

11. Spydeberg med lavmaal 4.0 m. 16 cm.

12. Hvaler « — 4.0 « 16 «

Til at verne skogen mot ildebrand har skogselskapet opført 5 brandvakttaarne. Og for disse er ansat stedlige tilsynsmænd. Disse er:

For brandvakttaarnet paa Kjærring P. A. Næss, Tune.

« — « Linnekleppen L. Gjulem, Rakkestad.

« — « Høgenesfjeldet Thor Ringbu, Rømskog.

« — « Spydeberg varde Chr. Unnerud, Spydeberg.

« — « Bjørnaasen T. H. Nore, Moss.

I brandtaarnene er indlagt telefon, og der sitter vakt i den tørre tid om sommeren.

Der er desuten i amtets samtlige herreder istandbragt skogbrandregler i henhold til lov av 27 juli 1896.

Avvirkningen har som foran antydnet tiltat, og der drives stedse paa mindre og mindre dimensioner. Vintrene 1913—1914 og 1914—1915 var dog en hindring for skogdriften. Der kom litt sne like over jul, og det var da ogsaa litt koldt, men det hele varte kun kort tid. Efterpaa slog det om og blev mildt, saa sneen gik og likesaa den lille tæle som var i jorden. Vi hadde det meste av januar og februar regnslask istedetfor sne. Dette veir og føre la store vanskeligheter i veien for tømmerdriften. I skoger med mange tjern og myrer, som tømmeret maa tages over, var det ofte helt umulig at faa arbeidet fremmet, og resultatet var at der mange steder blev liggende store mængder tømmer igjen i skogen.

S k a d e p a a s k o g e n.

Av skade kan nævnes en stormherjing 4 december 1913. En mængde skog blev ved den anledning dels knækket, dels rotveltet, saa hele holtene kunde ligge overende.

Like over nytaar i 1915 optraadte i enkelte bygder inden amtet markmøsen som skadedyr. Det var særlig plantninger og ungskog den angrep. De smaa stammer blev gnaget rene for bark.

S m a a l e n e n e s s k o g s k o l e

blev oprettet i 1910. Søkningen til skolen har, naar undtages høsten 1914, været jevn god, og vi haaber at den gode søkning maa fortsætte. Det vilde for amtets skogbruk bety et meget stort tilbakeskridt om søkningen nogen gang skulde avta i den grad at de bevilgende myndigheter fandt det lille beløp som stilles os til raadighet til drift av omhandlede skole, var mindre vel anvendt; ti at sprede kundskaper om skogen og dens rette drift utover til flest mulig av amtets ungdom staar for os som en sak av meget stor vigtighet. Det er muligens den side av selskapets virksomhet som vil sætte de største merker efter sig, naar der engang i fremtiden skal lægges maal paa vor virksomhet.

Resultatet av skolens virksomhet stiller sig saaledes:

Aar.	Ansøkere til skolen.	Optagne elever.	Bestaat eksamen.
1911	14	12	11
1912	22	15	14
1913	28	20	18
1914	14	13	12
1915	12	11	9
Ialt	90	71	64

3. Tømmerfløtning.

Glommenvasdraget. Nedenfor Øiern, efter opgave fra Nes lense:

1911.....	465 909 ⁹ / ₁₂ tylvt
1912.....	586 399 ⁶ / ₁₂ —
1913.....	540 354 ⁷ / ₁₂ —
1914.....	521 440 ⁸ / ₁₂ —
1915.....	578 877 ⁸ / ₁₂ —

Fredrikshaldsvasdraget:

Aar.	Sagtømmer.	Slipetømmer.	Props.
	Tylvter.	Tylvter.	Løp. fot.
1911	46 655	61 861	2 780 748
1912	40 312	64 908	4 400 964
1913	39 463	68 556	2 608 269
1914	38 189	62 733	3 331 944
1915	38 016	59 691	3 405 528

Mossvasdrag:

1911.	1912.	1913.	1914.	1915.
Tylvter 16 137.	9 707.	11 921.	11 279.	21 653.

Enningdalselv: Ingen opgaver.

4. Forskjellige næringer.

Ved femaarets slutning dreves landhandel efter bevilling eller handelsbrev av 294 personer, nemlig i:

Herred.	Antal (kooperative foreninger med regnskap).	Samlet omsætning i 1915.	Herav omsat ved salg til distriktets befolkning.
		Kr.	Kr.
Hobøl	9	329 400	296 400
Vaaler	4	95 369	95 369
Rygge	9	436 387	400 000
Moss herred	7	130 000	130 000
Raade	6	310 000	250 000
Tune	21	650 000	650 000
Rolvsey	7	290 000	290 000
Glemmen	17	615 000	615 000
Kraakerøy	8	225 000	225 000
Onsøy	22	844 166	797 166
Rømskog og Rødenes	7	170 000	160 000
Rakkestad	10	912 600	912 600
Eidsberg	28	1 126 612	1 100 000
Skiptvet	8	165 000	165 000
Spydeberg	5	326 000	300 000
Askim	16	650 000	550 000
Trøgstad	9	433 117	423 117
Øymark	11	394 100	287 000
Aremark	8	550 000	550 000
Idd	20	kan ikke besvares	—
Berg	22	« « «	—
Skjeberg	15	640 320	532 020
Borge og Torsnes	3	200 000	200 000
Hvaler	20	400 000	380 000
Varteig	2	30 000	20 000

Av isbruk dreves i 1915 kun 1 med en produktion av 200 ton.

Av stenhuggerier dreves i 1915 i Moss herred 1 med 1 brudd, i Raade 1 med 1 brudd, i Rolvsøy 2 med 11 brudd, i Glemmen 4 med 14 brudd, i Kraakerøy 4 med 13 brudd, i Onsøy 4 med 20 brudd, i Skjeberg 5, i Idd 6, i Torsnes 2, for de 3 sidstnævnte mangler opgaver, i Hvaler 3 med 9 brudd (2 nedlagt i 1915), i Tune 2 med 7 brudd.

Arbeidet i stenhuggeriene var i 1915 meget indskrænket og arbejdsstyrken sterkt begrænset.

Da der for flere stenhuggerier ikke har kunnet erholdes oplysninger, kan opgave over samlet arbejdsstyrke, produktion og dennes værdi ikke gives.

Torvdrift. Brændtorv produceres ved Aspedammens brændtorvfabrik, men opgave over produktionens størrelse og værdi mangler. Torvstrø produceres i mange distrikter, dels til salg og dels av lag til medlemmenes eget forbrug.

Skibsbyggeri og baatbyggeri. Ved A/S Fredrikstad mekaniske verksted (beliggende i Kraakerøy) drives en betydelig virksomhet, som i 1915 beskæftiget en arbejdsstyrke av i gennemsnit ca. 1 000 mand.

I Kraakerøy er ogsaa et litet baatbyggeri for motorbaater (lystbaater).

5: Distriktets tilstand i almindelighet.

Den ved skatteligningene antagne formue og indtægt var i femaarsperiodens sidste aar (budgetaaret 1915—1916):

Landdistriktene.	Antagen formue.	Antagen indtægt.
	Kr.	Kr.
Hobøl	5 446 000	651 194
Vaaler	5 470 700	652 185
Moss herred	6 610 900	1 425 875
Rygge	6 192 500	1 205 105
Raade	4 950 260	839 074
Tune	11 041 900	2 605 900
Rolvsey	2 874 273	817 768
Glemmen	10 736 500	3 840 130
Kraakerøy	6 475 400	1 557 645
Onsøy	10 860 000	2 166 445
Rømskog	2 770 805	187 443
Rødenes	4 436 720	449 574
Rakkestad	11 059 200	1 577 025
Eidsberg	11 251 935	1 773 727
Skiptvet	4 344 800	621 849
Spydeberg	7 412 100	816 450
Askim	11 153 250	2 060 576
Trøgstad	6 138 700	961 050
Aremark	5 059 873	495 340
Øymark	5 340 500	582 407
Idd	7 668 600	2 101 025
Overføres	147 294 916	27 387 787

Landdistriktene.	Antagen formue.	Antagen indtægt.
	Kr.	Kr.
Overført	147 294 916	27 387 787
Berg	10 730 700	2 077 070
Skjeberg	21 694 300	3 578 203
Borge	10 515 000	2 714 360
Torsnes	2 318 400	601 000
Hvaler	3 260 800	1 093 760
Varteig	2 085 100	343 690
Tilsammen	197 899 216	37 795 870

Faste eiendomme ved utgangen av aaret 1915 (avgit efter den op-
hævede fogderiinddeling):

Fogderi.	Herred.	Særskilt skyldsatte bruk.		Revidert matrikelskyld.	
		Antal.	Sum.	Mark.	Sum.
Moss	Hobøl	554	6 987	1 885.58	12 150.14
	Vaaler	493		2 048.30	
	Rygge	791		1 715.41	
	Moss herred ..	534		660.51	
	Raade	746		1 641.88	
	Tune	1 215		1 475.11	
	Rolvøy	503		459.70	
	Glemmen	570		422.29	
	Kraakerøy	192		184.93	
	Onsøy	1 389		1 656.43	
Rakkestad	Rømskog	98	5 870	210.03	14 910.39
	Rødenes	328		791.36	
	Rakkestad	1 378		3 556.64	
	Eidsberg	1 410		3 470.31	
	Skiptvet	569		1 178.57	
	Spydeberg	506		1 808.75	
	Askim	762		1 440.64	
	Trøgstad	819		2 454.09	
Overføres			12 857		27 060.53

Fogderi.	Herred.	Særskilt skyldsatte bruk.		Revidert matrikelskyld.	
		Antal.	Sum.	Mark.	Sum.
Overført			12 857		27 060.53
Idde og Marker...	Øymark	409		1 011.36	
	Aremark	337		1 220.76	
	Idd	700		1 322.99	
	Berg	1 011		2 188.70	
	Skjeberg	1 123		2 622.40	
	Borge	400		1 034.09	
	Torsnes	161		556.01	
	Hvaler	933		352.49	
	Varteig	305		447.68	
			5 379		10 756.48
		Sum	¹ 18 236		¹ 37 817.01

Forsikringsindretninger.

Ved utgangen av aaret 1915 hadde landdistriktet følgende husdyrforsikrings-selskaper:

Herreder.	Selskap.	Stiftet aar.	Antal forsikrede dyr.		Forsikringssum ved utgangen av 1915.	Utbetalt erstatning i femaaret.
			Hester.	Storfæ.		
					Kr.	Kr.
Rødenes	Rødenes gjensidige husdyr- forsikring	1909	118	373	117 090.00	3 707.00
Spydeberg ..	Spydeberg husdyrforsik- ringsselskap	1910	295	280	160 850.00	4 894.49
Askim	Askim kreaturforsikrings- forening	1876	387	154	196 228.00	9 545.30
Trøgstad	Trøgstad gjensidige husdyr- forsikringsforening	1908	532	282	249 775.00	9 941.37
Øymark	Ømark gjensidige husdyr- forsikringsselskap	1911	198	522	111 840.00	5 226.74
Rakkestad ..	Rakkestad husdyrforsik- ringsselskap	1912	353	51	154 260.00	1 202.00
Eidsberg	Eidsberg husdyrforsikring	1911	415	-	200 000.00	4 228.00
Rygge	Rygge husdyrforsikring...	1911	200	490	170 000.00	8 260.00

¹ Statens og jernbanens eiendomme medregnet.

Brandforsikringsindretninger.

Forsikringsindretningens navn.	Naar stiftet.	Forsikringssum 31 december 1915.		Utbetalt erstatning i femaaret 1911—1915.
		For hus alene.	For løsøre alene.	
		Kr.	Kr.	Kr.
Hobøl gjensidige brandassurance for løsøre	1883	-	2 155 536	7 448.00
Onsø brandassuranceforening for bygninger	1873	3 843 945	-	18 434.00
Onsø brandassuranceforening for løsøre ..	1879	-	2 022 410	7 185.29
Græsvik gjensidige assuranceforening. .	1890	-	322 200	482.00
Glemminge gjensidige assuranceforening.	1890	-	2 940 000	32 552.26
Rødenes og Rømskogen gjensidige brand- assuranceforening	1902	1 575 730	489 065	12 347.02
Rakkestad brandkasse	1876	6 700	3 054 122	2 468.75
Eidsberg gjensidige brandforsikrings- selskap	1897	3 400 000	3 600 000	4 098.00
Trøgstad brandkasse	1881	4 592 715	2 853 060	33 439.18
Id brandassuranceforening	1880	-	1 286 463	467.00
Skjeberg brandassuranceforening	1874	-	1 002 000	2 160.85
Hvaler gjensidige brandassuranceforening for løsøre	1902	-	886 080	110.00
Do. do. do. for huse	1915	2 059 530	-	30.00
Aremark gjensidige brandforsikringsfore- ning	1913	744 220	249 570	4 920.00
Spydeberg brandforsikringsforening . . .	1911	-	1 878 000	4 739.18
Skiptvet gjensidige brandforsikrings- forening for løsøre	1913	-	1 759 000	4 244.90

Sparebanker.

Ved utgangen av aaret 1915 fandtes i amtet 25 sparebanker med en samlet forvaltningskapital av kr. 49 642 215, hvorav formue kr. 4 844 244, mot for 24 sparebanker ved utgangen av 1910 henholdsvis kr. 37 389 697 og kr. 3 621 283.

Av forannævnte 25 sparebanker var 5 i byene med en forvaltningskapital av kr. 27 981 133, derav formue kr. 2 672 143, samt i landdistriktet 20 med en forvaltningskapital av kr. 21 661 082, derav formue kr. 2 172 101.

Til bestridelse av amtskommunens utgifter i femaaret blev utlignet:

Budgetaar.	Pr. skyldmark.	Utlignet paa matrikel- skylden.	Overført paa herredene i henhold til landsskatte- lovens § 7.	Utlignet paa de i lands- skattelovens § 8 b omhand- lede eien- domme.	Tat til ind- tægt av amts- kommunens kontant- beholdning.	Sum.	Derav til	
							amtskommune- kassen.	amtsvei- kassen.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
1911—1912	3.60	136 750.72	100 000.00	-	-	236 750.72	144 580.09	92 170.63
1912—1913	3.50	143 555.86	140 000.00	-	30 000.00	313 555.86	194 844.30	118 711.56
1913—1914	4.20	158 667.01	160 000.00	14 000.00	-	332 667.01	221 924.38	110 742.63
1914—1915	3.85	145 444.76	175 000.00	28 000.00	-	348 444.76	215 367.00	133 077.76
1915—1916	3.70	139 778.08	186 000.00	44 100.00	-	369 878.08	251 265.16	118 612.92

Amtskommunens gjæld, som ved utgangen av aaret 1910 var kr. 207 250, var ved utgangen av 1915 steget til kr. 997 733.32, hvilket har sin aarsak i optagelse av laan til opførelse av et sindssykeasyl.

Antallet av eksekutioner, avholdt i aarene 1911 og 1912 av fogdene, var:

Fogderi.	1911.		1912.		Tilsammen.	
	Antal.	Beløp.	Antal.	Beløp.	Antal.	Beløp.
		Kr.		Kr.		Kr.
Moss fogderi.....	-	-	-	-	-	-
Rakkestad fogderi.....	7	14 157.23	4	19 330.86	11	33 488.09
Idde og Marker fogderi	5	16 100.03	6	10 596.01	11	26 696.04
	12	30 257.26	10	29 926.87	22	60 184.13

Det bemerkes at fogdembederne ophævedes fra 20 oktober 1912.

Antallet av utpantninger og eksekutioner, foretat av lensmændene, var i femaaret:

Herred.	For skatter.		Andre utpantninger.		Eksekutioner.	
	Antal.	Beløp.	Antal.	Beløp.	Antal.	Beløp.
		Kr.		Kr.		Kr.
Hobøl.....	423	11 801.83	11	146.18	167	64 015.42
Vaaler.....	803	13 658.26	11	2 364.30	145	36 326.93
Rygge.....	1 561	23 797.76	43	710.72	66	8 187.85
Moss herred.....	¹ 2 074	38 985.79	47	577.85	46	234 958.86
Raade.....	563	11 100.00	-	-	72	13 009.00
Tune.....	4 903	100 982.13	48	8 760.29	334	59 275.56
Glemmen; Rolvsøy og Kraakerøy (Glemmen lensmandsdistrikt).....	² 9 156	237 165.01	210	4 805.00	408	58 807.00
Onsøy.....	1 400	27 074.07	15	3 053.25	154	29 805.37
Rømskog.....	3	132.48	1	104.10	3	551.12
Rødenes.....	97	962.22	-	-	16	3 010.78
Rakkestad.....	452	15 725.09	12	419.60	190	89 948.53
Eidsberg.....	514	11 222.91	107	4 729.48	276	68 639.51
Skiptvet.....	289	5 070.00	7	171.00	71	17 844.00
Spydeberg.....	232	3 936.76	-	-	78	46 710.19
Askim.....	³ 291	4 110.00	3	75.00	93	18 131.23
Trøgstad.....	468	9 520.73	58	1 951.29	47	26 262.23
Øymark.....	281	13 392.51	3	348.40	44	10 514.79
Aremark.....	424	5 559.49	42	1 879.66	121	23 679.98

¹ Moss herred, av kommunale skatter har herredskassereren avholdt 874 til beløp kr. 24 899. ² Kraakerøy, av kommunale skatter har herredskassereren avholdt 348 til beløp kr. 8 237.01. ³ De av herredskassereren for kommuneskatten avholdte utpantninger er medtat.

Herred.	For skatter.		Andre utpantninger.		Eksekutioner.	
	Antal.	Beløp.	Antal.	Beløp.	Antal.	Beløp.
		Kr.		Kr.		Kr.
Idd	3 235	50 000.96	17	5 693.60	214	58 985.81
Berg	2 970	35 482.42	30	450.62	224	47 792.70
Skjeberg	2 811	65 486.83	15	283.99	237	59 257.46
Borge og Torsnes	2 432	32 901.56	53	1 193.42	279	49 512.01
Hvaler	1 559	22 793.80	2	215.00	32	3 778.34
Varteig	127	1 448.19	-	-	23	8 318.08

I femaarsperioden tinglæstes og avlæstes følgende antal panteheftelser:

Sorenskriverier.	Tinglæste.		Avlæste.	
	Antal.	Beløp.	Antal.	Beløp.
		Kr.		Kr.
Moss sorenskriveri	2 013	16 510 378.00	1 270	3 397 535.00
Onsøy —	2 345	4 976 290.00	1 601	2 995 056.00
Tune —	1 861	5 580 704.00	1 369	2 525 702.00
Idde og Marker sorenskriveri	2 248	7 068 115.14	1 308	3 768 245.33
Tilsammen	8 467	34 135 487.14	5 548	12 686 538.33
I forrige femaarsperiode	9 674	47 858 302.41	6 747	23 859 677.71

Antallet av tvangsauktioner over fast gods og løsøre var i femaaret:

Sorenskriverier.	Fast gods.		Løsøre.	
	Antal.	Beløp.	Antal.	Beløp.
		Kr.		Kr.
Moss sorenskriveri	24	134 121.00	16	5 278.00
Onsøy —	42	108 029.00	1	5.00
Tune —	80	135 802.00	21	3 437.00
Idde og Marker sorenskriveri	57	181 442.70	36	12 990.06
Tilsammen	203	559 394.70	74	21 710.06
I forrige femaarsperiode	239	780 050.58	139	132 570.28

Herreder.	Veilængden 31 december 1910.			Anlagt eller omlagt 1911—1915.			Nedlagt i 1911—1915.			Veilængden den 31te december 1915.		
	Hovedvei.	Bygdevei.	Sum.	Hovedvei.	Bygdevei.	Sum.	Hovedvei.	Bygdevei.	Sum.	Hovedvei.	Bygdevei.	Sum.
1. Aremark	40.5	43.1	83.6	-	-	-	-	-	-	40.5	43.1	83.6
2. Askim	18.4	26.6	45.0	-	-	-	-	-	-	18.4	26.6	45.0
3. Berg	36.9	62.7	99.6	1.1	1.3	2.4	0.8	1.3	2.1	37.2	62.7	99.9
4. Borge og Torsnes	16.9	50.1	67.0	3.2	0.4	3.6	3.2	0.4	3.6	16.9	50.1	67.0
5. Eidsberg	69.8	59.6	129.4	1.7	3.5	5.2	1.7	2.2	3.9	69.8	60.9	130.7
6. Glemmen, Kraakerøy, Rolvøy	17.8	36.6	54.4	-	1.2	1.2	-	-	-	17.8	37.8	55.6
7. Hobøl	31.5	48.0	79.5	-	-	-	-	-	-	31.5	48.0	79.5
8. Hvaler	-	22.8	22.8	-	-	-	-	-	-	-	22.8	22.8
9. Idd	54.0	40.7	94.7	-	-	-	-	-	-	54.0	40.7	94.7
10. Moss herred	13.5	8.1	21.6	-	-	-	-	-	-	13.5	8.1	21.6
11. Onsøy	9.7	55.1	64.8	-	6.1	6.1	-	-	-	9.7	61.2	70.9
12. Raade	23.5	35.2	58.7	-	-	-	-	-	-	23.5	35.2	58.7
13. Rakkestad	47.0	100.6	147.6	-	0.5	0.5	-	0.6	0.6	47.0	100.5	147.5
14. Rygge	9.8	41.9	51.7	9.1	-	9.1	-	9.1	9.1	18.9	32.8	51.7
15. Rødenes	10.6	43.9	54.5	-	3.5	3.5	-	2.0	2.0	10.6	45.4	56.0
16. Rømskog	-	29.9	29.9	-	-	-	-	-	-	-	29.9	29.9
17. Skjeberg	32.8	71.4	104.2	3.1	-	3.1	3.1	-	3.1	32.8	71.4	104.2
18. Skiptvet	21.3	30.4	51.7	-	3.9	3.9	-	-	-	21.3	34.3	55.6
19. Spydeberg	15.6	65.0	80.6	-	3.5	3.5	-	0.4	0.4	15.6	68.1	83.7
20. Trøgstad	38.1	80.3	118.4	1.6	-	1.6	-	-	-	39.7	80.3	120.0
21. Tune	8.3	39.7	48.0	-	9.1	9.1	-	-	-	8.3	48.8	57.1
22. Vaaler	40.6	50.6	91.2	-	2.4	2.4	-	-	-	40.6	53.0	93.6
23. Varteig	6.3	18.1	24.4	-	-	-	-	-	-	6.3	18.1	24.4
24. Øymark	26.4	25.5	51.9	-	5.3	5.3	-	-	-	26.4	30.8	57.2
Sum	589.3	1 085.9	1 675.2	19.8	40.7	60.5	8.8	16.0	24.8	600.3	1 110.6	1 710.9

Smaalenes amt.

Fredrikshaldskanalens drift. Indtægter og utgifter var i femaaret:

	1911.	1912.	1913.	1914.	1915.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Driftsindtægter	45 043.84	42 445.44	42 698.36	40 183.65	39 952.21
Driftsutgifter	18 454.94	18 817.95	18 644.33	19 269.77	20 515.70
Overskud av driften	26 588.90	23 627.49	24 054.03	20 913.88	19 436.51

Veivæsenet. I femaarsperioden er oparbeidet 19.8 km. ny hovedvei og 40.7 km. ny bygdevei.

I samme tidsrum er nedlagt 8.8 km. gammel hovedvei og 16.0 km. gammel bygdevei.

Til hovedveibygningen er medgaat:

Erstatning for grund og gjærder	kr. 36 048.17
Arbeidsutgifter	« 188 336.83
	kr. 224 385.00

og til bygdeveibygningen:

Erstatning for grund og gjærde.	kr. 16 678.63
Arbeidsutgifter	« 316 560.84
	« 333 239.47

Tilsammen kr. 557 624.47

Ved utgangen av 1910 hadde man i amtet 35 faste veivogtere. I femaarsperioden 1911—1915 er opprettet 3 nye veivogterbestillinger, saaledes at man ved utgangen av 1915 hadde 38 veivogtere. Der er videre fattet beslutning om ansættelse av veivogtere ved amtets samtlige hovedveier fra 1 juli 1916.

Angaaende lengden av amtets samtlige offentlige veier og deres fordeling herredsvis henvises til tabellen side 25.

Om amtets betydelige industrielle virksomhet foreligger ingen opplysninger som kan tjene til dens belysning.

Turisttrafikken spiller ingen rolle i Smaalenenes amt.

Det bemerkes at de indkomne skematiske opgaver er tildels saa ufuldstendige, misvisende og feilagtige at de ikke lar sig benytte.

B. Kjøpstæderne.

For kjøpstæderne henvises til medfølgende fra magistratene indkomne beretninger.

Smaalenenes amt 24 november 1917.

A. Hansen.

Beretning

om kjøpstaden Fredrikshalds økonomiske tilstand i femaaret 1911—1915.

Om denne femaarsperiode kan man i sin almindelighet si at den i det store og hele har været gunstig for byens næringsliv. I de første aar av perioden var der dog mindre heldige tider for enkelte næringsgrener, men i 1913 viste der sig en betydelig opgang, som fortsatte i de senere aar. Arbeidsfortjenesten har gennemgaaende været god, og byens økonomiske tilstand i det hele sund og god.

I omstaaende tabel over formue og indtægt vil man lægge merke til veksten i de 3 sidste aar av perioden.

Folkemængden antages at være omtrent den samme. Der har ikke været nogen folketælling i femaarsperioden.

Den kommunale virksomhet har gaat sin jevne gang uten større bevægelser i kommunens økonomiske forhold. Dens gjæld var ved utgangen av 1915 kr. 1 731 800.

I 1913 blev der som bebudet i forrige femaarsberetning optat et nyt kommunelaan paa kr. 420 000, hvilket blev anvendt til kommunalt slagteri, ny folkeskole, brandstation m. v.

Forøvrig har man maattet opta et kassekreditlaan til provianteringsraadets indkjøb samt et midlertidig laan paa kr. 220 000 til dækning av kjøpesummen for indkjøb av vandfaldene Brække—Krappeto, som skal utbygges for at øke byens tilgang paa elektrisk kraft.

Den stigning som har fundet sted paa kommunens budjet i den avsluttede femaarsperiode, er nærmest begrundet i gateoparbeidelser, overdækning av Osbækken, som løper gjennom byen, likesom kommunale funktionærer har faat sine lønninger forbedret.

Salg av tomter paa kommunens eiendom Os har gaat raskt, og der har her reist sig en hel ny bydel. Kommunen har her hat store utgifter til gater, kloakker og vandledninger, men disse antages — som i forrige femaarsberetning nævnt — at dækkes av kjøpesummen for de solgte tomter.

Lille-Erte vandsledningen er færdig og forsyner væsentlig Tistedalen og de der omliggende landdistrikter med vand, likesom ogsaa byen, naar beholdningen tillater det, nyder godt av dette fortrinlige drikkevand. Vandledningen er betalt med opsparte renter av Johan Stangs legat for Fredrikshalds by, — den koster ca. 55 000 kroner.

I forbindelse med kvægtorvet og tuberkulinfjøsset paa Mølan har man opført et stort moderne slagterianlæg. Dette blev tat i bruk i 1913, og der var her en stor trafk, indtil importen fra Sverige blev stængt paa grund av krigen. Der har her i de senere aar saagodtsom ikke været nogen trafk ved dette store anlæg, som kostet ca. kr. 200 000 — to hundrede tusen.

Slagtetvang er ikke indført. Nu benyttes anlægget for den væsentligste del av provianteringsraadet til lager og utsalg.

Aar.	Antal skatydere	Formue efter lignings- forretningene.	Beregnet indtægt.	Skatbar indtægt.	Utlignet byskat			Skatoret.	Nedsatte skattebeløb efter lignings- og overlignings- kommissionens kjendelse.
					paa formue.	paa indtægt.	paa fast eiendom.		
		Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.		Kr.
1911	3 413	16 041 750	5 233 220	2 402 650	32 083.50	194 497.11	63 618.00	8.16	27 702.52
1912	3 484	16 712 300	5 056 985	2 212 235	33 424.60	245 809.79	65 208.40	11.09	14 061.26
1ste halvjaar 1913...	3 456	16 627 000	4 904 395	2 086 545	16 627.00	120 240.00	33 133.40	5.75	-
1913—1914	3 942	24 350 400	5 922 000	2 840 068	48 700.80	238 051.11	67 288.00	8.40	1 917.04
1914—1915	4 111	24 235 700	6 422 580	3 198 311	48 471.40	248 902.81	68 038.00	7.80	786.88
1915—1916	4 362	26 650 600	6 799 305	3 434 136	53 301.20	267 410.34	74 993.60	7.80	1 413.43

Fredrikshalds gasverk bortsattes i 1913 paa koncession for 75 aar med ret for kommunen til bl. a. at indløse samme efter 10 aars forløp. Gasverket gik tidligere med tap, mens det blev drevet for kommunens regning. Gasverket drives nu av et aktieselskap, og kommunen har tat aktier for kr. 30 000.

Tuberkulosehjem. Med bidrag av Fredrikshalds Sparebank, Markus Nilsens legat og Peltz's legat er der i løpet av 1915 opført et fuldt moderne tuberkulosehjem paa den indkjøpte eiendom Solheim i Asak. Hjemmet kaldes «Fredrikshalds tuberkulosehjem» og er beregnet paa et belæg av 22 patienter. Dets drift er garantert av kommunen. Hjemmet, som toges i bruk i 1916, har kostet ialt ca. kr 100 000, heri indbefattet eiendommen.

Byutvidelse. Som man tænkte sig og nævnte i forrige femaarsberetning, gik det slik at der fra landdistriktene snart reiste sig sterke krav paa byutvidelse, idet utvidelsen i 1908 var altfor knap og utilfredsstillende. Saken er nu under forberedelse av en komité.

Jeg skal derefter omtale nærmere enkelte viktigere grener av den kommunale virksomhet.

Skolevæsenet.

Folkeskolen. Den nye pikeskolebygning paa kommunens eiendom Os blev tat i bruk vaaren 1914. Den kostet kr. 210 856, utenom tomten, som er værdsat til kr. 10 600.

Fri bespising om vinteren av trængende elever har været ydet gjennom bidrag fra først av fra brændevinssamlaget, senere fra kommunen. Frit skolemateriel har elevene hat siden 1909.

Den høiere almenskole. Elevantallet har øket adskillig. Skoleaaret 1910—1911 var det samlede elevantal i gymnasiet 48, i middelskolen 256, skoleaaret 1915—1916 var det henholdsvis 53 og 314. Fra skoleaaret 1915—1916 av er skolegangen i middelskolen gratis for byens barn.

Den tekniske aftenskole har arbeidet efter samme plan som før.

Elevantallet har været:

1911—1912	177
1912—1913	194
1913—1914	198
1914—1915	185
1915—1916	181

Gjennemsnittlig 86½ pct. gutter og 13½ pct. piker.

Sjømandsskolen har været drevet med sedvanlig statsbidrag i de 4 første aar, men var i aaret 1914—1915 ikke igang, da bestyreren var utkommandert og stedfortræder ikke kunde skaffes. Elevantallet var henholdsvis 6, 10, 5 og 9.

Handelsforeningens Handelsskole har været drevet som før.

Om fattigvæsenet henvises til omstaaende tabel. Antal hovedpersoner er, som det sees, gaat nedover, hvad vel væsentlig kan tilskrives kredssykekasernerne og Riksforsikringen. Kommunens tilskud er i de sidste 2 aar steget paa grund av de dyrere tider.

Aar.	Antal hovedpersoner.	Kommuneus tilsknd til fattigvæsenet.
		Kr.
1911.....	521	64 502.55
1912.....	488	65 242.67
1913.....	491	64 247.89
1914.....	479	68 191.35
1915.....	481	71 589.77

Sundhetstilstanden har gjennemgaaende været god. Større epidemier har der ikke været.

Kommunens tilskud til sykehuset androg til:

1911.....	kr. 12 153.05
1912.....	« 11 122.72
1913.....	« 12 541.72
1914.....	« 11 100.66
1915.....	« 12 419.92

St. Josefs-Søstrenes hospital har været i virksomhet som før.

Byens havn og brygger er i meget god stand. I 1913 og 1914 besluttedes en ombygning av bryggen i Nyhavn («Kuglebryggen»), hvilken gjentagne ganger hadde været utsat for utglidning. Den nye brygge, som er opført i jernbeton, koster ca. kr. 125 000, som er dækket av havnekassen.

Kaiene er vel vedlikeholdt og godt utstyrt med jernbanespor.

I forbindelse med opførelsen av den nye brygge foretoges en større kostbar opmudring av en stor del av havnen. Ny baathavn er anlagt oppe i elven ved «Grønland».

Brandvæsen. Den nye brandstation blev tat i bruk i 1911. Den kostet kr. 95 000. Det faste brandkorps bestaar av brandmester, underbrandmester, maskinist, 12 brandkonstabler og 3 kusker. I indeværende aar er yderligere bevilget til ansættelse av 4 nye brandkonstabler.

Om byens næringsveier skal jeg bemerke:

Trælasthandelen. Som nævnt i forrige femaarsberetning var skibningen av høvlet og skaaren last synkende. Dette forhold har vedværet og vil fremdeles vedvare, idet dimensionene for alt rundvirke stadig gaar nedover eftersom skogene hugges for sin gamle bestand. Markedet for trælast var relativt svakt baade i 1911 og i særdeleshet i 1912, men 1913 viste decidert opgang; og 1914 og 1915, især efter krigens utbrudd, viste betydelig økede utsalgspriser. Det maa imidlertid paapekes at tildels arbeidspriser, men ogsaa i langt høiere grad tømmerprisene og fragtene er gaat ganske betrægtelig i veiret, men værdien av det forædlede virke er i femaarsperioden, tiltrods for mindsket eksport, ikke

gaat tilsvarende ned. Som helhet maa man si at utbyttet av trælasthandelen har været meget tilfredsstillende.

Mekanisk træmasse har været slet den hele periode, delvis har prisene været lave og levnet et meget magert utbytte, og dels har produktionen været betydelig indskrænket paa grund av langvarig vandmangel baade i 1911, 1913 og 1914. Prisene har imidlertid i denne periode ikke været underkastet de samme svingninger som de foregaaende 5 aar, men har holdt sig nogenlunde jevnt den hele tid.

Cellulosemarkedet, som var meget svakt ved utgangen av forrige periode, har vist en stadig opadgaaende tendens de sidste 5 aars tid, men da samtidig baade tømmerpriser og alle rekvisita har fulgt efter, er ikke nettoutbyttet blit saa stort som man hadde hat berettiget grund til at vente. Krigen bragte ogsaa celluloseprisene i veiret, men de økede værdier paa cellulosemasse bragte ikke vort sted nogen nævneværdig fordel, idet betydelige kvanta var placert før krigens utbrudd. Det har nemlig været sedvane i den kemiske og mekaniske træmasseindustri at sikre sig langsigtige kontrakter, i alle fald for en del av produktionen, for at motarbeide svingningen paa verdensmarkedet.

For at kunne paaregne et jevnere og mere rimelig utbytte av de i træforædlingsindustrien nedlagte kapitaler besluttet man i december 1911 at gaa til oprettelse av en papirfabrik i direkte tilknytning til celluloseanlægget paa Kaken til utnyttelse av de raastoffer man hadde i form av mekanisk træmasse og bleket cellulose. Dette anlæg, som er basert paa en produktion av ca. 12 000 ton bedre papirsorter, blev imidlertid sterkt forsinket i utbygningen paa grund av verdenskrigen, og man kom først igang med en maskine i november 1915, mens maskine nr. 2 først blev færdig for drift vaaren 1916. Samtidig blev der ogsaa bygget nyt mekanisk sliperi i forbindelse med papirfabrikken, og det gamle sliperi i Tistedalen blev omdannet til flombruk.

For papir har markedet været gunstig i det store og hele tat, prisene har ligget adskillig over normalen, men de høie fragter og de abnorme priser paa alle rekvisita til papirfabrikation har i høi grad beskaaret nettoavkastningen. Som helhet tør man imidlertid vistnok kunne gaa ut fra at papirprisene vil love et rimelig utbytte.

I forbindelse med bygningen av den nye papirfabrik og træmassefabrik paa Kaken blev der foretat ombygning av Saugbrugsforeningens elektricitetsverk i Tistedalen, saaledes at vandindtaket blev flyttet helt op til Femsjøen fra det gamle fordelingsbassin nedenfor Tistebro. Denne forandring blev foretat for at opnaa mest mulig økonomisering med vandet i dette vanskelige vasdrag. Ombygningen er foretat i fællesskap av de interesserte bruk ved Tistedalsfossen. Ombygningen av den elektriske kraftstation i Tistedalen var færdig høsten 1915. I stationen er installert aggregater for tilsammen ca. 12 000 hk.

A/S Cathrineholms Jernverk solgte i 1911 alle sine eiendomme, med undtagelse av vandfaldet og fornøden grund til anlæg av en kraftstation for elektrisk energi. Senere har imidlertid Cathrineholms Jernverk, Haldens Bomuldspinderi & Væveri og Saugbrugsforeningen oprettet overenskomst om at samle al

sin vandkraft paa den søndre side av Tistedalsfossen, for at opnaa mest mulig besparelse av vandforbruket, og i den anledning er vandindtaket for brukene flyttet op til Femsjøen, hvorfra rør nu fører ned til den kraftstation som blev anlagt av Saugbrugsforeningen i 1907.

For eksporten av props var der i 1911, 1912 og 1913 daarlige tider med lave priser, som væsentlig bragte tap. I begyndelsen av 1914 begyndte endel opgang, men ved krigens begyndelse stanset al eksport av props til i oktober 1914. Da indtraadte en aldeles usedvanlig sterk stigning i prisene og stor spekulation i props. Opgangen blev dog kun kortvarig, da det allerede i begyndelsen av 1915 gik nedover igjen, og sommeren 1915 var det stille og næsten ingen skibning, bl. a. paa grund av vanskeligheter for tonnage. Om høsten var der atter betydelig stigning med stor efterspørsel. Fra Sverige er der nu som før kommet betydelige mængder av saavel rundlast som skaaren last baade til utskibning og yderligere forædling ved norske høvlerier.

I forbindelse hermed skal jeg efter Fløtningsbestyrelsens opgaver meddele hvad der er fremfløtet i det Fredrikshaldske vasdrag her til stedet, altsaa det virke som er kommet til de herværende bedrifter.

Aar.	Sagtømmer.	Slipetømmer.	Props.
	Tylvter.	Tylvter.	Løp. fot.
1911.....	43 561	61 784	2 780 748
1912.....	30 955	64 899	4 400 964
1913.....	28 655	68 556	2 608 269
1914.....	28 325	62 627	3 316 857
1915.....	30 126	59 691	3 405 528

Blandt de øvrige industrielle bedrifter indtar Haldens Bomuldsspinderi & Væveri som før den mest fremskutte plads. Det driver spinderi, væveri og farveri med appretur og har i denne periode gaat helt over til elektrisk drivkraft, idet firmaets andel av Tistedalsfossen elektriseres ved Saugbrugsforeningens kraftstation. Nogen større utvidelse har ikke fundet sted, men driften har — tiltrods for de store vanskeligheter med tilførsel av nødvendige raastoffer og delvis knap tilgang paa arbeidere — foregaat jevnt uten avbrytelser. Fabrikens varer er meget efterspurt, særlig efter krigens utbrudd, paa grund av minket import fra utlandet. Driften har i denne periode efter alt at dømme været jevnt heldig og lønsom.

Cathrineholms mekaniske verksted, støperi og emaljefabrik. Bedriften ser ut til at gaa bra fremover. Den beskæftiger 140—150 arbeidere. Den væsentligste avdeling er nu emaljefabrikken.

Skofabrikkene. De fire første aar var normalt gode aar. 1915 gav større indtægter, væsentlig paa grund av konjunktur i raamaterialer for dem som hadde hat anledning til at skaffe sig lager, mens selve fabrikationen nok ellers

hadde sine vanskeligheter baade paa grund av arbeidsforholdene og vanskeligheten ved at faa anskaffet forskjellige raamaterialer.

Byens skofabriker sysselsætter nu ca. 500 arbeidere.

Reiseeffektfabrikken har arbeidet sig godt fremover og stadig utvidet sin omsætning.

Den øvrige mindre fabrikvirksomhet har vistnok arbeidet under jevnt gode forhold.

Kraftforbruket fra elektricitetsverket til fabrikvirksomheten har været i jevnt stigende,

I forbindelse med denne omtale av byens fabrikvirksomhet bør ogsaa nævnes 3 fabrikker som ligger like utenfor bygrænsen, og hvis arbeidere og funktionærer for en stor del bor i byen:

Haldens Tændstikfabrik, som nu er slaat sammen med Bryns Tændstikfabrik, Gardinfabrikken og Ankers træsliperi og papirfabrik.

Sidstnævnte har i denne periode bygget papirfabrik, som sattes igang i 1914.

Samtlige disse fabrikker har efter alt at dømme arbeidet med lønsomhet.

Stedets detaljforretninger har arbeidet under gode og sunde forhold. Konkursene har været faa og av liten betydning.

Ogsaa i denne periode har der til Fredrikshalds kvægtory foregaat en betydelig kvægimport fra Sverige, indtil der i 1915 kom eksportforbud paa grund av krigen.

Importen har stillet sig saaledes:

Aar.	Livdyr.	Slagtedyr.	Smaat.
1911	4 703	6 336	1 819
1912	2 870	6 131	1 567
1913	5 104	6 214	1 349
1914	7 024	6 572	2 133
1915	3 082	1 456	409

Som tidligere nævnt har bruksdriften i denne periode været adskillig genert av vandmangel. Det er derfor av væsentlig betydning at man kan faa fremmet den tidligere nævnte reguleringsplan, som har støtt paa saa mange vanskeligheter paa sin langsommelige vandring.

Haandverksdriften og den mindre industri antages at ha haet jevnt gode aar.

Der er i femaarsperioden meddelt:

50 handelsbreve, derav 18 til kvinder, og opsagt 52 handelsrettigheter, derav 27 av kvinder.

Av haandverksrettigheter er løst 44 og opsagt 23.

Den til stedet knyttede skibsfart har fremdeles været av mindre betyd-

ning for byens økonomiske liv. Seilskibenes antal har fremdeles avtat, -- dog indkjøptes i 1915 2 større seilskibe til byen, hvilke imidlertid senere er solgt. Tallet av dampskibe paa oversjøisk fart er ikke steget. Vareførselen til og fra stedet besørgeres nu som før væsentlig av Fredrikshalds Dampskibsselskap ved siden av utenbys dampskibe.

Byens bankvirksomhet formidles fremdeles gjennom Norges Bank-avdeling, 2 privatbanker og Fredrikshalds Sparebank.

Efter byfogdens opgave har antallet av tvangsauktioner og eksekusjoner været:

Aar.	Tvangsauktioner over fast gods.		Tvangsauktioner over løsøre.		Eksekusjoner for gjæld.		Utpantninger.	
	Antal.	Tilslags- sum.	Antal.	Tilslags- sum.	Antal.	Beløp.	Antal.	Beløp.
		Kr.		Kr.		Kr.		Kr.
1911....	2	13 400	4	2 670	17	6 861	1 620	37 450
1912....	1	10 700	7	2 780	23	10 208	1 854	40 720
1913....	2	21 250	2	1 800	13	2 731	2 312	35 925
1914....	3	24 550	3	1 350	14	15 070	2 711	44 220
1915....	2	25 000	8	8 530	24	14 600	2 682	42 560

Denne opgave bekrefter at de økonomiske forhold her gjennomgaaende er sunde og gode.

Forsikringssummen av bygninger i Norges Brandkasse og takstværdien av bygninger og grunde har steget endel i femaarsperioden:

Aar.	Brandtakst.	Eiendomtakst.
	Kr.	Kr.
1911	13 303 420	15 924 500
1912	14 034 330	16 322 100
		1ste halvjaar } 16 586 700 1913 }
1913	14 604 590	1913—1914 16 842 000
1914	14 625 090	1914—1915 17 029 500
1915	15 369 780	1915—1916 18 768 400

(Det bemerkes at i forrige femaarsberetning sees brandtakstsummene ved en feil at være blit fordoblet.)

I byens kommunikasjonsforhold er i denne periode ikke indtraadt nogen forandring. En jernbanekomité har arbeidet med at faa forbedret vore forbindelser med oplandet; spesielt kan nævnes at man har faat utstukket

og trafikkeregnet en jernbane fra Rakkestad gjennom Degernes og Torpedalen til Tistedalen, hvilken skulde tilknyttes Smaalensbanen, og som maa antages at ville faa en meget stor betydning for byen.

Fredrikshalds magistrat i juli 1917.

Ola Sveen.

Beretning

om kjøpstaden Sarpsborgs økonomiske tilstand i femaaret 1911--1915.

Byens folkemængde var ved utgangen av 1910 9 900. Fra januar 1912 blev byens territorium utvidet, hvorved der samtidig kom ca. 700 nye indbyggere ind i byen.

Ved utgangen av 1915 antages byen at ha en folkemængde paa 12 300.

Industri. Ved hyutvidelsen fra 1 januar 1912 blev Borregaard fabrikker (The Kellner Partington Paper Pulp Co. Limited) i sin helhet indlemmet i byen.

En del av fabrikkene laa allerede tidligere i byen, men kontoret og den væsentligste del laa i Tune. Arbeiderne ved disse fabrikker bodde for den væsentligste del i Sarpsborg, som derved fik en væsentlig del av skole- og fattigutgiftene til fabrikkens arbeidere, uten at byen fik den tilsvarende skatteindtægt.

Av nye industrielle bedrifter er der i femaaret tilkommet forholdsvis litet.

Den væsentligste er en feltspatmølle.

Paa grund av den kontrakt kommunen har med Borregaard om leveranse av elektrisk kraft til industrielle bedrifter, og hvorefter der ikke uten Borregaards samtykke kan leveres mere end 35 hk. til en forbruker, har større industrier vanskelig for at knyttes til byen.

Haandverksdriften er forholdsvis ubetydelig og nærmest beregnet paa at tilfredsstille det lokale behov.

I femaarsperioden er følgende antal haandverksbreve meddelt og opsagt:

Aar.	Meddelt.	Opsagt.
1911.....	8	5
1912.....	3	4
1913.....	11	10
1914.....	11	67
1915.....	4	13
Sum	37	99

Grunden til at saa mange haandverksbreve er opsagt i 1914 er bestemmelsen i den nye haandverkslov om at haandverksborgere skal betale kr. 5 i aarlig avgift.

Handel, bankvæsen og assurance. Handelsvirksomheten i byen indskrænker sig væsentlig til større og mindre detaljforretninger, mest beregnet paa byens og nærmeste omegns behov.

Av en gros forretninger findes kun nogen enkelte. Handelsforretningene drives vistnok gjennemgaaende paa en sund og fornuftig maate. Der har i femaaret ikke været nogen større konkurser.

Følgende antal handelsborgerskaper er meddelt og opsagt:

Aar.	Meddelt.	Opsagt.
1911.....	13	13
1912.....	13	20
1913.....	18	12
1914.....	13	15
1915.....	16	21
Sum	73	81

Torvhandelen er forholdsvis betydelig. Byens torv er i femaarsperioden adskillig utvidet.

Til torvet søker særlig om lørdagene folk fra de omliggende landdistrikter med sine varer, saasom fra Raade, Tune, Skjeberg, Varteig, Berg og Skiptvet.

Dampskibet «Krabben», som trafikerer distriktene opover Glommen til Nes lense i Skiptvet, bidrar adskillig til torvtrafikken især i sommertiden.

Det samme gjør det nye veianlæg i Tune med bro over Trøsken, hvortil Sarpsborg by har ydet sit bidrag, stort kr. 15 720.

Sarpsborg sparebanks virksomhet har gaat jevnt frem i femaaret, som det vil sees av nedenstaaende opgave.

Aar.	Sparebankens fond.	Forvaltningskapital.
	Kr.	Kr.
1911.....	251 132.66	3 162 141.74
1912.....	266 331.14	3 226 692.10
1913.....	293 108.12	3 343 951.90
1914.....	328 399.93	3 572 220.35
1915.....	363 837.31	3 910 157.68

I bankens administration er der gjort den forandring at der er ansat en fast bankutdannet chef.

For Sarpsborg aktiekreditbank, som ogsaa har gaat jevnt fremad, stiller forholdet sig saaledes i femaarsperioden:

Aar.	Omsætning.	Overskud.	Fond.
	Kr.	Kr.	Kr.
1911	42 798 660.26	37 138.37	90 405.76
1912	59 674 851.09	49 185.75	116 405.76
1913	63 046 707.08	56 328.92	149 000.00
1914	62 942 272.41	70 321.50	190 000.00
1915	72 002 907.31	86 177.83	243 000.00

Denne bank har i 1915 utvidet sin aktiekapital ved tegning av nye aktier til kr. 600 000.

I 1915 stiftedes en ny bank i byen: A/S Sarpsborg landmandsbank med aktiekapital kr. 150 000 og med aktionærer væsentligst fra landdistriktene. Banken begyndte sin virksomhet høsten 1915.

Skjeberg sparebank har fremdeles forretningslokale i byen, hvor den i 1915 ogsaa har indkjøpt eget hus for sit kontor.

I byen er ingen selvstændig assuranseforretning; men her virker agenter for mange selskaper.

Der blev i femaarsperioden forsøkt stiftet et gjensidig lønsforsikringsselskap, væsentlig beregnet paa arbeidere.

Da Norges brandkasse i 1915 begyndte med løsøreforsikring, gik imidlertid de som hadde tegnet sig i det paatænkte selskap over til Brandkassen.

Ved utgangen av 1910 var der utvist 1050 byggetomter og brandtaksert 949 brandforsikringssummer. Ved utgangen av 1915 var der utvist 1 144 byggetomter og brandtaksert 1 061 brandforsikringssummer.

Brandtakstsummene og brandkontingenten utgjorde for Norges brandkasses vedkommende:

Aar.	Takstsum.	Kontingent.
	Kr.	Kr.
1911	10 661 390	36 824.10
1912	11 685 960	39 901.21
1913	11 766 620	40 536.01
1914	12 376 350	36 124.36
1915	13 659 310	37 935.06

Nedgangen i kontingent fra 1914 skriver sig fra nedsættelse i kontingenten paa grund av nyt vandverk.

De i byen liggende store fabrikkbygninger m. v. er privat forsikrede.

Skibsfart. I byen drives kun litet skibsrederi, og her er kun faa fartøier hjemmehørende; de fleste av disse er ogsaa solgt i 1915.

Paa Sarpsborg havn drives dog en livlig skibsfart, og byen besøkes av mange skibe og sjøfolk, som det vil sees av nedenstaaende oversigt.

Aar.	Antal skibe.	Besætningens størrelse.	Tonnage av skibe over 50 reg.ton.	Tonnageavgift.
		Mand.	Ton.	Kr.
1911.....	1 672	17 156	309 582	27 317.15
1912.....	1 833	18 935	353 682	31 334.31
1913.....	1 741	18 195	342 695	30 219.45
1914.....	1 608	16 115	297 056	25 937.80
1915.....	1 765	13 700	287 928	24 846.80

I havnen drives jevnt og stadig arbeide for at forbedre dybde- og strømforholdene. Havnevæsenet har eget mudderapparat med dertil hørende mudderprammer, og egen dykker og en fast arbeidsstok.

Kommunen har nu ca. 500 m. stenkaier med jernbanespor i forbindelse med statsbanerne foruten endel andre brygger. Et par av de større industrielle bedrifter her har ogsaa udmerkede kaier, forsynt med jernbanespor og med elektriske laste- og losseapparater.

I hvert aar i femaarsperioden er der meddelt 1 skipperborgerskap.

Ved Sarpsborg toldsted har netto-toldintraderne været:

1911.....	kr. 433 707.86
1912.....	« 516 208.93
1913.....	« 517 810.17
1914.....	« 459 384.77
1915.....	« 443 783.43

Kommunale forhold og kommunehusholdning.

De kommunale beskatningsforhold stiller sig saaledes:

Aar.	Antagen næring.	Skatbar næring.	Skatbar formue.	Samlet byskat.	Skatøre.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	
1911.....	4 049 659	1 644 514	9 885 000	320 994	14.74
1912.....	5 362 705	2 726 545	22 133 000	458 000	11.28
1913.....	5 200 144	2 603 729	20 336 000	242 024	halvt aar.
1913—1914.....	6 845 489	3 728 350	28 350 000	543 046	10.00
1914—1915.....	8 086 021	4 912 032	31 747 500	668 763	10.00

Byens gjæld utgjorde:

1911.....	kr. 987 887.75
1912.....	« 987 392.92
1913.....	« 1 077 160.10
1914.....	« 2 003 055.48
1915.....	« 1 959 203.24

Den sterke stigning i skatteindtægtene skriver sig fra byutvidelsen i 1912, da byen fik den hele skatteindtægt av Borregaard fabrikker.

I erstatning til Tune for Borregaards utskillelse derfra blev det paalagt Sarpsborg at betale kr. 480 000 med renter, hvilket beløp er betalt ved kommunelaan. Forøvrig er den økede kommunegjæld benyttet til andre kommunale formaal, saaledes:

Vandverk.....	ca. kr. 450 000
Brandstation.....	« « 150 000
Gamlehjem.....	« « 120 000
Til- og nybygninger for byens skoler.....	« « 160 000
Indkjøb av faste eiendomme.....	« « 100 000
Opførelse av kommunestald.....	« « 60 000
samt i provianteringsøiemed.....	« « 100 000

Kommunen har erhvervet adskillig grundeiendom, beliggende i Tune, like op til bygrænsen. En stor del av denne grunderhvervelse har fundet sted i femaarsperioden.

Av kommunal erhvervsvirksomhet er i femaarsperioden drevet Sarpsborgs kommunale elektricitetsverk, som kjøper strøm fra Borregaard og fordeler og sælger den i byen til lys og kraft til smaaindustri. Elektricitetsverket driver desuten utsalg av elektrisk materiel av forskjellig slag. Verkets aarsbudget er ca. kr. 140 000.

Kommunen har ogsaa i de sidste par aar drevet stenhuggeri med hugning av gatesten for eget behov.

I 1915 er der drevet kommunal kul- og vedhandel, som vil forsøkes gjort til en fast institution i kommunen.

Binæringer. Av binæringer drives der endel i byen. Tomteprisen er billig paa grund av den ved byens opprettelse med Borregaards eiere indgaaede overenskomst om grundavgiftens størrelse, og der er adskillig havebruk.

Kommunen har egen bygartner, som for billig godtgjørelse veileder og assisterer haveeierne.

Ved folkeskolen har der i flere aar været drevet skolehave, som ogsaa bidrar sit til at fremme interessen for havebruk. Desuten drives endel hønseavl og noget biavl.

Arbeiderforhold. Arbeiderforholdene har i femaarsperioden været jevne. I 1911 var der lokout ved fabrikkene her, uten at dette dog voldte nogen større vanskelighet, da den indtraf paa den bedste aarstid om sommeren.

Av og til indtræffer nogen indskrænkning i fabrikdirften paa grund av vandmangel.

Den fastboende arbeiderbefolkning i byen er gjennomgaaende ordentlige og strævsomme folk; en stor del av dem har erhvervet sig sit eget hus.

Fabrikkene selv har kun i liten utstrækning sørget for hus til sine arbeidere.

Drukkenskap og andre uordener som kan finde sted i byen skyldes for en stor del løse og tilfældig tilreisende personer.

Det overveiende flertal av arbeiderne her er organisert i fagforeninger.

Arbeiderne ved Borregaard fabrik har sin egen sykekasse, som er godkjendt av Riksforsikringsanstalten og har et medlemsantal av omkring 2 000.

Kassens inntægter og utgifter utgjorde i 1914 henholdsvis kr. 73 644 og kr. 67 088.

Sarpsborg kredssykekasse hadde i 1915 ca. 1 120 medlemmer med præmieinntægt og utgift av henholdsvis kr. 26 647.64 og 25 908.85.

Hele byens og dens indvaaneres økonomiske forhold avhænger i væsentlig grad av Borregaard fabrikker direkte eller indirekte. Dette viser sig temmelig klart i skatteforholdet, idet Borregaard fabrikker — firmaet Th. Kellner Partington Paper Pulp Co. Limited — alene betaler henvend $\frac{2}{3}$ av byens samlede skatter. For sidste budgetaar (1914—1915) var saaledes den samlede byskat kr. 668 763 og Borregaards skat alene kr. 435 937.

Det er forholdsvis faa enkeltpersoner som har nogen større formue eller inntægt.

Den væsentligste del av byens befolkning bestaar av arbeidere og funksjonærer ved fabrikkene.

Naar alting gaar godt og er i fuld drift paa fabrikkene, er der ogsaa almindelig jevne og bra forhold i byen. Arbeidslønningene er dog for mange ikke store, og for familieforsørgere, særlig naar barneflokken er stor, har det især i krigsaaret 1915 været tungt nok at slaa sig igjennem.

Sundhetstilstanden har været bra. Byen har ikke været hjemsoekt av større epidemier i femaarsperioden. Der har i de senere aar været bevilget kr. 6 000 aarlig som bidrag til ubemidlede tuberkuloses ophold paa sanatorium.

Bystyret har i de senere aar negtet bevilling til salg og skjænkning av alle slags spirituøse drikke. Her findes en livsvarig øltskjækningsret, 6 livsvarige rettigheter til vinsalg, begrundet i handelsborgerskap før 1882, et ølbryggeri samt Borregaards brændevinshandel, som ogsaa har ret til salg av øl og vin. Til Borregaards brændevinshandel søker foruten byens egne folk ogsaa en hel del fra omliggende distrikter, særlig efter 1914, da brændevinshandelen paa grund av en faldt høiesteretsdom ikke sender brændevin direkte til utenbys kunder. Brændevinshandelen bevirker vistnok ogsaa at ædruelighetstilstanden i byen ikke er saa god som den formentlig vilde være uten brændevinshandel. Naar brændevinshandelen har været lukket nogen tid, som under arbeidsstans, merkes ogsaa en paaatagelig formindskelse i drukkenskapsforseelser.

I de sidste par aar av femaarsperioden har der været liten nybygning i byen. Her er derfor husmangel, særlig for familier med stor barneflokk. Kommunen har tat under overveielse at finde midler til avhjælp av denne boligmangel, og forsøk vil nu bli gjort med kommunal garanti for nybygning.

Det er paa den ene side et gode for en kommune at ha en stor og økonomisk velsituert bedrift inden sine grænser. Paa den anden side indebærer det ogsaa en fare derved at kommunens og dens indvaaneres økonomi i stor grad avhænger av en saadan enkelt storbedrift, som forholdet er i Sarpsborg.

Det vilde derfor være av betydelig interesse for byen om der ogsaa kunde knyttes andre bedrifter til stedet. Byens avhængighet av denne ene bedrift er her saa meget større som bedriften eier praktisk talt al grund i kommunen, og den er ogsaa leverandør av den elektriske strøm til kommunens elektricitetsverk. Det vilde derfor ha sin betydning for kommunen om der kunde lempes noget paa dette avhængighetsforhold av den enkelte bedrift. Det mest nærliggende i saa henseende vilde vel være om der ogsaa kunde knyttes bedrifter av anden art til kommunen. Kommunen har ogsaa adskillige betingelser herfor, baade ved gode havner og byggeforhold, som stadig forbedres, og ved at havne- og tilliggende tomtarealer staar i direkte forbindelse med statsbanerne.

Forat ny industri skal kunne knyttes til byen, maa dog kraftspørsmålet løses; men her er byen mindre heldig stillet, da det synes at skulle bli forbundet med vanskeligheter at skaffe byen nogen større tilgang paa kraft til rimelig pris.

Byen har i det store og hele tat gaat adskillig frem i femaarsperioden.

Den styrkelse av byens økonomiske evne som fandt sted ved Borregaards indlemmelse i byen, har ogsaa git sig uttryk i byens budgetter og i den kommunale virksomhet.

Der er optat et nyt ordentlig kartverk over byen. Der er oprettet flere nye kommunale stillinger, og den kommunale administration er styrket og utvidet; der er oprettet pensionskasse for de kommunale funktionærer, og særlig ingeniør- og arbeidsutgiftene har kunnet betydelig forøkes, hvilket igjen har vist resultater i et betydelig forbedret gatehold; — tidsmessig brand- og vandvæsen, opførelse og utbedring av kommunale bygninger m. v.

Paa den anden side er dog ogsaa kommunens gjæld blit betydelig forøket, saa den ved utgangen av 1915 dreiet sig om ca. 2 millioner kroner; men ogsaa kommunens eiendomme og værdier er tilsvarende forøket.

Sarpsborg magistrat 3 august 1916.

O. M. Olsen.

Beretning

om kjøpstaden Fredrikstads økonomiske tilstand i femaaret 1911—1915.

I henhold til kgl. resol. av 9de juni 1905 tillater man sig herved at indberette følgende:

1. Folkemængde.

Byens indbyggerantal har været i jevn stigning og var i aaret 1913 vokset til over 15 000, saaledes at der ved kommunevalget samme aar blev valgt 60 medlemmer av bystyret mot tidligere 52. De nye industrielle bedrifter som blev startet i femaarsperioden, har trukket endel arbeidere og funktionærer til byen; men disse har delvis tat bopæl i de omliggende bybebyggede distrikter, da der har været knapt om husrum i byen, om der end ikke ved utgangen av 1915 kunde sies at være nogen egentlig bolignød.

2. Industri.

a. Trælastindustrien.

I Fredrikstaddistriktet drives der i de senere aar væsentlig høvellastindustri og kassefabrikation.

Den første har i femaarsperioden arbeidet under vekslende vilkaar. Der klages over vanskelig tilgang paa raastof til rimelig pris og over at befragningsforholdene vanskeliggjør konkurransen med Sverige paa oversjøiske havner. Ved utgangen av 1915 betegnes dog konjunktorene som tilfredsstillende med hensyn baade til kvantum og priser.

Kassefabrikationen fulgte indtil krigens begyndelse høvellastindustrien. Krigen bragte imidlertid et overordentlig behov for kasser til pakning av ammunition og matvarer hos de krigførende land, og eksporten, særlig til Storbritannien, steg sterkt. Prisene betegnes som meget tilfredsstillende.

Fredrikstad Tømmerdirektion meddeler følgende om fløtningen i distriktet:
Nedfløtet tømmer:

Aar.	Ovenfor Sarpsfossen.	Fredrikstad.	Andre steder.	Sum (tiere).
1911.....	208 543.9	203 960.9	198 645.6	611 150.4
1912.....	278 130.7	219 424.2	201 912.0	699 466.9
1913.	292 423.3	215 192.3	153 565.3	661 180.9
1914.....	263 658.4	160 851.0	194 730.3	619 239.7
1915.....	264 768.4	224 656.3	212 946.5	702 371.2

b. Granitindustrien.

For dennes vedkommende har den bedring som nævntes i forrige indberetning fortsat i aarene 1911—1914. Disse betegnes som gjennemgaaende bra med stigende forbruk og nogenlunde tilfredsstillende priser. Der er indvundet endel oversjøiske markeder, saaledes i Argentina, Cuba m. fl.

Efter krigens utbrudd har omsætningen paa utlandet været minimal; dog er der skibet adskillige ladninger til Cuba, litt til Holland og nogen partier for regning av den belgiske regjering, men praktisk talt intet til England. Eksportørene er henvist til at hugge for lager og for det indenlandske forbruk. Dette har ikke været saa ganske litet, væsentlig som følge av at kommunerne med sine gode inntægter har kunnet følge eksportørenes henstilling om at kjøpe op bro-lægningsmaterialer. Kristiania og Bergen har særlig været store forbrukere.

Prisene har været jevnt gode, saa selskapene har kunnet gi rimelig utbytte.

c. Murstensindustrien.

Den sammenslutning som blev nævnt i forrige indberetning har vist sig at være til bedriftenes fordel. Noget særlig stort aktieutbytte har de vistnok ikke git, i enkelte aar endog slet intet; men driften har dog hvert aar git ikke ubetydelig overskud, som er avsatt til avskrivninger og reservefond.

Det mindste antal verker som har været igang er 13; i aarene 1912, 1913 og 1914 blev der arbeidet ved 17 verker. Omsætningen var i driftsaaret 1912—1913 steget til 43,5 millioner stykker av alle slags sten og rør tilsammen, men var for aaret 1915 nede i 28.1 million.

Prisen steg fra kr. 16.50 à kr. 20 pr. tusen for almindelig mursten i driftsaaret 1 mai 1911 til 30 april 1912 til kr. 26 ved utgangen av 1912. Ved utgangen av 1915 var den sunket igjen til ca. kr. 20.

Der er væsentlig producet for det indenlandske marked; men endel mursten er ogsaa skibet til Finland og Rusland, og i 1915 er der for første gang paa lange tider levert endel til Sverige.

3. Handels- og bankvæsen.

a. Handel.

For byens handlende maa femaarsperioden betegnes som præget av «gode tider». Omsætningen har været nogenlunde jevnt stigende, og krigens utbrudd i 1914 har, saavidt det har kunnet bringes i erfaring, ikke medført andre ulemper for handelsstanden end vanskeligheten med at skaffe de nødvendige varer. De stigende utgifter til husleie, brændsel, lønninger m. v. har dog medført at nettofortjenesten neppe staar i det samme procentvise forhold til omsætningen som før krigen.

Der er tat 34 boer under konkursbehandling, og akkordforhandling er aapnet i 46; tallene var i forrige periode henholdsvis 52 og 27.

Eiendomsomsætning: Der blev avhændet ved tinglyste skjøter 476 faste eiendomme til samlet beløp kr. 4 943 662 og tinglyst panteheftelser i faste eiendomme for kr. 7 714 500, i skibe for kr. 1 600 836. Tallene for avlyste panteheftelser er henholdsvis kr. 3 329 500 og kr. 64 665.

Tvangsauktioner, hvorved salg fandt sted, blev afholdt over 26 faste eiendomme til beløb kr. 233 229. Av tvangsauktioner over løsøre blev afholdt 66 til beløb kr. 67 120. Der er holdt 373 eksekutioner for tilsammen kr. 253 229.

Av nye aktieselskaper og selskaper hvis kapital er utvidet er anmeldt til firmaregistret:

I 1911:	11	med kapital	kr. 529 700
« 1912:	16	«	« 266 870
« 1913:	9	«	« 1 271 000
« 1914:	13	«	« 488 300
« 1915:	11	«	« 854 500

Av handelsborgerskaper er:

	Meddelt.	Opsagt.
1911.....	24	25
1912.....	13	32
1913.....	18	20
1914.....	22	13
1915.....	16	24

b. Bankvæsen.

I femaaret er der ikke oprettet nogen nye banker. Fredriksstad Handelsbank, som gik konkurs i 1908, har fortsatt sin avvikling, og boet blev sluttet i 1914 med et utbytte til de uprioriterte kreditorer av ca. 58 pct.

Fredriksstad Privatbank utvidet i 1913 sin aktiekapital fra kr. 2 100 000 til kr. 3 000 000.

Angaaende dens virksomhet hitsættes følgende tal:

Aar.	Omsætning.	Fortjeneste.	Utbytte.
	Kr.	Kr.	Pct.
1911.....	249 443 092	261 489	7
1912.....	303 293 828	320 901	7
1913.....	313 794 524	357 723	7
1914.....	324 227 355	370 446	7
1915.....	421 924 978	441 996	8

Fredriksstad Sparebank hadde:

Aar.	Under forvaltning.	Formue.
	Kr.	Kr.
1911.....	4 152 186	376 908
1912.....	4 211 731	412 412
1913.....	4 505 985	424 481
1914.....	4 626 997	437 671
1915.....	4 760 979	426 037

Fredriksstad Spareskillingsbank hadde :

Aar.	Under forvaltning.	Formue.
	Kr.	Kr.
1911	6 330 778	504 875
1912	6 855 642	553 183
1913	7 305 946	592 015
1914	7 632 497	662 558
1915	8 110 492	686 896

Virksomheten ved den herværende afdeling av Norges Bank:

Aar.	Diskonterte indenbys veksler.	Diskonterte utenbys veksler.	Antal dis-konto-nr.	Foliodmidler indsat.	Samlet omsætning.	Indvundne renter, dis-konto m. v.	Admini-strations-omkost-ninger.
	Kr.	Kr.		Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
1911	6 871 805	13 844 252	1 737	12 715 814	67 146 872	77 141	16 373
1912	9 994 342	20 985 417	2 577	18 420 815	102 291 870	132 742	17 179
1913	10 036 362	20 784 483	3 340	8 653 474	85 183 516	138 733	20 263
1914	12 572 429	18 820 821	4 322	11 200 524	91 919 802	171 611	20 829
1915	11 261 043	16 353 592	4 527	7 764 306	78 299 252	143 524	23 595

4. Skibsfart.

Nedenstaaende tal viser antallet og størrelsen av de skibe som i femaaret har anløpet Fredrikstad havn:

Aar.	Indenriksk fart.		Utenriksk fart.		Tilsammen.	
	Stk.	Reg.ton.	Stk.	Reg.ton.	Stk.	Reg.ton.
1911.....	556	131 585	778	520 292	1 334	651 877
1912.....	658	136 718	712	467 705	1 370	604 423
1913.....	660	144 667	772	543 843	1 432	688 510
1914.....	651	151 573	763	505 786	1 414	657 359
1915.....	599	128 015	629	384 032	1 228	512 047

Skibsrederiet, som før i tiden var byens viktigste næringsvei ved siden av trælastindustrien, har i femaarets løp mere og mere tapt sin betydning. Ved utgangen av 1915 fandtes nogen faa seilskibsrederier, væsentlig med et skib i hvert rederi, og 2 dampskibsrederier, det ene med 2 skibe paa tilsammen ca. 1 800 brutto reg.ton og det andet med 4 skibe paa tilsammen ca. 4 000 ton.

Der findes dog en større flaate av bugserbaater og mindre dampbaater som besørger trafikken paa elven.

5. Kommunale forhold og kommunehusholdning.

a. Skatteforhold.

Aar.	Antat indtægt.	Skatbar indtægt.	Formue.	Eiendom.	Skat paa		
					Indt.	Form.	Eiend.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
1911	6 155 120	2 997 695	15 896 000	19 779 850	16.5	2.35	4.82
1912	6 249 865	3 058 490	15 890 000	19 719 250	17.0	2.45	5.35
1913—1914 . . .	7 100 590	3 681 920	22 197 000	19 739 650	15.0	3.0	6.35
1914—1915	7 856 470	4 202 535	25 437 000	20 037 250	14.0	2.8	6.35
1915—1916	9 131 405	5 393 425	28 797 000	24 400 000	13.0	2.6	6.0

Aar.	Antal skat- ydere.	Indtægtsskat.	Formuesskat.	Eiendoms- skat.	Sum.	Indtægtsskat	
						pr. skat- yder.	pr. ind- bygger.
		Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
1911	4 194	494 630	37 567	95 338	627 535	117.94	31.53
1912	4 228	519 810	38 930	105 556	664 296	122.94	32.92
1913—1914	4 280	552 177	66 597	125 349	744 123	129.01	34.77
1914—1915	4 542	588 427	71 186	127 240	786 853	129.55	36.82
1915—1916	4 643	701 145	74 872	146 400	922 417	151.01	43.63

b. Kommunens gjæld, som pr. 31 december 1910 beløb sig til kr 2 517 821, var pr. 30 juni 1915 øket til kr. 4 970 793.

For de enkelte aar er tallene:

Aar.	Byens formue.	Byens gjæld.
	Kr.	Kr.
31 december 1911.	3 434 549	2 563 392
31 — 1912.	5 227 026	4 243 163
30 juni 1913	5 265 566	4 236 703
30 — 1914	5 403 931	4 262 598
30 — 1915	6 017 605	4 970 793

c. Kommunens budgetterte udgifter:

(Se omstaaende side.)

Det ordinære budget:

Hvp. nr.		1911.	1912.	1913— 1914.	1914— 1915.	1915— 1916.
		Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
1.	Kirkelige anliggender	30 244.20	29 874.71	29 909.71	30 009.71	30 009.71
2.	Skolevæsenet:					
	Den høiere almenskole	95 580.00	74 810.00	74 160.00	83 350.00	84 700.00
	Folkeskolen	161 647.00	169 200.00	174 335.00	176 500.00	180 810.00
	Andre skoler	12 323.75	11 595.50	12 690.13	12 571.33	12 682.83
3.	Ingeniørvæsenet:					
	Anligg. under stadsingeniøren	113 867.00	112 067.00	108 139.00	112 953.55	116 750.00
	— — stadskondukt. .	21 928.00	22 778.72	25 271.71	25 748.00	29 330.00
4.	Gatereguleringen	1 000.00	1 000.00	1 000.00	1 000.00	1 000.00
5.	Justisvæsenet	53 154.58	53 726.74	52 270.00	51 670.00	52 200.00
6.	Kommunestyrelsen	10 000.00	10 100.00	10 198.00	10 200.00	10 200.00
7.	Regnskaps- og skattevæsen . .	8 136.00	9 036.00	10 900.00	13 450.00	13 900.00
8.	Sundhedsvæsenet:					
	Almindelig sundhedsvæsen . .	9 812.00	14 440.00	16 696.00	17 596.00	21 096.00
	Sykehuset	15 200.00	13 800.00	23 444.00	16 000.00	19 700.00
	Gamlehjemmet				4 550.00	5 900.00
	Epidemilåsaretet	8 900.00	8 900.00	9 360.00	9 400.00	9 500.00
9.	Fabriktilsyn m. v.	4 945.00	5 725.00	5 725.00	5 725.00	6 125.00
10.	Kjøtkontrollen	3 500.00	3 500.00	3 487.00	3 500.00	3 500.00
11.	Magistraten	3 963.00	5 163.00	6 250.00	4 750.00	5 910.00
12.	Kommunens eiendomme	9 142.67	9 743.17	9 730.67	9 730.67	9 890.69
13.	Stationsholdet	480.00	480.00	480.00	480.00	480.00
14.	Stadsveieren	1 500.00	1 500.00	1 500.00	1 500.00	1 500.00
15.	Avdrag og renter:					
	Avdrag	59 492.67	60 104.22	74 498.04	75 898.22	86 419.82
	Renter	107 195.63	108 680.94	183 498.05	183 618.69	232 958.28
16.	Fattigvæsenet	121 150.00	126 000.00	128 900.00	129 200.00	137 100.00
17.	Vergeraadet	3 000.00	4 000.00	5 000.00	5 000.00	5 000.00
18.	Uerholdelige skatter	25 830.00	30 830.00	30 830.00	30 830.00	30 830.00
19.	Pensioner	16 878.44	17 469.11	20 145.11	24 757.44	25 597.44
20.	Bykassens underskud		8 704.16	53 945.00	38 795.90	75 884.43
	Refusioner til laanefondet . . .	14 720.00	30 068.00	31 457.00	36 811.00	40 105.00
	Tilfældige udgifter	5 000.00	5 045.00	8 366.67	4 804.49	5 920.80
	Tilsammen	918 589.94	948 341.27	1112186.09	1120400.00	1255000.00

Det ekstraordinære budget:

	1914—1915.	1915—1916.
	Kr.	Kr.
Anliggender under stadsingeniøren.....	42 650.00	34 537.00
— « stadskonduktøren.....	-	5 150.00
Dyrtdistillæg til kommunale funktionærer.....	12 000.00	-
Lønsregulering for kommunale funktionærer.....	-	23 850.00
Sykehuset.....	2 540.00	2 733.00
Tuberkulosestationen.....	1 500.00	1 500.00
Folkeakademiet.....	300.00	300.00
Feriekolonien.....	500.00	1 000.00
Oprettelse av skoletandklinik.....	4 660.83	-
Bibliotekets katalogisering.....	-	1 492.00
Endel mindre poster.....	1 500.00	630.00
Avskrivning paa De No Fa's brygge.....	-	35 000.00
Tilsammen	65 650.83	106 192.00

I aaret 1912 blev der optat et laan, stort kr. 1 740 000, til indkjøb av 1 250 aktier i A/S Hafslund og i 1915 2 laan paa tilsammen kr. 552 000 til indkjøb av yderligere 438 aktier i samme selskap. Kommunen eier saaledes nu 1 688 aktier og har efter overenskomst ret til at besætte 1 direktørpost.

Foruten at dette kjøp har været en god forretning for kommunen, idet aktiernes utbytte ikke alene har dekket renter og amortisation av laanene, men ogsaa bragt bykassen ikke ubetydelige direkte indtægter, er det indlysende at det har sin store betydning at kommunen har sikret sig indflydelse paa ledelsen av det selskap som forsyner den med elektrisk energi.

Foruten ovennævnte laan er der i femaaret optat et midlertidig laan, stort kr. 360 000, til utvidelse av byens vandverk med en ny hovedvandedning fra Tvetervandet gjennom et fordelingsbassin paa Haugesten i Borge til de nye fabriktomter paa Øren.

Byen har i femaaret indkjøpt tomter, tildels med paastaaende bebyggelse, til samlet beløp kr. 284 000. Endel blev kjøpt for at erhverve strandretten, som tilhørte eiendommene, og er derfor indkjøpt delvis for havnekassens midler, og en del er kjøpt for at skaffe arealer til arrondering av industritomtene paa Østsiden.

20 juni 1911 besluttet bystyret at avhændelse av kommunens tomter skulde ske ved bortfæste paa aaremaal: 75 aar for boligtomter og 50 aar for industritomter, idet den aarlige leie fastsættes til $4\frac{1}{2}$ pct. av tomtens værdi. Ved leietidens utløp blir leien at omregulere i forhold til den værdi som tomten da har. Kommunen har ret til at ta tomten tilbake, hvis den trænges i kommunalt øiemed, mot at erstatte bygningenes værdi efter skjøn.

Det kan bemerkes at disse bestemmelser ikke har medført vanskeligheter i nogen retning. Man har ikke behovet at gjøre brudd paa fæsteprincippet i mere end et enkelt tilfælde, idet nemlig De nordiske fabrikker, De No Fa, ikke vilde leie tomt, men kjøpe, og kommunen fandt det saa viktig at knytte denne bedrift til sig at bystyret fandt at kunne gaa med paa fabrikkens forlangende.

I femaarsperioden har kommunen fortsatt arbeidet med utbedring av havneforholdene ved stadige mudringsarbeider og nye bryggeanlæg. Saaledes blev der i 1915 indkjøpt en «sugebagger» (muddersprøite) for kr. 20 000. Denne sprøiter den opmudrede masse ind paa grundt vand, og man opnaar ved denne metode i langt kortere tid end ved almindelig opfyldning at skaffe sig strandarealer, like som disse blir billige, idet den lange slæpning av mudderlorjerne spares.

Samme aar blev bevilget kr. 51 500 til en ny kai paa Østsiden, utenfor Vaterland, og arealet indenfor denne er for en stor del dannet ved opfyldning paa ovennævnte maate.

Havnevæsenets indtægter og utgiftene til mudring og bryggeanlæg stiller sig som følger:

Aar.	Indtægter.	Mudrings- utgifter.	Grund- erhvervelser og nyanlæg.
	Kr.	Kr.	Kr.
1911.....	59 820	24 285	90 150
1912 og I/13.....	102 850	22 733	-
1913—1914.....	70 262	5 232	42 107
1914—1915.....	71 582	15 068	89 899
1915—1916.....	116 302	3 438	128 527
Tilsammen	420 816	70 756	350 683

d. Skolevæsenet.

1. Den kommunale høiere almen skole hadde ved utgangen av 1910 368 elever, derav i gymnasiet 55, i det praktiske kursus 13 og i middelskolen 300.

Lærerpersonalet bestod foruten rektor av: 3 overlærere, 7 adjunkter, 3 klasselærere, 1 lærerinde, 4 timelærere og 1 timelærerinde.

Ved utgangen av 1915 hadde skolen ialt 487 elever, derav i gymnasiet 104 (73 gutter, 31 piker) og i middelskolen 383 (224 gutter, 159 piker).

Lærerpersonalet bestod foruten rektor av: 11 overlærere, 4 klasselærere, 6 lærerinder, 5 timelærere og 1 timelærerinde.

Skolebygningen er ikke lenger paa langt nær overensstemmende med nutidens krav. Der er utarbeidet planer for tilbygning; men de høie byggepriser har virket avskrækkende.

2. Folkeskolen. Skolestyret har i femaaret bestaaet av: 2 prester, 1 lærer, 1 lærerinde foruten 7 medlemmer, valgt av bystyret og 1 av formandskapet.

Tilsynsutvalgene bestaar av 5 medlemmer for hver av byens 4 skoler.

Skoleraadet bestaar fremdeles av hele skolens lærerpersonale med skoleinspektøren som formand.

Elevantallet var ved utgangen av 1910 1 235 gutter og 1 127 piker, tilsammen 2 362.

Ved utgangen av 1915 1 149 gutter og 1 197 piker, tilsammen 2 346.

Ved utgangen av 1910 var der 37 gutteklasser, 33 pikeklasser og 10 fællesklasser, ialt 80 klasser, med gjennomsnitlig klassebelæg 29.5.

Ved utgangen av 1915 var der 36 gutteklasser, 34 pikeklasser og 10 fællesklasser, ialt 80 klasser med gjennomsnitlig klassebelæg 29.3.

Lærerpersonalet bestod i 1910 av: 1 skoleinspektør, 4 tilsynslærere, 18 lærere og 45 lærerinder, desuten 1 timelærer og 4 midlertidige lærerinder.

I 1915 var der: 1 skoleinspektør, 4 tilsynslærere, 20 lærere, 46 lærerinder og 2 midlertidige do.

Skoleforsømmelserne har i gjennemsnit utgjort 5 pct. mot i forrige femaar 5.4 pct.

Nettoutgiftene til skolens drift har for kommunen været:

Aar.	Ialt.	Pr. barn.
	Kr.	Kr.
1911	115 478	48.99
1912	124 737	53.51
I/1913	63 112	27.09
1913—1914	124 799	52.97
1914—1915	128 933	54.26

Ved budgetbehandlingen i 1911 blev det besluttet at indføre helt frit skolemateriel fra 1 januar 1912, og paa budgettet for 1913—1914 blev der avsat kr. 1 000 til bespisning paa skolen av underernærte barn, uttat av lærerpersonalet og skolelægen. Denne post er ogsaa optat paa de senere budgetter, for 1914—1915 med kr. 1 500.

Paa det ekstraordinære budget for 1914—1915 blev bevilget kr. 4 660 til igangsættelse av skoletandklinik.

For folkeskolens vedkommende staar man ogsaa overfor nybygning, idet Nabbetorp skole er aldeles forældet, likesom der trænges en ny skole paa Vestsiden.

3. Andre skoler. Den tekniske aftenskoles elevantal var i 1911—1912 171, 1912—1913 164, 1913—1914 169, 1914—1915 179, 1915—1916 190, tilsammen 873 eller gjennomsnitlig i hvert skoleaar 174.6.

Maskinistiskolens elevantal var i 1911—1912 22, 1912—1913 25, 1913—1914 28, 1914—1915 24, 1915—1916 41, tilsammen 140 eller gjennomsnitlig 28.

Sjømandsskolen og det til denne knyttede kontrolkontor for navigations-instrumenter:

Skoleaar. Sept.—juni.	Skibsfører- avdelingen.		Styrmands- avdelingen.		Kystskipper- klassen.		Ialt.	
	Antal elever.	Bestaat eksamen.	Antal elever.	Bestaat eksamen.	Antal elever.	Bestaat eksamen.	Antal elever.	Bestaat eksamen.
1910—1911	5	3	13	7	-	-	18	10
1911—1912	9	5	11	4	4	4	24	13
1912—1913	8	7	15	12	1	1	24	20
1913—1914	10	9	26	15	1	-	37	24
1914—1915	-	-	21	18	-	-	21	18

Paa grund av neutralitetsvakt indtraadte der i 1914 lærernød for sjømandsskolen, derfor blev bare styrmandsklassen holdt igang.

Kontrolkontorets virksomhet (oprettet høsten 1911):

Budgetaar.	Kompas- opstillinger.	Kompas- korrek- tioner.	Kompasundersøkelser.		Lanterneundersøkelser.	
			Godkjendt.	Kassert.	Godkjendt.	Kassert.
1911—1912.....	5	45	37	3	47	3
1912—1913.....	8	56	54	5	58	6
1913—1914.....	10	58	59	10	94	-
1914—1915.....	9	50	41	7	118	8
1915—1916.....	11	59	43	-	128	10

Den kvindelige fagskole har fortsat sin virksomhet med 2 parallelklasser, hver paa 12 elever. Der melder sig hvert aar mange flere end der kan optages; man er nemlig henvist til at benytte den høiere almenskoles haandarbeidsværelse, og der er ikke plads til flere end 12.

Vaak skolehjem blev i 1914 indkjøpt av de 4 Smaalensbyer i fællesskap for kr. 40 000; hertil kommer kr. 6 000, som blev bevilget til driftsomkostninger.

e. Sundhetstilstanden maa i det store og hele betegnes som tilfredsstillende i den forløpne periode. Der har ikke optraadt nogen større epidemier.

Savnet av et ordnet renovationsvæsen gjør sig mere og mere gjældende; men ordningen av dette spørsmål har ogsaa strandet paa de svære byggeutgifter og svimlende priser paa alt materiel.

f. Fattigvæsenet. Kommunens utgifter til dette har været (netto):

(Se omstaaende tabel.)

6. Binæringer.

Saavidt vites drives ikke saadanne inden kommunen, ialfald ikke i nogen nævneværdig utstrækning.

Aar.	Beløp.	Antal hovedpersoner.	Pr. hovedperson.
	Kr.		Kr.
1911	124 929	655	190.73
1912	121 873	642	189.83
1913—1914	135 438	582	232.71
1914—1915	139 245	588	236.81
1915—1916	157 607	612	257.53

7. Arbeiderforholdene

maa med hensyn til lønningenes størrelse sies at ha været tilfredsstillende, idet arbeidslønnen i det hele for saavel mænds som kvinders vedkommende har været i jevn stigning. Om denne stigning har holdt skridt med leveomkostningene er tvilsomt, ialfald klages der over det motsatte. Men forholdene synes dog i det store og hele at ha været rummeligere for arbeiderne i denne end i forrige femaarsperiode.

Arbeidsløshet fandtes praktisk talt ikke.

8. Tilstanden i almindelighet.

Ved midten av femaarsperioden stod byen ved et vendepunkt i sin utvikling. Dens gamle hovednæringer, trælindustrien og skibsrederiet, laa nede, og byens styre saa at ialfald den førstnævnte — av aarsaker som det ikke her er stedet at komme ind paa — neppe mere vilde komme til at spille tilnærmelsesvis samme rolle som før. Det ene trælbruk efter det andet var bli nedlagt, uten at der var nogen utsigt til at bedriftene vilde bli gjenoptat i sin gamle form.

Imidlertid mistet ledelsen ikke troen paa Fredrikstads store muligheter som industriby, beliggende som den er ved utløpet av Norges største elv, med isfri havn, passabel for de største skibe og med nærsagt ubegrensede arealer av let bebyggelige tomter like ved sjøen.

Da det store fettraffinaderi, De nordiske fabrikker, De No Fa, i 1911 saa sig om efter fabriktomter, meldte ogsaa Fredrikstad sig og seiret i konkurransen med flere andre byer som ønsket at knytte denne bedrift til sig, og som hadde tilbudt endog temmelig store ofre for at opnaa dette.

Fredrikstad stillet store arealer til disposition til overordentlig billig pris, bygget en 150 m. lang kai foran fabrikkens tomt og forpligtet sig til at skaffe tilstrækkelig av sit udmerkede vand til nedsat pris, den første tid endog helt gratis.

Det viste sig snart at trods disse ofre var det en god forretning for kommunen. Selskapet blev endog en bedre skatyder end man hadde vovet at vente, og anlegget av dette millionforetagende har henledet oppmerksomheten paa Fredrikstad som industriby og trukket flere bedrifter efter sig. Derav i femaaret dog bare en del av større omfang, nemlig Fredrikstads elektrokemiske fabrikker med aktiekapital kr. 350 000.

I det hele maa kommunen sies at ha arbeidet under gode vilkaar i femaaret — herom kan henvises til hvad der foran er anført under hvert enkelt avsnit.

Utgiftene har steget betydelig; men skatteevnen har holdt følge, og det har ikke voldt større vanskeligheter — ialfald i de sidste aar — at balansere budgettene og at komme ned i den lovbefalte skatteøre.

Fredrikstad magistrat, 12 januar 1918.

Leif Tjersland,
kst.

B. Stousland.

Beretning

om den økonomiske tilstand i kjøpstaden Moss i femaaret 1911—1915.

Ved den almindelige folketælling i december 1910 utgjorde byens folkemængde 8 648. Ved den kommunale tælling pr. 1 mai 1915 utgjorde den 8 754 og blev av folkeregistrets bestyrer beregnet til 8 775 ved aarets slutning, altsaa en stigning av 106. Naar denne ikke har været sterkere, skyldes dette vistnok den i forrige beretning nævnte utflytning til de tilstøtende landdistrikter paa grund av den lettere adgang til der at skaffe sig egne hjem. Byen antages ogsaa i denne periode at være gaat jevnt frem og de økonomiske forhold at ha været sunde.

Skatteligningen viser følgende tal:

Aar.	Antal skat- ydere.	Antagen formue.	Antagen indtægt.	Skatbar indtægt.	Utlignet byskat.	Utlignet eiendoms- skat.	Tilsammen.	Skatøre for byskat.
		Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	
1911.....	2 533	9 241 200	3 360 500	1 414 190	211 448	60 552	272 100	13.7
1912.....	2 620	9 477 700	3 419 570	1 418 725	223 392	62 537	223 929	14.4
1913.....	2 711	11 650 300	3 847 511	1 808 664	268 145	60 193	328 338	13.2
1914.....	2 767	12 488 900	4 013 539	1 890 069	259 738	69 765	329 503	12.2
1915....	2 992	13 854 700	4 639 919	2 360 179	293 801	70 654	364 455	11.2

En sammenligning med den tilsvarende tabel i forrige beretning viser at antallet av skatydere har været i jevn stigning og i 1915—1916 utgjorde 2 992 mot 2 501 i 1910. Den forholdsvis betydelige forøkelse av saavel formue som antagen inntækt og skatbar inntækt fra 1912 til 1913—1914 skyldes vistnok for en væsentlig del den ved skatteloven av 1911 indførte pligt til selvangivelse,

nedgangen i utlignet byskat fra 1913—1914 til 1914—1915 er en følge av den ved samme lov foreskrevne reduktion av skatteprocenten. Denne blev, efterat den i 1912 var bragt op til 14.4 mot 14.25 som maksimum i forrige periode, bragt ned til 11.2 i 1914—1915. Det gjælder ogsaa i denne periode at der, naar man bortser fra endel aktieselskaper med for en stor del utenbyes aktionærer, er forholdsvis faa skatydere med større formue og indtægt.

Det samlede utlignede skattebeløp i 1915—1916 var kr. 364 455	
mot i 1910	« 265 828

Stigning	kr. 98 627
mot i forrige 5-aarsperiode.	« 40 000

Den skyldes delvis at man har fortsat med at avsætte midler til avskrivning av skatterestanser og til kommunale arbeider som ikke er fundet at burde fremmes, ved laanemidler, men væsentlig den saakaldte «automatiske stigning» paa de forskjellige større hovedposter.

Til dækkelse av underskud har det ikke været nødvendig at gi nogen bevilgning, idet kun et enkelt av de avsluttede regnskaper viste et underskud paa nogen hundrede kroner.

Kommunens egne indtægter, bortset fra utlignede skatter, statsbidrag, refusioner etc., utgjorde ifølge de sidste inden terminen opgjorte regnskaper med et rundt tal.	kr. 93 300
mot for 1910	« 66 500

altsaa fremgang paa	kr. 26 800
-------------------------------	------------

Folkeskolens elevantal har ogsaa i dette femaar vist en nedgang. Ved utgangen av 1915 var der 1 277, fordelt paa 41 klasser mot 1 385, fordelt paa 42 klasser ved utgangen av 1910. Lærerpersonalet var uforandret, 13 lærere og 24 lærerinder.

Fra 1 juli 1914 blev bestyrerens og lærernes grundløn forøket med kr. 200.00, lærerindernes med kr. 150.00, mens alderstillæggene forblev uforandret. Efter dette blev lønnen:

Bestyrer: Grundløn	kr. 3 000,	topløn	kr. 4 000 +	frit hus.
Lærere: —	« 1 600,	—	« 2 800.	
Lærerinder: —	« 1 100,	—	« 1 725.	

Som nedenstaaende tabel viser, har den del av skolens utgifter som bæres av kærnerkassen, fremdeles været i stigende. De utgjorde i 1913—1914 kr. 65 640.00 mot kr. 54 896.00 i 1910, en forøkelse paa nær kr. 11 000.00.

I 1912 blev det besluttet at indføre frit skolemateriel, en reform som efter uttalelse fra skolens bestyrer har virket tilfredsstillende. Oprettelse av skolehaver i 1914 har bl. a. tilveiebragt en gavnlig motvekt mot en ensidig boklig undervisning.

Eftermiddagsundervisningen er indskrænket fra 18 klasser i 1911 til 16 i 1915. Læsetiden er blitt noget utvidet, hvorved undervisningen i enkelte fag har kunnet styrkes.

Den høiere almenskole med den dertil knyttede 1ste gymnasieklasse hadde i skoleaaret 1914—1915 221 elever (108 gutter, 113 piker) mot i 1910 168 (87 gutter og 81 piker). Lærerpersonalet var henholdsvis: 6 overlærere, 1 fast og 6 timelærere, 3 faste og 1 timelærerinde mot 2 overlærere, 4 adjunker, 1 fast og 5 timelærere, 2 faste og 2 timelærerinder. Den ene overlærer er skolens bestyrer.

Kommunens tilskud til skolen, som i 1910 var kr. 6 545.00, er, som nedenstaaende oversigt viser, efterhaanden steget, saa det for skoleaaret 1914—1915 utgjorde kr. 14 458.00. Stigningen skyldes dels en forekelse av fripladsenes antal fra 20 til 33 $\frac{1}{3}$ pct. av elevantallet ved skoleaarets begyndelse og en samtidig nedsættelse av skolepengene i gymnasieklassen fra 180 til 150 kroner, dels forekelse av lærernes antal og forhøielse av lærerlønninger.

Aar.	Den høiere almenskole.		Folkeskolen.	Statens bidrag til:	
	Indtægt av skolepenger.	Kommunens tilskud.	Kommunens tilskud.	Den høiere almenskole.	Folkeskolen.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
1910—1911.....	13 056	8 008	57 674	11 934	24 966
1911—1912.....	12 100	11 248	63 369	11 908	25 577
1912—1913.....	12 384	10 350	30 120	12 117	30 119
1913—1914.....	14 370	12 862	58 153	14 002	58 153
1914—1915.....	12 538	14 458	65 640	18 337	65 640

De tre første opgaver for folkeskolen (kommunens tilskud) gjælder henholdsvis kalenderaarene 1911, 1912 og 1 halvaar 1913.

Den tekniske aftenskole er fra 4-aarig gaat over til at være en 3-aarig skole med et forberedelseskursus. Til dette sidste faar man kun statsbidrag for 3 maaneder, mens kommunen helt bærer utgiftene ved de resterende 3 maaneder hvori kurset holdes igang. I de fem skoleaar 1910—1911 til 1914—1915 har elevantallet været 119, 128, 154, 132 og 130. I 1910—1911, da for første gang alle klasser var i virksomhet, var de samlede utgifter kr. 4 396, hvorav statsbidrag kr. 2 198.00, direkte kommunebidrag kr. 1 470.00, i 1914—1915 henholdsvis kr. 7 590.00, kr. 4 084.00 og kr. 2 896.00.

Lærerpersonalet er fremdeles 9.

Den kvindelige fagskole har i 5-aaret fortsat undervisningen i haandarbeide og hat god søkning. Kommunens ordinære bidrag har fra kr. 275.00 i 1910 steget til kr. 400.00 i budgetaaret 1914—1915. Et tilsvarende beløp er bevilget som statsbidrag.

Det mildere skolehjem, som de 4 Smaalensbyer i 1902 opprettet paa gaarden Østre Vaak i Vaaler, har fuldt ut svaret til de forventninger man knyttet til det, og har den hele tid været fuldt optat. Eiendommen, som var forpagtet for 10 aar, blev i 1914 indkjøpt av de 4 byer i forening for kr. 40 000.00, som

dækkedes dels ved overtagelsen av pantegjæld, dels ved utstedelse av obligation til sælgeren med pant i eiendommen, garantert av de 4 kommuner. Samtidig bevilgedes der kr. 6 000,00 til driftskapital m. v., hvorav paa Moss faldt kr. 1 125,00.

Utgiftene forevrig ved forsømte barns behandling har som sedvanlig variert noksaa meget. Efter fradrag av refusioner har gjennemsnittsutgiften utgjort kr. 3 800,00 mot kr. 1 655,00 i forrige periode. Maksimum var kr. 5 405,00 i 1914—1915, minimum kr. 1 231,00 i 1912.

Kommunens bidrag til fattigvæsenets utgifter vil fremgaa av følgende tabel, hvor der i kommuneregnskapets totalsum er gjort fradrag for refusioner fra fremmede kommuner, Statens bidrag til fattige sindssykes forpleining og en enkelt særindtægt (14 pct. av skjøter og løsøreauktioner).

Aar.	Antal understøttede hovedpersoner.	Derav første gang understøttede.	Kommunens tilskud til fattigvæsenets utgifter.
			Kr.
1911	329	28	51 159
1912	336	32	53 278
1913 1 h.	357	28	24 564
1913—1914	367	27	59 769
1914—1915	338	35	58 255

Av nye legater er kommet til «Hans Lorntsen Bunde og hustru Ulrikke Christiane, f. Vaagers legat, oprettet ved sønnen Nicolay Bunde», med kapital kr. 16 000,00. Renterne, hvorav en del oplægges, anvendes til understøttelse av værdige trængende mænd og kvinder av Moss by, fortrinnsvis veltjente tjenestefolk.

I henhold til den i 1914 avdøde frøken Anne Kures testamente tilfaldt der Moss kommune kr. 5 000,00, hvis renter ønskes anvendt til arbeidsstuer for barn.

Forsikringssummen for de i Norges Brandkasse forsikrede bygninger utgjorde:

I 1911	kr. 9 915 640
« 1912	« 9 904 570
« 1913	« 10 618 270
« 1914	« 11 223 750
« 1915	« 11 824 500

Indtægter av havne-, kanal- og bryggepenger utgjorde:

I 1911	kr. 27 848
« 1912	« 18 464
« 1913 1 h.	« 8 585
« 1913—1914	« 18 543
« 1914—1915	« 19 499

hvilket, naar 1911 undtages, viser nedgang sammenlignet med forrige periode. Dens beholdning er dog forøket fra med et rundt tal kr. 48 500,00 i 1910 til

kr. 53 357.00 i 1914—1915, og et til anlæg av nye brygger avsat fond i samme tidsrum øket fra kr. 11 600.00 til kr. 25 580.00.

Saken om anlæg av nye brygger har været under forberedelse og konkurranse om planer for et saadant været avholdt, uten at spørsmålet fandt sin endelige avgjørelse.

Toldintraderne utgjorde:

I 1911.....	kr. 311 460
« 1912	« 313 474
« 1913	« 372 442
« 1914	« 401 960
« 1915	« 658 798

Det er en jevn og forholdsvis betydelig fremgang fra forrige periode, da maksimumsbeløpet, kr. 283 023.00, naaddes i 1908, mot kr. 658 798.00 i 1915.

Angaaende ind- og utførsel av de viktigste varesorter og ankomne og av- gaaede damp- og seilskibe henvises til vedlagte opgave fra toldkammeret.

(Se tabellene side 59—61.)

Desuten har havnen været besøkt av 245 skibe i 1911, 271 i 1912, 229 i 1913, 194 i 1914 og 244 i 1915, som kun har anløpet for reparation, dok- og slipsætning.

Av tømmer er ifølge de opgaver fløtningsinspektøren har kunnet skaffe, nedfløtet hertil:

I 1911.....	16 137	tylter.
« 1912	9 757	—
« 1913	11 921	—
« 1914 ..	11 279	—
« 1915	21 653	—

Sagtømmer, top og props har ikke været specificert, og opgaven omfatter kun hvad der er fløtet ved Moss Fællesfløtningsforening. Al skur av dette tømmer antages foretat i Moss.

Trælastbedriften antages i femaaret i det hele og store at ha foregaat nogenlunde som i foregaaende tidsrum under jevn utvikling. I 1915 fik den dog øket fart, spesielt da tilvirkning og eksport av pitprops til England. Grunden hertil var at dette lands tilførsler av denne vare fra Finland og Rusland blev stoppet paa grund av krigsforholdene.

Ved det eneste større sagbruk som har været i drift inden byen i 5-aaret, tilhørende M. Peterson & Søn A/S, foregik som vanlig skur av kassebord for det belgiske marked og av planker for salg til Fredrikstadbrukene og delvis eksport. Ved krigens utbrudd ophørte eksporten til Belgien, mens eksporten av planker til England øket.

Den av nævnte firma drevne cellulose- og papirvirksomhet har været under jevn utvikling og antages i det hele at ha arbeidet sig jevnt fremover, tiltrods for de store vanskeligheter som tiden før krigen bragte denne som anden industri. Cellulose- og papirfabrikationen er øket ved anskaffelse av nyt maskineri og ombygning av gammelt.

En del av den trælast som har været skaaret ved mindre lokomobilsagbruk i byens omegn, er vistnok ogsaa i denne periode skibet over Moss.

Hermetikfabrikkene antages at ha hat yderligere fremgang og i det hele at ha arbeidet under gunstigere forhold end i forrige periode.

De to gjærfabrikker har foretat utvidelser og modernisering av sine anlæg, og driften antages at ha bragt adskillig bedre resultater end i den foregaaende periode.

Det eneste bryggeri som drives hersteds paabegyndte i 1913 fabrikation av maltekstrakt, som har opnaadd stor omsætning samt forøvrig iverksat forbedringer og nyanskaffelser.

Raadeskøtøifabrik har to ganger øket sin aktiekapital og ved nybygning utvidet sin fabrikk til over det dobbelte. Den har beskjeftiget ca. 160 funktionærer og arbeidere og vist tilfredsstillende økonomiske resultater.

Den del av møllebedriften som fortrinsvis beskjeftiger sig med formaling av rug og væsentlig er samlet paa Moss Aktiemøllers haand, led i periodens tre første aar under samme sterke konkurranse av det tyske rugmel som i forrige periode, og produktionen kom av den grund ikke op i det normale. Desuagtet bragte de to første aar et ganske pent overskud, mens 1913 bragte et ganske betydelig underskud. Aarene 1914 og 1915 viste sig derimot meget lukrative for bedriften.

I 1913 fuldførtes bygningen av et nyt murpakhussom rummer ca. 3 000 ton og er saaledes beliggende at melet paa roterende baand føres direkte ind fra de to hovedmøller.

Firmaet Helly I. Hansen, som driver fabrikk for oljeklær m. v., korkefabrikk og fabrikation av sofafjærer, har i denne periode atter foretat betydelige utvidelser av sine anlæg. Det gik i 1914 over til et familieaktieselskaps med en kapital paa kr. 380 000,00.

Moss Værft, Bjergnings- og Dykkerkompani, nu A/S Moss Værft, efterat dykkeravdelingen i 1912 blev utskilt og gik over til selskaps Norsk Bjergningskompani A/S, har hat jevn fremgang tiltrods for de daarlige priser for arbeide som raadet i femaaret. Det har anvendt betydelige beløp til nyanskaffelser, anlagt to nye beddinger for op til 2 000 ton d. w., anskaffet en flytedok for skibe op til 3 000 ton d. w., kjøpt og bygget arbeiderboliger.

Der er bygget 21 fartøier paa tilsammen 8 423 ton d. w., det største paa 1 800 ton. Verftet har levert kjeler og utstyr til dampskibene og sjødampmaskiner til samtlige baater, ialt 6 883 indicerte hestekræfter. Det utvidet i 1912 sin aktiekapital til kr. 600 000,00.

A/S Moss Mekaniske Værksted antages ogsaa at ha hat jevn og tilfredsstillende fremgang. En ny støperibygning er opført.

A/S Moss Glasværk har foretat betydelige utvidelser og bl. a. anskaffet maskiner for fabrikation av flasker. Det utvidet i 1914 sin aktiekapital fra kr. 250 000,00 til kr. 1 000 000,00.

Moss Sparebank har gaat jevnt frem uten nævneværdige tap, naar bortsees fra nedskrivning av endel værdipapirer, navnlig paa grund av den ved

Skibsliste for Moss toldsted i aarene 1911—1915.

Indklarerte:

Aar.	Dampskibe.				Seilskibe.				Tilsammen.			
	Antal		Tonnage		Antal		Tonnage		Antal		Tonnage	
	lastet.	ballastet.	lastet.	ballastet.	lastet.	ballastet.	lastet.	ballastet.	lastet.	ballastet.	lastet.	ballastet.
1911.....	160	23	87 990	3 368	41	14	8 523	7 099	201	37	96 513	10 467
1912.....	179	25	93 186	12 024	28	60	4 538	20 072	207	85	97 724	32 096
1913... ..	165	15	84 800	7 633	34	27	4 119	9 253	199	42	88 919	16 886
1914.....	159	15	104 656	6 709	34	45	4 076	12 228	193	60	108 732	18 937
1915.....	138	22	80 649	12 422	49	31	6 666	8 319	187	53	87 315	20 741

Utklarerte:

1911.....	93	40	27 511	22 422	8	9	1 660	6 304	101	49	29 171	28 726
1912.....	88	105	27 465	57 335	41	39	1 594	20 381	129	144	29 059	77 716
1913.....	91	84	31 018	45 192	33	36	3 072	20 312	124	120	34 090	65 504
1914.....	58	93	23 524	64 122	32	38	750	17 338	90	131	24 274	81 460
1915.....	71	79	38 077	50 279	33	28	5 753	11 574	104	107	43 830	61 853

Smalenes amt.

Indførsel ved Moss told.

Aar.	Byg.	Mais.	Hvete.	Rug.	Hvetemel.	Rugmel.	Sukker.
	Kg.	Kg.	Kg.	Kg.	Kg.	Kg.	Kg.
1911	10 411 800	6 867 900	49 900	31 272 500	2 029 100	171 600	222 090
1912	7 144 600	8 447 500	174 000	20 478 400	1 309 700	302 400	147 650
1913	5 276 400	6 515 100	49 900	22 259 400	2 163 000	139 000	245 230
1914	6 035 500	9 381 300	3 638 200	15 474 500	2 373 900	29 300	188 440
1915	4 007 557	7 881 335	2 251 758	15 955 096	2 251 758	783 992	747 775

Utførsel over Moss told.

Aar.	Hermetik.	Fersk sild.	Kli.	Sprit.	Trælast.	Pakpapier.	Is.
	Kg.	Kg.	Kg.	Kg.	m. ³	Kg.	R.ton.
1911	2 570	112 310	4 257 420	3 942	7 806	4 535 640	2 164
1912	3 610	34 530	1 198 050	416	5 921	5 374 660	1 098
1913	6 188	13 025	982 050	269	5 915	4 861 722	1 152
1914	31 493	59 740	939 816	-	2 320	4 852 611	315
1915	4 836	14 155	-	-	18 132	6 122 648	-

verdenskrigen skapte situation. Ved utgangen av 1915 utgjorde dens forvaltningskapital kr. 3 829 459.00 mot kr. 3 381 700.00 i 1910, dens formue henholdsvis kr. 410 078.00 og kr. 341 048.00. Av dens overskud er i femaaret som bidrag i almenntilgjældning anvendt kr. 71 500.00.

Moss Privatbanks omsætning i 1915 var kr. 142 223 977.00 mot kr. 52 304 849.00 i 1910, dens indskudskapital ved utgangen av disse aar henholdsvis kr. 3 966 220.00 og kr. 1 726 334.00. Reservefondet blev forøket fra kr. 150 000.00 til kr. 237 500.00, efterat der var tilskrevet aktierne kr. 62 500.00.

Ved siden av disse to banker har ogsaa Rygge Sparebank og Moss Herreds Sparebank hat sine forretningskontorer hersteds. Den sidste blev oprettet i 1912 og begyndte sin virksomhet 6 januar 1913.

Moss Telefonanlæg, som tilhører et privat selskap, og hvis distrikt er uforandret, har i perioden hat betydelig fremgang, saaledes som nedenstaaende opgave viser:

Aar.	Linjenettets samlede længde.	Antal abonnenter.	Antal samtaler.	Aarsindtægt ved abonnementet.
	Km.			Kr.
31 december 1910	1 572	660	1 973 000	36 143
31 — 1915 (enkelt linje) ...	3 798	1 027	3 241 000	60 410

sted i aarene 1911—1915.

Kaffe.	Salt.	Vin.	Brændevin.	Kul.	Koks og cinders.	Kalksten.	Soda.	Ris.
Kg.	Kg.	Kg.	Kg.	Ton.	Ton.	Kg.	Kg.	Kg.
24 110	607 500	12 274	2 628	36 617	1 467	850 000	307 850	1 446 237
23 410	36 000	16 319	5 438	43 949	1 679	806 500	172 990	1 373 673
24 050	479 700	14 845	5 599	36 504	1 525	-	507 660	2 158 913
10 390	291 000	17 680	6 017	41 872	1 489	1 202 000	1 090 160	1 983 439
18 818	10 000	25 891	-	42 190	1 687	746 500	1 461 859	3 914 471

sted i aarene 1911—1915.

Feltspat.	Træmasse, tør.	Karbid.	Cellulose, vaat.	Ris.	Oljetøi.	Cellulose, tør.	Kondensert melk, usukret.
Kg.	Kg.	Kg.	Kg.	Kg.	Kg.	Kg.	Kg.
700 000	-	-	-	439 575	-	-	-
1 274 000	20 000	25 000	-	627 761	12 335	-	-
850 000	-	-	-	110 990	13 568	-	-
415 000	30 480	-	76 600	127 620	15 816	-	-
455 000	-	-	-	-	54 455	370 960	274 250

I 1911 nedlagdes i Moss by 1 610 m. jordkabel med ialt ca. 440 km. ledning og 80 m. sjøkabel med ca. 8 km. ledning (begge dele dobbelt ledning). I Raade installertes nyt centralbord for 200 dobbeltlinjer. I 1912 ombyggedes ca. 15 km. av hovedkursen til Vaaler og Svindal samt oplagdes en ny dobbeltlinjeforbindelse Svindal—Moss og Vaaler—Moss. I 1914—1915 ombyggedes hovedkursen Moss—Sperrebotten og linjen Raade central—Krogstadfjorden—Heia

I femaaret er:

Avhændet 224 faste eiendomme for et samlet beløb . .	kr. 2 168 731
Tinglæst 523 panteheftelser for ialt	- 2 709 007
Avlæst 422 — — — — —	- 1 740 848
Registrert 2 — i skib for ialt	- 148 000
Utslettet 3 — — — — —	- 318 000
Ved tvangsauktion solgt 17 faste eiendomme for	- 50 096
- 20 — over løsøre solgt for	- 6 310
For gjæld avholdt 70 eksekutioner til beløb	- 31 739
Utpantningenes samlede antal var 12 657 til beløb	- 341 877
Derav for skatter og kommunale avgifter 12 640 til beløb	- 338 923

Handelsbrev er meddelt 43 personer, hvorav 15 kvinder, samt 3 aktieselskaper, opsagt av 77 personer, hvorav 25 kvinder, samt 2 aktieselskaper.

Der er meddelt 33 haandverksbreve, opsagt 34; skipperborger-skaper meddelt 32, opsagt av 2.

Ved det kommunen tilhørende gasverk har der været gennemført meget betydelige utvidelser og forbedringer, særlig med det formaal for øie at indarbeide gassens anvendelse til kokning og industrielt bruk. Ledningsnettet er saaledes ført over til Jeløen, som adskilles fra den øvrige by ved kanalen mellem Mossesundet og Værlen; der er opført nyt kulhus og anskaffet ny gasbeholder. De økonomiske resultater av driften maa betegnes som tilfredsstillende.

Det kommunale elektricitetsverk har ogsaa været gjenstand for stadige utvidelser og forbedringer. Saaledes blev der i 1913 anlagt fordelingsnet for salg av strøm inden søndre Jeløens byggedistrikt, som tilhører Moss herred.

10 oktober 1912 vedtok bystyret at avslutte en ny kontrakt med A/S Glommens Træsliperi («G. T.»), som skulde gjælde i 55 aar fra januar 1913 og helt avløse den ældre kontrakt. Den gaar ut paa:

- a. Leveranse til Moss kommune av den elektriske energi som inden byens grænser tiltrænges til lys og smaaindustri (o: anlæg med forbruk indtil 250 hk. paa én haand), herunder indbefattet energiens anvendelse til strykning, kokning, opvarmning o. l.
- b. Leveranse av indtil 8 000 hk. inden byens grænser til storindustri (anlæg over 250 hk. paa én haand). Kontrakter herom avsluttes direkte mellem konsumentene og G. T., som betaler en nærmere bestemt aarlig avgift til kommunen pr. levert hestekraft.

Paa grund av forskjellige underhandlinger med Staten blev kontrakten først endelig avsluttet 30 oktober 1914. I henhold til forutsættningene for denne har G. T. overtat fjernledningen fra Kykkelsrud til transformatorstationen i Moss mot et vederlag av 130 aktier i A/S Hafslund. Senere er for verkets regning erhvervet yderligere 46 aktier.

Verket har været i rask utvikling, dets drift har kunnet foregaa praktisk talt uten forstyrrelser og det økonomiske utbytte tilfredsstillende.

Av den eiendom, Skarremyren, som kommunen kjøpte i 1908, bl a. for at fremme opførelsen av egne hjem, er der i femaaret til bebyggelse yderligere solgt 26 parceller. Henved 12 000 m.² er utlagt til folkehaver samt til de foran under folkeskolen nævnte skolehaver. De sidste er efterhaanden blit oparbeidet av skolebarnene. De første forpagtes av den i 1913 stiftede «Moss Folkehaveforening», som igjen utleier dem til sine medlemmer. Arealet er indelt i 30 parceller av noget forskjellig størrelse, de fleste paa 252 og 276 m.² I avgift betaltes det første aar 1 øre pr. m.², som efterhaanden skulde stige med 1 indtil 4 øre. De allerfleste parceller har været optat.

Kommunens faste gjæld var ved utgangen av 1915 kr. 1 085 700.00. Herav utgjorde imidlertid kr. 580 700.00 laan som var optat for gasverkets, havnekassens og elektricitetsverkets regning og helt forrentes og amortiseres av disse. Den tilsvarende gjæld ved utgangen av 1910 var kr. 495 804. Kæmnerkassens gjæld utgjorde saaledes kr. 505 000.00 mot kr. 638 320.00 ved utgangen av 1910.

Antallet av meddomsretssaker var:

1911.....	18	saker	med	18	tiltalte
1912.....	13	-	-	14	—
1913.....	30	-	-	43	—
1914.....	16	-	-	17	—
1915.....	31	-	-	39	—

Av forhørsretssaker:

1911.....	29	saker,	40	sigtete,	hvorav	25	mottok	dom	ved	forhørsret
1912.....	36	-	42	—	—	17	—	-	-	—
1913.....	52	-	60	—	—	10	—	-	-	—
1914.....	31	-	32	—	—	2	—	-	-	—
1915.....	43	-	43	—	—	5	—	-	-	—

Sundhetstilstanden var i 1911 og 1912 i det store og hele tat god. Sommeren 1913 optraadte der i byen og dens nærmeste omegn adskillige tilfælder av tyfus, inden byen 16 tilfælder med 3 dødsfald. Epidemien ophørte i januar 1914, men optraadte paany i slutten av april og varte hele aaret utover. Der anmeldtes ialt 22 tilfælder med kortere og længere mellemrum mellem hvert nyt optrædende. Noget dødsfald indtraf ikke. I juli—september 1915 optraadte der paany enkelte spredte tilfælder, ialt 8 med ett dødsfald. I sidste halvaar av 1913 og i 1914 optraadte der skarlagensfeber med noksaa mange tilfælder. Sygdommen optraadte dog meget mildt uten noget dødsfald og med faa komplikationer. Ogsaa i 1914 optraadte der spredte tilfælder, fordelt over det hele aar, ogsaa denne gang meget mildt og uten dødsfald.

I 1914 blev tat i bruk et nyt sykehus, hvis bygning, som helt ut er en gave fra Moss Sparebank, har kostet vel kr. 110 000.00. Det er opført paa en kommunen tilhørende tomt, hvor det har en central, men samtidig fri beliggenhet, omgit av en større have, som vil kunne avgi tilstrækkelig plads for fremtidige utvidelser. Det har et helt moderne utstyr med to godt utstyrte operationsværelser, Røntgenapparat, centralopvarmning, elektrisk belysning, vandklosetter og bad o. s. v. Det har sin egen læge, likesom der er bevilget løn til en assistentlæge, som navnlig bistaar under operationer.

Opførelsen av et besluttet nyt epidemilasaret har maattet utstaa paa grund av de vanskelige byggeforhold. Imidlertid er det gamle sykehus tat i bruk i dette øiemed, efter at ha undergaat den nødvendige oppudsning og endel forandringer. De nærmest omliggende landdistrikter er aapnet adgang til at benytte det til indlæggelse av patienter.

Forøvrig tillater jeg mig at henvise til de tidligere indsendte utfylde skemaer.

Moss magistrat, 31 august 1918.

Hans Grundt.

II.

Akershus amt.

Beretning

over Akershus amts økonomiske tilstand
i femaaret 1911—1915.

Indledning.

Akershus amt bestaar av 26 herreder samt kjøpstaden Drøbak og ladestedene Son og Hølen. Ladestedet Hvitsten har ikke eget kommunestyre, men hører til Vestby herred. Herredenes antal er i femaaret forøket med 1, idet det tidligere Nesodden herred fra 1 juli 1915 er delt i to, nemlig Nesodden og Oppegaard, i henhold til kgl. res. av 14 mai 1915.

Amtets flateindhold utgjør 5 332 km.². Dets hjemmehørende folke-
mængde er ved utgangen av aaret 1915 beregnet at utgjøre 133 317.

Amtets enkelte herreder er følgende (efter inndelingene ved utgangen av 1915):

Folkemængde 1 december 1910 og 1 januar 1918:

		1910.	1918. ¹
1. Frogn	85 km. ² med	1 964 indb.	2 980 indb.
2. Aas	92 - -	3 139 —	3 730 —
3. Vestby	114 - -	2 786 —	3 073 —
4. Kraakstad	150 - -	3 518 —	4 331 —
5. Nesodden	} 89 - -	2 539 —	5 266 —
6. Oppegaard			
7. Aker	425 - -	29 189 —	47 365 —
8. Bærum	185 - -	11 050 —	17 219 —
9. Asker	106 - -	5 811 —	6 748 —
10. Aurskog	419 - -	4 496 —	4 643 —
11. Høland	437 - -	5 142 —	4 887 —
12. Setskog	185 - -	833 —	846 —

¹ Resultatene av den folketælling som paa foranledning av Rationeringsdirektoratet blev foranstaltet pr. 1 januar 1918 er her indtatt, idet dog bemerkes at denne kun omfatter den tilstedeværende folkemængde.

			1910.	1918.
13.	Enebak	252 km. ² med	3 119 indb.	3 266 indb.
14.	Fet	279 - -	4 378 —	4 894 —
15.	Sorum	103 - -	2 732 —	3 041 —
16.	Skedsmo	66 - -	3 575 —	} 4 732 — 5 347 —
17.	Lillestrøm	5 - -	4 351 —	
18.	Lørenskog	65 - -	1 252 —	
19.	Nittedal	183 - -	2 722 —	2 218 —
20.	Gjerdrum	80 - -	1 647 —	2 094 —
21.	Ullensaker	240 - -	5 940 —	7 977 —
22.	Nes	624 - -	8 387 —	8 224 —
23.	Eidsvoll	339 - -	9 604 —	10 241 —
24.	Nannestad	332 - -	4 070 —	4 185 —
25.	Hurdal	272 - -	1 757 —	1 741 —
26.	Feiring	97 - -	1 111 —	1 081 —

Lensmandsdistriktene, hvis antal er 22, falder sammen med de anførte herreder paa det nær at Høland og Setskog herreder utgjør ett lensmandsdistrikt (Høland), Hurdal og Feiring ett (Hurdal) og Skedsmo, Lørenskog og Lillestrøm likesaa ett (Skedsmo), Nesodden og Oppegaard ett (Nesodden), mens Aker herred bestaar av to lensmandsdistrikter (Østre og Vestre Aker), og at endelig Vestby lensmandsdistrikt foruten herredet av samme navn tillike omfatter ladestedene Son og Hølen med henholdsvis 749 og 167 indbyggere.

Tinglagene falder igjen sammen med lensmandsdistriktene paa det nær at Aas og Frogn utgjør ett tinglag, samt at Aker herred likesaa utgjør ett tinglag (uagtet det bestaar av to lensmandsdistrikter).

Kjøpstaden Drøbak hadde ved sidste folketælling 2 310 tilstedeværende indbyggere og ladestedene Son 613, Hølen 247, Hvitsten 68.

Amtet bestaar av 5 sorenskriverier.

Efter den ved kgl. res. av 30 mai 1913 stedfundne omregulering av de romeriske sorenskriverier fordeler dommerembederne sig saaledes paa amtets herreder:

1. Follo (Drøbak samt de til ovenanførte herreder nr. 1—6 svarende 4 tinglag, inklusive ladestedene).
2. Aker (de til nr. 7—9 svarende 3 tinglag); i dette sorenskriveri er forretningene, som i forrige femaarsberetning nævnt, delt mellem en sorenskriver og en kriminaldommer (som tillike er skifte- og auktionsforvalter).
3. Nedre Romerike (nr. 13, 14, 16, 17, 18, 19 og 20).
4. Nes (nr. 10, 11, 12, 15 og 22).
5. Eidsvoll (nr. 21, 23, 24, 25 og 26).

Der er i amtet 3 politimestere, en for Follo (hvis embedsdistrikt falder sammen med sorenskriveriet av samme navn), en for Aker (likesaa) og en for den øvrige del av amtet tillikemed en del av Hedemarkens amt.

Politimesteren i Follo sorenskriveri er tillike magistrat i Drøbak og ladestedene Son og Hølen.

I geistlig henseende var amtet ved femaarets utgang inddelt i 25 prestegjeld, som falder sammen med lensmandsdistriktene paa det nær at Drøbak prestegjeld omfatter Drøbak by og Frogn herred, mens paa den anden side Bærum er delt i to prestegjeld, Østre og Vestre Bærum, Østre Aker i to, nemlig Østre Aker og Nordstrand, og Vestre Aker i to, Vestre Aker og Ullern. Prestegjeldene i Øvre og Nedre Romerike utgjør de to provstier av disse navne, mens prestegjeldene i Aker og Follo dels hører til Asker provsti, som tillike omfatter en del av Buskerud, dels til Øvre Borge-syssel provsti, som tillike omfatter en del av Smaalenene.

Amtet bestaar av 4 lægedistrikter: Follo, Aker, Høland og Ullensaker.

Det samlede amts tilstedeværende folkemængde pr. 1 januar 1918 var 166 086. Siden sidste folketælling i 1910 er den steget med 36 763, hvorav falder paa byene 575, resten paa landdistriktet. Den hjemmehørende folkemængde pr. nævnte dato er av det Statistiske Centralbyraa beregnet at utgjøre 163 054.

A. Landdistriktet.

1. Jordbruk og fædrift.

Antallet av særskilt skyldsatte bruk og den samlede matrikelskyld utgjorde ved utgangen av aarene 1905, 1910 og 1915 ifølge amtskassererens opgaver:

I de tidligere fogderier.	Antal bruksnumre.			Samlet (revidert) matrikelskyld.		
	1905.	1910.	1915.	1905.	1910.	1915.
				Mark.	Mark.	Mark.
Aker og Follo	9 248	11 043	15 709	17 871	17 869	17 868
Nedre Romerike.....	5 520	6 238	7 241	13 148	13 146	13 146
Øvre Romerike.....	7 099	7 785	8 582	13 783	13 785	13 785
Tilsammen for amtet	21 867	25 066	31 532	44 802	44 800	44 799

Brukenes antal er altsaa forøket med 6 466 eller omtrent 26 pct. mot 3 199 eller ca. 15 pct. i foregaaende femaar. Størst har økningen været i Aker og Follo med ialt 4 666 nye bruksnumre, mindst i Øvre Romerike med 797.

De herreder hvor bruksnumrenes antal viser den største (absolute) tilvekst fra 1900—1915 er:

Herreder.	Antal bruksnumre.			Herreder.	Antal bruksnumre.		
	1900.	1910.	1915.		1900.	1910.	1915.
Aker	3 110	4 767	7 206	Skedsmo.....	974	1 241	¹ 743
Bærum.....	1 223	1 900	2 681	Ullensaker.....	1 403	1 743	1 904
Asker.....	870	1 184	1 416	Ness	1 249	1 439	1 936
Nesodden	276	951	² 1 048	Eidsvoll	1 747	2 168	2 417

Villabebyggelsen og opførelse av arbeiderboliger har særlig i Aker, Bærum og Asker samt i Oppegaard og Lørenskog tiltat i meget høi grad. Særlig i Nes er der dannet en mængde nye smaabruk.

Antallet av jordbruk i amtet er nu betydelig mindre end antallet av særskilt skyldsatte bruk, hvilket hovedsagelig skriver sig fra at der er mange smaa grundstykker uten jordvei. Ifølge den sidste statistik over faste eiendomme var der i aaret 1907 i amtets landdistrikt 12 809 særskilt skyldsatte jordbruk og jordlodder samt 3 757 ikke særskilt skyldsatte, ialt 16 566. Av de særskilt skyldsatte bruk regnes 3 326 som egentlige jordbruk (med en skyld av over $\frac{1}{2}$ mark), hvorav 2 019 smaabruk (0.51—5 mark), 1 091 middelsbruk (5—20 mark) og 216 større eiendomme, hvorav 3 med en skyld av over 100 mark.

Om jordbrukenes og jordloddenes fordeling efter deres areal av dyrket jord er der ifølge tællingen av 1907 indtat en oversigt i foregaaende beretning.

Da der i her omhandlede femaar ikke er foretat nogen almindelig jordbruks-tælling, foreligger ingen nyere oplysninger om disse forhold.

Adgangen til at faa offentlige laan til smaabruk og egne boliger har ogsaa i denne periode været sterkt benyttet. Kommunernes effektive garantiansvar til den ved lov av 9 juni 1903 oprettede Arbeiderbruk- og Boligbank (som har avløst «Jordindkjøpsfondet og Huslaanefondet») utgjorde saaledes i Akershus amt:

	Brukslaan.	Boliglaan.	Tilsammen.
	Kr.	Kr.	Kr.
Pr. 31 mars 1907.....	503 000	308 752	811 752
- 30 juni 1910.....	975 872	644 760	1 620 632
- 30 juni 1915.....	1 753 360	1 668 474	3 421 835

¹ I femaaret er Lillestrøm og Lørenskog fraskilt Skedsmo. Det samlede antal bruksnumre, naar disse fraskilte dele medregnes, er 1 689.

² Nesodden og Oppegaard tilsammen 1 671.

Salgsverdi pr. skyldmark og værdi av landeiendomme med paastaaende hus var i femaaret 1911—1915 i amtet 2 975 kroner mot 2 494 kroner i femaaret 1906—1910.

Landeieendommenes samlede beregnede værdi var i 1911—1915 133 millioner kroner mot i forrige femaar 112 millioner kroner.

Der er i femaaret solgt 8 671 faste eiendomme i amtets landdistrikt med et salgsbeløp av vel 71 millioner kroner.

I femaaret 1911—1915 er følgende antal utskiftninger avsluttet:

(Se tabel side 6.)

Av amtets landdistrikts samlede areal 5 234 km.² var det samlede jordbruksareal (aker, have og eng) i aaret 1907 — ifølge Statistisk Aarbok for 1916 — beregnet til 1 054.58 km.², hvorav igjen 392.99 km.² tilsaadd aker samt have og 661.59 km.² eng.

Av akerarealet anvendtes i aaret 1907 204.17 km.² til dyrkning av havre, 43.95 km.² til byg, 23.84 km.² til rug, 3.66 km.² til hvete, 3.69 km.² til blandkorn, 6.14 km.² til erter, 14.61 km.² til grønfôr, 40.55 km.² til poteter, 12.28 km.² til andre vekster, brak 26.94 km.² og 13.16 km.² anvendt til have.

Av engarealet var omtrent 590 km.² dannet ved saaning av græsfrø.

Av amtets øvrige areal bestaar størstedelen, nemlig 3 407 km.², av skog, 435.42 km.² av fjeldbeiter, myr, snaufjeld og anden utmark og 337 km.² av innsjøer.

I løpet av femaaret er antagelig jordbruksarealet noget utvidet. Det fremgaar saavel av amtsagronomenes nedenauførte beretning som av lensmændenes opgaver. Der er dyrket meget i Nes, noget i Aas, Gjerdrum, Eidsvoll og Ullensaker, litt i Kraakstad, Asker, Høland, Fet, Nittedal, Hurdal og Feiring, ubetydelig i Vestby, intet eller næsten intet i Nesodden og Oppegård, Vestre Aker, Østre Aker, Bærum, Skedsmo og Nannestad. Fra Frogn opgives at nydyrkning har fundet sted, og fra Aurskog at det kun har fundet sted i liten utstrækning. Fra en bygd foreligger ingen oplysning.

Dyrkningen av korn og poteter er især i aaret 1915 — paa grund av den indtraadte krigssituation i de europæiske lande — ganske betydelig utvidet. Turnipsdyrkingen har i flere bygder hat ganske sterk fremgang, fra andre meldes om liten eller ingen, — et par bygder melder endog tilbakegang.

Paa grund av det utvidede areal aapen aker var engarealene gjennomgaaende kun like store eller mindre i 1915 end i 1910. Kun én bygd melder om fremgang.

Avl av græsfrø opgives noget forskjellig. Nogen faa bygder har hat fremgang, enkelte har ogsaa tilbakegang, men de fleste opgir samme avl i 1915 som i 1910.

Av andre ting av interesse vedkommende jordbrukets utvikling anføres for Vestby at forandringen bestaar væsentlig i anskaffelse av kunstgjødsel og

Aar.	Antal for- retninger.	Antal lodeiere' og bruk.		Utskiftet areal.			Anmerkninger.
		B.-nr.	Lodeiere.	Indmark.	Utmark.	Tilsammen.	
1911	8	84	73	Maal à 10 ar. 2 828.20	Maal à 10 ar. 3 655.80	Maal à 10 ar. 6 484.00	Desuten 3 overutsiftninger.
1912	7	48	40	1 578.90	1 812.70	3 391.60	Desuten 5 overutsiftninger.
1913	2	82	61	-	-	-	Avløsningsforretninger.
1914	2	7	6	653.44	232.74	886.18	Den ene forretning var avløsningsforretning.
1915	6	50	36	3 250.46	3 387.67	6 638.13	
Tilsammen	25	271	216	8 311.00	9 088.91	17 399.91	
1906—1910	8	-	55	5 548.00	3 623.00	9 171.00	

tidsmessige maskiner, for A a s: ingen grundforbedringer har fundet sted, for F r o g n: kunstgjødselforbruget har steget med mindst 25 pct., maskiner kjøpes i mængdevis, for N e s o d d e n og O p p e g a a r d: noget er groftet, bruk av kunstgjødsel er øket, nogen har anskaffet selvbindermaskiner, potetotagere, og flere i fællesskap har kjøpt treskeverk, for V e s t r e A k e r: noget bedre gjødsling, — især med kunstgjødsel, for Ø s t r e A k e r: litet grundforbedringer paa grund av for høi arbeidsløn, stigende anvendelse av kunstgjødsel, utvidelse av havedyrkningen — særlig grønsaker, tiltagende anvendelse av maskiner, for A s k e r: anvendelsen av kunstgjødsel har i femaaret (dog 1915 undtat) steget med ca. 20 pct., havedyrkningen tiltat med ca. 20 pct., for A u r s k o g: der er groftet ganske meget, og kunstgjødsel brukes i større utstrækning end før, flere og flere moderne jordbruksredskaper, bygden har 5 indkjøpslag, for H ø l a n d og S e t s k o g: nogen fremgang i alt, for S ø r u m: der anvendes noksaa meget kunstgjødsel, og flere har anskaffet selvbindermaskiner, for S k e d s m o: endel drænering, stort indkjøp av kunstgjødsel, meget bruk av maskiner, for N i t t e d a l: avgrøftning, kunstgjødsel, maskiner, indkjøpslag, for G j e r d r u m: foretat endel avgrøftning, øket indkjøp av kunstgjødsel, havedyrkningen har gaat frem, likesaa anvendelsen av maskiner og redskaper, samvirkeforetagender har gjort stor fremgang, for U l l e n s a k e r: foretat adskillig avgrøftning, bruken av kunstgjødsel har øket sterkt, havedyrkningen gaat noget frem, anvendelsen av maskiner og redskaper har øket, samvirkeforetagenderne har gjort stor fremgang, for N e s: drænering, indkjøp av kunstgjødsel, grundforbedringer og anskaffelse av tidsmessige maskiner og redskaper, for E i d s v o l l: havedyrkningen er i væsentlig fremgang, for N a n n e s t a d: mere bruk av kunstgjødsel, maskiner og redskaper, for H u r d a l: avgrøftning og indkjøp av kunstgjødsel, for F e i r i n g: betydelig indkjøp av kunstgjødsel.

Der viser sig altsaa en almindelig fremgang i bruk av tidsmessige maskiner og redskaper og i bruk av kunstgjødsel. I adskillige bygder er der ogsaa gjort fremskridt med hensyn til avgrøftning, likesom havebruket paa flere steder har hat fremgang.

Samvirkeforetagenderne later det til har faat større og større betydning.

Værdien av den samlede avling av korn, poteter og høi er beregnet til:

Aar.	Korn.	Poteter.	Høi.	Tilsammen.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
1911.....	4 397 400	2 909 200	5 726 800	13 033 400
1912.....	7 125 900	4 742 500	9 945 000	21 813 400
1913.....	6 469 100	3 171 600	9 928 000	19 568 700
1914.....	5 182 600	3 889 900	8 146 100	17 218 600
1915.....	¹ 9 036 600	2 505 300	9 503 800	21 045 700
Gjennemsnitlig 1911—1915..	6 442 320	3 443 700	8 649 940	18 535 960
— 1906—1910..	5 103 520	2 615 260	9 124 660	16 843 440

¹ Korn og erter.

Værdien av turnipsavlingen i 1915 er beregnet til 363 000 kroner.

De paa produktionsstedene gjældende markedspriser utgjorde ifølge den Officielle Statistik i gjennemsnit for amtet:

Aar.	Pr. hektoliter.						
	Hvete.	Rug.	Byg.	Havre.	Blandkorn.	Erter.	Poteter.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
1906.....	-	8.78	7.51	6.58	-	11.16	2.75
1907.....	-	9.65	8.06	7.31	-	12.29	4.09
1908.....	-	10.68	8.62	6.86	-	13.29	4.29
1909.....	-	9.99	7.57	6.65	-	13.70	3.87
1910.....	-	10.23	7.73	6.82	-	13.26	4.15
1911.....	13.44	10.74	7.69	7.08	6.40	13.88	4.54
1912.....	14.43	12.45	9.40	7.90	7.82	14.65	4.58
1913.....	12.80	11.27	8.53	6.98	6.92	15.07	3.23
1914.....	13.82	12.03	9.46	8.52	7.91	14.59	4.04
1915.....	20.20	18.96	14.99	14.00	13.73	26.88	5.79

Som det vil sees var prisene, selv om man kun tar perioden 1911—1913 i betraktning, gjennemgaaende høiere end i femaaret 1906—1910. Ertene steg endog fra kr. 13.88 pr. hl, i 1911 til kr. 15.07 i 1913 og bygget fra kr. 7.69 til kr. 8.53 i samme tidsrum. Efter august maaned i 1914 og i 1915 steg alle priser sterkt paa grund av den indtraadte krigssituation.

Den gjennomsnitlige utsæd og avl pr. maal i femaaret utgjorde ifølge Norges Officielle Statistik VI 104:

Fogderier.	Hvete.			Rug.		
	Utsæd.	Avl.	Foldighet.	Utsæd.	Avl.	Foldighet.
	Liter.	Hl.		Liter.	Hl.	
Aker og Follo	30.3	2.55	8.4	21.1	2.48	11.8
Nedre Romerike.....	24.8	1.93	7.8	19.5	2.09	10.7
Øvre Romerike.....	28.9	2.60	9.0	21.6	2.57	11.9
Amtet.....	29.2	2.45	8.4	20.5	2.33	11.4

Fogderier.	Byg.			Havre.		
	Utsæd.	Avl.	Foldighet.	Utsæd.	Avl.	Foldighet.
	Liter.	Hl.		Liter.	Hl.	
Aker og Follo	26.2	2.85	10.9	35.3	3.43	9.7
Nedre Romerike.....	25.2	2.70	10.7	38.8	3.09	8.0
Øvre Romerike.....	25.7	3.00	11.7	40.6	3.03	7.5
Amtet.....	25.7	2.87	11.2	38.5	3.16	8.2

Fogderier.	Blandkorn.			Poteter.		
	Utsæd.	Avl.	Foldighet.	Utsæd.	Avl.	Foldighet.
	Liter.	Hl.		Liter.	Hl.	
Aker og Follo	33.0	3.33	10.1	328.5	23.10	7.0
Nedre Romerike... ..	32.4	3.01	9.3	278.0	24.55	8.8
Øvre Romerike.....	34.2	3.24	9.5	299.8	22.65	7.6
Amtet.....	33.4	3.24	9.7	309.2	23.30	7.5

Av græsfrø saaddes gjennemsnitlig pr. maal 3.0 kg. (i de tre ovenanførte fogderier henholdsvis 3,1, 3.0 og 2.8 kg.). Av høi avledes pr. maal 358 kg. (399, 284 og 398).

Av erter saaddes gjennemsnitlig 30.9 l. og avledes 1.81 hl. pr. maal. Foldighet 5.9.

Av turnips avledes gjennemsnitlig pr. maal 69.83 hl. (78.05, 60.95 og 65.00).

Den gjennemsnitlige utsæd pr. maal av de vigtigste kornsorter samt poteter stillet sig i gjennemsnit for amtet paa det nærmeste som i foregaaende femaar.

Avlingen av hvete, havre, blandkorn, poteter og høi har gaat mere eller mindre op i forhold til foregaaende femaar — hvete fra 2,38 hl. i 1906—1910 til 2.45 hl. i 1911—1915, havre fra 3.15 til 3.16 hl., blandkorn fra 3.17 til 3.24 hl., poteter fra 22.0 til 23.3 hl. og høi fra 317 til 358 kg. pr. maal. Avlingen av rug har derimot gaat tilbake fra 2.44 hl. i 1906—1910 til 2.33 hl. i 1911—1915 og av erter fra 1.95 til 1.81 hl. pr. maal. Avlingen av byg har holdt sig som i foregaaende femaar med 2.87 hl. pr. maal.

Angaaaende jordbrukets stilling og utvikling i femaaret har amtsagronomen avgit følgende beretning:

Sommeren 1911 var i det hele tør og varm. Vaaronnen foregik under meget gunstige forhold, men senere led aarsveksten meget av tørken. Avlingen av samtlige vekster blev adskillig under et middelsaar. Ifølge lensmændenes indberetninger blev der i gjennemsnit for amtet av høi kun 77 pct. av et middelsaar, av de forskjellige kornsorter fra 72—85 pct., av poteter 73 og av turnips 64 pct. av et middelsaar. Kvaliteten blev til gjengjæld for samtlige avlingers vedkommende gjennomgaaende god eller meget god. Prisene paa produktene blev forholdsvis høie, saa det økonomiske utbytte av aaret blev ikke saa værst allikevel for de gaardbrukere som hadde noget at sælge.

Det knappe fôraar bevirket dog at ikke saa faa maatte kjøpe endel høi og halm om vinteren. Prisene for disse fôrstoffe var usedvanlig store.

Besætningene blev noget reducet, men ikke saa sterkt som man hadde ventet, hvorfor fjøsdriften vinteren 1911—1912 mange steder bragte tap.

Sommeren 1912 var forholdsvis gunstig for aarsveksten, naar undtages at vedholdende regn i august maaned gjorde nogen skade paa gjenstaaende høi og bevirket forsinkelse i skurongen, saa endel korn blev overmodent.

Aarets utbytte blev meget bra. Saavel høi som de fleste kornsorter gav over et middelsaars utbytte, og kvaliteten blev paa faa undtagelser nær god.

Poteter og turnips gav store avlinger. Paa enkelte steder led potetene av tørraattenhet, saa avlingenes værdi av den grund blev betydelig reducet.

I 1913 var veirforholdene fra vaaren av gunstige — meget regn før vaaronnen, men tørt og gunstig mens denne stod paa. Juni maaned var gjennomgaaende tør, men med enkelte gode regnveirsdage imellem, juli og august vekslende med adskillig regn, og med tørre perioder indimellem, september en mild og regnfattig maaned, noksaa meget overskyet og vindstille.

Høi gav i gjennemsnit for amtet¹ adskillig over et middelsaars utbytte (117 pct.), og kvaliteten blev meget god.

Vintersæden gav noget under et middelsaar (82 pct.), og kvaliteten var kun middels.

Hvete gav litt under og byg, havre, blandkorn og erter litt over et middelsaars utbytte, og kvaliteten var god.

Poteter og turnips gav litt over et middelsaar.

I det hele gav altsaa jordbruket store og gode avlinger ogsaa i 1913, omend ikke fuldt saa store som i 1912.

Sommeren 1914 var i det hele meget tør og varm, kun mai maaned var noget kjølig og hadde over middels nedbør.

Høiavlingen gav dog henimot et middelsaars utbytte², og kvaliteten blev meget god.

Utbyttet av vintersæden var ogsaa godt — tildels meget godt — og kvaliteten gjennomgaaende god.

¹ Ifølge lensmændenes indberetninger og amtmandens resumé herav.

² Amtmandens resumé av lensmændenes indberetninger.

Erter, blandkorn, byg og havre gav betydelig under et middelsaars utbytte. I flere bygder blev havren angrepet av bladlus, som gjorde betydelig skade paa avlingen.

Potetene gav et godt utbytte, hvorimot turnips i det hele gav adskillig mindre end et almindelig aar, væsentlig som følge av angrep av jordlopper og kaalmøl.

Havnen var ogsaa mindre god.

De fleste vekster gav, som det vil sees, underskud i forhold til et middelsaar. Daarligst stod havre og blandkorn, med henholdsvis 62 og 68 pct., bedst stod rug og poteter, begge med 101 pct.

I 1915 kom vaaren forholdsvis sent. Mai maaned blev tør og kjølig, juni umaadelig tør og likeledes kjølig; der var saaledes flere frostnætter. Juli maaned var meget regnfuld og yderst ugunstig for indhøstningen av høiet. I august var veiret mere vekslende, den 8de kom et sterkt regnskyl — rent skybrudd, særlig over Aurskog og Høland. Der foraarsakedes derved en voldsom flom, og avlingen tok endel skade. Korn og potetris blev klappet ned. Flommen rev væk alle broer paa veien mellem Aurskog og Blaker. Paa jernbanelinjen foregik ras og ødelæggelser. Efter dette tidspunkt var det, med undtagelse av et regnskyl omkring 20 august, omtrent uten avbrytelse tørt og drivende veir helt til 26 september. Da indtraadte en periode med uveir — avvekslende sne og regn — som var høist uheldig for den gjenstaaende del av avlingen. Og det var ikke litet.

Sommerens veirforhold var saaledes i det hele mindre gunstige for aarsveksten og vanskelige for indhøstningen.

Høiavlingen blev liten og kvaliteten gjennemgaaende mindre god¹. Vintersæden, hvorav der høsten 1914 blev saadd over det dobbelte mot vanlig, tok skade under overvintringen i den tælefrie vinter, saa avlingene blev smaa, hvorimot kvaliteten blev god. Byg, havre og blandkorn gav litt under et middelsaar i kjerneutbytte, hvorimot halmmængden blev noget over.

Erter gav daarlig utbytte baade av kjerne og halm. Poteter og turnips gav betydelig under et middelsaars utbytte, og kvaliteten paa mange steder var mindre god. Havnegangene i utmarken var mindre gode, hvorimot efterslaatten og beitet paa indmarken var meget godt.

1915 blev saaledes et daarlig aar med hensyn til høi, rug, erter og rotfrugter. Byg, havre og blandkorn gav noget bedre utbytte, men heller ikke disse opnaadde for kjerneavlingens vedkommende middelsaars avling.

I femaaret 1911—1915 hadde altsaa jordbruket to gode aar, hvorav det ene endog var meget godt (1912). De tre andre aar gav alle mere eller mindre under et middelsaars avling.

Nydyrkning av jord har ogsaa i nogen utstrækning fundet sted i heromhandlede femaar, men nogen stor fart i nydyrkningsarbeidet har der ikke været. Mest er vistnok dyrket i Nes herred, hvor der er dannet mange nye smaabruk,

¹ Ifølge amtmandens resumé av lensmændenes indberetninger.

og hvor saken har været omfattet med betydelig interesse. Nes er ogsaa den bygd i amtet som har de største udyrkede, men dyrkbare vidder. De senere aars forbedrede veiforhold i Nes har i høi grad virket fremmende ogsaa paa nydyrkningen.

Den krigssituation som indtraadte i 1914, og dermed følgende frygt for avtagende mattrilførsel, bidrog i nogen grad til at fremme nydyrkningen høsten 1914 og i 1915. Der dyrkedes i disse aar noget mere end de foregaaende aar.

Ved præmielaan er der paa smaa bruk utført endel opdyrkning. I 1911—1915 er der i amtet uddelt 185 laan mot 58 i foregaaende femaar. Desuten er utbetalt 188 præmier for vel utførte dyrkningsarbeider. I foregaaende femaar var antallet av udelte præmier 133.

Av avgrøftningsarbeider har der ogsaa i denne periode været utført endel. Forstaaelsen av avgrøftningens nytte har været i stigende hos gaardbrugerne, men den knappe tilgang paa øvede arbeidere saavel til grøftning som til nydyrkning har i ikke ringe grad virket hemmende paa begge disse grundforbedringsarbeider.

I det hele har der været knap tilgang paa dygtige arbeidere til jordbruk og fæddrift ogsaa i dette femaar. Især har vanskelighetene været store ved at erholde dygtige kvægrøgttere.

Hvad angaar jordens utnyttelse, saa har utviklingen gaat i retning av mere aapen aker og mindre gammel eng. Et særlig fremstøt i denne retning blev gjort i 1915 paa grund av den indtraadte krigstilstand blandt de europæiske stormagter.

Ifølge Norges Officielle Statistik VI 104, side 10 var arealet av de forskjellige vekster i 1915 i procent av arealet 1910 i Akershus amt følgende: hvete 109, rug 129.2, byg 106.2, havre 108.7, blandkorn 98.6, erter 103.9, poteter 106.6, turnips 112.9, grønfôr 100.8, andre akervekster 104.7, kunstig eng til frøavl 96.2, do. til høislaatt 96.2, do. til beite 94.0, naturlig eng til høislaatt 91.7 og do. til beite 107.9 procent.

Et utvidet bruk av tidsmæssige og arbeidsbesparende redskaper og maskiner ved siden av den stadig tiltagende anvendelse av kunstgjødsel har i høi grad bidraget til en forbedret jordkultur.

I samme retning kan det sies at ha virket det betydelige opplysningsarbeide som gjennom mange aar har været drevet, dels gjennom landbruksskolerne og dels av landhusholdningsselskapet. Jordbrugerne har efterhvert ogsaa lært mere og mere at nyttiggjøre sig de forskningsresultater som forsøksvæsenet har fremlagt saavel paa jordkulturens som plantekulturens omraade. Særlig synes sansen at være adskillig vaaknet for betydningen av at anskaffe gode planteslag og for at skaffe sig kundskap om kunstgjødselelsens rette anvendelse.

Jeg tror saaledes det maa kunne sies at der har været adskillig fremgang med hensyn til den faglige opplysning blandt jordbrukets utøvere, og at dette har baaret gode frugter i det praktiske liv. Det maa dog indrømmes at den faglige

oplysning, som i høi grad er avhængig av den almindelige folkeoplysning, endda lar overordentlig meget tilbake at ønske.

Som en forholdsvis ny driftsfaktor i landbruket skal nævnes den elektriske kraft, som i femaaret har fundet stigende anvendelse.

En række bygder er blit elektrificert, og kraften brukes ikke alene til lys inde og ute, men i stor utstrækning ogsaa som drivkraft for treskeverk, mølleindretninger, hakkelsemaskiner, sagindretninger, vandpumper m. v. Der vil antagelig andensteds i nærværende beretning kunne bli gjort nærmere rede for denne utvikling.

I fæavl en har arbeidet været ledet paa samme maate som før. I Romeriksbygdene og Follo vedlikeholdes besætningene omtrent udelukkende ved egen avl.

Bygdedyrskuer har været avholdt hvert aar undtagen i 1915. Skuerne blev dette aar sløfet da man fra centraladministrationen hadde faat anmodning om at indskrænke utgiftene paa landbruksbudgettet.

Statsutstillinger blev avholdt ved Lillestrøm i 1911 og 1913 og stats-amtsutstillinger for okser, ungfæ og svin i 1912, 1914 og 1915. Desuten deltok amtet ved Jubilæumsutstillingen i Kristiania 1914 med 164 storfæ. (Av andre dyr som blev sendt til Jubilæumsutstillingen fra amtet kan nævnes 39 hester, 6 nr. sau, 34 nr. svin, 219 nr. fjærfæ og 100 nr. kaniner. Se forøvrig om utstillingen i Akershus amts landhusholdningsselskaps beretning 1913—1914, side 64 o. flg.)

Av stamokser med offentlig bidrag var der i 1915 44 stkr. Amtets stamhjord har som tidligere været stationert hos H. Lunder, Frøihov i Nes. Den bestaar av 15 kjør og 1 okse.

Av kontrollforeninger var pr. 1 oktober 1914 igang 17 stkr. og desuten en saakaldt fjøsregnskapsforening. Antallet i 1910 var henholdsvis 15 og 1.

Arbeidet med den offentlige stambok for rødkollerne har været fortsat, men da saavel Statens som amtets funktionærer har været overordentlig sterkt optat, har det desværre ikke lyktes at faa stamboken offentliggjort i trykken.

Kreaturholdet har i femaaret været meget stort, fjøsene har gjennomgaaende staat fulde. En ikke ubetydelig reduktion fandt sted fra 1914 til 1915 paa grund av de vanskelige forhold som da var indtraadt. Efter krigens utbrudd steg nemlig prisene paa korn og kraftfôr meget sterkt. Melkeprisene steg selvfølgelig ogsaa, men ingenlunde i samme forhold som fôrmidlene, hvorfor melkeproduksjonen blev mindre lønsom.

I det hele maa det sies om dette femaar som om det foregaaende at fædriften kun har hat saa nogenlunde gode forhold at arbeide under. Rigtignok har prisene hat en stigende tendens baade paa melk og kjøt selv før krigen, men produktionsutgiftene har ogsaa steget, saa der ikke er blit nogen egentlig betydelig fortjeneste, som har kunnet friste til en sterk drift hos den store almenhet av gaardbrukere. Nogen fremgang har der dog været.

Kontrollforeningenes regnskaper viser følgende tal med hensyn til foring og utbytte:

Aar.	Antal føreheter pr. ko.	Melkeutbytte pr. ko.	Fett- procent.
		Kg.	
1905—1906	3 241	2 200	-
1906—1907	3 197	2 226	-
1907—1908	3 222	2 210	-
1908—1909	3 339	2 079	-
1909—1910	3 232	2 096	-
1910—1911	3 207	2 132	-
1911—1912	3 171	2 240	3.57
1912—1913	3 443	2 307	3.56
1913—1914	3 480	2 341	3.66
1914—1915	3 233	2 197	3.66

Den gjennomsnittlige melkemængde for femaaret 1906—1910 var 2 162 kg. og for 1911—1915 2 243 kg. Sidste femaar viser altsaa en stigning av 81 kg. i gjennemsnit pr. ko om aaret.

I sidste femaar er bestemmelse av melkens fettprocent mere almindelig optat i kontrollforeningene. Det viser sig at fettindholdet gjennemgaaende er over middels.

For svineavlen har det gjennemgaaende været gode aar, naar undtages et prisfald paa flesk og smaagriser vaaren 1912.

Betydelige vanskeligheter med foringen opstod her som for de andre husdyr i 1914 og 1915. Statistikken viser at antallet av svin i disse aar er adskillig mindre end i 1910.

I heromhandlede femaar er ogsaa opført et betydelig antal tidsmæssige svinehus.

I amtet var i femaaret 4 svineavlsstationer igang, av hvilke 3 for norske landsvin og 1 for stor yorkshire. De var i 1915 fordelt saaledes:

Landsvinstation paa Refsum, Sørsum.
 — - Ris, Aas.
 — - Hvam landbruksskole, Aarnes.
 Yorkshirestation - Holm, Ullensaker.

For hesteavlen har interessen været meget stor, og fremgangen paa dette omraade maa sies at være god.

Landhusholdningsselskapet har foretat indkjøb av yderligere 1 hingst av gudbrandsdalsrace, nemlig «Frøken» indkjøpt i 1911. Selskapet har nu ialt 3 hingster, som har hat god søkning.

I 1915 var der igang ialt 9 hesteavlsforeninger i amtet. Hver av disse holdt 1 stamhingst av gudbrandsdalsrace. De fleste av disse foreninger er dannet i femaaret.

Distriktets hoppemateriale maa sies at ha gaat betydelig frem, omend der paa dette omraade endnu staar adskillig igjen.

Landhusholdningsselskapet har hvert aar hat 2 havneganger i drift, nemlig Holtmarken i Ullensaker for 30—35 unghingster, og Sørums havnen i Skedsmo, der drives som hesteavlssæter for 40 à 50 avlshopper med en av amtets hingster. Begge havneganger har været meget søkt.

I 1915 avholdtes for første gang et hestestevne paa Jesseim. Det er meningen at søke stevnet indarbeidet som fremtidig hestemarked.

Desuten drives som før med aarlige unghestskuer i de forskjellige bygder og forøvrig statsutstilling andethvert aar i Lillestrøm.

De økonomiske sammenslutninger (samvirke) har ogsaa i dette femaar faat større og større betydning.

Av torvstrølag fandtes i 1912 49 med en produktion av 89 000 m.³. Bruken av torvstrø burde dog fremdeles utvides betydelig.

Indkjøpslagenes antal har steget fra 97 i 1911 til 139 i 1915. I driftsaaret 1910—1911 blev fra landhusholdningsselskapenes fælleskjøb sendt varer til Akershus amt for kr. 1 147 251.00, i driftsaaret 1914—1915 for kr. 3 036 439.61. Stigningen blir altsaa kr. 1 889 188.61.

Tilslutningen til «Bøndernes fællesslagteri» er ogsaa meget stor.

«Kristiania melkeforsyning», som blev konstituert 10 mai 1911, har ogsaa meget stor tilslutning fra Akershus amt. Ifølge landhusholdningsselskapets beretning for 1913—1914 var paa det tidspunkt 32 av amtets meierier samt 4 saakaldte mottagelsesstationer for melk tilsluttet melkeforsyningen.

Paa undervisningens omraade er arbeidet fortsat paa samme maate som før.

Gaardbrukerkurser har været avholdt hvert aar. Tilslutningen til disse har været meget stor.

For undervisningen i smaanæringer har landhusholdningsselskapet ansat en egen vandrelærer.

Der har været arrangert flere utfærder for smaabrukere og gaardbrukere, bl. a. en utfærd til Smaalene i 1913.

Endvidere har amtet i femaaret oprettet egen landbruksskole paa Hvam i Nes. (Se nærmere herom i skolens specielle beretning.)

Til supplering av det i amtsagronomens beretning anførte om fædriftens utvikling i femaaret hitsættes endvidere følgende oplysninger, væsentlig hentet fra lensmændenes opgaver eller fra den paa disse byggede officielle statistik.

Melkeutbyttet har steget endel. Mens det gjennemsnitlige melkeutbytte pr. ko i aaret 1910 er beregnet til 1 778 liter, skulde det i 1915 ha utgjort 1 814 liter. For de mere fremskredne gaardbrukere var det gjennemsnitlige melkeutbytte i 1910: 2 341 liter og i 1915: 2 437 liter. For de enkelte fogderier stillet disse forhold sig saaledes:

Gjennemsnitlig melke- utbytte.	Aker og Follo.		Nedre Romerike.		Øvre Romerike.	
	1910.	1915.	1910.	1915.	1910.	1915.
	Liter.	Liter.	Liter.	Liter.	Liter.	Liter.
Overhodet	2 038	2 065	1 800	1 855	1 562	1 593
For de mere fremskredne gaardbrukere.....	2 657	2 593	2 361	2 535	2 084	2 241

Frømgangen med hensyn til melkeutbyttet pr. ko har ifølge disse opgaver været størst blandt de mere fremskredne gaardbrukere i Nedre og Øvre Romerike. For Aker og Follo sees melkeutbyttet for disses vedkommende at ha gaat noget tilbake, hvilket vistnok skriver sig fra de vanskelige forhold som indtraadte i 1914 og i 1915 gjorde sig særlig gjældende for fjøseierne i Aker og i det hele tat sterkt drevne fjøs i omegnen av Kristiania.

Romeriksbygdene staar fremdeles tilbake for Aker og Follo, som med hensyn til melkeutbytte pr. ko staar øverst blandt alle landets fogderier og er langt foran gjennemsnittet for Riket. Dette utgjorde nemlig i 1915 overhodet 1 483 liter og for de mere fremskredne gaardbrukere 1 969 liter.

Salg av melk er saagodtsom overalt av megen eller ialfald av nogen betydning. Der sendes fra næsten alle herreder temmelig betydelige kvanta til hovedstaden.

Størrelsen av det almindelige vinterfôr opgives for 1915 i gjennemsnit for amtet:

For en hest til 2 260 kg. høi, 630 kg. halm, 500 kg. kraftfôr.
 - - ko - 1 020 - - 980 - - 410 - -

(I gjennemsnit for Riket utgjorde vinterfôret til en hest 2 280 kg. høi, 600 kg. halm, 360 kg. kraftfôr samt endel løv m. v., for en ko 1 380 kg. høi, 580 kg. halm, 210 kg. kraftfôr samt endel rotfrugter, drank, løv, mose m. m. m.)

Amtets bestand av hester er ogsaa i det forløpne femaar gaat noget frem. Antallet av hester utgjorde saaledes pr. 30 september 1910 15 555, pr. 30 september 1914 16 513 og pr. 30 september 1915 16 549.

Storfæbestanden undergik ogsaa en jevn økning indtil 1914. Fra 1914 til 1915 gik antallet noget tilbake. Mens saaledes amtet pr. 30 september 1910 hadde 73 501 storfæ og pr. 30 september 1914 77 217, saa var antallet pr. 30

september 1915 gaat ned til 72 124. Aarsaken til denne tilbagegang maa søkes i den indtrufne krise paa grund av krigen.

Salg av hester er tiltat noget og av storfæ litt. Det eneste herred hvor salg av hester angives at være avtat er Feiring, og hvor salg av storfæ skal være avtat: Vestre Aker samt Høland og Setskog (Østre Aker uopgit).

Kjøp av hester foregaar i endel bygder. Følgende bygder opgir ikke at kjøpe hester: Frogn, Asker, Høland og Setskog, Enebak, Skedsmo, Nittedal, Gjerdrum, Nes, Nannestad, Hurdal og Feiring. Kun i liten utstrækning kjøper Aas, Nesodden og Oppegaard samt Bærum (uopgit Kraakstad, Ullensaker og Eidsvoll).

Amtets sauebestand er gaat litt tilbake, fra 11 761 i 1910 til 11 718 i 1914 og 11 607 i 1915. Salg av sauer opgives at være tiltat litt i Sørum. Fra flere bygder meldes at salg av sauer har avtat, og likeledes fra flere at saadant salg har liten eller ingen betydning. Salg av uld er overalt uten betydning.

Antallet av svin har gaat noget tilbake. Mens bestanden i 1910 var 38 807, var den i 1914 27 984 og i 1915 27 305.

Salg av svin opgives at være tiltat meget i Gjerdrum, noget i Kraakstad, Aas, Høland og Setskog, Sørum, Skedsmo, Ullensaker, Nes, Eidsvoll, Nannestad og Hurdal, litt i Nesodden og Oppegaard samt Feiring, uforandret i Vestby, Frogn, Vestre Aker, Bærum, Asker, Aurskog, Enebak, Fet og Nittedal. For Østre Aker mangler opgave.

Salg av kjøt og flesk er av megen betydning i Vestby, Aurskog, Høland og Setskog, Gjerdrum, Ullensaker og Nes, av nogen betydning i Kraakstad, Aas, Nesodden og Oppegaard, Bærum, Enebak, Fet, Sørum, Skedsmo, Nittedal, Eidsvoll, Nannestad, Hurdal og Feiring, av liten betydning i Frogn og Østre Aker og ingen i Asker. Salg av kjøt er av nogen betydning i Vestre Aker.

Gjennomsnittsprisen pr. liter nysilt melk (almindelig pris), som i 1910 var 10.9 øre, var i 1915 steget til 14.81 øre. I Aker og Follo var den steget fra 12.9 øre til 18.38 øre, i Nedre Romerike fra 10.4 øre til 13.41 øre og i Øvre Romerike fra 9.9 øre til 13.34 øre. For melk levert til meieri var prisen i 1910 omtrent 1.5 øre og i 1915 1.8 øre lavere end den anførte almindelige pris i gjennomsnit for amtet.

Om meieridriftens stilling i femaaret har meierikonsulent Snersrud indberettet:

«Av meierier var der ved utgangen av 1915: I Aker og Follo: 2 i Aas, 1 i Kraakstad, 2 i Bærum og 4 i Asker. I Nedre Romerike: 3 i Skedsmo, 2 i Fet, 3 i Sørum, 1 i Aurskog, 2 i Høland og 2 i Enebak. I Øvre Romerike: 6 i Nes, 7 i Eidsvoll, 1 i Hurdal, 1 i Feiring, 9 i Nannestad, 10 i Ullensaker og 5 i Gjerdrum. Av disse er dog nogen faa kun mindre anlæg forbundet med landhandleri.

Tilsammen altsaa 9 i Aker og Follo, 13 i Nedre Romerike og 39 i Øvre Romerike. Hertil kommer 1 meieri i ladestedet Son, som faar sin melk fra

landdistriktet deromkring. Tilsammen hadde amtet i 1915 62 meierier. Av disse eides 52 av leverandørene og 10 av private. Desuten er i løpet av femaaret oprettet 4 mottagelsesstationer under «Kristiania melkeforsyning», nemlig 1 i Kraakstad, 1 i Skedsmo og 2 i Nes.

11 meierier var bortforpagtet, og resten drives for eiernes regning. 14 meierier drives sammen med landhandleri og 48 uten landhandleri; dog er der ogsaa ved flere av disse landhandlerier som drives av andre, uavhengig av meieriene.

Av de 62 meierier hadde 5 under 100 000 kg., 9 mellom 100 000 og 200 000 kg., 29 mellom 200 000 og 500 000 kg., 16 mellom 500 000 og 1 000 000 kg. og 3 over 1 000 000 kg. i 1915.

Meieriernes regnskapsmessige værdi opgives at være ca. 1 362 688 kroner.

Disse meierier beskjeftiget i 1915 51 mænd og 83 kvinder.

Ved 15 meierier anvendtes dampkraft, ved 11 elektrisk kraft, ved 3 bensinmotor, og 33 var ismeierier. Et meieri anvender elektricitet foruten til kraft ogsaa til opvarmning av melk og vaskevand m. m.

Ved 27 meierier anvendtes skummemaskine.

For de 62 meierier er opgit at der i aaret 1915 indveiedes 26 170 604 kg. melk; desuten er en stor del melk fra amtet sendt direkte fra gaardbrukere til meierier i Kristiania, saa den samlede melkemængde levert fra amtet gjennem meierier var i 1915 35 256 000 kg. melk.

Gjennomsnittsprisene pr. kg. nysilt melk utbetalt leverandørene av meieriene har i femaaret for hele amtet været: i 1911 ca. 11.00, i 1912 12.33, i 1913 12.22, i 1914 11.43 og i 1915 13.76 øre pr. kg. melk.

Den av meieriene mottagne melk er for største delen solgt som nysilt, skummet melk og fløte. I amtet er omtrent alle meierier beregnet paa handel med melk, og intet meieri leverer den skummede melk tilbake til leverandørene.

I 1915 er der ved amtets meierier opgit at være kjernet 51 141 kg. smør og ystet 54 456 kg. fetost, 77 200 kg. magerost samt 100 000 kg. mysost.

Kristiania børsnotering for 1ste klasses meierismør har i femaaret været pr. 100 kg. i 1911 208.9, i 1912 220.3, i 1913 224.3, i 1914 223.1 og i 1915 257.1.»

Styret i amtets landhusholdningsselskap har avgitt følgende beretning:

«Selskapet har i femaaret 1911—1915 optat et par nye felter for sin virksomhet. Vi kan saaledes nævne jordbundsundersøkelser og i forbindelse hermed nogen forsøk med avgrøftning, jordblandinger m. v. for at faa planlagt nye opdykningsforetagender, navnlig paa Mjølejorden i Romeriksbygdene. Sammen med Selskapet for Norges Vels Jordbundsutvalg er der saaledes utarbeidet 1 jordbundskart med kartbladet Nannestad som grundlag.

I 1912 optok selskapet arbeidet for opdyrking av ny jord og henvendte sig i den anledning til kommuner og sparebanker for at skaffe midler til reduktion i omkostningene ved selve arbeidets utførelse. For midler som paa denne maate

blev skaffet tilveie og med tilsvarende $\frac{4}{6}$ statsbidrag er der i femaaret opdyrket forholdsvis store arealer, navnlig i Nes og tilgrænsende bygder.

Selskapet har ogsaa sat igang korte kurser i regnskapsførsel og fortsat med de populære flytbare kurser i matstel under ledelse av selskapets fast ansatte lærerinde.

Interessen for havebruk har været i stadig stigende og mangelen paa kyndig ledelse særdeles følbart. Fire av de hovedstaden nærmest liggende bygder har saaledes ansat egne herredsgartnere, og flere er senere kommet efter. Amtsgartneren har hat fuldt op at gjøre; i 1911 blev der endog ansat 2 amtsgartnere, men da der efterhaanden blev ansat flere herredsgartnere, blev disse 2 stillinger atter forenet under samme person.

I 1912 fik selskapet sit eget kontor i «Bøndernes Hus» med fast kontortid 3 ganger i uken.

Paa Jubilæumsutstillingen i 1914 hadde selskapet sin egen kollektivutstilling, som tiltrak sig fortjent opmerksomhet. Selskapets stamhjord av rødkoller blev tilkjendt utstillingens guldmedalje, og de 2 amtsHINGSTER opnaadde begge præmie.

Hvad selskapets øvrige gjøremaal angaar tillater vi os at henvise til amtsagronomenes beretninger.

Til forskjellige formaal har selskapet i femaaret utbetalt følgende beløp med bidrag fra stat og amt: I budgetaaret 1911—1912 kr. 36 646. I 1912—1913 kr. 48 053. I 1913—1914 kr. 42 776 og i 1914—1915 kr. 64 914. De økede utgifter i 1912 og 1914 skriver sig fra de ved statsbidrag utbetalte præmier og præmielaan med respektive kr. 11 390 og kr. 14 610.

Ved utgangen av 1915 hadde selskapet 32 underavdelinger, nemlig de samme 29 som er opført i forrige femaarsberetning, med fradrag av Nordstrand og Øvre Hølands landbruksforeninger, som er ophørt, og med tillæg av Nesodden, Rælingen og Setskogs landbruksforeninger samt fjærfæforeningene i Asker og Bærum og i Kristiania med omegn.»

Amtsgartnerens oversigt over havebruket i Akershus i femaaret 1911—1915:

«I sin almindelighet set har havebruket gaat fremover i femaarsperioden. Specielt grønsaksdyrkningen — baade massedyrkningen, handelsdyrkningen av grønsaker, beregnet paa salg, og den del av grønsaksdyrkningen som kun tar sigte paa at skaffe produkter til eget forbruk.

Massedyrkningen av grønsaker har særlig gode betingelser i Akershus med den korte og gjennomgaaende lette adkomst til Kristiania, som er et stort og godt avsætningssted for disse ting.

Frugthøsten, særlig av epler, var god i 1911, 1913 og 1915. Bærbuskene har git et mere jevnt, aarvisst utbytte. Jubilæumsaaret 1914 var et mindre godt frugtaar for træfrugt (epler, pærer, plommer og kirsebær). Deltagelsen i Jubilæumsutstillingens frugtutstillinger blev derfor ikke særlig stor fra Akershus, omend der var utstillet mange vakre og gode samlinger. Deltagelsen i grønsaks-

avdelingen var større, og de mest fremragende samlinger her var for en overveiende del fra Akershus.

Fra 1911 til og med 1914 har der i Kristiania hvert aar været arrangert frugtutstillinger av selskapet Havedyrkningens venner og Havebruksfunktionærenes forening. Interessen for frugtdyrkingen økes ved disse utstillinger, som ogsaa har hat til formaal at lette omsætningen av norsk frugt og tjene som et mellemed mellem producent og forbruker. I 1915 var der ingen utstilling paa grund av de med krigen følgende vanskelige forhold.

Nyplantningen av frugttrær og bærbusker har øket meget. Likesaa jordbær- og bringebær dyrkingen.

Dels paa grundlag av indberetninger, dels paa grundlag av skjøn anslaar jeg antallet av utplantede frugttrær og bærbusker i Akershus til henholdsvis 25 000 og 30 000 i femaarsperioden.

Insekter og soppsygdomme har tildels anrettet stor skade paa saavel frugttrær som bærbusker. Særlig slem var stikkelsbærdræperen paa stikkelsbær, rognebærmøllet og eplesugeren paa epletrær, samt skurv.

Gjennem offentlige foranstaltninger, formidlet gjennom Landhusholdningsselskapet, er der gjort meget for at fremme opplysning om havebruk og virke for dets utvikling og fremme. Kortvarige kurser i havebruk for ungdom er avholdt, likesaa havebrukskurser for folkeskolelærere. Til beplantning av skole- og lærerhaver er der hvert aar bevilget et beløp av amtet, likesom der gjennom Landhusholdningsselskapet hvert aar -- undtagen i 1915 -- har været utdelt frugttrær og bærbusker gratis til ubemidlede haveeiere.

I Landhusholdningsselskapets tjeneste virket for havebrukets fremme 2 amtsgartnere fra 1911 til 1914, i resten av femaarsperioden 1 amtsgartner. Endvidere har der virket endel herredsgartnere. I 1911 og 1912 2 herredsgartnere, 1913 3, 1914 4, 1915 5, samt 4 haveassistenter det sidstnevnte aar.»

Amtets landbruksskole, som blev oprettet i 1888, blev fortsat paa Sem i Asker hos brødrene B. og W. Holtmark til 1911. Skolen blev dette aar flyttet til amtets egen gaard Hvam i Nes, hvor den siden har været.

Til indkjøp av gaarden og dens tidsmessige bebyggelse saavel for skole- som gaardsbruk medgik ca. 340 000 kroner.

Bevilgningene har siden skolen kom i drift stillet sig som nedenfor anført:

1. Budgetaaret 1911—1912:

Stats-amtsbevilgning	kr. 23 500.00
Amtet alene	« 225.00

2. Budgetaaret 1912—1913:

Stats-amtsbevilgning	« 26 700.00
----------------------------	-------------

(Desuten av amtet ekstraordinær bevilgning til haandverksbygning, smedbolig, husmandsplads m. v.)

3. Budgetaaret 1913—1914:

Stats-amtsbevilgninger	kr. 27 450.00
Amtet alene	« 550.00

4. Budgetaaret 1914—1915:

Stats-amtsbevilgning	« 28 500.00
Amtet alene	« 1 600.00

5. Budgetaaret 1915—1916:

Stats-amtsbevilgninger	« 28 875.00
Amtet alene	« 900.00

Siden skolens oprettelse har været afholdt følgende ordinære kurser:

1. Et halvandetaarig praktisk-teoretisk kursus, omfattende to vintre og praksis den mellemliggende sommer paa skolegaarden.
2. Et udelukkende teoretisk kursus paa to vintre med praksis hos private gaardbrukere under inspektion fra skolen.
3. Et teoretisk vinterkursus paa 5 maaneder.

Høsten 1911 blev der fra Sem Landbruksskole overflyttet til Hvam 14 elever som havde gennemgaaet første vinters undervisning paa Sem. Av disse var der 5 som den foregaaende sommer tok sin sommerpraksis paa Hvam. Samme høst blev nye elever optat til skolens samtlige 3 kurser.

Nedenanførte tal viser ansøkere til de forskjellige kurser samt det antal elever der hver høst er optat som nye.

Høsten	1½-aarige og 2-vinterkurset.		5-mdr. kurset.	
	Ansøkere.	Optat.	Ansøkere.	Optat.
1911.....	42	39	11	11
1912.....	40	40	7	7
1913.....	40	34	12	12
1914.....	43	39	8	8
1915.....	54	40	12	12

Antallet av ansøkere har stadig været i tiltagende, saa der i de sidste aar har været adskillig flere ansøkere end skolen har kunnet gi plads for.

2. Skogdrift.

. Amtsskogmesteren har avgitt følgende beretning:

Skogens tilvekst. Etter de glimrende vekstaar 1908, 1909 og 1910 skulde man kanskje ventet en sterk reaktion; denne er dog ikke kommet, tilveksten kan i femaarsperioden betragtes som middels.

Privatskogenes behandling. Den sterke hugst som fandt sted i forrige femaarsperiode har fortsatt, da træl原因stprisene jevnt og stadig har øket. Ved verdenskrigens utbrudd høsten 1914 var der dog en kortere stans; senhøstes blev der imidlertid igjen liv i skogstrafikken; særlig var props og minelast sterkt efterspurt. De høie propspriser kunde friste til en for vidt drevet hugst i yngre, veksterlig skog; men skogvedtægtene hindret dog en total uthugst av ungskogen og gjorde derved betydelig nytte. Interessen for en bedre, mere rationel skogbehandling er i stigende; men der forekommer endnu dimensionssalg til et skadelig lavmaal. Rensknings- og tyndingshugster foregaar i stadig stigende utstrækning til gagn for skogene. Av lensmændenes opgaver fremgaar det at der i de fleste bygder spores en mere rationel skogbehandling; men den sterke hugst har ført til at dimensionene synker i de allerfleste bygder.

Av kulturarbeider er særlig skogavgroftning kommet til utførelse i meget stor utstrækning. Akershus amt hører til de første amter paa dette omraade. Skogplantningen derimot har vanskelig for at slaa igjennem; skogene har ogsaa en gjennomgaaende udmerket god foryngelsesevne, kunstig kultur bør komme i anden rekke. Skogfunktionærene har i femaaret ydet veiledning i skogbehandling, utført blinkning, planlagt skogavgroftningsarbeider m. v. hos ialt 678 rekvirenter. Amtsskogmesteren har holdt 44 foredrag om skogbruksemner paa møter i landbruksforeningene rundt om i amtets bygder. Der er avholdt 18 2-dages blinkekurser, arrangert av landbruksforeningene, samt 2 længere skogbrukskurser ved Hvam Landbruksskole, ledet av amtsskogmesteren med assistanse av amtskogassistenten og landbruksskolens bestyrer og lærere. Amtsskogmesteren underviser desuten i teoretisk og praktisk skogbrukslære paa Hvam, hvor skogbrukslæren hører til hovedfagene.

Skogvedtægter er i femaaret indført i: Lørenskog, Nittedal, Nannestad, Aker og Vestby.

Slukningsregler for skogbrand mangler bare i Skedsmo og Lørenskog.

Større skade paa skogen. Av større skader paa skogen merkes en større skogbrand i Nes herred i 1911, hvorved ca. 3 000 maal angives brændt. En sterk storm i 1913 foraarsaket meget vindfald. Ellers har der ikke været nogen nævneværdig større skade paa skogene.

Akershus Skogselskap har avgitt følgende beretning om virksomheten for 1911—1915:

Selskapet har i femaaret fortsatt sit virke for utbredelse av interessen for en mere rationel skogbehandling, saaledes at tyngden er lagt paa arbeidet for riktig blinkning av skogen og utførelse av skogavgroftningsarbeider.

Selskapets medlemsantal pr. 31 december 1915 var 354 aarlig betalende og 53 livsvarige medlemmer. Styret holder i regelen 4 à 5 styremøter aarlig.

I femaaret er efter indstilling 24 skogsarbeidere tildelt selskapets diplom med præmie for utvist dygtighet som skogsarbeidere.

Skogavgroftningsarbeidet. Med offentlig bidrag og planlagt og godkjendt av skogfunktionærene er der i femaaret gravet 418 308 løpende meter grøft, hvorved antages tørlagt ca. 10 000 maal. Samtidig er der efter private opgaver uten offentlig bidrag optat 513 755 løpende meter grøft, hvorved ca. 12 000 maal skulde være tørlagt.

Rational skogbehandling. Der har under femaarsperioden været stor søkning efter faglig assistanse til blinkning. Av amtsskogmesteren og assistenter er der ialt utblinket 33 300 tylder trær. Dette tal skulde jo tyde paa en stigning i forstaaelsen av betydningen av en rational skogbehandling.

Skogplantning ved skolebarn. Man har fortsatt med dette arbeide, idet vegten særlig er lagt paa at gi barnene forstaaelse av skogkulturens betydning. 11 432 barn har utplantet 311 430 planter, væsentlig gran og furu.

Skogplantning ved ungdomslag. Det har ikke lyktes at faa ungdomslagene her i amtet interessert for dette arbeide. Der er kun utplantet 1 200 planter av et ungdomslag.

Skogplantning ved militære har foregaat i adskillig utstrækning; en række avdelinger har deltat i arbeidet, og herunder er utplantet 119 000 planter.

Klængning av skogfrø har ikke foregaat i stor utstrækning; dog klænges litt ved planteskolen i solklængbænker, væsentlig for at skaffe 1ste klasses frø til planteskolen.

Det samlede plantekonsum i femaaret utgjør 1 200 440 planter, hvorved ca. 24 000 maal skulde være kultivert. Et stort antal planter antages dog ødelagt, likesom meget er anvendt til komplettering og et mindre antal til hækplantning.

Skogselskapets deltagelse i Jubilæumsutstillingen 1914. Selskapet fik i oppdrag at anlegge og drive en miniaturlanteskole paa Jubilæumsutstillingen. Planteskolen vakte almindelig interesse, likesaa de to igangværende solklængbænker. Videre illustrertes ved stammer vedtægtsmaalene i amtets forskjellige bygder. Inde i skogbrukshuset utstilledes en række fotografier, visende utviklingen paa skogselskapets plantefelt Furumo, karter og plancher over forskjellige forhold vedrørende amtets skogbruk m. v. Der var utarbeidet en brochure som belyste amtets skogbruk: skogareal, fordeling mellem bygdene, offentlig og privat skog o. s. v., jordbund og lände, drifts- og avsetningsforhold, skogenes tilvekst m. v.

Tømmerfløtningen. Tømmerfløtning foregaar i en række vasdrag inden amtet.

Glommen. I følgende bygder i amtet er levert last til Glommen:

Nes herred	gjennemsnitlig	3 831	tylter	sams	tømmer og	smaalast.
Sørum	-	—	1 613	—	-	—«—
Blaker	-	—	500	—	-	—«—
Fet ¹	-	—	321	—	-	—«—
Enebak	-	—	6 620	—	-	—«—

Ved Fetsund lenser er der i femaaret gjennemsnitlig utsortert 625 199 tylter, mot gjennemsnitlig 669 864 tylter i forrige femaar.

Av bivasdrag hvori der fløtes last til Glommen merkes:

- a) Dystaaen (gjennemsnitlig aarlig 370 tylter sams).
- b) Sagstuaaen — - 1 524 —«—
- c) Uva med Faldaaen — - 3 604 —«—

Inden Vormens distrikt er i femaaret merket til fløtning:

Til Vormen:	a) i Nes	4 712	tylter	gjennemsnitlig	pr. aar.
	b) - Eidsvoll	872	-	—	—
- Mjøsen:	a) - Eidsvoll	1 694	-	—	—
	b) - Feiring	5 718	-	—	—
- Gyrsjø og Holtaaen		658	-	—	—
- Andelven		4 772	-	—	—
- Hurdalssjø med bielver		4 373	-	—	—

I Lerelven med bivasdrag er der i femaaret merket 9 613 tylter gjennemsnitlig pr. aar og i Nitelven 3 843 tylter.

Fredrikshaldsvasdraget. Ved Skulerud lense utskiltes i femaaret gjennemsnitlig 29 102 tylter tømmer, hvorav 16 878 tylter slipelast, mot henholdsvis 28 143 og 16 335 tylter i femaaret 1906—1910.

I Oppegård herred foregaar fløtning i Gjersjøelven og Gjersjøen, gjennemsnitlig i femaaret 1 708 tylter, mot gjennemsnitlig 2 725 tylter i forrige femaar (Ljanselven).

I Nordmarkens vasdrag er der til Maridalsvandet fremfløtet gjennemsnitlig 4 961 tylter tømmer og 1 790 favner stokkeved, mot henholdsvis 3 615 og 2 039 i 1906—1910.

I Sørkedalens vasdrag er til Bogstadvand fremfløtet gjennemsnitlig 4 136 tylter tømmer og 1 426 favner stokkeved, mot henholdsvis 3 585 og 2 052 i 1906—1910.

¹ Tømmer levert til Øieren ikke medregnet.

Av lenser er i lensmændenes opgaver anført:

I Vestre Aker:	1. Maridalens lense.	Arbejdsstyrke ikke opgit.
	2. Bogstad —	Likesaa.
- Høland:	3. Skulerud —	Likesaa.
- Fet:	4. Fetsund —	som sysselsætter ca. 360 mand fra
1 mai—1 oktober og resten av aaret fra 50—100 mand.
- Fet:	5. Borgen bro (provisorisk),	sysselsætter ca. 20 mand fra
mai—september.
- Skedsmo:	6. Kjellerholm bro,	sysselsætter 3—4 mand i ca. 2 mdr.

3. Fiskeriene.

I den officielle fiskeristatistik er værdiene av amtets saltvandsfiskerier ansat saaledes:

I 1911	kr. 345 333
- 1912	« 225 440
- 1913	« 129 115
- 1914	« 158 063
- 1915	« 206 480

Aarlig gjennemsn. kr. 212 886 mot kr. 144 689 det foregaaende femaar.

Ved siden av disse opgaver, som ikke er beregnet paa at opta det daglige fiske, foreligger der opgaver over kvantum og værdi av fisk som er fisket i Kristianiafjorden indenfor Drøbak og indkommet til fiskebryggen i Kristiania. Men disse opgaver omfatter altsaa paa den ene side ogsaa fangst som er foregaaet inden de (til Buskerud amt hørende) til Kristianiafjorden indenfor Drøbak støtende dele av Røyken og Hurum herreder, men paa den anden side ikke fangsten inden Vestby herred og den søndenfor Drøbak liggende del av Frogn herred. Opgaverne, som hviler paa daglige optællinger som foretages av en ved Kristiania politi ansat funktionær og bekostes av «Foreningen til Fremme av Fiskeriet i Christianiafjorden indenfor Drøbak», viser følgende samlede værdier:

I 1911	kr. 385 164
- 1912	« 391 618
- 1913	« 447 024
- 1914	« 659 643
- 1915	« 695 601
= kr. 2 579 050	

Aarlig gjennemsn. kr. 515 810 mot kr. 366 038 i de 2 foregaaende aar.¹

¹ Av grunde som er nærmere forklaret i Christianiafjordens Fiskeriforenings beretning for 1909 egner opgaverne for aarene før og efter 1 januar 1909 sig ikke til indbyrdes sammenligning.

Av de nævnte kr. 515 810 falder kr. 211 872 paa sild og ansjos, kr. 106 836 paa makrel, kr. 60 672 paa ræker og kr. 46 095 paa torsk, mens resten fordeler sig med mindre beløb paa forskjellige andre fiskesorter samt hummer, østers og skjæl. Sandsynligvis indgaar i de nævnte kr. 515 810 ogsaa en del av det ifølge den Officielle Statistik opførte beløb av kr. 212 886, men for hvor stor del dette er tilfældet lar sig ikke avgjøre. Heller ikke kan det med bestemthet angives hvor stor del av det inden amtets sjødistrikt opfiskede kvantum der konsumeres i distriktet uten at passere fiskebryggerne og altsaa ikke er indbefattet i foranførte kr. 515 810. Efter undersøkelser og beregninger som i 1910 anstilledes av den ovenfor nævnte forening antages imidlertid den del av fangsten som konsumeres i distriktet uten at passere fiskebryggen, at kunne anslaaes til en værdi av mindst kr. 200 000 aarlig.

Den betydelige stigning av fangstværdien i 1911—1915 i sammenligning med de foregaaende aar skyldes for nogen del forhøiede priser, men for en stor — vistnok den væsentligste — del forøkelsen av det opfiskede kvantum.

Av laks og sjørret opgives der i femaaret gjennemsnitlig at være fisket for ca. kr. 9 000, for den allervæsentligste del i sjøen. I en utklækningsanstalt ved Sandvikselven er der i to av aarene utklækket tilsammen ca. 70 000 laks- og 30 000 sjørretyngel. Desuten er der utsat i et par andre av distriktets elver endel sjørretyngel som er indkjøpt paa Landbrukshøiskolen paa Aas.

Ifølge en i 1913 av den ovenfor nævnte forening foranstaltet optælling var der av staaende garn, ruser, teiner og bakker i bruk i fjorden indenfor Drøbak omtrent følgende antal: 1 700 torske- og ørretgarn, 970 flyndregarn, 120 horn-gjelgarn, 1 000 garnruser, 775 jerntraadruser, 600 aaleteiner og 110 bakker samt et ikke optællt antal sildegarn, makrelgarn og laksegarn; endvidere 50 à 60 storvad. Bortset fra disse sidste antoges de øvrige nævnte redskaper (i 1913) at ha en værdi av 80 à 100 000 kroner, hvilket overslag nu uten tvil er meget for lavt.

I 1915 var i herredene Asker, Bærum, Aker, Frogn og Nesodden ialt 18 motorbaater anvendt til trawling i fjorden indenfor Drøbak.

Vaaren 1914 blev der av fiskeriforeningen utsat ca. 20 millioner torskyngel, som var indkjøpt fra Flødevigens utklækningsanstalt ved Arendal. Desuten er der gjentagende blit utsat mindre partier sjørretyngel i enkelte sjørretelver inden amtet.

For at formindske den skade som sælhund anretter saavel paa den i fangst-redskapene staaende fisk som paa fiskebestanden iøvrig, utbetaler den ovenfor nævnte forening en præmie av 10 kroner for hver dræpt sælhund. I femaaret er der utbetalt saadan præmie for 38 dyr.

4. Bergverksdrift.

I Spenningsby og Tøien sinkfelter i H a k e d a l har der fra 1912 til begynnelsen av 1914 været drevet forsøksdrift av et engelsk selskap. Det samlede antal dagsverk i 1912 og 1913 utgjorde 3 741.

Ved de i N a n n e s t a d og H a k e d a l liggende sinkforekomster, som i 1908 blev overtat av bergverks-aktieselskapet «Norge», har forsøksdriften været fortsat gjennom hele femaaret indtil 30 september 1915. Ved kgl. resolution av 18 juni sidstnævnte aar blev det tillatt bergverket midlertidig at indstille arbeidet i sine koncessionsfelter indtil 1 juni 1917. Arbeidsstyrken, som i 1911 utgjorde ca. 40 mand, blev i 1912 innskærket til 9, og senere har arbeidet kun været drevet med en styrke av gjennemsnitlig 8 mand. Det samlede antal dagsverk i femaaret utgjør 18 296, og der blev ialt brutt ut 5 687 m.³ berg.

5. Industri.

Antallet av de industrielle anlæg i Akershus amt som henhører under fabriks-tilsynsloven er forøket fra 423 i 1910 til 491 i 1915 og antallet av de ved disse beskæftigede arbeidere i de samme aar fra 10 821 til 11 214.

Herav var :

	1910.	1915.
Voksne mænd	7 908	8 602
Voksne kvinder	1 657	1 451
16—18 aar { gutter	569	546
{ piker	224	241
14—16 « { gutter	284	252
{ piker	89	96
12—14 « { gutter	71	24
{ piker	19	2

De vigtigste næringsgrener er:

(Se tabel side 28.)

H a a n d v e r k, s m a a i n d u s t r i og h u s f l i d oplyses at være i fremgang i Bærum og Eidsvoll, mens den i amtet forøvrig er av liten betydning og omtrent som før.

Av b a a t b y g g e r i e r findes Anker og Jensens i Asker med ca. 23 arbeidere og 11 nybyggede lystbaater i 1914 til en produktionsværdi av 175 000

	Antal bedrifter.		Antal arbeidere.	
	1910.	1915.	1910.	1915.
Metal- og maskinindustri	29	35	3 193	3 645
Sagbruk, høvlerier (samt vedsagerier)	158	164	2 308	2 181
Tekstilindustri	13	14	1 345	1 201
Træstof- og papirfabrikker	11	11	764	636
Teglverk	16	17	582	583
Tændstikfabrikker	2	2	710	767
Trævarefabrikker, snekkerier og guldlisterfabrikker	37	34	507	501
Møller	55	48	140	120
Meierier, smørfabrikker	36	31	168	195
Glasverk, porselæn og fajanse m. v. samt smergelfabrikker	3	2	449	31

kroner samt Son Slip og Baatbyggeri i Vestby med 15 arbeidere for motor- og seilbaater.

I amtet var 8 stenbrudd i virksomhet med en ringe produktion, som androg til en værdi av ca. 10 000 kroner.

I s s k u r 1 9 1 5 i A k e r s h u s a m t .

Herred.	Antal ishus m. v.	Arbeider- antal.	Antal arbeids- dage.	Aarets produktion.	
				Mængde.	Værdi.
				Reg.-ton (skibston).	Kr.
Aker	2	28	106	95 931	39 979
Asker	4	36	78	5 000	12 000
Frogn	1	15	36	1 500	6 000
Nesodden og Oppegaard	13	38	38	3 600	1 300

¹ Desuten 12 som ingen opgaver har git.

Torvdrift 1915 i Akershus amt.

Herred.	Navn.	Arbeider- antal.	Antal arbeids- dage.	Aarets produktion.	
				Mængde.	Værdi.
				m ³	Kr.
Asker	Asker torvstrøelskap.....	3	72	1 300	1 200
Eidsvoll	Eidsvoll østre torvstrøfabrik	2	100	1 070	1 070
	— almennings torvfabrik	16	65	710	710
	— vestre torvstrølag..	3	140	1 909	1 900
	Ladderud torvstrølag, Dal..	2	uopgit	614	798
	Langset — Minne	2	76	358	394
Frogn	Frogns torvstrø I/S.....	1	60	500	350
Høland og Setskog	Hølands torvstrøfabrik....	20	100	8 000	8 160
Lillestrøm, Skedsmo og Lørenskog ...	(Skedsmo torvstrøfabrik	24	175	3 000	5 000
	(Lillestrøm torvstrøfabrik...	¹ 14	300	15 000	25 000
Nes	Herremyren torvstrøfabrik..	ca. 20	akkordarb.	10 000	15 000
	Vormen — ..	10	125	3825baller	5 750
	Grenimosen — ..	3	120	2 134	2 774
Nittedal	Nittedal torvstrøfabrik....	12	300	7 671	19 000
	Aaneby torvmyr.....	4	300	4 000	6 600
Sørum	Borgen torvstrøfabrik.....	15	100	4 800	uopgit
Ullensaker	Hauersætermosens torvstrø- samlag	46	akkordarb.	4 000	6 000
	Bjørnemyrens torvsamlag ..	12	30	450	2 250
Aurskog	Aurskog torvstrøfabrik....	12	70	12 000	15 000

6. Handel.

Antallet av handlende efter bevilling utgjorde ved utgangen av 1910 og 1915:

	1910.	1915.		1910.	1915.
I Vestby.....	5	5	I Østre Aker.....	24	31
- Kraakstad.....	?	9	- Bærum.....	26	46
- Frogn.....	4	4	- Asker.....	23	?
- Aas.....	?	?	- Aurskog	15	15
- Nesodden	?	20	- Høland ²	14	15
- Vestre Aker.....	19	23	- Enebak	8	9

¹ Samt en del barn.

² Med Setskog.

	1910.	1915.		1910.	1915.
I Fet	16	17	I Nannestad	18	17
- Sørum	?	9	- Hurdal	9	10
- Nittedal	18	18	- Feiring	5	5
- Gjerdrum	?	?	- Skedsmo	48	59
- Ullensaker	22	22	- Lillestrøm		
- Nes	35	36	- Lørenskog		
- Eidsvoll	52	56			

De handlendes antal har altsaa i det hele tat holdt sig omtrent uforandret i femaaret; i enkelte herreder er det gaat noget op.

7. Andre næringsveier.

Angaaende jagten kan oplyses følgende:

Fældte elgsdyr:

I 1911	76,	hvorav	36	kjør
- 1912	72,	—	30	—
- 1913	54,	—	18	—
- 1914	59,	—	30	—
- 1915	56,	—	26	—

ialt 317, hvorav 140 kjør

mot i femaaret 1906—1910	390
og i — 1901—1905	301

Fældte rovdyr og rovfugler hvorfor præmier er utbetalt:

	1911.	1912.	1913.	1914.	1915.
Ræver	441	150	514	672	514
Ørner	1	1	1	1	-
Høsehøker	194	82	189	184	223
Falker	6	8	15	10	14
Hubroer	5	7	10	41	10
Maarer	62	21	43	27	26
Oterer	8	2	4	10	7
Lommer	26	14	27	17	26
Spurvehøker	662	476	780	924	1 125
Kraaker	4 312	770	4 008	784	} 2 457
Skjærer	941	162	700	191	
Kobbe	8	2	8	7	3
Præmier utbetalt av amtskommunen kr.	4 197	3 923	¹ 6 612	² 5 883	³ 6 771

¹ Budgetaaret 1913—1914. ² Likesaa 1914—1915. ³ Likesaa 1915—1916.

Av brandforsikringsindretninger fandtes i amtets landdistrikt ved utgangen av 1915, naar Akershus Brandforsikringsindretning for Bygninger (med sæte i Kristiania) medregnes, ialt 18 med en samlet forsikringssum av 277 mill. kroner (se nærmere avsnit 11).

De utbetalte erstatninger utgjorde i femaaret 1911—1915 ialt kr. 952 595.

Av kreaturforsikringsindretninger anføres i lensmændenes opgaver 7, nemlig:

Indretningens navn.	Aar i hvilket traadt i virksomhet.	Antal forsikrede.		Samlet forsikrings- sum 31 december 1915.	Utbetalte erstatninger i femaaret 1911—1915.
		Hester.	Storfæ.		
				Kr.	Kr.
Follo hesteforsikringsselskap	1912	300	-	181 629	4 113
Eidsvoll gjensidige husdyrforsikrings- forening	1903	119	110	71 180	8 037
Raumnæs gjensidige husdyrforsikrings- selskap	1906	409	95	191 792	16 436
Øvre Hølands husdyrforsikringsselskap	1909	41	92	33 120	2 215
Hølands gjensidige husdyrforsikrings- selskap	1910	402	168	195 565	6 171
Setskogs gjensidige husdyrforsikrings- selskap	1906	53	171	41 985	4 145
Asker gjensidige husdyrforsikrings- selskap	1913	82	179	75 335	2 705
Tilsammen		1 406	815	690 606	43 822

Av andre forsikringsindretninger nævnes en assuranseforening for mindre fartøier i Asker, som traadte i virksomhet i 1899. Ved femaarets utløp hadde den en samlet forsikringssum av kr. 66 733. I femaaret er utbetalt i erstatning kr. 3 069.

8. Kommunikationer.

Amtets jernbaner har ikke undergaat nogen forandring i femaaret.

Med hensyn til veivæsenet henvises til omstaaende av amtsingeniøren utarbeidede tabel, hvorefter der ved utgangen av 1915 fandtes:

594 km. hovedvei	mot 573 km. i 1910
1 362 - bygdevei	- 1 267 —

Tilsammen 1 956 km. rodelagt kjørevei mot 1 840 km. i 1910.

Opgave
 over Akershus amts veinet ved avslutningen av femaaret 1911—1915.

Herred.	Hovedvei.	Bygdevei.	Til- sammen hoved- og bygdevei.	Ride- vei.	Utført ar- beide.		Vedlikeholdsutgifter i 1914—15.			Sum vedlikeholds- utgifter.	Amtets bidrag til hoved- veienes vedlike- hold.
					Nye anlæg.	Om- læg- ninger.	Utbetalt av herredskassen.	Naturalarbeidets værdi.			
								Sommer.	Vinter.		
	Km.	Km.	Km.	Km.	Km.	Km.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Vestby	19.9	60.3	80.2	-	-	6.0	-	10 100	3 600	13 700.00	3 340
Kraakstad	19.7	83.0	102.7	-	-	-	6 374.88	5 500	500	12 374.88	5 911
Aas	31.1	61.1	92.2	-	-	3.6	-	4 810	520	5 300.00	10 393
Frogn	14.0	48.4	62.4	-	4.5	1.0	-	5 106	1 946	7 052.00	3 688
Nesodden og Oppegaard	7.7	51.5	59.2	-	2.2	3.0	5 115.13	1 554	384	7 153.13	7 145
Aker, Vestre og Østre	41.6	209.2	250.8	-	7.6	4.7	148 414.54	-	-	148 414.54	35 494
Bærum	23.0	61.4	84.4	-	-	-	20 309.47	-	-	20 309.42	9 623
Asker	12.5	49.1	61.6	-	1.1	2.0	17 609.86	-	-	17 609.86	3 928
Høland og Setskog	59.2	87.5	146.7	-	-	10.3	3 500.00	9 952	2 910	16 362.00	6 031
Aurskog	22.1	55.0	77.1	28.3	-	-	120.00	9 290	1 550	10 960.00	129
Enebak	32.0	53.4	85.4	-	-	-	1 652.74	4 406	1 000	7 058.74	3 257
Fet	32.6	38.9	71.5	-	0.3	-	10 073 00	-	-	10 073.00	6 807
Sørum	24.0	35.2	59.2	-	0.3	-	90.00	5 900	1 200	7 190.00	6 984
Skedsmo, Lørenskog, Lillestrøm	33.3	31.7	65.0	-	3.7	-	11 880.00	-	-	11 880.00	10 095
Nittedal	25.6	23.5	49.1	-	-	-	2 978 50	2 083	2 664	7 675.50	3 591
Gjerdrum	17.1	19.0	36.1	-	-	-	1 070.30	4 244	2 100	7 414.30	1 495
Ullensaker	52.0	70.5	122.5	-	9.5	-	4 835.00	14 760	3 180	22 775.00	8 260
Nes	26.0	131.0	157.0	17.0	18.0	8.0	22 062.64	-	2 000	24 062.64	5 280
Eidsvoll	46.8	64.0	110.8	-	-	1.7	7 400.00	15 300	2 500	25 200.00	11 795
Nannestad	23.0	72.0	95.0	-	5 0	3.0	1 361.31	12 000	4 044	17 386.31	2 036
Hurdal	9.0	52.0	61.0	-	-	-	1 075.00	1 660	1 080	3 815.00	222
Feiring	22.0	4.0	26.0	-	1.0	-	415.00	820	840	2 075.00	899
	594.2	1 361.7	1 955.9	45.3							146 403

Likesom i 1910 fandtes i 1915 i Aurskog og Nes tilsammen 49 km. ridevei.

I femaaret fuldførtes følgende hovedveianlæg: 1) Nygaard -- Nordre Ski, 2) Krøkedal—Fjeldsrud og 3) Aarnes—Vormsund med bro over Glommen ved Aarnes.

Kombinert veiadministration for stat og amt, som indførtes i 1897, haves fremdeles.

Av faste skyss-stationer fandtes i amtets landdistrikt ved femaarets utgang 45, ved hvilke der holdtes 99 faste og 44 reservehester. Tilsigelseskifter findes ikke. Amtskommunens andel i utgiftene — $\frac{1}{6}$ — utgjorde i 1915 kr. 4 415.

Av færgesteder haves 5 offentlige, derav 3 for fylkets regning:

Blaker sund, hovedvei (amtets).

Minne - — « —

Sæterstøen - — « —

Haga sund, kommunalt.

Elvestad - —

Nedlagt er Aarnes sund (privat) og Svanfoss sund (kommunalt).

9. Kommunal husholdning.

Det samlede antal skatydere i amtets landdistrikt (iberegnet Hvitsten) og deres samlede kommunale skat (herredsskat og amtsskat med tillæg av skolekredsens særskilte utredsler samt verker og bruks bidrag til skolevæsenet) utgjorde:

Aar.	Antal skatydere.	Samlet kommunal skat.
		Kr.
1911	42 979	2 638 723
1912	45 809	3 012 962
1913—1914	49 568	3 406 669
1914—1915	52 249	3 812 917
1915—1916	54 538	4 099 926

Av amtets samlede befolkning var i 1911 33.9 pct. og i 1915 39.3 pct. skatydere.

Den samlede kommunale skattebyrde er i femaaret forøket med 1 460 000 kroner. Den samlede formue og indtægt er ogsaa steget betydelig; se nærmere under afsnit 11.

Til belysning av skattenes stigning i forhold til skatteevnen hitsættes:

Det samlede beløb av kommunale skatter utgjorde:

Aar.	Pr. indbygger.	Pr. skatyder.	Pr. 100 kr. antagen for- mue.	Pr. 100 kr. antagen ind- tægt.	Pr. 100 kr. skatbar ind- tægt.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
1911.....	20.93	61.37	1.22	7.14	14.95
1912.....	23.63	65.77	1.30	7.36	15.13
1913—1914.....	26.55	68.73	1.15	6.48	12.52
1914—1915.....	29.33	72.98	1.19	6.47	12.20
1915—1916.....	30.36	75.18	1.24	6.45	11.96

Den utlignede herredsskat utgjorde:

Aar.	Paa formue pr. 1 000 kr. antagen formue.	Paa indtægt pr. 100 kr. skatbar indtægt.
	Kr.	Kr.
1911.....	2.24	9.82
1912.....	2.28	10.32
1913—1914.....	1.96	8.73
1914—1915.....	1.96	8.71
1915—1916.....	1.98	8.66

Av den ovenfor anførte samlede skat utgjorde amtsskatten i 1911 kr. 351 337 (hvorav kr. 201 337 var utlignet paa matrikelen med kr. 4.50 pr. skyldmark, resten fordelt paa herredene) og i 1915—1916 kr. 524 029 (hvorav utlignet paa matrikelen kr. 4.50 pr. skyldmark, kr. 42 712 paa verker og bruk og kr. 280 000 paa herredene).

Herredskassernes samlede indtægter — heri ikke medregnet kassebeholdning, laan, avdrag paa utestaaende kapital og forskud — samt utgifter (eksklusive avdrag paa laan, utlaan, beholdning og forskud) utgjorde:

Aar.	Indtægter.	Utgifter.
	Kr.	Kr.
1911	3 236 993	3 912 991
1912	3 678 968	4 832 737
1913—1914	4 381 125	5 326 465
1914—1915	4 716 653	5 831 574
1915—1916	5 370 713	6 770 057

Det vil sees at utgiftene i disse aar har overskredet indtægtene og for hvert aar med stadig stigende beløp.

Herredenes laanegjæld er i løpet av femaaret vokset fra kr. 7 656 016 til kr. 13 907 070.

Herredenes samlede formue er i femaaret øket fra kr. 11 489 364 til kr. 19 593 773.

Av de samlede indtægter i 1915—1916 utgjorde herredsskatten kr. 3 623 619, forskjellige avgifter kr. 89 858, bidrag og gaver kr. 519 724, indtægter av eiendomme og andre aktiver kr. 665 586.

Av utgiftene i samme aar vedkom skolevæsenet kr. 1 449 286, fattigvæsenet kr. 808 384, geistligheten og kirkevæsenet kr. 221 740, vei-, skyss- og fergevæsenet kr. 702 568, sundhetsvæsenet kr. 321 468, renter av laan kr. 687 037.

Amtskommunens indtægter (beregnet paa samme maate som anført for herredskasserne) utgjorde i 1915—1916 kr. 1 007 503 og utgiftene kr. 996 991. (I 1910 utgjorde indtægtene kr. 656 327 og utgiftene kr. 645 179.)

Av indtægtene i 1915—1916 utgjorde amtsskatten kr. 524 029, bidrag av Staten eller offentlige fond kr. 277 036, refusioner kr. 153 809.

Av utgiftene i samme aar vedkom kr. 225 523 skyss- og fergevæsenet, kr. 99 109 sundhets- og medicinalvæsenet, kr. 165 954 sindssykes forpleining, kr. 14 648 abnormskolevæsenet, kr. 350 468 skolevæsenet forøvrig, kr. 65 769 landbruksvæsenet, kr. 34 131 renter av laan.

Amtskommunen, som i 1910 hadde en formue av kr. 508 259, hadde ved femaarets utgang en formue av kr. 1 265 000, hvorav kr. 630 000 utgjør værdien av amtskommunens eiendom paa Blakstad i Asker med det dersteds opførte pleiehjem for sindssyke. Amtets landbruksskole er værdsat til kr. 400 000.

Amtskommunens gjæld utgjorde pr. 30 juni 1916 kr. 815 000, hvorav kr. 383 000 falder paa asylet og kr. 432 000 falder paa landbruksskolen.

10. Arbeiderforhold.

Arbeidslønnen i amtets bygger er i femaaret gaat betydelig frem, hvilket nærmere vil sees av følgende tabel, som er utarbeidet paa grundlag av de av lensmændene avgivne opgaver. For samtlige arbeidere er der opgang i lønnen.

Arbeidsløn for			Aker og Follo.		Nedre Romerike.		Øvre Romerike.		Overhodet.			
			1910.	1915.	1910.	1915.	1910.	1915.	1910.	1915.		
			Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.		
Aarsløn:												
Tjenestegutter.....	{	Kontant.....	379	496	329	444	271	350	326	430		
		Værdi av kost og logi.....	314	388	256	378	236	340	269	369		
Tjenestepiker.....	{	Kontant.....	229	295	187	267	189	231	202	298		
		Værdi av kost og logi.....	271	320	211	290	202	270	228	293		
Pr. dag:												
Husmænd.....	{	paa egen kost	Sommer.....	1.91	2.73	1.73	2.36	1.82	2.75	1.82	2.61	
			Vinter.....	1.86	2.50	1.62	1.96	1.50	2.25	1.66	2.23	
Almindelige dag-arbeidere	{	Mænd...	paa husbon-	Sommer.....	1.00	2.70	1.02	1.24	1.20	1.47	1.07	1.80
			dens kost	Vinter.....	0.90	2.12	0.72	0.92	0.88	1.82	0.83	1.62
			paa egen kost	Sommer.....	2.60	3.73	2.62	3.41	2.41	2.92	2.54	3.35
				Vinter.....	2.20	3.20	2.12	2.76	1.89	2.42	2.06	2.79
	{	Kvinder.	paa husbon-	Sommer.....	1.75	3.06	1.68	2.10	1.46	2.10	1.63	2.42
				dens kost	Vinter.....	1.25	2.37	1.29	1.78	1.07	1.86	1.20
			paa egen kost	Sommer.....	1.62	2.25	1.74	2.17	1.55	2.00	1.64	2.13
				Vinter.....	1.50	2.10	1.37	1.76	1.28	1.74	1.38	1.87
			paa husbon-	Sommer.....	1.15	1.50	1.03	1.27	0.94	1.30	1.04	1.36
				dens kost	Vinter.....	0.90	1.25	0.81	0.98	0.76	1.14	0.82
Tømmerhuggere.....			3.86	4.64	2.60	4.25	2.76	3.75	3.07	4.21		
Tømmerkjørere.....	{	med hest.....	5.14	7.50	5.50	6.85	5.00	6.75	5.21	7.03		
		uten hest.....	2.79	3.83	2.65	3.80	2.36	3.34	2.60	3.66		
Elvefløtere.....			2.50	3.50	3.21	4.17	2.95	3.60	2.89	3.76		
Lensearbeidere.....			2.50	3.50	3.12	4.05	2.92	3.33	2.85	3.63		
Hustømmermænd.....			4.42	5.63	3.58	4.88	3.32	4.70	3.77	5.07		
Sagbruksarbeidere.....			3.80	4.36	3.42	5.19	3.15	3.71	3.46	4.42		
Møllearbeidere.....			3.06	4.00	3.00	3.90	2.60	3.33	2.89	3.74		
Teglverksarbeidere.....			4.25	5.75	-	4.00	3.12	4.50	3.69	4.75		

11. Slutning.

Amtets landbefolknings samlede formue og indtægter ifølge skatteligningene er gaat betydelig op, for formuens vedkommende fra 215 til 330 mill. kroner og for indtægtens vedkommende fra 37 til 63.6 mill. kroner, altsaa en stigning av henholdsvis 115 og 26.6 mill. kroner.

Ifølge de kommunale skatteligninger for hvert av aarene 1911—1915 utgjorde landbefolkningens antagne formue og indtægt (i millioner kroner):

Aar.	Antagen formue.	Antagen indtægt.
1911	215.7	37.0
1912	232.0	40.9
1913—1914	297.5	52.5
1914—1915	320.6	59.0
1915—1916	330.0	63.6

For de enkelte herreder stillet disse forhold sig saaledes efter ligningene i 1911 og 1915:

(Se tabel side 38.)

Den gjennemsnitlige indtægt pr. skatyder er altsaa gaat op fra kr. 819 til kr. 1 165.

Pr. indbygger er den gjennemsnitlige indtægt steget fra kr. 287 til kr. 461.

Den antagne formue pr. indbygger er gaat op fra kr. 1 674 til kr. 2 390.

Efter skatteligningsopgaverne for 1915—1916 fordeler den til herredenes kasser utlignede skat for nævnte aar sig paa følgende hovedgrupper av skatydere:

Stilling.	Antal skatydere.	Gjennemsnitlig antagen indtægt.	Utlignet skat.
		Kr.	Kr.
Gaardbrukere	5 068	1 333	551 133
Smaabrukere	1 855	630	33 646
Verkseiere, handelsmænd etc.....	847	3 935	304 332
Haandverkere etc.	3 094	1 402	252 317
Embeds- og bestillingsmænd.....	2 534	2 376	424 378

Herreder.	1910.				1915—1916.			
	Antal skat- ydere.	Antagen formue.	Antagen ind- tægt.		Antal skat- ydere.	Antagen formue.	Antagen ind- tægt.	
			Ialt.	Pr. skat- yder.			Ialt.	Pr. skat- yder.
		Tus. kr.	Tus. kr.	Kr.		Tus. kr.	Tus. kr.	Kr.
Vestby	1 197	4 328	682	570	1 182	6 958	1 079	913
Kraakstad	1 180	4 667	767	650	1 275	6 870	1 170	918
Aas	1 135	3 806	795	700	1 180	7 053	1 239	1 050
Frogn	780	3 089	514	659	859	4 928	802	934
Nesodden	920	4 805	665	723	997	6 419	785	787
Oppegaard					736	2 624	757	1 028
Aker	9 259	69 619	11 384	1 229	15 641	118 734	25 142	1 607
Bærum	3 959	32 214	4 663	1 177	5 838	40 074	9 152	1 568
Asker	1 574	7 385	1 372	872	2 155	13 037	2 457	1 140
Aurskog	1 455	6 567	880	605	1 636	10 497	1 311	801
Høland	1 753	6 575	920	525	1 754	9 583	1 149	655
Setskog	318	1 859	187	588	329	3 001	261	793
Enebak	905	5 302	728	804	1 061	6 723	895	843
Fet	1 473	3 760	986	669	1 683	6 645	1 478	878
Serum	1 079	3 116	642	595	1 140	4 481	882	774
Skedsmo	1 144	3 375	916	801	1 390	6 209	1 547	1 113
Lillestrøm	1 350	4 769	1 203	891	1 680	5 669	1 968	1 171
Lørenskog	435	1 708	345	793	681	3 830	734	1 078
Nittedal	952	4 225	618	649	1 086	7 979	1 019	938
Gjerdrum	682	1 873	380	557	649	2 710	484	746
Ullensaker	2 034	6 035	1 169	574	2 076	9 207	1 511	728
Nes	2 875	7 918	1 455	561	3 139	16 889	2 478	789
Eidsvoll	3 210	8 757	2 026	631	3 546	15 118	3 272	923
Nannestad	1 600	5 004	865	541	1 640	7 694	1 144	698
Hurdal	674	2 719	363	539	671	5 177	553	824
Feiring	428	1 053	190	444	514	1 873	283	551
Ialt	42 371	204 528	34 715	819	54 538	329 982	63 552	1 165
Do. med fradrag av Aker	-	-	-	-	38 897	211 248	38 410	987

Til belysning av den økonomiske utvikling i femaaret kan ogsaa tjene omstaaende opgaver over forsikringssummene ved brandforsikringsindretningene samt over indskud i sparebanker, over overformynderimidler, panteheftelser, tvangsauktioner, utpantninger, eksekutioner, konkurser, fattigvæsenet m. v.

Av brandforsikringsindretninger findes i amtets landdistrikt, naar Akershus Brandassuranceforening, hvis sæte er i Kristiania, medtages, følgende:

(Se tabel side 40.)

I Den almindelige Brandforsikringsindretning for Bygninger var der i amtets landdistrikt assuret for:

31 december 1905.....	kr.	73 108 780
31 — 1910.....	-	80 182 530
31 — 1915.....	-	120 746 850

altsaa en forøkelse av kr. 40 564 320; i det foregaaende femaar utgjorde forøkelsen 7.1 mill. kroner, i 1901—1905 12.8 mill. kroner.

I løsøreavdelingen utgjorde landdistriktets forsikring pr. 31 december 1915 kr. 1 241 320.

De private brandforsikringsindretninger viser, som det sees av tabellen, for bygningenes vedkommende en forøkelse i forsikringssummene av ca. 53 mill. kroner.

For løsorets vedkommende steg forsikringssummene ved forsikringsforeningene i amtets landdistrikt med ca. 6 mill. kroner.

I det foregaaende femaar var forøkelsen ved de private forsikringsindretninger for bygningenes vedkommende 21 mill. kr. og for løsøret ca. 2 $\frac{1}{2}$ mill. kroner.

Ifølge den Officielle Statistik viser amtets sparebanker, Aker og Follo sparebanker (med hjemsted i Kristiania og Drøbak) derunder indbefattet, følgende stilling i femaaret:

Ved utgangen av aaret.	Antal spare- banker.	Ind- skyternes antal.	Deres tilgode- havende.	Spare- bankenes egen formue.	Utlaan.	Den hele under forvaltning staaende kapital.
			Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
1911.....	25	49 235	32 422 651	3 014 314	27 171 729	35 625 101
1912.....	27	51 904	32 929 586	3 154 382	29 770 073	36 336 439
1913.....	27	56 466	35 210 887	3 286 483	32 144 509	38 780 678
1914.....	27	59 382	37 182 530	3 419 607	34 308 773	41 026 029
1915.....	27	64 218	42 460 400	3 630 325	35 011 960	46 262 557

Foreningenes navn.	Oprettet.	Forsikringssum 31 december 1910.			Forsikringssum 31 december 1915.		
		For hus alene.	For løsøre alene.	Tilsammen.	For hus alene.	For løsøre alene.	Tilsammen.
		Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Akershus Brandassuranceforening for Bygninger (sæte i Kristiania).....	1844	175 370 630	—	175 370 630	208 002 066	—	208 002 066
«Follo», Løsøreavdelingen.....	1864	—	5 788 400	10 040 425	—	7 536 570	13 729 300
Bygningsavdelingen.....	1905	4 252 025	—		6 192 730	—	
Urskog Brandforsikringsindretning.....	1864	1 982 650	704 058	2 686 708	2 812 988	937 662	3 750 650
Hølands gjensidige Brandforsikringsforening.....	1888	4 333 130	1 298 135	5 631 265	5 276 710	1 681 007	6 957 717
Fet gjensidige Brandassuranceforening for Løsøre	1888	—	1 416 923	1 416 923	3 588 740	1 890 580	5 479 320
Fet gjensidige Brandassuranceforening for Byg- ninger.....	1905	2 752 135	—	2 752 135	—	—	—
Gjerdrum Brandassuranceforening for Løsøre.....	1895	—	900 000	900 000	—	—	—
Ullensaker Løsørebrandforsikringsforening.....	1884	—	2 286 450	2 286 450	—	2 670 530	2 670 530
Ullensaker Brandkasse for Bygninger.....	1907	—	—	—	5 501 920	—	5 501 920
Nes Løsørebrandassuranceforening.....	1883	—	3 344 800	3 344 800	—	4 242 200	4 242 200
Nes Brandassuranceforening for Bygninger.....	1912	—	—	—	7 127 260	—	7 127 260
Nannestad Brandassuranceforening.....	1888	178 309	1 304 168	1 482 477	264 159	1 665 908	1 930 067
Eidsvold gjensidige Brandforsikringsforening for Løsøre.....	1884	—	3 025 254	3 025 254	—	3 815 730	12 077 285
Eidsvold gjensidige Brandforsikringsforening for Bygninger.....	1900	6 793 040	—	6 793 040	8 261 505	—	
Sørums gjensidige Brandforsikringsforening for Løsøre.....	1897	—	1 163 868	1 163 868	—	1 477 035	1 477 035
Gjerdrum Brandforsikringsindretning for Byg- ninger.....	1910	1 300 000	—	1 300 000	1 501 160	933 890	2 435 050
Feiring Brandforsikringsindretning for Byg- ninger.....	1915	—	—	—	986 685	495 592	1 482 277
Tilsammen		196 961 919	21 232 056	218 193 975	249 515 923	27 346 704	276 862 627

Amtets største sparebanker er:

Sparebanker.	Forvaltningskapital 31 december		
	1900.	1905.	1915.
	Mill. kr.	Mill. kr.	Mill. kr.
1. Akers Sparebank.....	14.32	15.05	27.68
2. Eidsvold —	1.27	1.53	3.02
3. Ullensaker —	0.70	0.92	1.60
4. Follo —	0.83	0.91	1.43
5. Nannestad —	0.54	0.71	1.13
6. Aas —	0.65	0.69	0.93
7. Nes —	0.52	0.67	1.31

Under overformynderienes forvaltning i amtets landdistrikt henstod:

ved utgangen av 1911: 3 391 219 kr., fordelt paa 938 myndlinger

- — - 1912: 3 607 653 - — - 952 —

- — - 1913: 3 322 141 - — - 972 —

- — - 1914: 3 087 861 - — - 940 —

- — - 1915: 3 298 567 - — - 1 002 —

Tinglæste og avlæste panteheftelser i faste eiendomme 1911—1915:

Sorenskriverier. (Bygdene.)	Tinglæsninger.		Avlæsninger.	
	Antal.	Beløp.	Antal.	Beløp.
		Kr.		Kr.
Aker.....	8 682	53 310 129	3 809	29 670 201
Follo.....	3 265	11 024 082	1 570	5 105 788
Nedre Romerike	2 834	9 525 610	1 362	4 476 625
Nes.....	1 611	6 129 205	732	3 109 115
Eidsvoll.....	1 422	8 128 463	878	3 492 832
Tilsammen	17 814	88 117 489	8 351	45 854 561
mot i femaaret 1906—1910.....	12 495	66 444 279	8 277	37 756 085

Tvangsauktioner 1911—1915.

Sorenskriverier. (Bygdene.)	Over fast gods.		Over løsøre.	
	Antal.	Salgssum.	Antal.	Salgssum.
		Kr.		Kr.
Aker.....	140	746 908	22	19 337
Follo.....	48	493 110	-	-
Nedre Romerike.....	19	212 719	23	102 918
Nes.....	24	201 276	40	13 004
Eidsvoll.....	49	175 041	22	7 197
Tilsammen	280	1 829 054	107	-
mot i femaaret 1906—1910.....	396	2 166 582	137	62 995

Antallet av utpantninger — for størstedelen for skatter — samt av eksekutioner utgjorde:

Fogderier.	Utpantninger				Eksekutioner			
	i femaaret 1906—1910.		i femaaret 1911—1915.		i femaaret 1906—1910.		i femaaret 1911—1915.	
	Antal.	Beløp.	Antal.	Beløp.	Antal.	Beløp.	Antal.	Beløp.
		Tus. kr.		Tus. kr.		Tus. kr.		Tus. kr.
Aker og Follo....	37 545	1 080.8	43 200	1 272 610	1 828	925.7	2 061	934 782
Nedre Romerike...	10 240	245.8	14 270	399 893	785	257.8	823	346 672
Øvre Romerike....	9 871	225.0	11 144	277 065	1 075	401.3	958	369 865
Tilsammen	57 656	1 551.6	68 614	1 949 568	3 688	1 584.8	3 842	1 651 319

Ifølge den Officielle Statistik behandledes ved forlikskommis-sionene i amtet (inkl. byene) følgende saker:

Aar.	Samlet antal saker.	Forlikt, hævet eller avvist.	Herav sparebank- forlik.	Avgjort ved kjendelser.	Utsat.	Henvist til retten.
1911.....	10 208	9 053	8 475	497	1	657
1912.....	10 318	9 155	8 463	1 704	1	560
1913.....	11 547	10 086	8 585	877	-	584
1914.....	11 697	10 178	9 456	876	1	642
1915.....	11 074	9 540	9 083	796	4	734
Tilsammen	54 844	48 012	44 062	4 750	7	3 177
Gjennemsnittlig aarlig.....	10 969	9 602	8 812	950	2	635
Do. 1906—1910 ..	10 960	9 676	9 000	605	2	678

I femaaret er i amtets landdistrikt ialt 93 boer overgaat til konkursbehandling, hvorav 17 tidligere har været under akkordforhandling, samt 26 boer undergit akkordforhandling.

Tilsammen blev altsaa 102 nye boer overgit enten til konkurs eller til akkordforhandling mot 112 boer i foregaaende femaar. I hvert av aarene 1911—1915 var henholdsvis 12, 17, 28, 20 og 16 boer overgit til konkursbehandling.

De fleste av de heromhandlede boer falder paa Aker, nemlig i femaaret 1906—1910 ialt 48 og i 1911—1915 ialt 51. Forøvrig i amtets landdistrikt blev altsaa i 1906—1910 ialt 64 og i 1911—1915 ialt 51 nye boer overgit til akkord- eller konkursbehandling.

Nærmere oplysninger, saasom om aktiva og passiva i de i de forskjellige aar sluttede boer, findes i den Officielle Skiftestatistik.

Fattigvæsenet. Efter den Officielle Statistik understøttedes følgende antal hovedpersoner (d. v. s. familieforsørgere samt enslige understøttede) i amtets landdistrikt:

Aar.	Antal.
I femaaret 1901—1905 gjennemsnitlig	3 687
- — 1906—1910 —	3 562
- aaret 1911	3 393
- — 1912	3 284
- — 1913	3 366
- — 1914	3 337
- — 1915	3 270

Fattigvæsenets utgifter utgjorde i amtets landdistrikt med fradrag av refusioner:

I 1911.....	kr. 614 333
- 1912.....	- 716 107
- 1913—1914.....	- 992 627
- 1914—1915.....	- 689 904
- 1915—1916.....	- 705 311

Sundhetstilstanden maa i det hele for denne aarsperiode karakteriseres som nogenlunde god.

De epidemiske sygdomme, som jo danner den største kontingent til sykелigheten, har optraadt i omtrent det vanlige antal som i forrige periode (fra 8 853 til 9 488 tilfælde pr. aar), nogenlunde jevnt og spredt fordelt i de forskjellige bygder og uten nogen større samlet epidemi.

Det kan bemerkes at der i 1911 og 1913 optraadte et meget større antal end vanlig av poliomyelit (106 og 75), som efterlot sig mange invalider. Av

tyfoidfeber har vistnok de fleste tilfælde optraadt spredt i Aker; men særlig ved Fetsund og Lillestrøm har der hvert aar vist sig endel tilfælde og i de sidste aar i stigende antal.

Dødeligheten av den beregnede folkemængde har variert fra 11.5 til 12 pro mille pr. aar — omtrent som ved forrige beretning.

Antallet av levendefødte barn har været fra 2 945 til 3 167 pr. aar og har saaledes overskredet summen av alle dødsfald med gjennemsnitlig 1 389.

Antallet av anmeldte tuberkuløse har for hvert av disse aar været temmelig ens — 308 til 383 —; dødeligheten herav har været 13—14 pct. av alle dødsfald.

De inden amtet værende anstalter for tuberkuløse har været jevnt optat.

Antallet av sindssyke, hjemmehørende i amtet og forpleiet med offentlig bidrag, har været stigende fra 236 til 291 ved utgangen av 1915. Herav har 49 til 64 været forpleiet privat. Forpleiningsomkostningen er i denne femaarsperiode steget fra kr. 443 til kr. 522 pr. patient pr. aar.

Alle asylter har været saa sterkt belagt at de sindssykes forsvarlige anbringelse har været meget vanskelig. Foruten sindssyke hjemmehørende i Akershus er mange fra andre dele av landet ogsaa anbragt her i privat forpleining — særlig i Ullensakers og Hølands lægedistrikter.

Vakinationen er hvert aar utført i alle vaccinationsdistrikter; den er utført av de fast ansatte jordmødre.

Antallet av vaksinerte barn har variert fra 2 399 til 3 533 pr. aar.

Av indretninger vedkommende sykepleien og de hygieniske forhold forefandtes i 1915:

Sykehuse.....	1. Akers sykehuse paa Tonsen.
	2. Kristiania kommunale sykehuse paa Ullevaal.
	3. Diakonisseanstaltens sykehuse.
	4. 2 kommunale lasaretter i Bærum.
	5. 1 litet sykehus i Asker.
	6. 1 lasaret i Drøbak.
	7. 1 kommunalt sykehus og lasaret i Eidsvoll.
Sindssykeasylter.....	1. Gaustad statsasyl.
	2. Dr. Dedichens private asyl.
	3. Amtets asyl paa Blakstad.
	4. Kristiania kommunale asyl paa Dikemark.
Anstalter for tuberkuløse	1. 2 sanatorier paa Grefsen.
	2. 1 sanatorium i Nittedal.
	3. 1 tuberkulosehjem paa Grorud.
	4. 1 — — — Dønski i Bærum.
	5. 1 — — — ved Jesseim (amtets).
	6. 1 — — — i Nes.
Folkebad.....	I Nydalen, Grorud, Sørkedalen, Maridalen, Lillestrøm, Høvik, Bøn og Eidsvoll Verk samt Duschbad ved endel skoler og fabrikker. De fleste av disse er opprettet i denne aarsperiode.

Apotek (12) Nordstrand, Ski, Sandviken, Lillestrøm, Eidsvoll, Jesseim, Drøbak, Vestby, Lysaker, Asker, Aarestø og Bjørkelangen. De 4 sidste er oprettet i denne aarsperiode.

Lægepersonalet m. m. var i 1915:

78 læger. 15 tandlæger. 65 jordmødre. 39 vakcinatører.

I omtrent alle bygder har der været ansat sykepleiersker eller «menighets-søstre».

Antallet av det hele sanitetspersonale har været tilfredsstillende.

Særskilt om Blakstad asyls virksomhet i femaaret hitsættes følgende av direktøren avgivne beretning:

Blakstad asyl består av en lukket centralavdeling, væsentlig for urolige, vanskelige patienter, samt 4 aapne kolonier, hvorav de 3 har plads for 20 patienter, 1 for 21 patienter. Centralavdelingen kan motta 68 patienter. Der drives gaardsbruk og gartneri paa eiendommen samt et møllebruk. Ved asylet har der i ovennævnte femaar ikke været foretat nogen utvidelse eller nybygning, skjønt dette har været hellig paakrævet for centralavdelingens vedkommende.

Antallet av behandlede vil sees av følgende tabel:

Aar.	Belæg ved aarets begyndelse.	Indkomne.	Utskrevne helbredet eller bedret.	Døde.	Belæg ved aarets utgang.	Antal behandlede i aaret.
1911.....	140	9	2	5	142	149
1912.....	142	12	6	7	141	154
1913.....	141	7	4	3	141	148
1914.....	141	16	6	5	145	157
1915.....	145	15	5	6	149	160

Der behandlede:

Aar.	For offentlig regning.	For privat regning.
	Antal.	Antal.
I 1911.....	135	14
- 1912.....	144	10
- 1913.....	140	8
- 1914.....	148	9
- 1915.....	151	9

Paa enkelte undtagelser nær var patientene hjemmehørende i Akershus amt og de allerfleste fra bygdelagene.

Sundhetstilstanden har i hele femaarsperioden været meget god. Av tuberkulose er der i løpet av disse 5 aar indtruffet 10 dødsfald.

Personalet bestod av:

- 1 læge og direktør,
- 1 forvalter,
- 1 maskinist,
- 1 fyrbøter,
- 1 agronom,
- 1 gartner,
- 1 sveiser,
- 1 husmor,
- 1 bakerske,
- 10 sykepleiere og sykepleiersker,
- 6 piker samt gaardsgut.

Kurpengene, som i centralen var kr. 1.50, i kolonien kr. 1.30, blev i aaret 1915 forhøiet til henholdsvis kr. 1.80 og kr. 1.50.

Den økonomiske drift i femaaret vil fremgaa av efterstaaende tabellariske oversigt:

(Se tabel side 47.)

Om amtets tuberkulosehjem kan anføres:

Jesseim tuberkulosehjem er opført for amtets regning med bidrag av Øvre Romerikes kommuner. En liten eiendom, Smedstuen, paa vel 30 maal jord, ca. 3 km. fra Jesseim station, blev indkjøpt hertil i 1912. Det hele anlæg med den noget senere opførte husmandsbolig, stabbur, uthus o. s. v. har kostet 52 000 kroner. Det var indrettet til at kunne opta indtil 20 patienter. Det blev tat i bruk vaaren 1913 og blev ganske snart fuldt belagt, hvilket det ogsaa senere har været.

Disse 3 aars erfaring viser at anstalten opfylder forutsætningene for dens anlæg: at skaffe disse syke et godt sted til deres kur og pleie samt lette deres hjem i hygienisk henseende.

Hjemmet har været drevet for amtets regning. Forpleiningsomkostningen var i de 2 første aar beregnet til kr. 2.00 pr. døgn, men maatte i 1915 forhøies til kr. 3.00 paa grund av stigende priser.

Til et tuberkulosehjem for bygdene i Follo indkjøpte amtet i 1914 15 maal av gaarden Dyster, tæt ved Aas jernbanestation. Ogsaa til dette er bevilget bidrag av kommunerne. Efter tuberkulosekomiteens beregning av behovet for indlæggelser blir det indrettet for 10 sykesenger. Det skal være færdig til bruk i 1916.

Regnskapet viste:	Indtægt.	Utgift.	Overskud.	Underskud.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
I 1911:				
For asylet.....	121 734.09	121 043.55	690.54	-
- gaarden.....	24 583.44	23 165.64	1 417.80	-
- gartneriet.....	2 927.80	3 527.95	-	600.15
- møllen.....	3 856.85	4 985.88	-	1 129.03
I 1912:				
For asylet....	85 967.85	84 392.66	1 575.19	-
- gaarden.....	14 701.56	16 539.91	-	1 838.35
- gartneriet.....	2 797.34	2 260.07	537.27	-
- møllen.....	1 414.82	2 521.43	-	1 106.61
I 1913:				
For asylet.....	85 115.52	87 826.89	-	2 711.37
- gaarden.....	15 771.06	15 947.03	-	175.97
- gartneriet.....	3 743.17	2 108.80	1 634.37	-
- møllen.....	3 018.76	2 322.07	695.69	-
I 1914:				
For asylet.....	84 819.71	91 128.79	-	6 309.08
- gaarden.....	19 069.35	17 580.71	1 488.64	-
- gartneriet.....	4 177.23	2 693.70	1 483.53	-
- møllen.....	2 874.96	2 278.88	596.08	-
I 1915:				
For asylet.....	93 883.36	96 181.92	-	2 298.56
- gaarden.....	25 116.40	23 009.99	2 106.41	-
- gartneriet.....	5 005.05	3 381.44	1 623.61	-
- møllen.....	1 798.49	2 231.35	-	432.86

Antallet av personer som er straffældt for forbrydelser og forseelser eller har vedtat straf for saadanne var i hvert av aarene i amtets landdistrikt (med ladesteder):

Aar.	Forbrydelser.			Forseelser.		
	Mænd.	Kvinder.	Til- sammen.	Mænd.	Kvinder.	Til- sammen.
1911.....	126	5	131	798	64	862
1912.....	104	4	108	975	36	1 011
1913.....	97	7	104	990	34	1 024
1914.....	151	8	159	762	46	808
1915.....	¹ 103	7	110	-	-	-

¹ Ikke medregnet vedtagelser af forelæg, hvorav der i 1914 var 30 (kun mænd).

Antallet av skilsmisser og separationsbevillinger i amtet utgjorde:

Aar.	Skilsmisse- bevillinger.	Separations- bevillinger.
1911.....	10	13
1912.....	28	16
1913.....	18	14
1914.....	20	22
1915.....	18	25

B. Byene.

Om kjøpstaden Drøbak samt om ladestedene Son, Hølen og Hvitsten har vedkommende magistrater avgitt de hermed følgende beretninger, hvortil henvises.

Akershus amt 31 oktober 1918.

Ole Furu.

III.

Kristiania.

Beretning

om den økonomiskē tilstand i Kristiania
i femaaret 1911—1915.

Beretningen, som er utarbeidet av kommunens statistiske kontor og vedtat av Kristiania magistrat i paategningsskrivelse av 17 januar 1917, er oversendt det Statistiske Centralbyraa med paategning av 20 s. m. fra stiftamtmanden i Kristiania.

I. Befolkningsforhold.

Kristiania bys folkemængde er i løpet av femaaret 1911—1915 steget med ialt 10 351. I forrige femaar var der en stigning paa 17 650 indbyggere. Antallet av indbyggere ved utgangen av hvert enkelt aar utgjorde ifølge folketællingene:

Pr. 31 december.	Mandkjøn.	Kvindekjøn.	Ialt.	Tilvekst	
				ialt.	pro. mille.
1910	109 904	134 520	244 424	4 621	19.27
1911	111 598	135 654	247 252	2 828	11.57
1912	113 554	136 624	250 178	2 926	11.83
1913	114 025	137 336	251 361	1 183	4.73
1914	113 763	136 978	250 741	+ 620	+ 2.74
1915	116 060	138 715	254 775	4 034	16.09

Se forøvrig Kristiania kommunes statistiske aarbok for 1915, tabel nr. 22.

Folkemængdens bevægelse i hvert av periodens aar sees nærmere av følgende tabel:

A a r.	Antal egtevielser		Antal registrerte levendefødte.	Antal døde.	Antal personer utvandret til oversjøiske steder.
	ialt.	derav hjemme-hørende i Kristiania.			
1911	2 715	1 884	5 760	3 332	1 249
1912	2 893	1 974	5 799	3 436	1 037
1913	3 015	2 090	5 732	3 186	1 003
1914	3 160	2 150	5 748	3 281	798
1915	3 114	2 148	5 473	3 018	618

Det vil herav sees at antallet av egtevielser har været i stigende. Tiltrods herfor har antallet av fødsler praktisk talt holdt sig uforandret; relativt er det gaat litt tilbake. Dødeligheten har været omtrent som i forrige femaarsperiode eller ca. 13.3 pro mille.

Utvandringen til oversjøiske steder, som allerede i forrige femaarsperiode var begyndt at avta, har fortsatt sin nedadgaaende bevægelse. Fødsels- og indvandringsoverskud vil sees av nedenstaaende tabel:

A a r.	Fødselsoverskud.	Indvandringsoverskud.	Tilsammen.
1911	2 428	400	2 828
1912	2 363	563	2 926
1913	2 546	÷ 1 363	1 183
1914	2 467	÷ 3 087	÷ 620
1915	2 455	1 579	4 034

Det bemerkes at der i femaaret er anmeldt til politiet som indflyttet til byen ialt 72 297 og som utflyttet 59 161, hvorav 4 705 utvandret til oversjøiske steder. Til disse tal svarte for perioden 1906—1910 henholdsvis 54 999, 46 646 og 9 772. Disse tal gir dog erfaringsmæssig et altfor høit indvandringsoverskud, idet opgaverne over ind- og utflytning til og fra byen fremdeles har været mangelfulde, saaledes som i forrige femaarsberetning nævnt.

2. Industri.

a) Fabrikindustrien

har i femaarsperioden gjennomgaaende arbeidet under gunstige betingelser, omend verdenskrigen har medført mange vanskeligheter.

I den sidste del av perioden har der ogsaa været adskillig mangel paa arbeidskraft.

Ifølge fabrikinspektørernes aarsberetninger henlaa der under Kristiania stedlige fabriktilsyn ved femaarets begyndelse 645 industrielle bedrifter med en samlet arbeidsstyrke av 22 607 personer. Utviklingen for hvert aar sees av følgende tabel:

Ved utgangen av aaret.	Antal bedrifter.	Antal arbeidere pr. 31 december.			Motorernes	
		Mænd.	Kvinder.	Ialt.	antal.	heste-kræfter.
1911	754	14 612	6 739	25 082	276	24 217
1912	783	15 438	7 501	26 801	364	27 467
1913	874	15 963	8 122	28 091	296	28 493
1914	909	15 469	8 069	27 321	269	41 814
1915	940	19 550	11 160	30 710	258	40 729

Som det vil sees, er antallet av bedrifter øket jevnt i perioden, likesom antallet av arbeidere er steget.

Idet man for mere detaljerte opplysninger angaaende de enkelte industrigruppers utvikling maa henvise til fabrikinspektørernes aarsberetninger og «Statistisk Aarbog for Kristiania By», skal man nedenfor meddele endel almindelige opplysninger om enkelte av de viktigere industrigrener og de forhold under hvilke de i det her omhandlede femaar har arbeidet. Herom kan ogsaa for mere detaljerte opplysninger tildels henvises til Kristiania Børskomités aarsberetninger.

Teglverksindustrien

har ogsaa i de sidste 5 aar arbeidet under mindre gunstige forhold, idet efterspørselen og dermed omsætningen paa grund av den ringe byggevirksomhet har ligget langt under verkenes kapacitet. I 1911 utgjorde tilvirkningen ca. 20 mill. sten, i 1912 27 mill. og i 1913 30 mill.; da laa verkene imidlertid inde med saa store beholdninger at tilvirkningen for 1914 blev begrænset til 9 mill. sten, og for 1915 var produktionen bestemt til 50 pct. av verkenes kapacitet. Prisene pr. 1000 mursten, levert paa byggeplads i byen, utgjorde i 1911 kr. 25 og var i 1912—1913 oppe i kr. 35, men nedsattes efter opprettelsen av et fælles salgskontor for teglverkene fra vaaren 1913 til kr. 30 og utgjorde i 1914 kr. 26 à 27. Gjennemsnittspris for 1915 var ca. kr. 31. Arbeidspriser og materialpriser er gaat sterkt op i perioden.

Stenhuggerbedriften.

Utførselen av huggen granit var i periodens første del noget bedre end i den foregaaende femaarsperiode. Produksjonen er gaat mere og mere over til brolægningssten, hvorav en væsentlig del eksportertes til Sydamerika. De høie fragter har dog virket en del generende paa denne eksport. Da krigen utbrøt, gik eksporten ned, og ved periodens utgang var eksporten til de krigførende lande helt stanset og til Sydamerika umuliggjort ved de voldsomme fragter. Det indenlandske marked har derimot ikke gaat tilbake.

Hestekosømfabrikken.

Avsætningen for landets 2 hestekosømfabrikker, som begge ligger i Kristiania, har ogsaa i denne periode som i foregaaende gaat jevnt nedover paa grund av den stadig tiltagende bruk av automobiler og motorvogner. De særegne forhold som krigen har medført, har dog bevirket at eksporten av hestekosøm i 1915 var ganske betydelig, et forhold av helt forbigaaende art.

Spikerfabrikkene

har i den nu forløpne femaarsperiode arbeidet under meget vekslende vilkaar. Aaret 1911 begyndte godt, men saa fik man storstreiken over sommermaanedene, og senere utover led man tildels av mangel paa arbeidere.

I 1912 gik arbeidet jevnt og under gode konjunkturer, indtil den politiske uro i Europa ødela eksportforretningen, og man arbeidet hele 1913 med synkende priser.

I 1914 bedredes atter prisene, og verkene gik uforstyrret av streiker, men mangelen paa arbeidere blev mere og mere følsom, indtil krigen stoppet al forretning for vel $1\frac{1}{2}$ maaned. — Efterhvert som tilliden igjen kom tilbake, kom forretningen igjen i gang, men jernmarkedet viste resten av 1914 stadig synkende priser.

I 1915 steg prisene jevnt, og verkene kunde holdes saa nogenlunde jevnt gaaende trods alle hindringer i tilførsler av alle raamaterialer. — Indenlands hadde vi igjen 7 ukers streik i bygningsfagene. — Eksportforretningen viser stigende tal, men den gjennom hele sidste periode herskende mangel paa arbeidere holder fremdeles produktionen nede og umuliggjør rette utnyttelse av de nuværende gode konjunkturer.

De mekaniske verksteder

har i aarene 1911—1915 hat en sterk, om end ujevn utvikling. 1 april 1911 utløp overenskomsten mellem arbeidere og arbeidsgivere inden jernindustrien, og ny overenskomst blev ikke istandbragt uten efter en længere arbeidsstans.

Den utvikling paa alle næringslivets omraader som har fundet sted i de senere aar, kom ogsaa verkstedene tilgode, saaledes at disse gjennomgaaende har været fuldt optat med arbeide til priser som trods stigende prisutgifter har levnet en rimelig fortjeneste. Denne utvikling syntes at skulle bli stanset ved den europæiske krigs utbrudd. Men efter nogen tids forløp tok utviklingen kun en raskere fart, og verkstedene fik gjennomgaaende saa mange bestillinger at de ikke kunde overta disse til kort leveranse.

Medvirkende hertil var den stadig mere følbare mangel paa tilgang av faglært arbeidshjelp og voksende vanskeligheter med fra utlandet at skaffe sig den fornødne tilgang paa raamaterialer og halvfabrikata.

Ved femaarsperiodens utløp var de sidste vanskeligheter blit end større. Og tiltrods for at verkstedene hadde mere end tilstrækkelig ordres, lykkedes det dem ikke at øke sin arbeidsstyrke, da arbeiderne paa andre omraader tildels fandt end bedre betalt arbeide.

I perioden var dog antallet av de inden verkstedene sysselsatte arbeidere vokset betydelig. Mens Kristiania kreds av De mekaniske verksteders landsforening den 1ste januar 1911 sysselsatte ca. 6 900 arbeidere, var antallet av arbeidere den 31te december 1915 vokset til ca. 9 100.

De 2 store skibsbyggerier i Kristiania har i perioden hat en meget livlig virksomhet. Paa grund av ældre kontrakter fik de dog ikke nyde fuldt godt av den prisstigning som efter krigens utbrudd har fundet sted for skibe, mens de samtidig hadde sterkt stigende utgifter til materialer og arbeidsløn. De mange i periodens slutning indgaaede kontrakter stillet dog verkstedene adskillig gunstigere end før

Som følge av det store behov for jernindustriprodukter var der i periodens sidste tid opstaat mange mindre verksteder, som tildels har optat produktion av specialartikler som tidligere har været gjenstand for import.

Den elektriske branche har i tidsrummet 1911—1915 været jevnt, tildels udmerket beskæftiget. Dette skyldes i første række bygningen av de store anlæg for kraftoverføringer og elektrokemiske fabrikker. De indenlandske fabrikker har for en del lidt under vanskeligheten ved at skaffe dygtige arbejdere i tilstrækkelig antal.

Konkurransen med utlandet har som sedvanlig været ganske skarp; men da efterspørselen har været rikelig, har fabrikkene været godt beskæftiget til rimelige priser.

A/S Elektrisk Bureau har ophørt med sin fabrik i sterkstrøm og er gaat ind som interessant i den nye fabrik som Norsk Motor- og Dynamofabrik, repræsentant for Allmänna Svenska, har bygget.

Tekstilindustrien.

Bomuldswarefabrikkene. Disse hadde i 1911 et slet resultat av driften, idet den sterkt nedadgaaende konjunktur i raabomuld influerte meget paa overskuddet. Lønskonflikten i 1912 med streik i 8 uker bevirket at aarets økonomiske resultat blev litet tilfredsstillende. 1913 var et rolig aar med jevnt utbytte. 1914 blev et forholdsvis godt aar for fabrikkene; en undtagelse dannet dog Nydalens Compagnie, hvor der paagik streik i 10 uker. 1915 antages at ha git et tilfredsstillende overskud, tiltrods for de talrike vanskeligheter vor industri har lidt under, blandt andet paa grund av mangel paa farvestoffer. — Bomuldsprisene, som oprindelig var meget lave, steg i løpet av aaret voldsomt.

I aarene 1911—1915 har der ved flere av bedriftene været foretat betydelige nyanskaffelser og moderniseringer.

Om hele femaarsperioden gjelder det at fabrikkene har hat vanskelig for at faa tilstrækkelig arbeidskraft; særlig har der været følelig mangel paa kvindelige arbeidere.

Uldwarefabrikkene. Uldvareindustrien har i femaarsperioden 1911—1915 hat stadig skiftende konjunkturer at arbeide under.

I periodens begyndelse hadde man betydelige ulemper av materialprisenes stadige fluktueren, den utenlandske konkurranse følt skarper og skarper, og da tidene bød paa stadige modeændringer — hvilket for de norske fabrikker i sterk grad virker forstyrrende —, blev driftsresultatene ikke synderlig opmuntrende.

1912 hadde man ca. 8 ukers streik, og dennes følger merkedes langt utover det følgende aar. — 1914 og 1915 har baaret præg av vanskeligheter paa alle hold paa grund av krigens hindringer for den ordinære tilgang paa raastoffer.

Fabrikkene har dog været istand til at opretholde driften nogenlunde uten for mange indskrænkninger,

Den utenlandske konkurranse er ved krigen betragtelig indskrænket, hvilket til en viss grad har bedret fabrikkenes stilling inden Norge, — saafremt man fremdeles kan gjøre regning paa utenlandsk tilgang av raastoffer.

Fiskegarnsfabrikkerne. Disse har i den forløpne periode 1911—1915, likesom de andre tekstilfabrikker, selvsaft været underkastet store forandringer i vilkaar.

De første 3½ aar har omsætningen været i svak, men jevn stigning, samtidig som dog raamaterialerne bomuld og hampetraad stadig blev dyrere og foranlediget prisstigninger paa de færdige redskaper. Herav fulgte igjen stansning av endel mindre fabrikker paa forskjellige steder av kysten.

Efter krigens utbrudd har der været en tildels voldsom prisstigning paa bomuld og hamp med nogenlunde tilsvarende stigning paa færdige redskaper. — Imidlertid har det været forbundet med de største vanskeligheter at skaffe de nødvendige raamaterialer, saa kun de som sat inde med større beholdninger, har kunnet holdes i jevn drift, mens flere har maattet staa i længere eller kortere tid.

Tat som helhet antages fiskegarnsfabrikkerne under krigsperioden at ha været uheldigere stillet end i de foregaaende aar av perioden.

For lin-, hamp- og jutefabrikata var konjunktorene i 1911 mindre gode, men bedredes i 1912 og endmere i 1913. Henimot slutningen av dette aar indtraadte der en slappelse, som økedes utover 1914, i særdeleshet for jutevarers vedkommende, da misforholdet mellem usedvanlig høie raastofpriser og lave priser for fabrikata bevirket at der ikke levnedes nogen fortjeneste. Krigen gjorde dog etterhaanden en omveltning i disse forhold, idet vanskelighetene ved at faa hjemført utenlandske fabrikata mer og mer økedes, — til fordel for den indenlandske produktion. Samtidig har man dog ogsaa hat de største vanskeligheter ved at faa hjemført de nødvendige kvanta raastoffer, da disse kun kan erholdes fra krigførende land.

Mangel paa kvindelige arbeidere har i de sidste aar i høi grad hemmet produktionen.

Det økonomiske resultat av baand- og lidsefabrikationen i femaarsperioden 1911—1915 har været tilfredsstillende.

Korkefabrikkerne.

De mindre gunstige vilkaar i forrige femaarsperiode har vedvaret ogsaa i perioden 1911—1915.

Korkefabrikken «Nor» er ophørt, men istedet er startet en ny fabrik under firma: «Christiania Vin- og Medicinkorkfabrik».

Patentkorken ser ut til at vinde fremgang, idet de allerfleste av landets bryggerier er blit enige om at bruke én type av patentkork, nemlig Crownkork.

Denne blir saaledes nu brukt av mange bryggerier, som før ikke har antat patentkork.

Utsiktene er derfor ikke lyse for korkefabrikkerne.

Mølleindustrien

har i femaarsperioden 1911—1915 ikke blot som vanlig foretat de forbedringer som er nødvendige for at holde sig paa høide med tiden, men flere bruk er desuten gaat til større foranstaltninger for derigjennem at opnaa en reduktion i sine driftsomkostninger og styrke sin evne til at ta konkurransen op.

I 1915 kom landets tredje og største hvetemølle i gang, bygget av Bjølsen Valsemølle A/S med en formalingsevne av 700 sækker i døgnet. Den er allerede ifærd med at utvides til det dobbelte.

Kristiania havnesilo er bygget med et rumindhold paa 10 000 tons. Den er bygget av et eget selskap, men det er mølleindustrien som staar bak.

Ølbryggerienes

antal i femaarsperioden 1911—1915 har uforandret været 8, som alle indehaves av aktieselskaper.

Omsætningen har gjennemgaaende været svakt stigende.

De økonomiske resultater har dog, særlig siden krigens begyndelse, været sterkt paavirket av de voldsomt forhøiede priser paa raastoffer og kul, likesom arbeidslønnen stadig er øket.

Mineralvandfabrikkene

har i de sidst forløpne 5 aar arbeidet under forholdsvis gode, omend vekslende vilkaar.

Omsætningen har holdt sig jevn, men paa grund av de stadig stigende priser paa raaproduktene samt høiere lønninger maa utbyttet kun betegnes som middels.

Omsætningen av mineralvande synes at være i fremgang og maa nærmest antages at tilskrives en jevnt økende kjøpeevne inden den private kundekreds.

Antallet av mineralvandfabrikker har ikke undergaat nogen væsentlig forandring.

Krigen har ogsaa for mineralvandfabrikationen foraarsaket betydelige ulemper ved importvanskeligheter etc. og derav følgende ekstraordinære utgifter for bedriftene.

Margarinfabrikkene.

Margarinfabrikationen steg ved periodens begyndelse paa grund av øket konsum og øket eksport.

Efter krigens utbrudd er produktionen yderligere steget paa grund av de høie priser paa natursmør. Fabrikkenes utbytte maa alt i alt betegnes som bra.

Chokoladefabrikkene

har i perioden arbeidet under gjennemgaaende gunstige betingelser. Forbruket av norsk chokolade og kakaopulver har steget betydelig. Saaledes var tilførselen av

kakaobønner (det viktigste raaprodukt for den omhandlede fabrikation) i 1911 1 020 670 kg., mens den i 1915 beløp sig til 1 750 521 kg.

Antallet av chokoladefabrikker i Kristiania var i 1911 6, hvorav 2 nu er indgaat, uten at nogen ny er opprettet her.

Antallet av tobaksfabrikker med kreditoplagsret i Kristiania utgjorde 15 pr. 1 januar 1911 og 16 pr. 31 december 1915. Disse fabrikker har tilsammen fortoldet følgende kvanta raatobak:

	kg.
1911.....	1 298 885
1912.....	1 346 732
1913.....	1 347 262
1914.....	1 803 353
1915.....	1 208 445
	7 004 677

I skofabrikationen har det i tidsrummet 1911—1915 ikke foregaat nogen større forandring, undtagen at endel skofabrikker har utvidet sine bedrifter.

I de sidste par aar har det været meget vanskelig at skaffe materialer til priser som har staat i forhold til dets virkelige verdi.

Skofabrikkene har klart sig godt i perioden, og arbeidsløshet inden faget har det ikke været.

Saapefabrikkene.

I de første aar av femaarsperioden arbeidedes under almindelige forhold, men efter krigens utbrudd har fabrikkene hat mange besværligheter at kjæmpe med. Det har saaledes for fleres vedkommende til sine tider været forbundet med største vanskelighet at skaffe sig de til produktionen nødvendige raastoffer, — baade kemikalier og fettstof —, men landets fabrikker har den hele tid været istand til at tilfredsstille landets behov for saape.

Paa grund av raaproduktenes sterke stigning har man ialfald for enkelte saapesorter været nødt til at forhøje prisene.

b) Haandverket.

Fra Kristiania Haandverks- og Industriforening har man mottat følgende indberetning:

Driftsvilkaarene for haandverksnæringen har i femaaret 1911—1915 været jevnt gode. Paa grund av den almindelige økonomiske opgang og økede kjøpeevne hos publikum har tilgangen paa arbeide været rikelig og omsætningen stigende for de fleste haandverksfags vedkommende. Arbeidsforholdene har — bortset fra en ca. 3 maaneders arbeidsstans i bygningsfagene forsommeren 1915 — gjennemgaaende været rolige og uforstyrret.

Tilgangen paa arbeidskraft er i de sidste aar blit mer og mer utilstrækkelig trods de gunstige arbeidsvilkaar som nu bydes, og læregutter har i de enkelte fag næsten ikke været at opdrive,

Efterspørselen efter og sansen for virkelig 1ste classes haandverksmæssig arbeide er kjendelig øket og har virket sterkt ansporende paa de utøvende haandverksmestre.

De store forventninger som man i periodens første aar stillet til en livlig byggevirksomhet i Kristiania, viste sig ikke at gaa i opfyldelse; derimot har den utstrakte villabebyggelse i Aker skaffet bygningsfagene megen sysselsættelse.

Den ved krigsutbruddet i august 1914 fremkaldte krise medførte adskillig arbeidsledighet, likesom pengevanskeligheter og mangel paa raastoffer og materialer gjorde sig sterkt gjældende. Efter et par maaneders forløp bedredes imidlertid forholdene betydelig og antok atter en normal karakter, omend der fortvarende har været vanskeligheter ved anskaffelse av de nødvendige materialer, samtidig som disse er steget voldsomt i pris. Sidstnævnte forhold har været særlig generende for smaahaandverkerne, som ikke har anledning til at ligge med lager; hvad der ved indgangen av ordres derfor har været anset som en udmerket god pris, har ved effektueringen hyppig vist sig at bringe direkte tap.

Lønssstigningen har været fortsat gjennom hele femaarsperioden og har i krigsaarene naadd en tidligere uanet høide, hvilket i forbindelse med de høie materialpriser har gjort saagodtsom alt haandverksarbeide uforholdsmæssig dyrt, uagtet mesterens fortjeneste i forhold til omsætningen i de fleste tilfælde er mindre end før.

Efter ca. 15 aars anstrengelser lykkedes det endelig haandverkerne i 1913 at faa gjennomført en ny haandverkslov som — om den ikke helt tilfredsstillet de forhaabninger man hadde sat til den — dog utvilsomt vil bidra meget til en videre utvikling av haandverket i sundt og samfundsgavnlig spor, samt til at fremme fagdygtigheten hos standen.

Vilkaarene for at faa haandverksbrev er i den nye lov blit skjærpet, og der fordres nu bl. a. færdighet i bokførsel og kalkulation. Mangelen herpaa har tidligere gjort sig sterkt gjældende og skapt usunde og utrygge konkurransevilkkaar.

For de enkelte fags vedkommende skal man henvise til nedenstaaende oplysninger, i regelen meddelt fra de forskjellige fagorganisationer:

Bakerne meddeler at arbeidsforholdene i de sidste 5 aar har været forholdsvis rolige, men med stadig stigende arbeidsfortjeneste for svendene, idet løns-overenskomstene av 1 mai 1913 sikret arbeiderne ganske betydelige fordele baade i øket betaling og indskrænket arbeidstid. Disse lønssatser er desuten for flere forretningers vedkommende øket av hensyn til livsfornødenhetenes stigning.

Forretningene har i den første del av perioden været drevet jevnt og normalt med stigende omsætning, men med mindre procentvis fortjeneste. Der har været rikelig tilgang paa raamaterialer til rimelige priser.

Efter krigens utbrudd har det for bakerstanden været en meget vanskelig tid; specielt har bakerne fundet de mange tvangsforanstaltninger fra myndighetenes side meget generende.

Kristiania barber-, frisør- og parykmakermesteres forening har i de sidste 5 aar hat god tilvekst av medlemmer, og medlemsantallet er nu ca. 130 medlemmer, hvilket er omtrent samtlige barberer og frisører.

I aaret 1914 blev barber- og frisørfaget anerkjendt som haandverk, hvilket indebærer store fordeler for faget i sin helhet, idet konkurransforholdene er bedret.

Der er oprettet et fond til motarbeidelse av smudskonkurranse og et pensionsfond.

Foreningen har i de sidste ca. 15 aar, hvorav i de to sidste med stats- og kommunebidrag, drevet fagskole for medlemmenes lærlinger med særdeles godt resultat.

Foreningens sidste overenskomst med svendene indrømmer mindstelønninger av kr. 29 for nyutlærte svender og kr. 32 for 2 aars svend.

Blikkenslagermesterne her i byen har i femaarsperioden 1911—1915 været godt beskjeftiget. Inden faget var der sommeren 1915 en arbeidsstans som varte fra 8 april til 7 juli.

For bokbinderne har det været gjennemgaaende godt arbeide tiltrods for masseindførselen — særlig fra Danmark — av billige og daarlig indbundne bøger. Faget har i 1913 maattet gaa til en betydelig forhøielse av arbeidernes lønninger.

Efter krigens utbrudd har der været en voldsom stigning av materialprisene. Enkelte artikler er steget like indtil 100 pct.

I boktrykkerfaget har der i de tre første aar av femaarsperioden været jevnt godt at bestille med liten arbeidsledighet. Efter krigens utbrudd har arbeidet været sterkt varierende hos de fleste firmaer. Arbeidsledigheten har tildels været stor, tiltrods for at de fleste utlændinger som de foregaaende aar var kommet hertil, er reist tilbake igjen. De fleste forbruksartikler har steget sterkt i pris, papir endog med 50 pct. og derover. Den mindskning i indtægtene som derved er opstaat, har umuliggjort for de allerfleste firmaer at kunne gjøre nævneværdige indrømmelser likeoverfor krav fra arbeidernes side paa dyrtidstillæg.

Bygningssnekkerne har i første del av femaarsperioden hat forholdsvis bra omsætning, omend den private byggevirkksomhet har været liten.

I sidste del av perioden har omsætningen været mindre, spesielt i 1915 under lønskonflikten med derav følgende arbeidsstans. De stadig stigende materialpriser og delvis mangel paa kyndig arbeidskraft har ogsaa øvet sin indflydelse.

Forgylderfaget gaar stadig jevnt fremad. Størsteparten av forgyldte speiler har tidligere været indført, men nu lages disse her i landet. Rammelister indføres der en ubetydelighet av, derimot har vore fabrikker oparbeidet et godt marked i utlandet og eksporterer ganske betydelig. Den fagmæssige utførelse kan regnes at staa paa høide med utlandets.

I femaarsperioden har der i gipsmakerfaget været meget at bestille, og man har opnaadd tildels gode priser for arbeidet. Perioden har saaledes været en økonomisk god periode.

Efter krigens utbrudd har det undertiden været vanskelig at faa materialer, og prisen har tildels steget ganske betrægtelig.

Tilgangen paa dygtige fagarbeidere har været mindre god og læregutforhol-

det slet, idet læreguttene ofte ikke har villet staa læretiden ut, men sluttet og søkt sig arbeide paa andet hold for at opnaa høiere løn.

Gravørfaget har fortsatt sin utvikling i den forløpne periode. Faget tilfredsstiller for tiden det indenlandske behov, naar undtages enkelte stempel-utensilier som i utlandet er gjenstand for massefabrikation i stor stil. Paa grundlag av fagets utvikling besluttetes i 1913 at ansøke kongen om at komme ind under haandverkslovens bestemmelser. Den økonomiske utvikling har været nogenlunde bra. Ved streik i 1912 blev der en overenskomst for 5 aar med svendene med mindsteløn efter 6 aars arbeide i faget, samt en lærlingsskala m. v.

Garvermesternes gruppe har i 1912 efter en streik varende i 9 uker sluttet en tariffoverenskomst med arbeiderne gjældende for 4 aar regnet fra 1 mai 1912. Tilgangen paa dygtig arbeidshjælp har været knap. Lønningene er stadig gaat op. Forholdet mellem arbeidere og mestere har været godt. Hjælpemaskineri er mer og mer tat i bruk. Det har været vanskelig at faa det færdige produkt op i pris i forhold til stigningen paa raavaren og arbeidslønninger m. m. Efter krigen er prisen paa raamaterialer steget enormt paa grund av stor eksport av samme.

Mangel paa huder bevirket at der fra 1 december 1914 blev eksportforbud for huder i vegt mellem 12 og 30 kg. Eksportforbudet bevirket at flere garverier slap at stanse, og efter en rimelig tid blev helt eksportforbud for færdig lær og skind av enhver slags vedtat.

Prisen for den færdige vare har ikke løpet saa fort op som raaproduktene; men de store beholdninger i garveriene har ved delvis stigning git garverne en god femaarsperiode.

Glas mesterne har hat en god periode med meget arbeide og under bra vilkaar. Tilgangen for dygtige svender har været knap.

Kristiania guldsmedgruppe omfatter alle byens guldsmeder, dens medlemsantal er øket fra 43 til 55. Efterat guldsmedarbeiderne blev indmeldt i arbeidernes faglige landsorganisation, hadde faget i 1912 den første arbeidskonflikt ved en 3 maaneders streik, omfattende det hele land. Den avsluttetes ved overenskomst og vedtagelse av lønstarif for 5 aar. Ved utbruddet av krigen i 1914 gik omsætningen sterkt ned. I det hele har dog produktion og omsætning i femaaret gaat frem paa en tilfredsstillende maate.

Konditorerne meddeler at femaaret gjennemgaaende har været tilfredsstillende. Ny lønstarif med svendene har selvfølgelig gjort forholdene dyrere og vanskeligere for mesterne.

Dyrtiden, siden krigens utbrudd, har gjort fortjenesten minimal paa grund av raastoffenes høie priser.

For malerne er den økonomiske stilling i perioden bedret. Priser for alt arbeide er regulert ved fast pristarif. Efter de eksceptionelle høie priser paa alt materiale har stillingen været noget trykket.

Femaaret 1911—1915 kunde for Kristiania murerne bli en nogenlunde bra periode, hvis ikke krigen var indtraadt. Denne har nemlig, som ved

alle andre fag, fordyret bygningsmaterialerne i saa betragtelig grad at en masse arbeider som var planlagt, er blit utsat.

Ved siden herav var der i 1915 en 14 ukers streik i den bedste arbeidstid.

For alle kontrakter som var indgaat før streiken, fik mesterne et betydelig tap, idet alle lønninger blev paalagt med 5 øre pr. time, hvortil kom at alle materialer gik yderligere op.

Ved periodens utløp var situationen den at mesterne ikke kunde paata sig arbeide i akkord paa grund av de stadig stigende priser.

For instrumentmakerne har perioden været god. I aaret 1915 var tilgangen paa arbeide saa stor som vel aldrig før, men vanskeligheten ved at skaffe materiale, verktøi og brukbare folk, i forbindelse med de høie lønninger og de voldsomme materialpriser har bevirket at avkastningen av arbeidet snarere er mindre end tidligere.

For kleinsmedene har perioden været god. Omsætningen har været stigende og arbeidsforholdene rolige efter vedtagelse av den forhøiede lønstarif i 1911. Tilgangen paa duelige arbeidere har dog vist sig utilstrækkelig.

Den knaphet paa raamaterialer som krigen medførte, virket hemmende, like som de stigende indkjøpspriser har vanskeliggjort en økonomisk drift.

Grovsmedene har hat en jevnt god periode med rolige arbeidsforhold, omend knap tilgang paa arbeidere.

Møbelsnekkerne har i det hele hat en tilfredsstillende periode med jevnt arbeide og god efterspørsel. Arbeidslønnen er gaat adskillig op.

For rørlæggerfaget maa perioden ansees som ganske tilfredsstillende, skjønt byggevirsomheten i Kristiania har været noksaa innskærket. Der klages over for liten tilgang paa flinke arbeidere.

Femaaret 1911—1915 kan for salmakerfaget og de av dette avledede specialgrener (reiseeffekt- & sportsartikelfabrikation) betegnes som godt.

I fagets fleste bedrifter kan der paavises økonomisk fremgang. For enkeltes vedkommende endog betydelig. Krigen medførte betydelige vanskeligheter m. h. t. anskaffelse av raamaterialer.

Tilgangen paa arbeidskraft har været utilstrækkelig trods de forholdsvis gunstige arbeidsvilkaar for faglærte svender. (Gjennemsnittsindtægt kr. 1 700 pr. aar, 57 timer pr. uke. Hovedskylden derfor har mesterne selv, idet de fleste paa grund av de vanskelige læregutforhold har kviet sig for at anta læregutter, og saaledes undlatt at sørge for utdanning av øvet arbeidskraft.)

Der har i de svundne 5 aar hverken forekommet streik eller lockout i salmakerfaget. I 1912 utløp overenskomsten mellem svendenes og mesternes organisationer, og der blev indgaat ny saadan, som utløper i 1917.

For skomakerne har tilgangen paa arbeide været omtrent som i det forrige femaar, især har forfærdigelse av sportsskotøi været noksaa betydelig.

De fleste materialpriser er gjennemsnitlig steget med indtil 100 pct. Den allervæsentligste del av stigningen falder paa 1915 og sidste halvdel av 1914.

Prisene paa reparationer og nyt skotøi er gjennemsnitlig forhøiet med ca. 25 pct.

Nogen tariffmæssig forhøielse av arbeidslønnen har ikke fundet sted siden 1911, men siden september 1915 er der efter andragende indrømmet et dyrtidstillæg av 7 pct.

Skrædderfaget har arbeidet under god økonomisk fremgang. I april 1913 vedtoges en ny overenskomst med svendene, hvorved deres løn forhoiedes med 17 à 20 pct. Tilgangen paa arbejdskraft har været minimal; en forskole for lærlinger er oprettet med et aars læretid, hvorefter de anbringes hos en mester. Skolen har støtte av stat og kommune.

Tømmerrfaget har i den sidste femaarsperiode været i opgang, men tilgang paa faglærte arbeidere har været liten.

For urmakerne har perioden økonomisk set gjennemgaaende været god.

Pølsemakerne har kunnet glæde sig over en god periode.

Bundtmakerne har hat en betydelig omsætning i perioden, og prisene har været stigende med en forbigaaende nedgang i 1ste halvaar av 1915, hvorefter omsætning og priser atter steg.

Omsætningen av pelsverk i Norge i de sidste 4 maaneder av 1915 var større end man nogen gang tidligere hadde været vidne til.

Det fotografiske fag har i femaarsperioden ikke undergaaet nogen større forandring.

Kurvmakerne har hat en bra periode med stigende efterspørsel av kurvmøbler.

3. Handel, bankvæsen, assurance.

a) Handel.

Nærværende avsnit er utarbeidet efter de paa Kristiania Børskomités foranstaltning trykte aarsberetninger om byens handel, industri og skibsfart.

Allerede den forrige femaarsperiode betegnedes som en sund og god periode for forretningslivet med jevn indre vekst for byen. Denne utvikling har fortsat i femaarsperioden 1911—1915. Omsætningens livlighet var i tiltagende fra periodens begyndelse, men med krigen traadte man pludselig ind i en ny fase. Den begyndte med ængstelse for mangel paa levnetsmidler — panikdagene omkring 1 august. Regjeringen grep ind i omsætningen paa forskjellige maater, en provianteringskommission nedsattes, hvorigjennem tilførsel av levnetsmidler og handelsomsætning søktes regulert ved direkte import for statens regning ved eksportforbud og ved maksimalpriser.

Hvilken indflydelse dette har hat paa selve handelen er for tidlig at dømme om, men det virket i øieblikket beroligende. Krigen mellem de europæiske magter medførte snart at det nøytrale Norges handel tok et meget sterkt opsving, og denne handel har florert perioden ut, omend ujevnt inden forskjellige brancher, bl. a. paa grund av vanskelige importforhold.

Den almindelige forbruksevne har i disse aar steget ganske jevnt inden alle befolkningslag. Arbeidslønningene er gaat op i alle fag; men denne bevægelse

har været fulgt av en merkbar forhøielse av det almindelige prisnivaa, som dog saa ut til at skulle ha kulminert i halvaaret førend krigen begyndte. Men med krigen og den økede omsætning er prisene stadig gaat opover, saaledes at det for de brede lag og for alle fastlønnede folk er blit en trykkende dyrtid.

Antallet av handlende i Kristiania er meget stort. Ved utgangen av 1915 var der 5 019 avgiftspligtige handlende, hvorav 3 205 mænd, 1 419 kvinder og 315 aktieselskaper mot 4 883, hvorav 3 107 mænd, 1 593 kvinder og 183 aktieselskaper ved femaarsperiodens begyndelse

Byens eksporthandel viser voksende værdier, og for importen er der, som av nedenstaaende oversigt nærmere vil sees, en uavbrutt opgang i værdiene:

A a r .	Indførsels- værdi.	Utførsels- værdi.	Samlet omsætning.	Toldindtægter.
	1 000 kr.	1 000 kr.	1 000 kr.	1 000 kr.
1911	203 759	48 320	252 079	27 800
1912	230 947	52 421	283 368	29 700
1913	243 557	60 452	304 009	27 600
1914	248 665	69 771	318 436	27 400
1915	383 697	106 526	490 223	30 100

For de vigtigste av byens eksportartikler skal man nedenfor gi endel detaljerte oplysninger, idet man begynder med:

Tr æ l a s t e k s p o r t e n .

Denne har for Kristiania andraget til følgende antal kubikmeter:

Tr æ l a s t , slags.	1911.	1912.	1913.	1914.	1915.
Høvlet last	65 371	55 042	57 996	61 013	71 672
Skaaret «	28 433	26 791	18 725	17 451	39 867
Hugget «	2 174	1 982	1 211	2 088	2 881
Rund «	35 611	34 996	30 208	33 043	80 164
Stav etc.	3 269	1 807	761	295	320
Splitved etc.	127	224	442	1 424	230
Ialt	134 985	120 842	109 343	115 314	195 134

Eksporten, som i foregaaende periode var gaat jevnt nedover, fortsatte hermed, indtil den i 1915 pludselig sprang op specielt for rundlastens vedkommende.

Prisene paa høvlet last, som allerede i forrige periode var begyndt at falde, fortsatte dermed i 1911, men bedret sig i 1912 og 1913, saaledes at høst-

prisene i 1912 paa England var for gran £ 11—16 cif. vestkysthavnene, men samtidig gik indkjøpsprisene paa raamaterialer for høvleriene sterkere op, saa flere bruk har fundet at maatte nedlægge bedriften som ikke regningssvarende. Efter krigen gik prisene op, specielt paa minetømmer og props.

Markedene var væsentlig de samme som i forrige periode, nemlig England, Afrika og Australien, specielt England, hvor de opnaadde høvllastpriser ved periodens utløp kan siges at være ca. 30 pr. std. høiere end et aar tilbake.

Paa prund av den minimale byggevirkksomhet har ogsaa hjemmeforbruket været litet som i forrige periode, saaledes at de for hjemmeforbruket arbeidende høvlerier nærmest maa siges at ha hat det bekymringsfuldt.

Træmasseeksporten.

Utførselen av mekanisk træmasse (heri iberegnet ogsaa svensk transit) stiller sig for hvert av periodens aar saaledes (i ton):

Aar.	Fra det hele rike.		Herav over Kristiania.	
	Tør.	Vaat.	Tør.	Vaat.
	Ton.	Ton.	Ton.	Ton.
1911	19 707	436 463	8 796	60 353
1912	21 783	504 971	14 110	69 730
1913	36 794	500 091	14 320	83 043
1914	19 534	429 442	12 211	58 539
1915	33 671	518 971	13 722	74 225

I Kristiania findes vistnok hverken træsliperier eller cellulosefabrikker, men en stor del av eksporten foregaar over denne by.

Femaarsperioden 1911—1915 har været meget ujevn. Den begyndte med overproduktion og flaut marked, men paa grund av vandmangel indskrænkedes driften. I 1912, 1913 og 1914 har markedet gaat op og ned. I 1915 var der en kjendelig øket efterspørsel.

Prisene, som sidst i forrige periode var gaat ned til kr. 27, naadde i 1911 bunden med kr. 26 og 27, gik i 1912 og 1913 op til ca. kr. 34 à 35 fob., samtidig som dog indkjøpsprisene paa tømmer var steget betydelig. Ved krigens begyndelse sprang de op til kr. 45, men gik atter ned i omkring kr. 33 sidst i 1914, bedredes atter i 1915, saaledes at de ved periodens utløp kom op i ca. kr. 45.

Av kemisk træmasse (cellulose), hvori indbefattet endel svensk vare, utførtes (i ton):

A a r.	Fra det hele rike.		Herav over Kristiania.	
	Tør.	Vaat.	Tør.	Vaat.
	Ton.	Ton.	Ton.	Ton.
1911	199 262	2 898	38 422	1 159
1912	220 067	1 337	59 769	794
1913	217 700	3 866	60 025	1 262
1914	210 298	5 307	66 825	1 069
1915	227 917	7 031	89 366	6 665

Prisene, som paa grund av den voldsomme produktion ved forrige periodes utløp hadde naadd lavmaalet, bedredes fra 1911 av, og efterat produktionsmængden i 1912 var bragt ned, var markedet rigtig bra, indtil det i 1913 pludselig blev stille. Efter krigen bedredes det betydelig; der var adskillig efterspørsel fra Amerika, og i 1915 steg efterspørselen sterkt ogsaa fra de europæiske land.

Prisene, som i begyndelsen av 1915 dreiet sig om kr. 165 for letblekelig sulfit, steg til kr. 220 i december 1915.

Papireksporten

har i femaaret utgjort følgende antal ton (norsk vare):

A a r.	Fra hele riket.			Herav over Kristiania.		
	Pakpapir.	Tryk-papir.	Træpap.	Pakpapir.	Tryk-papir.	Træpap.
	Ton.	Ton.	Ton.	Ton.	Ton.	Ton.
1911.....	52 526	73 255	5 518	10 215	8 353	3 701
1912.....	64 377	86 197	5 265	13 566	10 532	3 485
1913.....	82 907	98 463	4 764	23 963	19 755	2 996
1914.....	88 061	94 116	5 929	27 226	18 435	3 658
1915.....	101 260	105 701	6 149	38 822	31 158	4 240

Prisene var saavel i 1911 som 1912 lave, delvis noget bedre i 1912. I 1913 maa de betegnes som ganske gunstige; særlig var eksporten paa Østasien god. I begyndelsen av 1914 avtok efterspørselen, og prisene faldt. Efterat krigen brøt ut, forandret forholdene sig adskillig for de forskjellige papirsorter. Eksporten til Kina og Sydamerika avtok, mens avis-papir fik en forbigaaende høikonjunktur i 1914, hvorefter nedgang til midten av 1915.

I sidste halvdel av 1915 gik imidlertid prisene atter sterkt op, men ledsagedes av betydelig økede produktionsomkostninger.

Fyrstikeksporten

har i femaaret andraget til følgende antal ton:

A a r.	Fra riket.	Herav over Kristiania.
	Ton.	Ton.
1911	5 414	4 394
1912	5 617	4 454
1913	5 491	4 620
1914	4 482	3 928
1915	5 747	5 642

Periodens 3 første aar viser vanskeliggjorte eksportforhold dels paa grund av stigende utenlandsk konkurranse, dels paa grund av indførselsforbud av fyrstikker med hvitt fosfor til Ostindien, hvor der var et betydelig marked. Dels har ogsaa vanskeligere tilførsel av russisk asp og økede produktionsutgifter forøvrig gjort at bedriften ikke har været saa lønsom som tidligere. Disse forhold gjorde sig endnu sterkere gjældende i 1914, specielt efter krigen, da Rusland utfærdiget utførselsforbud paa aspetømmer. Dette er dog søkt avhjulpet ved leveranse fra indenlandske skogeiere; men produktionsprisene er samtidig steget, og fra 3 mai 1915 indførtes en høi stempelavgift paa fyrstikker, saa prisene er steget betydelig.

Perioden har dog trods alle disse forhold gaat ut med tilfredsstillende resultat for fabrikkene.

I s e k s p o r t e n

fra Kristiania har likesom fra det hele land variert sterkt i perioden.

Der utførtes nemlig (i registerton):

A a r.	Fra riket.	Derav over Kristiania.
	Reg.-ton.	Reg.-ton.
1911	386 661	73 610
1912	230 033	29 624
1913	223 086	38 229
1914	183 513	32 333
1915	56 614	7 881

Paa grund av økede fragter indbragte aaret 1911 ikke paa langt nær saa meget som det sidste aar i forrige periode. Dette forhold vedvarte i 1912, samtidig som eksporten var liten, dels paa grund av daarlig vare, dels paa grund av

kold sommer i utlandet. Ogsaa i 1913 var eksporten liten paa grund av kold sommer, men da fragtene sank og prisene var forholdsvis gode, gav aaret et ganske bra nettoutbytte.

Med krigen ophørte omtrent al iseksport, saa bedriften siden har ligget nede.

b) Bankvæsen.

Femaarsperioden begyndte for bankene med sunde omsætningsforhold og et rolig pengemarked. I 1912 og 1913 strammedes dog dette noget omend ikke saa sterkt som i utlandet. Fremgangen inden alle næringsveier har imidlertid styrket vort pengemarked, som paa sin side evnet at imøtekomme den sterkt voksende omsætnings krav. Ved krigens begyndelse indtraadte der panik, folk tok sine penger ut av bankene og indvekslet dem i guld. Regjeringen fritok imidlertid Norges Bank indtil videre for indløsningspligten av sedler. Pengemarkedet har naturligvis ogsaa her hjemme følt trykket av de usedvanlige omsætningsforhold, men allerede ved utgangen av aaret 1914 befandt vore bank- og pengeforhold sig i en overraskende gunstig forfatning. Den vældige pengeflom som krigen har skapt, har gjennom fordelagtig eksport og gode fragter skaffet betydelige kapitaler til landet og derved atter fremmet næringslivet. Perioden er saaledes gaat ut under et ekstraordinært gunstig pengemarked.

Diskontopræmien for veksler viser i periodens første del — før krigen — en jevnt opadgaende bevægelse fra $4\frac{1}{2}$ til $5\frac{1}{2}$ pct. med derpaa følgende fald indtil $4\frac{1}{2}$ i februar 1914. Under krigen kom den op i $6\frac{1}{2}$ pct., men var ved periodens utløp atter nede i $5\frac{1}{2}$.

Kapitalopsamlingen i sparebanker og privatbanker har likesom i forrige periode gaat jevnt og raskt, saa at disse institutter ingen vanskelighet har hat med at tilfredsstille det voksende behov fra næringslivets side.

I Kristiania privatbanker indestod der ved femaarsperiodens utløp kr. 346 509 000 mot kr. 235 418 000 ved periodens begyndelse. Tilveksten i 1915 var 47.7 mill. mot 8.2 mill. i 1914. Avviklingen av de banker som efter krakket 1899 blev overgit til likvidation, fortsattes. Handelsbanken er fremdeles under likvidation. Diskontobankens avvikling avsluttedes med ca. 45 pct. dividende til hovedkreditorene (de private kreditorer hadde allerede før faat fuld dækning). Kristiania Hypothek- og Realkreditbank indløste i 1912 de utstedte preferanseaktier og opskrev de ordinære aktier fra kr. 150 til kr. 250 samt forøket desuten aktiekapitalen fra $2\frac{1}{2}$ til 5 mill., fuldt indbetalt. Bankierfirmaet N. A. Andresen & Co. gik fra 1 januar 1913 over til aktieselskap med fuldt indbetalt aktiekapital av 6 mill. kroner. I mars samme aar konstitueres to nye banker, Revisionsbanken — en aktiekapital paa 250 000 kroner — og A/S Kjøbmandsbanken med en aktiekapital paa 412 150 kroner, hvilke banker begge allerede aaret efter utvidet sin kapital, den første til 1 mill. og den sidste til 612 250 kr. I 1915 utvidet atter Kjøbmandsbanken sin kapital til 1 mill. kr. Folkebanken fordoblet sin kapital, og en ny større bank «The Northern & Oversea Banking Corporation, Handels- og eksportbank med en aktiekapital paa 5 mill. kroner dannedes.

Norges Banks guldbeholdning, seddelomløp og reserve har i periodens 5 aar stillet sig saaledes (regnet efter gjennemsnittet av de enkelte maaneders ultimo-opgjør):

A a r.	Guldbeholdning.	Seddelomløp.	Funderte sedler i kasse.
	1000 kr.	1000 kr.	1000 kr.
1911	57 540	88 283	4 257
1912	58 302	94 553	2 639
1913	66 656	104 148	6 248
1914	73 457	121 107	+ 4 574
1915	115 812	143 497	408

c) Assurance.

Perioden 1911—1915 har for Norsk Forsikringsvesen været rik paa begivenheter og utvikling. Ved forsikringsloven av 29 juli 1911 — traadt i kraft 1 januar 1912 — kom vort land paa høide med andre kulturland ogsaa med hensyn til kontrol med forsikringsvirksomheten. Denne lov gir regler for adgang til at drive forsikringsvirksomhet og opretter et forsikringsraad med kontrollerende myndighet.

For aktieselskapers vedkommende er reglene for deres stiftelse og organisation og indre virksomhet i det hele at søke i aktieloven av 19 juli 1910, idet forsikringsloven alene opstiller enkelte supplerende forskrifter i saa henseende for livsforsikrings-aktieselskaper. For gjensidige forsikringsselskaper derimot opstiller loven en fullstændig selskapsmæssig ordning, som dog i saa stor utstrækning som mulig slutter sig til de regler som i aktieloven er opstillet for aktieselskaper.

For utenlandske selskaper fastsetter loven et depositum, som ved utgangen av 1914 utgjorde vel 11 millioner kroner fordelt paa 97 selskaper.

Den av forsikringsraadet utgivne aarsberetning meddeler til belysning av forsikringsvirksomhetens omfang en oversigt over præmier for direkte forsikring — overtagne reassuranser altsaa ikke indbefattet — avsluttet i Norge i 1913, som hitsættes.

(Se tabellen næste side.)

Som det av tabellen vil sees, har disse præmier for forsikringer tegnet i selskaper som indgaar under forsikringsloven, utgjort ca. 52.7 millioner kroner.

Til dette beløb kr. 52.7 mill.
kan lægges præmieindtægten i:

Den norske enkekasse « 0.9 «

Utenlandske livsforsikringsselskaper som ikke har underkastet sig forsikringsloven (anslagsvis) « 1.0 «

Overføres kr. 54.6 mill.

	Overført	kr. 54.6 mill.
Norges brandkasse	«	3.5 «
Lokale gjensidige skadesforsikringsforeninger (anslagsvis)	«	0.6 «
Tilsammen		kr. 58.7 mill.

Præmier for direkte overtagne forsikringer, avsluttet i Norge: ¹⁾

Forsikringsarter.	Norske selskaper.	Utenlandske selskaper.	Tilsammen.
	1000 kr.	1000 kr.	1000 kr.
1. Livsforsikring	9 915	2 339	12 254
2. Brandforsikring	4 938	2 872	7 810
3. Transportforsikring	24 675	6 169	30 844
4. Ansvarsforsikring	142	92	234
5. Garantiforsikring	79	7	86
6. Glasforsikring	24	56	80
7. Husdyrforsikring	406	.	406
8. Husleieforsikring	89	-	89
9. Maskinforsikring	12	-	12
10. Reisegodsforsikring	2	3	5
11. Skiforsikring	1	-	1
12. Tyveriforsikring	89	45	134
13. Ulykkesforsikring	275	485	760
14. Vandledningsskadeforsikring	2	-	2
15. Værdigjenstandsforsikring	2	-	2
Tilsammen	40 651	12 068	52 719

Man kommer da op i et beløp av ca. 58³/₄ million kroner, som i 1913 av Norges befolkning er anvendt som forsikringspræmier.

De private forsikringsselskapers antal er i femaarsperioden vokset fra 29 til 42. Hertil kommer endnu 8 selskaper oprettet i 1915.

Den i forsikringsvirksomheten engagerede kapital er steget fra 28.2 mill. kr. til 40.2 mill. kr. og den indbetalte del av kapitalen fra 9.5 mill. kr. til 20.4 mill. kr. Naar de i 1915 stiftede selskaper tages med, blir der en stigning til 46.9 mill. kr., hvorav 23 mill. indbetalt. Aktiekapitalen er med andre ord paa disse fem aar steget med ca. 70 pct., mens den indbetalte del er næsten 2¹/₂ gang fordoblet. Selskapenes kapitalreserve er vokset fra 12.5 millioner kr. til 17.2 millioner kr.

Denne utvikling kan sikkert karakteriseres som den sterkeste norsk forsikringsvæsen nogensinde har gjennomgaat i et lignende tidsrum.

¹⁾ Selskaper hvis regnskapsaar ikke falder sammen med kalenderaaret, er medtat med sin præmieindtægt i regnskapsaaret 1912—1913.

Socialforsikringen er blit forøket med ulykkesforsikring for sjømænd av 18 august 1911, revidert 30 juli 1915, ny lov om stats- og kommunebidrag til norske arbeidsledighetskasser av 6 august 1915, lov om forsorg for barn av 10 april 1915, likesom de tidligere, lov om sykeforsikring og lov om ulykkesforsikring, er avløst av de nye love av 13 og 6 august 1915. Den sidste lov omfatter den saakaldte «Mødreforsikring» eller «Barselforsikring». Loven om ulykkesforsikring for fiskere er revidert ved de ovennævnte nye love.

Hvad de enkelte forsikringsgrener angaar, skal følgende anføres:

Brandforsikring. Den gjennom mange aar forberedte nye lov om landets almindelige brandforsikringsindretning for bygninger, «Norges Brandkasse», traadte i kraft 1 januar 1913 (lov av 21 juni 1912). Brandkassen har oprettet en løsøreforsikringsavdeling som traadte i virksomhet 1 januar 1915.

Delvis som følge av denne nye konkurranse har de private aktieselskaper foretat en gjennomgaaende reduktion av præmierne saavel i byene som paa landet. Reduktionen, som indtraadte fra 1 januar 1915, bringer præmierne ned paa samme nivaa som brandkassens. Brandskadeforholdene maa betegnes som normale.

Der er i perioden ikke stiftet noget nyt brandforsikringsselskap, men de bestaaende sjøforsikringsselskaper har alle paa ett nær optat brandforsikring, likesom brandforsikringsselskapene har utvidet sin virksomhet til sjøforsikring.

Ved stiftelsen av det gjensidige norske skogbrandforsikringsselskap i 1911 er skogbrandforsikringen kommet i god gjænge og i former som er vel avpasset for forsikringstagernes behov.

Brandforsikringens utvikling vil sees av følgende tal, som for præmiens vedkommende tillike indbefatter sjøforsikringsselskapenes brandforsikring. Forøvrig gjælder tallene de seks selskaper hvis hovedforretning er brandforsikring:

Ved utgangen av:	Antal selskaper.	Brutto præmier.	Aktiekapital.	Indbetalt aktiekapital.	Kapital-reserve.
		1000 kr.	1000 kr.	1000 kr.	1000 kr.
1914	6	10 400	17 600	6 230	7 126
1910	6	5 491	17 200	4 700	5 291

32 utenlandske brandforsikringsselskaper hadde i 1913 en præmieindtægt paa norsk forretning av 3.1 mill. kr.

For denne livsforsikringens vedkommende kan der noteres en glædelig vekst i nytegningen. Straks efter krigens utbrudd kunde der spores en sterk tilbakeholdenhet fra forsikringstagernes side, men nytegningen kom snart igjen ind i normalt spor, særlig efterat selskapene hadde truffet forskjellige forføyninger til gunst for forsikringstagere som maatte bli utkommandert til deltagelse i nøytralitets- eller krigstjeneste. Følgende tal vil vise selskapenes fremgang i femaarsperioden;

Ved utgangen av:	Antal selskaper.	Brutto præmier.	Aktie- kapital.	Indbetalt aktiekap.	Kapital- reserve.	Løpende livsforsikring.
		1000 kr.	1 000 kr.	1 000 kr.	1 000 kr.	Sum i 1 000 kr.
1914	9	11 787	4 462	4 421	5 989	353 175
1910	10	8 397	3 086	3 060	5 155	246 783

Nytegningen, som i 1910 var 37.7 mill. kr., utgjorde i 1914 47.6 mill. kr. I hele perioden er der tegnet nye livsforsikringer for et beløp av 213.6 mill. kr. imot 145.0 mill. kr. i foregaaende femaarsperiode. Livsforsikringssum pr. indbygger var i 1910 kr. 103 og i 1914 kr. 144 (regnet med de norske selskapers forsikringssum). 12 utenlandske livsforsikringsselskaper hadde i 1913 en præmieindtægt paa norsk forretning av 2.1 mill. kr. og en løpende livsforsikringssum av 76.8 mill. kr.

Noget nyt selskap er ikke stiftet. Derimot har et selskap «Andvake» — paa grund av forskjellige vanskeligheter i 1915 maattet ophøre med sin virksomhet.

Sjøforsikring. Denne branche har altid lidt under de vanskeligheter som en utøilet konkurranse skaper. Virksomhetens avkastning har derfor været minimal. Stiftelsen av «Sjøassurandørernes Centralforening» i 1911 har dog i nogen grad hjulpet paa disse forhold.

Sjøforsikringens vekst i perioden vil sees av følgende tal:

Ved utgangen av:	Antal selskaper.	Brutto- præmier.	Aktiekapital.	Indbetalt aktiekapital.	Kapital- reserve.
		1000 kr.	1 000 kr.	1 000 kr.	1 000 kr.
1914	11	26 200	16 600	9 053	3 328
1910	6	9 058	7 300	1 813	1 728

Som det vil sees, er selskapenes antal vokset til næsten det dobbelte, mens præmien — hvori er indbefattet brandforsikringsselskapenes sjøforsikring — næsten er tredoblet, og aktiekapitalen mere end fordoblet.

Denne sterke utvikling skyldes ikke bare selskapenes stadig stigende tilbøielighet til deltagelse i utenlandsk forretning, direkte og indirekte, eller vor handelsflaates og de av den baarne værdiers vekst, men tillike og ikke i ringe grad krigen. Den ved initiativrike forsikringsmænd og offentlige myndigheters samarbeide skapte krigsforsikring — den gjensidige forsikringsindretning for kasko, «Krigsforsikringen for norske skibe», oprettet i henhold til lov av 21 august 1914, og «A/S Norsk Varekrigsforsikring», stiftet 9 september 1914 — befriet sjøassurandørerne for enhver skade som følge av krigsforanstaltninger og gav dem tillike ved deltagelse i varekrigsforsikringen adgang til en forretning som gjennomgaaende har vist sig meget lønnende. «Krigsforsikringen» hadde ved utgangen av det første regnskapsaar en forsikringssum av 546 mill. kr. med en præmie-

indtægt av 13.4 mill. kr. Skaderne utgjorde inklusive skadereserve 21.1 mill. kr. «A/S Norsk Varekrig» har en aktiekapital av kr. 1 300 000. Selskapet er dannet efter overenskomst mellem staten og forsikringsselskaper. Hver av disse parter overtar 40 pct. av den risiko som tegnes — indtil 1 mill. paa en kjø.

Flere av de ældre sjøforsikringsselskaper har utvidet kapitalen, og nye selskaper er stiftet, nemlig et reassuranseselskap — «A/S Norske Reassurance-selskap» — det første i sit slags hos os —, hvis virksomhet væsentlig omfatter sjø- og krigsforsikring, samt 8 sjøforsikringsselskaper, hvorav 5 i 1915, og 2 krigsforsikringsselskaper.

De fleste sjøforsikringsselskaper har utvidet virksomheten til brandforsikring.

Alene de i 1915 stiftede nye selskaper har forøket den i sjø- og krigsforsikring engagerede kapital med 6.7 mill. kr., hvorav 2.5 mill. kr. indbetalt.

41 utenlandske sjøforsikringsselskaper hadde i 1913 paa norsk forretning en præmieindtægt av 8.3 mill. kr.

I andre brancher er der i perioden stiftet 2 ulykkesforsikringsselskaper — begge aktieselskaper — samt 1 gjensidig selskap for husdyr- og brandforsikring.

For disse branchers vedkommende er der forøvrig intet særlig at bemerke.

4. Skipsfart.

Hvorledes den i byen hjemmehørende handelsflaate har utviklet sig i femaaret, fremgaar av nedenstaaende fra Sjøfartskontorets Aarbok hentede opgave:

Pr. 31 december.	Dampskibe.		Motorfartøier.		Seilskibe.		Tilsammen.	
	Antal.	Tonnage.	Antal.	Tonnage.	Antal.	Tonnage.	Antal.	Tonnage.
1911.	335	393 520	8	389	55	63 810	398	457 719
1912.	349	414 276	11	558	57	61 173	417	476 007
1913.	375	454 444	12	589	49	50 212	436	505 245
1914.	385	471 085	17	3 471	49	48 297	451	522 853
1915.	404	543 120	22	9 154	55	49 209	481	601 483

Det bemerkes at ovenstaaende opgave angir brutto tonnagen for samtlige i Kristiania tolddistrikt hjemmehørende, registreringspligtige fartøier (d: dampfartøier paa 25 ton og derover og seilfartøier paa 50 ton og derover).

Mens dampskibene viser uavbrutt vekst saavel i antal som tonnage, er, som det vil sees, antallet av seilskibe gaat noget tilbake i femaaret, idet dog antallet i 1915 gik op igjen i det samme tal som det var ved periodens begyndelse.

Hvad angaar skipsfartens bevegelse paa Kristiania havn i femaaret, skal man i det hele tat henvise til den Officielle Statistik samt til de aarlige børsberetninger. Den samlede ved byens toldsted ind- og utklarerte tonnage i inden-

og utenlandsk fart viser et nogenlunde konstant forhold gjennom periodens 4 første aar; i 1915 var der endel økning. De stadig paagaaende arbeider for at skaffe trafikken bedre byggeplads er fortsatt ogsaa i sidste femaar; herom henvises nærmere til havneingeniørvæsenets under avsnit 5 indtagne beretning.

F r a g t m a r k e d e t. Perioden indlededes med en paatagelig bedring fra forrige periode. Verdensomsætningen steg, og behovet for mere tonnage viste sig ved stigende fragter. Aarene 1912 og 1913 blev udmerkede aar, endog for seilskibsflooten. Dette medførte adskillig nybygning, og allerede i sidste halvdel av 1913 merket man adskillig mindre behov for tonnage. Den nedadgaaende tendens fortsatte i 1914. Ogsaa under de to første krigsmaaneder vedblev fragtene at ligge nede, samtidig som skibsfarten ved minefare og undervandsbaater gjordes risikabel. Imidlertid oprettedes ved samarbeide mellem statsmagtene og de private sjøforsikringsselskaper en tvungen gjensidig forsikringsindretning, «Krigsforsikringen», til assurance av norske fartoier mot krigsfare. Dette virket beroligende, men øket selvfølgelig skibsutgiftene.

Efterhvert som krigen trak i langdrag, økedes behovet for tonnage, idet bl. a. en stor del engelsk og fransk tonnage blev trukket ut av det ordinære fragtmarked til troppetransport og krigsmateriel.

De tyske, østerrikske og russiske handelsfloater er praktisk talt sat ut av spillet, samtidig som en lang række nøytrale skibe er ødelagt ved miner, torpedert eller brændt av undervandsbaater.

Det har væsentlig gaat ut over Norge, som ved femaarsperiodens utløp ialt har mistet ca. 90 — nitti — damp- og seilskibe paa tilsammen over 100 000 ton til en assurancesum av ca. 24 mill. kroner.

Herav falder paa Kristiania 15 skibe paa tilsammen 19 314 ton.

Behovet for tonnage er saaledes blit enormt, og fragtene har været eventyrlige. Aaret 1915 maa betegnes som det for rederne gunstigste aar man kjenner i skibsfartens historie.

5. Kommunale forhold.

a) Kommunalhusholdning m. v.

Kommunens inntægter og utgifter er steget betydelig i femaarsperioden.

Skatteren er gaat ned til mellom 9 og 10 pct., samtidig som indførelsen av selvangivelse medførte en betydelig økning av antagen formue og inntægt, fra henholdsvis kr. 415 og 126 mill. i 1911 til 750 og 217 mill. kr. i 1915. Mens de regnskapsførte utgifter i 1911 utgjorde kr. 16 933 553 med en underbalanse av kr. 132 309, var de tilsvarende tal for 1914—1915 henholdsvis kr. 25 303 650¹⁾ og kr. 260 000.¹⁾ Det ekstraordinære budjet viste i 1911 en utgift av kr. 6 473 827 mot i 1915 kr. 8 796 335.¹⁾

¹⁾ Budgettert.

I femaarsperioden er optat følgende obligationslaan: kr. 5 199 840 i 1911, kr. 9 120 000 i 1912, kr. 15 427 500 i 1914.

Kommunens samlede laanegjæld, som ved periodens begyndelse utgjorde 47.0 mill. kr., er ved dens utgang gaat op til 74.4¹⁾ mill. kr. Til forskjellige kommunale foretagender er i aarene 1 januar 1911—30 juni 1915 anvendt av laanemidler ialt kr. 28 437 477 mot kr. 11 413 250 i det foregaaende femaar. Specifikation over anvendelsen vil findes i den komm. statistiske aarbok.

Resultatet av byskatligningene i perioden fremgaar av følgende tal:

A a r.	Antal skat- ydere (o: antal l.-nr. i byskat- lign.)	Indtægts- skat.	Antat formue.	Antat indtægt.	Skatbar indtægt.
		1000 kr.	1000 kr.	1000 kr.	1000 kr.
1910	81 144	6 966	396 243	118 585	53 034
1911	83 264	7 335	415 130	125 658	57 030
1912	{ 88 206	7 777	455 261	136 178	63 764
1913 (¹ / ₁ — ³⁰ / ₆)		3 775			
1913—1914	98 294	9 421	626 789	172 910	89 464
1914—1915	107 058	10 776	694 576	198 402	108 178
1915—1916	112 269	12 850	749 571	217 497	122 445

Den aarlige procentforhøielse har utgjort:

A a r.	Antal skat- ydere (o: antal l.-nr. i byskat- lign.)	Indtægts- skat.	Antat formue.	Antat ingtægt.	Skatbar indtægt.
	Pct.	Pct.	Pct.	Pct.	Pct.
1910—1911	+ 2.61	+ 5.34	+ 4.77	+ 5.96	+ 7.53
1911—1912	+ 5.93	+ 5.98	+ 9.67	+ 8.37	+ 11.81
1912—1913/14	+ 11.44	+ 21.14	+ 37.68	+ 26.97	+ 40.30
1913/14—1914/15	+ 8.92	+ 14.39	+ 10.81	+ 14.74	+ 20.92
1914/15—1915/16	+ 4.87	+ 19.25	+ 7.92	+ 9.62	+ 13.19

Der utlignedes skat paa indtægten efter følgende forholdstal: i 1911 kr. 11.33 pr. 100 kr. skatbar indtægt, i 1912 kr. 10.70, i 1913—1914 kr. 9.11, i 1914—1915 kr. 8.68 og i 1915—1916 kr. 9.26.

¹⁾ Pr. 30 juni 1915.

Angaaende antallet av tinglæste og avlæste panteheftelser, tvangsauktioner, eksekutioner, utpantninger m. v. henvises til de respektive tabeller i den kommunale statistiske aarbok.

A a r.	Utlignet skat paa			Antal skattepligtige eiendomme.	Takstværði av		
	ubebygget grund.	bebygget grund. ¹⁾	faste eiendomme.		ubebygget grund.	bebygget grund (inkl. husene).	grund ialt.
1911	192 637	3 473 934	3 666 571	8 789	48 159	530 757	578 916
1912 ¹⁾	156 919	3 544 753	3 701 672	8 801	34 871	488 931	523 802
1913—1914 .	163 298	3 401 696	3 564 994	8 863	29 690	485 956	515 646
1914—1915 .	174 399	3 454 261	3 628 660	8 913	29 067	493 466	522 533
1915—1916 .	197 338	3 509 345	3 706 683	9 003	28 191	501 335	529 526

Ialt utlignedes i byskat i 1911 kr. 11 001 077 mot kr. 16 557 134 for 1915—1916.²⁾

b) Politiets

organisation har i femaaret 1911—1915 ikke undergaat væsentlig forandring.

Embedsetaten blev i 1912 forøket med 1 politifuldmægtig.

Den underordnede styrke, som i 1910 utgjorde 436 mand, er i femaaret steget til 478 mand.

Det ridende politis hester er i tidsrummet forøket med 8.

Kontorpersonalet er i femaaret øket fra 15 til 17 kontorister foruten politisekretæren.

De samlede utgifter til politiet var i

1911	kr. 915 538,	hvorav av kommunen	kr. 877 189
1912 ³⁾	« 1 461 023,	—«—	« 1 400 453
1913 ⁴⁾	« 1 096 789,	—«—	« 1 055 103
1914 ⁴⁾	« 1 137 243,	—«—	« 1 095 352
1915 ⁴⁾	« 1 175 791,	—«—	« 1 126 833

Statskassen bærer desuten størsteparten av lønningene til politiets embedsmænd.

Vedkommende politiets virksomhet kan for femaaret 1911—1915 henvises til politikammerets aarsberetninger.

Her skal alene hitsættes 2 tabeller: nr. 1 vedkommende ordenspolitiet, nr. 2 vedkommende opdagelsespolitiets virksomhet:

I. Tabel over antallet av anmeldelser for politiforseelser, av de i anledning av saadanne forseelser for politiet vedtagne eller i politisaker ilagte straffebøter samt av offentlige politisaker vedkommende Kristiania by.

¹⁾ Efter den almindelige omværdsettelse 1910—1911.

²⁾ Budgettert beløp.

³⁾ Gjælder tidsrummet 1 januar 1912 til 30 juni 1913.

⁴⁾ Gjælder henholdsvis budgetaarene 1913—1914, 1914—1915 og 1915—1916.

A a r.	Antal anmeldelser for politiforseelser.	Antal straffebøter.	Antal offentlige politisaker.
1911.....	30 254	22 232	562
1912.....	31 938	22 345	524
1913.....	32 459	21 930	622
1914.....	32 443	21 667	714
1915.....	35 059	24 636	693

II. Opgave over antallet av anmeldelser m. v. ved opdagelsespolitiet i Kristiania i aarene 1911—1915.

Aar.	Anmeldte forbry- delser begaat her.	Herav opdaget.	Forbry- delser begaat utenfor Kristiania.	Arrestan- tenes antal.	Brand- anmel- delser.	Anmel- delser om for- ulykkede.	Anmel- delser om savnede personer.	Anmel- delser om tapte saker.
1911.....	8 568	5 242	1 672	1 034	282	81	382	547
1912.....	9 121	5 563	1 752	1 105	262	90	432	539
1913.....	9 575	5 932	1 821	1 241	324	125	458	543
1914.....	8 884	5 997	2 047	1 421	302	108	367	537
1915.....	8 969	5 926	1 787	1 373	276	89	346	450

c) Kristiania Brandvæsen.

Brandkorpsets samlede styrke var ved utgangen av 1915: brandchef, assistent, overbrandmester, 9 brandmestere, 31 formænd, idet man fra 1911 fik bevilgning til en overtallig formand til erstatning av den brandmesterstilling som blev inddraget i 1907, 2 staldkarer, 2 maskinister, 95 brandkonstabler. Der blev bevilget til 2 nye brandkonstabler fra 1 juli 1914.

Materiel. En elektroautomobil indkjøpt 1911. Til Hegdehaugens station anskaffedes en stige 1914. Samme aar indkjøpt 2 Drägerrøkhjelm, som kjøres paa Hovedstationens og Grünerløkkens stiger.

Brandkummenes antal, som i 1910 var 2084, var ved utgangen av 1915 2095, dertil 107 hydranter. Opsætning av hydranter blev begyndt i 1910.

Brandstationene. Ombygningen av Grønlands brandstation blev fuldført i april 1913 til en samlet utgift av kr. 28 992. Ved den nye brandstation, i Aasengaten 10 b, for Sagene distrikt begyndte grundarbeidet 7 august 1913. Bygningen blev av byggekomiteen erklært færdig til indflytning 10 oktober 1914. Overflytningen foregik 24 oktober s. a. Til bygningen anvendtes kr. 127 700. For Hegdehaugens, St. Hanshaugens og Vaalerengens distrikter leies fremdeles de samme lokaler. Den samlede leiesum er siden 1911 forøket fra 3 320 til 3 720 kr. Samtidig er 2 000 kr. utgaat for leie av Sagenes station i

Maridalsveien. Et forslag om en foreløbig bevilgning av 200 000 kr. til paa-begyndelse av ny Hovedbrandstation i Raadhusgaten 19 blev i 1914 ikke bifaldt.

Brand- og polititelegraphen. I den forløpne femaarsperiode er bevilget kr. 48 000 til en fullstendig ombygning av brandtelegraphen efter Siemens & Schuckert's anbud. Arbeidet er fuldført med undtagelse av de vestre bydele med St. Hanshaugen, som vil bli fuldført i løpet av 1916.

Præmie- og understøttelsesfondets formue var ved utgangen av 1915 kr. 59 123.62. Der blev for 1915 bevilget kr. 2 830 som understøttelser til 3 fhv. brandmænd, til en brandmands efterlatte barn og til 9 enker.

Redningsvæsenet. Redningsstiger findes der endnu ikke anledning til at anbringe ved de leiede brandstationer for Vaalerengen og St. Hanshaugen, da pladsen her ikke tillater det. For Sagenes station har man bestilt stige, men leveringen forsinkes paa grund av krigen. Til Hegdehaugen bevilgedes i 1914 1 hest mere for stigen og for Sagenes station 2 hester for samme bruk.

Forulykket ved indebrænding eller som følge av brandsaar eller kvælning ved røk:

	1911.	1912.	1913.	1914.	1915.
Mænd.....	-	1	1	-	1
Kvinder.....	1	-	1	-	2
Barn.....	2	2	1	1	1
Sum	3	3	3	1	4
Antal brande meldt brandvæsenet ...	257	248	307	281	257
Brandskadede bygninger.....	170	106	155	154	156

Feiervæsenet. Spørsmålet om hvorvidt feiervæsenet skulde gaa over til en kommunal forvaltning, er under behandling av en av formandskapet nedsat komité. I møte 8 december 1915 er besluttet en omregulering av distriktenes antal fra 18 til 16. Grunden hertil var de gjennemgaaende stigende utgifter og synkende inntægter i distriktene.

Vandvæsenet. Byens vandforsyning foregaar gjennom to særskilte kommunen tilhørende vandverker, nemlig Maridalsvandverket og Sognsvandverket; desuten findes et mindre, privat vandverk, kaldt Frøensvandsledningen. (Dette sidste benyttes nu kun av 15 konsumenter.)

De to byen tilhørende vandverker er i økonomisk henseende slått sammen, hvorfor begges rørnet, som gjensidig supplerer hverandre, er behandlet underett.

Vandverkets rørnet er jevnlig blit utvidet, eftersom den tiltagne bebyggelse har krævet det. Rørnettet, som ved begynnelsen av femaaret var 210 344 l. m. og forsynte 86 stkr. offentlige vandposter og fontæner samt 7 203 eiendomme, hadde ved femaarets slutning en længde av 223 182 l. m. og forsynte 78 stkr. offentlige vandposter og fontæner samt 7 530 eiendomme.

Byens vandforbruk bestemmes fra 1 december 1914 ved 2 stkr. vandmaalere

anbragt paa hovedvandleddningene fra Maridalsvandet ved Brække og for Sognsvandets vedkommende dels ved maaler i indtaket ved Gaustad og dels ved maaler paa den 229 mm. høitryksledning til Kirkeveien.

Vandforbruket har været i :

A a r.	Maridalsvandverket.	Sognsvandverket.	Tilsammen.
1911	11 965 500 m ³	1 125 290 m ³	13 090 790 m ³
1912	12 480 800 -	1 418 700 -	13 899 000 -
1913	13 087 800 -	1 212 839 -	14 300 639 -
1914	14 827 000 -	1 241 850 -	16 068 850 -
1915	12 436 101 -	1 306 260 -	13 742 361 -

Av større vandleddninger som er utført i femaaret, kan merkes :

Fuldførelse av den i forrige femaarsberetning omtalte 381 mm. vandleddning fra krydset av Uelands gate og Gjetemyrsveien, gjennom Gjetemyrsveien og St. Hanshaugens park til St. Hanshaugens reservoir i en samlet længde av 1348.9 m., hvorav 700 m. var lagt i forrige femaar.

Anlæg av 229 mm. vandleddning i Korsgaten mellem Thv. Meyers gate og Nedre gate i en længde av 268.3 m. Den ældre 102 mm. ledning paa denne strækning er sløifet.

Anlæg av 203 mm. vandleddning i Kongens gate fra den ældre brandkum ved opfostringshuset og sydover i en længde av 39.1 m.

Omlægning av 305 mm. vandleddning i Slemdalsveien fra svingen ovenfor Majorstuveien og henimot Majorstuveien i en længde av 164.6 m. Fra enden av 305 mm.-ledningen er lagt en midlertidig 229 mm. ledning vestover til den gamle ledning i en længde av 48.5 m. Herved er sløifet 176 m. 305 mm. ledning.

Anlæg av 203 mm. vandleddning paa Vippetangen fra 3 m. vestenfor gammel kloak-kum paa kommunens kultomt til en ny kum ved Kongens gates forlængelse i en længde av 131.2 m.

Anlæg av 178 mm. vandleddning i Stockholmsgaten fra ældre kum i Rosenhofgaten til ny kum i Konghellegaten i en længde av 164.3 m.

Desuten er et større antal 152 mm. og 127 mm. vandleddninger anlagt og omlagt paa forskjellige steder i byen.

Foruten de foran nævnte anlæg av nye og omlægning av ældre hovedledninger har man opført en ny dam av granit istedetfor den gamle dam ved Store Aaklungen; et utjevningsreservoir er bygget paa Nygaard, og paa de to hovedledninger fra Maridalsvandet er indsat 2 stkr. partialvandmaalere efter Siemens' patent ved Brække. En detaljert beskrivelse av anordningen er medtat i vandvæsenets rapport for november 1914.

Anlæg av reservoir og pumpestation paa Ekeberg for sjømandsskolen samt anlæg av ny tilførselsledning som tunnel gjennom Grefsenaaen fra Maridalsvandet til Østre Grefsen er paabegyndt.

Kloaknettet hadde ved femaarets begyndelse en samlet længde av 172 103 l. m., hvorav 148 740 l. m. var rørkloak, 20 931 l. m. murkloakker og 2 432 l. m. betonkloakker. Det hadde ved dets slutning en længde av 185 780.6 l. m., hvorav 160 774 l. m. var rørkloakker, 21 022.1 l. m. murkloakker og 3 984.5 l. m. betonkloakker.

Av større anlæg er utført i femaaret:

Anlæg av 610 mm. kloak i Lassons gate fra kum paa murkloakken til krydset av Huitfeldts gate i en længde av 57.2 m.

Anlæg av 610 mm. kloak i Huitfeldts gate fra Lassons gate til Observatoriegaten i en længde av 58.5 m. Den ældre 305 mm. ledning paa denne strækning er sløifet.

Anlæg av 457 mm. kloak i Observatoriegaten fra Huitfeldts gate til Ruseløkveien i en længde av 90.25 m. Den ældre 229 mm. kloak i Observatoriegaten fra nr. 25 til Ruseløkveien er sløifet.

Anlæg av 457 mm. kloak i Ruseløkveien fra Observatoriegaten til Cort Adlers gate i en længde av 95.9 m. Den ældre 229 mm. kloak er sløifet.

Anlæg av 105 × 70 cm. betonkloak i Eckersbergs gate mellem Frognerveien og Prof. Dahls plads i en længde av 518.0 m. Den ældre 533 mm. ledning paa samme strækning er sløifet.

Anlæg av 90 × 60 cm. betonkloak over Prof. Dahls plads fra Eckersbergs gate til krydset av Prof. Dahls gate og Neberggaten i en længde av 101.50 m.

Anlæg av 90 × 60 cm. betonkloak i Neberggaten fra Prof. Dahls gate til Mariegade i en længde av 236.90 m. Den ældre 381 mm. ledning er sløifet i samme længde.

Anlæg av 610 mm. kloak i Mariegade fra Neberggaten til Majorstuveien i en længde av 68.7 m.

Anlæg av 610 mm. kloak i Sorgenfrigaten fra Majorstuveien til Bogstadveien i en længde av 185.15 m. Den ældre 305 mm. kloak er sløifet i samme længde.

Anlæg av 650 mm. kloak i Bogstadveien fra Sorgenfrigaten til Industrigaten i en længde av 184.50 m. Den ældre 305 mm. kloak er sløifet paa denne strækning.

Anlæg av 610 mm. kloak i Industrigaten fra Bogstadveien til Ole Viigs gate i en længde av 93.50 m. Den ældre 305 mm. ledning er sløifet paa samme strækning.

Anlæg av 533 mm. kloak i Industrigaten fra Ole Viigs gate til Hammerstadgaten i en længde av 111.60 m. Den ældre 305 mm. kloak er sløifet i samme længde.

Anlæg av 457 mm. kloak i Industrigaten fra Hammerstadgaten til Schönings gate i en længde av 69.5 m. Den ældre 305 mm. ledning er sløifet paa samme strækning.

Anlæg av 650 mm. kloak i Hegdehaugsveien fra Josefines gate til utenfor nr. 34 Hegdehaugsveien i en længde av 51.1 m. Den ældre 457 mm. ledning paa denne strækning er sløifet.

Anlæg av 457 mm. kloak i Trondhjemsveien fra ældre kum paa tunnelen til hjørnet av Rosenhofgaten i en længde av 203.6 m.

Anlæg av 533 mm. kloak i Sars's gate fra den ældre 94 × 63 cm. kloak ved Jens Bjelkes gate til forbi nr. 2 Sars's gate i en længde av 120.3 m.

Anlæg av 105 × 70 cm. betonkloak i Thurmanns gate mellem Uelands gate og Stockfleths gate i en længde av 129.7 m.

Anlæg av 1.5 × 1.0 m. tømuret granitrende for Akersbækken fra ældre overdækning ved Claus Riis's gate til henimot Nords isdam i en længde av 138.60 m.

Anlæg av 610 mm. ledning videre op til kum i krydset ved Thurmanns gate i en længde av 349.9 m.

Anlæg av 90 × 60 cm. betonkloak paa Svendengen i en længde av 34.6 m. Den ældre murkloak paa denne strækning er sløifet.

Anlæg av 610 mm. ledning i Lille Strandgate fra Jernbanegaten til Gunerius gate i en længde av 132.05 m. Den ældre 457 mm. ledning er sløifet paa samme strækning.

Anlæg av 610 og 533 mm. ledning i Nygaten fra Gunerius gate til Storgaten i en længde av henholdsvis 58.30 m. og 89.10 m. Den gamle 381 mm. ledning er sløifet i samme længde.

Anlæg av 533 mm. kloak i Sigurds gate fra Jens Bjelkes gate til Kolstadgaten i en længde av 101.70 m. Den ældre 457 mm. ledning sammesteds er sløifet.

Anlæg av 457 mm. ledning i Bergens gate fra Sarpsborggaten til Holmestrandsgaten i en længde av 75.70 m.

Desuten er anlagt og omlagt en række 229 mm., 305 mm. og 381 mm. kloakledninger paa forskjellige steder i byen.

Foruten de nævnte arbeider er renseanlægget ved Skarpsno, som blev paabegyndt i forrige femaarsperiode, fuldført og tat i bruk i august 1911.

Paa Grev Wedels plads og paa Jernbanetorvet er der anlagt rensestationer i forbindelse med pumpeanlæg og separatledninger; begge anlæg blev sat i drift i december 1913. Nærmere beskrivelse av anlæggene er indtat i forvaltningsberetningen for 1914—1915.

V e i v æ s e n e t. Følgende gater er oparbeidet:

1911.

Gyldenløves gate langs nr. 38, 40, 43 og 47 Gyldenløves gate og nr. 22 Tidemands gate.

Tidemands gate langs nr. 43 Gyldenløves gate.

Jens Bjelkes gate fra nr. 79 samme gate til Sverres gate.

Schönings gate mellem Vibes gate og Industrigaten.

Vaskeribakken - Torvgaten og Møllergaten.

Eckersbergs gate - Gimleveien og Ths. Heftyesgate.

Neuberggaten - Bogstadveien og nordgrænsen av nr. 22 og 27 Neuberggaten.

Ths. Heftyes gate utenfor nr. 16, 23 og 25.

Reichweins gate, nordre fortaug mellem Parkveien og nr. 2 Reichweins gate.

Ole Viigs gate fra Kirkeveien til og langs nr. 25 Ole Viigs gate.

Bogstadveien brolagt mellem Josefines gate og Industrigaten.

Pilestrædet brolagt mellem Edv. Storms gate og Mauritz Hansens gate.

1912 og 1ste halvdel av 1913:

Stensberggaten mellem Ullevaalsveien og Sofies gate.

Fagerborggaten - Pilestrædet og Fastings gate.

Ths. Heftyes gate langs nr. 9 og 11 Elisenbergveien samt nr. 37 Ths. Heftyes gate.

Sexes gate mellem Sørligaten og Havegaten.

Sorgenfrigaten og Ole Viigs gate utenfor nr. 14, 15, 16, 17 og 19 Sorgenfrigaten samt nr. 43 og 45 Bogstadveien.

Sannergaten mellem Christies gate og Dælenenggaten.

Schlepppegrells gate mellem Falsens gate og Christies gate.

Munkedamsveien utbedret mellem Lassons gate og nr. 84 Munkedamsveien.

Kjørbar forbindelsesvei mellem den oparbeidede del av Arendalgaten og Stavangergaten.

Schultz's gate mellem Bogstadveien og sydgrænsen av nr. 16 Schönings gate.

Løkeberggaten utenfor nr. 2, 4 og 5 samme gate samt nr. 59 Gjetemyrsveien.

Sannergaten mellem Toftes gate og Christies gate.

Cementhellefortaug gjennom Slotsparken fra det brolagte fortaug i Slotsbakken til Uranienborgveiens og Wergelandsveiens kryds med Parkveien.

Hammerstads gate langs nr. 32 Sorgenfrigaten.

Stensberggaten langs nr. 38 Pilestrædet.

Trudvangveien og Jacob Aalls gate langs nr. 34 Jacob Aalls gate.

Dælenenggaten mellem Kjøbenhavngaten og Stockholmgaten.

Sars's gate fra Jens Bjelkes gate til nordgrænsen av nr. 2 Sars's gate.

Stensberggaten og Falbes gate utenfor nr. 1 Falbes gate og nr. 26 Stensberggaten.

Hammerstadgaten langs nr. 27 Sorgenfrigaten.

Passage fra den oparbeidede del av Benneches gate ind til Bislet lekeplads.

Rosenhofgaten fra Trondhjemsveien til Stockholmgaten.

Glückstads gate mellem Stensberggaten og Dovregaten.

Nils Huus's gate fra Meinichs gate til og langs nr. 22 Fredrik Glads gate.

Tidemands gate mellem Professor Dahls gate og Munthes gate.
 Svingen mellem Ekebergveien og Utsigten.
 Erlings gate mellem Svingen og Egnehjemsveien.
 Bogstadveien brolagt mellem Industrigaten og Valkyrjegaten.

1913—1914:

Lindemans gate langs nr. 11 Schaftegaten.
 Balders gate mellem Frognerveien og Løvenskiolds gate.
 Nobels gate utvidet mellem Drammensveien og Bygdø allé.
 Mogens Thorsens gate langs nr. 38 samme gate..
 Parkveien mellem Munkedamsveien og Observatoriegaten.
 Gjetemyrsveien utvidet mellem Colletts gate og indgangen til Nordre gravlund.
 Sukkerhustomten planert foran den nye skolebygning i Vaterland.
 Tidemands gate fra nr. 6 samme gate til Gyldenløves gate.
 Jens Bjelkes gate mellem Tøiengaten og Sørligaten.
 Fredrik Glads gate utenfor nr. 22 samme gate.
 Dronning Mauds plads.
 Idrætsplads paa Frogner.
 Middelthuns gate mellem Kirkeveien og Harald Haarfagres gate.
 Platous gate mellem Schweigaards gate og Stiklestadgaten.
 Schwensens gate mellem Dalsbergstien og Ullevaalsveien.
 Kjelberg plads.
 Abels gate utenfor nr. 23 Ths. Heftyes gate.
 Neuberggaten mellem Professor Dahls gate og sydsiden av nr. 18 Neuberggaten.
 Sorgenfrigaten utenfor nr. 29 og 32 samme gate.
 Schönings gate - nr. 33 Sorgenfrigaten.
 Odens gate langs nr. 35 Frognerveien.
 Gyldenløves gate langs nr. 37 samme gate.
 Frognerveien utvidet mellem Frogner plads og iudkjørselen til Frogner hovedgaard.
 Gatearbeider rundt kjøthallen, nemlig: pladsen nord og vest for kjøthallen, Tomtebyggen
 fra Schweigaards bro til Grønlands torv, Grønlandskroken fra Bækkegaten og frem
 til Grønlands torv samt Bækkegaten mellem Schweigaards gate og Grønland.
 Uelands gate mellem Kjerschows gate og Thurmanns gate.
 Stockfleths gate - Kjerschows gate og Thurmanns gate.
 Pontoppidans gate - Uelands gate og Stockfleths gate.
 Thurmanns gate - Uelands gate og Stockfleths gate.
 Tøiengaten - Havegaten og Sexes gate.
 Sexes gate - Tøiengaten og Havegaten.
 Platous gate langs nr. 22 samme gate.
 Nils Juels gate mellem Munkedamsveien og Svoldergaten.
 Svoldergaten - Nils Juels gate og Gabels gate.
 Schönings gate - Industrigaten og Schultz's gate.
 Gangsti paa Rosenhof fra krydset av Stockholmgaten og Rosenhofgaten til friluftsbadet
 paa Rodeløkken.
 Passage fra Grønlandsleret til nr. 11 Platous gate.
 Karl Johans gate træbrolagt mellem Rosenkrantzgaten og Drammensveien.

1914—1915:

Parkveien mellem Drammensveien og Cort Adlers gate.
 Bentsebrogaten Vogts gate og Sandakerveien.
 Stockholmgaten - Marstrandgaten og Malmøgaten.
 Marstrandgaten - Københavngaten og Gøteborggaten.
 Industrigaten fra nordgrænsen av nr. 56 til og langs nr. 69 samme gate.

Valdresgaten fra Sannergaten til og langs nr. 2 Valdresgaten.
 Hammerstadgaten langs nr. 14 og 16 Schultz's gate.
 Fredrik Stangs gate langs nr. 45 Bygdø allé.
 Fredrik Stangs gate langs nr. 40 og 42 samme gate.
 Kongens gate mellem Bankpladsen og Myntgaten.
 Kirkeveien utvidet mellem Frogner plads og Valkyrjegaten.
 Bogstadveien utvidet mellem Kirkeveien og Harald Haarfagres gate.
 Valkyrjegaten utvidet mellem Kirkeveien og Harald Haarfagres gate.
 Eckersbergs gate utenfor nr. 5 Tors gate.
 Schönings gate langs nr. 19 samme gate og nr. 18 Schultz's gate.
 Verksgaten fra Karlstadgaten til 30 m. østenfor Snippen.
 Schlepperegells gate mellem Christies gate og Kjøbenhavngaten.
 Toftes gate brolagt Korsgaten og Helgesens gate.

Desuten er endel gater ombrolagt, idet den ældre brolægning er utskiftet og erstattet dels med ny sten, dels med træbrolægning.

I nedenstaaende tabel er opført utstrækningen av de i femaaret utførte nyarbeider og reparationer ved vei- og brolegningsvæsenet:

Der er utført:	1911.	1912—1913.	1913—1914.	1914—1915.	Tilsammen i femaaret.
1. Nyarbeider:					
Makadamisert kjørebane, l. m.	1 222	3 951	3 372	1 713	10 258
Gruset fortaug, l. m.	1 764	3 929	3 864	2 651	12 208
Brolagte og asfalterte fortaug, l. m.	421	1 223	616	477	2 737
Brolægningsarbeider i kjørebane og fortaug, m ²	18 034	26 154	15 015	23 193	82 396
Asfalteringsarbeider m ²	9 013	11 991	9 968	518	31 490
2. Reparationsarbeider.					
Kjørebane forsynt med nyt pukstendække, l. m.	18 200	14 330	15 290	14 140	61 960
Brolægningsarbeider i kjørebane og fortaug, m ²	21 271	23 751	11 398	10 683	67 103
Asfalteringsarbeider, m ²	2 546	3 823	472	—	6 841

Ved utgangen av budgetaaret 1914—1915 var utstrækningen av de offentlige pladser, kjørebane og fortaug inden Kristiania by følgende:

	Pladser m. ²	Kjørebane l. m.	Fortaug l. m.
som er forsynt med makadamisering	14 216	118 249	—
- - - - - grusning	—	—	122 906
- - - - - brolægning	55 143	35 419	71 852
- - - - - asfalt	4 947	—	42 660
Altsaa utstrækning av de nævnte pladser, kjørebane og fortaug ved utgangen av budgetaaret 1914—1915	74 306	153 668	237 418

Av foranstaaende tabeller vil sees at der ved utgangen av budgetaaret 1914—1915 forefandtes ca. 118 km. makadamiserte gater og veier inden byens grænser, og at herav ca. 62 km. eller vel $\frac{1}{2}$ i femaaret er blitt forsynt med nyt veidække.

Av arbeider utført ved beplantningsvæsenet kan merkes:

Beplantning og parklægning av haven ved Vaalerengens hovedgaard er fortsat.

Fortsat parklægning av arealet ved Fagerborg kirke.

Parklægningsarbeider er fortsat i Bjølsen park.

Likesaa parklægning av kommunens eiendom Drammensveien nr. 84.

Anlæg av plæner, veier og beplantninger i Frogner park.

7de juni-pladsen (ved krydset av Lakkegaten og Trondhjemsveien) er omlagt og beplantet efter en av gartner Nickelsen utarbeidet plan.

I anlægget i Piperviken ved Raadhusgaten er foretat endel forandringer og utbedringer.

Paa Ankerløkken er anlægget mellem elektricitetsverkets sekundærstation og Jakobskirken oparbeidet efter en dertil utarbeidet plan med anlæg av veier, opsætning av plængjærder m. v.

Palæhaven er omlagt med planering, spadning og tilsaaning av plæner, anlæg av blomsterbed, plantning av trær og busker, opsætning av plængjærder etc.

Endel av Bodsfængslets have langs Borggaten er indgjærdet og parklagt.

Skraaningen ved Framnæsveien er beplantet med prydbusker.

Paa St. Hanshaugen, i Kampens park, Victoria terrasse, Uranienborg park, anlægget ved Krohgstøtten, Studenterlunden m. fl. steder er der fortsat beplantninger.

Utbedring av byens alléplantninger har været fortsat.

Arealet av de av beplantningsvæsenet vedlikeholdte anlæg og pladser utgjorde det samme som i beretningen for 1906—1910 anført.

Hvad gaternes renhold, vanding m. v. angaar, kan anføres:

Renhold i den snebare aarstid er utført ved 30—35 feiemaskiner, 50—60 hester og ca. 200 mand. Natarbeide har ikke været drevet i de sidste par aar av femaarsperioden. Samtlige overtagne gater og pladser har været feiet fra 1 til 6 ganger ukentlig efter behovet.

Vinterarbeiderne har bestaaet i de samme som nævnt i forrige femaarsberetning.

Gjødselopsamling har aaret rundt været drevet i de mest trafikerte gater. Bortkjøring av den opsamlende hestegjødsel har været utført av Gaterenholdet.

Vanding av gaterne har været utført med indtil 47 vogner for 2 hester og 10—13 kjærre. Alle overtagne gater, veier og pladser samt private gater i størst mulig utstrækning har været vandet i den tørre aarstid. Spyling med slanger har været foretat, hvor nødvendigheten har krævet det. Gatevanding har i den varme aarstid været foretat fra 1—3 ganger daglig. Der er hertil samt til vanding for feiningen medgaat gjennemsnitlig pr. aar 234 000 m.³ vand.

Av inventar anskaffet i femaarsperioden kan merkes:

2 ishøvler, 1 hjulsneplø, 4 vandingsvogner, 8 feiemaskiner, 6 gjødselkjærre, 100 havebænker, 650 m. skinnegang, 19 vagger, 1 stentygger med petroleumsmotor, 5 kjørbare asfaltkjeler, 8 arbeidsvogner, 2 tjærespredningsmaskiner, 1 elektrisk motor til drift av singelharpe, 1 snekke og 3 sykler.

Havneingeniørvæsenet.

Træmasseskuret paa Grønlisbryggen er forlænget fra 63 m. til 140 m. I skuret er opsat et kranarrangement bestaaende av en 1.5 tons løpekran, som henger i en kranbro. Paa utsiden er opsat to 3 tons og en 1.5 tons kraner.

Grønlisbryggen er forlænget med 260 m. sydover over Grønliskjæret. Den er som tidligere bygget paa en undervandsmur av betonblokker, som paa den nordlige del hviler paa pæler nedrammede til fjeld og paa den søndre del, hvor fjeldet ligger høiere, enten paa sten- og grusfyldning eller direkte paa fjeld. Bryggen har en vanddybde av 8.0 m. De ytterste 80 m. er bygget som utstikker med en bredde av 25—40 m. Den indre side av denne utstikker og en 35 m. lang forbindelse til den nye kulbrygge er indskjernet ved bolverk.

Søndenfor Grønlisbryggen, langs stranden mot Kongshavn er bygget en 215 m. lang brygge med benævnelse Kulbryggen. Undervandsmuren, som bestaar av blokker i 5 høider, er ført ned til 8 m. De nordligste 30 m. er fundamentert dels paa pæler, dels paa stenfyldning, mens der for den øvrige del er sprængt fot i det brat avfaldende fjeld. Overvandsmuren er ført op til + 2.5 m. Ifølge overenskomst har statsbanerne bekostet anlægget av jernbanespor paa bryggerne øst for Lohavn. Kulbryggen er indtil videre stillet til disposition for hovedbanen for et kullosningsanlæg med kulbinge.

Det opfyltde areal for ny ballastbrygge utenfor havneingeniørvæsenets bassin er mot Lohavn indskjernet ved et 50 m. langt provisorisk bolverk.

Opfyldning er utført for 50 m. forlængelse av Sørangbryggen.

Paa Bispebryggen er der i henhold til koncession opsat 2 kullosseapparater av et kulimportfirma.

Paa Kranbryggen er opsat 2 elektriske lossekraner, 1 for 3 tons og 1 for 6 tons løft.

I forbindelse med nedrivning av bygningene paa Lille Strandgate nr. 4 og omregulering av Palæhaven er brolægningen paa Palæbryggen utskiftet med ny sten.

Paa Langbryggens nordre del er opført et 50 m. langt og 18 m. bredt indelukket vareskur av træ. 4 elektriske lossekraner er opsat, 3 for 3 tons og 1 for 6 tons løft.

Paa Revierbryggen er opført et 25 m. langt og 14.5 m. bredt aapent vareskur av træ.

Det ytterste skur paa østsiden av utstikker nr. II er forlænget med 20 m. nordover. Yderligere er opsat en 3 tons og en 6 tons transportabel elektrisk kran paa østsiden og en 3 tons paa vestsiden av utstikker nr. II.

Paa arealet utenfor utstikker nr. III har endel kornimportører paa nærmere specificerte koncessionsbetingelser opført en kornsilo med rumindhold for 10 000 tons korn. Havnevæsenet har brolagt arealet rundt bygningen og lagt jernbanespor paa begge sider.

Et 25 m. langt og 15 m. bredt indelukket vareskur av træ er opført sydligst paa utstikker nr. III.

Vippetangbryggen er forlænget 165 m. nordover. Undervandsmuren, som bestaar av betonblokker paa underlag av beton, hviler paa en i det brat avfaldende fjeld utsprængt murfot, paa enkelte steder ned til 17 m. under nul. Denne brygge er brolagt og forsynt med jernbanespor og kranspor, saavel paa den gamle som paa den nye del. Der er opstillet tre 3 tons og en 6 tons transportable elektriske kraner. I bryggens nordre ende er anordnet et trappeanlæg.

I tilslutning til Vippetangbryggen er der langs Akershusstranden bygget en 45 m. lang og 3 m. bred brygge i træ og jernkonstruktion.

For en utstikker ved Akershusstranden er opfyldningsarbeidet fortsat og bolverk delvis opført. Søndenfor utstikeren er der langs Akershusstranden bygget en 155 l. m. brygge i træ og jernkonstruktion og opført et 25 m. langt og 5 m. bredt lukket vareskur av træ. Træbryggen nordenfor er forlænget 18 m. indtil den nye utstikker.

Stenutstikkeren i Piperviken er forlænget med 32 m. Den er bygget paa 3 pillarer av betonblokker og granitmur med jernoverbygning og dobbelt plankedække.

I Filipstadbugten er opfyldningsarbeidet fortsat og bygning av kaimur paabegyndt, idet der er færdigbygget en ca. 70 m. lang strækning vestover fra indløpet til baathavnen. Denne mur er ogsaa bygget paa undervandsmur av betonblokker, fundamentert paa et betonunderlag støpt paa utsprængt murfot. Kailinjen ligger ca. 140 m. utenfor og parallelt med det gamle bolverk langs Filipstad, og vanddybden utenfor er ca. 9.2 m.

Begge utstikkere i Skarpsno er utvidet til 10 m. bredde og forlænget, den vestre utstikker med 25 m. og den østre med 20 m. Utvidelsen er utført som jernoverbygning med dobbelt plankedække paa aak av kreosoterte pæler.

Bøierne i Bjørviken laa tidligere i 2 rader med tilsammen 13 bøier. Disse er tat op, og der er nu lagt 7 bøier i en rad, alle for 6 fot skruer. Bøierne nr. 1 og 2 utenfor Revierbryggen samt nr. 3 og 5 i Piperviken er borttat. I Hovedøbugten er utlagt 3 nye bøier og utenfor Vippetangbryggen 1 ny bøie.

En ny merkeboie er utlagt nordenfor Dronningen ved indseilingen til baathavnen. Træhuset for fyret paa Stangskjærrabben er blit ombyttet med et av jern.

Den gamle 20 tons haandkran paa Fæstningsbryggen er solgt og fundamentet nedrevet.

Havnevæsenets mudderapparater har i femaarsperioden dels fortsat med havnens utdypning, dels været beskjæftiget ved de nye bryggeanlæg.

Av større anskaffelser kan nævnes 1 kompressoranlæg anbragt paa pram, drevet ved petroleumsmotor, som foreløbig anvendes til drift av boremaskine for fjeldsprængning undervands samt av en heisekran, 1 blandemaskine med elektrisk motor for blokkestopning, 1 transportabel blandemaskine med elektrisk motor, 1 benzinmotor for «Glimt» og 2 benzinmotorer til drift av dykkerpumpe samt 2 stkr. 24 m.³ jernlorjer.

Renholdswerket. Ved utløpet av forrige femaarsperiode var verkets stilling den at de aarlige utgifter var steget, saa verket hadde et underskud av omkring 100 000 kr. I terminen 1912—1913, d. v. s. hele driftsaaret 1912 og halvparten av kalenderaaret 1913 steg dette underskud til 210 780 kr. og i driftsaaret 1914—1915 til 258 330 kr. Av det sidstnævnte tal skyldes ca. 100 000 kr. prisstigninger paa grund av krigen. Fordyrelsen er hovedsagelig en følge av en forbedret renovationsmetode. Den overtømmning av privetindholdet som tidligere var almindelig, er mere og mere indskrænket. Men naar overtømmning falder bort, kan arbeiderne kun række at tømme et mindre antal privetbeholdere, og følgelig trænges et større antal arbeidslag. Arbeidslønnen forhøiedes i 1912 og atter fra juli 1915. Forsendelse av al søppel til Langøene har ogsaa øket omkostningene ved avfallsstoffenes bortskaffelse. Huseiernes avgifter beregnes fremdeles efter det reglement som blev vedtat av kommunestyret i 1899. Men i de mellemliggende aar har avgiftene for mange huseiere været reducert. Der har været arbeidet paa at faa avgiftene jevne for alle.

I 1912 fik Renholdswerket den første store bevilgning til at ombytte de midlertidige lokaler det før hadde maattet nøie sig med, med nye. Indtil 1915 er bygget ny stald for 128 hester paa Munkehagen, hvor der forresten ogsaa er istandsat en gammel stald for 32 hester og reparert nogen ældre spildtaug. Likeledes er der bygget verksteder, skosmie m. m. og reparert og anlagt nye veier.

Paa Langøene er forskjellige foranstaltninger truffet i anledning av fyldningen med søppel, og indlastningsskuret i Lohavn er fuldført. Egen bugserbaat er anskaffet.

Gasverket. Gasproduksjonen er steget fra 12 505 250 m.³ i 1910 til 17 532 191 m.³ i 1915.

Antal private konsumenter er steget fra 18 409 i 1910, hvorav 6 669 benyttet automatmaaler, til 24 228 i 1915, hvorav 12 502 med automatmaaler.

Antallet av gatelykter er steget fra 4 206 med 4 876 brændere i 1910 til 4 527 med 6 180 brændere i 1915.

I femaarsperioden 1911—1915 er der som overskud av driften tilflytt bykassen følgende beløp:

1911	kr. 147 615
1912	« 160 161
1913 1ste halvaar	« 81 711
1913—1914	« 156 000
1914—1915	« 204 000

Elektricitetsverket. Det kommunale elektricitetsverks ledningsnet er i tidsrummet 1911 til 30 juni 1915 betydelig utvidet, særlig i de ytre bydele. Det antal kilowatt som elektricitetsverket — til supplerings av sin egen strømproduksjon — har kjøpt fra A/S Glommens Træsliperi (Kykkelsrud), utgjorde i 1911 5 500 kw. og ved utgangen av 1915 8 500 kw.

Leveringen av elektrisk energi er steget fra 24 259 000 kilowattimer i aaret 1911 til ca. 46 712 000 ¹⁾ kilowattimer ved utgangen av budgetaaret 1914—1915 (30 juni 1915). Installationen for belysning er steget fra 9 524 kw. i 1911 til 16 925 pr. 30 juni 1915. For teknisk bruk var i aaret 1911 tilknyttet 9 602 kilowatt, mens der pr. 30 juni 1915 var tilknyttet 20 177 kilowatt.

Anlægskapitalen er steget fra kr. 8 645 236.68 i 1911 til kr. 17 848 100.04 pr. 30 juni 1915.

Driftsoverskuddet — efterat anlægskapitalen er forrentet — utgjorde i 1911 kr. 1 140 395.78 og pr. 30 juni 1915 kr. 1 965 255.28, hvorav kr. 625 000 er tilbakebetaling til laanefondet.

Kirke- og begravelsesvæsen, skolevæsen m. m.

I femaaret 1911—1915 er der ikke bygget nogen ny kirke.

Av arbeider i ældre kirkebygninger kan merkes Vor Frelzers kirkes oppudsning i anledning av jubilæumsgudstjenesten 17 mai 1914. Arbeidet, som bestod av en rensning av tak og vægger, utførtes i 1ste halvaar 1914.

Kirkens kor blev i 1911 utsmykket med 7 stkr. glasmalerier av maleren Vigeland. Utgiftene blev dækket av privat indsamlede midler.

Gamle Akers kirke er oppudset i 1912.

I Grønlands kirke utførtes likeledes i 1912 en oppudsning av kor, skib og hovedindgang, ved hvilket arbeide arkitekt Sverre Knudsen ydet sin assistanse.

Likeledes utførtes i 1911 en oppudsning av Kampens kirke i anled-

¹⁾ Herav er ca. 42 324 000 kw. levert fra Kykkelsrud.

ning av kirkens 30 aars jubilæum 29. november 1911. Ved privat innsamling var tilveiebragt kr. 3 000 til dekoration av kirkens kor ved maleren Thømt og til anskaffelse av blyvinduer sammesteds. De med vinduenes forandring nødvendiggjorte arbeider med sakristitakene og gjenmuring av to vinduer i koret saavel som oppudsningen av kor og skib utførtes ved kommunens foranstaltning. Sidstnævnte arbeider utførtes i henhold til formandskapets beslutning av 9 oktober 1911 og 29 november 1911.

Til et lavtryks damp-centralvarmeapparat i Petrus kirke var der paa budgettet for 1912 opført et beløp av kr. 26 100. Efterat kirkevergekontorets avdelingsingeniør ved formandskapets beslutning av 6 mars 1912 var tildelt et stipendium for under en reise i Schweiz at studere elektriske varmeanlæg for kirker, fremsatte kirkevergen forslag om et saadant anlæg, som viste sig at bli betydelig billigere, nemlig kr. 18 300, hvorav ca. 11 000 til det egentlige varmeanlæg. Anlægget har været i drift fra høsten 1913 og i enhver henseende svaret til forventningene.

For besparelser paa bevilgningen utførtes i 1913 en fuldstændig oppudsning av kirkens indre, likesom der for en særskilt bevilgning samtidig blev indlagt elektrisk belysning i kirken.

Til en større reparation av taarnet i Sagenes kirke blev der ved formandskapets beslutning av 18 november 1914, 20 oktober 1915 og 23 december 1915 stillet til disposition det nødvendige beløp.

Paa budgettet for 1914—1915, 1915—1916 og 1916—1917 har der været opført et større beløp til reparation av de tre nyeste kirker, Vaalerengens, Fagerborg og Frogner kirkes gavler. Reparationen har vist sig at være betydelig mere omfattende end forutsat og er endnu ikke avsluttet.

Ved bystyrets beslutning av 1 februar 1912 blev der bevilget et rente- og avdragsfrit laan til Grønlands menighet paa kr. 10 000 mot 1ste prioritet i det opførendes menighetshus, Grønlandsleret 41.

Paa Gamle Akers kirkegaard fortsattes utbedringen av den i forrige beretning omhandlede forstøtningsmur til utgift av ialt kr. 3 300. Ved det i 1913 besluttede salg av nr. 24 Maridalsveien blev 16.9 m.² tillagt kirkegaarden for at sikre en tilstrækkelig murfot for muren.

Forstøtningsmuren paa Vor Frelses gravlund er i 1914 utbedret for en utgift av ca. kr. 3 300.

Paa det ekstraordinære budget 1913—1914 er der bevilget kr. 73 000 til nyt kapel ved Sofienberg gravlund foruten kr. 3 000 til orgel og kr. 4 000 til forandring av det gamle kapel til bolig for formanden. Efter forslag av byggekomiteen blev der til en utvidelse av den projekterte kapelbygning paa budgettet for 1914—1915 bevilget kr. 10 000 foruten kr. 38 500 til en likbrændingsovn og to hydrauliske heiser. Anlægget er paa grund av de dyre tider og de vanskelige byggeforhold ikke paabegyndt.

Av eiendommen Hølsfyr er ved bystyrets beslutning av 1 februar 1912 avgitt ca. 11 maal grund til det mosaiske trossamfund for anlæg av en kirkegaard for samme. For kjøpesummen — kr. 500 pr. maal — og anlægsutgiftene,

som var anslaaet til kr. 4 500 og tillatt forskudsvis utredet av kommunen, er av kjøperne utfærdiget en 1ste prioritets obligation, som forrentes med og avdrages med tilsammen 6 pct. p. a. Anlægget blev først fuldført i 1916.

Av Vestre gravlund er der i anledning av Sørkedalsveiens utvidelse og anlæg av Smestadbanen med Akers kommune makeskiftet 140 m.² av grunden ved hovedindgangen mot 80 m.² av den nordvestligste del. Arbeidet med utvidelse av kirkegaarden blev paabegyndt høsten 1911, idet formandskapet 5 juli 1911 gav en forskudsbevilgning paa kr. 4 000, som væsentlig blev anvendt til overhvelvning av bækken gjennom kirkegaarden. Senere er arbeidet fortsat og endnu ikke færdig i 1915. Det til oparbeidelsen nødvendige beløp kr. 63 000 er fordelt paa de ordinære budgetter fra 1912 og utover. Samtidig er forskudsvis utredet ca. kr. 33 100 til opminering av fjeldgrave mot refusion av eventuelle fæstere.

Paa foranledning av et andragende fra Norsk likbrændingsforening er der fra kirkevergekontoret utarbeidet forslag til oparbeidelse av en urnelund paa 17 maal av den nordligste del av Vestre gravlund omkring krematoriet. Planen er utarbeidet av krematoriets arkitekt og senere omarbeidet av kontoret med bistand av bygartneren. Utgiftene, som er anslaaet til kr. 30 000, er bevilget paa det ekstraordinære budget for 1914—1915. Arbeidet tok sin begyndelse vaaren 1914 og er endnu ikke avsluttet.

Da krematoriet paa Vestre gravlund har vist sig litet baade med hensyn til plads for publikum, for kister og rum for askeurner, søkte likbrændingsforeningen om et avdragsfrit, rentebærende laan av bykassen paa kr. 25 000 til at utføre en tilbygning til krematoriet. Ved beslutning av 21 juni 1913 blev dette bevilget mot pant i krematoriet næsteften det tidligere laan paa kr. 15 000 og paa betingelse av at kommunen efter et tidsrum av 25 aar fra laanets utbetaling skal ha ret til at kræve sig pantet overdrat til eiendom mot utbetaling til likbrændingsforeningen av kr. 43 975.

Folkeskolerne.

Antallet av barn i alderen 6½ til 15 aar, som i 1910 var 40 930, har i 1914 gaat ned til 38 797. Av disse var henholdsvis 38 024 og 35 881 skolepligtige. Antallet av barn har saaledes gaat ned med 2 134 og av skolepligtige med 2 307. Av de skolepligtige barn søkte 29 498 eller 82.21 pct. folkeskolen, 6 264 eller 17.46 pct. andre skoler eller blev undervist privat, mens 119 barn ikke fik nogen undervisning. De tilsvarende tal i 1910 var 31 805 (83.64 pct.), 6 101 (16.05 pct.) og 118.

I løpet av femaaret er opført nye skolebygninger (utvidelser) ved Sofienberg, Vaterlands, Uranienborg og Bjølsen skoler. Den nye bygning ved Sofienberg skole blev tat i bruk fra 1 april 1912, de øvrige fra sommeren 1913. For Ullevaalsveiens skole (særskole) er der opført ny skolebygning, som blev tat i bruk fra sommeren 1913.

Byen hadde i 1914 følgende skoler og hver skole følgende antal av klasser og elever:

Vaterlands skole	41	klasser med	1 289	elever,
Møllergatens	61	—	1 932	—
Grønlands	38	—	1 209	—
Ruselekkens	45	—	1 353	—
Sagenes	38	—	1 172	—
Tøiens	49	—	1 591	—
Oslo	59	—	1 859	—
Sofienbergs	53	—	1 613	—
Uranienborgs	35	—	1 147	—
Bjølsens	49	—	1 652	—
Kampens	63	—	1 885	—
Grünerlekkens	53	—	1 608	—
Vaalerengens	52	—	1 639	—
Vahlsгатens	48	—	1 515	—
Lilleborgs	36	—	1 158	—
Boltelekkens	40	—	1 265	—
Foss	53	—	1 672	—
Lakkeгатens	57	—	1 787	—
Majorstuens	49	—	1 507	—
Særskolerne	45	—	645	—

ialt 964 klasser med 29 498 elever.

Ved folkeskolen var ansat 20 overlærere (som i 1910), 1 sløidførstander (som i 1910), 243 lærere (216 i 1910), 1 skolekjøkkeninspektør (som i 1910), 743 lærerinder (705 i 1910), 7 timelærere (10 timelærere og 1 timelærerinde i 1910).

Den gjennomsnittlige løn var for overlærere kr. 5 000 iberegnet bolig og brænde, for lærere kr. 2 845 og for lærerinder kr. 1 690.

Procenten av skoleforsømmelser som var 5.0 i 1910—1911, var i 1914—1915 blit 5.38.

Folkeskolens utgifter i 1914—1915 var kr. 3 418 213.22, derav til lønninger av administrations- og lærerpersonale kr. 2 241 185.63, mot henholdsvis kr. 2 420 430.86 og kr. 1 907 172.39 i 1910.

Statskassens tilskud til lønningerne var kr. 698 144.83 mot kr. 590 818.42 i 1910.

Kristiania kommunale tvangsskole.

Der blev i løpet av skoleåret sat ind 69 gutter mot 62 i 1910. 6 gutter var indsat 2 ganger mot 7 i 1910. Det høieste elevantal paa én gang har været 42. I fem-året har der været sat ind 329 gutter, derav 41 to ganger.

Tvangsskolens utgifter har været kr. 34 290.84 og dens indtægter kr. 11 873.31 mot i 1910 kr. 25 367.39 og kr. 10 291.37.

Fortsættelsesskolerne.

Gutteskolen hadde ved utgangen av skoleåret 1914—1915 419 elever fordelt paa 19 klasser. De tilsvarende tal i skoleåret 1910—1911 var 241 og 13.

Pikeskolen hadde ved utgangen av skoleåret 1914—1915 568 elever fordelt paa 29 klasser. I skoleåret 1910—1911 var tallene henholdsvis 382 og 23.

Utgiftene var i budgetåret 1914—1915 kr. 31 251.05 og indtægtene (statsbidrag) kr. 9 039.37 mot i 1910 henholdsvis kr. 14 916.57 og kr. 3 838.48.

Kristiania Borger- og Realskole.

Det gjennomsnittlige elevtal ved skolen var i 1911 560, 30 juni 1915 960. Klasserne var den hele tid 4 opadstigende middelklasser med paralleller, i 1911—1912 18 klas-

ser, i 1914—1915 30 klasser. Antal av lærere var i 1911—1912 18, i 1914—1915 24, av lærerinder i 1911—1912 7, i 1914—1915 10. Bykassens tilskud utgjorde i 1911 kr. 57 700, i 1914—1915 kr. 114 000.

Kristiania 3-aarige kommunale middelskole

mottar sine elever fra Kristiania folkeskolers 7de klasse; der betales ikke skolepenger. 1 januar 1911 hadde skolen 17 klasser med ialt 505 elever; lærerpersonalet bestod av 18 fast ansatte lærere, hvorav 7 lærerinder samt 5 timelærere, hvorav 1 lærerinde.

Skolens budget utgjorde kr. 101 700.

1 januar 1916 hadde skolen 18 klasser med tilsammen 524 elever, 24 fast ansatte lærere — derav 10 lærerinder — og 5 timelærere, hvorav 1 lærerinde.

Skolens budget utgjorde kr. 113 170.

Kristiania tekniske skole.

Skolen har i femaaret avsluttet sin virksomhet efter den gamle plan med 4-aarig kurs, idet den tekniske høiskole i Trondhjem har overtatt ingeniørutdannelsen for det hele land. I september 1911 blev for sidste gang optat elever efter den gamle plan, og disse tok sin avgangseksamen i juni 1915.

Skolens elevtal (opgjort efter antallet ved hvert aars høst) har været i 1911—1914 respektive 177, 141, 85 og 40, idet der for hvert aar er gaat en klasse ut. Hertil kommer endel hospiterende elever i kortere tid.

Antal lærere har været 26, 27, 25 og 22.

I 1912 blev efter Stortingsbeslutning av 10 juni 1911

Kristiania tekniske mellemskole

sat i gang. Denne skole har 4 halvaarige klasser med fagavdelinger for bygningsteknik (husbygning), elektroteknik, maskinteknik, vand-, vei- og brobygning samt fra 1913 ogsaa for teknisk kemi (fabrikteknik). Optagelsesfordringene er: alder mindst 17 aar, 2½ aars erhvervspraksis samt bestaatt optagelsesprøve i norsk, matematik, regning og tegning omtrent som til middelskoleeksamen i disse fag.

Elever med bestaatt middelskoleeksamen med fuldt pensum i matematik og ikke daarligere karakter end tilfredsstillende i dette fag, kan optages uten prøve, naar der ikke er hengaaet mer end 4 aar siden bestaatt middelskoleeksamen og der ikke er konkurranse ved optagelsen. For at forberede til optagelsesprøven er der ved skolen opprettet et forkursus paa 6 maaneder.

Forkurset sattes i gang i januar 1912 og har i de forløpne aar av femaaret hat 22, 25 og 26 elever, som har fremstillet sig til optagelsesprøven.

De ordinære fagkursers elevtal (opgjort om høsten) har været i aarene 1912—1915 henholdsvis 60, 123, 107 og 105; hertil kommer i aarene 1913—1915 henholdsvis 2, 11 og 9 hospitanter.

Antallet av lærere har været i 1912—1915: 13, 32, 28 og 26, for en væsentlig del de samme som samtidig har læst i den ældre 4-aarige skole.

For Kristiania tekniske skole var i 1911—1912 budgettert utgifter til kr. 105 965 og indtægter kr. 79 656, hvorav statens bidrag kr. 51 356.

For Kristiania tekniske mellemskole var i 1915—1916 budgettert utgifter kr. 102 720 og indtægter kr. 63 770, hvorav statsbidrag kr. 57 050.

Kristiania tekniske Aftenskoler

har likesom i forrige femaar været to, nemlig Vaterlands og Sagenes, og deres virksomhet har været i 8 maaneder av aaret (15 september—15 mai) fra kl. 7—9 aften i ukens fem første dage.

Kurset har været 4-aarig ved Vaterlands skole og 3-aarig ved Sagene skole. Undervisning og timeplan har forevrig i alt væsentlig været uforandret som i forrige femaar.

Skolen i Vaterland har desuten et 2-aarig kursus for elektroteknikere, murere og rørleggere samt et 2-aarig kursus for dampskibsmaskinister og et 3-aarig kursus for boktrykkere med et 1-aarig tillægskursus for elever som har gennemgaaet skolens to første klasser eller har dertil svarende kundskaper. Fra høsten 1915 er igangsatt et 2-aarig specialkursus for skibsbyggere i likhet med de øvrige kurser.

Skolernes indtægter er dels renterne av kjøbmand Peter Nicolaysens legat, andragende til kr. 2 000 pr. aar, dels skolepenger, som er kr. 1 pr. maaned, og dels statsbidrag, som for 1914—1915 er budgettert med kr. 41 980. Resten utredes av bykassen.

Skolernes budgetterte utgifter utgjorde i 1914—1915 kr. 78 400 med indtægt kr. 50 980.

I aaret 1910 26 klasser med 45 lærere og 750 elever mot i aaret 1914—1915 35 klasser med 65 lærere og 926 elever (heri ikke medregnet maskinistkursets elever).

Maskinistiskolene har som i forrige femaar bestaaet av:

a) Et 6-maaneders dagkursus, hvortil er knyttet et 2-maaneders tillægskursus i elektroteknik.

b) Et 4-aarig aftenkursus, som er tilknyttet den tekniske aftenskole i Vaterland, med 2 klasser fælles med denne og 2 særskilte maskinistklasser.

Der undervises i norsk, regning, geometri, fysik, maskinlære og maskintegning samt i det 2-maaneders tillægskursus i matematik, mekanik og elektroteknik med tilhørende fagtegning og praktiske øvelser.

Til skolernes utgifter bidrager stat og kommune med en halvdel hver.

Antal klasser, lærere og elever samt regnskaper for femaaret vil sees av nedenstaaende tabel:

	1910—1911.	1911—1912.	1912—1913.	1913—1914.	1914—1915.
a) Dagkurset:					
Antal klasser	3	3	3	3	3
— lærere	5	5	5	5	5
— elever	55	58	58	62	61
Regnskapkr.	18 917.12	19 002.11	19 150.08	23 990.15	20 572.41
Skolepenger (netto)	1 800.00	1 655.00	1 720.00	1 710.00	1 880.00
b) Aftenkurset:					
Antal klasser	3	3	3	3	2
— lærere	5	5	5	5	4
— elever	90	81	84	78	44
Regnskapkr.	5 901.21	5 932.44	6 335.75	6 016.50	—
Skolepenger (netto)	591.00	478.00	497.00	445.00	327.50

Tillægskurset i elektroteknik bestod av:

1910—1911: 2 klasser; 1911—1912: 2 klasser; 1912—1913: 1 klasse; 1913—1914: 1 klasse; 1914—1915: 1 klasse.

Det hadde i 1911.....	37 elever,
- 1912.....	28 —
- 1913.....	22 —
- 1914.....	13 —
- 1915.....	17 —

Sommeren 1914 blev igangsatt et 1-maaneds kursus i motorlære ved skolen:

Det hadde i 1914	1 lærer og 19 elever
og - 1915	1 — - 22 —

Den elementærtekniske dagskole har som i forrige femaar bestaaet av en bygningsavdeling og en elektroteknisk avdeling. Undervisningen har foregaat i et 6-maaneders ordinært kursus og et 2-maaneders tillægskursus. Undervisningsfagene er: norsk, regning, matematik, bokholderi, fysik, mekanik, frihaands- og konstruktionstegning, samt i bygningsavdelingen: bygningslære med tilhørende fagtegning og praktiske øvelser, og i den elektrotekniske avdeling: elektroteknik med tilhørende fagtegning og praktiske øvelser.

Til skolens utgifter bidrager Staten med en halvpart, dog saaledes at utgifter til lokale og inventar er Staten uvedkommende.

Antal klasser, lærere og elever samt regnskaper for femaaret vil sees av nedenstaaende tabel:

	1910—1911.	1911—1912.	1912—1913.	1913—1914.	1914—1915.
Antal klasser:					
Bygningsavdelingen	2	2	2	2	2
Elektrotekniske avdeling	4	4	4	5	5
Antal lærere:					
Bygningsavdelingen	5	5	5	5	5
Elektrotekniske avdeling	9	9	9	10	10
Antal elever:					
Bygningsavdelingen	50	49	49	50	50
Elektrotekniske avdeling	94	95	96	125	122
Samlede utgifter	kr. 35 864.38	35 617.92	37 996.51	50 379.99	45 114.50
Skolepenger (nettobeløp)	1 290.00	2 330.00	2 460.00	2 855.00	3 010.00

Kristiania Handelsgymnasium

hadde i femaaret 1911—1915 tre kurser: et 2-aarig og et 1-aarig (den høiere avdeling) formiddagskursus, hvortil siden 1903 ogsaa kvindelige elever har adgang, og et 1-aarig kvindeligg eftermiddagskursus. Det første avsluttede i juli 1915 sit 40de skoleaar, den høiere avdeling sit 4de skoleaar og det sidste i december 1915 sit 37te skoleaar.

Ved skoleaarets slutning i 1911 var der ved det 2-aarige formiddagskursus 8 klasser, ved den høiere avdeling 1 klasse med 19 lærere og 205 elever, i 1915 10 klasser med 24 lærere og 238 elever.

Det 1-aarige kvindelige eftermiddagskursus hadde i 1911 68 elever, fordelt paa 3 parallellklasser og 11 lærere, i 1915 henholdsvis 149, 6 og 11.

Utgiftene og indtægtene beløp sig i 1915 til henholdsvis kr. 111 662.71 og kr. 83 243, hvorav skolepenger kr. 80 243 og bidrag av børs-kassen kr. 3 000.

Kristiania offentlige Sjømandsskole.

I de sidste 5 skoleaar, nemlig fra 1910—1911 til 1914—1915 har der været indmeldt i:

Den høiere skibsføreravdeling	49 elever,
Skibsføreravdelingen	276 —
Styrmandsavdelingen	372 —
Kystskipperavdelingen	26 —
Hospiterende elever	34 —

Sum 757 elever.

Herav dimittertes til:

Den høiere skibsførereksamen	40 elever,
Skibsførereksamen	251 —
Styrmandseksamen	272 —
Kystskippereksamen	26 —

Sum 589 elever.

Eksamen blev bestaaet af:

Til den høiere skibsførereksamen	40 elever,
- skibsførereksamen	248 —
- styrmandseksamen	270 —
- kystskippereksamen	26 —

Sum 584 elever.

Desuten er i skoleaarene 1910—1911 til 1914—1915 eksaminert 10 kystlodaspiranter, hvorav 9 bestod eksamen overensstemmende med «lov av 15 august 1911 om kystlodser og kjendtmænd».

Indtægter av skolepenger og eksamensavgifter androg til kr. 50 878.

Haandverks- og Kunstindustriskolen i Kristiania.

Ved Stortingets beslutning av 7 juni 1911 er der fastsat en ny organisation av skolen, samtidig som den er omdøpt fra «Den kongelige Kunst- og Haandverksskole» til «Haandverks- og Kunstindustriskolen i Kristiania».

Foruten den almindelige dag- og aftenskole er der nu under skolen indordnet følgende avdelinger:

1. 3-aarig aftenskole for haandverkslæringer,
2. 2-aarig dagskole for forskjellige grupper av haandverkere,
3. 1-aarig kunstindustriskole med dagundervisning,

foruten kurset til utdannelse av lærere i tegning, som ogsaa tidligere har været avholdt hvert andet aar (sidste gang i 1915).

De faste lærerposters antal er steget fra 16 til 21. Desuten er der ved den 3-aarige aftenskole ansat 11 timelærere. De før avholdte 4-maanedlige kurser i emaljering og deкуперarbeide er sløftet, og skolen har oprettet en særskilt deкупørklasse. Undervisningen er som tidligere 8-maanedlig i alle klasser.

Elevantallet i dagskolen var i skoleaaret 1910—1911 187, 1911—1912 209, 1912—1913 188, 1913—1914 196 og i 1914—1915 254. I aftenskolen var elevantallet i de samme aar henholdsvis 723, 711, 546, 469 og 434. I den 3-aarige aftenskole var elevantallet i 1912—1913 (første aar) 120, 1913—1914 178 og i 1914—1915 224.

Den kvindelige industriskole

i Kristiania har i femaaret 1911—1915 arbeidet efter sin plan og med det maal baade at lære unge piker op til paa egen haand at kunne utføre den haandgjerning som fore-

falder i hjemmene, og at utdanne dem til selvstændige væversker, syersker eller tegnersker eller til haandgjerningslærereinder.

Ved siden av den teoretiske og praktiske undervisning i vævning og søm har aarskursenes elever anledning til at lære norsk, bokholderi, regning og skrivning.

Elevantallet var i skoleaaret 1910—1911.....	343
— 1911—1912.....	346
— 1912—1913.....	331
— 1913—1914.....	314
— 1914—1915.....	296

Tilsammen 1 630

Fattigvæsenet.

Antallet av de ved fattigvæsenet understøttede hovedpersoner (familier og enlige personer samt utsatte forældreløse barn) har utgjort i 1911: 10 726; 1912 10 587; 1913: 10 714; 1914: 10 927; 1915: 10 816, derav hjemstavnsherettiget i Kristiania henholdsvis 9 354, 9 228, 9 327, 9 240 og 8 764. I disse tal er ikke medregnet de personer som alene er understøttet med indlæggelse i sykehus, lægehjælp og medicin, og heller ikke de som har nydt hjælp i fremmede kommuner mot refusion av Kristiania.

Det gjennomsnittlige antal understøttede hovedpersoner pr. aar utgjorde i femaaret 1906—1910 10 992 og i femaaret 1911—1915 10 754.

Den opgang paa arbeidsmarkedet som viste sig i 1910, vedvarte ogsaa i de følgende aar indtil krigens utbrudd i 1914, da der pludselig indtraadte en betydelig arbeidsledighet. Denne var imidlertid kun kortvarig. I 1915 var der igjen normale arbeidsforhold.

Byggevirksomheten, som omtrent stanset i 1910, har ligget nede i første halvdel av femaaret, men tat sig litt op i sidste. Der blev imidlertid ikke paa langt nær bygget nok til at dække behovet; der indtraadte stigende husnød og stadig økende priser paa familiebekvemmeligheter. Husvilde familier er opløst; de voksne medlemmer har tydd til slegt og venner, mens barnene av fattigvæsenet har maattet anbringes i barnehjem eller hos private forpleiere. Disse forhold i forbindelse med stigende priser paa andre livsfornødenheter har medført økende krav paa fattigkassen.

I femaaret indtar tanken paa og omsorgen for de gamle og syke en fremtrædende plads. Der er ansat sykepleiersker til at assistere bylægerne saavel paa deres kontorer som ute i fattigkredsene, og bylægernes kontorer er bedre utstyrt med forbindelsessaker og instrumenter.

Fattigvæsenet har faat indrettet et arbeidshjem i de lokaler som blev ledige i Prinds Christian Augusts Minde ved tvangsarbeidernes flytning til Opstad paa Jæderen. «Arbeidssstuerne for arbeidsløse» overflyttedes til disse lokaler, og det gamle sindssykeasyls rum, som derved blev ledig, er indrettet til et pleiehjem for gamle kroniske syke i et antal av 114. Menighetspleierne har energisk optat arbeidet for de gamle og oprettet flere gamlehjem. Ved disse foranstaltninger har fattigvæsenet kunnet komme mer og mer bort fra benyttelsen av de private

gamlethjem, hvorav flere er blit nedlagt. Endvidere har en av formandskapet nedsat komité arbeidet med gamlethjemsspørsmålet og fremsat forslag om opprettelse av flere kommunale pleiehjem.

Ogsaa omsorgen for barn er i femaaret viet opmerksomhet; et nyt stort barneherberge er opprettet for et av Henrik Thomassen Heftye opprettet legats midler, likesom Frelsesarmeen har opprettet et barneherberge i Oslo.

Tiltrods for disse foranstaltninger har femaaret været overordentlig vanskelig for fattigvæsenets administration. Alle gamlethjem, pleiehjem, barnehjem og logihuse, har paa grund av husnøden været overfylt, samtidig som kravene til fattigvæsenet om at skaffe plads stadig har vokset.

De kommunale sykehuse 1911—1915.

Ifølge kgl. resolution av 16 april 1909 er sykehusene i administrativ henseende underlagt magistratens 3 avdeling.

Kontrollen med den økonomiske drift henligger under sykehusutvalget, som bestaar av 5 av formandskapet for 3 aar valgte medlemmer.

Sykehusenes avdelinger har i femaarsperioden været følgende:

A v d e l i n g I, paa Ullevaal, for epidemiske sygdomme, med plads for et normalbelæg av 320 syke, hvilket antal sommeren 1914 blev forøket med 32 i en paviljong av Døckersk konstruktion og sommeren 1915 med 40 i en nyopført murpaviljong («evakuationspaviljong»), tilsammen altsaa ved periodens utløp 392 sykepladser.

A v d e l i n g II, paa Ullevaal, for indremedicinske sygdomme, oprindelig beregnet for et normalbelæg av 121 patienter, siden sommeren 1912 141, idet man da belagde bygningens loftsetage med syke, efterat betjeningen var flyttet ut og git plads i de leiede eiendomme Pilestrædet 100 og 102.

A v d e l i n g III, paa Ullevaal, for kirurgiske sygdomme, oprindelig beregnet for et normalbelæg av 129 patienter, siden sommeren 1912 149, idet bygningens loftsetage da fik sykebelæg, efterat betjeningen var flyttet ut og git plads i de leiede eiendomme Pilestrædet 100 og 102.

Desuten bemerkes at der sommeren 1914 fra Tyskland er anskaffet 2 paviljonger av Døckersk konstruktion, hver paa 32 sykepladser, for i paakommende tilfælde at tjene som reserve for de medicinske og kirurgiske avdelinger.

A v d e l i n g IV, paa Ullevaal, for hud- og pleiepatienter, med en særskilt bygning for kvinder og en for mænd, oprindelig beregnet for et normalbelæg av 238 patienter, hvilket antal efter betjeningens overflytning til Pilestrædet 100 sommeren 1912 er forøket til 268.

A v d e l i n g V, Storgaten 40, for medicinske syke, fortrinnsvis tuberkuløse, med plads for et normalbelæg av 180 syke.

A v d e l i n g VI, paa Ullevaal, for sindslidende og urolige, med plads for 48 syke. Avdelingen, som er nyopført, blev paabegyndt i 1912 og tat i bruk 18 januar 1915.

A v d e l i n g VII, VIII og IX, i hver sin etage av den nye medicinske

bygning paa Ullevaal, som blev paabegyndt i 1912 og tat i bruk i løpet av tidsrummet 27 december 1915—27 januar 1916. Hver avdeling tæller 140 sykesenger. Avdeling VII og IX optok patienter fra byen og avdeling II, som blev evakuert for at tjene til utvidelse av den kirurgiske avdeling. Avdeling VIII belagdes væsentlig med patienter fra byen og for en ringe del fra Krohgstøttens sykeavdeling (avdeling V), hvilken sidste efter planen senere skal gaa over til at bli væsentlig en pleieavdeling med plads for 150 patienter.

Forøvrig har følgende mindre avdelinger været benyttet:

Belle vue, 35 pladser for tuberkuløse kvinder,

Blekøen, 20 pladser for skrofuløse barn (om sommeren 45) og

Sorgenfri, 30 pladser for veneriske mænd.

Desuten har sykehusene i henhold til kontrakt med Det norske diakonhjem av 15 juni 1911 siden 1 juli s. a. hat adgang til at belægge indtil 30 medicinske sykepladser paa Diakonhjemmets sykehus.

Endelig har siden 22 januar 1913 det gamle landsted Lille Tøien været benyttet som sykeavdeling for ca 45 tuberkuløse barn. Eiendommens hovedbygning blev omdrejet til sykehusbruk i henhold til bystyresbeslutning av 6 juni 1912.

Hovedøens lazaret (ca. 24 sykepladser) har ikke været benyttet i femaarsperioden

I henhold til foranstaaende opgaver over antallet av sykepladser raadet de kommunale sykehuse ved femaarsperiodens utløp og efter indflytningen i den nye medicinske bygning over ialt 1776 sykepladser.

I perioden har betydelige byggearbeider fundet sted paa Ullevaal. Saaledes er, som foran nævnt, opført en bygning for sindslidende paa 48 sykesenger, en stor bygning for medicinske syke paa 420 senger, samt en mindre for epidemiske syke paa 40 senger. Videre er ved periodens utløp under opførelse en mottagelses paviljong for 30 epidemiske patienter, hvorhos vaskeribygningen er paabygget og omdrejet saaledes at der kan vaskes for ialt 3551 personer og bygningen desuten sammen med kjøkkenbygningen kan gi husrum for økonomianstaltenes kvindelige betjening. Endvidere er hovedkjøkkenet under paabygning og omdredning, saa at det skal kunne koke mat til ialt 2550 personer, i hvilket antal pleierskepersonalet ikke er indbefattet, da dette skal faa sin mat fra eget kjøkken i en ny pleierskebygning, hvortil første bevilgning er meddelt paa budgettet for 1915—1916. Endelig er maskin- og kjelehuset blit utvidet og 2 nye kjeler opsat.

Til foranstaaende byggearbeider er paa de ekstraordinære budgetter for aarene 1911—1916 (30 juni) ialt bevilget kr. 2492050.

Sykehusenes ordinære utgifter utgjorde i 1911 kr. 922879.39 og indtægtene kr. 195806.03. I budgetaaret 1914—1915 utgjorde utgifter og indtægter henholdsvis kr. 1379616.05 og kr. 356601.30.

Av omstaaende tabel vil sees antallet av behandlede syke i femaaret,

forpleiningsdage, gjennemsnittlig daglig belæg og sykedagens kostende for hvert av aarene.

Aar:	Patienter:		For- pleinings- dage.	Gjennem- snittlig daglig belæg.	Utgift pr. sykedag.
	Ialt behandlet.	Derav indkommet i aaret.			
1911	7 524	6 565	372 887	1 034	Kr. 2.47
1912	8 800	7 762	406 034	1 109	2.66 ($\frac{1}{11}$ 12— $\frac{30}{100}$ 13)
1913	9 305	8 140	450 778	1 235	2.68 (1913—1914)
1914	9 193	7 900	451 265	1 236	3.18 (1914—1915)
1915	8 705	7 577	440 268	1 206	—

Lægevakten behandlet i 1911 3 449 syke og tilskadekomne og i 1915 5 809.

6. Binæringer.

Herom er for Kristianias vedkommende intet særlig at bemerke.

7. Arbeidsforhold.

Av vedlagte tabel over arbeidsformidlingen og arbeidsmarkedet, utarbeidet paa samme maate som for 1906—1910, fremgaar at arbeidsforholdene har været i jevn og stadig fremgang.

Naar 1914 viser det ugunstigste tal, 155 arbeidsledighetstilfælde blandt mænd pr. 100 ledige pladser, saa er dette skapt av krisemaanedene, og det er bemerkningsværdig at denne situation ikke markerer sig sterkere i aarsopgaven, men at det ogsaa er de gode arbeidsforhold den øvrige tid av aaret som jevner ut.

Til sammenligning kan anføres at der pr. 100 pladser for mænd var av arbeidsledighetstilfælde i:

	1913.	1914.	1915.
August	123	225	108
September	122	209	115
Oktober.....	131	184	110

For det kvindelige arbeidsmarked har ikke krisen øvet nogen nævneværdig forskyvning, saalangt kontorets talopgaver kan naa.

At det tilfældige arbeide har øket saa sterkt det sidste aar, skyldes de særlige forhold som er hitført av krigssituationen.

Aar.	Arbeidsformidlingen.				Arbeidsmarkedet.		
	Antal tilfælde av arbeidsledighet.	Antal ledige pladser.	Antal besatte pladser.		Antal tilfælde av arbeidsledighet pr. 100 ledige pladser.	Av hver 100 besatte pladser var til stadig arbeide.	Fremmed arbeidskraft i procent.
			Ialt.	Til stadig arbeide.			
a) Mænd:							
1911	12 933	9 399	7 924	2 513	138	32	23
1912	12 909	9 604	8 268	2 729	134	33	29
1913	14 081	9 962	8 714	3 017	141	35	28
1914	18 918	12 200	10 548	3 219	155	31	27
1915	25 367	19 574	17 315	4 907	180	28	33
Tilsammen	84 158	60 739	52 769	16 385			
b) Kvinder:							
1911	14 688	14 869	13 180	873	99	7	15
1912	15 808	15 908	13 913	896	99	6	15
1913	16 917	16 769	14 529	1 082	101	7	21
1914	16 653	16 278	14 064	1 011	102	7	18
1915	16 260	15 648	13 754	1 168	104	8	19
Tilsammen	80 326	79 472	69 440	5 030			
Sum av a) Mænd	84 158	60 739	52 769	16 385			
Begge grupper tils.	164 484	140 211	122 209	21 415			

8. Tilstanden i almindelighet.

Som det av tidligere avsnit vil fremgaa, har den økonomiske tilstand blandt byens befolkning i perioden været jevnt god, idet forbruksevnene har steget. Den paa grund av krigen skapte dyrtid har dog paa mange hold været meget følelig.

Hvad byggevirksohmheten i femaaret 1911—1915 angaar, har byens bygningschef derom indgit nedenstaaende beretning:

Den i forrige femaar fortsatte nedgang i byggevirksohmheten er i indværende femaar avløst av en jevn stigning, særlig for eneboliger og mindre leiligheter opført dels for kommunens regning og dels med kommunal støtte.

Mens det samlede antal bygningsanmeldelser i femaaret 1906—1910 utgjorde 4 804 til en antagelig værdi av kr. 20 149 235, har antallet av anmeldelser i 1911—1915 utgjort 7 033 til en antagelig værdi av kr. 32 165 956.

Denne forøkelse av byggevirksohmheten er formentlig foraarsaket av den sterkt stigende folkemængde med derav følgende stor efterspørsel efter leiligheter

og sterkt stigende husleiepriser, samtidig som flere vaaningshuse i den centrale del av byen er forandret til forretningsgaarder i denne periode som følge av det sterkt utviklede forretningsliv især i de senere aar. Regulerende paa bebyggelsen, særlig for større leiligheter, har visselig den fortsatte utflytning til nabokommunerne, spesielt Aker, været.

Den inden byens omraade foretagne bebyggelse av beboelseshuse har væsentlig fundet sted paa vestkanten og nordkanten, og der er ialt opført 88 leiegaarder paa 4 etager og 31 leiegaarder paa 3 etager, 82 villaer (eneboliger) paa 2 og $1\frac{1}{2}$ etage med 5 à 10 værelser, samt en pensionatbygning i Fred. Stangs gate paa 3 etager med kjøkken og pikeværelser i kjelder og fælleskjøkkenhus i Balders gate paa 3 etager og kjelderindredning. Desuten er opført som fritliggende bygninger 1 betjentbolig for statsbanerne i 2 etager ved Enebakveien, 1 betjentbolig i 2 etager for Høyer Ellefsen i St. Halvards gate og 29 arbeiderboliger i 2 etager for Kværner Bruk.

Av hel- og halv-offentlige bygninger er der opført flere, nemlig:

Diakonisseanstaltens kirke ved Løkebergveien, «Bjelsen» folkeskole ved Maridalsveien, «Bolteløkkens» folkeskole ved Eugenies gate, akkumulatorbygning for Kristiania elektricitetsverk ved Rosenkrantzgaten, vognhal for Kristiania sporveisselskap ved Sporveisgaten, tilbygning for «Uranienborg» folkeskole, veterinærinstitutt ved Ullevaalsveien (Staten), øienklinik ved Frimanns gate, tilbygning og indredning for Riksarkivet i Norges Banks gamle bygning, kvindeklinik ved Stensberggaten, Hypotekbanken ved Nedre Voldgate, Den kommunale Middelskole ved Pilestrædet, folkeskole ved Fougstadgaten, automatisk telefonstation ved Elisenbergveien (Staten), godshus for Vestbanen ved Filipstad, «Røde Kors» klinikbygning ved Fred. Stangs gate og for Rikshospitalet en tilbygning til det medicinske stats- og serumslaboratorium.

Foruten utvidelsesarbeider ved fabrikker er der i denne periode ogsaa opført flere tildels store fabrikanlæg, især ved Maridalsveien.

Vandklosetter har været anlagt i alle nye vaaningshuse paa vestkanten, mens disse paa østkanten for det meste kun blir anlagt, hvor avløpet kan tilknyttes det offentlige kloaknet. Forretningsbygninger forsynes altid med vandklosetter. Indlægning av vandklosetter i ældre bygninger har foregaat omtrent i samme utstrækning som i forrige femaarsperiode.

Bygningsarbeidets utførelse har gjennemgaaende været tilfredsstillende, idet «byggespekulantene» har hat litet arbeide at utføre.

I henhold til Kristiania bygningslovs § 6 har bygningskommissionen i femaaret avgitt regler for villamæssig bebyggelse i nedenstaaende strøk, nemlig:

Strøket mellem Eckersbergs gate langs sydsiden av Gyldenløves gate og Løvenskiolds gate.

Strøket mellem Gyldenløves gate, Schives gate og Eckersbergs gate, samt kvartalet mellem Frognerveien, Balders gate, Løvenskiolds gate og Gabels gate.

Strøket Ullevaalsveien, Akersbakken og Bjergstien, samt for dele av Ekeberg.

Strøket mellem Fagerborggaten, Jacob Aalls gate og en ny gate fra Jacob

Aalls gate til Suhms gate, samt for strøket mellem Fagerborggaten, Ullevaalsveien, Kirkeveien og Cappelens gate.

Strøket mellem Fridtjovs gate, Hjortlands gate og jernbanelinjen.

Forandring av byggreglene for strøket Gjetemyrsveien—Bygrænsen.

Byggregler for strøket mellem Tostrups gate, Henrik Heftyes gate m. fl. gater.

Angaaende sundhetstilstanden og sundhetskommisjonens virksomhet har denne indberettet følgende:

Ifølge byregnskapet har de direkte under sundhetskommisjonen sorterende utgifter været følgende:

A a r.	Lønninger.	Andre utgifter.	Sum.
	Kr.	Kr.	Kr.
1911	119 556.86	58 300.05	177 856.91
1912 og halve 1913	182 387.33	115 256.10	297 643.43
1913—1914	137 788.16	80 971.63	218 759.79
1914—1915	150 942.78	94 184.11	245 126.89
1915—1916	163 269.63	127 286.31	290 555.94

Sundhetstilstanden har i femaaret gjennomgaaende været god. Skarlagensfeberen optraadte med adskillig høiere tal end i foregaaende femaar, navnlig i 1914, og i dette aar døde der 3.25 pct. av de angrepne, men for de øvrige smittsomme sygdomme er tallene i det hele tat lavere end i 1906—1910. Av lægerne og sykehusene anmeldtes av smittsomme og epidemiske sygdomme henholdsvis 25 809, 21 978, 19 853, 18 750 og 17 240 tilfælde.

Nedenstaaende tabeller gir nærmere opplysninger om nogen av de smittsomme sygdomme.

Difteri:

1911 anmeldt	902 tilfælde,	47 dødsfald	eller 5.21 pct. av de angrepne,
1912 —	1 174 —	53 —	- 4.54 - - - —
1913 —	1 138 —	52 —	- 4.56 - - - —
1914 —	923 —	33 —	- 3.58 - - - —
1915 —	686 —	20 —	- 2.92 - - - —

Tilsammen 4823 angrepne og 205 døde, mot i foregaaende femaar 7983 og 434. Sygdommen har siden 1912 været i regelmæssig tilbakegang og med en avtagende dødelighetsprocent.

Skarlagensfeber:

1911 anmeldt	1 046 tilfælde,	15 dødsfald	eller 1.42 pct. av de angrepne,
1912 —	1 073 —	18 —	- 1.67 - - - —
1913 —	1 383 —	23 —	- 1.66 - - - —
1914 —	1 415 —	46 —	- 3.25 - - - —
1915 —	659 —	11 —	- 1.67 - - - —

Tilsammen 5 576 angrepne og 113 døde, mot i foregaaende femaar 2 403 og 46. Sygdommen var ganske sterkt utbredt i de første 4 aar og viste i 1914 en ganske høi dødelighet.

Nervefeber. (Tyfus og paratyfus.)

1911	anmeldt	60	tilfælde,	3	dødsfald	eller	5.00	pct.	av	de	angrepne,
1912	—	34	—	2	—	—	5.88	-	-	-	—
1913	—	61	—	7	—	—	11.47	-	-	-	—
1914	—	83	—	6	—	—	7.23	-	-	-	—
1915	—	66	—	3	—	—	4.54	-	-	-	—

Tilsammen 304 angrepne og 21 døde, mot i foregaaende femaar 619 og 28.

Barneskopper optraadte ikke i femaaret i byen.

Influenza:

1911	anmeldt	807	tilfælde	og	6	dødsfald,
1912	—	762	—	—	8	—
1913	—	1265	—	—	19	—
1914	—	448	—	—	4	—
1915	—	1684	—	—	47	—

Tilsammen 4966 angrepne og 84 døde, mot i foregaaende femaar 7098 og 95. De fleste dødsfald indtraf blandt ældre individer.

Mæslinger:

1911	anmeldt	784	tilfælde	og	66	dødsfald,
1912	—	547	—	—	60	—
1913	—	174	—	—	22	—
1914	—	16	—	—	0	—
1915	—	9	—	—	1	—

Tilsammen 1530 angrepne og 149 døde, mot i foregaaende femaar 1947 og 135.

Veneriske sygdomme:

1911	anmeldt	2376	eller	0.96	pct.	av	folkemængden,
1912	—	2128	-	0.85	-	-	—
1913	—	2187	-	0.87	-	-	—
1914	—	2072	-	0.83	-	-	—
1915	—	2424	-	0.97	-	-	—

Procentforholdet til folkemængden var i foregaaende femaar 0.82, 0.68, 0.78, 0.81 og 0.85.

Av lungetæring er anmeldt henholdsvis 450, 474, 466, 436 og 416 dødsfald eller henholdsvis 1.84, 1.90, 1.86, 1.74 og 1.65 for hvert 1000 levende.

Der anmeldtes ialt inden byens grænser:

1911		3332	dødsfald, som gir en dødelighet av 13.46 pr. 1000 levende,
1912		3436	— — — — - 13.72 - —
1913		3186	— — — — - 12.67 - —
1914		3281	— — — — - 13.08 - —
1915		3018	— — — — - 12.04 - —

Gjennemsnittsdødeligheten var 12.99 av 1000.

I foregaaende femaar var dødeligheten henholdsvis 13.26, 13.41, 13.98, 13.08 og 12.12 av 1000 levende eller i gjennemsnit 13.17 av 1000.

Sundhetskommisjonen har i femaaret avgit uttalelser om en række vigtige spørsmål, saasom: om kommunens pleieforhold likeoverfor barn. Gamle og husvilde (efter forutgaaende undersøkelse av ordføreren), om apotekenes vekselvise

lukning og opprettelse av nye apotek, om utvidelse av byens grænser, opprettelse av kommunale fødselshjem, om syketransport og «Krankenmobilienmagazin», medicinske folkebad, om handel med brukte gjenstande, om forandring i sykeforsikrings-, bygnings-, vasdrags- og tuberkuloseoven, om opprettelse av mødre hjem i forbindelse med lov av 10 april 1915, om forsorg for barn, om lysflaten i høiere almen-skoler, om sundhetsforholdene i bakerier. Der blev vedtat og approbert forandringar og tillæg til sundhetsforskriftenes § 27 (om anmeldelse av selvdøde og nødslagtede dyr), §§ 18 og 19 (om forbedret melkekontrol), og § 3 b (om skjærpede bestemmelser om anvendelse av søppel til mistbænker).

Program og forslag for den i femaaret nedsatte kommunale tuberkulose-komité, likesom for en av formandskapet nedsat komité til utredning av spørsmålet om boliganvisning, boliginspektion og bolighygiene, har delvis været sundhetskommisjonen forelagt. Efter den førstnævnte komités indstilling er der ansat en 3dje sundhetsinspektør for tuberkulosen og 3 sykepleiersker til bistand for denne.

Man har endvidere uttalt sig om anvendelse av Pirquits Reaktion, om støtte for sanitetsforeningens friluftsskole i Maridalen, om indkjøb av Malmøkølven til kursted for skrofuløse, om nedsættelse av kuromkostningene for tuberkulose og har vedtat forsigtighetsregler for syke med langvarig opspyt. Der blev ansat en sykepleierske i hvert bylægedistrikt, og der er optrukket linjer for deres virksomhet, hvorefter de blandt andet ogsaa skal bistaa ved boliginspektion.

Motarbeidelsen av de smitsomme sygdomme har foregaat efter de samme regler som tidligere. Miltbrand, skurv, skabb og bædelorm blev gjort til gjenstand for daglig anmeldelse. Der blev av 2den sundhetsinspektør utarbeidet vejledning for sjømænd om venerisk sygdom, likesom sundhetskommisjonen har utfærdiget regler for utryddelse av lus blandt skolebarn, likesom der er meddelt opgave over indtraadt invaliditet efter poliomyelit i Kristiania.

Den i forrige beretning nævnte nye desinfektionsanstalt og interneringslokale er blit færdig og tat i bruk 1 mai 1915. Den er beliggende ved Vahls plads og har kostet 342 000 kroner.

Næringsmiddelkontrollen har været ledet av stadsdyrlægen i forbindelse med 2 under ham sorterende dyrlæger. Følgende sygdomme hos kvæget besluttedes gjort til gjenstand for daglig anmeldelse av dyrlægerne: 1) tuberkulose, 2) kopper, 3) jurbetændelse, 4) efterbyrdens tilbakeholdelse, 5) avsondringer av ildelugtende sykkelig beskaffenhet, 6) diarrhoe, 7) febersygdome. Der blev fattet beslutning om forbud mot anvendelse av: 1) borsyre og borater, 2) formaldehyd og stoffer som avgir formaldehyd, 3) svovlsyrlige og undersvovlsyrlige salte, 4) fluorider, 5) benzolsyre og salicylsyre og dens forbindelser og 6) chlorater som tilsætning til kjøtvarer. Kommisjonen uttalte sig om kontrollen av tøndekjøt fra utlandet og utenbys stemplet kjøt og om regler for produktion og salg av melk i Kristiania. 10 februar 1913 aapnedes Kristiania kommunale slagtehus, og fra samme dag er al slagting i de private slagterier ophørt.

Kommisjonen uttalte sig om byens fremtidige kloakplan og renovationsforhold i det hele samt om tvungen indførelse av vandklosetter i de strøk av byen

hvor kommunen hadde anlagt renseindretninger. Man uttalte sig om forurensning av Maridalsvandet og indkjøp av eiendomme omkring det. I 1913 ansattes en røkinspektør til undersøkelse og motarbeidelse av rykende fabrikkpiper.

Den har latt undersøke og utfærdiget regler for renhold m. m. i hanskefabrikker, bevertningssteder og pantelaaneindretninger samt utfærdiget advarsel mot blyforgiftning og forgiftning med metalbeis.

Sundhetskommisjonens hovedkontor, stadsdyrlægekontoret og boligkontoret deltok i jubilæumsutstillingen 1914.

I slutningen av juni 1915 utbrøt streik blandt Kristiania renholdsverks arbeidere. Streiken varte i 42 dage Sundhetskommisjonen organiserte den fornødne hjelp, saa sanitære ulemper blev hindret.

Med hensyn til ædruelighetstilstanden i Kristiania bemerkes at antallet av arrestationer og ilagte bøter har været adskillig flere end i forrige femaarsperiode. Kristiania Brændevinssamlags omsætning viser ogsaa stigning saavel absolut som pr. individ.

Kristiania sporveier.

Sporveienes benyttelse har i den forløpne periode steget betydelig. Hvad de enkelte linjer angaar oplyses:

Kristiania sporveisselskaps drift har ogsaa i den forløpne femaarsperiode vist en ganske jevn fremgang like indtil verdenskrigens utbrudd, da der indtraadte nogen stagnation.

I femaarsperioden er bygget følgende linjer: en dobbeltsporet forbindelseslinje fra Sagene station til Thorshaug og en dobbeltsporet forbindelseslinje fra Jernbanetorvet gjennom Vognmandsgaten til Vaterlands bro. Linjelængden er derved øket fra 21 111 m. til 23 265 m.

Selskapets rullende materiel er øket fra 63 motorvogner og 60 tilhængervogner til 111 motorvogner og 86 tilhængervogner.

Arbeidsforholdet har for vognbetjeningens vedkommende lidt under en kortvarig streik, som med brudd paa indgaat kontrakt blev igangsatt under utstillingstiden i 1914. Streiken avsluttedes uten fordel for betjeningen.

Utviklingen paa selskapets linjer vil forøvrig fremgaa av nedenstaaende tabel:

A a r.	Linje- længde ved aarets utgang.	Passagerantal.		Antal kjørsler pr. indbygger.	Antal vogner.	Kjorte vogn- kilometer samlet.	Passager- indtægt.
		Ialt.	Pr. dag.				
1911.....	21 197	19 712 497	54 007	81	128	4 560 468	1 889 090
1912.....	21 627	22 311 025	60 959	90	140	4 988 617	2 108 482
1913.....	21 666	24 690 843	67 646	99	166	5 537 520	2 329 139
1914.....	21 767	25 827 598	70 760	103	189	5 768 848	2 450 491
1915.....	23 265	27 808 476	76 188	111	197	5 864 013	2 625 017

Kristiania elektriske Sporveis utvikling 1911—1915 fremgaar av følgende oversigt:

A a r.	Kjorte vogn-kilometer.	Befordrede passagerer.	Antal vogner.	Selskapets aktiva.
1911.....	2 969 914	10 798 935	86	2 723 179.03
1912.....	3 337 649	11 796 272	92	2 792 589.21
1913.....	3 422 556	12 429 447	122	3 862 511.93
1914.....	3 914 976	15 548 218	134	4 127 923.15
1915.....	3 562 514	14 186 249	134	4 319 172.86

Følgende nyanlæg er utført:

- 1911: Anlæg av dobbeltsporet linje fra Hygiea langs Hægdehaugsveien til Sporveisgaten..... 0.230 km.
Vognbetjening 200 mand, hvorav 71 reservemandskaper.
- 1912: Ingen nyanlæg.
Ruten Majorstuen blev tat i drift.
Gjennemgangsbilletter nedsat fra 15 til 10 øre.
Tilhængervognene forsynes med elektriske solenoidbremser.
Vognbetjening 235 mand, hvorav 105 reservemandskaper.
- 1913: Aktiekapitalen utvidedes med kr. 800 000 til 2 millioner kroner.
Nyt akkumulatorbatteri med Piranimaskineri ved Majorstuen.
Verkstedet utvidet betydelig ved tilbygning.
Vognbetjening 232 mand, hvorav 101 reservemandskaper.
- 1914: Dobbeltspor i Kirkeveien fra Majorstuen til Frogner plads..... 1.000 «
Vognhal 5 byggedes færdig, og der anlagdes indkjørselsspor til samme.
Der anbragtes sikkerhestskjermer paa samtlige motorvogner samt sikkerhetsporter mellem motor- og tilhængervogner.
Der anlagdes en fødekabel i jorden mellem Ankertorvet og Holtegaten.
Vognbetjening 297 mand, hvorav 90 reservemandskaper.
- 1915: Forlængelse av dobbeltspor paa Bygdølinjen fra Thunes verksted til Skøien station og sporsleife dersteds..... 0.530 «
Ny vakt- og ventestue ved Skøien station byggedes.
Nyt kjøleanlæg anskaffedes.
Øket krafttilførsel ved ny kontrakt med Kristiania Elektricitetsverk.
Man gik over fra trinsekontakt til bølgekontakt.
Vognbetjening 257 mand, hvorav 100 reservemandskaper.

Kristiania telefonanlægs utvikling vil fremgaa av nedenstaaende fra Kristiania kommunes statistiske aarbok hentede tabel:

A a r.	Apparatstatistik.		Linjestatistik.	
	Antal ved budget-aarets utgang.	Tilvekst i aaret.	Linjernes traadlængde i km.	
			Ved budgetaarets utgang.	Tilvekst i aaret.
1910—1911.....	17 361	—	66 168	—
1911—1912.....	18 903	1 542	71 541	5 373
1912—1913.....	20 699	1 796	78 079	6 538
1913—1914.....	22 778	2 079	91 658	13 579
1914—1915.....	24 344	1 566	91 016	+ 642

Kristiania kommunale statistiske kontor 4 januar 1917.

G. A m n é u s.

Christopher Lund.

IV.

Hedemarkens amt.

Beretning

om Hedemarkens amts økonomiske tilstand i femaaret
1911—1915.

Indledning.

Hedemarkens amt bestaar av 29 herreder samt kjøpstæderne Hamar og Kongsvinger. Herredenes antal er i femaaret forøket med 2, idet de dele av Trysil, Øvre Rendal, Ytre Rendal og Tolga herreder som ved kgl. res. av 31. december 1908 skal utgjøre Engerdal herred ved amtmandens bestemmelse er gaat over til eget herred fra 1 januar 1911 og det tidligere Lille-Elvedalen herred fra 1 januar 1914 er delt i to, nemlig Alvdal og Foldal, i henhold til kgl. res. av 19 september 1913.

Amtets flateindhold utgjør 27 480.47 km.². Den hjemmehørende folkemængde er ved utgangen av aaret 1915 efter sidste folketælling 134 555.

Lensmandsdistriktene, hvis antal er 26, falder sammen med de anførte herreder paa det nær at Øvre og Ytre Rendal utgjør ett lensmandsdistrikt, Rendal, Stor-Elvdal og Solli ett, Stor-Elvdal, og Alvdal og Foldal ett, Alvdal.

Tinglagene falder igjen sammen med lensmandsdistriktene, paa det nær at Rendal utgjør to tinglag, Øvre Rendal og Ytre Rendal.

Amtet bestaar av 6 sorenskriverier.

Jurisdiktionsgrænserne falder sammen med de tidligere fogderigrænser, dog saaledes at Hedemarkens fogderi er delt i to sorenskriverier, Nordre Hedemarken (Ringsaker, Nes, Furnes og Vang) og Søndre Hedemarken (Løten, Romedal og Stange samt Hamar by). Det nye Engerdal herred, som delvis — forsaavidt angaar den fra Trysil utskilte del — henhørte under Søndre Østerdalen, er tillagt sorenskriveren i Nordre Østerdalen. Kongsvinger by gaar ind under Vinger og Odal sorenskriverens embedsdistrikt.

Der er i amtet to politimestere, en i Hamar med embedsdistrikt Hamar by og Nordre og Søndre Hedemarkens sorenskriverier, og en i Glommendalen med Nordre og Søndre Østerdalen samt Solør sorenskriverier som embedsdistrikt. Vin-

ger og Odal sorenskriveri utgjør en del av politimesteren i Romerike og Vingers distrikt.

Politimesteren i Hamar er tillike magistrat dersteds og politifuldmægtigen i Kongsvinger magistrat i denne by.

Byenes folkemængde utgjør for Hamar 6104 og for Kongsvinger 1623.

I geistlig henseende var amtet ved femaarets utgang inndelt i 27 prestegjæld foruten Hamar by, hvilke falder sammen med lensmandsdistriktene, paa det nær at Stor-Elvdal er delt i to prestegjæld, Stor-Elvdal og Solli, samt at Vinger prestegjæld ogsaa omfatter Kongsvinger by. Hamar stiftprovsti omfatter Hamar by og prestegjældene Vang og Furnes, mens de øvrige prestegjæld er fordelt paa 4 provstier, saaledes at Hedemarkens provsti omfatter samtlige prestegjæld paa Hedemarken undtagen de to ovenfor nævnte, Solør og Odals provsti, hele Vinger og Odal samt de tre sydligste prestegjæld i Solør, Søndre Østerdalens provsti de to gjenværende prestegjæld i Solør samt Søndre Østerdalen med undtagelse av Solli prestegjæld, som sammen med det egentlige Nordre Østerdalen utgjør provstiet med dette navn.

Amtet bestaar av 7 lægedistrikter, idet loven av 26 juli 1912 kun er gjennomført for det nye Engerdal herred.

A. Landdistriktet.

I. Jordbruket ¹

hadde i femaarsperioden 2 gode aar og 3 mindre gode.

1911 var saaledes et underskudsaar for alle kulturer. Aarsaken var tørke og insektangrep.

Kvaliteten var imidlertid god da høstningen foregik under heldige veirforhold. Frugthøsten var meget god, specielt over Hedemarken.

1912 var et overskudsaar baade for høi og korn — undtagen rug, som laa noget under middels.

Frugthøsten var mindre god.

1913 var likeledes et godt aar og laa for alle kulturers vedkommende over et godt middelsaar.

Kvaliteten var ogsaa god.

Frugt og grønsaker var bra.

1914 gav under middelsavling av korn (rug undtagen) paa grund av forsommertørke og insektangrep (lus), specielt paa havren. Høiavlingen var omtrent middels.

Kvaliteten var god.

Frugt og grønsaker mindre end foregaaende aar.

1915 var ogsaa et mindre godt aar. En tør og kald forsommer virket hemmende paa veksten, og regn utover eftersommeren forsinket modningen av

¹ Meddelelse fra skolebestyrer Opsand.

kornet, som paa sine steder frøs, og vanskeliggjorde indhøstningen. Kvaliteten blev derfor mindre god.

Rotfrugtene var likeledes mindre gode. Tørraate angrep potetene, og det tørre kjølige forsommervær satte turnipsen tilbake.

Frugt og grønsaker tilsvarende slette.

Korndyrkningen, som i forrige femaarsperiode allerede hadde begyndt at faa en stigende tendens, er i denne periode end mere forøket, og spesielt gav den i 1914 indtraadte krisetid den et sterkt støt fremover.

Nydyrkning og grundforbedringer med grøftning, dypere bearbeidning og stenrensning av den allerede dyrkede mark har skutt en betydelig fart, likesom anvendelse av kunstgjødning og anskaffelse av tidsmessige redskaper og maskiner har været i sterkt tiltagende.

Husbygningene er gjort mere tidsmessige gjennom nybygning og forbedringer av forskjellig art

Havbruget har gaat frem. Nyanlæg av haver med plantning av frugttrær og bærbusker og utbedring av de gamle har skutt en enorm vekst, og grøn-saksdyrkning til husholdningsbruk har været i sterkt tiltagende i de forskjelligste dele av amtet, takket være amtsgartnernes virksomhet.

(Se tabel side 4.)

Landhusholdningsselskapets virksomhet i femaaret.

Selskapet har i det store og hele arbeidet i samme retning som tidligere; men med den forøkede fart i utviklingen som tiden har ført med sig maatte man utvide virksomheten paa forskjellige omraader.

Amtsagronomenes antal maatte saaledes forøkes fra 3 til 6 med 1 assistent og

Amtsgartnerne til 2. Desuagtet hadde alle mere end nok at gjøre.

Særlige foranstaltninger.

Hesteavl. Amtshingstenes antal er forøket til 3. De har hver sommer gaat med hopper i selskapets havneganger foruten at være benyttet i hjemmebedækning.

Unghestskuer er fortsat som før med stigende tilslutning og bedre kvalitet. Til unghingst- og unghoppehavganger er ydet bidrag. Saadant er ogsaa ydet Hedemarkens travselskap.

Fæavl. har været støttet gjennom avholdelse av amtsutstillingen i Elverum i 1911 og gjennom bidrag til lokale utstillinger og okseskuer. Disse blev imidlertid i midten av femaaret avløst av det „Flackske“ præmieringssystem med kaaringsskuer først i Østerdalen og senere i de søndre dele av amtet.

Sauavl. Med stats- og amtsbidrag oprettedes i 1911 en avlsstation av cheviotsau i Nordre Østerdalen (Storsteien landbruksskole). Dette tiltok i forbindelse med landbruksskolebestyrer Sælunds interesserte arbeide har i særlig grad bragt interessen for sauholdet fremover i distriktet.

Utsæd og avling pr. maal (10 ar) 1911—1915.

4

Tidligere fogderi.	Hvete.			Rug.			Byg.			Blandkorn.		
	Utsæd.	Avling.		Utsæd.	Avling.		Utsæd.	Avling.		Utsæd.	Avling.	
		Korn.	Halm.		Korn.	Halm.		Korn.	Halm.		Korn.	Halm.
	Liter.	Liter.	Kg.	Liter.	Liter.	Kg.	Liter.	Liter.	Kg.	Liter.	Liter.	Kg.
Hedemarken . . .	25	290	357	25	312	431	31	349	350	38	400	380
Vinger og Odalen .	-	-	-	20	295	310	22	282	250	31	294	250
Solør	22	200	310 ¹	21	274	394	27	296	334	32	325	320
Søndre Østerdalen.	-	-	-	20	245	360	30	310	310	36	335	330
Nordre Østerdalen*	-	-	-	20	200 ²	200	28	350	310	32	335 ²	220

¹ Dyrkes kun i Brandval og Grue.

² — — i Y. og Ø. Rendal.

Tidligere fogderi.	Havre.			Erter.			Poteter.		Turnips.		Græsfør.		
	Utsæd.	Avling.		Utsæd.	Avling.		Utsæd.	Avling.	Utsæd.	Avling.	Utsæd.	Avling.	
		Korn.	Halm.		Korn.	Halm.						Frø.	Høi.
	Liter.	Liter.	Kg.	Liter.	Liter.	Kg.	Liter.	Hl.	Kg.	Hl.	Kg.	Kg.	Kg.
Hedemarken . . .	40	423	370	31	257	324	400	28	1	70	3	35—60	428
Vinger og Odalen .	40	321	260	32	170	80—300	325	21	1	70	3	25	300
Solør	40	330	325	35	160	286	286	27	1	50	3	40	330
Søndre Østerdalen.	40	375	338	30	200	200	370	22	1	60	3 ¹ / ₄	-	300
Nordre Østerdalen*	33	330	225	-	-	-	285	20	1	70	3 ¹ / ₂	-	330

* Sollien mangler.

I den søndre del av amtet er bidrag ydet til landbruksforeninger til indkjøp og utstationering av avlsbukker. Manglende statsbidrag har hindret opprettelse av avlsstationer her.

Svineavl. 2 avlsstationer — 1 for landsvin og 1 for stor yorkshire — har været i virksomhet. Likeledes endel raaneholdsforeninger.

Fjærfæavl. Avlsstationer for høns i Søndre Odalen har hele tiden været i drift. Desuten er der ydet bidrag til en vandrelærer i fjærfæstel.

Til biavlens fremme er likeledes ydet et bidrag.

Frøkontrollstationen i Hamar har været i virksomhet som før.

Dyrkningsbidrag, som kom paa programmet i 1914, har været sterkt søkt og er en meget heldig foranstaltning.

Kurser. 4 ukers ambulerende landbruks- og husholdningskurser har været avholdt omkring i bygdene og gjennomgaaende været godt besøkt.

Stipendier er utdelt i forskjellige øiemed.

Underavdelingene har været de samme som før.

Husdyrbruket¹. Fæavl. synes litet forandret fra forrige femaarsperiode. Produktionen har i enkelte retninger heller gaat tilbake end frem, hvilket vel kriseaaret 1915 mest utøvte indflydelse paa. Melkeavkastningen pr. ko har saaledes gaat tilbake i 3 fogderier, mens 2 viser nogen fremgang. Den til meieriene indveiede melk er ogsaa som helhet mindre.

Følgende sammenstilling viser melkeavkastningen og anvendt vinterfôr pr. ko i 1910 og 1915.

(Se tabellen næste side.)

Salg av levende fæ har tiltat noget og mest i Nordre Østerdalen.

Prisene paa kjøt, melk og smør har gaat op. De var gjennemsnittlig for det avsluttede femaar i:

1910 henholdsvis kr. 0.78 10.5 øre og kr. 1.92 pr. kg.

1915 — " 1.25, 13.4 " og " 2.38 " "

Melken har for den væsentligste del hat sin avsetning til meieriene og kondenseringsfabrikken paa Hamar. Om disses drift henvises til følgende oversigt.

(Se tabel side 7 og 8.)

¹ Av skolebestyrer Opsand.

Tidligere fogderier.	Melk pr. ko (kg.) gennem- snitlig i:		Vinterfôr pr. ko (kg.) gennemsnitlig av:							
			Høi.		Halm.		Kraftfôr.		Andet fôr.	
	1910.	1915.	1910.	1915.	1910.	1915.	1910.	1915.		
Hedemarken	1 650 (2 200)	1 800 (2 300)	986	600	1 060	950	262	282	Endel drank, turnips og løv.	
Vinger og Odalen	1 550 (2 175)	1 330 (1 700)	1 365	1 500	1 242	900	215	180		
Solør	1 600 (2 120)	1 840 (2 440)	962	1 100	840	840	258	250	Litt turnips.	
Søndre Østerdalen	1 450 (1 975)	1 450 (1 900)	1 308	1 300	225	225	ca. 80	Endel	Mose, løv og tildels litt turnips.	
Nordre Østerdalen	1 550 (1 917)	1 460 (1 860)	1 727	1 730	243	250	ca. 80	50-150 ¹	Mose, løv, litt turnips.	

De i parentes anførte tal er den gennemsnitlige melkemængde pr. ko paa de mere fremskredne gaardsbruk.

¹ Kun opført for 2 bygder. Ellers brukt betegnelsen «noget», «litt» eller «endel».

Meieriene.

Tidligere fogderier.	Antal meierier i drift.		Indveiet melk:		Kjernet smør:		Ystet fetost:		Ystet magerost:	
	1910.	1915.	1910.	1915.	1910.	1915.	1910.	1915.	1910.	1915.
Hedemarken	10	9	Kg. 7 623 959	Kg. 6 719 179	Kg. 130 288	Kg. 93 506	Kg. 7 104	Kg. 14 844	Kg. 320 880	Kg. 195 859
Vinger og Odalen .	3	2	158 300	192 366	1 035.5	-	-	-	1 800	-
Solør	5	3	2 119 133	1 444 499	67 591	34 274	12 294	18 890	93 108	40 125
Søndre Østerdalen .	2	2	467 705	387 490	6 000	2 600	1 000	4 775	8 800	-
Nordre Østerdalen .	8	7	2 496 518	2 230 076	96 311.8	84 257	-	-	-	-

Tidligere fogderier.	Mysost:		Desuten solgt:			Utbetalt leverandørene:		Antal personer beskæftiget.		Meierienes værdi.
			Fløte.	Nysilt melk.	Skummet melk.			Mænd.	Kvin- der	
	1910.	1915.	1915.	1915.	1915.	1910.	1915.	1915.	1915.	1915.
Hedemarken	Kg. 183 225	Kg. 82 793	Kg. 183 293	Kg. 1 299 587	Kg. 869 145	Kr. 704 318.22	Kr. 1 031 817.18	35	44	Kr. 338 295
Vinger og Odalen .	-	-	15 700	82 366	88 300	13 447.00	29 651.28	3	4	17 000
Solør	65 650	15 000	-	-	-	185 044.91	179 596.82	5	9	92 000
Søndre Østerdalen .	5 000	150	1 050	11 000	6 000	43 299.86	43 170.85	2	5	58 500
Nordre Østerdalen .	-	-	1 387	4 267	6 103	186 514.30	207 006.91	6	13	115 620

Hedemarkens amt.

Hamar Melkekondenseringsfabrik.

Aar.	Mottat melk.	Utbetalt leverandørene.	Gjennemsnittspris pr. kg. melk.
	Kg.	Kr.	Øre.
1911.	11 847 212	1 208 430.08	10.2
1912.	11 247 437	1 234 251.59	10.97
1913.	11 430 873	1 212 600.98	10.61
1914.	12 522 818	1 545 246.58	12.34
1915.	11 439 937	1 517 471.05	13.27
	58 488 277	6 718 000.28	11.48

Fôrprisene har i femaaret været følgende i gjennemsnit:

Høi.	kr. 11.30 pr. 100 kg.
Halm.	» 5.25 - —»
Grønfôr	» 8.40 - —»

Hesteavlén. Om denne kan temmelig nøie anføres det samme som er sagt i forrige femaarsberetning: Litt foran i en bygd, noget tilbake i en anden, og at kjøp av hester i større og mindre grad gjør sig gjældende omtrent overalt undtagen i Hedemarkens fogderi.

Sauavlén har gått frem. Forstaaelsen av bedre avlsdyr er i stigende, hvilket den oprettede sauavlsstation og kundskapsmeddelelsen fra de forskjellige fagskoler — baade landbruks- og husholdningsskoler — har sin store andel i.

Den vaaknende interesse for husfliden som Hedemarkens husflidskomité siden aarhundredets begyndelse har oparbeidet rundt omkring i amtet har ogsaa utøvet sin gavnlige virkning paa sauholdet.

Prisen paa voksen sau har været 25—30 kroner.

Svineavlén har været i fremgang i de fleste bygder. Kun et faatal noterer tilbakegang.

Fleskeprisen har været i stigende. Gjennemsnittsprisen, som i forrige periode var kr. 0.98, har i denne været kr. 1.47.

2. Skogbruk¹.

Skogbruken har i 1911—1915 arbeidet under gode vilkaar, idet prisene paa saavel skurlast som slip den hele tid har gått jevnt opover. Somrene har gjennomgaaende været gunstige for skogens vekst. Driftsforholdene om vintrene har været upaaklagelige.

¹ Av skogassistent Sønsthagen.

Til belysning av spørsmålet om det antal tylter virke som er fremdrevet til fløtning i fylket skal meddeles nedenstaaende skematiske oversigt, som for sidste femaarsperiodes vedkommende er avgit paa grundlag av opgaver fra Kristiania tømmerdirektion og en av professor A. K. Myhrwold utarbeidet statistik.

Distrikt.	1901—1905.	1906—1910.	1911—1915.
Nordre Østerdalen	295 264	438 211	427 531
Søndre Østerdalen.	1 286 734	1 642 991	1 157 221
Solør.	679 309	878 442	1 161 931
Vinger og Odal	339 062	357 056	422 480
Hedmark	70 759	73 430	267 554
	2 671 128	3 390 130	3 436 717

Av det under Solør anførte tømmerkvantum for 1911—1915 utgjør ca. 125 000 tylter virke fra svenske skoger. I samme tidsrum er fra skoger i fylket fløtet ca 319 000 tylter til Sverige.

Det tør med tryghet uttales at skogbruket i femaaret kan opvise fremgang Forstaaelsen av og interessen for en mere rationel skogbehandling vinder stadig terræn. I Hedemarken fogderi, hvor skogen tidligere synes at ha været stedbarnet, findes der endog adskillige eksempler paa mønsterværdig drift.

Den vilkaarlighet som hittil har gjort sig gjældende under omsætning av tømmer her i fylket er omsider avløst av mere betryggende og ensartede regler for salg

For de forskjellige klasser av skurlast har der i 1911 og 1915 været betalt efternævnte procentsatser som tillæg til grundprisskalaen:

	I 1911.	I 1915.
Klasse I	40 %	80 %
— II	45 "	97 $\frac{1}{2}$ "
— III	50 "	115 "

De forskjellige klasser av slip har i de nævnte aar været levert til følgende priser pr. m³. fast masse rund beregning:

	I 1911.	I 1915.
	Kr.	Kr.
Klasse I	11.10	16.00
— II	10.50	15.50
— III	9.90	15.00
— IV	9.25	14.00
— V	8.60	12.50
— VI	7.95	10.50

Prisene paa smaafuru har været endel lavere. I de av vore grænsedistrikter hvor tømmeret maa sælges til Sverige omsættes virket fremdeles til saa forskjellige priser og maalemetoder at noget bestemt er vanskelig at meddele.

Vedprisene har ogsaa fulgt med under den almindelige prisstigning paa skogprodukter. Som følge herav begynder man i stadig større omfang at anvende torv som brændsel. Specielt gjælder dette de egentlige Hedmarksbygder. Stenkul og koks bruges der jevntover litet av.

Arbeidet for skogsaken har i periodens fem aar gjort gode fremskridt. De under fylkets skogselskap sorterende 9 funktionærer har for at kunne imøtekomme skogeiernes krav om forstlig bistand været sterkt optat. Særlig har arbeidet med utstikning av grøfter og veiledning i blinkning krævet megen tid. Plantning og saaning har derimot været drevet i lignende utstrækning som før.

Skogvedtægter er med hjemmel av lov om vernskogens bevarelse og mot skogens ødelæggelse m. v. av 8 august 1908 i femaaret indført i Furnes og Engerdal. Følgende herreder er i perioden meddelt approbation paa nye vedtægter, nemlig: Aasnes, Trysil, Stor-Elvdal, Tynset og Tolga.

Skader paa skogen av mere alvorlig art har man været forskaanet for. Havnefæet anretter imidlertid overalt ikke ubetydelig skade paa de unge foryngelser.

3. Fiskeriene.

Det fiske som foregaar i Mjøsen, Fæmunden og amtets øvrige innsjøer, fjeldvand og elver drives væsentlig av sportslig interesse og bør vistnok i almindelighet alene ansees som en inntægtspost i den private husholdning.

Forholdene i Solli og Engerdal er dog i denne henseende noget anderledes.

4. Bergverksdrift.

Bergverksdrift har i femaaret væsentlig fundet sted i Nordre Østerdalen.

Av de mere betydningsfulde anlegg kan i første række nævnes The Foldal Copper and Sulphur Company, Limited i Alvdal og a/s Røstvangen i Kvikne.

Produktionen og arbeidsbelægget har i aarene 1911—15 stillet sig saaledes:

Foldal.

1911		57 000 ton		antal mand	450
1912		71 625	-	»	444
1913		65 000	-	»	487
1914		68 000	-	»	424
1915		71 000	-	»	457

Røstvangen.

1911		20 171 ton		antal mand	141
1912		26 893	-	»	164
1913		17 646	-	»	162
1914		11 649	-	»	134
1915		14 000	-	»	162

Videre kan nævnes undersøkelsesdriften i Fossgruben i Os i Tolga, ved hvilken grube produktionen har stillet sig saadan: i 1911 2 500 ton, 1912 2400, 1913 2 500, i 1914 og 1915 undersøkelsesdrift.

Ogsaa paa andre felter har forsøksdrift fundet sted, uten at denne har ledet til større kontinuerlig anlæg. Jeg nævner saaledes Rødals kisgrube i Foldal, Sivil-dal i Tynset og Vingelen gamle gruber i Tolga.

5. Industri.

Om antal, disses fordeling paa de forskjellige slags industrier og antal ved industrien beskjaftigede personer henvises til den Officielle Statistik.

Under henvisning til hvad der om fabrikdirften er anført i femaarsberetningen 1906—1910 skal jeg kun tilføie følgende:

Pr 30 juni 1911 var der i Hedemarkens amt ialt 43 elektriske anlæg med en samlet generatorydelse av 4 860 kw., mens der pr 30 juni 1916 var 70 anlæg med en ydelse av ialt ca. 10 512 kw. I perioden er altsaa bygget 27 nye anlæg med 5 652 kw. generatorydelse.

Som det viktigste tiltak for utvikling av den almindelige elektricitetsforsyning i denne periode kan nævnes dannelsen av Hamar, Vang og Furnes kommunale kraftselskap, som forsyner de nævnte kommuner med elektrisk energi levert fra Elverums anlæg i Glommen.

Om virksomheten ved de for Hedemarkens jordbruk vigtige brændevinsbrænderier har gaardbruker Aksel Krogvik meddelt at tilvirkningen var adskillig indskrænket i begyndelsen av femaarsperioden som følge av skatteforandringen i 1908. Den jevnt stigende spritpris bedret dog litt efter litt stillingen, saaledes at tilvirkningen i periodens slutning naadde op i det gamle omfang med et forbruk av ca. $\frac{1}{2}$ million hl. poteter ved brænderiene, hvorav over halvparten falder paa Hedemarken. Det økonomiske utbytte av brænderibedriften var dog mindre end tidligere, og sidst i perioden blev desuten tilvirkningen indskrænket paa grund av krigstilstanden og det økede behov for poteter og korn til mat og fôr.

Den anden fabrikkvirksomhet her i amtet til nyttiggjørelse av potetene, potetmelfabrikkene, naadde i denne periode op til betydelig større omfang end tidligere. Inden amtet var 3 større og 1 mindre fabrikk i drift, og det samlede forbruk av poteter androg til ca 200 000.00 hl. Det økonomiske utbytte av potetmelfabrikationen maa betegnes som mindre tilfredsstillende. Sammen med brænderiene skapte disse virksomheter gode avsetningsforhold for distriktets potetproduksjon gjennom hele femaarsperioden.

Av virksomheter som er startet med amtets anden hovednæringsgren skogbruken for øie maa nævnes det store anlæg i Aamot, Rena Kartonfabrik og Moelven Cellulosefabrik i Ringsaker. I denne forbindelse bør ogsaa nævnes Hanestad Tjærefabrik i Øvre Rendal og startning av flere sagbruk og trævarefabrikker.

Aadals Bruk (jernstøperi og mekanisk verksted) og Klevfos Cellulose- og Papirfabrik i Løten er fremdeles i drift.

Haandverk og smaaindustri er i alt væsentlig som i forrige periode.

6. Handel.

Der var i 1915 i amtet 458 landhandlere med en omsætning av tilsammen ca 19 700 000 oo.

Ved siden herav foregaar en ikke liten handel med hester og kreaturer.

Hele amtets store omsætning av tømmer-, slip- og skurlast foregaar ved opkjøpere. Det samme er ogsaa delvis tilfælde med omsætning av meieri- og landbruksprodukter.

7. Skibsfart.

Skibsfart i egentlig forstand er ukjendt i amtet. I Mjøsen, Fæmundsjøen, Storsjøen i Nord-Odal og Stor-Sjøen i Ytre Rendal findes dampskibe som besørger endel person- og godstrafik, — i Stor-Sjøen i Ytre Rendal dog kun i tømmerfløtningens interesse.

8. Andre næringer.

Vildthandelen har heller ikke i femaaret 1911—1915 været av nogen synderlig betydning som indtægtskilde i amtet

Særlig i de nordlige distrikter skytes vistnok endel vildt, særlig harer, rypere og skogfugl, men jagten drives nærmest som sport og utgjør ingen regelmæssig post paa vedkommende indtægtsbudget.

Husflidens tilstand¹ i de forløpne 5 aar maa vel nærmest antages at være som i den foregaaende femaarsperiode. Statistik er det umulig at tilveiebringe for den egentlige husflid, den hjemlige til eget bruk. Dertil er arbeidet saa altfor uregelmæssig, spredt og mangfoldig. Det er vistnok saa at det blir mindre og mindre av at husstanden efter endt utearbeide samles om aftenen i kjøkken eller stue og syeler med sine husflidsarbeider, men i enkelte av amtets distrikter, fjelddalene, og især de nordligste arbeides og beslaaes dog ikke saa litet av enkel gaardsredskap som slæder, kjærrer og vogner. I disse distrikter opretholdes ogsaa mange steder den gamle skik at spinning og vævning til husbehov utføres i hjemmet. Men i flatbygdene, hvor jordbruket kræver mere tid aaret rundt, blir der liten plads til mandlig husflid, og desuten, hvor de store fortjenester saa let opnaaes ved skogarbeide, jordarbeide og fabrikker, blir selvsagt interessen for bifortjeneste mindre. Her er ogsaa sauehold blit mindre almindelig, hvorfor hjemmespinding er gaat mere av bruk. Av vævning utføres dog fremdeles en god del ogsaa her. Noget lagging drives, især i Odal. Næverarbeide utføres i Solør og Odal. Endel meiser arbeides fremdeles, likesaa visper, men arbeider av pil og tæger har det ikke lykkes at faa op igjen, skjønt Hedemarkens Amts Husflidskomité paa forskjellige maater har forsøkt paa det.

Det ser dog ut som om forstaaelsen av husflidens betydning baade i materiel og kulturel henseende i de sidste aar heller er tiltagende end i tilbakegang, men det hele omlægges, læres og drives paa en anden maate end før. Man forsøker

¹ Ved Hedemarkens Amts Husflidskomité.

at bibringe ungdommen kjærlighet til det hjemlige produkt og opmuntrer dem til at tilegne sig færdighet i de forskjellige husflidsgrener. Undervisningen heri, som før udelukkende var knyttet til hjemmene, besørgeres nu mest, foruten ved enkelte ungdomsskoler og fortsættelsesskoler, av Hedemarkens Amts Husflidskomité og dens underavdelinger, Kongsvinger og Omegns Husflidsforening og Elverums Husflidsforening. Undervisningen drives dels ved faste skoler og dels ved ambulerende kurser.

Der er i femaaret avholdt følgende kurser:

I snekring (dels med smiing)	18	kurser med	216	elev.
- skolapping (for større gutter)	200	—	1 928	—
- kurvfløtning og tægerarbeide	8	—	153	—
- linsøm og kjolesøm	37	—	441	—
- vævning	26	—	225	—

Kursenes og elevenes antal er adskillig større end i forrige periode, hvilket er et glædelig tegn.

Ved Husflidsutsalget i Hamar er omsat husflidsvarer for ca. 135 000 kroner, en stigning av ca. 35 000 kroner sammenlignet med forrige femaarsperiode. Dette skulde jo tyde paa at produktionen er stigende.

Siden 1912 har der med støtte av enkefru Anne Evenstads legat været ansat en vandrelærerinde i vævning for Østerdalsbygdene. Med bidrag av amtskassen har Husflidskomitéen ansat 2 selvhjælps- og husflidsinspektører, hvis væsentligste arbeide har været ved reiser og foredrag at vække interessen for hjemmearbeidet og de smaa indtægtskilder.

Der har av ungdomslag været avholdt flere lokale husflidsutstillinger, tildels sammen med utstilling av distriktenes gamle husflid.

Hedemarkens amts husflid var repræsentert paa Jubilæumsutstillingen 1914 med en fyldig samling fra forskjellige producenter rundt om i amtet samt med utstilling av endel eleverarbeider fra Husflidskomitéens og underavdelingens skoler og kurser. Desuten møtte Husflidsutsalget med en utstilling av husflidsarbeider utført inden amtet ved Husflidsutsalgets medvirken og delvis av arbeidet efter mønstre, modeller og tegninger som det hadde skaffet. Gjennem alle avdelinger lykkedes det Hedemarkens amt at hævde sit gamle ry for en solid husflid. Især var de hedemarkiske vævninger, da som saa ofte ellers, gjenstand for beundring og anerkjendelse.

Hedemarkens Amts Husflidskomité faar til sit arbeide bidrag fra Staten, amtet, omtrent alle herreder i Hedemarkens amt, endel banker og etpar samlag i amtet, samt fra Anne Evenstads legat.

Isbruk findes enkelte steder inden Hedemarkens fogderi, men kun til husbehov.

Av stenbrudd findes i amtet følgende:

I Hedemarkens fogderi to kalkstensbrudd, nemlig Fagervik & Kleven, Helgeøen, Nes og Steens Kalkbrønderi, Furnes.

I Solør fogderi to granitbrudd tilhørende Syversætre Stenindustri, arbeidsstyrke 18 mand, uker 49, produktion 200 m³ = kr. 40 000.oo.

I Nordre Østerdalen et klæberstensbrudd som ikke er i drift, og 1 skiferbrudd, Os i Tolga, 7 mand, uker 25, mængde 20 000 sten = ca. kr. 4 000.oo.

Av baatbyggerier findes ingen.

Til produktion av brændtorv, torvstrø og torvmuld fandtes der ialt i amtet 28 anlæg.

Hedemarkens Havebruksforening har fortsat sin virksomhet som tidligere, og om dens virksomhet i femaaret meddeles:¹

Foreningen avholdt i 1911 en større frugtutstilling paa Hamar omfattende Hedemarkens fogderi.

Den arbeidet videre for en fyldig utstilling fra amtets havebruk ved Jubilæumutstillingen i 1914, særlig ved vaar- og høstutstillingen. Ialt tilfaldt der Hedemarkens amt ved dets deltagelse i Jubilæumsutstillingens havebruksutstillinger 150 premier, hvorav 1 ærespremie, 6 guldmedaljer, 37 sølvmedaljer, 62 broncemedaljer og 44 hædrende omtale.

Foreningen har avholdt en række kurser i frugtanvendelse, foretat gratisutdeling av frugttrær og bærbusker, avholdt dyrkningskurser m. v.

En foranstaltning som foreningen gjennom en længere aarrække har hat stor glæde av, nemlig præmiering av haver, er fortsatt og utvidet.

Mens foreningen tidligere lønnet 1 gartner som gav veiledning til medlemmene blev der senere ansat 2 da rekvisitionenes antal steg sterkt.

Der er arbeidet for skolehavesaken, bl. a. ved utdeling av premier til mindre utstillinger ved skolerne.

Gjennem flere aar har der været arbeidet for at faa istand et havetidsskrift for medlemmene. I 1915 blev der truffet en ordning med selskapet Havedyrkningens Venner, saaledes at Norsk Havetidende sendes alle foreningens medlemmer. Dette er senere fortsatt.

Havebruket har gaat jevnt fremover og har møtt stigende interesse paa alle hold.

Foreningens medlemsantal var ved utløpet av femaaret 451.

Havebruket har i femaaret gaat jevnt fremover. Der merkes en stadig større interesse for det inden alle samfundslag.

Særlig kommer det økonomiske havebruk mere og mere i forgrunden ved dyrking av frugt, bær og grønsaker til eget bruk og til salg.

Bruken av haveproduktene i husholdningene har tiltat. Hertil bidrar ganske sikkert en række kurser av forskjellig slags som har været avholdt.

En mere rationel frugttrøpleie, hvad gjødsling og sprøtning angaar, indføres efterhvert. Der har været arbeidet for en bedre sortering og emballering av salgsfrugten.

Grønsakene dyrkes mere og mere ute paa akerfeltet, hvor der er god jord, og hvor hestekraften kan benyttes ved bearbeidelsen.

Skolehavesaken har arbeidet sig fremover, og forstaaelsen av dens store nytte begynder at vaakne i videre kredser.

Der stilles stadig større og større krav paa faglig bistand inden de forskjellige grener av havebruket.

¹ Ved amtsgartner Kjenseth.

Hvad smaaanæringene for amtet angaar skal jeg desuten tillate mig at anføre følgende:

Hvad biavl¹ som næring angaar kan anføres at den i 1911 var av underordnet betydning, men at den i femaarsperioden 1911—15 har steget noksaa jevnt, tiltrods for at der er gjort litet for dens utvikling.

Av foranstaltninger til biavlens fremme har „Binæringenes arbeidskomité“ i 1911 holdt et kursus i binæringer paa Hamar og Nes. „Den norske biavlsforening“ har latt avholde biavlsforedrag ved lærer O. Aasen, Nes, i 1911, 1912 og 1913 væsentlig paa Nes. Desuten blev ved „Den norske biavlsforening“s utsendte vandre-lærer i august 1913 stiftet „Hedemarkens biavlsforening“, som i 1915 gik over i „Hedemarkens binæringsforening“. Mens biavlsforeningen virket holdt den „Tidsskrift for Biskjøtsel“ til sine medlemmer, og til de av foreningens medlemmer som var ufor-muende blev der bevilget penger til indkjøp av bisværmer, indkjøpt og utlaant en modelramkube, og der avholdtes flere foredrag utover i bygdene. Dette gav stor interesse for saken, og der blev stillet mange og store krav til foreningen, men disse maatte avvises da foreningen ikke nød nogen bevilgning fra nogen kant, men kun hadde at arbeide med den beskedne aarskontingent som medlemmene betalte.

Baade i 1911, 1912, 1913 og 1914 gav honninghøsten et godt middelsaars utbytte, mens 1915-aars utbytte var totalt mislykket og sommeren i høieste grad uheldig for biavl i amtet. Man kunde flere ganger om sommeren se biene dræpe sin yngel og dra dem ut av kuberne fordi de manglet fôr til at fø dem op med. Da høsten kom fandtes intet forraad i kuberne. De biskjøttere som ikke foret sine kuber mistet alle sine bier paafølgende vinter, mens de som foret reddet endel kuber vinteren over. Den usedvanlig lange og kolde vinter gjorde selvfølgelig ogsaa sit til at de kuber som var mindre godt foret og pakket for vinteren strøk med.

Honningprisene maa i 1911 betegnes som smaa, idet disse varierte mellem kr. 0.80 og 0.90, men er steget jevnt, saaledes at der i 1913 betaltes kr. 1.20 til 1.25 og i 1914 kr. 1.25 til kr. 1.50 pr. kg. for fint behandlet slynget honning. I 1915 var der ingen som hadde honning tilsalgs paa grund av uaret.

Sygdom som bipest er ikke paavist her i amtet.

Fjærfæavl er drevet mere almindelig som binæring i amtet, dog ikke saa meget utbredt som ønskelig. Av fjærfæ er det særlig høns som holdes, undtagel-sesvis ænder, gjæs og kalkuner.

Omstaaende tabel angir den opnaadde pris pr. kg. egg pr. maaned og aar i femaarsperioden Eggprisen er utarbeidet efter markedsnoteringer fra Hamar og Kristiania, mens havre- og bygprisen er noterte priser paa Landmandsbørsen, Hamar.

¹ Ved amtsagronom L. Flisaker.

	1911 pr. kg.	1912 pr. kg.	1913 pr. kg.	1914 pr. kg.	1915 pr. kg.
	kr.	kr.	kr.	kr.	kr.
Januar	1,60	1,80	1,80	1,87	2,05
Februar	1,40	1,45	1,70	1,76	1,91
Mars	1,10	1,15	1,20	1,60	1,71
April	0,80	1,00	1,00	1,25	1,45
Mai	0,80	1,00	1,00	1,27	1,37
Juni	0,95	1,15	1,20	1,41	1,40
Juli	1,00	1,20	1,25	1,45	1,47
August	1,10	1,20	1,30	1,50	1,57
September	1,15	1,30	1,40	1,45	1,79
Oktober	1,25	1,40	1,45	1,95	2,10
November	1,50	1,78	1,80	2,00	2,14
December	1,80	2,00	2,05	2,35	2,37
Gjennemsnit pr. aar.	1,20	1,37	1,45	1,68	1,78
Gjennemsnittspris pr. kg. havre i øre .	11,6	13,4	10,5	12,8	24,3
— — — — — byg i — .	10,2	13,7	11,7	14,0	24,1

Av denne tabel fremgaar at eggprisen i 1911 var særlig lav, især i maanedene april, mai og juni, da prisen var under kr. 1,00 pr. kg. I 1912 og senere retter dette sig noget. Gjennemsnittsprisen pr. kg. egg pr. aar er jevnt opadgaaende. Det almindelige fôr til fjærfæ er byg og havre, og prisene for disse er varierende, men i 1915 gaar havre- og bygprisen op med over 100 procent sammenlignet med 1911. Eggprisen er ogsaa steget jevnt i femaarsperioden, men er i 1915 ikke rukket op i mere end 48 procent sammenlignet med 1911. Fôrprisene har saaledes været usedvanlig høie, og da en tilsvarende prisforhøielse paa fjærfæprodukter ikke har fundet sted, er det saaledes at befrygte at en ganske sterk reduktion av fjærfæbestanden har fundet sted.

Salg av egg foregaar gjerne til landhandlere. Naar producenten kommer til opkjøperen med sine egg, faar han der diktert prisen pr. snes — ikke i rede penger, men som regel i varer. Paa denne maate tjener kjøbmanden 2 ganger paa eggene — først ved den avance paa eggene han tar av sine kunder (konsumentene) og derefter paa varerne han gir i bytte for eggene. Man maa komme bort fra denne ordning, som i høi grad nedsætter indtægten av hønseholdet. Særlig under de nuværende høie fôrpriser, men ogsaa under normale forhold er det av den største vigtighet for saken at man lærer at forstaa eggenes værdi og holder nyverpede egg oppe i pris som en salgsvare av betydning. Det samme gjælder honningsalget. Her skorter det paa merkantilt samhold.

Av foranstaltninger til fjærfæavlens fremme i amtet kan nævnes at „Binæringenes arbeidskomité“ i 1911 holdt et kursus paa Hamar og Nes.

Vandrelærer Elias Wie har i 1914 bereist amtet og holdt foredrag om fjærfæ i Ringsaker, Vang, Furnes, Stange og Romedal. Paa Wie's foranledning blev der 10 december 1914 stiftet „Hedemarkens binæringsforening“, som paa sit program har til opgave at virke for binæringsenes fremme paa Hedemarken og særlig har tat sigte paa fjærfæ-, bi- og kaninavlens fremme, som søkes opnaadd ved utbredelse av tidsskrifter, foredrag og demonstrationer, anskaffelse og utbredelse av gode avlsdyr, rugeegg m. v. og mulig deltagelse i og avholdelse av utstillinger, samt ethvert andet middel som ansees egnet til fremme av maalet.

Foreningen hadde ved utgangen av 1915 115 medlemmer. Paa ansøknig fik foreningen av amtets landbrukslag bevilget kr. 200.00, fra „Den norske fjærfæforening“ 80 rugeegg og en avlshane.

Med disse tilstaaede midler + medlemskontingenten utdeltes der i 1915 ialt 450 rugeegg, 1 avlshane, 25 bisværmer, 65 tidsskrifter for biskjøtsel, 59 tidsskrifter for fjærfæ og 2 tidsskrifter for kaniner. Desuten avholdtes 5 foredrag om fjærfæ og biavl. Efter dette økedes foreningens interesse meget betydelig.

Interessen for kaninavlens spores kun i amtets byer og nærmeste omegn og er endnu av liten betydning.

Bærsankningen har været omfattet med ganske stor interesse, og særlig efterat dyrtiden indtraadte.

9. Kommunikationsvæsenet.¹

Længden av amtets offentlige veier ved utgangen av 1915 efter lensmændenes opgaver, som dog delvis er rettet ved overingeniørens kontor:

Hovedveier	1 282.1 km.
Bygdeveier	2 018.9 »
Rideveier.	116.6 »

Tilsammen 3 417.6 km.

Herredenes utgifter ved de offentlige veiernes vedlikehold, administration ikke medregnet, anslaaes efter lensmændenes opgaver for terminen 1 juli 1910 til 30 juni 1915, tildels skjønsmæssig, til kr. 386 024.22.

Man tillater sig at hitsætte for længder, vedlikeholdsutgifter m. v. følgende sammenstillinger efter lensmændenes beretninger, korrigert ved overingeniørens kontor:

¹ Ved overingeniør Julius Werenskiöld.

Distrikt.	Samlet veilængde ved utgangen av 1915.			For statskassens eller amtskassens regning (delvis herreder).
	Hovedveier.	Bygdeveier ekskl. rideveier.	Tilsammen.	
	Km.	Km.	Km.	Km.
Ringsaker	51 0	216.2	267.2	-
Nes	10.5	79.3	89 8	-
Furnes	11.3	90.7	102.0	-
Vang	25.0	92.0	117.0	-
Løten	23.3	102.2	125 5	-
Romedal	18.9	78.6	97.5	-
Stange	44.5	59.0	103 5	-
Hof	17.1	51.6	68 7	-
Aasnes	43.7	71.3	115.0	-
Vaaler	38.7	67.0	105.7	-
Elverum	90.5	90.7	181.2	-
Trysil	158.4	69.4	227.8	-
Aamot	69.0	74.8 ¹	143.8	-
Stor-Elvdal	74.7	12.2	86.9	-
Solli	1.2	37.0 ²	38.2	-
Alvdal	9.2	56.6	65.8	-
Foldal	46.4	26.3	72.7	-
Tynset	70.3	63.1	133.4	-
Tolga	39.7	142.8	182.5	-
Kvikne	53.9	6.2	60.1	-
Øvre Rendal	43.9	30.2	74.1	-
Ytre Rendal	34.3	58.3	92.6	-
Engerdal	51.9	22.0	73.9	15.0
Grue	62.6	80.8	143.4	-
Vinger	35.7	57.2	92.9	-
Brandval	73.0	45.0	118.0	-
Eidskog	49.6	102.0	151.6	-
Sør-Odal	27.5	83.7	111.2	-
Nord-Odal	6.3	52.7	59.0	-
Tilsammen	1 282.1	2 018 9	3 301.0	15.0

¹ Vinterveiarbeide.² Iberegnet kommunevei langs Atnesjøen.³ Hertil kommer 61 km. private veier som vedlikeholdes av de interesserte mot hel eller

stilling.

Herav vedlikeholdes:			I femaaret 1911—1915 avlevert til offentlig avbenyttelse.		Rideveier.
Mot penge- utbetaling av herredskassen.	Udelukkende ved naturalarbeide.	Delvis natural- arbeide og delvis utbetaling av herredskassen.	Nyanlagte veier.	Omlagte veier.	
Km.	Km.	Km.	Km.	Km.	Km.
267.2	-	-	16.8	-	-
61.8	28%	-	4.3	-	-
102.0	-	-	9.8	-	-
117.0	-	117.0	5.5	1.7	-
125.5	-	89.0 ¹	6.8	0.6	-
97.5	-	-	4.5	-	-
103.5	-	-	5.0	3.0	-
13.3	55.4	-	-	-	18.9
115.0	-	-	-	3.5	-
105.7	-	-	9.3	-	20.5
181.2	-	-	11.0	9.4	-
189.0	21.0	17.8	6.0	-	-
44.8	99.0	-	16.0	-	-
49.0	37.9	-	2.6	-	26.0
38.2	-	-	-	-	-
65.8	-	-	-	1.1	-
72.7	-	-	-	13.2	-
-	88.0	45.4	9.0	4.0	-
12.5	170.0	-	2.0	-	-
26.5	-	33.6	-	-	1.5
74.1	-	-	-	-	-
92.6	-	-	-	-	29.7
58.9	-	-	22.0	-	-
11.0	-	132.4	0.6	1.9	-
-	92.9	-	-	-	-
26.8	91.2	-	12.0	-	20.0
-	151.6	-	-	-	-
111.2	-	-	-	-	-
59.0	-	-	4.0	-	-
2 221.8	835.0	435.2	147.2	38.4	116.6

delvis fritagelse for arbeide paa de rodelagte veier.

Herredenes utgifter ved de offentlige veiers vedlikehold i aaret 1915.

Distrikt.	Utbetaling av herredskassen.	Antagen værdi av naturalarbeide.	Tilsammen.
	Kr.	Kr.	Kr.
Ringsaker	24 898.09	-	24 898.09
Nes	7 758.26	3 200.00	10 958.26
Furnes	9 538.02	-	9 538.02
Vang	12 610.42	2 697.60	15 308.02
Løten	13 094.75	2 120.00	15 214.75
Romedal	13 671.21	-	13 671.21
Stange	6 680.00	4 450.00	11 130.00
Hof	1 800.00	16 400.00	18 200.00
Aasnes	17 678.41	-	17 678.41
Vaaler	12 800.00	-	12 800.00
Elverum	14 206.61	-	14 206.61
Trysil	20 826.88	2 000.00	22 826.88
Aamot	5 766.22	15 085.00	20 851.22
Stor-Elvdal	8 494.12	4 855.00	13 349.12
Solli	1 250.00	-	1 250.00
Alvdal	3 595.54	-	3 595.54
Foldal	4 776.58	-	4 776.58
Tynset	3 074.63	6 315.00	9 389.63
Tolga	1 480.00	11 978.00	13 458.00
Kvikne	6 102.20	2 331.00	8 433.20
Øvre Rendal	4 455.00	-	4 455.00
Ytre Rendal	5 461.73	-	5 461.73
Engerdal	2 549.13	-	2 549.13
Grue	1 912.25	14 400.00	16 312.25
Vinger	5 284.92	10 830.00	16 114.92
Brandval	4 240.00	12 110.00	16 350.00
Eidskog	8 833.86	28 277.39	37 111.25
Sør-Odal	11 198.01	-	11 198.01
Nord-Odal	14 938.39	-	14 938.39
Tilsammen	248 975.23	137 048.99	386 024.22

Vedlikeholdet foregaar fremdeles for en del ved veistykhaveere (rodeinddeling), men veivogterinstitutionen er nu for det meste mere eller mindre indført. I 20 herreder er den helt indført for sommerveiholdet og i 7 herreder delvis.

Amtet hadde i 1915 156 offentlig ansatte veivogtere.

Vedlikehold ved entreprenører er helt ophørt.

Til anlæg av hovedveier inden amtet bevilget Stortinget i 1914 (for terminen 1914—1915) kr. 199 000.00
heri indbefattet kr 39 166 66, som refunderes av amtet og vedkommende herreder i løpet av 3 aar.

Til vedlikehold av broer og stikrender, bidrag til og anskaffelse av puksten og grustak, omlægninger, tilskud til bygdeveianlæg osv. bevilget Hedemarkens amtsting i 1914 (for terminen 1914—1915) „ 167 443.97

Ifølge foranstaaende sammenstilling var herredenes utgifter i terminen 1914—1915 til det almindelige veihold „ 386 024.22

Herredene bevilget i samme termin til mindre omlægninger av hovedveier, omlægning av ældre og anlæg av nye bygdeveier med amtsbidrag „ 112 124.16

Til bygdeveianlæg uten amtsbidrag er anvendt „ 9 875.00

Hertil kan komme litt for smaaanlæg som ikke opføres anderledes end som veiutbedringer, anslagsvis „ 2 000.00

Samlede utgifter til Hedemarkens amts veivæsen for aaret 1914—1915, administration ikke medregnet, anslaaes saaledes til kr. 876 467.35

Amtets andel i veivæsenets administrationsutgifter var overslagsvis „ 14 069.34

Statens andel „ 26 153.33

Skyss- og kostgodtgjørelse for lensmændene for reiser i veivæsenets anliggende utgjorde for terminen „ 6 493.84

Samlede utgifter ved Hedemarkens amts veivæsen i femaarsperiodens sidste termin 1 juli 1914—30 juni 1915 anslaaes til „ 923 183.86

De i femaaret for statsmidler anlagte eller omlagte og til fremtidig lovmæssig vedlikehold av distriktet overtagne hovedveier m. v. er følgende:

Bro over Glommen ved Flisen jernbanestation og tilstøtende veier i Aasnes 615 m kr. 209 913.29
Faaberg gr.—Bjerke i Brøttum anneks . . . 7 900 - „ 70 411.01
Bjerke—Frengstuen til Ringsaker 3 350 - } „ 29 405 80
Ring—Kjøsberget 800 - }
Jordet—Nybergsund i Trysil 22 040 - „ 209 549.83
Braskerudfoss over Glommen i Vaaler . . . 1 885 - „ 120 535.73

Overføres 36 590 m. kr. 639 815.66

	Overført	36 590 m.	kr.	639 815.66
Ride- og vintervei Ytre Rendal—Engerdal . . .	47 110 -	„	52 600.00	
Sum. Længde og arbeidsutgifter	83 700 m.	kr.	692 415.66	
Desuten bygdeveisanlægget med bro over Orkla ved Hyttefoss i Innset	930 -	„	31 116.85	
Saaledes tilsammen	84 630 m.	kr.	723 532.51	

Hertil kommer av de engere kommuner utredede utgifter til grund og gjærde m. v.

Desuten er indlemmet og tat i bruk parceller av forskjellige paabegyndte statsveianlæg som først senere vil bli fuldført.

Av hovedveisanlæg var i femaaret under arbejde for statsmidler følgende ved periodens utløp ikke avsluttede anlæg:

Veianlægget gjennom Foldal i Alvdal og Foldal

- Lunsæter—Navaa bro i Tynset og Kvikne
- Mo—Sand—Størja i Nord-Odal.
- Kjølen—Kilen i Aasnes.
- Eigsfoss bro i Vaaler.
- Bro over Glommen ved Atna jernbanest i Stor-Elvdal.
- Brummund bro—Harpviken og Brummunddalen st. — Byflaten i Furnes og Ringsaker.

Av større broer er i femaarsperioden utført og overtat av amtet eller vedkommende herred til fremtidig vedlikehold:

Bro over Glommen ved Flisen i Aasnes, som foran nævnt. Broen er utført av jern med 3 utkragede aapninger à 70.5 m., 56.0 og 55.5 m. paa landkar og pillarer av sten.

Kirkebroen i Trysil indbygget. Broen er utført av jern i 3 spænd paa 37.5 m., 38.0 og 37.5 m. paa landkar og pillarer av sten.

Braskerudfoss bro over Glommen i Vaaler. Broen er utført av jern i 2 utkragede aapninger à 75 og 65 m. paa landkar og pillarer av sten.

Misterbroen i ride- og vinterveien Ytre Rendal—Engerdal.

Elvbroen i „ - — — — —

Disse bygdeveisbroer er utført av jern i et spænd — begge med 25 m. — paa landkar av sten og er kjørbare ogsaa for hjulredskap.

Hyttefoss bro over Orkla i Innset, sprængverksbro av jern i 31 m. spænd paa stenkar.

Av tidsmessige bygdeveisanlæg og mindre hovedveislægninger for amtets og herredenes regning er i femaaret fuldført og avlevert.

	Længde.	Arbeidsutgifter.
I kalenderaaret 1911 . . .	22.9 km.	kr. 129 667.33
I — 1912 . . .	33.3 -	„ 122 546.05
Overføres	56.2 km.	kr. 252 213.98

			Længde.	Arbeidsudgifter.
		Overført	56.2 km.	kr. 252 213.38
I	—	1913	53.6 -	239 185.90
I	—	1914	38.5 -	177 799.82
I	—	1915	13.5 -	66 688.67

Sum 161.8 km. kr. 735 887.77

Desuten i 1911 3.8 km. samlet hovedveisomlægning utført av Flisen—Elverumbanen.

Desuten i 1913 1.2 km. samlet hovedveisomlægning utført av Flisen—Elverumbanen.

Hertil kommer utgifter til grund og gjærde m. v.

Kravene paa gode og tidsmessige veier er særdeles sterke, og veiene bygges gjennomgaaende solid utstyret.

Tilgangen paa arbeidere har ogsaa i denne periode været begrenset

Flere ældre veier er nedlagt og avløst av nye anlæg eller utbedrede veier i de gamles strøk.

Den egentlige tilvekst er saaledes :

54.2 km. hovedveier.

129.9 km bygdeveier.

+ 18.4 km. kjørbare ride- og vinterveier, nærmest at betegne som smale og noget tarveligere utstyrte bygdeveier.

Jernbanenettet er ikke utvidet i femaarsperioden.

Angaaende færdselsforholdene paa de gjennom amtet førende baner anføres :

Kongsvingerbanen.

Driftsaar.	Pr. km. driftslængde.				Samlet indtægt.
	Person- km.	Gods- befordring.	Indtægt i kr.		
			Persontrafik.	Godstrafik.	
1910/11 ¹	119 674	206 324	4 213	7 226	1 345 713
1911/12	132 451	215 089	4 699	7 571	1 446 009
1912/13	157 405	248 061	5 174	8 379	1 592 375
1913/14	147 900	250 484	5 647	8 720	1 687 015
1914/15	169 351	348 947	6 725	12 797	2 296 085
Sum	726 781	1 268 905	26 458	44 693	8 367 197

¹ Tat med i femaarsberetningen for 1906—10, men kun for il- og fragtgods, men omfatter nu al godstrafik.

Solørbanen.

Driftsaar.	Pr. km. driftslængde.				Samlet indtægt.
	Person-km.	Gods-befordring.	Indtægt i kr.		
			Persontrafik.	Godstrafik.	
1910/11 ¹	41 977	28 149	1 149	1 309	186 855
1911/12	44 670	30 490	1 223	1 427	251 966
1912/13	64 858	32 046	1 398	1 587	283 889
1913/14	45 802	28 816	1 418	1 468	274 671
1914/15	43 994	45 528	1 382	1 996	322 209
Sum	241 301	165 029	6 570	7 787	1 319 590

Eidsvold — Ottabanen.

Driftsaar.	Pr. km. driftslængde.				Samlet indtægt.
	Person-km.	Gods-befordring.	Indtægt i kr.		
			Persontrafik.	Godstrafik.	
1910/11 ¹	91 045	85 284	2 823	3 752	1 520 730
1911/12	96 048	87 336	2 982	4 027	1 619 437
1912/13	106 305	92 236	3 291	4 272	1 747 984
1913/14	111 313	102 512	3 793	4 634	1 943 974
1914/15	115 408	106 992	3 889	4 925	2 036 780
Sum	520 119	474 360	16 778	21 610	8 868 905

Rørosbanen.

Driftsaar.	Pr. km. driftslængde.				Samlet indtægt.
	Person-km.	Gods-befordring.	Indtægt i kr.		
			Persontrafik.	Godstrafik.	
1910/11 ¹	75 045	151 551	2 753	4 308	3 101 182
1911/12	79 676	140 992	2 873	4 174	3 093 939
1912/13	92 220	148 140	3 111	4 508	3 344 534
1913/14	94 793	130 174	3 542	4 261	3 423 547
1914/15	96 468	150 912	3 559	5 535	3 554 669
Sum	438 202	721 769	15 838	22 786	16 517 871

¹ Tat med i femårsberetningen for 1906—10, men kun for il- og fragtgods, men omfatter nu al godstrafik.

Av kanaliseringsarbeider og forbygningsarbeider har i femaarsperioden under vasdragsvæsenets administration været under arbeide i Glommen:

Ved Kneppen i Aasnes, overslag	kr. 17 500.00	amtsbidrag	kr. 1 000.00
„ Sparby i Hof, samlet overslag	„ 39 100.00	—	„ 3 258.33
„ Kirkenær i Grue, overslag	„ 145 000.00	—	„ 9 167.67

Det maa dog bemerkes at der ialfald ved sidstnævnte opstod en betragtelig overarbeidelse paa grund av situationen — anslagsvis kr. 65 000.00 —, saa senere alene av amtet er ydet kr. 4 109 19

Paa Statens vasdragsbudget har i almindelighet været bevilget $\frac{2}{3}$ av anlaggenes kostende mot $\frac{1}{3}$ samlet distriktsbidrag (herred, amt og interesserte).

Til arbeidet ved Kirkenær har saaledes Statens veivæsen tilsammen ydet kr. 13 276.86, likesom jernbanen, Oplysningsvæsenets Fond for prestegaarden og flere private med tildels betragtelige beløp har lettet herredet under distriktsbidragets tilveiebringelse.

Mjøsen trafikertes ved utgangen av 1915 av 7 rutegaaende passagerbaater og et større lystfartøi; av dem var 3 stationert i Hedemarkens amt. Endvidere var der 7 lastedragere, hvorav 1 stationert i Hedemarkens amt, og ca. 10 motorjagter.

Fæmundsjøen trafikertes av 2 dampskibe, hvorav det ene væsentlig anvendtes til tømmertrækning.

Storsjøen i Alvdal trafikertes i rute av 1 dampskib og 1 motorbaat.

Trafikken over Glommen, som gjennomskjærer amtet fra ende til anden, foregik ved 12 offentlige broer og 10 offentlige sundsteder.

Desuten findes nogen lettere privatkommunale broer og private sundsteder.

Mellem Buruen og Andraa i Rendal er der et offentlig sund over Storsjøen.

Skyssvæsen: I 1915 var innen amtet 71 faste skysstationer foruten 1 i Kongsvinger by. Det samlede kontante tilskud til disse stationer utgjorde kr. 8 111.63. Antal faste og reservehester kan ikke opgives herfra.

10. Kommunal husholdning

Angaaende de enkelte herreders beskatningsforhold, indtægter og utgifter m. v. henvises til den Officielle Statistik.

Antallet av amtets skatydere, deres samlede antagne og skatbare indtægt samt beløpet av utlignet skat utgjorde:

A. K o m m u n e s k a t.

Aar.	Skatydere.	Antagen indtægt.	Skatbar indtægt.	Utlignet herredsskat.
		Kr.	Kr.	Kr.
1911.....	42 058	27 316 000	12 754 000	1 836 478
1915.....	47 747	40 843 000	21 265 000	2 491 538

Ovenanførte skatyderes samlede antagne formue utgjorde i 1911 kr. 180 570 000.00 og i 1915 kr. 297 361 000.00.

B Statsskat.

Aar.	Skatydere.	Antagen formue.	Antagen indtægt.	Utlignet statsskat.
		Kr.	Kr.	Kr.
1911.	5 366	129 698 660	10 774 457	266 570
1915.	7 568	218 055 097	18 462 908	570 314

For 1915 maa hertil føies ekstraordinær statsskat utlignet med kr. 401 397.00.

Amtskommunens utgiftsbudget har utgjort:

Budgetterminen 1911/12.	kr. 447 000.00
— 1912/13.	» 581 000.00
— 1913/14.	» 602 350.00
— 1914/15.	» 670 132.07
— 1915/16.	» 653 918.75

Hvorledes disse udgifter fordeler sig paa de forskjellige poster fremgaar av følgende opgave.

(Se tabel side 27.)

Ved denne opgave er ikke — med nogen ubetydelige undtagelser — fraregnet refusion fra Staten og herreder. Som det vil sees har utgiftene øket endel i fem-aarsperioden. Den væsentligste økning falder paa postene sundheds- og medicinal-væsenet, sindssykes forpleining, skolevæsen, landbruksvæsen og skolevæsen.

Amtsskatten har været utlignet saaledes:

1911	kr. 4.30	pr. skyldmark	paa de matrikulerte eiendomme
1912	» 5.55	-	— — — — —
1913	» 5.00	-	— — — — —
1914	» 5.00	-	— — — — —
1915	» 5.00	-	— — — — —

Desuten blev i 1913 utlignet kr. 1.00, i 1914 kr. 2.00 og i 1915 kr. 3.00 pr. beregnet skyldmark paa verker og bruk.

Den paa herredene faldne andel av amtsskatten er for aarene 1911 og 1912 efter landskattelovens § 7 fordelt med en halvpert efter matrikelskylden, en fjerdepert efter folkemængden og en fjerdepert efter amtstingets skjøn.

For aarene 1913, 1914 og 1915 er den paa herredene faldne andel av amtsskatten efter landskattelovens § 3 fordelt med tre tiendedele paa de matrikulerte eiendommers værdi, tre tiendedele paa formuen, to tiendedele paa folkemængden og to tiendedele efter amtstingets skjøn.

Konto.	1911—1912.	1912—1913.	1913—1914.	1914—1915.	1915—1916.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Regnskaps- og skatte- væsen	4 040.00	4 040.00	4 140.00	4 670.00	4 670.00
Amtstingsforhandlin- genes trykning, amts- utvalget	5 800.00	5 400.00	5 800.00	5 800.00	7 000.00
Rets- og politivæsen .	3 377.90	5 683.34	5 683.34	5 683.34	8 226.71
Fængselsvæsenet . . .	7 788.35	7 788.35	7 588.35	7 588.35	7 516.38
Skyssvæsenet	9 000.00	9 000.00	8 000.00	8 000.00	9 000.00
Sundheds- og medici- nalvæsenet.	23 100.00	26 100.00	34 560.00	35 390.00	44 790.00
Sindssykes forpleining	121 000.00	121 000.00	158 500.00	166 000.00	151 000.00
Veterinærvæsenet . .	15 740.00	16 200.00	16 200.00	9 500.00	9 600.00
Skolevæsen	196 217.23	237 470.33	339 778.15	294 562.68	292 964.79
Abnormskolevæsenet .	25 200.00	23 100.00	18 200.00	18 000.00	17 048.03
Landbruksvæsenet . .	54 717.13	128 211.00	82 152.50	96 791.93	80 067.62
Skogvæsenet	18 700.00	18 700.00	33 331.28	29 167.26	19 605.75
Præmier for fældelse av rovdyr	8 000.00	8 000.00	6 000.00	5 500.00	6 000.00
Præmier for fældelse av kraaker og skjærer	-	-	-	2 000.00	2 000.00
Bidrag til fiskeriets fremme	1 100.00	1 100.00	1 100.00	1 100.00	1 100.00
Pensionsfond for amts- kommunens funk- tionærer	1 000.00	1 000.00	1 000.00	1 000.00	1 000.00
Til kontantbeholdning avsættes	4 000.00	4 000.00	4 000.00	9 742.22	4 000.00
Renter av laan. . . .	24 334.63	40 590.39	38 549.23	36 508.00	38 966.67
Avdrag av laan . . .	28 027.61	49 028.87	49 030.17	49 031.53	49 032.95
Bidrag til Flisen— Elverumbanen . . .	10 000.00	10 000.00	10 000.00	10 000.00	10 000.00
Veivæsenet	152 500.00	173 350.00	173 500.00	204 033.33	206 500.00
Bidrag til amtets del- tagelse i landsutstil- lingen i 1914 . . .	-	-	9 000.00	9 588.57	-
Bidrag til godssidespor Skotterud-Vestmar- ken				25 000.00	
Efterbevilgninger til byggearbeider paa Jønsberg m. v. . . .				5 350.00	
Underskud paa bud- gettet 1913—1914. .					38 972.54
Andre utgifter	7 357.15	7 587.72	14 236.98	5 893.61	3 507.31

Amtskommunens gjæld var:

pr. 30 juni 1911 kr. 584 903.84

- 30 juni 1915. - 984 785.67

Den disponible beholdning utgjorde ved samme tidspunkt henholdsvis kr. 62 517.36 og kr. 105 901.70.

11. Arbejderforhold.

Med hensyn til arbejdslønninger i 1915 henvises til den Officielle Statistik VI 93.

12. Slutning.

Efter lensmændenes opgaver er der i femaaret 1911—15 afholdt følgende utpantninger for skatter, andre utpantninger og eksekutioner:

Distrikt.	Utpantninger for skatter.		Andre utpantninger.		Eksekutioner.	
	Antal.	Beløb.	Antal.	Beløb.	Antal.	Beløb.
		Kr.		Kr.		Kr.
Hedemarkens fogderi .	14 341	641 239.26	1 194	40 756.93	1 613	674 070.48
Vinger og Odalens fogderi	8 827	261 740.17	1 336	47 863.96	1 193	499 529.58
Solørs fogderi.	8 081	210 889.94	92	9 736.24	876	278 191.95
Søndre Østerdalens fogderi	10 922	247 664.08	61	10 928.54	1 342	489 272.77
Nordre Østerdalens fogderi	3 491	138 713.54	58	40 010.82	1 649	695 471.23
Amtet	45 662	1 500 246.99	2 741	149 296.49	6 673	2 636 536.01

Efter sorenskrivernes opgaver er der i samme tidsrum afholdt følgende tvangsauktioner:

Sorenskriveri.	Fast eiendom.		Løsøre.	
	Antal.	Tilslagssum.	Antal.	Tilslagssum.
		Kr.		Kr.
Nordre Hedemarken	29	148 182	51	9 579
Søndre Hedemarken	51	267 638	179	51 260
Nordre Østerdalen	48	182 337	62	28 741
Søndre Østerdalen	88	373 758	67	27 770
Solør	102	362 832	16	7 179
Vinger og Odal	66	261 083	35	10 627
Tilsammen	384	1 595 830	410	135 156

Av panteheftelser i fast eiendom i landdistriktene er:

Ved sorenskriveri.	Tinglæst.		Avlæst.	
	Antal.	Til beløp.	Antal.	Til beløp.
		Kr.		Kr.
Nordre Hedemarken	2 881	8 211 145	1 521	3 112 061
Søndre Hedemarken	2 195	6 214 842	1 060	2 083 219
Nordre Østerdalen	1 569	4 966 279	886	3 354 175
Søndre Østerdalen	3 193	15 356 647	1 800	7 195 210
Sølor	2 411	9 858 999	1 223	5 283 658
Vinger og Odal	2 281	6 720 620	1 024	2 152 212
Tilsammen	14 530	51 328 532	7 514	23 180 535

En sammenligning med foregaaende femaarsperiode viser at antallet av tinglæste panteheftelser er gaat op med 2 803 og med et beløp av kr. 5 351 578.00. Av avlæsninger er der i denne periode foretat 1 401 færre, repræsenterende et beløp kr. 1 605 516.00. Antallet av tvangsauktioner over fast gods er gaat ned med 1 og over løsøre med 83. Tilslagssummen for de ved tvangsauktion solgte eiendomme er steget med kr. 209 156.00, men faldt for løsørets vedkommende med kr. 26 523.00. Videre er antallet av utpantninger for skatter steget med 2 574 og utpantningsbeløpet med kr. 409 604.29. Antallet av andre utpantninger er derimot gaat ned med 1 688, repræsenterende et beløp kr. 22 987 87. Og eksekutionenes antal er i denne periode atter gaat op med 1 254 og i beløp kr. 307 649.98.

Ved utgangen av 1915 var efter lensmændenes opgaver efternævnte forsikringsselskaper i virksomhet:

Av brandforsikringsindretninger var der 31 december 1915:

Distrikt.	Antal.	Forsikringssum:		Tilsammen.	Utbetalte erstatninger i femaaret.
		For hus.	For løsøre.		
		Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Hedemarkens fogderi . .	5	39 585 621	15 796 406	55 382 027	143 478.00
Vinger og Odalens — . .	4	10 166 335	6 154 465	16 320 800	26 644.06
Sølor — . .	1	909 650	1 285 140	2 194 790	6 669.34
Søndre Østerdalens — . .	2	7 773 830	501 083	8 274 913	21 227.92
Nordre Østerdalens — . .	5	10 893 733	2 795 242	13 688 975	41 335.96
Amtet	17	69 329 169	26 532 336	95 861 505	239 355.28

Av kreaturforsikringer var der ved samme tidspunkt:

Indretningens navn.	Hvilket aar traadt i virksom- het.	Antal forsikrede		Samlet for- sikringssum 31 desember 1915.	Utbetalte erstatninger i femaaret 1911—1915.
		hester.	storfæ.		
				Kr.	Kr.
Hedemarkens gjensidige for- sikringsselskap for hester og storfæ.	1892	5 728	2 061	3 160 730	219 954.85
Rasten Kvægassuranceselskap	1904	-	200	29 500	1 085.00
Ytre Rendalens Heste- og Krea- turforsikringsforening	1892	-	146	70 255	789.27
Lille-Elvedal herreds husdyr- forsikringsselskap	1898	80	360	60 000	1 830.00
Tolgen- og Vingelen Dyrefor- sikring	1886	160	500	155 000	3 000.00
Os Husdyrforsikring	1915	61	-	32 800	0.00
Kvikne Sogns Heste- og Kvæg- assuranceforening	1905	181	1 553	240 333	534.00

De gjennom amtskassereren indhentede opgaver over faste eiendomme inden amtet ved utgangen av 1915 viser følgende resultater:

		Særskilt skyldsatt bruk.	
		Samlet antal.	Revidert matrikelskyld.
			Kr.
Hedemarkens fogderi . . .		7 078	21 215.27
Vinger og Odalens — . . .		4 454	8 775.59
Solør — . . .		7 041	9 769.01
Søndre Østerdalens — . . .		8 311	7 506.23
Nordre Østerdalens — . . .		7 336	5 170.81
Amtet		34 220	52 436.91

Amtet har ogsaa i dette femaar været i jevn fremgang i økonomisk henseende. Sundhetstilstanden har gjennemgaaende været god.

Verdenskrigens virkninger begyndte at merkes i femaarsperiodens slutning, men dens indflydelse paa amtets økonomiske og andre forhold vil bedst kunne belyses i næste beretning.

Forøvrig henvises til den Officielle Statistik.

B. Byene.

Herom henvises til vedliggende beretninger fra Hamar og Kongsvinger.

Hedmark fylke 10 december 1920.

Løchen.

Beretning

om kjøpstaden Hamars økonomiske tilstand i femaaret 1911—1915.

Byens folkemængde har holdt sig noksaa uforandret omkring tallet 6 000 i en lang aarrække, tiltrods for at byens næringsliv har hat en jevn utvikling gjennom hele opgangsperioden siden 1900. Byens grænser har imidlertid været for snevre til at kunne opta indflytterne, og disse har derfor i stor utstrækning maattet skaffe sig bolig utenfor byen, hvorfor der særlig i byggefeltet har dannet sig bymæssig bebyggede strøk med en betydelig folkemængde. Den økning i Hamars folketal som skulde være en naturlig følge av den økende virksomhet i byen vil man derfor for en væsentlig del finde i nabokommunerne, ikke i byen selv — Efter den almindelige folketælling i 1910 var byens folkemængde 6 104. De kommunale tællinger, som jevnlig har ligget noget lavere, viser følgende stigning:

1910: Indbyggertallet	5 902
³⁰ / ₉ 1911: Do. voksne.....	3 802
barn under 17 aar	2 356
	————— = 6 158
¹ / ₁ 1913: Do. voksne.....	3 956
barn under 17 aar	2 311
	————— = 6 267
¹ / ₁ 1914; Do. voksne.....	3 984
barn under 17 aar	2 289
	————— = 6 273
¹ / ₁ 1915: Do. voksne.....	4 012
barn under 17 aar	2 243
	————— = 6 255

Brandtakstenes antal og brandkassens stilling i femaaret til fast eiendomsforsikring i byen fremgaar av nedenstaaende tabel:

Aar.	Antal avholdte brandtakster.	Samlet brandtakst.	Brand- kontingent.
		Kr.	Kr.
1911.....	98	8 392 330	24 311.09
1912.....	35	9 230 390	25 999.12
1913.....	36	9 567 630	27 053.73
1914.....	46	10 092 320	28 722.56
1915.....	31	10 784 580	28 779.54

Kommunens økonomiske tilstand i femaaret belyses av efterstaaende utdrag av de kommunale regnskaper og budgetter:

Ifølge bykasseregnskapene.

Utgifter til:

Aar. ¹	Veivæsen.	Vandvæsen.	Brandvæsen.	Kloakvæsen.	Belysning.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
1911.....	16 711.39	2 276.24	15 938.81	977.46	6 475.12
1912.....	16 463.26	4 826.90	17 113.30	748.01	8 210.33
1913 ¹	5 637.32	1 288.57	8 151.69	1 136.28	3 904.72
1913—1914.....	15 520.64	8 461.82	24 242.66	3 370.18	6 121.91
1914—1915.....	18 227.93	2 291.15	24 771.38	3 814.28	5 371.96
Tilsammen	72 560.54	19 144.68	90 217.84	10 046.21	30 084.04

Aar. ¹	Fattigvæsen.	Folkeskolen.	Det hele budget (inkl. elektr. v.)	Elektricitets-verket.	Anmerkning.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	
1911.....	40 597.98	72 515.95	516 954.06	160 194.51	
1912.....	42 205.48	74 521.58	441 768.74	88 103.57	
1913 ¹	22 096.06	37 493.22	208 382.07	38 051.71	
1913—1914.....	48 416.42	88 293.66	388 069.20	Intet	Utskilt fra bykassens regnskap.
1914—1915.....	52 651.59	97 062.59	427 877.79	—	
Tilsammen	205 967.53	369 887.00	1 983 051.86	286 349.79	

Indtægter av:

Aar. ¹	Brændevinsavgift.	Ølavgift.	Det hele budget (inkl. Elektricitets-verket).	Elektricitets-verket.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
1911.....	14 665.93	7 000.00	437 009.49	82 460.80
1912.....	15 357.74	9 000.00	460 403.95	102 693.08
1913 ¹	9 297.13	9 000.00	236 139.50	51 150.74
1913—1914.....	30 135.23	9 000.00	390 587.85	Intet
1914—1915.....	14 065.12	4 570.00	482 855.21	—
Tilsammen	83 521.15	38 570.00	2 006 996.00	236 304.62

¹ NB. Skifte av budgetterminen 1913.

Om de kommunale skatter hitsættes følgende opgaver fra ligningsnævnden:

Aar.	Antal skatydere.	Antagen formue.	Antagen indtægt.	Utlignet skat paa:		
				eiendom.	formue.	indtægt.
		Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
1911.....	2 082	7 753 500	2 924 300	21 277.50	15 507.00	163 917.30
1912.....	2 251	8 112 000	3 082 650	21 881.25	16 224.00	168 034.84
1913 ¹	2 239	7 937 000	1 522 245	10 940.62	7 937.00	91 965.96
1913—1914.....	2 411	10 892 800	3 842 175	26 601.90	21 785.27	181 411.87
1914—1915.....	2 508	12 696 300	4 219 120	28 116.00	25 392.60	210 564.47

Av skatydere var i 1914—15 lignet efter antagen indtægt:

Over kr. 100 000.00	antal 3
Kr. 50 000.00—kr. 100 000.00	» 2
» 10 000.00— » 50 000.00	» 18

Skatteprocenten var:

Aar.	Av formue.	Av indtægt.	Av fast eiendom.
	Kr.		Kr.
1911.....	2 pro mille	10.8 pct.	2.5 pro mille
1912.....	2 —»—	10.4 -	2.5 —»—
1ste halvaar 1913	1 —»—	11.6 -	2.5 —»—
1913—1914.....	2 —»—	8.5 -	3.0 —»—
1914—1915.....	2 —»—	8.9 -	3.0 —»—

Skattetaksten paa faste eiendomme:

1911.	kr. 8 511 000.00
1912.	» 8 752 500.00
1ste halvaar 1913	» 8 752 500.00
1913—1914	» 8 867 300.00
1914—1915	» 9 372 000.00

Av handels- og haandverksborgerskap har i femaaret følgende tilgang fundet sted:

1911.	3 handels- og 8 haandverksborgerskap.
1912.	7 —»— » 6 —»—
1913.	14 —»— » 7 —»—
1914.	9 —»— » 1 —»—
1915.	10 —»— » 2 —»—

Tilsammen 43 handels- og 24 haandverksborgerskap.

¹ Se note 1 side 32.

Forøvrig gjælder for handels og haandverksvirksomheten i alt væsentlig de samme forhold som i forrige femaar. Det samme gjælder bankene.

Om fabriksvirksomheten meddeles følgende opgave fra fabriktilsynet paa Hamar, gjældende for bedrifter som hører under dette:

Aar.	Antal fabrikker.	Antal mænd.		Sum.	Antal kvinder.		Sum.
		Over 18 aar.	Under 18 aar.		Over 18 aar.	Under 18 aar.	
1913.....	47	755	85	840	150	21	171
1914.....	45	700	79	779	125	25	150
1915.....	42	733	88	821	142	16	158

For 1911 og 1912 savnes materiale, efter hvad den nuværende formand oplyser. Forsøk paa at faa de nødvendige oplysninger gjennem andre har ikke ført til noget resultat.

Byens kommunikationsforhold er i alt væsentlig som i forrige femaar. For trafikken paa Mjøsen medfører dog Mjøsreguleringen ulemper av forskjellig art paa grund av den sænkning av vandstanden som foraarsakes ved tappingen utover vinteren. Dette berører saavel dampskibstrafikken som den kjørende trafik over isen i de aar Mjøsen er islagt. Det er den almindelige mening at tappingen foraarsaker sprækker og forandring i strømforholdene, saaledes at isen der ved blir mindre sikker for færdsel end tidligere.

Av skoler og undervisningsanstalter er de samme i virksomhet som i forrige femaar.

Folkeskolen hadde ved utgangen av 1915 13 lærere og 18 lærerinder med en samlet avlønning av kr. 67 275.00. Skolens samlede utgifter utgjorde i 1914—15 kr. 97 062.59, hvorav Statens tilskud utgjorde kr. 22 057.77. Elevtallet var i 1915 794, derav 408 gutter og 386 piker. Kommunens utgift pr. elev er steget fra kr. 50.80 i 1910 til kr. 94.46 i 1915. I skoleaaret 1911—12 blev der igangsatt skolebespisning for fattige barn. En skoleparekasse blev oprettet i 1911. I skolens femaarsberetning oplyses at der arbeides for oprettelsen av en ferie-koloni.

Den høiere almenskole hadde ved utgangen av 1915 foruten rektor 19 overlærere, 3 faste lærerinder, 2 timelærere og 1 timelærerinde.

Antallet av elever fordelte sig saaledes:

I gymnasiet	129 elever
I middelskolen	357 —
Sum 486 elever	

Elevene fordeler sig med hensyn til by- og landdistrikter saaledes:

Gymnasiet	fra Hamar	41,	utenbysfra	88
Middelskolen	»	—	160,	— 197
		Sum 201,	sum 285	

Lærerskolen hadde i 1915 7 lærere (foruten 3 øvelseslærere). Elevtallet i samme aar var 101.

Hedemarkens Amts Husflidskomité har i femaaret som tidligere ved siden av sit utsalg av husflidsgjenstande drevet forskjellige kurser i husflid, vævskole, søm- og skolappekurser m. v. Utsalget hadde i 1915 en omsætning paa kr. 27 279.40. Det offentlige bidrag til komitéens virksomhet utgjorde i 1915 kr. 6 155.00 fra stat, amt og kommuner tilsammen

Byens folkebibliotek har utviklet sig jevnt og sikkert. Kommunens tilskud, som ved slutten av forrige femaar var 1 800 kroner, utgjorde i 1915 2 275 kroner, mens bibliotekets hele utgiftsbudget i samme tidsrum var steget fra 3 405 til 4 321.88 kroner. Dets boksamling indeholdt i 1910 5 403 bind, i 1915 7 033. Utlaanet er steget meget sterkt og utgjorde i 1915 23 915 utlaan i 203 dage eller gjennemsnittlig 118 utlaan pr. dag. Læseværelset var i 1915 aapent i 246 dage og besøkt av 3 993. I 1912 kunde biblioteket se tilbake paa 25 aars virksomhet.

Om sundhetstilstanden i byen har helseraadets formand avgitt saadan uttalelse:

Under henvisning til nedenstaaende tabel, som for femaarsperioden 1911—15 viser de væsentligste sykdommes optræden, antallet av døde og fødte og enkelte av de hyppigste dødsaaarsaker, skal jeg tillate mig at bemerke:

Sundhetstilstanden kan i femaarsperioden i det hele tat betegnes som forholdsvis god; de vanlige epidemiske sykdomme har ikke hat nogen større utbredelse. Forløpet har været mildt og med liten dødelighet. Den gjennomsnittlige dødelighetsprocent i perioden har været 10 pro mille.

Aar.	Polio-mye-lit.	Skarlagensfeber.	Meslinger.	Kikhoste	Difteri.	Bronchit	Lungebetændelse.	Influenza.	Pleurit.	Gigtfeber.	Diarrhoe.	Antal døde.	Moralitet pro mille.	Antal fødster.	Nye tilfælde av tuberkulose.	Døde av tuberkulose.	Døde av alderdom.	Døde av kræft.
1911.....	11	7	-	13	4	164	37	7	15	16	49	63	10.5	164	11	11	13	7
1912.....	-	4	98	-	4	189	29	5	2	7	15	46	7.7	139	15	7	6	5
1913.....	1	28	68	17	8	249	29	38	7	10	83	62	10.2	159	13	11	9	9
1914.....	-	64	2	99	14	232	32	44	7	19	73	51	8.3	140	9	6	9	6
1915.....	-	33	-	8	20	279	35	125	14	18	27	80	13.3	142	13	7	21	6

Ædruelighetstilstanden har vistnok i det store og hele været upaaklagelig. Hertil bidrog under den sidste del av femaaret det midlertidige forbud, som blev indført paa grund av verdenskrigen, og som blev lojalt efterlevet.

Det solgte kvantum brændevin har utgjort:

I 1911.....	214 011 liter og kr. 102 384.97	nettofortjeneste.
I 1912.....	228 775 » » »	123 961.72 —»—
I 1913.....	258 769 » » »	138 920.70 —»—
I 1914.....	285 959 » » »	108 767.49 —»—
I 1915.....	295 485 » » »	203 521.62 —»—

Tilsammen 1 282 999 liter og kr. 677 556.50 nettofortjeneste.

Av aviser utkommer 3 dagblade foruten ukebladet „Norsk skoletidende“.

Hamar borgermesterkontor, 4 december 1920.

Fr. Monsen.

Beretning

om den økonomiske tilstand m. v. i Kongsvinger by
i femaaret 1911—1915.

1. Folkemængden

utgjorde ved utgangen av:

1911	1 649
1912	1 710
1913	1 745
1914	1 830
1915	1 860

Folkemængden i byen skrider saaledes fremad, om end langsomt.

Utvandring av nævneværdig omfang vites ikke at ha fundet sted.

2. Industri og haandverk.

Av fabrikker var i femaaret i drift 1 uldvarefabrik, 2 trævarefabrikker, 1 skofabrik og 2 mekaniske verksteder.

I forrige femaarsperiode var kun ovennævnte uldvarefabrik i drift.

Av selvstændige haandverksbedrifter var der i femaaret: 6 bakerier, 3 garverier, 4 murmestre, 4 malermestre, 6 skræddermestre, 4 slagtermestre, 3 snekkier, 3 tømmermestre, 5 boktrykkerier, 3 smedverksteder, 5 skomakerverksteder,

2 urmakermestre, 2 barbermestre, 2 blikkenslagermestre, 4 salmakere, 1 farveri og 1 rørlegger.

Der har praktisk talt ikke været nogen arbejdsledighed inden haandverks- og industribedriftene i perioden.

Kongsvinger og Omegns Husflidsforening har arbeidet omtrent efter samme plan op i samme omfang som tidligere.

Handelsstandsforeningen har i skrivelse av 10 ds. uttalt at de handlendes økonomiske vilkaar i perioden har været jevnt gode. Engroshandel har ikke været drevet i nogen nævneværdig utstrækning.

Omsætningen under markedet i oktober har været som tidligere.

Der var kun én bank i Kongsvinger i perioden, nemlig Vingers Sparebank, hvis formue og forvaltningskapital har øket jevnt.

3. Assurance.

Totalbeløpet av de i Norges Brandkasse forsikrede bygninger har utgjort:

i 1911	kr. 2 537 450
i 1912	» 2 573 650
i 1913	» 2 670 410
i 1914	» 2 827 310
i 1915	» 2 951 450

Der findes ingen kommunal brandkasse i byen, og noget privat assurance-selskap har heller ikke sit sæte her, hvorimot flere assuranceselskaper er representert ved agenter.

4. Skibsfart forekommer ikke.

5. Kommunale forhold og kommunehusholdning.

Skatteprocenten har utgjort for inntægtsskattens vedkommende i 1911 6,1 %, i 1912 5,8 %, i 1913 2,92 % (1ste halvaar), i 1913 - 14 5,6 %, i 1914—15 6,6 % og i 1915—16 7,5 %.

Formuesskatten har for hvert aar utgjort 1,5 %.

Iøvrig har kommunens inntægter, utgifter, gjæld, utlignet skat m. v. stillet sig saaledes:

Utlignet skat:

i 1911 kr. 20 469,21, i 1912 kr. 21 997,09, i 1913 1ste halvaar kr. 11 058,47, i 1913—1914 kr. 25 882,85, i 1914—1915 kr. 33 894,92, i 1915—1916 kr. 43 339,57.

Inntægter:

i 1911 kr. 80 866,59, i 1912 kr. 92 217,74, i 1913 1ste halvaar kr. 54 199,69, i 1913—1914 kr. 107 351,39, i 1914—1915 kr. 111 177,31, i 1915—1916 kr. 107 264,24.

Utgifter:

i 1911 kr. 64 390.52, i 1912 kr. 75 817.59, i 1913 1ste halvaar kr. 49 528.16, i 1913—1914 kr. 96 405.89, i 1914—1915 kr. 109 159.18, i 1915—1916 kr. 91 918.44.

Gjæld:

i 1911 kr. 54 475.00, i 1912 kr. 51 257.00, i 1913 1ste halvaar kr. 50 149.00, i 1913—1914 kr. 52 931.00, i 1914—1915 kr. 63 662.07, i 1915—1916 kr. 61 445.26.

Antagen formue:

i 1911 kr. 1 874 000.00, i 1912 kr. 2 042 500.00, i 1913 1ste halvaar kr. 1 955 500.00, i 1913—1914 kr. 2 806 000.00, i 1914—1915 kr. 3 051 000.00, i 1915—1916, kr. 3 493 000.00.

Antagen indtægt:

i 1911 kr. 667 550.00, i 1912 kr. 738 500.00, i 1913 1ste halvaar kr. 717 000.00, i 1913—1914 kr. 815 435.00, i 1914—1915 kr. 885 225.00, i 1915—1916 kr. 1 006 220.00.

6. Binæringer

forekom ikke i nævneværdig utstrækning.

7. Arbeidsforhold.

Arbeidslønnen og arbeidernes økonomiske kaar i perioden antages at ha stillet sig omtrent som tidligere. Arbeidsløshet antages ikke at ha forekommet i nævneværdig utstrækning.

8. Tilstanden i almindelighet.

Ædruelighets- og sædelighetstilstanden antages at ha været jevnt gode i perioden.

Byens befolkning er gjennomgaaende ædruelig. Det overveiende antal av drukkenskapsforseelser begaaes av tilreisende, navnlig fra landdistriktet.

Sundhetstilstanden har været jevnt god.

Kongsvinger magistrat, 23 mars 1920.

P. O. Johannsen.

V.

Kristians amt.

B e r e t n i n g

om Kristians amts økonomiske tilstand i femaaret
1911—1915.

Indledning.

I den administrative inddeling av Kristians amt er der i femaaret skedd følgende forandringer:

Ved kongelig resolution av 28 februar 1913 blev Søndre Land herred delt i 2 herreder: Søndre Land og Fluberg, svarende henholdsvis til sognene Hov og Fluberg.

Ved samme resolution blev det bestemt at Hov sogn fra herredsdelingens ikrafttræden blir at benævne Søndre Land sogn.

Ved kongelig resolution av 7 juli 1913 blev Nordre Land herred delt i 2 herreder: Nordre Land herred, omfattende Nordsinnen sogn og Østsinnen sogn, og Torpa herred, omfattende Torpa sogn.

Kristians amts landdistrikt har et flateindhold av 24 130.62 km.² land og 1 144.74 km.² ferskvand, tilsammen 25 275,36 km.². Amtets folkemængde utgjorde efter folketællingen i 1910 111 407 mennesker for amtets landdistrikt og 7 829 mennesker for amtets byer, tilsammen 119 236 mennesker mot 116 280 mennesker efter folketællingen i 1900. Pr. 31 december 1915 var den hjemme-hørende folkemængde av det Statistiske Centralbyraa beregnet til 115 274 mennesker for amtets landdistrikt og 8 872 mennesker for amtets byer, tilsammen 124 146 mennesker.

I anledning av de arbeider som i 1909 og 1910 har paagaat for Rauma banen og Dovrebanen har der i femaaret været adskillig indflytning til herredene Dovre og Lesja. Forøvrig har ind- eller utflytning ikke fundet sted i noget nævneværdig grad.

Antallet av dem som i femaaret er utvandret fra amtet, byene medregnet, var

i 1911	639
- 1912	491
- 1913	536
- 1914	589
- 1915	243

Tilsammen 2 498

Antallet av utvandrede utgjorde i forrige femaarsperiode 5 268. I aarene 1911—1915 utvandret saaledes fra amtets landdistrikt og byer gjennemsnitlig 499 mennesker aarlig eller 0.4 pct. av amtets folkemængde i 1910. For hver av de tidligere fogderier og for hver av byene stiller det samme procentvis for hold sig saaledes i femaaret:

Nordre Gudbrandsdalen	0.4 pct.
Søndre Gudbrandsdalen	0.5 -
Toten	0.5 -
Hadeland og Land	0.3 -
Valdres	0.4 -
Lillehammer	0.2 -
Gjøvik	0.3 -

Utvandringen er fortrinsvis foregaat til Amerika.

A. Landdistriktet.

1. Jordbruk og fædrift.

Efter amtskassererens opgave var antallet av særskilt skyldsatte bruk ved utgangen av 1915 i de tidligere fogderier:

I Nordre Gudbrandsdalens fogderi...	3 589 med skyld	8 166.57 mark
- Søndre Gudbrandsdalens — ...	4 626 « «	9 807.03 «
- Toten — ...	5 963 « «	11 428.04 «
- Hadeland og Land — ...	5 369 « «	13 158.21 «
- Valdres — ...	4 814 « «	7 288.93 «

Tilsammen 24 361 med skyld 49 848.78 mark

Ved utgangen av 1910 var antallet av skyldsatte bruk inden amtet 19 922 med skyld 49 846.61 mark. Den gjennomsnittlige skyld pr. bruk ved utgangen av 1915 blir saaledes 2.40 mark mot 2.50 mark ved utgangen av 1910.

Utskiftning av fællesskap i jord og skog er i femaaret fremmet i saadant omfang:

Aar.	Antal forretninger.	Antal lodeiere.	Utskiftet		
			indmark.	utmark.	tilsammen.
			Ar.	Ar.	Ar.
1911.....	6	19	5 997.0	16 333.0	22 330.0
1912.....	9	188	11 338.0	635 599.0	646 937.0
1913.....	8	45	2 076.0	36 984.0	39 060.0
1914.....	19	45	3 580.0	44 441.0	48 021.0
1915.....	13	61	9 121.9	31 408.5	40 530.4
1911—1915	55	358	32 112.9	764 765.5	796 878.4

Der har i femaaret været en fast utskiftningsformand i virksomhet i amtet. Fra 1913 har desuten været ansat en midlertidig utskiftningsformand.

Til fremme av landbonæringen i amtet har Landhusholdningsselskapet fortsat sin virksomhet paa de samme omraader som i foregaaende femaar og har desuten utvidet virksomheten til at omfatte ogsaa endel nye felter. Blandt disse sidste maa særlig fremhæves arbeidet for nydyrkning av jord (Nybrøttssaken). Selskapets budget balanserte i 1915 med kr. 101 750.00 mot kr. 27 150.00 i 1910. Under selskapets ledelse har to amtsagronomer været i virksomhet, en for den østre del og en for den vestre del av amtet. Likeledes har under selskapets ledelse virket en amtsgartner inden amtet. I 1914 blev der oprettet en herredsagronomstilling for de totenske herreder og i 1915 en lignende stilling for de landske herreder.

Der har i femaaret været 15 amtsdyrlæger i virksomhet i amtet.

Ved siden av landbruksskolen paa Storhove er der i femaaret kommet til 2 nye landbruksskoler i fylket, idet der i 1914 blev oprettet en landbruksskole for Valdres og en landbruks- og husmorsskole for Nordre Gudbrandsdalen.

Husmorsskolen paa Hunn har gjennom femaaret fortsat sin virksomhet uforandret. Ogsaa i dette femaar har der ved 5 av amtets ungdomsskoler været avholdt saakaldte «praktiske jentekurser».

Angaaende landbrukets stilling i femaaret i den østre del av amtet har amtsagronom *Kvissellien* under 1 mars 1916 avgit følgende beretning:

- «1. Opdyrkning av nyt land har navnlig i de to sidste aar av femaarsperioden foregaaet i noget større utstrækning end i den nærmest foregaaende tid, og efterspørselen efter jorddyrkningslaan og andre offentlige bidrag til

opdyrkning har været i tiltagende, men det er fremdeles noksaa vanskelig at skaffe arbejdskraft til disse slags arbeider.

2. Høstutbyttet har i perioden været noksaa ujevnt, idet neppe mere end to aar kan betegnes som egentlig gode, nemlig 1912 og 1913, som vistnok begge var gode middelsaar — tildels endog adskillig over middels, ialfald for enkelte kulturers vedkommende.

Efter det daarlige foraar 1914 maatte noksaa betydelige kvanta straafor indkøpes fra andre distrikter.

3. Om forskellige kulturer er neppe noget væsentlig nyt at anføre. I enkelte distrikter har rugdyrkingen i de sidste aar tiltat noget.
4. Kreaturhold og sæterbruk drives i alt væsentlig paa samme maate som før. Paa grund av de to sidste mindre gode aar og de vanskelige forhold med hensyn til indkøb av kraftfôr er besætningene tildels litt reducert, saa antallet vistnok er noget mindre end paa samme tid i forrige femaarsperiode, men nogen særlig stor formindskelse er det neppe.

Hesteantallet er likesaa stort som før, tildels større.

5. Benyttelse av maskiner har stadig tiltat overalt.
6. Indkøb og bruk av kraftfôr og kunstgjødsel synes at bli mere og mere almindelig. Det allervæsentligste indkøb foregaar gjennom landhusholdningsselskaperens fælleskjøb, lokale indkjøpslag forefindes i alle bygder.
7. Hvad arbeidsforholdene angaar klages der fremdeles over at den nødvendige arbeidshjælp er vanskelig at erholde. Arbeidsprisene har i hele femaarsperioden været i stigende, dog mest de to sidste aar, saaledes at de nu kan antages at være ca. 50 à 60 pct. høiere end paa samme tid i forrige periode.
8. Salgsprodukter og avsetningsmarkeder er omtrent de samme som før. (Det ikke saa ubetydelige salg av hester til Danmark som foregik høsten 1914 maa nærmest betragtes som en tilfældighet.) Efterat «krisen» indtraadte er prisen paa de fleste salgsprodukter steget noksaa betydelig — navnlig i 1915.
9. Om sammenslutninger og foreninger vedkommende bedriften er ikke noget egentlig nyt at anføre. I Gudbrandsdalen er anlagt endel nye ysterier (væsentlig dampysterier) samt en kaseinfabrik.»

Angaaende det samme forhold i amtets vestlige del har amtsagronom *Thomle* 20 mars 1916 indberettet følgende:

- «1. Om opdyrkning av nyt land. Der er i den sidste femaarsperiode utført likesaa meget nydyrkning som i den forrige — kanske noget mere. Der har dog ikke i alle aar været like let adgang til at faa utført den slags arbeider. I aarganger hvor man blir sent færdig med indhøstningen og høsten kommer tidlig blir der liten anledning til nydyrkning.

Der er ogsaa stor forskjel mellem de enkelte bygder.

Men i gjennemsnit for hele perioden og hele distriktet maa nydyrkningen sies at ha paagaat i ganske betydelig utstrækning.

Til en stor del av nydyrkningsarbeiderne søkes der laan av Jorddyrkningsfondet eller bidrag av Nybrottsfondet.

2. Om høstutbyttet. Dette har vekslet noksaa meget i de forskjellige aar. Veiret og indhøstningsforholdene har delvis været mindre gode. Derfor maa høstutbyttet i femaaret — kvantitativt og kvalitativt — i det høieste betegnes som middels.
3. Om forskjellige kulturer. Nogen større forandring i benyttelsen av de forskjellige kulturer kan ikke paavises. Kun maa det antages at kornarealet — og da særlig ruglandet — i de sidste par aar har øket noget.
4. Om kreaturhold og sæterbruk. Besætningene av storfæ og svin er i det sidste aar reducert noksaa sterkt, saa antallet av disse dyr nu antages at være noget mindre end i 1910. Til gjengjæld har hestebestanden øket noksaa sterkt. Antallet av smaafe er omtrent uforandret. I Valdres har muligens gjeteholdet øket litt i denne periode.
- Sæterbruket drives i omtrent samme utstrækning og under de samme driftsformer som før.
5. Om benyttelse av maskiner. Bruken av maskiner øker stadig. Det blir jo stadig vanskeligere at erholde den nødvendige arbeidskraft, og derfor maa maskinkraften mest mulig erstatte menneskekraften. Elektriciteten har faat noksaa sterk anvendelse her i distriktet i de senere aar, og dette medfører anskaffelse av elektriske gaardsmotorer og alle de maskiner som egner sig for elektrisk drift.
6. Om indkjøp av kraftfôr og kunstgjødse. Indkjøpet av kraftfôr antages at være omtrent det samme som i forrige periode, men forbruket av kunstgjødse er steget.
7. Om arbeidsforholdene. Disse er ofte noksaa vanskelige. Det er jo en almindelig kjendt foreteelse at tilgangen paa arbeidskraft til jordbruket er liten, og alle arbeidspriser har en stigende tendens.
8. Om salgsprodukter og avsetningsmarkeder. Det er de samme hovedprodukter nu som før der danner tyngden i jordbrukets av-

kastning. Paa grund av de sidste aars noksaa sterke reduktion av besætningene har den totale melkeproduktion neppe øket siden forrige femaarsperiode, selv om man regner med en stigning i det enkelte dyrs ydelse.

Omsætningen av slagtefæ har derimot været større end før, og prisene har i det hele tat været tilfredsstillende.

Opdræt og salg av hester har øket. Hestepriene har i flere aar været jevnt gode. Som et nyt avsætningsmarked kan i denne forbindelse kanske nævnes den eksport av hester som nu et par aar har foregaat til Danmark, men sandsynligvis er dette kun en midlertidig foreteelse.

Ellers foregaar omsætningen av salgsprodukter under de samme former og paa de samme markeder som før.

9. Om sammenslutninger og foreninger. Herom er ikke meget nyt at anføre. I Valdres er igangsæt det første fetostysteri, og der arbeides for dannelsen av flere.

I mange bygder er der dannet smaabrukerforeninger, som da særlig tar sigte paa ophjælp av «det lille landbruk».

Hvad den kooperative bevægelse angaar kan anføres at f. eks. over hele Hadeland det meste av kjøbmandshandelen nu er gaat over til kooperative foreninger. De store kooperative foretagender som Fælleskjøpet, Fællesslagteriet m. fl. vinder stadig større tilslutning.»

Med hensyn til havebrukets stilling i femaaret har amtsgartner *Hegdal* under 18 mai 1916 avgit saadan indberetning:

«Dyrkningen har gaat jevnt og godt frem som i forrige femaar, og særlig har dyrkningsmaaterne forbedret sig, saa utbyttet ogsaa dermed er blit betydelig forhøiet.

Hvert aar holdes 5—6 havebrukskurser, hvorav flere var beregnet for smaabrukere.

Frugtavlen tiltar; i 1915 blev saaledes i amtet utplantet 6 000 frugttrær.

Til ophjælp av havebruket arbeider en amtsgartner og i tiden 1 april—1 november 18 herredsgartnere som amtsgartnerens assistenter.

Forøvrig henvises til forrige femaarsberetning.»

Efter de fra lensmændene indkomne beretninger har i femaaret utsæd og avl pr. 10 ar i hvert av de tidligere fogderier, sammenlignet med foregaaende femaar, stillet sig saaledes som omstaaende tabel viser.

Gjennemsnitlig utsæd og avl pr. 10 ar efter lensmændenes indberetninger for femaarene 1906—1910 og 1911—1915.

Distrikt. (Efter den tidligere fogderi- inddeling.)	Hvete.		Rug.		Byg.		Blandkorn.		Havre.		Erter.		Poteter.		Høi.	
	1906— 1910.	1911— 1915.	1906— 1910.	1911— 1915.	1906— 1910.	1911— 1915.	1906— 1910.	1911— 1915.	1906— 1910.	1911— 1915.	1906— 1910.	1911— 1915.	1906— 1910.	1911— 1915.	1906— 1910.	1911— 1915.
	Liter.														Kg.	
Nordre Gudbrands- dalen	-	-	26.50	23.38	35.25	34.50	36.85	36.13	38.57	36.75	34.57	33.38	321.00	310.00	2.60	3.40
{ Utsæd { Avl	-	-	234.67	203.25	323.50	306.13	322.86	320.20	296.86	261.88	230.71	195.00	1 638.00	1 937.50	313.00	342.00
Søndre Gudbrands- dalen	-	30.00	22.17	21.17	31.17	30.00	39.33	36.84	39.50	39.67	34.00	30.00	267.00	305.00	2.80	2.97
{ Utsæd { Avl	-	225.00	256.67	238.34	298.33	285.00	346.67	348.34	378.33	371.67	205.83	195.84	2 042.00	2 300.00	449.00	366.67
Toten	35	35.00	26.14	27.50	32.29	33.00	42.71	41.29	46.71	46.00	33.71	31.43	350.00	417.14	3.00	2.96
{ Utsæd { Avl	350	300.00	200.00	275.00	345.29	358.00	431.43	417.86	475.71	431.43	206.86	200.00	3 457.00	2 757.00	328.00	350.00
Hadeland og Land { Utsæd	-	23.33	22.17	22.13	34.67	33.38	41.33	40.00	41.66	40.00	30.33	31.50	286.00	352.50	2.70	3.25
{ Avl	-	233.33	271.67	288.75	317.50	330.25	367.50	370.00	386.66	393.13	231.66	220.00	2 283.00	2 662.50	419.00	325.00
Valdres	-	-	19.33	28.33	39.66	38.17	42.83	40.00	47.00	43.67	22.33	22.50	273.00	263.33	3.10	3.83
{ Utsæd { Avl	-	-	170.00	240.00	280.00	310.83	317.50	335.00	323.33	326.67	175.00	170.00	2 350.00	2 566.67	343.00	378.33
I gennemsnit { Utsæd	35	29.44	22.20	24.50	36.80	33.81	40.56	38.85	42.37	41.22	31.19	29.76	301.00	329.59	2.88	3.28
for amtet { Avl	350	252.78	216.27	249.07	334.19	318.04	358.44	358.28	341.83	356.96	210.56	196.17	2 344.00	2 444.73	366.00	352.40

Kristians amt.

Efter de likeledes fra lensmændene mottagne opgaver stillet melkeutbyttet og gjennemsnittsprisen for nysilt melk og for smør sig i aaret 1915 saaledes:

Distrikt. (Efter den tidligere fogderiinddeling.)	Melkeutbyttet pr. ko.		Gjennemsnittspris	
	For de mere fremskredne gaardbrukere.	Overhodet i distriktet.	pr. liter nysilt melk.	pr. kg. smør.
	Liter.	Liter.	Øre.	Kr.
Nordre Gudbrandsdalen.....	1 833.33	1 316.67	13.25	2.47
Søndre Gudbrandsdalen.....	2 025.00	1 500.00	14.08	2.38
Toten	2 242 86	1 785.71	14.43	2.39
Hadeland og Land	2 150.00	1 650.00	14.75	2.46
Valdres	1 862.50	1 437.50	11.80	2.26
Amtet	2 022.74	1 537.96	13.66	2.39

Meierienes, ysterienes og kondenseringsfabrikkenes antal og virksomhet i aaret 1915 vil fremgaa av omstaaende tabel, som er utarbeidet efter de fra lensmændene indkomne opgaver.

(Se tabellen næste side.)

I femaaret var følgende kreaturforsikringsindretninger i virksomhet i amtet:

Indretningens navn.	Aar i hvilket traadt i virk- somhet.	Antal forsikrede		Samlet forsikringssum 31 december 1915.	Utbetalte erstatninger i femaaret 1911-1915.
		hester.	kreaturer.		
				Kr.	Kr.
Lom gjensidige forsikrings- selskap for hester	1897	340	-	80 000	3 100.00
Vaagaa gjensidige husdyr- forsikringsselskap	1912	54	48	39 200	1 268.50
Søndre og Nordre Frons hus- dyrforsikringsselskaper....	1903	282	408	195 070	10 196.00
Toten-Vardalske husdyrfor- sikringsforening.....	1875	750	150	373 000	21 564.00
Vangs hesteassuranseforening	1900	18	-	8 050	470.00
Øie hesteassuranseforening..	1897	12	-	5 670	510.00

Distrikt (Efter den tidligere fogderi- inddeling.)	Antal meierier, ysterier og konden- serings- fabrikker.	Herav eies av melke- leveran- dørene.	Kvantum indveiet melk.	Av den indveiede melk er produceret:				Drivkraft:				
				Smør.	Fetost.	Magerost.	Mysost.	Elek- tri- citet.	Ben- sin- motor.	Damp.	Vand.	Haand.
			Kg.	Kg.	Kg.	Kg.	Kg.					
Nordre Gudbrandsdalen	7	7	906 211.5	-	100 019	-	-	-	2	1	1	3
Søndre Gudbrandsdalen	17	10	4 049 904.0	2 450	415 876	1 916	-	2	2	9	1	1
Toten	¹ 11	8	14 759 025.0	16 533	14 897	41 500	40 500	-	1	6	-	-
Hadeland og Land	5	5	6 913 843.0	5 242	2 670	15 499	7 524	-	-	4	-	-
Valdres	1	1	150 000.0	-	12 000	6 500	-	-	-	1	-	-
Tilsammen	41	31	26 778 983.5	24 225	545 462	65 415	48 024	2	5	21	2	4

¹ Herav 1 melkekondenseringsfabrik.

For nedennævnte slags landbruksprodukter var gjennomsnittsprisen i herredene i aaret 1915:

Pr. kg. kjøt:

1. Ferskt kjøt	kr. 1.23
2. Speket kjøt	« 1.57

Pr. kg. flesk:

1. Ferskt flesk	kr. 1.46
2. Speket flesk	« 2.05

Pr. liter nysilt melk:

1. Almindelig pris	øre 13.66
2. Levert til meieri	« 14.43

Pr. kg. smør

kr. 2.39	
« 100 kg. høi	« 10.86
« 100 « halm	« 5.54

I arbeidsforholdene vedkommende landbruket har betalingen for aaret 1915 gjennomsnittlig været:

1. For en almindelig tjenestegut kr. 350 i penger, hvortil kommer kost og logi m. m., som er anslaat til kr. 315, altsaa tilsammen kr. 665 i gjennemsnit i amtet.
2. For en almindelig tjenestepike kr. 228 i penger, hvortil kommer kost og logi m. m., som er anslaat til kr. 274, altsaa tilsammen kr. 502 i gjennemsnit i amtet.

Sedvanlig dagløn for husmænd og dagarbeidere har gjennomsnittlig været:

	Paa egen kost.		Paa husbondens kost.	
	Sommeren 1915.	Vinteren 1915—1916.	Sommeren 1915.	Vinteren 1915—1916.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Husmænd (for pligtarbeide)	2.63	2.05	1.30	0.92
Almindelige dagarbeidere, mænd ..	3.40	2.84	2.10	1.55
— — kvinder.	1.97	1.63	1.20	0.90

Panteheftelser i faste eiendomme er i landdistriktet i femaaret tinglyst i et antal av 9 504 og for et samlet beløp av kr. 36 247 907.00 samt avlæst i et antal av 5 235 for et samlet beløp av kr. 13 060 192.00. I forrige femaar var der tinglyst panteheftelser for et beløp av kr. 25 757 476.09 og avlæst deslike heftelser for et beløp av kr. 1 535 459.33.

2. Skogdrift.

Efter Jordbruktællingen pr. 30 september 1907 utgjorde det skogbevokste areal i Kristians amt 6 411 480 maal. Av disse var efter opgave fra Landbruksdepartementets Skogkontor ved utgangen av 1915 870 209 maal statsskog (derunder indbefattet statsalmenninger, embedsgaardsskoger og Oplysningsvæsenets Fonds skoger) og 832 724 maal bygdealmenninger.

Angaaende skogdriften i de forskjellige herreder har vedkommende lensmænd oplyst følgende:

I **Lesja** bestaar træsortene hovedsagelig av furu og bjerk med litt asp og or, herav omtrent $\frac{3}{5}$ furu og $\frac{2}{5}$ bjerk, asp og or. Skogens tæthet og veksterlighed er uforandret fra forrige femaar, derimot er dimensionene gaat endel tilbage. Herredets skoger leverer kun i ringe omfang større salgslast og slet ikke smaatømmer. Herredet behøver ikke at kjøpe bygningstømmer eller brændeved. Salg av brændeved har liten betydning for herredet. Salg av andre skogprodukter har ingen betydning. Saadanne produkter kjøpes ikke i noget betragtelig omfang av herredet. Middelprisen i 1915 pr. meterfavn brændeved var for bjerk kr. 18, for furu kr. 12 samt for tylt bygningstømmer kr. 36; den almindelige dimension var $10\frac{1}{2}$ m. 21 cm. top.

I **Dovre** bestaar træsortene hovedsagelig av furu samt bjerk, asp og or, hvorav $\frac{7}{10}$ furu og $\frac{3}{10}$ bjerk, asp og or. Skogens tæthet og veksterlighed er uforandret fra forrige femaar, derimot er dimensionene gaat endel tilbake. Herredets skoger leverer kun i ringe omfang større salgslast og slet ikke smaatømmer. Herredet behøver ikke at kjøpe bygningstømmer eller brændeved. Salg av brændeved har ikke nogen betydning for herredet, heller ikke salg av andre skogprodukter; saadanne produkter kjøpes ikke i noget betragtelig omfang av herredet. Middelprisen i 1915 pr. meterfavn brændeved var for bjerk kr. 20, for furu kr. 14 samt for tylt bygningstømmer kr. 36; den almindelige dimension var $10\frac{1}{2}$ m. 21 cm. top.

I **Skjåk** bestaar skogen væsentlig av furu og bjerk, hvorav furu $\frac{4}{5}$ og bjerk $\frac{1}{5}$. Skogen er gaat merkbart frem med hensyn til tæthet og veksterlighed, men tilbake med hensyn til dimensioner. Fra herredets skoger leveres større salgslast i adskillig omfang, smaatømmer derimot kun i ringe omfang. Herredet behøver ikke at kjøpe bygningstømmer eller brændeved. Salg av brændeved har ingen betydning for herredet. Dette sælger ikke andre skogprodukter i noget betragtelig omfang; der kjøpes endel dører og vinduer. Middelprisen i 1915 pr. meterfavn brændeved var for bjerk kr. 16 og for furu kr. 12. For salg inden herredet av bygningstømmer var middelprisen i 1915 kr. 17 pr. tylt; den almindelige dimension var 5" og 6".

I L o m er de væsentligste træsorter furu, bjerk og or, hvorav furu $^{15}/_{20}$, bjerk $^{4}/_{20}$ og or $^{1}/_{20}$. Skogen har i femaaret antagelig gaat litt frem, saavel hvad tæthet og veksterlighet som dimensioner angaar. Fra herredets skoger leveres hverken større salgslast eller smaatømmer. Herredet maa kjøpe bygnings-tømmer og brændeved, dog kun i ringe omfang. Salg av brændeved har slet ingen betydning for herredet. Dette hverken sælger eller kjøper andre skogprodukter. Middelprisen i 1915 pr. meterfavn brændeved var for bjerk kr. 15, for or kr. 11 og for furu kr. 12. Middelprisen i 1915 pr. tylt bygningstømmer var kr. 50, den almindelige dimension var 8 alen 9".

I V a a g a a bestaar træsortene hovedsagelig av furu og bjerk samt endel gran, or og asp. Skogen er i femaaret gaat endel frem hvad tæthet og veksterlighet angaar. Med hensyn til dimensioner er der ingen forandring fra forrige femaar. Herredets skoger leverer kun i ringe omfang større salgslast og smaatømmer. Herredet behøver ikke at kjøpe bygningstømmer eller brændeved. Salg av brændeved har ingen betydning. Herredet hverken sælger eller kjøper andre skogprodukter i noget betragtelig omfang. Middelprisen i 1915 pr. meterfavn brændeved var for bjerk kr. 18, for or kr. 12, for furu kr. 14 og for gran kr. 13. For bygningstømmer er ingen pris notert.

I S e l l bestaar træsortene hovedsagelig av furu. Skogen er i femaaret gaat frem saavel hvad tæthet og veksterlighet som hvad dimensioner angaar. Der leveres kun i ringe omfang større salgslast og smaatømmer. Herredet behøver ikke at kjøpe bygningstømmer eller brændeved. Salg av brændeved har ingen betydning for herredet. Dette sælger slet ikke andre skogprodukter og kjøper heller ikke saadanne i noget betragtelig omfang. Middelprisen i 1915 pr. meterfavn brændeved var for bjerk kr. 20, for or kr. 13 og for gran og furu kr. 12. Middelprisen pr. tylt bygningstømmer var kr. 40, den almindelige dimension var 12 alen 8".

I H e i d a l er træsortene væsentlig furu. Skogen er gaat frem i femaaret saavel hvad tæthet og veksterlighet som hvad dimensioner angaar. Der sælges i betydelig omfang større salgslast og smaatømmer. Herredet behøver ikke at kjøpe bygningstømmer eller brændeved. Salg av brændeved har ingen betydning for herredet. Dette hverken kjøper eller sælger andre skogprodukter. Middelprisen i 1915 pr. meterfavn brændeved var for bjerk kr. 18, for or kr. 12 og for gran og furu kr. 11. Middelprisen pr. tylt bygningstømmer var kr. 40; den almindelige dimension var 8 alen 9".

I N o r d r e F r o n bestaar skogen væsentlig av furu og bjerk samt noget gran, or og asp. Den er gaat tilbake med hensyn til bestandens tæthet samt med hensyn til dimensioner. Derimot er den antagelig gaat frem i veksterlighet. Der leveres større salgslast og smaatømmer i noget omfang. Herredet behøver ikke at kjøpe bygningstømmer eller brændeved. Salg av brændeved er av ringe

betydning for herredet. Dette hverken sælger eller kjøper andre skogprodukter i noget betragtelig omfang. Middelprisen i 1915 pr. meterfavn brændeved var for bjerk kr. 21 og for or, furu og gran kr. 16. Middelprisen pr. tylt bygningsstømmer var ca. kr. 60; den almindelige dimension var 9 alen 8" og 10 alen 7".

I Søndre Fron består skogen av ca. 45 pct. gran, 45 pct. bjerk og 10 pct. furu. Skogen er gaat noget tilbake med hensyn til tæthet og dimensioner, men noget frem i veksterlighet. Større salgslast og smaatømmer leveres i noget omfang. Herredet behøver ikke at kjøpe bygningstømmer og brændeved kun i ubetydelig omfang. Salg av brændeved har ingen betydning for herredet. Dette sælger ikke andre skogprodukter i noget betragtelig omfang. Av saadanne produkter kjøper det bord og firkant i noget omfang. Middelprisen i 1915 pr. meterfavn brændeved var for bjerk kr. 20 og for or, furu og gran kr. 15. Middelprisen pr. tylt bygningstømmer var kr. 40 à 50; den almindelige dimension var 12 alen 7".

I Ringebu utgjør skogbestanden væsentlig gran. Der er dog ogsaa noget furu, or og bjerk. Skogen er i femaaret ikke gaat merkbart frem eller tilbake, hverken hvad tæthet, veksterlighet eller dimensioner angaar. Der leveres i noget omfang større salgslast og smaatømmer. Herredet maa ikke kjøpe bygningstømmer eller brændeved. Salg av brændeved er av ringe betydning for herredet. Av andre skogprodukter kjøper det høvlet last, dog kun i ringe omfang. Middelprisen i 1915 pr. meterfavn brændeved var for bjerk kr. 20, for furu og gran kr. 14—15 og for or kr. 14. Middelprisen pr. tylt bygningstømmer var kr. 34; den almindelige dimension var 7 m. 18 cm.

I Øyer utgjør skogen væsentlig gran og furu samt noget bjerk. Med hensyn til tæthet og veksterlighet er den som omtrent i forrige femaar. Hvad dimensioner angaar er den gaat noget tilbake. Fra herredets skoger leveres i noget omfang større salgslast og i betydelig omfang smaatømmer. Herredet behøver ikke at kjøpe bygningstømmer eller brændeved. Salg av brændeved er av nogen betydning for herredet. Dette hverken sælger eller kjøper andre skogprodukter i betragtelig omfang. Middelprisen i 1915 pr. meterfavn brændeved var for bjerk kr. 25, for furu og gran kr. 15 og for or kr. 12. Middelprisen pr. tylt bygningstømmer var kr. 40; den almindelige dimension var 12 alen 5".

I Østre Gausdal består skogen væsentlig av gran. Skogen er antagelig gaat endel frem med hensyn til tæthet og veksterlighet og litt tilbake hvad dimensioner angaar. Fra herredets skoger leveres noget større salgslast og smaatømmer. Herredet maa ikke kjøpe bygningstømmer eller brændeved. Salg av brændeved er angit at være av ringe betydning. Av andre skogprodukter sælger herredet ikke noget i betragtelig omfang. Av saadanne produkter kjøper det endel høvlede materialer. Middelprisen i 1915 pr. meterfavn brændeved var for bjerk kr. 20, for or kr. 12 og for gran kr. 14. Middelprisen pr. tylt bygningstømmer var kr. 30; den almindelige dimension var 12 alen 6".

I Vestre Gausdal bestaar skogen væsentlig av gran og bjerk. I femaaret er skogen i noget omfang gaat frem hvad tæthet og veksterlighed angaar, men tilstanden er uforandret med hensyn til dimensioner. Der leveres fra herredets skoger større salgslast i ringe omfang og smaatømmer i noget omfang. Dette behøver ikke at kjøpe bygningstømmer eller brændeved. Salg av brændeved har derimot ingen betydning. Av andre skogprodukter hverken kjøper eller sælger herredet noget i noget betragtelig omfang. Middelprisen i 1915 pr. meterfavn brændeved var for bjerk kr. 18, for gran og or kr. 12. Middelprisen pr. tylt bygningstømmer var kr. 24; den almindelige dimension var 15½ m. 15 cm.

I Faaberg bestaar ca. 90 pct. av skogen av gran og resten av bjerk, furu, asp og or. Skogen er nærmest uforandret med hensyn til tæthet og veksterlighed, mens den er gaat noget tilbage med hensyn til dimensioner. Skogen leverer større salgslast og smaatømmer i betydelig omfang. Herredet behøver ikke at kjøpe bygningstømmer eller brændeved. Salg av brændeved er i noget omfang av betydning for herredet. Av andre skogprodukter sælges skaaren last. Herredet kjøper ikke i noget betragtelig omfang saadan last. Middelprisen i 1915 pr. meterfavn brændeved var for bjerk kr. 25, for or kr. 19 og for gran kr. 18. Middelprisen pr. tylt bygningstømmer var ca. kr. 25; den almindelige dimension var 7 m. 15 cm. top.

I Biri bestaar 7/8 av skogen av gran og resten av bjerk, asp og or, like meget av hver sort. Skogen er gaat merkbart frem i femaaret hvad tæthet og veksterlighed angaar, men noget tilbake med hensyn til dimensioner. Fra herredets skoger leveres større salgslast i noget omfang og smaatømmer i betydelig omfang. Herredet behøver ikke at kjøpe bygningstømmer eller brændeved. Salg av brændeved finder sted i ringe omfang. Av andre skogprodukter sælger herredet i noget omfang planker og løvtrær og kjøper i noget omfang bord og planker. Middelprisen i 1915 pr. meterfavn brændeved var for bjerk kr. 18, for or kr. 12 og for gran kr. 14. Middelprisen pr. tylt bygningstømmer var kr. 30; den almindelige dimension var 12 alen 5 à 6".

I Snertingdal bestaar 7/8 av skogen av gran. Resten bestaar av bjerk, asp og or, like meget av hver sort. Skogen er gaat merkbart frem i femaaret med hensyn til tæthet og veksterlighed, men noget tilbake hvad dimensioner angaar. Fra herredets skoger leveres større salgslast og smaatømmer i betydelig omfang. Herredet behøver ikke at kjøpe bygningstømmer eller brændeved. Salg av brændeved er i noget omfang av betydning for herredet. Av andre skogprodukter sælger dette i noget omfang løvtrær og kjøper i noget omfang bord og planker. Middelprisen i 1915 pr. meterfavn brændeved var for bjerk kr. 16, for or kr. 10 og for gran kr. 12. Middelprisen pr. tylt bygningstømmer var kr. 30; den almindelige dimension var 12 alen 5 à 6".

I Vardal bestaar skogen væsentlig av gran. Den er gaat frem i femaaret hvad tæthet og veksterlighet angaar, men merkbart tilbake hvad dimensioner angaar. Skogen leverer større salgslast og smaatømmer i betydelig omfang. Herredet behøver ikke at kjøpe bygningstømmer eller brændeved. Salg av brændeved er av megen betydning for herredet. Andre skogprodukter sælger træmassefabrikkene i betydelig grad, hvorhos disse ogsaa kjøper endel. Middelprisen i 1915 pr. meterfavn brændeved var for bjerk kr. 50 og for or kr. 40. Middelprisen pr. tylt bygningstømmer var kr. 35; den almindelige dimension var 12 alen 6".

I Østre Toten bestaar skogen væsentlig av gran og løvskog. Den er gaat merkbart frem i femaaret hvad tæthet og veksterlighet angaar, men muligens litt tilbake hvad dimensioner angaar. Skogen leverer større salgslast og smaatømmer i noget omfang. Herredet behøver ikke at kjøpe bygningstømmer eller brændeved. Salg av brændeved er av nogen betydning for herredet. Av andre skogprodukter sælger herredet i betragtelig omfang skaarne bygningsmaterialer, men kjøper ikke i noget betragtelig omfang. Middelprisen i 1915 pr. meterfavn brændeved var for bjerk kr. 22, for or og gran kr. 14. Middelprisen pr. tylt bygningstømmer var kr. 30; den almindelige dimension var 8 à 9 meter, 16 à 17 alen.

I Vestre Toten bestaar skogen av omtrent $\frac{7}{10}$ gran, $\frac{1}{10}$ furu, $\frac{1}{10}$ asp, og $\frac{1}{10}$ bjerk. Den er gaat betydelig tilbake i femaaret med hensyn til tæthet og dimensioner, men frem med hensyn til veksterlighet. Skogen leverer større salgslast i ubetydelig omfang og smaatømmer i noget omfang. Herredet maa delvis kjøpe bygningstømmer og brændeved. Salg av brændeved har ingen betydning for herredet. Andre skogprodukter hverken sælger eller kjøper herredet i noget betragtelig omfang. Middelprisen i 1915 pr. meterfavn brændeved var for bjerk kr. 30 og for gran og or kr. 20. Middelprisen pr. tylt bygningsstømmer var kr. 40 à 50; den almindelige dimension var 12 alen 6".

I Kolbu bestaar $\frac{7}{10}$ av skogen av gran og forøvrig av furu, asp og bjerk, like meget av hver sort. Den er gaat betydelig tilbake i femaaret hvad tæthet og dimensioner angaar, men frem med hensyn til veksterlighet. Skogen leverer større salgslast i ubetydelig omfang og smaatømmer i noget omfang. Herredet maa delvis kjøpe bygningstømmer og maa kjøpe meget brændeved. Salg av brændeved har ingen betydning for herredet. Andre skogprodukter hverken sælger eller kjøper herredet i noget betragtelig omfang. Middelprisen i 1915 pr. meterfavn brændeved var for bjerk kr. 30 og for gran og or kr. 20. Middelprisen pr. tylt bygningstømmer var kr. 40 à 50; den almindelige dimension var 12 alen 6".

I Eina er $\frac{6}{10}$ av skogen gran, $\frac{2}{10}$ bjerk og resten furu og asp. Skogen er i femaaret omtrent som før saavel med hensyn til tæthet og veksterlighet som med heusyn til dimensioner. Den leverer større salgslast i ringe omfang og

smaatømmer i noget omfang. Herredet kjøper delvis bygningstømmer samt endel brændeved. Salg av brændeved er av liten betydning for herredet. Andre skogprodukter hverken sælger eller kjøper herredet i noget betragtelig omfang. Middelprisen i 1915 pr. meterfavn brændeved var for bjerk kr. 16 og for gran og or kr. 12. Middelprisen pr. tylt bygningstømmer var kr. 40 à 50; den almindelige dimension var 12 alen 6".

I J e v n a k e r bestaar skogen væsentlig av gran og furu, overveiende gran. Den er nogenlunde uforandret hvad veksterlighet, tæthet og dimensioner angaar. Skogen leverer større salgslast kun i ringe omfang, men smaatømmer i betydelig omfang. Herredet behøver ikke at kjøpe bygningstømmer eller brændeved. Salg av brændeved er kun av ringe betydning. Av andre skogprodukter sælger herredet træmasse og papir i betragtelig omfang; av deslike produkter kjøpes ikke i noget betragtelig omfang. Middelprisen i 1915 pr. meterfavn brændeved var for bjerk kr. 17, for furu kr. 11 og for gran kr. 10. Middelprisen pr. tylt bygningstømmer var kr. 32; den almindelige dimension var 7 meter længde og 16 cm. top.

I L u n n e r bestaar skogen av gran med litt furu. Skogen er i femaaret gaat litt frem med hensyn til tæthet og veksterlighet, men er uforandret med hensyn til dimensioner. Skogen leverer større salgslast og smaatømmer i noget omfang. Herredet behøver ikke at kjøpe bygningstømmer og kun svært litet av brændeved. Salg av brændeved er av nogen betydning for herredet. Andre skogprodukter hverken sælger eller kjøper herredet. Middelprisen i 1915 pr. meterfavn brændeved var for bjerk kr. 15, for furu og gran kr. 12. For bygnings-tømmer er ingen pris notert.

I G r a n bestaar skogen væsentlig av gran. Skogen er gaat frem i femaaret hvad veksterlighet angaar, men tilbake med hensyn til dimensioner. Herredets skoger leverer smaatømmer og større salgslast i betydelig omfang. Herredet behøver ikke at kjøpe bygningstømmer eller brændeved. Salg av brændeved er av nogen betydning. Av andre skogprodukter hverken sælger eller kjøper herredet i noget betragtelig omfang. Middelprisen i 1915 pr. meterfavn brændeved var for bjerk kr. 18, for furu og gran kr. 12 og for or kr. 14. Middelprisen pr. tylt bygningstømmer var kr. 50; den almindelige dimension var 17 cm. 18 halvmeter.

I B r a n d b u bestaar 80 pct. av skogen av gran, 10 pct. av furu og 10 pct. av løvskog. Den er i noget omfang gaat frem med hensyn til veksterlighet. Hvad dimensioner angaar er der ringe fremgang. Skogen leverer smaatømmer i betydelig omfang, men større salgslast kun i ringe omfang. Herredet behøver ikke at kjøpe bygningstømmer eller brændeved. Salg av brændeved foregaar kun i ringe omfang. Av andre skogprodukter sælger herredet raa bjerk og kjøper færdige vinduer og dører, begge dele dog kun i ringe omfang. Middelprisen i 1915 pr. meterfavn brændeved var for bjerk kr. 15, for furu og gran kr. 14 og for or kr. 12. For bygningstømmer er ingen pris notert.

I Søndre Land består den overveiende del av skogen av gran og litt furu. Skogen er muligens gått litt tilbake hvad tæthet, veksterlighet og dimensioner angaar. Skogen leverer saavel større salgslast som småtømmer i betydelig omfang. Herredet behøver ikke at kjøpe bygningstømmer eller brændeved. Salg av brændeved har ingen betydning for herredet. Av andre skogprodukter kjøper herredet endel høvellast. Der sælges betragtelig av pap og mekanisk træmasse. Middelprisen i 1915 for 60 cm. lang brændeved var pr. favn for bjerk kr. 18 og for gran kr. 12. Middelprisen pr. tylt bygningstømmer var kr. 45; den almindelige dimension var 7 m. 15 til 19 cm.

I Fluberg består den overveiende del av skogen av gran og litt furu. Skogen er muligens gått litt tilbake hvad tæthet, veksterlighet og dimensioner angaar. Skogen leverer saavel større salgslast som småtømmer i betydelig omfang. Herredet behøver ikke at kjøpe bygningstømmer eller brændeved. Salg av brændeved har ingen betydning for herredet. Av andre skogprodukter kjøper herredet endel høvellast. Der sælges ikke i betragtelig omfang andre skogprodukter. Middelprisen i 1915 for 60 cm. lang brændeved var pr. favn for bjerk kr. 18 og for gran kr. 12. Middelprisen pr. tylt bygningstømmer var kr. 45; den almindelige dimension var 7 m. 15 til 19 cm.

I Nordre Land består skogen væsentlig av gran samt endel furu og løvskog. Skogen er i femaaret gått noget frem i veksterlighet, men er uforandret med hensyn til dimensioner. Den leverer småtømmer i betydelig omfang, men større salgslast kun i ringe omfang. Herredet behøver ikke at kjøpe bygningstømmer eller brændeved. Salg av brændeved har ingen betydning for herredet. Dette sælger ikke andre skogprodukter i noget betragtelig omfang, men kjøper endel bord og planker. Middelprisen i 1915 pr. meterfavn brændeved var for bjerk kr. 20 og for or, furu og gran kr. 15. For bygningstømmer er ingen pris notert.

I Torpa består $\frac{4}{5}$ av skogen av gran og forøvrig av furu og løvskog. Skogen er gått tilbake med hensyn til tæthet og merkbart tilbake med hensyn til dimensioner. Veksterligheten er tiltat endel. Skogen leverer endel større salgslast og småtømmer. Herredet behøver ikke at kjøpe bygningstømmer eller brændeved. Salg av brændeved er av ringe betydning. Herredet sælger ikke andre skogprodukter. Der kjøpes endel høvlede materialer. Middelprisen i 1915 pr. meterfavn brændeved var for bjerk kr. 16, for or og gran kr. 12 og for furu kr. 11. For bygningstømmer er ingen pris notert.

I Sør-Aurdal består skogen væsentlig av gran samt endel furu og løvtrær. Skogen er i femaaret hverken gått frem eller tilbake med hensyn til tæthet og veksterlighet, men noe tilbake med hensyn til dimensioner. Den leverer småtømmer i betydelig omfang og større salgslast i noe omfang. Herredet behøver ikke at kjøpe bygningstømmer eller brændeved. Salg av brændeved har ingen betydning for herredet. Dette kjøper ikke andre skogprodukter i

noget betragtelig omfang, men sælger endel, idet der er et træsliperi i bygden. Middelprisen i 1915 pr. meterfavn brændeved var for bjerk kr. 18, furu og gran var ikke tilsalgs. Middelprisen pr. tylt bygningstømmer var ca. kr. 40; den almindelige dimension var 15 l.m. 15 cm. top.

I Et nedal bestaar skogen væsentlig av gran og furu og delvis bjerk, or og asp. Den er i femaaret formentlig gaat noget frem med hensyn til veksterlighed og dimensioner. Skogen leverer større salgslast i noget omfang, men fornemmelig sliperilast. Herredet behøver ikke at kjøpe bygningstømmer eller brændeved. Salg av brændeved har liten betydning. Av andre skogprodukter sælges inden bygden litt høvlede og uhøvlede bord og planker. I noget omfang kjøper herredet høvlede materialer, lister og vindusrammer. Middelprisen i 1915 pr. meterfavn brændeved var for bjerk kr. 10 à 12, for gran og furu kr. 9 à 10 og for or kr. 8 à 10. Prisen for bygningstømmer beregnes som regel efter Drammens priser; den almindelige dimension var 14 l.m. 16 à 17 cm.

I Nord-Aurdal bestaar 40 pct. av skogen av gran, 30 pct. av bjerk, 25 pct. av furu og 5 pct. av andre træsorter. Den er i femaaret gaat noget frem med hensyn til tæthet og veksterlighed, men noget tilbake med hensyn til dimensioner. Skogen leverer i ringe omfang smaatømmer og i noget omfang større salgslast. Herredet kjøper endel byggeplanker. Brændeved kjøpes i ringe omfang. Salg av brændeved har nogen betydning for herredet. Dette sælger ikke andre skogprodukter i betragtelig omfang. Det kjøper endel bord og planker. Middelprisen i 1915 pr. meterfavn brændeved var for bjerk kr. 18, for furu kr. 15 og for gran kr. 12. For bygningstømmer er ingen pris eller dimension opgit.

I Østre Slidre bestaar 40 pct. av skogen av gran, 10 pct. av furu og 50 pct. av bjerk. Den er i femaaret gaat tilbake hvad tæthet og dimensioner angaar, men er uforandret med hensyn til veksterlighed. Skogen leverer større salgslast i ringe omfang og smaatømmer i noget omfang. Herredet behøver ikke at kjøpe bygningstømmer eller brændeved. Salg av brændeved har ingen betydning for herredet. Andre skogprodukter hverken sælger eller kjøper herredet i noget større omfang. Middelprisen i 1915 pr. meterfavn brændeved var for bjerk kr. 20 og for gran, furu og or kr. 18. Middelprisen pr. tylt bygningstømmer var kr. 60; den almindelige dimension var 14 l.m. 19 cm.

I Vestre Slidre bestaar $\frac{7}{10}$ av skogen av gran, $\frac{2}{10}$ av bjerk og $\frac{1}{10}$ av furu og asp. Skogen er i femaaret gaat frem i tæthet, veksterlighed og dimensioner. Skogen leverer større salgslast og smaatømmer i ringe omfang. Herredet behøver ikke at kjøpe bygningstømmer eller brændeved. Salg av brændeved har ingen større betydning for herredet. Andre skogprodukter hverken sælger eller kjøper herredet i noget betragtelig omfang. Middelprisen i 1915 pr. meterfavn brændeved var for bjerk kr. 15, for gran og furu kr. 10 og for or kr. 12. Middelprisen pr. tylt bygningstømmer er ikke opgit; den almindelige dimension var 14 l.m. 15, 16 og 17 cm.

I V a n g bestaar $\frac{3}{5}$ av skogen av bjerk, resten væsentlig av gran og furu. Skogen er gaat merkbart tilbake med hensyn til tæthet og dimensioner. Skogen leverer større salgslast og smaatømmer kun i ringe omfang. Herredet behøver ikke at kjøpe bygningstømmer eller brændeved. Salg av brændeved har ringe betydning for herredet. Av andre skogprodukter sælger herredet litt uforædlet tømmer og kjøper tildels litt bord og planker. Middelprisen i 1915 pr. meter-favn brændeved var for bjerk kr. 20, for gran kr. 15, for furu kr. 16 og for or kr. 12. Middelprisen pr. tylt bygningstømmer var kr. 70; den almindelige dimension var 8 m. 22 cm. top.

Stenkul, koks eller torv brukes ikke i nogen betragtelig utstrækning som brændsel undtagen i Østre Toten, Vestre Toten, Kolbu, Jevnaker, Nordre Land og Sør-Aurdal, hvor der brukes endel stenkul og (eller) koks. I Vardal, Vestre Toten og Kolbu brukes der ogsaa litt torv.

T o r v m y r av nogen større utstrækning, og hvorfra torv let kan hentes, findes i Lesja, Øyer, Vestre Gausdal, Faaberg, Biri, Snertingdal, Vardal, Vestre Toten, Kolbu, Eina, Torpa, Etnedal, Vestre Slidre og Vang. Nogen større torv-drift foregaar dog kun i Vardal og Vestre Toten samt i noget omfang i Faaberg og Vestre Slidre.

Av snaumark skikket til skogkultur findes m e g e t i herredene Lesja, Vestre Toten, Kolbu, Eina og Etnedal og n o g e t i herredene Dovre, Lom, Biri, Snertingdal, Torpa, Nord-Aurdal og Vang, men litet eller tildels intet i de øvrige herreder.

Indsamling av kongler til utvinding av træfrø er opgit kun at ha fundet sted i herredene Vaagaa, Nordre Fron og Vardal, og ogsaa her bare i ringe utstrækning.

Om amtsskogselskapets virksomhet i femaaret har dets formand under 20 februar 1916 avgit saadan beretning:

«Amtet er i femaaret delt i to amtsskogmesterdistrikter, nemlig et v e s t r e, omfattende amtets vestre og søndre del til og med Toten, og et ø s t r e, omfattende den øvrige del av amtet. Amtsskogselskapets faste funktionærer er derfor nu 2 amtsskogmestre og 2 assistenter.

Før distriktet deltes blev der benyttet endel ekstraassistenter, til hvis avlønning Det norske skogselskap ydet bidrag.

Ved sine funktionærer har amtsskogselskapet i stor utstrækning ydet bistand og veiledning i saaning, plantning, grøftstikning, blinkning og grænsereguleringer m. v., og med stadig stigende interesse for skogen og skogbruket har funktionærene hat mere end nok at gjøre med at efterkomme alle rekvisitioner, da disses antal øker for hvert aar. Amtsskogselskapet har fortsat arbeidet for at fremme alle saker som er av interesse for amtets skogbruk. Der er saaledes arbeidet videre med ordning av fløtningsforholdene, dannelselse av salgsforeninger og opprettelse av skogselskaper inden de forskjellige herreder m. v. Disse lokale

skogselskaper er knyttet til amtsskogselskapet som underavdelinger, og ved femaarets utløp var der stiftet ialt 30 underavdelinger.

For at utbrede kundskap om skogens rette skjøtsel er der hvert aar avholdt en række foredrag og kurser — særlig blinkningskurser —, og man har indtryk av at disse i betragtelig grad har bidrat til at øke interessen for skogens rationelle pleie. Den meget omtalte dimensionshugst forsvinder glædeligvis mere og mere. Disse kursers opgave har desuten været at utdanne og oplære dygtige herredsblinkere.

Ved utgangen av 1915 var skogvedtægter indført i 27 av amtets 35 herreder. Desuten har flere herreder forandret de ældre vedtægter, saaledes at dimensionsbestemmelsen er sløifet, og isteden er det paabudt at alt salgsvirke skal utblikes av en av herredet ansat og lønnet skogkyndig mand. Saadanne poster (herredsskogmesterposter) er nu oprettet i 5 herreder inden amtet. Dette maa betragtes som et stort fremskridt; ti først paa denne maate vil vedtægtene kunne faa den betydning som de bør ha. Til disse posters avlønning bidrar Staten med en halvpart.

I femaaret 1911—1915 er ved skogselskapets foranstaltning og med bidrag av samme foretat følgende kulturarbeider:

Plantet	2 705 259 planter
Saadd	79 025 kg. frø
Grøftet (bækkerensking iberegnet)	424 282 m.

Ogsaa utenom det her nævnte er der foretat betydelige kulturarbeider, hvortil intet bidrag er ydet, men nogen opgave over omfanget av disse arbeider foreligger ikke.

Fredskogplantningen omfattes med stadig tiltagende interesse i fjeldbygdene, og der er nu ialt utlagt 67 felter med et samlet areal av 2 101.3 maal. Der indkommer stadig andragender om bidrag til fredskogplantninger, men da bevilgningen hertil gjennom Det norske skogselskap har været noget knap, har man ikke kunnet imøtekomme alle disse.

Skogplantningen drives som tidligere, men det maa beklages at man paa mange steder er henvist til at plante paa strækninger hvor havning finder sted; ti følgen herav er at plantningene for en stor del mislykkes.

Selskapets planteskole er stadig utvidet, og i 1914 indkjøptes eiendommen Skogly i Vardal til planteskole. Senere har man yderligere indkjøpt endel jord som ligger ind til Skogly, saa man haaber nu snart at kunne tilfredsstille amtets behov for planter, hvilket man hittil ikke har kunnet. Dette beror forøvrig for en del paa at det har været omtrent umulig at opdrive frø, men da man nu har hat flere rike frøaar efter hverandre, er der indkjøpt og utkænget en masse kongler, saa nu skal ogsaa denne mangel være avhjulpet.

Foruten planteskolen ved Gjøvik er 3 lokale planteskoler i drift, hvorav 2 i Valdres og 1 i Gudbrandsdalen.

Selskapet har ansat en kasserserske da kontorarbeidet i de senere aar er

steget sterkt. Kontoret har man nu paa selskapets eiendom Skogly, hvor en tidsmæssig klængstue ogsaa er besluttet opført.

I stor utstrækning er der nu som før uddelt diplomer til huggere og kjerere som viser omtanke og forsigtighed med ungsbogen under hugst og drift.

Amtsskogselskapet deltok som utstiller ved Jubilæumsutstillingen i Kristiania 1914 og erholdt utstillingens guldmedalje.

Skogprisene, som i femaaret er steget voldsomt, har ved utgangen av 1915 naadd en høide som aldrig før.»

Angaaende den i femaaret stedfundne fløtning av tømmer i amtet meddeles følgende:

I. I Gudbrandsdalslaagen

med bielver undtagen Gausa er efter fløtningsinspektørens opgave fløtet:

I 1911.....	359 092	stykker tømmer og	3 213 m. ³ kub
- 1912.....	240 974	— — «	2 886 « «
- 1913.....	323 606	— — «	4 793 « «
- 1914.....	350 211	— — «	4 901 « «
- 1915.....	281 606	— — «	-

Ialt 1 555 489 stykker tømmer og 15 793 m.³ kub

I G a u s a med bielver er fløtet:

I 1911.....	133 524	stykker tømmer
- 1912.....	130 943	— —
- 1913.....	157 688	— —
- 1914.....	179 424	— —
- 1915.....	86 957	— —

Ialt 688 536 stykker tømmer

De ovenfor anførte tal for fløtet «kub» omfatter ogsaa Gausa.

Tilsammen er der altsaa i Gudbrandsdalslaagen og Gausa fløtet:

I femaaret 2 244 025 stykker tømmer og 15 793 m.³ kub.

Ved Lillehammer lense blev i femaaret ialt optalt 2 542 266 stk.; heri er imidlertid ogsaa medtat den ovenfor anførte kub samt krabastømmer.

Av det i Gudbrandsdalslaagen og Gausa fløtede tømmer var:

ca. 31 pct. med længde	18 halvmeter eller midtmaal over 20.1 cm.	(Klasse A.)
- 58 « « —	under 18 — « —	under 20.1 « (— B.)
	men over 10 — « —	over 14.4 « (— B.)
- 11 « » —	under 10 — « —	under 14.4 « (— C.)

I Rinnaelv er i femaaret fløtet:

I 1911	36 049	stk. tømmer og	540 m. ³ kub
- 1912	85 233	« — «	1 256 « «
- 1913	57 517	« — «	1 130 « «
- 1914	123 023	« — «	1 312 « «
- 1915	54 839	« —	-

Ialt 356 661 stk. tømmer og 4 238 m.³ kub

Av tømmeret falder ca. 30 pct. i klasse A, 54 pct. i klasse B og 16 pct. i klasse C.

I Vismundelv er i femaaret fløtet:

I 1911	133 831	stk. tømmer og	1 255 m. ³ kub
- 1912	90 957	« — «	2 998 « «
- 1913	90 400	« — «	3 214 « «
- 1914	124 441	« — «	2 612 « «
- 1915	67 592	« — «	- « «

Ialt 507 221 stk. tømmer og 10 079 m.³ kub

Av tømmeret i Vismundelv falder ca. 25 pct. i klasse A, 63 pct. i klasse B og 12 pct. i klasse C.

I Stokkeelv er i femaaret fløtet:

I 1911	130 239	stk. tømmer og	274 m. ³ kub
- 1912	159 635	« — «	1 878 « «
- 1913	125 967	« — «	3 885 « «
- 1914	206 862	« — «	2 735 « «
- 1915	117 023	« — «	- « «

Ialt 739 726 stk. tømmer og 8 772 m.³ kub

Av tømmeret falder ca. 21 pct. i klasse A, 59 pct. i klasse B og 20 pct. i klasse C.

I Hunselv er i femaaret kun fløtet: I 1912 35 841 stk. tømmer.

Hvor meget der i femaaret 1911—1915 er fremkjørt direkte til Mjøsstrand inden Kristians amt fremgaar ikke av fløtningsinspektørens bøker og protokoller, men der er til Mjøsstrand fremkjørt ialt i femaaret:

2 720 882 stk. tømmer og 23 640 m.³ kub, hvorav ca. 53 pct. antagelig er kommet ned inden Kristians amt.

For Kongelstad- og Veset-elv samt Høverelv har opgave ikke kunnet skaffes.

II. Paa Randsfjord

er efter opgave fra trælasthandlerdirektionen fløtet:

	1911.	1912.	1913.	1914.	1915.
Antal tylter, tømmer og smaalast	126 893	164 147	179 560	186 709	180 920

eller tilsammen 788 229 tylter mot 846 215 tylter i femaaret 1906—1910. De almindelige dimensioner var for skurlast 11 halvmeters længde og 19 cm. top for aarene 1911—1915. For sliperilasten var middeldimensionene 11 halvmeter 15 cm. top for aarene 1911—1915.

I Begna elv er efter opgave fra lensmanden i Sør-Aurdal fløtet:

	1911.	1912.	1913.	1914.	1915.
Antal tylter, tømmer og smaalast	42 844	33 168	41 916	37 505	30 729

eller tilsammen 186 162 tylter, hvorav ca. 84 pct. var smaalast. Middeldimensionene var for større tømmeres vedkommende 14 halvm. 21 cm. og for smaalasten 12 halvm. 15 cm. top.

I bivasdraget Tørsjøelv i Sør-Aurdal er fløtet:

	1911.	1912.	1913.	1914.	1915.
Antal tylter, tømmer og smaalast	11 417	7 537	16 071	10 512	6 600

eller tilsammen 52 137 tylter, hvorav ca. 79 pct. var smaalast. Middeldimensionene var for større tømmer 14 halvm. 21 cm. og for smaalasten 12 halvm. 15 cm. top.

I femaaret er der saaledes fløtet i Begna og bivasdraget Tørsjøelv tilsammen 238 299 tylter mot 191 373 tylter i femaaret 1905—1910.

Middeldimensionene som forrige femaar.

Tømmerprisene i Randsfjord og Valdres opgives av amtsskogmester Thrana at ha været:

«1911 for 7 m. 23 cm. kr. 72.00, for 7 m. 19 cm. kr. 44.00 pr. tylt					
1912	—«—	« 75.00,	« —«—	« 49.00	« «
1913	—«—	« 78.00,	« —«—	« 50.00	« «
1914	—«—	« 72.00,	« —«—	« 47.00	« «
1915	—«—	« 100.00,	« —«—	« 70.00	« «

De opførte priser er de hvorefter de fleste fællessalgsforeninger har solgt sit tømmer.»

For Mjøsvasdraget er tømmerprisene av amtsskogmester Evenby opgit til:

«Bjelkelast.

1911 for 12 alen (7.53 m.) 9" (23.5 cm.) kr. 60.00 pr. tylt			
1912 «	$15\frac{1}{2} \times 23.5$ cm.	« 80.00	« »
1913 «	—«—	« 78.00	« «
1914 «	—«—	« 81.00	« »
1915 «	—«—	« 99.00	« «

Sliperilast.

1911 for 12 alen (7.53 m.) 7" (18.3 cm.) top kr. 33.00 pr. tylt			
1912 «	—«—	« 36.00	« «
1913 «	—«—	« 37.00	« «
1914 «	$15\frac{1}{2}$ m. 21 cm. midtmaal	« 38.00	« «
1915 «	—«—	« 50.00	« «

3. Fiskerier.

Fiskeriet er i dette indlandsamt av ringe betydning som næringsvei betraktet.

4. Bergverksdrift.

Vedkommende «Hadelands Bergverk», Lunner, meddeles følgende opplysninger:

•Aar.	Antal arbeidere.	Antal dagsverk.	Produktion.
1911	73	21 570	1 159 ton ZnS.
1912	8	2 480	Ingen
1913	8	2 483	«
1914	8	2 210	«
1915	8	1 981	»

Opberedningen blev indstillet 15 august 1911, og arbeiderne i gruben blev indskrænket til rene undersøgelsesarbejder.

Ved kongelig resolution av 18 juni 1915 blev det bestemt at bergverket tillates midlertidig at indstille driften i sine koncessionsfelter til 1 juni 1917.»

I Sell, hvor der i forrige femaar blev sat igang ny drift i de gamle Aas-aaren gruber, har der i sidste femaar ikke været nogen bergverksdrift. Der har paa enkelte steder været arbeidet litt, men bare som undersøkelse.

Forøvrig har der i femaaret ingen bergverksdrift været drevet i amtet.

5. Industri.

Efter en fra fabrikinspektøren mottat opgave var der ved utgangen av 1915 her i amtet 329 bedrifter hvori maskinkraft blev benyttet. Disse bedrifter hadde tilsammen 3 954 arbeidere og benyttet tilsammen 20 879 hestekræfter. Arbeidernes antal er opgit pr. 31 december 1915. Ved utgangen av forrige femaar var bedriftenes, arbeidernes og hestekræfternes antal henholdsvis 322, 3 674 og 18 357.

De vigtigste industrielle bedrifter ved utgangen av 1915 var efter fabrikinspektørens opgave følgende:

31 anlæg vedkommende landbruk med	117	arbeidere
2 bergverksanlæg	19	—
11 stenbrudd o. l.	459	—
21 anlæg for metalindustri og mekaniske verksteder...	721	—
1 — « kemisk industri	440	—
10 — « elektrisk belysning og kraft.....	47	—
12 — « tekstilindustri.....	122	—
10 — « papirindustri.....	577	—
2 — « lær- og gummiwareindustri.....	40	—
129 — « træindustri o. l.	638	—
83 — « nærings- og nydelsesmidler.....	630	—
6 — « beklædning og renskning	87	—
11 — « polygrafisk industri.....	57	—

Med hensyn til haandverksdrift og husflid er tilstanden omtrent som i forrige femaar. Fra Totenbygdene sælges endel kniver, bliktoer og trævarer samt endel hjemmevævede bomuldstøier. Fra Søndre Fron sælges litt av utskaarne møbler. Kunstindustrimuseets Snekker- og Træskjærerskole har ogsaa i dette femaar virket inden amtet.

6. Handel.

Ved utgangen av 1915 var der i amtet efter opgave fra lensmændene 424 landhandlere (heri indbefattet kooperative foreninger o. l.) mot 417 ved utgangen av forrige femaar.

7. Skipsfart.

Som næringsvei har skipsfarten i dette indlandsamt ingen betydning.

8. Andre næringsveier.

Ved utgangen av 1915 var der i amtet 9 anlegg for torvdrift. Den samlede arbeidsstyrke og den samlede arbeidstid i 1915 kan ikke opgives.

Jagten kan paa enkelte steder ha sin betydning som en blindtægt, da vildtprisene er temmelig høie, men som næringsvei betragtet har den gjennomgaaende liten betydning.

Turisttrafikken er i femaaret øket jevnt saavel i Gudbrandsdalen som i Valdres. Der har i hele femaaret været underholdt automobilruter mellem Fagernes—Tyin—Lærdal og Fagernes—Bygdin. Mellem Otta og Aandalsnes har der likeledes været fast automobilrute; efter Otta—Dombaasbanens aapning (høsten 1913) har rutens utgangspunkt været Dombaas. Siden 1914 har der ogsaa været bilrute fra Otta gjennom Ottadal til Geiranger og Stryn.

9. Kommunikationer.

Ved utgangen av aaret 1910 hadde amtets offentlige veier en samlet længde av 2 098.7 km., hvorav 1 035.6 km. hovedvei og 1 063.1 km. bygdevei.

I femaaret 1911—1915 er nybygget 103.637 km. vei, hvorav 43.338 km. hovedvei og 60.299 km. bygdevei, samt omlagt 26.079 km. vei, hvorav 11.060 km. hovedvei og 15.019 km. bygdevei.

Til nybygning og omlægning av veier og broer har Staten	
inklusive distriktsbidraget ydet	kr. 585 436.93
Til do. do. er av amtet ydet	« 94 919.39
Til do. do. er av herredskommunerne ydet	« 511 676.77
Til do. do. av private og naturalarbeide	« 20 238.56

Tilsammen i femaaret 1911—1915 kr. 1 212 271.65

Ved utgangen av aaret 1915 er amtets samlede veilængde 2 178.105 km., hvorav 1 080.778 km. hovedvei og 1 097.327 km. bygdevei.

I perioden 1911—1915 er til vedlikeholdet av amtets veier og broer ialt medgaat kr. 918 505.29, hvorav falder paa Staten kr. 56 214.72, paa amtet kr. 239 588.71, paa herredskommunerne kontant kr. 287 140.36 og naturalarbeide omsat i kroner kr. 335 561.50 (i aarene 1911—1914 er et dagsverk folk omsat efter kr. 1.50 og et dagsverk hest og mand efter kr. 3.50; for 1915 er et dagsverk folk omsat efter kr. 2.00 og et dagsverk hest og mand efter kr. 4.00).

I gjennemsnit pr. aar er til vedlikeholdet i femaaret medgaat kr. 183 901, hvorav Staten kr. 11 243, amtet kr. 46 718 og herredskommunerne i kontant kr. 57 425 og i naturalarbeide kr. 67 112.

Ved utgangen av aaret 1915 var naturalarbeide helt ophævet i 10 av amtets 35 herreder.

Byggevirksomheten har for hovedveienes vedkommende bestaaet i nybygning av følgende anlæg:

Sveen—Finden i Biri og Snertingdal,
Tisleiabro i Nord-Aurdal,
Loms kirke—Dønfossbro med sidearm over Mallaug bro i Skjaak,
Fagernes—Hoviskogen i Nord-Aurdal, Vestre og Østre Slidre,
Sløviken—Grymyr—Rosendal i Jevnaker, Gran, Brandbu,
Byrebro—veiskillet ved Lo i Nordre Fron,
Adkomstveier til Sell, Brændhaugen, Dovre og Dombaas jernbanestationer,
bygget av jernbaneanlægget,
Heidalsveien, parceller,

samt omlægning av følgende:

Vang—Bjellum (Sløviken i Jevnaker),
Hedmarks amtsgrænse—Dallerud i Faaberg,
Filefjeldsvei, parceller, samt Øiebro i Vang,
Viken—Kalvskind—Sand i Brandbu, Søndre Land,
Hov kirke—Minnebro med arm til Hov station i Søndre Land,
Sundbroen i Vaagaa.

Angaaende veienes fordeling og deres vedlikehold herredstvis henvises til den paa omstaaende sider indtagne tabellariske opgave.

Av jernbaner blev Otta—Dombaasbanen aapnet for trafik høsten 1913.

Arbeidet paa Dovrebanen og Raumabanen blev paabegyndt i femaaret.

Gudbrandsdalsbanen til Otta (fra høsten 1913: til Dombaas), Kristiania—Gjøvikbanen, med sidearm fra Reinsvoll til Skreia, jernbanen fra Roa til Buskerud amtsgrænse (Bergensbanen) og Valdresbanen har i femaaret været regelmæssig trafikert.

Samtlige dele av amtet staar i telefonforbindelse med hverandre, dels gjennom rikstelefonen og dels gjennom private telefonselskaper. Telefonnettet er jevnt utbredt og er i femaaret blit adskillig utvidet.

Likeledes er der regelmæssig postgang til alle dele av amtet. Postforbindelsen er i femaaret yderligere utviklet, dels gjennom oprettelse av nye post-aapnerier og dels ved oprettelse av landpostbudruter.

Turisttrafikken er omtalt under avsnit 8.

Opgaver vedkommende kommunikations-

Herredenes navn.	Veienes længde ved utgangen av aaret 1915 nyanlagte og				
	Samlet veilængde ved utgangen av 1915.			Herav	
	Hoved- veier.	Bygde- veier.	Tilsammen.	For Stats- eller amts- kassens regning.	Mot penge- utbetaling av herreds- kassen.
	Km.	Km.	Km.	Km.	Km.
Aurdal, nordre	60	18	78	-	-
Aurdal, søndre	44	65	109	-	-
Biri	26	20	46	-	46
Brandø	41	47	88	-	88
Dovre	66	5	71	31	-
Etnedal	17	47	64	17	-
Eina	17	13	30	-	30
Faaberg	40	42	82	-	-
Fluberg	24	25	49	-	-
Fron, nordre	35	30	65	-	-
Fron, søndre	14	38	52	-	-
Gausdal, østre	9	35	44	-	-
Gausdal, vestre	3	47	50	-	-
Gran	22	33	55	-	55
Heidal	2	19	21	-	-
Jevnaker	15	11	26	-	26
Kolbu	4	38	42	-	42
Lesja	60	-	60	16	-
Lunner	27	29	56	-	-
Land, nordre	21	31	52	-	-
Land, søndre	28	48	76	-	-
Lom	24	35	59	-	-
Ringebu	27	69	96	-	-
Sell	37	7	44	-	-
Skjaak	90	28	118	48	42
Slidre, vestre	21	36	57	-	-
Slidre, østre	37	21	58	3	-
Snertingdal	28	17	45	-	45
Torpa	3	44	47	-	-
Toten, østre	42	44	86	-	86
Toten, vestre	19	58	77	-	77
Vang	70	11	91	33	-
Vardal	39	52	91	-	91
Vaagaa	35	25	60	-	-
Øyer	30	10	40	-	-
Sum	1 077	1 098	2 185	148	628

væsenet i Kristians amt for aaret 1915.

samt længde av de i femaaret 1911—1915 omlagte veier.				Veienes paa herredet faldende ved- likeholdsudgifter i aaret 1915.		
vedlikeholdes:		I femaaret 1911—1915 av- levert til offentlig benyttelse		Utbetalt av herreds- kassen.	Antagen værdi av natural- veiarbeidet.	Tilsammen.
Udeluk- kende ved naturalvei- arbeide.	Delvis ved naturalvei- arbeide og del- vis ved penge- utbetaling av herredskassen.	nyanlagte veier.	omlagte veier.			
Km.	Km.	Km.	Km.	Kr.	Kr.	Kr.
78	-	11	-	600	3 120	3 720
109	-	-	-	435	3 976	4 411
-	-	-	-	5 250	-	5 250
-	-	9	6	7 764	-	7 764
40	-	-	-	-	2 678	2 678
47	-	-	-	1 943	2 498	4 441
-	-	-	-	1 998	-	1 998
82	-	-	13	3 450	7 174	10 624
49	-	-	-	617	1 454	2 071
65	-	2	-	296	3 082	3 378
52	-	-	-	-	1 312	1 312
44	-	-	-	218	3 246	3 464
50	-	6	-	737	2 854	3 591
-	-	7	-	7 535	-	7 535
21	-	-	2	30	670	700
-	-	2	1	4 231	-	4 231
-	-	-	-	4 860	-	4 860
44	-	-	-	171	3 736	3 907
56	-	4	-	1 570	9 016	10 586
52	-	3	-	267	5 660	5 927
76	-	17	3	561	2 848	3 409
59	-	-	-	179	2 880	3 059
96	-	7	7	743	3 406	4 149
44	-	1	-	300	980	1 280
28	-	-	18	1 335	266	1 601
57	-	-	-	300	2 710	3 010
55	-	-	-	-	3 612	3 612
-	-	-	14	3 838	-	3 838
47	-	3	-	467	5 128	5 595
-	-	6	-	9 526	-	9 526
-	-	-	-	7 641	-	7 641
48	-	5	3	-	6 660	6 660
-	-	7	-	9 785	-	9 785
60	-	-	-	530	3 000	3 530
40	-	-	-	-	2 432	2 432
1 399	-	90	67	77 177	84 398	161 575

Opgaver vedkommende kommunikations-

Herredenes navn.	Nærmere oplysninger		
	Vedlike- holds- arbeidet.	Antal dagsverk:	
		a) mand alene.	b) mand og hest.
Aurdal, nordre	a) og b)	480	540
Aurdal, søndre	—«—	1 144	422
Biri	—«—	-	-
Brandbu	—«—	-	-
Dovre	—«—	469	435
Etnedal	—«—	301	474
Eina	—«—	-	-
Faaberg	—«—	835	1 376
Fluberg	—«—	281	223
Fron, nordre	—«—	477	532
Fron, søndre	—«—	218	219
Gausdal, østre	—«—	483	570
Gausdal, vestre	—«—	581	423
Gran	—«—	-	-
Heidal	—«—	135	100
Jevnaker	—«—	-	-
Kolbu	—«—	-	-
Lesja	—«—	628	620
Lunner	—«—	2 154	1 177
Land, nordre	—«—	1 130	850
Land, søndre	—«—	662	381
Lom	—«—	966	237
Ringeby	—«—	631	536
Sell	—«—	210	140
Skjaak	—«—	53	40
Slidre, vestre	—«—	415	470
Slidre, østre	—«—	768	519
Snertingdal	—«—	-	-
Torpa	—«—	940	812
Toten, østre	—«—	-	-
Toten, vestre	—«—	-	-
Vang	—«—	1 720	805
Vardal	—«—	-	-
Vaagaa	—«—	560	470
Øyer	—«—	736	240
Sum		16 977	12 611

a) = sommerarbeide, derunder indbefattet gruskjørsel paa vinterføre.
b) = vinterarbeide.

væsenet i Kristians amt for aaret 1915 (forts.).

vedkommende naturalveiarbeidet.					Vedlikeholdet 1915.
Pris pr. dagsverk:		Følgelig blir den samlede værdi:			Sum utgifter: Staten, amtet, herredet og naturalvei- arbeidets værdi.
a) mand alene.	b) mand og hest.	av a) (mands- dagsverk).	av b) (mands- og hestedagsverk).	Ialt.	
Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
2	4	960	2 160	3 120	5 270
2	4	2 288	1 688	3 976	5 665
2	4	-	-	-	5 500
2	4	-	-	-	10 073
2	4	938	1 740	2 678	7 367
2	4	602	1 896	2 498	5 647
2	4	-	-	-	3 441
2	4	1 670	5 504	7 174	14 463
2	4	562	892	1 454	2 159
2	4	954	2 128	3 082	8 593
2	4	436	876	1 312	1 316
2	4	966	2 280	3 246	5 879
2	4	1 162	1 692	2 854	4 489
2	4	-	-	-	9 502
2	4	270	400	670	708
2	4	-	-	-	6 181
2	4	-	-	-	5 405
2	4	1 256	2 480	3 736	7 307
2	4	4 308	4 708	9 016	11 397
2	4	2 260	3 400	5 660	6 291
2	4	1 324	1 524	2 848	3 839
2	4	1 932	948	2 880	6 816
2	4	1 262	2 144	3 406	5 222
2	4	420	560	980	4 291
2	4	106	160	266	1 741
2	4	830	1 880	2 710	4 186
2	4	1 536	2 076	3 612	6 091
2	4	-	-	-	4 111
2	4	1 580	3 248	5 128	5 595
2	4	-	-	-	14 015
2	4	-	-	-	8 896
2	4	3 440	3 220	6 660	14 024
2	4	-	-	-	11 085
2	4	1 120	1 880	3 000	6 794
2	4	1 472	960	2 432	3 021
		33 954	50 444	84 398	226 380

10. Kommunal husholdning.

Angaaende de enkelte herreders beskatningsforhold meddeles følgende opgave:

Herred.	1910.			1915-1916.		
	Skatøren pr. 100 kroner skatbar indtægt.	Formues- skat pro mille.	Matrikel- skat pr. skyldmark.	Skatøren pr. 100 kroner skatbar indtægt.	Formues- skat pro mille.	Matrikel- skat pr. skyldmark.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Lesja	{ 7.95 8.49 }	{ 2.65 2.83 }	1.25	{ 6.37 7.53 }	{ 1.60 1.89 }	1.25
Dovre	11.60	2.90	-	7.00	2.00	1.00
Skjaak	9.00	3.00	2.00	10.00	2.00	1.50
Lom	12.10	2.42	1.50	8.20	2.00	2.00
Vaagaa	10.04	2.08	1.50	8.55	2.00	2.00
Sell	9.41	1.88	1.50	8.00	2.00	1.50
Heidal	17.00	3.00	2.50	10.60	2.00	3.50
Nordre Fron	12.22	2.45	{ 2.50 3.50 }	{ 8.98 10.37 }	2.00	{ 2.50 3.50 }
Søndre Fron	14.21	2.84	2.50	10.37	2.00	3.50
Ringebu	10.17	2.50	{ 5.20 6.90 }	{ 9.24 10.60 }	2.00	{ 4.00 5.70 }
Øyer	9.10	2.50	3.00	{ 7.50 7.60 }	{ 2.00 2.00 }	4.00
Østre Gausdal	13.53	2.29	3.00	{ 10.00 9.94 }	{ 2.00 2.00 }	3.00
Vestre Gausdal	13.77	2.71	2.50	9.44	1.88	2.50
Faaberg	13.80	2.76	4.00	9.10	2.00	4.00
Biri	14.50	2.50	2.00	9.50	2.00	2.50
Snertingdal	14.50	2.50	2.00	10.00	2.00	2.50
Vardal	10.00	2.50	3.50	7.00	2.00	3.50
Østre Toten	12.00	3.00	2.00	7.30	2.00	2.50
Vestre Toten	12.00	3.00	2.00	{ 6.10 7.90 }	{ 2.00 2.00 }	3.00
Kolbu	14.00	3.00	1.50	9.00	2.00	1.50
Eina	11.50	2.88	1.50	7.90	2.00	1.50
Jevnaker	8.61	2.46	3.65	7.45	2.00	4.00
Lunner	8.32	2.08	4.75	7.75	1.90	4.00
Gran	8.90	2.23	3.75	8.00	2.00	4.00
Brandbu	{ 9.00 10.00 }	{ 2.25 2.50 }	5.63	{ 6.60 8.90 }	{ 2.00 2.00 }	{ 4.30 3.80 }

Herred.	1910.			1915—1916.		
	Skatøren pr. 100 kroner skatbar indtægt.	Formues- skat pro mille.	Matrikel- skat pr. skyldmark.	Skatøren pr. 100 kroner skatbar indtægt.	Formues- skat pro mille.	Matrikel- skat pr. skyldmark.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Søndre Land.....	13.91	2.78	2.50	9.83	2.00	4.00
Fluberg	10.30	2.06	2.50	9.94	2.00	3.00
Nordre Land.....	17.15	2.86	4.20	{ 5.90 11.23 }	2.00	4.00
Torpa	17.15	2.86	4.20	8.54	2.00	4.00
Sør-Aurdal.....	11.62	1.66	3.15	{ 6.80 9.80 }	1.50 1.80	3.50 3.73
Etnedal	{ 15.54 15.65 }	{ 2.59 2.61 }	2.50	{ 8.35 9.20 }	1.90	2.50
Nord-Aurdal	15.47	2.50	-	{ 11.30 13.00 }	2.20 2.60	-
Østre Slidre	10.12	2.02	2.00	9.99	2.00	2.00
Vestre Slidre	12.29	1.76	1.00	9.70	2.00	1.00
Vang.....	10.45	2.09	1.50	{ 8.40 9.90 }	1.68 1.98	1.50

Til dækkelse av amtskommunens utgifter blev for 1910 utlignet som eiendomsskat kr. 186 551.21 efter kr. 3.75 pr. skyldmark, hvorhos kr. 186 000 blev fordelt som amtsskat paa herredene efter skattelovens § 7. I 1915 blev der utlignet som eiendomsskat kr. 215 956.24 efter kr. 4.00 pr. skyldmark og paa herredene efter den nye skattelovs § 1 kr. 225 000.00.

Amtskommunens gjæld var ved utgangen av 1910 kr. 2 896 388.89, hvorav imidlertid kr. 776 595.63 faldt paa de engere kommuner. Ved utgangen av 1915 var gjælden kr. 3 157 555.55, hvorav faldt paa de engere kommuner kr. 719 447.64. Forøkelsen skyldes et i 1911 optat laan, stort kr. 500 000.00, til opførelse av sindsykeasyl for amtet.

II. Arbeidsforhold.

Angaaende lønningene for tjenestegutter, tjenestepiker, husmænd og dagarbeidere henvises til hvad derom er nævnt under afsnittet «Jordbruk og fædrift».

Den almindelige dagløn paa egen kost i 1915 er opført til:

Tømmerhuggere	fra kr. 3.00 til kr. 5.00
Tømmerkjørere, med hest	- - 5.00 - - 8.00
— uten «	- - 3.00 - - 5.00
Fløtere	- - 4.00 - - 7.00
Lensearbeidere	- - 4.00 - - 6.00
Stenbrytere	- - 3.00 - - 4.00
Stenhuggere	- - 3.00 - - 3.50
Glasverksarbeidere	- - 4.75
Teglverksarbeidere	- - 3.50
Jernstøpere	- - 5.50
Platearbeidere	- - 5.50
Formere	- - 5.50
Spindieriarbeidere, mænd	- - 3.00 - - 4.00
— kvinder	- - 1.50 - - 2.50
Væveriarbeidere, mænd	- - 3.00
— kvinder	- - 1.50
Træsliperiarbeidere	- - 3.50 - - 4.75
Cellulosefabrikarbeidere	- - 5.50
Papirfabrikarbeidere	- - 4.50
Sagbruksarbeidere	- - 3.50 - - 4.00
Høvleriarbeidere	- - 3.50 - - 4.50
Brænderiarbeidere	- - 3.00
Møllearbeidere	- - 2.50 - - 4.50
Hustømmermænd	- - 3.50 - - 6.00
Snekkearbeidere, bygningssnekkere	- - 3.50 - - 6.00
— møbelsnekkere	- - 4.00 - - 5.00
Baatbyggere	- - 4.00
Smedsvender	- - 3.00 - - 4.50
Murere	- - 3.50 - - 8.00
Murerhaandlangere	- - 2.50 - - 6.50
Malere	- - 3.00 - - 6.00
Skomakersvender	- - 2.25 - - 4.50
Skræddersvender	- - 2.25 - - 4.50
Syersker	- - 1.50 - - 2.75
Bakersvender	- - 2.00 - - 5.00

12. Slutning.

Ifølge opgave fra det Statistiske Centralbyraa var skyldmarkens gennemsnitsværdi i femaaret kr. 2 599 mot kr. 1 980 i forrige femaar.

Som det av omstaaende udrag av skatteligningene for 1910 og 1915—1916 vil fremgaa, er saavel formuen som indtægten øket betydelig i samtlige

herreder. Dette skyldes formentlig i adskillig utstrækning den i skattelovene av 1911 paabudte selvangivelsespligt. For det hele amt set underrett var forøkelsen i formue over 72 millioner kroner og i indtægt over 10 millioner kroner.

Utdrag av skatteligningene for aarene 1910 og 1915—1916.

Herreder.	1910.		1915—1916.	
	Formue.	Indtægt.	Formue.	Indtægt.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Lesja.....	1 953 100	337 140	3 634 850	666 539
Dovre.....	1 584 250	279 910	2 674 800	854 970
Skjåk.....	1 282 200	278 630	1 863 798	411 043
Lom.....	1 470 928	344 339	2 450 300	487 805
Vaagaa.....	2 147 400	334 900	3 281 200	529 005
Sell.....	1 096 400	246 900	2 003 200	485 500
Heidal.....	1 000 700	125 550	1 632 330	211 420
Nordre Fron.....	2 831 350	696 115	4 001 700	906 680
Søndre Fron.....	2 263 100	480 630	3 174 400	568 905
Ringebu.....	3 217 200	811 235	4 877 800	1 043 728
Øyer.....	2 995 100	537 060	4 895 000	803 660
Østre Gansdal.....	2 243 700	397 380	4 290 900	681 190
Vestre Gausdal.....	2 298 800	491 205	4 012 500	564 200
Faaberg.....	4 768 500	816 300	9 758 800	1 324 870
Biri.....	3 480 600	544 150	6 819 900	804 975
Snertingdal.....	1 986 600	306 325	3 966 300	460 500
Vardal.....	5 291 600	914 320	10 749 600	1 981 482
Østre Toten.....	10 208 500	1 673 835	14 173 000	2 697 920
Vestre Toten.....	2 930 600	594 145	4 900 000	1 099 248
Kolbu.....	2 244 900	346 445	3 642 800	512 330
Eina.....	1 585 200	195 630	2 021 000	262 885
Jevnaker.....	6 212 750	1 075 565	8 647 446	1 430 258
Lunner.....	4 678 055	669 410	7 259 534	1 008 154
Gran.....	5 586 000	817 395	8 716 340	1 247 670
Brandbu.....	7 615 800	982 710	11 266 200	1 419 765
Søndre Land.....	11 217 600	1 036 517	12 187 681	1 261 216
Fluberg.....			4 692 543	532 910
Nordre Land.....	4 398 850	537 430	4 795 170	632 765
Torpa.....			4 328 800	469 572

Herred.	1910.		1915—1916.	
	Formue.	Indtægt.	Formue.	Indtægt.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Sør-Aurdal.....	5 633 000	586 875	8 976 250	985 600
Etnedal	2 437 150	279 478	4 182 900	409 135
Nord-Aurdal	3 822 000	558 810	6 883 400	802 540
Østre Slidre	2 197 000	333 454	2 965 500	424 682
Vestre Slidre	2 612 000	368 335	3 923 200	452 110
Vang.....	1 843 500	330 000	2 331 300	355 579
Tilsammen	117 134 433	18 328 123	189 980 442	28 790 761

I amtets landdistrikt blev der i femaaret afholdt 25 341 utpantninger for tilsammen kr. 715 557.01, hvorav for skatter kr. 698 554.72. I samme tidsrum blev der sammesteds afholdt 4 298 eksekutioner for tilsammen kr. 1 640 971.47. Ialt blev der saaledes i landdistriktet afholdt utpantninger og eksekutioner for tilsammen kr. 2 356 528.48 mot kr. 2 091 139.07 i forrige femaar.

Tvangsauktioner afholdtes i amtets landdistrikt i femaaret over fast gods i et antal av 172 for en samlet tilslagssum av kr. 939 454 mot henholdsvis 234 og kr. 799 579 i forrige femaar. Over løsøre blev der i samme tidsrum sammesteds afholdt 359 tvangsauktioner for en samlet tilslagssum av kr. 134 071.72 mot henholdsvis 370 og kr. 94 083.69 i forrige femaar.

Der blev i femaaret tinglæst og avlæst panteheftelser i amtets landdistrikt for følgende beløb:

I femaaret.	Tinglæst.		Avlæst.		Forekelse. Beløb.
	Antal.	Beløb.	Antal.	Beløb.	
		Kr.		Kr.	Kr.
1911—1915.....	9 504	36 247 907.00	5 235	12 060 192.00	24 187 715.00
1906—1910.....	8 757	25 757 476.09	6 365	15 354 595.33	10 402 880.76

Ved utgangen av 1915 hadde amtet følgende brandforsikringsindretninger:

Indretningens navn.	Aar i hvilket traadt i virksomhet.	Forsikringssum pr. 31 december 1915.			Utbetalte erstatninger i femaaret 1911—1915.
		For hus alene.	For løsøre alene.	Tilsammen.	
		Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Lesje og Dovre Brandassuransforening	1861	1 330 000	129 000	1 459 000	Intet
Skjaak Brandforsikringsforening	1869	774 012	301 661	1 075 673	Intet
Vaage Brandforsikringsforening	1875	3 552 460	-	3 552 460	821
Søndre og Nordre Frons Brandforsikringsselskap	1860	1 922 634	713 655	2 636 289	1 075
Ringebu Brandforsikringsselskap	1864	2 522 787	589 934	3 112 721	1 432
Øier Brandforsikringsselskap	1883	2 779 330	1 465 310	4 244 640	800
Gausdal Brandforsikringsforening	1827	3 728 121	1 469 335	5 197 456	1 760
Faaberg Brandforsikringsforening	1861	4 093 440	987 476	5 080 916	2 290
Biri Brandforsikringsforening	1856	4 365 410	1 536 158	5 901 568	2 858
Toten-Vardalske Brandforsikringsforening	1838	27 146 342	10 540 623	37 686 965	100 240
Jevnaker Brandassuransforening	1858	5 204 514	901 065	6 105 579	25 645
Gran & Brandbu private Brandkasse	1858	8 234 620	5 023 760	13 258 380	69 693
Søndre og Nordre Lands Brandforsikringsforening ..	1893	7 605 000	4 220 000	11 825 000	11 520
Søndre Aurdals Brandforsikringsforening	1839	3 992 295	1 127 932	5 120 227	3 310
Nordre Aurdals gjensidige Brandforsikringsforening ..	1901	1 556 500	443 420	1 999 920	3 973
Østre Slidre Brandforsikringsforening	1895	1 270 770	-	1 270 770	195
Vestre Slidre Brandforsikringsforening	1899	1 251 250	-	1 251 250	825
Vang Brandforsikringsforening	1895	721 310	-	721 310	Intet

I økonomisk henseende antages amtets landdistrikt gjennemgaaende at være gaat fremover i femaaret. Dette skyldes bedring av jordbruket, men fremfor alt de sterkt stigende priser paa skog.

I social henseende antages forholdene i amtets landdistrikt at ha været omtrent som i forrige femaar.

Sundhetstilstanden har gjennemgaaende været tilfredsstillende. Det samme antages at ha været tilfælde med sedelighetstilstanden og de moralske forhold. Ogsaa ædruelighetstilstanden antages at ha gaat fremover.

B. Byene.

Angaaende den økonomiske tilstand i amtets kjøpstæder, Lillehammer og Gjøvik, henvises til de vedliggende beretninger fra magistratene i disse byer.

Kristians amt 2 januar 1916.

Opland fylke 1 oktober 1919.

S. Lambrechts.

Beretning

om kjøpstaden Lillehammers økonomiske tilstand i femaaret
1911—1915.

1. Folkemængden.

Byens indbyggerantal, som ved utgangen av 1910 utgjorde vel 3 800, var ved den ved nytårstid 1915 foretagne folketælling ca. 4 800.

2. Industri.

Industrien gaar jevnt fremover, hvorom henvises til nedenstaaende vedkommende de viktigste industrielle bedrifter her i byen indhentede opgaver:

N y m o B r u k (sag, høvleri og trælafabrik) beskjæftiget ved slutningen av femaaret 34 arbeidere, mens 40 arbeidere nu er beskjæftiget ved bedriften; der benyttes dels vandkraft, dels elektrisk kraft,

Mesna Bruk (landbruksmaskinfabrik, jernstøperi og mekanisk verksted samt fabrikation av bensinmotorer (landbruksmotorer)); bedriften er noget utvidet og beskjæftiger nu 50 arbeidere mot ved femaarets begyndelse 30 arbeidere.

M. Rønnings mek. Verksted beskjæftiger 4 arbeidere.

Mesna Træsliperi; ved bedriften, som i femaaret ikke har undergået nogen utvidelse, beskjæftiges nu 28 arbeidere.

Mesna Kartonfabrik, ny bedrift, hvortil bygningene imidlertid først er paabegyndt i aaret 1916.

Gudbrandsdalens Uldvarefabrik beskjæftiger det samme antal arbeidere som ved femaarets begyndelse, nemlig 25, hvorav 10 mænd og 15 kvinder.

Gausa Uldvarefabrik, som flyttet til Lillehammer fra Gausdal i 1912, beskjæftiget ved slutningen av femaaret 20 arbeidere, nemlig 8 mænd og 12 kvinder.

A/S W. Andresen (reiseeffektfabrik) beskjæftiget ved femaarets begyndelse og slutning henholdsvis 35 og 40 arbeidere.

G. Larsens Pipefabrik er i femaaret gaat over til nyt aktieselskap; beskjæftiget ved femaarets utgang 7 arbeidere; har iøvrig ikke undergået nogen forandring i perioden.

P. T. Hellebergs Cykkelfabrik og Reparationsverksted har i femaaret undergået en betydelig utvidelse, bl. a. ved oprettelse av skifabrik. Bedriften beskjæftiger nu 20 arbeidere, ved utgangen av forrige femaar 10.

Lillehammer Brænderi, Bryggeri og Brusfabrik beskjæftiger nu 32 mænd og 6 kvinder.

Hersaugs Frørenseri, Ben- og Barkemølle, som kun drives om vinteren, beskjæftiger dels 1, dels 2 mandlige arbeidere.

Lillehammer Aktiemølle har i femaaret ikke undergået nogen forandring; den beskjæftiger om vinteren 4, om sommeren 2 mand.

Sorgendal Mølle, uforandret, beskjæftiger om vinteren 4, om sommeren 3 mand.

Lillehammer Væveri har i femaaret undergået nogen utvidelse; beskjæftiger nu 4 mænd og 25 kvinder.

Lillehammer Møbelfabrik beskjæftiger nu 9 mandlige arbeidere mot i forrige femaarsperiode 7.

Skars Dampfarveri og Hombs Farveri har ikke undergaat nogen utvidelse, naar undtages at førstnævnte nu er tilknyttet en av sammes eier anlagt badeanstalt, som aapnedes i slutningen av aaret 1915 under navn av «Mesna Bad».

Lillehammer Dampsag og Høvleri i Faaberg, med kontor i Lillehammer, uforandret.

Akselfabrikken «Niagara», beliggende like utenfor bygrænsen, uforandret siden sidste indberetning, beskæftiger nu 10 mand.

Det kommunale elektricitetsverk har i femaaret utviklet sig meget raskt, med stor tilslutning av abonnenter for lys og kokning, saaledes at praktisk talt alle eiendomme i byen har elektrisk belysning. Elektricitetsverkets ydelsesevne, 1 000 h.k., var ved utgangen av femaarsperioden helt optat. Som følge herav er besluttet og igangsatt utbygning av nyt anlæg, hvorved kommunens samtlige fald i Mesnaelv blir utnyttet.

Den samlede faldhøide utgjør 262.5 m., og der vil i stationen foreløbig bli installert 7 500 h.k. Den er projektert og besluttet utvidet til 15 000 h.k. installert. Fra den nye station skal foruten til lys og opvarmning for Lillehammer by ogsaa leveres strøm til bygdene ved Mjøsen fra Helgøy rundt Faaberg til Gjøvik paa den anden side.

Haandverkerstanden har i femaarsperioden ikke hat trykkede tider i nogen brancher; især er det gaat bra frem paa snekkeribedriftens omraade. Denne bedrift har beskæftiget mange arbeidere; lønningene har været høie og prisene paa de leverte arbeider i samme forhold.

I Riksforsikringsanstalten har været forsikret:

I 1911	65	bedrifter,	præmie	kr.	6 519.08
- 1912	67	—	—	«	9 939.44
- 1913	75	—	—	«	11 391.76
- 1914	80	—	—	«	15 153.06
- 1915	76	—	—	«	14 661.36

Tilsammen 363 bedrifter, præmie kr. 57 664.70

3. Handel.

Handelsforeningen har paa foranledning avgit følgende uttalelse:

Tiden fra 1911—1915 maa betegnes som meget tilfredsstillende for forretningsstanden i Lillehammer.

Dette skyldes i første række byens vekst og den stigende turisttrafik samt den omstændighet at der har været godt om penger blandt folk paa grund av lønningenes stigning og bra betaling for hvad bønderne har at sælge.

Forretningene har vokset og vareomsætningen steget i betydelig grad, og

efter alt at dømme er den økonomiske evne steget blandt forretningsfolk her i byen. Et godt eksempel herpaa er at der vel saa at si ingen nævneværdig betalingsindstilling blandt forretningsfolk har fundet sted i nævnte femaarsperiode.

Forretningsforholdene maa her betegnes som jevnt gode.

Vistnok har det i den sidste tid forekommet for mange varers vedkommende at disse er vanskelige at skaffe, især i det sidste aar under krigen.

a) Banker.

Lillehammer har i perioden hat 4 bankforretninger:

1. Norges Banks afdeling:

Til disposition i femaaret har været stillet: i 1911 kr. 900 000, i 1912 kr. 900 000, i 1913 1 januar—31 august kr. 900 000, 1 september—31 december kr. 800 000, i 1914 kr. 800 000, i 1915 kr. 800 000; paa folio indestod: ved utgangen av 1911 kr. 96 825, 1912 kr. 94 165, 1913 kr. 207 034, 1914 kr. 314 738, 1915 kr. 213 917; anvendte midler: ved utgangen av 1911 kr. 839 640, 1912 kr. 783 302, 1913 kr. 862 569, 1914 kr. 772 314, 1915 kr. 809 265; indvundne renter og diskontopræmie: ved utgangen av 1911 kr. 41 294, 1912 kr. 44 491, 1913 kr. 46 942, 1914 kr. 42 293, 1915 kr. 44 136; utlaan mot: a) vekslers, depositum og kassakreditiv: 1911 kr. 555 547, 1912 kr. 530 326, 1913 kr. 587 740, 1914 kr. 518 491, 1915 kr. 591 982; b) vekselobligationer: 1911 kr. 163 325, 1912 kr. 139 260, 1913 kr. 169 530, 1914 kr. 152 836, 1915 kr. 128 685; c) pant: 1911 kr. 118 310, 1912 kr. 107 475, 1913 kr. 102 795, 1914 kr. 99 040, 1915 kr. 86 845; utestaaende i boer: ved utgangen av 1911: kr. 2 458, 1912 kr. 6 241, 1913 kr. 2 504, 1914 kr. 1 947, 1915 kr. 1 753. Den gjennemsnitlige diskonto for vekslers var: 1911 4.75 pct., 1912 5.25 pct., 1913 5.50 pct., 1914 5.429 pct. og 1915 5.333 pct.; for vekselobligationer $\frac{1}{2}$ pct. høiere.

2. Lillehammer Sparebank:

Forvaltningskapital: 31 december 1911 kr. 7 667 362, 31 december 1912 kr. 8 134 635.01, 31 december 1913 kr. 8 934 070.80, 31 december 1914 kr. 9 222 141.80 og 31 december 1915 kr. 10 437 252.90. Formue: 31 december 1911 kr. 762 175.70, 31 december 1912 kr. 801 690.89, 31 december 1913 kr. 860 150.07, 31 december 1914 kr. 918 908.63 og 31 december 1915 kr. 973 458.85. Antal indskytere 31 december 1915 8 880 med samlet tilgodehavende kr. 9 457 646.19. Indskudsrenten 1911: sparebankvilkaar $3\frac{1}{2}$ pct. til 2 oktober og 4 pct. til 31 december. 6 maaneders opsigelse: 4 pct. til 2 oktober og $4\frac{1}{2}$ pct. til 31 december. Utlansrenten 1911: for vekselobligationer 5 pct. til 28 september og $5\frac{1}{2}$ pct. til 31 december, for vekslers $\frac{1}{2}$ pct. lavere, for pantlaan 5 pct. Indskudsrenten 1912: sparebankvilkaar 4 pct. til 30 mars, $4\frac{1}{2}$ pct. til 31

december. 6 maaneders opsigelse: $4\frac{1}{2}$ pct. til 30 mars, 5 pct. til 31 december. Utlånsrenten 1912: for vekselobligationer $5\frac{1}{2}$ pct. til 24 mars, 6 pct. til 31 december, for veksler $\frac{1}{2}$ pct. lavere, for pantelaan 5 pct. Indskudsrenten 1913: sparebankvilkaar $4\frac{1}{2}$ pct., 6 maaneders opsigelse 5 pct. Utlånsrenten 1913: for vekselobligationer 6 pct., for veksler $\frac{1}{2}$ pct. lavere, for pantelaan 5 pct. Indskudsrenten 1914: sparebankvilkaar $4\frac{1}{2}$ pct. til 23 januar, 4 pct. til 9 februar, $3\frac{1}{2}$ pct. til 30 juni, 4 pct. til 2 august, 5 pct. til 19 august og $4\frac{1}{2}$ pct. til 30 december; 6 maaneders opsigelse $\frac{1}{2}$ pct. høiere. Utlånsrenten 1914: for vekselobligationer 6 pct. til 24 januar, $5\frac{1}{2}$ pct. til 10 februar, 5 pct. til 24 juni, $5\frac{1}{2}$ pct. til 1 august, $6\frac{1}{2}$ pct. til 20 august og 6 pct. til 31 december, for veksler $\frac{1}{2}$ pct. lavere, for pantelaan 5 pct. Indskudsrenten 1915: sparebankvilkaar $4\frac{1}{2}$ pct. til 26 mai, 4 pct. til 15 december og $4\frac{1}{2}$ pct. til 30 december, 6 maaneders opsigelse $\frac{1}{2}$ pct. høiere. Utlånsrenten 1915: for vekselobligationer 6 pct. til 26 mai, $5\frac{1}{2}$ pct. til 13 december og 6 pct. til 31 december, for veksler $\frac{1}{2}$ pct. lavere, for pantelaan 5 pct. Utestaaende pr. 31 december 1915: i veksler kr. 892 174.09, i vekselobligationer kr. 4 750 547, i pantobligationer kr. 1 752 477, i kommune-, hypotek- og statsobligationer kr. 873 725.

3. Faaberg Sparebank:

Forvaltningskapital; 31 december 1911 kr. 2 744 006.46, 31 december 1912 kr. 3 001 238.25, 31 december 1913 3 402 296.53, 31 december 1914 kr. 3 604 761.07 og 31 december 1915 kr. 4 022 918.03 31 december 1915 havde 5 580 indskytere tilgode kr. 3 698 200.98. Bankens formue: 1911 kr. 223 429.48, 1912 kr. 246 545.31, 1913 kr. 268 846.30, 1914 kr. 295 741.11 og 1915 kr. 324 717.05. Indskudsrenten har været: 1911 $3\frac{1}{2}$ pct. fra 1 januar—2 oktober og 4 pct. fra 3 oktober—31 december, 1912 4 pct. fra 1 januar—31 mars og $4\frac{1}{2}$ pct. fra 1 april—31 december, 1913 $4\frac{1}{2}$ pct. fra 1 januar—31 december, 1914 $4\frac{1}{2}$ pct. fra 1 januar—23 januar, 4 pct. fra 24 januar—9 februar, $3\frac{1}{2}$ pct. fra 10 februar—30 juni, 4 pct. fra 1 juli—2 august, 5 pct. fra 3 august—19 august og $4\frac{1}{2}$ pct. fra 20 august—31 december og 1915 $4\frac{1}{2}$ pct. fra 1 januar—25 mai, 4 pct. fra 26 mai—15 december og $4\frac{1}{2}$ pct. fra 16 december—31 december. Vekselobligationsrenten har været: 1911 5 pct. fra 1 januar—28 september og $5\frac{1}{2}$ pct. fra 29 september—31 december, 1912 $5\frac{1}{2}$ pct. fra 1 januar—24 mars og 6 pct. fra 25 mars—31 december, 1913 6 pct. fra 1 januar—31 december, 1914 6 pct. fra 1 januar—23 januar, $5\frac{1}{2}$ pct. fra 24 januar—9 februar, 5 pct. fra 10 februar—23de juni, $5\frac{1}{2}$ pct. fra 24 juni—1 august, $6\frac{1}{2}$ pct. fra 2 august—19 august og 6 pct. fra 20 august—31 december og 1915 6 pct. fra 1 januar—25 mai, $5\frac{1}{2}$ pct. fra 26 mai—12 december og 6 pct. fra 13—31 december. Vekselrenten har været: $\frac{1}{2}$ pct. lavere

end vekselobligationsrenten. Pantelaansrenten har været: 1911 $4\frac{1}{2}$ pct. fra 1 januar—1 november og 5 pct. fra 2 november—31 december, 1912 5 pct. fra 1 januar—31 december, 1913 5 pct. fra 1 januar—31 december, 1914 5 pct. fra 1 januar—3 august, $5\frac{1}{2}$ pct. fra 4—19 august og 5 pct. fra 20 august—31 december og 1915 5 pct. fra 1 januar—31 december. 31 december 1915 hadde banken tilgode: vekselobligationer kr. 1 489 790.35, veksler kr. 741 638.91, pantobligationer kr. 1 217 981 og kommuneobligationer kr. 78 750.

4. Lillehammer og Oplands Kreditbank, oprettet i Lillehammer i juni maaned 1914 som et avdelingskontor av Gjøvik og Oplands Kreditbank og Oplandske Kreditbank i Hamar. Ved utgangen av aaret 1915 hadde den under forvaltning kr. 893 172.77. Indskyterne hadde tilgode kr. 350 165.37, andre kreditorer kr. 328 382.88, mens bankens egne fonds var kr. 214 624.52.

Byggevirksomheten har i perioden været stor; særlig er mange privathus — eneboliger — opført; over byen er utarbeidet helt nyt moderne kartverk og vedtat ny reguleringsplan.

Av større bygninger hvis fuldførelse er tilendebragt i perioden kan nævnes Norges Banks bygning paa Stortorvet, en større murbygning hvori post- og telegrafvæsenet samt endel kommunale kontorer er installert, foruten den del av bygningen som optages av bankens herværende afdeling.

b) Assurance.

Forsikringssummen for de i den Almindelige Brandforsikringsindretning forsikrede bygninger utgjorde pr. 31 december 1915 for kjøpstad- og land-avdelingens vedkommende tilsammen kr. 7 770 880. Vandverksnedsættelsen for de til kjøpstadavdelingen henførte bygninger var fra 1 juli 1914 28 pct. Den Almindelige Brandforsikringsindretning tegner som bekjendt nu ogsaa forsikring paa løsøre; men foruten denne tegnes assurance baade paa fast og løst gods av flere private brandforsikringsselskaper, som har agenter paa stedet. Flere livs- og ulykkesforsikringsselskaper har ogsaa sine repræsentanter paa stedet.

4. Skibsfarten

har som tidligere liten betydning. D/S «Lillehammer», som hører byen til, optok sin rute mellom Gjøvik og Lillehammer i 1908. Skibet har arbeidet sig frem til en ganske jevn trafikk, saaledes at sammes indtægt balanserer utgiftene.

Skibet er av den største betydning for byen, idet den formidler trafikken mellom distriktene, særlig vestsiden av Mjøsen og Lillehammer samt Gudbrandsdalen.

Endvidere danner skibets rute en god forbindelse mellom Gudbrandsdalsbanen og Gjøvikbanen til Kristiania, Vestoplandene og Valdres.

5. Kommunal husholdning.

I femaaret er oparbeidet ialt ca. 1 300 l. m. gater med en samlet utgift av kr. 15 000, 1 500 l. m. vandledning for en sum av kr. 21 000 og 1 360 l. m. kloakledninger for en sum av kr. 9 000; desuten er opsat 30 stkr. overjordiske brandhydranter. En række av ældre gater er makadamisert og forsynt med kantsten og skiferheller. Der er anskaffet en motorveivalse.

Ifølge skatteligningene var den antagne indtægt og formue med derpaa faldende skatøre for de fem aar følgende:

Aar.	Samlet antagen formue.	Samlet antagen indtægt.	Skatøre for kommuneskatten.		Samlet skat paa formue.	Samlet skat paa indtægt.
			Paa 1 000 kr. formue.	Paa 100 kr. indtægt.		
	Kr.	Kr.			Kr.	Kr.
1911.....	6 840 500	1 706 870	1.80	10.42	12 312.90	80 285.77
1912.....	7 092 885	1 878 500	1.80	9.61	12 767.20	83 143.40
1913—1914.....	10 410 400	2 287 335	2.00	8.81	20 820.80	101 314.29
1914—1915.....	11 323 350	2 498 985	2.00	8.93	22 646.70	111 665.97
1915—1916.....	11 896 300	2 630 204	2.00	9.02	23 792.60	119 346.18

I 1913 traadte den nye skattelov av 1911 i kraft, hvorved budgetterminen omlagdes til 1 juli og 30 juni; av samme grund blev der utfærdiget særskilt ligning for 1ste halvaar 1913.

Følgende opgave meddeles i den anledning: Formue og indtægt den samme som i 1912. Skat paa formue kr. 0.90 pr. kr. 1 000. Skat paa indtægt kr. 5.08 pr. kr. 100. Skat paa formue kr. 6 362.90, paa indtægt kr. 43 729.21. Værdien av kommunens faste eiendomme var kr. 1 218 332.

Byens gjæld var ved utgangen av:

1911	kr. 480 700
1912	« 466 900
1913	« 542 900
1914	« 531 600
1915	« 520 200

Følgende nye laan er optat i femaaret: kr. 7 000 til reparation av kommunens eiendom i Hammer gaard, kr. 28 400 til opførelse av rektorbolig og til anlæg av brandtelegraf, kr. 131 000 til indkjøb og regulering av Mesna-fossene, kr. 13 000 til indkjøb av leiegaard, kr. 8 300 til indkjøb av do., kr. 7 800 til indkjøb av motorveivalse, kr. 33 000 til ekstraordinære gatearbeider

og kr. 14 150 til reguleringsarbeider i Mesnavasdraget. Utgiftsbudgettets stigning skyldes væsentlig de økede krav som følge av den tiltagende bebyggelse og stigende folkemængde.

Den høiere skole (kommunal middelekkole og gymnasium) har i femaaret gjennomsnittlig hat et elevantal av 199, høieste elevantal 228 (148 gutter, 80 piker), laveste 142 (76 gutter, 66 piker). Av elevene var indenbys ca. 66 pct., utenbys ca. 34 pct.

Artium og middelskoleeksamen har været bestaaet av henholdsvis 23 og 126 elever.

Lærerpersonalet har været: rektor, 5 overlærere, 2 lærere, 3 lærerinder foruten timelærere.

Den gjennomsnittlige sum av skolepenger har været kr. 19 349, gjennomsnittlig kommunebidrag kr. 3 770 foruten lokale og inventar og det gjennomsnittlige statsbidrag, kr. 14 092.

Folkeskolen: Elevantallet i folkeskolen har været: i 1911 542, i 1912 563, i 1913 607, i 1914 622 og i 1915 625.

Skoleaarene 1911 og 1912 hadde 19 klasser med 7 lærere og 10 lærerinder.

Skoleaarene 1913, 1914 og 1915 hadde 20 klasser med 8 lærere, 10 lærerinder og 1 timelærerinde.

Skoleutgiftene steg fra kr. 36 830.76 i 1911 til kr. 46 420.45 i skoleaaret 1914—1915 og statsbidraget likesaa fra kr. 9 988.72 til kr. 12 007.28. Hvert barns undervisning kostet i 1911 kr. 68.86, men i 1914—1915 kr. 74.98.

Lærerlønnen er i femaaret hævet saaledes: Grundløn før kr. 1 400, nu kr. 1 600 for lærere, og for lærerinder før kr. 1 000, nu kr. 1 100; alders-tillæggene: 1ste paa kr. 300 og de 4 næste kr. 250 for lærere, toplønnen altsaa kr. 2 900; lærerinderne: 5 alderstillæg à kr. 130, saa deres topløn blir kr. 1 750, alt efter 15 aars tjeneste.

Undervisningstiden er øket med 1 time om uken for 3dje klasses gutter og med 3 timer om uken i 6te og 7de klasse for alle; den har derved naadd lovens maksimum, 30 timer om uken for begge storskolers avdelinger.

Skolekjøkkenundervisningen er obligatorisk for 6te og 7de klasses piker fra 1 juli 1914; skolehave kom i ordentlig drift i 1914; undervisningen her er frivillig.

Tysk indførtes som frivillig fag fra skoleaarets begyndelse 1915.

Skoletandklinik blev oprettet i 1913; skolappeskolen gaar som før sin jevne gang.

Skoleværelserne i den gamle bygning har faat nyere og bedre ventilationsapparater; korridorene er blit elektrisk opvarmet i vintertiden og samtidig indrettet saaledes at elevene kan hænge sit tøj fra sig der.

Elektrisk lys er indlagt paa alle de rum som ikke før hadde faat det; dobbelte vinduer er anskaffet og indsat i den nye gaard.

Renholdskonerne — 6 ialt — har faat sin løn forøket fra 1 025 til kr. 1 620 og vaktmesteren likesaa fra kr. 1 200 til kr. 1 600, heri iberegnet kr. 300 for frit hus, lys og brænde.

Interessen for skolen er uforandret.

Den i forrige femaarsberetning nævnte tekniske aftenskole har fortsat sin virksomhet ogsaa i denne periode. Skolen var til utgangen av aaret 1913 2-aarig; ved begyndelsen av skoleaaret 1912 blev optat elever i 1ste klasse av en 3-aarig skole. I aaret 1913—1914 hadde skolen 2 klasser av denne og hadde saaledes ingen avgangsklasse.

I den 2-aarige skole var skoletiden 96 aftener à 2 timer (24 uker à 4 aftener), 8 timer ukentlig i hver klasse; i den 3-aarige skole er der undervist 10 timer ukentlig i hver klasse.

Undervisningen er besørget dels av 4, dels av 5 og 6 lærere i femaaret.

Antallet av elever var: i 1911—1912 59, i 1912—1913 56, i 1913—1914 47, i 1914—1915 67 og i 1915—1916 68. Fremmøtet var særdeles godt.

Det vaaren 1910 oprettede tillægskursus i bokholderi har fortsatt med 1 times ukentlig undervisning.

Brændevinssamlagets virksomhet i femaaret har stillet sig saaledes:

(Se tabellen næste side.)

Ølsamlagets omsætning var:

1911.....	Omsætning	kr. 68 341.87,	nettooverskud	kr. 7 286.60
1912.....	—	« 61 366.55	—	« 5 251.12
1913.....	—	« 65 475.79	—	« 5 998.34
1914.....	—	« 81 668.14	—	« 9 292.63
1915.....	—	« 90 429.11	—	« 9 142.01

Avgift til kommunen var i samme tidsrum:

1911.....	Ølavgift	kr. 4 400
1912.....	—	« 4 400
1913.....	—	« 4 400
1914.....	—	« 5 400
1915.....	—	« 6 400

6. Binæringer.

Nogen binæring i større betydning drives ikke i Lillehammer; enkelte befatter sig med litt fjærkræ- og biavl.

Aar.	Omsætning.	Omsætning.	Brutto- fortjeneste.	Netto- fortjeneste.	Statskassen 65 pct.	Amts- kommunen 10 pct.	Lillehammer kommune 15 pct.	Utdeling 10 pct.
	Liter.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
1911	111 749	343 965.00	91 587.71	64 033.19	41 621.57	6 403.32	9 604.98	6 403.32
1912	115 527	358 485.00	91 437.19	63 386.18	41 201.02	6 338.62	9 507.93	6 338.61
1913	116 857	370 980.00	94 303.27	65 346.75	42 475.39	6 534.68	9 802.01	6 534.67
1914 (¹ / ₂ aar)	53 970	177 532.47	45 266.55	36 368.19	23 639.32	3 636.82	5 455.23	3 636.82
Tilsammen	398 103	1 250 962.47	322 594.72	229 134.31	148 937.30	22 913.44	34 370.15	22 913.42

7. Arbeidsforhold.

Gjennemgaaende har arbeidsforholdene været meget gode; en undtagelse danner dog slutningen av aaret 1914, da enkelte bedrifter som følge av den ved verdenskrigen skapte situation dels maatte foreta innskærnkninger i arbeidstiden, dels ogsaa reduktion av sin arbeidsstok.

Disse innskærnkninger rammet dog ikke svært mange; de fleste av de mandlige arbeidere, som paa denne maate kom ut av sit arbeide, fik beskjæftigelse ved et av Lillehammer kommune høsten 1914 igangsat utbygningsarbeide, saa nogen egentlig ledighet blev der ikke.

Tjenestepiker har det hele tiden været vanskelig at faa fat i.

Lønningene steg noget, særlig i den sidste del av perioden.

8. Den økonomiske tilstand

har været jevnt god. I forretningslivet som ellers raader gode, sunde forhold; ingen større boer har været under konkursbehandling.

I perioden har været avholdt 69 eksekutioner til samlet beløp kr. 41 401.19; av utpantninger har været avholdt 1 749 til samlet beløp kr. 46 698.92, hvorav for skatter 1 743, til beløp kr. 46 166.15.

5 boer har været under konkurs- og 2 under akkordforhandling, likesom 6 tvangsauktioner har været avholdt.

Sansen for ædruelighet har været i jevn fremgang, om der end forekommer endel drukkenskap blandt byens løsere elementer og særlig tilreisende; avholds-korporationene har utført et energisk arbeide til drukkenskapens bekjæmpelse.

Ved sedelighetstilstanden vites intet særlig at bemerke.

Sundhetstilstanden har været jevnt god.

Turisttrafikken har i femaaret været særdeles god; ser man bl. a. hen til den række av hoteller og pensionater byen har, hvilke som regel er godt besat saavel vinter som sommer, maa man kunne gaa ut fra at denne trafik bringer byen ganske betragtelige indtægter.

Lillehammer magistrat, 28 juli 1919.

Fr. Ryen.

Beretning

om kjøpstaden Gjøviks økonomiske tilstand i femaaret 1911—1915.

1. Byterritoriet.

Byens territorium er ikke utvidet i femaaret, men planer er oppe om at faa ordnet med en saadan utvidelse. Ved denne vil byens størrelse formentlig omtrent bli fordoblet.

2. Folkemængden.

Indvaanerantallet var pr. 1 januar 1911 ca. 4 000. Ved utgangen av 1915 var det 4 200.

Fødte og døde i Gjøvik.

Aar.	Fødte.			Døde.		
	Mænd.	Kvinder.	Sum.	Mænd.	Kvinder.	Sum.
1911	51	69	120	20	25	45
1912	60	56	116	12	16	28
1913	69	54	123	11	16	27
1914	59	58	117	25	17	42
1915	52	46	98	14	15	29

Nogen utvandring av betydning har ikke fundet sted.

3. Industri og haandverk.

Den bedring i forholdene som begyndte i slutningen av femaarsperioden 1906—1910 har jevnt fortsat i 1911—1915. Der er dog ikke startet nogen ny bedrift eller noget nyt anlæg av betydning i perioden.

4. Handel. Banker. Assuranse.

Handel.

Der kan ikke sies at være nogen synderlig kapitalansamling for nogen av byens kjøbmænd, men velstanden er jevn, og forretningene synes at bli ledet

med orden, sparsomhet og efter sunde principper. Omsætningen er i stadig stigende og betalingsevnen hos publikum nogenlunde god.

I perioden har der ikke været nogen konkurs av betydning.

Banker.

Foruten afdeling av Norges Bank har der i perioden virket følgende 3 banker:

Gjøvik Sparebank hadde:

	Total- omsætning.	Forvaltnings- kapital.
	Kr.	Kr.
Ved utgangen av 1910.....	6 405 235.00	3 964 810.00
« — « 1915.....	28 443 728.91	5 090 249.00

Gjøvik og Oplands Kreditbank hadde:

	Total- omsætning.	Forvaltnings- kapital.
	Kr.	Kr.
Ved utgangen av 1911.....	60 151 050.97	7 426 113.26
« — « 1912.....	65 876 200.66	7 968 131.02
« — « 1913.....	70 837 443.12	8 484 993.01
« — « 1914.....	78 584 298.27	9 034 397.71
« — « 1915.....	86 808 784.65	9 931 708.63

Vardals Sparebank i Gjøvik, stiftet 1 oktober 1914, hadde:

	Total- omsætning.	Forvaltnings- kapital.
	Kr.	Kr.
I aaret 1915	1 026 158.53	437 915.68

Assuransse.

I perioden antages det at flere bygninger er dels utgaat av den offentlige brandforsikringsindretning, dels er assurert med tillæg i private selskaper.

Ved utgangen av 1910 var der i Brandkassen assuredt bygninger i Gjøvik for en samlet sum kr. 5 408 000. Ved utgangen av 1915 kr. 6 396 450.

Byen har agenter for omtrent alle norske og ogsaa flere utenlandske assuranceselskaper for liv, brand, ulykker m. m.

Nogen opgave fra disse selskaper haves dog ikke. Man antar at de fleste mennesker nu holder sit indbo og løsøre assuredt mot brand, hvorhos livs- og ulykkesforsikring er i glædelig stigning.

I Riksforsikringsanstalten har været forsikret:

	Antal bedrifter.	Præmie.
		Kr.
I 1911	45	6 977.30
- 1912	46	5 978.22
- 1913	51	7 343.66
- 1914	50	6 832.59
- 1915	50	6 320.53

5. Skibsfarten

har været ubetydelig. Ingen nye dampskibe er anskaffet i perioden; derimot er der indlagt motor i næsten alle ældre jagter og lægtene.

6. Kommunen.

Fast gjæld pr. 1 januar 1911	kr.	621 524.20
« « - 30 juni 1916	«	563 406.83
Avbetalt kr.		58 117.37
Løs gjæld	kr.	179 150.00
Aktiva pr. 30 juni 1916	«	1 046 592.38
Passiva — « —	«	748 659.73

Aar.	Formue.	Indtægt.	Skatbar indtægt.	Formuesskat.	Indtægts- skat.	Skatøre.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
1910	3 552 000	1 446 350	684 140	7 104	77 512.00	11.33
1915—1916	5 389 500	2 170 393	1 057 781	10 779	113 498.57	10.72

Eiendomsskat	1910 efter 2 kr. pr. 1 000.....	kr. 10 384.00
—	1915—1916 « 3 « « 1 000.....	« 17 144.25

Utgiftsbudget.

Aar.	Utgift.	Indtægt.	Nettoutgift.
	Kr.	Kr.	Kr.
1910	145 000	45 000	100 000
1915—1916	197 400	56 400	141 000

Fattigbudget.

1910.....	kr. 13 300.00
1915—1916.....	« 20 999.32

Skolevæsenet.

Utgift til middelskolen var i 1910	kr. 7 700.00
— - — « i 1915	« 14 692.66
— - folkeskolen « i 1910	« 35 300.00
— - — « i 1915—1916	« 43 747.00

Elevantal.

	1911.	1912.	1913.	1914.	1915.
Folkeskolen.....	731	769	765	763	742
Fortsættelsesskolen	11	10	14	17	16
I den frivillige undervisning	123	138	142	147	160

I skoleparekassen var indsat:

1911.	1912.	1913.	1914.	1915.
Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
2 649.00	3 144.25	3 038.76	2 690.62	2 695.21

I 1911 blev der nedsat en komité til forberedelse af et treaarig gymnasium. Dette blev sat igang i aaret 1913 efter reallinjen. I 1915 oprettedes en latinlinje. I fællesfagene undervises sammen i begge linjer. «Gjøviks Bys Vel», Brændevinssamlaget, Øl- og Vinsamlaget samt Handelsforeningen har ydet bidrag til gymnasiet.

Antallet av elever ved gymnasiet:

	1911.	1912.	1913.	1914.	1915.
Fra Gjøvik	53	55	77	80	92
« andre distrikter	-	-	8	8	12
Tilsammen	53	55	85	88	104

Kommunens bidrag var i 1915 kr. 10 800; statsbidraget var i 1915 kr. 5 387.40. Skolepengene er i 1ste klasse kr. 140 pr. aar og i hver av de 2 andre klasser kr. 160 pr. aar.

Indtil 10 pct. av skolepengene kan anvendes til fripladser.

Saavel i gymnasiet som i middelskolen er der moderation naar flere søskende samtidig søker skolen.

Brændevinssamlaget hadde overskud:

I 1911	kr. 8 373.84
- 1912	« 9 165.26
- 1913—1914	« 9 787.58
- 1914—1915	« 5 834.03
- 1915—1916	« 7 302.88

Øl- og Vinsamlaget betalte avgift:

I 1910	kr. 7 500.00
- 1915	« 8 100.00

Bevillinger for salg av vin:

I 1910	5
- 1915	0
Livsvarig i 1910	1
— i 1915	0

Byens gater har i perioden været utvidet med ca. 200 meter.

Vand- og kloakledningen uforandret.

Elektricitetsverkets 3 gamle turbiner blev i femaaret uttat (2 stkr. paa 100 h.k. og 1 paa 200 h.k.) og ombyttet med 2 nye à 250 h.k. Nye dynamoer er anskaffet. Verkets ydeevne er bragt op fra 300 h.k. til 400 h.k. Der er desuten foretat endel utvidelser av ledningsnettet paa grund av øket energileveranse.

7. Fiskeri.

Ved utgangen av femaarsperioden hadde byen vel 100 robaater, som benyttes til drægfske i Mjøsen. Garnfisket er av liten betydning.

8. Sundhetstilstanden

maa i femaaret sies at ha været god. Ingen epidemier av betydning har forekommet.

9. Arbeidsløn og arbeidsforhold.

Arbeidernes fortjeneste har været god. Nogen rivninger av betydning mellem arbeidsgivere og arbeidere har ikke fundet sted.

I det hele og store tat maa det sies at der har hersket et godt forhold mellem arbeidsgivere og arbeidere.

10. Boligforhold.

Her — som vistnok i de fleste av landets byer — blir det mere og mere vanskelig at faa hus. Dette skyldes for dette steds vedkommende vistnok dels materialernes høie pris og dels vanskeligheten ved at faa tomter. Byen trenger derfor i høi grad at bli utvidet. Kun ubetydelig nybygning har fundet sted i perioden.

11. Drukkenskap m. m.

Ædruelighetstilstanden er god. Man ser vistnok av og til beruste personer, likesom arrestationer for drukkenskap ikke er saa sjeldne; men alt dette kan ikke skrives paa byens regning. Den har et stort opland og besøkes av mange.

Man hitsætter en opgave over arrestationer i femaaret:

Arrestationer i 1911.....	223
— - 1912.....	219
— - 1913.....	174
— - 1914.....	139
— - 1915.....	178

Hvad sedelighetstilstanden angaar tror man at kunne uttale at den hverken er værre eller bedre end andre steder.

Antallet av barn født utenfor egteskap var i perioden henholdsvis 6, 8, 6, 3 og 5.

12. Almindelige bemerkninger.

Selvsaugt hadde utbruddet av verdenskrigen i 1914 ogsaa indflydelse paa forholdene her. Til at begynde med blev der stilstand paa alle omraader. Man

frygtet for at kunne bli trukket ind i krigen, og i enkelte forhold viste der sig en uro som nærmet sig panik. Specielt aabenbarte dette sig ved en voldsom bestræbelse for at opkjøpe og lagre levnetsmidler og andre livsfornødenheter. Denne rivende efterspørsel hadde til naturlig følge forhøiede priser paa alt, likesom det ogsaa blev mere og mere vanskelig at faa kjøpt hvad man ønsket. Lagrene tømtes. Som et eksempel skal anføres at hvete- og rugmel før krigen kostet pr. 100 kg. henholdsvis 22—18 kroner, og at prisen efter krigens utbrudd steg til henholdsvis 30 og 25 kroner i 1915. Allerede høsten 1914 blev det nødvendig at anordne maksimalpriser. Prisen paa et rugbrød — 1 kg. tungt i raa vegt — steg fra 20 til 33 øre.

Til at begynde med frygtet man for arbeidsledighet, men dette viste sig heldigvis ugrundet. Tvertimot begyndte det snart at vise sig at det var vanskelig at skaffe tilstrækkelig arbeidskraft. Arbeidslønnen steg som følge herav meget hurtig, men kunde dog, saavidt man tror, ikke holde skridt med prisstigningen.

Beretningen er efter fylkets ordre av 3 mai 1919 avfattet av den nuværende magistrat i Gjøvik.

Gjøvik magistrat, 17 juni 1919.

Johan Lorange.

IV.

Buskerud amt.

Beretning

om Buskerud amts økonomiske tilstand m. v. i femaaret 1911—1915.

Amtets flateindhold utgjør 14 808.76 km.², hvorav landdistriktet indtar 14 736.22 km.² og amtets 4 byer tilsammen 72.54 km.².

Den samlede tilstedeværende folkemængde utgjorde efter den sidste folketælling 1 december 1910 123 863, hvorav i landdistriktet 89 743 og i byene 34 120. Det samlede antal av utvandrede personer utgjorde i det forløpne femaar for landdistriktet 1 122 og for byene 467. I forrige femaar utvandret fra landdistriktet 2 348 og fra byene 1 084. Utvandringen har saaledes været meget mindre i den forløpne femaarsperiode end i den forrige.

Overskuddet av fødte i femaaret utgjorde i landdistriktet 6 133 og i byene 2 785 mot henholdsvis 6 230 og 2 650 i forrige femaar.

Amtets landdistrikt er inddelt i 23 herreder og 27 lensmandsdistrikter. De sidste falder som regel sammen med herredene, dog er enkelte herreder delt i flere lensmandsdistrikter, saaledes Øvre Eiker, som er delt i 3 lensmandsdistrikter, Haug, Bakke og Fiskum, Modum herred, som er delt i 2 lensmandsdistrikter, Søndre og Nordre Modum, Sigdal herred, som er delt i 2 lensmandsdistrikter, Sigdal og Eggedal, Norderhov herred, som er delt i 3 lensmandsdistrikter, Norderhov, Haugsbygden og Lunder. Paa den anden side danner Flaa og Nes herreder tilsammen Nes lensmandsdistrikt og Gol og Hemsedal herreder tilsammen Gol lensmandsdistrikt.

A. Landdistriktet.

I. Jordbruk.

Angaaende jordbrukets stilling i femaaret 1911—1915 hitsættes følgende av amtsagronom Skatvedt forfattede oversigt:

«Arbeidsprisene har fortsatt at stige jevnt i femaarsperioden uten at prisene paa produkter har fulgt tilstrækkelig med. Avlingene har dog slaat bra til de fleste aar. Kun 1914 blev de noget nedsat paa grund av sen og kold vaar, tør sommer og ugunstige indhøstningsforhold for kornet. Samtidig var der enkelte steder sterke insektangrep paa kornet, særlig var havrebladlusen slem.

Arbeidsprisenes stigning skyldes fornemmelig de industrielle anlægs utvikling i amtet. Industrien kan lettere end jordbruket betale høie lønninger, hvorfor arbeiderne søker derhen med den følge at tilbudet av arbeidskraft til jordbruket blir mindre. Man maa nu mere og mere gaa over til at benytte gifte arbeidere i jordbruket og at skaffe dem gode, bekvemme boliger med litt jordvei. Tjenere er vanskelige at faa, idet ugifte folk helst søker ut til de større anlæg, som er under opførelse. De vanskelige arbeidsforhold har dog hat en fordel. Gaardbrukerne faar mere øinene op for det fordelagtige i at anskaffe tidsmessige maskiner og redskaper samt gode trækdyr. Herved blir jordens bearbeidning bedre, og alt onnearbeide foregaar raskere, samtidig som det blir grundigere utført. Dette vil bære gode frugter i fremtiden.

Nydyrkningen har i femaaret faat et godt fremstøt. Efter forslag av amtsagronom Monrad henstillet landhusholdningsselskapet til amtstinget i 1912 at bevilge kr. 2 000.00 som bidrag til nydyrkning inden amtet mot det dobbelte bidrag av Staten. Den forønskede bevilgning blev git, og bevilgningen har senere gaat over til at bli en fast post. I 1912 bevilgedes kr. 2 000 00, i 1913 kr. 2 000.00, i 1914 kr. 4 000.00 og i 1915 kr. 4 000.00. Dyrkningsarbeiderne har været planlagt av amtsagronomen eller andre landbrukskyndige, og bidrag er ydet med indtil $\frac{1}{3}$ av de beregnede dyrkningsomkostninger, dog ikke over kr. 200.00 pr. ansøker. Ansøkere som har utført sit arbeide overensstemmende med planen kan søke om nyt bidrag. Det har vist sig at disse beskedne bidrag har virket meget godt. Særlig fra fjeldbygdene har søkningen været meget stor.

I 1913 indvilgedes 101 ansøkninger med samlet beløp		kr. 10 875.00
- 1914	— 96 — « —	 « 12 795.00
- 1915	— 77 — « —	 « 12 111.00

Senere har bevilgningen været øket betydelig. Det er ikke smaa arealer som paa denne maate er lagt under pløgen som frugtbart akerland.

Rotvekstdyrkningen er særlig i de nedre bygder gaat jevnt fremad, idet gaardbrukerne mere og mere er blit opmerkssomme paa den store nytte rotvekstene gjør i kampen mot ugræsset. I de øvre bygder holder man endnu mest paa poteter, idet de egentlige rotvekster kræver særlige foranstaltninger med

hensyn til opbevaringsrum, mens man for potetene som regel har tilstrækkelige kjeldere fra før. Nedlægning av næpekaal og potetgræs som ensilage er nu ikke saa rent sjelden at paatræffe, idet man i mangel av noget bedre benytter staur-siloer. Ved nybygninger blir der dog ofte opført silokummer av mur eller betong ved siden av fjøset.

Fælleskjøpet. Forbruket av kraftfôr og kunstgjødsel er fremdeles i stigende. Ved utløpet av femaaret hadde amtet 108 indkjøpslag med en samlet omsætning av ca. 1.4 million kroner. Der er dog mange kredser som ikke har sit indkjøpslag endnu, men maalet maa være at faa alle med i denne sammenslutning.

Bygningsvæsenet utvikles stadig i retning av det solide med mest mulig av sten og betong i dyrenes opholdsrum. Ved de fleste nybyg sørges der for gode gjødselkjeldere av graasten med betonggulv. Byggematerialerne har steget endel i pris, men er dog ved femaarets utløp nogenlunde rimelige.

Landbruksundervisningen. Amtet har i femaaret faat 2 landbruksskoler. Den ene er fast og henlagt til Buskerud hovedgaard, som til dette oiemed indkjøptes av amtet i 1910. Gaarden har et areal av ca. 550 maal indmark og 800 maal skog og havn. Der er bygget undervisningslokaler og internat beregnet paa 75 elever og desuten boliger for bestyrer og lærere m. v. Elevantallet var første aar (1912—13) 69, men har senere øket jevnt, saa der til 4de kursus (1916—17) blev optat 74. Skolen har et 1½ aars kursus med lærlingetjeneste en sommer, et 2-vinters kursus og et 5-maaneders kursus. I sommermaanedene holdes ved samme skole et 6-maaneders jentekursus, hvor fagkredsen er tilpasset for utdannelse av vordende husmødre paa landsbygden. Til dette kursus har søkningen den hele tid været saa stor at en del av ansøkerne har maattet vises tilbake. Til 1ste kursus (1913) blev optat 28 og 3dje kursus (1916) 35 elever. Landbruksskolen for fjeldbygdene er flytbar. Den har et 3-maaneders husmorskursus paa forvinteren og et 4-maaneders kursus for gutter paa eftervinteren. I husmorskurset er indført praktisk opplæring i matstel, mens guttekurset er helt teoretisk. Skolen hadde sit første husmorskursus 20 septbr.—20 decbr. 1911 og sit første guttekursus 5 januar—15 mai 1912 i Aal, Hallingdal, med henholdsvis 24 og 21 elever. Senere har skolen været stationert en vinter i hvert av herredene Gol, Veggli og Opdal med et gjennemsnittental av 23 elever ved husmorskurserne og 18 elever ved guttekursene. Ved skolen er ansat bestyrer og en lærerinde.

Forøvrig er i femaarets løp ved landhusholdningsselskapets funktionærer og tilreisende foredragsholdere avholdt en flerhet av foredragskurser omkring i bygdens landbrukslag med foredrag saavel i det almindelige jordbruk som i husbygning, husdyrbruk, skogbruk og binæringer.»

Det samlede antal av særskilt matrikulerte eiendomme inden amtet utgjorde ved utgangen av 1915 23 240 med en samlet matrikelskyld av mark 36 099.83¹. Ved utgangen av forrige femaarsperiode (1910) var antallet

¹ Herunder medregnet den ved ekspropriationer til jernbaneanlæg midlertidig fra-gaaede skyld.

20 520 med en samlet matrikelskyld av mark 36 103.19¹. Brukenes antal er saaledes i det sidste femaar øket med 2 720 eller ca. 13.2 pct. Forøkelsen i den foregaaende femaarsperiode utgjorde ca. 15.1 pct.

I det følgende meddeles en tabel som viser hvorledes brukene med deres matrikelskyld samt den skedde tilvekst fordeler sig paa amtets tidligere fogderier i de to sidste femaar. Samtidig er gjennemsnittsprisene pr. skyldmark efter de i perioderne stedfundne salg angit.

(Se tabellen side 5.)

Udstykningen har, som det vil sees, været forholdsvis størst i Ringerikes fogderi, mindst i Numedal og Sandsvær fogderi. Gjennemsnittsprisen pr. skyldmark er steget betydelig saavel i de enkelte fogderier som i det hele amt.

Gjennemsnittsskylden pr. bruk utgjorde ved utgangen av 1910 og 1915:

Fogderier.	1910	1915
	Mark.	Mark.
Buskerud	1.92	1.70
Ringerike	2.69	2.29
Hallingdal	1.09	0.95
Numedal og Sandsvær	1.48	1.34
Amtet	1.76	1.55

Oprydning av nyland har efter de fra lensmændene mottagne indberetninger fundet sted i adskillig utstrækning, mens utlægning av indmark til havn eller utmark kun har været ringe. Mens amtets areal av aker, havn og eng ved utgangen av 1910 utgjorde 672.48 km.², var det ved utgangen av 1915 steget til 682.48 km.², altsaa en forøkelse i femaaret av 10 km.².

Dyrkningen av korn og rotfrugter er ogsaa i dette femaar tiltaget. Likeledes er arealet av kunstig eng utvidet, mens arealet av naturlig eng er noget indskrænket.

Havedyrkningen er tiltat i adskillige distrikter og har spesielt i Lier stor betydning.

Forbedrede maskiner og redskaper er anvendt i stadig større utstrækning, grundforbedringer er foretat, og anvendelse av kunstig gjødning er tiltat.

Utsædsmængden er steget adskillig siden forrige femaarsperiode, men bestemte opgaver herover foreligger ikke. Den gjennemsnittlige aarlige utsæd og avl pr. maal (10 aar) i femaaret samt foldigheten stiller sig saaledes som tabellen paa side 6 viser.

¹ Herunder medregnet den ved ekspropriationer til jernbaneanlæg midlertidig fra-gaaede skyld.

Fogderier.	Skyldsatte bruk ved utgangen av 1910.		Skyldsatte bruk ved utgangen av 1915.		Tilvekst i brukenes antal 1911—1915.	Tilveksten procentvis.	Gjennemsnittspris efter stedfundne salg.	
	Antal.	Matrikelskyld.	Antal.	Matrikelskyld.			Pr. skyldmark 1906—1910.	Pr. skyldmark 1911—1915.
		Mark.		Mark.			Kr.	Kr.
Buskerud	9 500	18 244.14	10 694	18 242.41	1 194	12.59	2 464	3 343
Ringerike	2 867	7 711.69	3 368	7 710.17	501	17.47	2 165	2 799
Hallingdal	4 915	5 350.07	5 611	5 349.92	696	14.16	2 158	2 937
Numedal og Sandsvær	3 238	4 797.29	3 567	4 797.33	329	10.16	2 680	3 397
Amtet	20 520	36 103.19	23 240	36 099.83	2 720	13.26	2 413	3 000

Buskerud amt.

Kornsorter.	1911—1915.													1906—1910.
	Buskerud fogderi.			Ringerike fogderi.			Hallingdals fogderi.			Numedal og Sandsvær fogderi.			Amtets	Amtets
	Utsæd.	Avl.	Foldighet	Utsæd.	Avl.	Foldighet.	Utsæd.	Avl.	Foldighet.	Utsæd.	Avl.	Foldighet.	foldighet.	foldighet.
	Liter.	Liter.		Liter.	Liter.		Liter.	Liter.		Liter.	Liter.			
Hvete	30.6	218.1	7.12	24.15	263.3	10.9	30	200	6.67	24	200	8.33	8.10	9.21
Rug	20.1	257.2	11.8	22.7	274.3	12.08	25	186.6	7.46	19	223.3	11.75	10.61	10.78
Byg	24.0	274.4	11.43	26.7	269.0	10.08	32	281.2	8.79	25.2	287.5	11.4	10.30	9.7
Blandkorn	34	350.0	10.29	33.0	321.7	9.70	32.5	286.2	8.8	36.0	290.0	8.05	9.21	8.34
Havre	36.7	383.0	10.43	34.8	356.7	10.2	36.2	271.2	7.49	36.5	340.8	9.33	9.37	7.73
Erter	28.2	211.2	7.48	26.7	209.3	7.84	30.0	170.0	5.67	30.0	300.0	10.0	7.75	5.91
Poteter	281.2	2 200.0	7.8	323.3	2 033.0	6.29	225.0	1 880.0	8.35	306.0	2 491.0	8.14	7.58	7.77
Turnips	kg. 0.85	kg. 66.8	-	kg. 0.85	kg. 45.6	-	-	-	-	kg. 1.2	kg. 72.5	-	-	-
Græsfrø	2.75	kg. høi 292.8	-	2.65	kg. høi 306.7	-	3.0	271.2	-	3.2	kg høi 300.0	-	-	-

Buskerud amt.

Sammenligner man denne opgave med den tilsvarende for forrige periode, viser det sig at foldigheten er gaat noget ned forsaavidt hvete, rug og poteter angaar, men gaat op med hensyn til byg, blandkorn, havre og erter.

Gjennemsnittsprisen paa de forskjellige kornsorter m. v. pr. hektoliter har i 1911—1915 været:

Kornsorter m. v.	Buskerud fogderi.	Ringerike fogderi.	Hallingdals fogderi.	Numedal og Sandsvær fogderi.	Amtet.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Hvete.....	16.15	11.83	-	16.08	14.67
Rug	13.32	10.71	11.92	13.70	12.41
Byg.....	11.01	10.05	10.39	11.76	10.80
Blandkorn.....	9.45	8.78	9.40	9.61	9.31
Havre.....	9.15	8.79	10.83	8.81	9.40
Erter	16.57	14.81	11.60	-	14.36
Poteter.....	4.83	4.98	4.36	4.78	4.74

Høstens utfald i femaaret kan i korthet betegnes saaledes:

I 1911 var høstens samlede utbytte adskillig under et middelsaars. Frugtavl en var vistnok god, men forøvrig svarte alene utbyttet av høiavlingen til et middelsaars, mens den øvrige avling gav et utbytte som for det meste laa ikke litet under. Kvaliteten var god for al avls vedkommende.

1912 var et meget godt aar. Utbyttet oversteg tildels i ikke ringe grad middelaarets for samtlige produkters vedkommende, undtagen forsaavidt angik frugtavl en, som stod adskillig tilbake. Rotfrugtenes kvalitet var gjennemgaaende god, og det samme gjaldt i flertallet av distrikter ogsaa den øvrige avl.

1913 var et særdeles godt aar. Al avl gav et meget godt utbytte, og avlen var gjennemgaaende av god kvalitet.

1914 var et mindre godt aar. Høihøsten var vistnok god, og utbyttet av vintersæden og potetene svarte til middelaarets, mens utbyttet av den øvrige avl laa adskillig under. Saavel høiets som rotfrugtenes kvalitet var god, og det samme var i de fleste distrikter tilfældet for kornets vedkommende.

1915 var et litet godt aar. Utbyttet svarte ikke for nogen avls vedkommende til middelaarets og laa, forsaavidt høi og rotfrugter angaar, endog betydelig under. Kvaliteten var av al avl varierende inden de forskjellige distrikter, dog overveiende god.

I det offentlige utskiftningssvæsens tjeneste har der i denne femaarsperiode virket 3 formænd, nemlig to fast ansatte og en midlertidig forrettende. Disse formænd har været bistaat av fra 4 til 6 assistenter.

Til belysning av i hvilken utstrækning utskiftningsarbeidet er foregaat hitsættes følgende tabel:

A a r.	Antal forretninger.	Antal lodder.	Indmark.	Utmærk.
			Ar.	Ar.
1911	20	202	7 972	1 100 812
1912	20	132	44 131	426 956
1913	16	134	18 600	139 607
1914	27	124	38 532	297 566
1915	24	116	2 024	150 900
Sum	107	708	111 259	2 115 841

Der har likesom i det foregaaende femaar været ansat to amtsagronomer, som begge har været sterkt optat. Derhos har der i femaaret likesom før været ansat 5 amtsgartnere samt 2 herredsaagronomer, en i Modum og en i Sigdal, til hvis avlønning landhusholdningsselskapet har ydet bidrag.

Amtets landhusholdningsselskap har virket til fremme av jordbruket og husdyravlen omtrent paa samme maate som tidligere. Idet forøvrig henvises til det i forrige femaarsberetning herom anførte, skal alene nævnes at efter landhusholdningsselskapets forslag blev der i femaaret opført som fast post paa amtsbudgettet kr. 4 000.00 til nydyrking av jord mot det dobbelte beløp i statsbidrag.

Den av landhusholdningsselskapet i forening med flere amters landhusholdningsselskaper oprettede fællesindkjøpsforening har i femaaret faat sterkt øket omsætning, saaledes at der gjennom den i driftsaaret 1 juni 1914 til 31 mai 1915 inden Buskerud amt blev omsat varer for kr. 1 086 818.16. Ved utgangen av 1915 var der inden amtet 108 indkjøpslag eller 32 mere end ved utgangen av forrige femaarsperiode.

Som i forrige femaarsberetning nævnt besluttet amtstinget i 1910 opprettelse av to landbruksskoler, en teoretisk landbruksskole for det hele amt paa Buskerud hovedgaard i Modum, for det fuldstændige kursus' vedkommende forenet med elevenes praktiske utdannelse ved skolen eller hos gaardbrukere i amtet om sommeren, og en ambulerende teoretisk landbruksskole for fjeldbygdene.

Fjeldbygdskolen traadte i virksomhet 20 september 1911. Den virket med et jentekursus om høsten og et guttekursus om vaaren i 1911—1912 i Aal, i 1912—1913 i Gol, i 1913—1914 i Veggli, i 1914—1915 i Opdal og i 1915—1916 i Hol. Elevantallet har været varierende, for jentekursets vedkommende fra 16—24 og for guttekursets vedkommende fra 15—21.

Landbruksskolen paa Buskerud traadte i virksomhet 1 oktober 1912. Antallet av de hvert aar optagne elever varierte i skoleaarene 1912—1916 i det fuld-

stændige 1½-aars kursus og i 2-vinterkurset, som begge omfatter 2 aarsklasser, henholdsvis fra 22 til 24 og fra 7 til 13, samt i 1-vinterkurset fra 9 til 20.

Landhusholdningsselskapet hadde ved utgangen av 1915 de samme 30 underavdelinger som ved utgangen av forrige femaarsperiode.

2. Fædrift.

Denne for amtet saa vigtige næringsgren har ogsaa i sidste femaar gjort gode fremskridt.

Amtsagronom Gjerdum har herom git følgende indberetning, datert 2 januar 1920:

«Efter anmodning tillater jeg mig herved at avgi følgende indberetning om husdyravlens stilling i amtet i perioden 1911—1915:

De offentlige foranstaltninger saavel som arbeidet forøvrig til fremme av denne næringsgren har ialt væsentlig været det samme som i de foregaaende perioder. Bevilgningene har dog gjennemgaaende været større da interessen som regel har været i tiltagende.

Hesteavl.

I det hele har denne gaat jevnt fremover, om end dette amt endnu ikke kan regnes til de bedre hesteavlsdistrikter. Det er fremdeles de nedre og delvis midtre herreder hvor der drives mest avl, og fjeldbygdene avler endnu neppe nok hester til eget bruk. Her er ogsaa gaardene ofte saa smaa at hesteavl passer mindre fordi man raar over litet straafor.

Følgende foranstaltninger har været igang til hesteavlens fremme:

1. Utstationering av 2 avlshingster for amtets regning. Desuten har 4 private hesteavlsforeninger med statsbidrag været i virksomhet.
2. Drift av hesteavls- og hingstfølsæter i Gjeitevassdal.
3. Avholdelse av aarlig hesteutstilling i Hønefoss.
4. Avholdelse av aarlige unghestskuer og stambokkaaringsmøter for hopper i de fleste herreder.

Endel kritikløs benyttelse av halvblodshingster finder delvis sted særlig omkring Drammen og Kongsberg. Den slags planløse avl burde paa en eller anden maate søkes hindret.

Fædriften

har i perioden gaat jevnt fremover, men det er fremdeles amtets øvre herreder hvor der er størst interesse for at forbedre avlen, og hvor man derfor legger mest arbeide paa at forskaffe sig fremragende avlsdyr. Melkeprisene holdt sig uforandret smaa til en stund efter krigens begyndelse. I perioden er saavel Kristiania melkeforsyning som Fællesslagteriet kommet igang, hvilke foranstalt-

ninger utvilsomt vil bli til gagn for omsætningen ved at formindske medlemmændenes antal og derved skaffe producentene noget mere for sit arbeide.

Av offentlige foranstaltninger til fædriftens fremme har følgende været iverksat:

1. Aarlig avholdelse av omkring 30 utvalgsskuer samt indløsning av bedækningsfrisedler utstedt ved disse, hvortil ialt er medgaat aarlig fra 15 til 18 000 kroner.
2. Aarlig avholdelse av 1 stats- og 1 statsamtsutstilling for fæ, sau, gjet og svin. Den sidste av disse utstillinger holdes fast paa Torpemoen i Aal i forbindelse med fæmarked. Dette handelsstevne synes mere og mere at utvikle sig til det centrale omsætningssted for fæ i amtet.
3. Drift av fælleshavn for fæavlsforeningsokser.
4. Stambokføring av okser.
5. Endel kontrol- og fjøsregnskapsforeninger har været i virksomhet; men desværre viser det sig vanskelig at faa opprettet og holdt ilive saa mange av disse foreninger som ønskelig for driften av et økonomisk fjøsstel.
6. Endel fjøsskuer med premiering av flinke budeier har været avholdt i enkelte bygder.
7. Amtsmeiersken har virket paa sætrene for at forbedre tilvirkningen av smør og ost.
8. En vandrelærer i fjøsstel har virket i Numedal.

Svineavlens

fremgang har ikke holdt skridt med den øvrige husdyravl. Det er særlig mangel paa røgttere og hensigtsmessige svinehus som er aarsak hertil. Raaneholdsforeningenes antal er det samme som før. Likesaa antal av offentlige svineavlsstationer som fremdeles er 2.

Faar- og gjeteavlens

blev i vedkommende femaarsperiode ofret forholdsvis liten oppmerksomhet fra det offentliges side, og det kan ikke negtes at denne gren av husdyravlen spiller en saavidt stor økonomisk betydning at den fortjente mere støtte. Særlig er det uheldig at daarlige handyr faar streife ukontrollert og frit omkring paa beiterne.

Fjærfæavlens

har vel nærmest været i stilstand, naar undtages de nærmeste distrikter omkring byene, hvor avsetningen av egg er lettere. Skal der bli fart i denne næringsgren, bør man opprette salgslag, hvorav man endnu ingen har.»

Efter beregning i den Officielle Statistik var der ved utgangen av 1915 i amtet:

Hester.....	10 846 stkr.
Storfæ.....	59 779 -
Sauer.....	24 655 -
Gjeter.....	6 145 -
Svin.....	11 446 -

Dyrenes gjennemsnittlige værdi pr. stykke utgjorde i 1915 efter opgave fra lensmændene:

Kreaturer.	Buskerud fogderi.	Ringerike fogderi.	Hallingdals fogderi.	Numedal og Sandsvær fogderi.	Amtet.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Arbeidshester	579	660	475	641	589
Okser	236	255	163	238	223
Kjør	212	221	145	205	196
Ungnøt.....	121	125	95	111	113
Kalver	25	42	45	36	37
Voksne sauer	28	32	26	23	27
— gjeter	20	-	17	20	19
— svin	171	200	150	156	169
— rensdyr	-	-	-	40	40

Til sammenligning hitsættes den i forrige femaarsberetning indeholdte tilsvarende opgave for 1907:

Kreaturer.	Buskerud fogderi.	Ringerike fogderi.	Hallingdals fogderi.	Numedal og Sandsvær fogderi.	Amtet.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Arbeidshester	429	421	375	379	412
Okser	156	148	124	125	150
Kjør	155	136	133	123	142
Ungnøt.....	80	68	70	76	75
Kalver	18	17	21	17	18
Voksne sauer	20	21	18	17	19
— gjeter	20	-	20	16	19
— svin	100	113	75	98	100
— rensdyr	-	-	45	-	45

Prisen viser, som det vil sees, saavel for det hele amt som for de enkelte fogderier gjennemgaaende stigning for samtlige kreaturers vedkommende, gjeter dog undtat, for hvilke værdien er den samme som tidligere, samt rensdyr, for hvis vedkommende prisen er sunket noget.

Det gjennemsnittlige melkeutbytte pr. ko i 1915 vil fremgaa av nedenstaaende tabel, som er bygget paa de fra lensmændene mottagne opgaver:

Lensmandsdistrikter.	Hos de mere frem- skredne gaard- brukere.	Over- hodet i distriktet.	Lensmandsdistrikter.	Hos de mere frem- skredne gaard- brukere.	Over- hodet i distriktet.
	Liter.	Liter.		Liter.	Liter.
Hurum	2 400	2 000	Nes	1 600	1 500
Røyken	2 500	2 000	Gol	1 300	1 000
Lier	2 500	2 000	Aal	1 800	1 400
Nedre Eiker	2 400	2 000	Hol	2 200	1 700
Haug	2 200	1 600	Hallingdals fogderi	1 750	1 400
Bakke	2 000	1 800			
Fiskum	2 800	1 900	Øvre Sandsvær	2 500	2 200
Søndre Modum	2 400	2 000	Ytre Sandsvær	2 600	2 300
Nordre Modum	2 800	2 200	Flesberg	2 400	1 800
Sigdal	1 500	1 000	Rollag og Veggli	1 900	1 500
Eggedal	2 000	1 500	Nore	1 500	1 500
Krødsherad	2 300	1 600	Opdal	2 000	1 500
Buskerud fogderi	2 317	1 800			
Norderhov	2 300	1 500	Numedal og Sandsvær fogderi	2 150	1 800
Haug	2 300	1 600			
Lunder	2 100	1 700			
Hole	2 800	2 000			
Aadal	2 000	1 500	Amtet	2 129	1 665
Ringerike fogderi	2 300	1 660			

Til sammenligning hitsættes ogsaa opgaver over melkeutbyttet pr. ko overhodet for hvert fogderi i de fire sidste femaar:

Fogderier.	Aarlig melkeutbytte pr. ko.			
	1896—1900	1901—1905	1906—1910	1911—1915
	Liter.	Liter.	Liter.	Liter.
Buskerud	1 658	1 742	1 792	1 800
Ringerike	1 488	1 860	1 660	1 660
Hallingdal	1 475	1 575	1 650	1 400
Numedal og Sandsvær	1 413	1 608	1 567	1 800
Amtet	1 526	1 709	1 667	1 665

Av denne sammenstilling vil det sees at det gjennemsnittlige melkeutbytte pr. ko for det hele amt er gaat ned med 2 liter. I Hallingdal er det aarlige melkeutbytte gaat ned fra 1650 til 1400 liter, mens Buskerud, Numedal og Sandsvør viser en opgang av henholdsvis 8 og 233 liter.

Med hensyn til den betydning salg av husdyr, melk, smør, ost og uld har hat stiller forholdet efter de fra lensmændene mottagne indberetninger sig saaledes:

Salg av husdyr (okser, kjøer og ungnaut, hester, svin) har megen betydning i 5 av amtets 27 lensmandsdistrikter, nemlig Røyken av det tidligere Buskerud fogderi samt Nes, Gol, Aal og Hol, som utgjør hele det tidligere Hallingdals fogderi. Nogen betydning i 17 distrikter, nemlig Hurum, Lier, Haug, Bakke, Fiskum, Søndre Modum, Nordre Modum, Sigdal og Eggedal av Buskerud, Haugsbygd, Lunder og Hole av Ringerike, samt Øvre Sandsvør, Flesberg, Rollag og Veggli, Nore og Opdal av Numedal og Sandsvør fogderier.

Ringe betydning i 4 distrikter, nemlig Nedre Eiker og Krødsherad av Buskerud, samt Norderhov av Ringerike. Ytre Sandsvør av Numedal og Sandsvør.

Ingen betydning i 1 distrikt, nemlig Aadal av Ringerike.

Likesom tidligere har det her omhandlede salg størst betydning for det tidligere Hallingdals fogderi, og det er da fornemmelig salg av storfæ som det gjælder.

Salg av melk har megen betydning i 17 distrikter, nemlig Hurum, Røyken, Lier, Nedre Eiker, Haug, Bakke, Fiskum, Søndre Modum, Nordre Modum og Sigdal av Buskerud, Norderhov, Haugsbygd og Hole av Ringerike, Hol av Hallingdal, samt Øvre Sandsvør, Ytre Sandsvør og Opdal av Numedal og Sandsvør.

Nogen betydning i 1 distrikt, nemlig Nes av Hallingdal.

Ringe betydning i 3 distrikter, nemlig Krødsherad av Buskerud, Lunder av Ringerike samt Flesberg av Numedal og Sandsvør.

Ingen betydning i 6 distrikter, nemlig Eggedal av Buskerud, Aadal av Ringerike, Gol og Aal av Hallingdal, samt Rollag og Nore av Numedal og Sandsvør.

Størst betydning har salg av melk saaledes for Buskerud fogderi.

Salg av smør har megen betydning i 7 distrikter, nemlig Lier av Buskerud, Hole av Ringerike, Gol, Aal og Hol av Hallingdal, samt Nore og Opdal av Numedal og Sandsvør.

Nogen betydning i 9 distrikter, nemlig Bakke, Søndre Modum, Sigdal og Eggedal av Buskerud, Norderhov av Ringerike, Nes av Hallingdal, samt Øvre Sandsvør, Flesberg og Rollag av Numedal og Sandsvør.

Ringe betydning i 7 distrikter, nemlig Hurum, Røyken, Nedre Eiker, Nordre Modum og Krødsherad av Buskerud, Lunder av Ringerike samt Ytre Sandsvør av Numedal og Sandsvør.

Ingen betydning i 4 distrikter, nemlig Haug og Fiskum av Buskerud samt Haugsbygd og Aadal av Ringerike.

Salg av smør har saaledes størst betydning for Hallingdals fægderi.

Salg av ost har megen betydning i 3 distrikter, nemlig Lier av Buskerud samt Ytre Sandsvær og Opdal av Numedal og Sandsvær.

Nogen betydning i 8 distrikter, nemlig Røyken, Søndre Modum og Eggedal av Buskerud, Hole av Ringerike, Gol og Hol av Hallingdal samt Flesberg og Rollag av Numedal og Sandsvær.

Ringe betydning i 8 distrikter, nemlig Fiskum, Nordre Modum og Krødsherad av Buskerud, Norderhov og Lunder av Ringerike, Nes og Aal av Hallingdal samt Nore av Numedal og Sandvvær.

Ingen betydning i 8 distrikter, nemlig Hurum, Nedre Eiker, Haug, Bakke og Sigdal av Buskerud, Haugsbygd og Aadal av Ringerike samt Øvre Sandsvær av Numedal og Sandsvær.

Salg av uld er av nogen om end liten betydning i 5 distrikter, nemlig Fiskum og Eggedal av Buskerud, Lunder av Ringerike samt Flesberg og Rollag av Numedal og Sandsvær, men er ganske uten betydning i de øvrige distrikter.

Gjennomsnittsprisene paa nysilet melk (almindelig pris) og smør var i 1910 og 1915:

Fægderier.	1910.		1915.	
	Nysilet melk pr. liter.	Smør pr. kg.	Nysilet melk pr. liter.	Smør pr. kg.
	Øre.	Kr.	Øre.	Kr.
Buskerud.....	11	1.98	15.7	2.41
Ringerike	11.7	1.98	16.4	2.66
Hallingdal.....	12.5	1.85	13.5	2.42
Numedal og Sandsvær.....	11.1	1.91	14.1	2.58
Amtet	11.6	1.93	14.9	2.52

Som det vil sees, har der i femaarsperioden fundet en gennemgaaende prisstigning sted. Gjennomsnittsprisene paa nysilet melk og smør fra det hele amt er i femaaret steget med henholdsvis 3.3 øre pr. liter og kr. 0.59 pr. kg.

Ovenfor er nævnt den almindelige pris for nysilet melk. For den nysilte melk som levertes til meieri var gjennomsnittsprisen i 1915 13.9 øre mot 10.1 øre i 1910.

Av meierier og ysterier er der i femaaret oprettet 2, nemlig 1 i Lier og 1 i Hurum, mens derimot 1 i Sigdal er netlagt. Det samlede antal av disse anlæg utgjorde 38 i 1915 mot 37 i 1910. I sidste femaarsberetning var antallet av meierier uriktig alene opført med 35, hvilket hitrørte fra at 1 meieri i Lier og 1 meieri i Norderhov var uteglemt. I Hallingdals fogderi findes fremdeles intet meieri.

Man hitsætter en opgave som vil vise hvorledes meieriene er fordelt paa de enkelte fogderier og tillike belyse deres virksomhet.

(Se tabellen side 16.)

Sammenlignet med forholdet i 1910 er den indveiede melkemængde formindsket fra 11 968 079 kg. i 1910 til 11 464 620 kg. i 1915. Den producerte mængde av fetost og mysost samt det solgte kvantum av melk og antallet av sysselsatte personer er steget, mens paa den anden side den producerte mængde av smør og magerost samt det solgte kvantum av fløte er gaat ned.

3. Skogdrift.

Amtet har 3 hovedvasdrag hvorigjennem tømmerfløtningen finder sted, nemlig Drammenselv med bielver, Lierelv og Numedalslaagen, hvilken sidste henføres under to tømmerdistrikter, et øvre distrikt ovenfor og et nedre distrikt nedenfor Kongsberg.

Väsentlig paa grundlag av meddelelse fra Drammens trælasthandlerdirektion og lensmændenes indberetninger skal man her meddele følgende:

Ifølge Drammens trælasthandlerdirektions indberetning er der gjennem Drammenselvs og Lierelvs vasdrag samt overland fra Lier og fra Skoger og Drammensfjord fremfløtet følgende kvanta tømmer:

(Se tabellen side 17.)

Distrikter.	Antal meierier og ysterier.	Indveiet melk i 1915.	Producert i 1915.				Desuten solgtes i 1915		Antal syssel- satte per- soner.	Antal meierier som anvender	
			Smør.	Fetost.	Magerost.	Mysost.	som fløte.	som melk.		mekanisk drivkraft.	skumme- maskiner.
		Kg.	Kg.	Kg.	Kg.	Kg.	Kg.	Kg.			
Buskerud fogderi	30	7 716 732	20 628	2 522	10 188	39 140	248 391	5 624 461	93	15	5
Ringerike —	4	2 350 209	27 500	90 000	7 250	75 800	25 100	903 850	18	3	1
Hallingdal —	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Numedal og Sandsvær —	4	1 397 679	7 802	77 032	-	67 998	25 000	441 083	14	2	-
Amtet	38	11 464 620	55 930	169 554	17 438	182 938	298 491	6 969 394	125	20	6

De fremfløtede kvanta tømmer.

	1911	1912	1913	1914	1915	Tilsammen.	
	Tylter.	Tylter.	Tylter.	Tylter.	Tylter.	Tylter.	Tylter.
<i>I) Gjennem hovedvasdraget:</i>							
a) Under fællesfløtningens administration:							
1. Opflaatet ved Stenberg av skurlast....	98 252	80 041	61 403	74 572	66 561	380 829	
Cellulose- og slipelast	83 236	172 632	156 826	152 893	133 696	699 283	
Krabaslast.....	2 134	997	2 570	2 171	2 452	10 324	
2. Indtat til de forskjellige bruk ovenfor							
Stenberg: cellulose- og slipetømmer ...	226 653	274 166	337 494	356 298	204 462	1 399 073	
Skurlast.....	-	2 290	2 806	1 883	3 108	10 087	
b) Utenfor fællesfløtningen:							2 499 596
1. Til sliperier og cellulosefabrikker i op-							
landet.....	26 884	40 780	32 953	36 056	26 219	162 892	
2. Til sagbruk i oplandet	8 700	8 200	8 600	8 400	8 200	42 100	
3. I hovedelven fra Aamot og nedover samt							
i Vestfosselv	7 639	4 645	6 888	4 715	4 577	28 464	
4. Over Vestfossen	7 046	12 044	9 080	11 105	11 719	50 994	
Tilsammen	460 544	595 795	618 620	648 093	460 994		284 450
							2 784 046
<i>II) Fra Lier, Skoger og Drammensfjord:</i>							
1. Lier.....	2 000	2 000	4 000	3 000	3 000	14 000	
2. Skoger	-	-	300	200	150	650	
3. Drammensfjord.....	678	1 764	66	2 723	408	5 639	
Tilsammen	2 678	3 764	4 366	5 923	3 558		20 289
Tilsammen for hele distriktet	463 222	599 559	622 986	654 016	464 552		2 804 335

Gjennem Drammenselvns vasdrag har der saaledes i femaaret været fremdrevet ialt 2 784 046 tylter tømmer, hvorav 2 449 596 under fællesfløtning mot i forrige femaar 2 622 688, hvorav 2 334 978 under fællesfløtning.

Av dette tømmerkvantum har forholdet mellem paa den ene side skurtømmer og paa den anden side slipe- og cellulose tømmer været følgende:

Aar.	Skurtømmer m. m.		Slipe- og Cellulose-tømmer.	
	Tylter.	Pct.	Tylter.	Pct.
1911.....	122 604	26.46	340 618	73.54
1912.....	105 729	17.63	493 830	82.37
1913.....	88 460	14.19	534 526	85.81
1914... ..	100 940	15.43	553 076	84.57
1915.	92 545	19.92	372 007	80.08
Sum	510 278	18.19	2 294 057	81.81

Forbruket av slipe- og cellulose tømmer er vedblivende sterkt stigende, nemlig fra gjennemsnittlig 414 328 tylter og 78.99 pct. av det hele tømmerkvantum i forrige femaar til gjennemsnittlig 458 811 tylter og 81.81 pct. av det hele tømmerkvantum i den sidst forløpne femaarsperiode. Største kvantum viser aaret 1914, nemlig 553 076 tylter, mens det foregaaende aar 1913 viser høieste procenttal, nemlig 85.81 pct. Paa den anden side er mængden av skurtømmer avtat, saavel absolut som procentvis, nemlig fra gjennemsnittlig 110 209 tylter og 21.01 pct. av det hele tømmerkvantum i forrige til 102 055 tylter og 18.19 pct. av det hele tømmerkvantum i sidste femaarsperiode.

Gjennem Lierelvns vasdrag med bielver, Nordelv og Glitreelv, er der i femaaret fremfløtet 14 000 tylter mot i forrige femaar kun 1 537 tylter.

Fra Skoger og Drammensfjord er i femaaret fremdrevet alene 6 289 tylter mot 21 539 i forrige femaar.

Her hitsættes en opgave over fra hvilke steder det samlede ovennævnte tømmerkvantum 2 804 335 eller gjennemsnittlig aarlig 560 867 tylter antages at være kommet, hvorhos for sammenligningens skyld tages med det samlede i forrige femaar fremdrevne tømmerkvantum.

(Se tabel side 20.)

Av det samlede fremdrevne kvantum tømmer antar trælasthanterdirektionen at følgende kvanta er kommet fra Buskeruds amt i hvert av følgende aar:

I 1911	252 250 tylter.
- 1912	353 640 —
- 1913	341 805 —
- 1914	382 318 —
- 1915	255 129 —

Tilsammen 1 585 142 tylter

eller gjennomsnittlig aarlig 317 028 tylter.

Av det fremdrevne kvantum er antat at falde paa Kristians og Jarlsberg og Larviks amter:

Aar.	Kristians amt.	Jarlsberg og Larviks amt.
	Tylter.	Tylter.
1911.....	201 559	9 413
1912.....	227 953	17 966
1913.....	267 935	13 246
1914.....	254 980	16 718
1915.....	195 258	14 165
Tilsammen	1 147 685	71 508

eller gjennomsnittlig aarlig henholdsvis 229 537 og 14 301 tylter.

Angaaende utgiftene ved tømmerets fremfløtning, indkjøpsprisene m. v. uttaler direktionen:

Utgiftene ved tømmerets fremfløtning har været pr. tylt sams last:

Til Stenberg lense.	1911	1912	1913	1914	1915
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Fra Hadelands vassbund i Randsfjord.....	1.66	1.75	1.74	1.72	2.00
« Hvalshengslet i Aadal.....	2.20	2.52	2.12	2.11	2.38
« Stolpefjordhengslet i Soknedal	1.72	2.06	1.55	1.60	1.81
« Glesnehengslet i Krøderen	1.09	1.00	0.94	1.02	1.07
« Ligaarsfoss i Eggedal	3.00	2.96	3.03	2.98	3.01

	1911.	1912.	1913.	1914.	1915.	Tilsammen 1911—1915.	Tilsammen 1906—1910.
	Tylter.	Tylter.	Tylter.	Tylter.	Tylter.	Tylter.	Tylter.
1. Randsfjordens vasdrag	126 893	164 147	179 560	186 709	130 920	788 229	846 215
2. Bæga og Aadalselv	136 144	159 265	168 031	147 055	125 626	736 121	651 097
3. Soknedal	40 311	67 473	58 826	58 415	47 942	272 967	211 438
4. Ringeriksfjordene	24 455	36 699	32 634	40 003	22 595	156 386	179 173
5. Hallingdal og Krødsherad	58 667	57 077	49 974	69 832	39 071	274 621	267 631
6. Hovedelven fra Vikersund og Snarums- elv fra Skinnes til Aamotbakken	12 234	33 605	49 505	46 087	25 312	166 743	109 575
7. Sigdal og Eggedal	29 294	36 868	42 794	54 433	30 782	194 171	174 287
8. Bingselv og hovedelven nedenfor Aamot- bakken	20 887	17 961	21 089	25 243	21 045	106 225	61 855
9. Ekernvasdraget ovenfor Vestfossen	11 659	22 700	16 207	20 316	17 701	88 583	47 591
10. Lier, Sande, Skoger og Drammensfjord	2 678	3 764	4 366	5 923	3 558	20 289	101 902
Tilsammen	463 222	599 559	622 986	654 016	464 552	2 804 335	2 650 764

De gjennemsnittlige indkjøpspriser var:

	1911	1912	1913	1914	1915
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Indkjøpspriser pr. tylt:					
Skurlast 14 halvmeters længde og 23 cm. top	72.00	74.00	78.00	76.00	72.00
Slipelast 14 « — « 19 « -	42.00	44.00	48.00	50.00	47.00
Gjennemsnittsprisen pr. tylt sams skurlast	28.00	29.00	31.00	30.00	28.00
—«— - « — slipelast	16.00	17.00	18.00	19.00	18.00
Middeldimensionen	Halvm. Cm.	Halvm. Cm.	Halvm. Cm.	Halvm. Cm.	Halvm. Cm.
kan ansættes for skurlast til	11 19	11 19	11 19	11 19	11 19
og for slipe- og celluloselast til	11 15	11 15	11 15	11 15	11 15

Utskibningen har ifølge opgave fra det Statistiske Centralbyraa utgjort i kubikmeter:

	1911	1912	1913	1914	1915
Trælast, høvlet.....	34 269	40 517	26 124	30 655	32 107
— skaaret.....	15 356	6 230	3 968	3 461	18 530
— kassebord	9 556	11 022	10 846	6 592	7 036
— rund	4 705	1 842	1 151	6 074	19 317
— stav	10 425	7 946	5 291	2 723	3 150
— splitved	379	925	1 148	991	265
Tilsammen	74 690	68 482	48 528	50 496	75 405

hvorav den høvlede last fordeler sig paa følgende importlande:

	1911	1912	1913	1914	1915
Storbritannia og Irland.....	25 907	25 736	17 934	19 205	24 270
Holland	990	5 669	873	2 004	4 802
Australia	6 413	3 530	5 578	9 143	3 035
Afrika	343	3 676	378	272	-
Andre lande	616	1 906	1 361	31	-
Tilsammen	34 269	40 517	26 124	30 655	32 107

Utførselen av træmasse og cellulose har ifølge meddelelse fra det Statistiske Centralbyraa utgjort i ton:

	1911	1912	1913	1914	1915
Mek. træmasse, vaat.....	149 091	168 180	170 125	153 895	180 604
— tør.....	852	223	407	45	30
Cellulose, vaat	245	542	731	373	50
— tør	31 885	33 742	39 897	28 501	36 612

Gjennem Numedalslaagens vasdrag er i det øvre distrikt fremfløtet i hvert av periodens aar:

Distrikter	1911	1912	1913	1914	1915	Tilsammen.
	Tylter.	Tylter.	Tylter.	Tylter.	Tylter.	Tylter.
Flesberg.....	22 036	18 512	16 166	24 586	22 632	103 932
Rollag.....	8 723	10 578	10 319	9 750	10 676	50 046
Nore.....	12 855	6 045	4 815	4 663	6 405	34 783
Opdal.....	2 295	2 645	3 096	3 391	2 989	14 416
Tilsammen	45 909	37 780	34 396	42 390	42 702	203 177

Hver stok har i gjennemsnit hat en størrelse av 33 fots længde og $6\frac{3}{4}$ tomme i diameter paa midten, engelsk maal. I forrige femaar blev i dette tømmerdistrikt fremfløtet ialt 218 295 tylter tømmer.

Gjennem samme vasdrags nedre distrikt er i hvert av periodens aar fremfløtet:

Distrikter	1911	1912	1913	1914	1915	Tilsammen.
	Tylter.	Tylter.	Tylter.	Tylter.	Tylter.	Tylter.
Numedal.....	33 544	27 391	25 700	31 300	24 100	142 035
Øvre Sandsvær.....	10 590	11 840	11 410	8 200	9 000	51 040
Ytre Sandsvær.....	4 200	10 400	4 100	12 200	7 200	38 100
Lardal og Hedrum i Jarlsberg og Larviks amt.....	26 700	25 800	34 100	27 000	20 300	133 900
Tilsammen	75 034	75 431	75 310	78 700	60 600	365 075

I nedre distrikt er der saaledes i femaaret fremfløtet ialt 365 075 tylter tømmer, hvorav fra Buskerud 231 175 tylter mot i foregaaende femaar 267 051 tylter, hvorav paa Buskerud 164 784.

Efter de av lensmændene avgivne indberetninger om skogenes tilstand er der i det hele tat nogen fremgang i bestand, men tilbagegang i dimensioner.

Saaledes har der været fremgang i bestand, men tilbagegang i dimensioner i 5 distrikter, nemlig Røyken, Fiskum, Norderhov, Haugsbygd og Hol. Derhos meldes der om fremgang i bestand, mens dimensionene har været uforandret, fra 3 distrikter, Nedre Eiker, Flesberg og Rollag. I 2 distrikter, Haug og Hole, er saavel bestand som dimensioner gaat frem. I 5 distrikter antages skogene

at ha gaat tilbake, saavel hvad bestand som dimensioner angaar, nemlig Eggedal, Krødsherad, Lunder, Nes og Opdal. Fra 9 distrikter meldes at skogenes tilstand i det hele er omtrent uforandret, nemlig Hurum, Lier, Søndre Modum, Bakke, Aadal, Ytre Sandsvær, Øvre Sandsvær, Gol og Nore. I 3 distrikter er bestanden uforandret, mens dimensionene er gaat tilbake, nemlig Nordre Modum, Sigdal og Aal.

Kun en forsvindende liten del av amtets skoger eies av utlændinger, hvorimot ikke saa litet befinner sig paa utenbygdsboendes hænder.

Av amtets herreder antages Hurum, Nedre Eiker, Hole og Hol at være nødt til at kjøpe bygningstømmer. Middelpriis pr. tylt bygningstømmer og tømmerets almindelige dimensioner var efter de mottagne opgaver i 1915 gjennemsnitlig:

Fogderi.	Kr.	M.	Cm.
Buskerud	30.95	6.3	17.4.
Ringerike	27.73	6.0	16.0.
Hallingdal	48.75	6.5	18.6.
Numedal og Sandsvær ...	37.50	6.0	18.0.

og for det hele amt en gjennomsnitspris av kr. 36.23 og en dimension av 6.2 m. længde og 17.5 cm. top. I 1910 var gjennomsnitsprisen kr. 22.00 og gjennomsnitsdimensionen 6.27 m. længde og 16.7 cm. top. Prisen er saaledes steget sterkt, og dimensionen er avtat noget i længde, men øket forsaavidt toppen angaar.

Av amtets herreder er Nedre Eiker, Hole og Øvre Sandsvær nødt til at kjøpe brændeved, men dog kun i ubetydelig omfang. Imidlertid brukes der stenkul i Hurum, Røyken, Nedre Eiker, Bakke, Søndre Modum, Nordre Modum, Lunder og Ytre Sandsvær, i Hurum, Røyken, Bakke, Lunder og Ytre Sandsvær dog kun i mindre utstrækning. Koks anvendes som brændsel i Hurum, Røyken, Nedre Eiker, Bakke, Søndre Modum, Nordre Modum, Norderhov, Lunder, Hole, Aal og Hol, i Hurum, Røyken, Bakke, Lunder, Hole og Aal dog i mindre utstrækning. I Aal, Hol og Hemsedal anvendes i nogen mon torv som brændsel.

Gjennomsnitsprisen pr. meterfavn brændeved nedført i bygden utgjorde i 1915 ifølge lensmændenes opgave for efternævnte vedsorter:

Distrikter.		Bjerk.	Or eller older.	Furu.	Gran.
		Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Buskerud	fogderi.....	17.33	13.16	13.62	15.54
Ringerike	—	20.20	15.50	15.75	15.75
Hallingdal	—	18.75	11.00	13.25	12.75
Numedal og Sandsvær	—	16.00	12.66	11.83	11.83
Amtet		18.07	13.08	13.61	13.97

I 1910 var de tilsvarende gjennomsnittspriser for amtet kr. 12.89, 8.90, 9.77 og 9.69. Samtlige gjennomsnittspriser er saaledes gaat sterkt op.

Man hitsætter her et utdrag av indberetninger fra skogforvalteren i Buskeruds forvaltningsomraade for aarene 1911—1915:

1911: «Tømmerprisene er iaar som ifjor tildels litt høiere for slipelast, men desuagtet ser det ikke ut til at bli nogen svært stor tømmertrafik i vinter.

Sidste vinter var mangededs slem for driften da sneen kom paa ufrossen mark og dertil indpaa aasene blev meget dyp, saa mangen paatænkt drift blev opgitt.

Ved Torpe jernbanestation forekom en mindre skogbrand, likesaa paa grænsen av Hole i Bærum. Paa flere steder, saaledes paa Holleia og Gyrihaugen paa Ringerike, er oprettet skogbrandstationer, hvortil er lagt telefon, og hvor vakt holdes i den tørre aarstid.»

1912: «Tømmerprisene er iaar endnu høiere end ifjor, spesielt paa slipelast, og der hugges derfor noksaa meget, likesom megen skoghandel foregaar.

Driftsvinteren artet sig ganske godt utover fra nytaar, da den sterke kulde hjalp til at gjøre vinterveiene farbare. Men ihøst kom atter sneen paa ufrossen mark og faldt i aastraktene stor med én gang.

Skogbrand, vindfald, tørke eller snebrudd har ikke i nogen nævneværdig grad gjort skade paa skogene.»

1913: »Tømmerprisene er iaar omtrent som ifjor, og der hugges noksaa meget samt handles meget med skog. Driftsvinteren fra nytaar utover var meget forskjellig paa de forskjellige steder. I Hallingdal og Numedal var sneen saa stor at driften tildels maatte indstilles, og paa Ringerike var omtrent ikke slædeføre, saa driften nedover de bratte tømmerveier fra Krokskogen var rent ut farlig.

I de øvrige distrikter var passe sne, men overalt var myrene daarlig frosset. Hittil ihøst har det været en udmerket letvint vinter for skogdriften, med godt frosne myrer og passe sne i aasmarkene. Først nu i julen er kommet noget mere sne.

Stormen 30 november har flere steder gjort adskillig skade i privatskogene. Skogbrand er ikke forekommet.»

1914: «I det hele tat er her meget mindre hugst iaar end sedvanlig, og skogen kan forresten ogsaa ha godt av litt fred.

Sidste driftsvinter var i mange trakter slem da der var for litet sne og glat farlig føre.

Hittil ihøst har det været en letvint vinter for skogdriften, men her er som sagt noksaa stille for trafik i skogen.

I Flaa i Hallingdal var der isommer et par smaa skogbrande paa simpelt berglænde.

Vindfaldsskade i nogen utstrækning har jeg ikke hørt tale om.»

1915: «Der blev udtrevet en masse tømmer, væsentlig paa grund av de høie priser. Dimensionshugsten blir almindeligst praktisert.

— — — — —
Der er dog i motsætning hertil mange skogeiere som praktiserer en mere rationel hugstmaate.»

Buskerud amts skogselskap har i femaaret virket væsentlig paa samme maate som tidligere, men virksomheten har hat et større omfang. Der har været avholdt blinkningskurser og foredrag om skogbruk, utdelt gran- og furuplanter, ydet bidrag til avgrøftning og tørlægning av vandsyk skogmark, til oprenskning av bækkedar og til utrydning av løvskog hvor denne optrær som ukrud i naaleskog og ingen værdi har som brænde, og der har endelig været utdelt præmier for fortjenstfuld virksomhet som skogarbeider samt indkjøpt og utdelt skrifter vedkommende skogvæsenet. Selskapet deltok paa en fyldig maate i jubilæumsutstillingen i 1914.

Ved femaarets utgang hadde selskapet 3 planteskoler, nemlig paa Buskerud landbruksskole, paa Haugsund og i Aal, samt en klængstue paa landbruksskolen. I selskapets tjeneste var ansat 1 amtsskogmester og 2 skogassistenter. Selskapets samlede indtægt i periodens sidste aar var kr. 20 617.69.

4. Fiskerier.

Paa grund av den forholdsvis ringe kyststrækning er fiskeri ikke av nogen stor betydning for amtet.

Der foregaar dog i Laagen i Sandsvær samt i Drammenselv, Lierelv og Drammensfjord et ikke ubetydelig lakse- og sjøørretfiske. En fra fiskeriinspektøren mottat opgave over størrelsen av det i Buskerud amt opfiskede kvantum og dettes antagelige værdi hitsættes:

Distrikter	1911		1912		1913		1914		1915	
	Kg.	Kr.	Kg.	Kr.	Kg.	Kr.	Kg.	Kr.	Kg.	Kr.
Laagen inden										
Sandsvær	277	554	260	520	278	556	362	724	300	600
Lierelv	800	1 600	900	1 800	800	1 300	400	800	575	1 150
Drammenselv	3 800	7 600	4 600	6 300	9 200	12 560	6 661	13 322	6 987	13 974
I sjøen	5 894	10 588	7 800	15 000	5 380	10 760	8 070	14 830	6 057	11 049
Tilsammen	10 771	20 342	13 560	23 620	15 658	25 176	15 493	29 676	13 919	26 773

Ved opgavens oversendelse har fiskeriinspektøren bemærket at opgaverne over fisket i sjøen er temmelig usikre da det altid har været umulig at faa fuldt paa-
lidelige opgaver over utbyttet av sættegarnsfisket i Drammensfjord, hvilket fiske
utgjør den væsentligste del av sjøfisket.

For aaret 1915 kan fiskeriinspektøren ikke gi nogen nøiagtig opgave over
fisket i Laagen inden Sandsvær, men han antar at dette fiske med et rundt tal
kan sættes til 300 kg. til værdi ca. kr. 600.00.

5. Bergverksdrift.

Om bergverksdriften i femaaret utenfor det av Staten drevne Kongsberg
Sølvverk har bergmester Riiber git følgende oversigt datert 16 januar 1920:

«Bergverkdriftens stilling og fremgang inden amtet i perioden 1911—1915
fremgaar bedst av bergverksstatistikken, som for de forskjellige aar viser:

Aar.	Produktions- mængde.	Værdi.	Mandskap.
	Ton	Kr.	Antal mand.
1911.....	3 144	552 000	364
1912.....	6 659	690 000	346
1913.....	25 152	828 000	381
1914.....	27 560	1 115 000	424
1915.....	47 652	1 578 000	454
1911—15	110 167	4 763 000	

Produktionsmængdene fordeler sig paa de forskjellige slags ertser saaledes:

Sølvterter	28 131 ton av værdi kr. 3 795 000
Nikkelertser	81 097 —«— - 924 000
Sink- og blyterter....	685 —«— - 25 000
Molybdænerter.....	2 —«— - 17 000
Jernerterter	252 —«— - 2 000

Det er saaledes driften paa sølv og nikkel som har spillet hovedrollen, mens
driften paa de øvrige ertser har været av rent underordnet karakter. Med hensyn
til driften ved de forskjellige verker utenom det av Staten drevne Kongsberg
Sølvverk meddeles følgende korte oversigt:

Trollerud Sølvverk i Flesberg. Et Kristianiakonsortium med
direktør Maartmann i spidsen hadde erhvervet sig koncession paa drift av de

Kongsberg Sølvverk tilhørende gamle nedlagte sølvgruber i Søndre og Nordre Vinoren og Trollerud felter og sat prøvedrift igang. I 1910 overdrog de sine rettigheter til et tysk selskap, som samme aar satte en energisk drift igang med oprensning av de gamle stoller og av gruberne Juliane Marie, Christianus Sextus og Norske Løve i Søndre Vinoren felt og av gruben Segen Gottes i Nordre Vinoren felt. En ny grundstoll, kaldt Clausstollen, anlagdes i Søndre Vinoren felt i en dybde av 160 m. under den gamle hovedstoll for at overføre samtlige forannævnte 3 gruber i dette felt, og stollen var ved utgangen av 1915 indrevet ialt 1 766 m. Den hadde da overført Christianus Sextus og Norske Løve Gruber, men der gjenstod yderligere vel 300 m. til Juliane Marie Grube. Med Kongsberg kommunale elektricitetsverk avsluttedes kontrakt om leie av den til driften fornødne kraft, hvortil anlagdes en 16 km. lang kraftledning. Efter endt oprydning av Juliane Marie Grube avsynkedes denne ned til Clausstollens nivå, hvilket var tilendebragt i 1914, hvorefter motort anlagdes imot Clausstollen. Under denne avsænkning og ved feltortsdrift blev der i denne grube paatruffet flere til dels rike, men begrensede sølvbrudd. Under fremdriften av Clausstollen paatraff man lovende sølvbrudd paa et ganske nyt ertsbaand søndenfor den saakaldte «Bråndop»skakt, og denne gang er benævnt «Ringnes's Gang». I 1915 overfartes Norske Løve Grubes hovedgang, som viste sig sølvførende. Paa de saaledes opfarte sølvførende gangpartier blev opfaringsarbeider igangsatt. For malmens behandling opførtes straks nedenfor Clausstollens mundloch et mindre vaskeri, som blev færdig i 1915 og straks tatt i bruk, og der blev her resten av aaret av den ved opfaringsarbeiderne utvundne malm behandlet 3 000 ton. Ved smeltning av det ved vaskeribehandlingen vundne gedigne sølv og rike sliger blev vundet 1 100 kg. fint sølv.

Fredericus Quartus Grube. Det engelske selskap, som i 1910 optok denne gamle sølvgrube, fortsatte i 1911 og 1912 prøvedriften med videre avsænkning og utlækning, hvorved kun blev paatruffet spor av sølv paa endel steder. Driften indstilledes i 1913.

Ringerikes Nikkelverk. I 1912 bortforpagtedes yerket til A/S Kristianssands Nikkelraffineringsverk, som satte gruberne i tidsmessig drift og anla en moderne smeltehytte i Ertelien, hvor foruten verkets egen malm ogsaa forsmeltedes endel utenlandsk malm (væsentlig græsk og australsk). Taugbane anlagdes fra Ertelien til Nakkerud jernbanestation.

Fra gruberne utbragtes i perioden 87 847 ton malm. Ved smeltehytten forsmeltedes herav 75 670 ton og dertil 2 811 ton utenlandsk malm, hvorav utbragtes 1 341 ton «matte» med et indhold av 648 ton nikkel og 440 ton kobber.

Glomsruds-kollens Zinkgruber i Søndre Modum. I disse gruber, som i 1909 erhvervedes av greverne Henckel v. Donnersmark-Beuthen, har prøvedriften været fortsatt hele femaarsperioden uten dog at opfare anbrudd og malmforraad til etablering av nogen ordinær drift. Der blev herunder utbrutt 25 000 ton berg, som gav 4 200 ton vaskemalm, som ligger oplagt for senere anrikning, og 668 ton eksportmalm med fra 24 op til 35 pct. sink,

Narverud Jerngruber i Nedre Eker. I 1911 og 1912 foretokes i disse gruber, som tilhører Eidsfoss Verk, litt drift, hvorved producet 252 ton jernmalm, som sendtes til Tinfoss Jernverk, Notodden.

Kjenner Vismutgruber i Lier. Drift foregik i 1911 og 1912 væsentlig som undersøkelsesdrift, som dog ikke gav rart resultat, hvorfor den ultimo 1912 nedlagdes. I 1914 gik gruberne over til et nyt selskap, som samtidig ogsaa sikret sig endel nærliggende vismutanvisninger og satte undersøkelser og prøvedrift igang. Nogen produktion har ikke fundet sted.

I Rollag og Veggli i Numedal har der i 1914 og 1915 med de stigende priser paa molybdænglans av Kristiania Minekompani været drevet prøve-drift paa molybdæn paa forskjellige steder og derved utvundet 2 293 kg. malm med indhold 1 784 kg. MoS₂.

Mindre undersøkelsesarbeider har været drevet ellers paa forskjellige steder inden amtet uten dog at føre til resultater av nogen betydning.»

6. Industri.

Den industrielle virksomhet er ogsaa i dette femaar gaat frem.

Sammenholdes forholdet ved utgangen av 1909, hvorom forklaring indeholdtes i forrige femaarsberetning, med forholdet ved utgangen av 1915, viser det sig at antallet av industrielle anlag er steget fra 174 til 233, samtidig med at det samlede antal arbeidere og dagsverk er forøket fra henholdsvis 4 491 og 1 257 944 til 5 470 og 1 509 895.

Av anlæggene var 17 træsliperier, 8 cellulosefabrikker, 12 pap- og papirfabrikker, 1 lærfabrik og 1 gummiwarefabrik, 67 sagbruk, 9 sagbruk med høvleri, 15 snekkerier, 2 møbelfabrikker, 2 dreier- og blokmakerverksteder, 1 tøndefabrik, 2 kassefabrikker, 1 hjulmakerverksted, 10 stenbrudd, 1 cementfabrik, 2 cementwarefabrikker, 4 kalkbrænderier og magnesitverk, 9 teglverk, 7 torvstrø-, torvmuld- og brændtorvfabrikker, 6 ler-, sand- og grustak, 1 jern- og staalstøperi, 1 jern- og staalwarefabrik, 3 smier, 1 armaturfabrik, 4 mekaniske verksteder, 2 skibs- og baatbyggerier, 2 vognfabrikker, 2 fabrikker av eksplosive stoffer, 8 elektricitetsverker, 4 uldwarefabrikker, 1 trikotwarefabrik, 23 møllebruk, 1 bakeri samt 2 slagterier og pølsefabrikker.

De industrielle anlag fordeler sig saaledes paa de forskjellige distrikter:

I Hurum: 12 anlag med 650 arbeidere og 187 553 dagsverk, nemlig 4 sand- og grustak med 36, 1 baatbyggeri med 1, 1 fabrik for eksplosive stoffer med 112, 2 cellulosefabrikker med 484, 3 sagbruk med 16 og 1 møllebruk med 1 arbeider.

I Røyken: 21 anlag med 581 arbeidere og 160 991 dagsverk, nemlig 3 stenbrudd med 73, 1 cementfabrik med 327, 3 teglverk med 43, 1 torvstrøfabrik med 6, 1 baatbyggeri med 8, 1 uldwarefabrik med 50, 7 sagbruk

med 40, 1 tøndefabrik med 30, 2 møllebruk med 3 og 1 slagteri med 1 arbeider.

I Lier: 39 anlæg med 335 arbeidere og 68 038 dagsverk, nemlig 4 stenbrudd med 12, 2 torvstrøfabrikker med 10, 1 vognfabrik med 6, 1 elektricitetsverk med 5, 1 træsliperi med 51, 1 papirfabrik med 30, 18 sagbruk med 187, 3 snekkerier med 12, 2 dreierverksteder med 5, 2 kassefabrikker med 12, 1 hjulmakerverksted med 1 og 3 møllebruk med 4 arbeidere.

I Nedre Eiker: 24 anlæg med 1 036 arbeidere og 290 947 dagsverk, nemlig 3 stenbrudd med 18, 3 kalkbrønderier med 30, 4 teglverk med 89, 1 sand- og grustak med 3, 1 jernstøperi med 1, 1 uldvarefabrik med 161, 2 cellulosefabrikker med 378, 6 sagbruk med 338, 2 snekkerier med 15 og 1 møbel-fabrik med 3 arbeidere.

I Øvre Eiker: 18 anlæg med 721 arbeidere og 209 334 dagsverk, nemlig 1 cementfabrik med 4, 1 sandtak med 5, 1 jernstøperi med 2, 2 mekaniske verksteder med 9, 1 elektricitetsverk med 5, 2 uldvarefabrikker med 160, 2 cellulosefabrikker med 339, 1 træsliperi med 76, 1 papirfabrik med 73, 4 sagbruk med 37 og 2 snekkerier med 11 arbeidere.

I Modum: 23 anlæg med 969 arbeidere og 281 744 dagsverk, nemlig 1 kalkbrønderi med 42, 1 armaturfabrik med 46, 1 mekanisk verksted med 5, 1 uldvarefabrik med 20, 2 cellulosefabrikker med 199, 5 træsliperier med 228, 3 papirfabrikker med 373, 5 sagbruk med 48, 3 møllebruk med 5 og 1 slagteri med 3 arbeidere.

I Sigdal: 13 anlæg med 26 arbeidere og 2 143 dagsverk, nemlig 1 teglverk med 2, 2 torvstrøfabrikker med 4, 6 sagbruk med 12 og 4 møllebruk med 8 arbeidere.

I Krødsherad: 4 anlæg med 28 arbeidere og 4 591 dagsverk, nemlig 3 sagbruk med 27 og 1 møllebruk med 1 arbeider.

I Norderhov: 22 anlæg med 530 arbeidere og 15 278 dagsverk, nemlig 1 cementfabrik med 4, 1 teglverk med 20, 1 mekanisk verksted med 10, 1 fabrikk for eksplosive stoffer med 11, 1 elektricitetsverk med 7, 6 træsliperier med 322, 2 papirfabrikker med 130, 1 lærfabrik med 2, 5 sagbruk med 20, 2 møllebruk med 2 og 1 bakeri med 2 arbeidere.

I Hole: 9 anlæg med 97 arbeidere og 19 303 dagsverk, nemlig 1 torvstrøfabrik med 4, 1 vognfabrik med 2, 1 elektricitetsverk med 4, 1 træsliperi med 37, 1 papirfabrik med 29, 3 sagbruk med 14 og 1 snekkeri med 7 arbeidere.

I Aadal: 2 anlæg med 102 arbeidere og 30 639 dagsverk, nemlig 1 træsliperi med 99 og 1 møllebruk med 3 arbeidere.

I Flaa: 1 sagbruk med 6 arbeidere og 409 dagsverk.

I Nes: 1 elektricitetsverk med 1 arbeider og 100 dagsverk.

I Gol: 4 anlæg med 6 arbeidere og 701 dagsverk, nemlig 1 sagbruk med 2, 1 snekkeri med 2 og 2 møllebruk med 2 arbeidere.

I Hemsedal: 1 elektricitetsverk med 3 arbeidere og 74 dagsverk.

I Aal: 5 anlæg med 9 arbeidere og 1 405 dagsverk, nemlig 2 sagbruk med 3, 2 snekkerier med 5 og 1 møllebruk med 1 arbeider.

I Hol: 9 anlæg med 20 arbeidere og 1 753 dagsverk, nemlig 1 jernstøperi med 2, 2 smier med 3, 5 sagbruk med 14 og 1 snekkeri med 1 arbeider.

I Ytre Sandsvær: 12 anlæg med 290 arbeidere og 84 072 dagsverk, nemlig 1 torvstrøfabrik med 3, 1 elektricitetsverk med 4, 3 træsliperier med 236, 1 snekkeri med 2 og 6 sagbruk med 45 arbeidere.

I Øvre Sandsvær: 4 anlæg med 22 arbeidere og 5 097 dagsverk, nemlig 1 elektricitetsverk med 12, 2 sagbruk med 5 og 1 snekkeri med 5 arbeidere.

I Flesberg: 3 anlæg med 10 arbeidere og 1 954 dagsverk, nemlig 1 møbelfabrik med 7 og 2 møllebruk med 3 arbeidere.

I Rollag: 3 anlæg med 5 arbeidere og 174 dagsverk, nemlig 2 sagbruk med 4 og 1 snekkeri med 1 arbeider.

I Nore: 1 sagbruk med 2 arbeidere og 15 dagsverk.

I Opdal: 1 møllebruk med 1 arbeider og 100 dagsverk.

Husflid og haandverksdrift har antagelig gjort nogen fremgang i femaaret, tildels paa grund av den lettere adgang til elektrisk kraft til smaamotorer, om der end ogsaa fra et par distrikter meldes om tilbakegang.

Fra Lier omsættes litt kasser, vaskebretter, leketøi, kosterkafter og andre dreiede gjenstande, fra Hole endel kjøretøier og spidsslæder, fra Gol og Hemsedal endel ski, fra Aal endel svidde og malte trægjenstande, fra Hol ljaær og endel træskjærerarbeide samt fra Rollag og Veggli endel ljaær og sigder.

Av isbruk fandtes i 1915 følgende:

Herreder.	Antal anlæg.	Samlet antal ishus.	Samlet arbeidsstyrke	Værdien av det skaarne kvantum is.
				Kr.
Hurum	2	5	11	4 418
Røyken	8	16	51	30 965
Lier	1	1	4	2 000
Amtet	11	22	66	37 383

Av stenbrudd fandtes i aaret 1915 i Røyken 4, hvorav de 3, for hvilke der foreligger opgave, med en samlet arbejdsstyrke av 117 mand producerte 1 198 m.³ og 700 ton granit til en samlet værdi av kr. 173 537.00.

I Lier fandtes likeledes 2 stenbrudd, som i 1915 med en samlet arbejdsstyrke av 8 mand producerte henholdsvis 50 m.³ granit og 300 m.³ marmor til en samlet værdi av kr. 9 100.00.

I Nedre Eiker var der 9 stenbrudd med en samlet arbejdsstyrke av 88 mand, som i 1915 producerte 340 m.³ granit og 17 000 ton kalksten til en samlet værdi av kr. 62 500.00.

I Hole findes der paa østsiden av Holsfjord flere mindre stenbrudd hvorfra leveres stenheller, væsentlig til Kristiania. Værdien av produktionen i 1915 utgjorde kr. 2 100.00.

Av torvstrøeanlæg fandtes i 1915 følgende:

Herreder.	Antal anlæg.	Samlet arbejdsstyrke.	Det produceres værdi.
			Kr.
Hurum.....	2	4	1 560
Røyken.....	2	13	13 100
Lier.....	1	-	6 000
Sigdal.....	2	4	3 250
Hole.....	1	6	3 000
Aadal.....	1	1	150
Hol.....	1	-	100
Ytre Sandsvær.....	1	10	-
Amtet	11	38	27 160

7. Handel.

Antallet av landhandlerier (herunder indbefattet kooperative foreninger og lignende) var ved utgangen av 1915: 378. Herav var i Hurum 23, Røyken 17, Lier 34, Nedre Eiker 30, Haug 13, Bakke 6, Fiskum 4, Søndre Modum 19, Nordre Modum 38, Sigdal 11, Eggedal 3, Krødsherad 8, Norderhov 13, Haugsbygd 2, Lunner 8, Hole 17, Aadal 15, Nes og Flaa 20, Gol og Hemsedal 19, Aal 6, Hol 7, Ytre Sandsvær 14, Øvre Sandsvær 11, Flesberg 8, Rollag og Veggli 8, Nore 17 og Opdal 7.

Den samlede omsætning ved amtets samtlige landhandlerier utgjorde i 1915 kr. 13 199 612.00.

8. Skibsfart.

Skibsfarten har mindre betydning for amtets landdistrikt, hvis kyststrækning er forholdsvis liten.

Ved utgangen av 1915 utgjorde antallet av handelsfartøier som hadde

hjemme i amtets landdistrikt ifølge den av Sjøfartskontoret utgivne «Norges Handelsflaate 1915» kun 5, hvorav 2 seilfartøier, med en drægtighet av 1 448 netto registerton. Herav hadde det ene seilfartøi en drægtighet av 1 361 registerton.

Opgave over skibenes bemanning har ikke været at skaffe.

Ved utgangen av 1908 var det samlede antal fartøier 54 med en drægtighet av 1 340 ton og en besætning av 127 mand.

9. Andre næringsveier.

Baatbyggeri foregaar i Hurum, hvor der i 1915 fandtes 1 baatbyggeri, ved hvilket der forfærdigedes 20 motorbaater til en samlet værdi av kr. 10 000.00.

10. Kommunikationer.

Angaaende amtets veivæsen har overingeniøren for veivæsenet meddelt følgende:

«Veiers nedlæggelse og omklassifikation.

Den gamle hovedvei Brattebakke—Ødegaarden—Drøbaksund i Hurum er nedlagt som hovedvei, samtidig som strækningen Ødegaarden—Drøbaksund (1 270 m.) er gaat over til bygdevei.

Den forhen private vei fra Vikesund til Modums bad er optat som offentlig bygdevei.

Nye hovedveier

som er fuldført og overtat:

Brattebakke—Ødegaarden—Freiborg i Hurum	5.320 km.
(parcel av det hele anlæg Aaros—Freiborg, hvorav Aaros—Brattebakke gjenstaar).	
Mjøndal—Krokstadelv i Nedre Eiker	0.950 -
Haga—Sanden i Øvre Eiker	0.490 -
Vassbund—Gjeithus i Modum	2.000 -
Holsrud—Sønsteby bro	0.840 -
Øren—Spone bro	0.750 -
Væltå—Hørja bro i Sigdal	0.326 -
Flaagan—Hole - do.	8.150 -
Hesselbergbakken i Norderhov	0.350 -
Under Grøbrudberget i Aadal	0.360 -
Vei til Torpe jernbanestation i Aal	1.066 -
Aal jernbanestation—Sundre - do.	0.495 -
Hol bro—Helgeslaat bro med arm til Hol jernbanestation i Hol	7.908 -
Uleberg—Tuft i Ytre Sandsvær	8.340 -

Nye bygdeveier.

Herred.	Anlæg.	Længde	Kostende uten grund og gjærde.
		Km.	Kr.
Hurum	Freiborg—Filtvet	8.850	62 983
	Wittshus—Tofte	0.970	15 994
	Sagene—Liltvet	7.577	48 342
	Bogen—Volden	1.260	8 848
Røyken	Grodal—Askerdelet	1.127	6 498
	Sundby—Høvik—Nærnes	7.253	42 330
	Nærnes—Nærnestangen	0.656	12 635
	Slemmestad—Slemmestadbryggen	0.615	2 455
Lier	Svere—Tronstad—Skjeggerud—Hørte—Horn ¹	10.100	106 400
Øvre Eiker	Haugsand—Losmoen med bro	0.486	9 660
	Krekling—Kjennerud	1.500	9 650
Modum	Breivik—Nyhus med bro	1.835	38 165
	Glømme—Korsbøen med bro og arm til Braaten	6.480	95 300
	Bjerkerud—Hovet	0.900	3 100
	Til Simostrand med bro	3.655	31 035
	Under Ulhaugsberg	0.410	6 543
Sigdal	Grime bro—Grensdal med bro	0.830	10 020
Krødsherad	Herbrandsbraaten—Noresund	9.410	41 200
	Vei til Ørjenvik jernbanestation	1.565	11 760
Norderhov	Slaara—Aasa	2.000	17 088
	Ellingrud—Follum	0.580	5 638
	Hønefoss—Rundtom	2.050	9 027
	Verkens bro—Grindbakken	3.040	12 805
	Lajordbakken	0.300	1 626
Flaa	Buøen—Jorde	6.770	36 000
	Tollefsrud—Austvoll jernbanestation	0.595	4 150
	Gislerud—Kolsrud —	0.655	10 819
Nes	Sevre—Bergheim — med bro	1.174	29 679
Ytre Sandsvær.	Stenlag fra Vittingfoss og opover	1.700	5 750
	Volden—Ristvet	2.723	} 49 550
Øvre Sandsvær	Ristvet—Kløvstad	3.267	
	Muggerud—Sagvolden	2.760	15 800
	Skollenborg—Kjennerud	5.576	42 000
Tilsammen		98.669	802 850

¹ Parceller av Svere—Modumsdelet.

Broer.

Av større broer er i femaaret bygget:

Herred.	Broens navn.	Antal spænd.	Spændvidde. Meter.	Anmerkninger.
Nedre Eiker	Mjøndalen bro	{ 2	50.0	Kontinuerlig jernfagverk. Monierdække med tjærebeton. Landkar og pillarer av sten.
Øvre Eiker	Losmoen bro	{ 2	60.0	
Modum	Stryken bro	{ 4	6.0	{ Landkar av beton. Pæleverk av træ. Plankedække.
		{ 1	13.0	
	Simostrand bro	{ 1	20.65	Jernfagverksbro. Monierdække.
Sigdal	Hørje bro	{ 6	13—16	Jernbjelkebroer. —«—
		{ 1	55.0	Hængebro av jern med plankedække.
	Hørje bro	{ 1	16.5	Jernspragverk. Monierdække.
Krødsherad	Krøderen bro	{ 1	7.2	Jernbjelkebro. —«—
		{ 1	34	Jernfagverk. Monierdække.
	Rignes bro	{ 8	9—15 5	Jernbjelkebroer. —«—
Aal	Torpe bro	{ 1	21.0	Jernfagverksbro. Monierdække.
		{ 2	20.5 og 32.0	Hvælvbroer av sten.
	Aal bro	{ 1	12.0	Jernbjelkebro. Monierdække.
Hol	Kvislen bro	{ 2	32.0 og 18.0	Fagverksbroer av jern, stenpillar. Monierdække.
		{ 1	28.5	Stenhvælvbro.

Desuten er flere mindre broer opført og ældre saadanne ombygget med utskiftning av træbrodække med monierdække.

Veilængder.

Ved utgangen av aaret 1915 hadde Buskerud amt av offentlige veier:

Herred.	Hovedveier.	Bygdeveier.			Sum vei.	Herav vedlikeholdes		Vedlikeholdets kostende pr. km.
		Almindelige.	Rideveier			ved pengebidrag.	ved naturalarbeide.	
			Kjørbare.	Ikke kjørbare.				
	Km.	Km.	Km.	Km.	Km.	Km.	Km.	Kr.
Hurum	30.720.	33.430			64.150	64.150		351.86
Røyken	18.118	28.370			46.488	46.488		338.30
Lier	50.086	40.000			90.086	90.086		367.98
Nedre Eiker	10.808	9.332			20.140	20.140		300.60
Øvre Eiker	34.180	74.945	6.670		115.795	115.795		190.00
Modum	54.330	80.635			134.965	134.965		234.14
Sigdal	51.615	33.582	3.673	5.078	93.948	93.948		208.38
Krødsherad	40.300	41.351	8.840	6.592	97.083	97.083		213.46
Hole	36.850	23.804			60.654	44.700	15.954	243.16
Norderhov	70.345	62.998			133.343	133.343		187.75
Aadal	57.980	46.895			104.875	104.875		77.49
Flaa	37.550	9.430	5.700		52.680	52.680		160.36
Nes	29.311	15.795			45.106	13.460	31.646	143.10
Gol	36.025	8.120			44.145	44.145		70.48

Hemsedal	¹ 46.000				46.000	46.000		75.19
Aal	⁴ 35.100	29.538			64.638	64.638		85.40
Hol	27.258	22.925			50.183	50.183		94.25
Ytre Sandsvær	31.089	32.013			63.102	63.102		198.53
Øvre Sandsvær	³ 28.603	25.991			54.594	8.100	46.494	247.91
Flesberg	27.063	76.310	35.275	11.660	150.308	150.308		115.41
Rollag og Veggli	30.832	24.525	6.840	17.336	79.533	79.533		180.35
Nore	27.024	20.935	7.267	60.483	115.709	115.709		153.06
Opdal	² 52.945	7.355	1.880	10.361	72.541	72.541		64.84
	864.132	748.279	76.145	111.510	1 800.066	1 705.972	94.094	189.06
Gj. Drammen by	5.025				5.025	} Gjennemgangsveier.		
- Kongsberg by	18.900	13.700			32.600			
- Hønefoss by	2.610				2.610			
	890.667	761.979	76.145	111.510	1 840.301			

¹ Herav vedlikeholdes 26.830 km. av Staten.

² - — 9.230 - - —

³ - — 8.100 - - amtskommunen.

⁴ - ligger 8.040 - inden Hol, men vedlikeholdes av Aal.

Oversigt over amtsveikassens budgetter 1911—1915.

A a r.	Anlæg og omlægning av hovedveier og opførelse av broer.	Vedlikehold av hovedveier og broer.	Vintervei- arbeide.	Bidrag til herreder til anlæg eller omlægning av bygdeveier og broer.	Lønninger.	Andre utgifter ved veivæsenets bestyrelse.	Færgewæsenet.	Andre utgifter.	Sum.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
1911.....	22 541.48	51 134.49	799.00	29 025.96	5 200.00	3 410.00	500.00	933.97	113 544.90
1912.....	20 839.80	62 460.92	799.00	35 102.31	6 033.33	3 360.00	500.00	659.94	129 755.30
1913.....	18 942.06	62 302.60	799.00	36 001.38	6 338.89	3 160.00	500.00	2 048.16	130 092.09
1914.....	16 183.16	62 492.60	1 200.00	52 067.63	6 700.00	3 160.00	550.00	1 749.25	144 102.14
1915.....	14 324.00	60 703.60	800.00	56 234.90	6 855.56	3 160.00	925.00	1 800.14	144 803.20
Sum	92 830.50	299 094.21	4 397.00	208 432.18	31 127.78	16 250.00	2 975.00	7 191.46	662 298.13
Gjennemsnit pr. aar	18 566.10	59 818.84	879.40	41 686.44	6 225.56	3 250.00	595.00	1 438.30	132 459.63

Veivedlikehold.

Ved utgangen av 1915 var følgende antal veivogtere ansat:

Herred.	Veistrækning.	Veivogtere.		Veilængde.	Aarlig løn.	Anmerkning.
		Tidligere ansat.	Ansatt i fem-aaret.			
				Km.	Kr.	
Hurum	Samtlige veier	4	2	63.5	950.00	Intet naturalarbeide.
Røyken	Do. do.	4	1	49.0	900.00	Do.
Lier	Do. do.	6	4	88.8	1000.00	Do.
Nedre Eiker.	Do. do.	2	-	20.1	1300.00	Do.
Øvre Eiker..	Do. do.	10	-	116.3		Kr. 3.50 pr. dag. Intet naturalarbeide.
					2 veivogt. à	
Modum	Do. do.	12	-	131.8	1100.00	Resten kr. 4.50 pr. dag. Intet naturalarbeide.
Sigdal	Do. do.	2	6	94.0		Kr. 3.25 pr. dag. Intet naturalarbeide.
Krødsherad .	Do. do.	7	1	97.1		Kr. 3.50 pr. dag. Intet naturalarbeide.
Hole	Nesbro—Bærum og Lierdelet	1	-		720.00	Fri bolig, alt av amtet, kr. 3.00 pr. dag. Intet naturalarbeide.
	Alle de øvrige veier	4	-	44.7		
Norderhov ..	Samtlige veier	10	2	133.3		Kr. 4.00 pr. dag. Intet naturalarbeide.
Aadal	Do. do.	9	-	104.9		Kr. 3.50 pr. dag, veivogterne tjenstgjør kun om sommeren, om vinteren pligtarbeide mot fortsat betaling.
Flaa	Do. do.	4	1	52.6		Kr. 3.00 pr. dag. Intet naturalarbeide.
Nes	Bygdeveien Nes—Rukke...	-	2	13.5		Kr. 3.00 pr. dag.
Gol	Samtlige veier	4	1	44.2		Kr. 2.75 à 3.50 pr. dag. Intet naturalarbeide.
Hemsedal...	Do. do.	-	3	19.1		Kr. 2.50 à 3.50 pr. dag. Intet naturalarbeide.
Aal	Do. do.	-	7	56.1	250.00 à 300.00	Intet naturalarbeide.
Hol	Do. do.	6	5	* 58.2		Kr. 3.00 pr. dag. Intet naturalarbeide.
Y. Sandsvær	Do. do.	6	-	62.6		Do.
Ø. Sandsvær	Saatvet—Jordbruk, ny arm.	1	-	10.9	450.00	For amtets regning. } Ellers naturalarbeide.
	Meheiaveien	-	1	8.1	700.00	
Flesberg	Samtlige veier	2	10	150.3		Kr. 3.00 à 3.50 pr. dag. Om mangel paa leiet hjælp, da pligtarbeide mot fast betaling.
Rollag og Veggli...	Do. do.	3	3	79.5		Kr. 3.50 pr. dag. Intet naturalarbeide.
Nore	Do. do.	-	5	115.7		Kr. 3.50 à 4.00 pr. dag. Intet naturalarbeide.
Opdal	Statens vei Aasberg—Bryplads	1	-	9.2	450.00	Av stat for 4½ mdrs sommerarbeide.
	Øvrige veier	-	5	63.3		Kr. 3.00 pr. dag. Intet naturalarbeide.
	(* senere reducert antallet)	98	59			

Jernbaner. Der er i femaaret ikke aapnet nogen ny jernbane inden amtet. Længden av baner i drift var derfor den samme ved utgangen av 1915 som ved utgangen av 1910, nemlig 396 km., saaledes fordelt: Drammen—Randsfjordbanen 89 km., sidelinjen Hoksund—Kongsberg 28 km., sidelinjen Vikersund—Krøderen 26 km., Kristiania—Drammensbanen, strækningen inden Buskerud 24 km., samt endelig 203 km. av Kristiania—Bergensbanen, ialt 370 km. statsbaner, hvortil kommer 26 km. privatbaner, nemlig Lierbanen, som fører fra Lier station paa Kristiania—Drammensbanen til Holsfjord (21 km.), og 5 km. av Holmestrand—Vittingfossbanen.

Dampskibe til befordring av passagerer og gods findes paa indsjøene Tyrifjord, Sperillen, Krøderen og Ekern.

Telegraf og telefon. Inden amtets landdistrikt fandtes ved utgangen av 1915 40 jernbanetelegrafstationer og 40 rikstelefonstationer mot ved utgangen av 1910 henholdsvis 34 og 24.

Post. Inden amtets landdistrikt var der ved utgangen av 1915 90 postanstalter, mot ved utgangen av 1910 88.

Turisttrafikken har i femaaret hat betydelig fremgang.

II. Kommunal husholdning.

Ekstraordinært er kommet til indtægt:

Tilbakebetalt av de hallingdalske herreder amtskommunens forskud for grund m. v. til Bergensbanen, tilsammen.....	kr.	82 772.03
Odelssløsningssum for gaarden Tandberg i Norderhov.....	«	19 681.32
Amtskommunens andel av brændevinssamlagenes overskud i 1910 —1914, tilsammen	«	72 222.02
Renter av de til oprettelse av kur- og pleiehjem for tuberkuløse avsatte midler	«	7 332.60
Øvre Sandsvær herredsbidrag til Sørlandsbanen, 1ste termin ...	«	100.00
Laan av Oplysningsvæsenets Fond, optat i 1912 til dækkelse av utgiftene ved bebyggelse av landbruksskolegaarden samt anskaffelse av besætning og inventar til samme	«	250 000.00
Midlertidig laan i Drammens Sparebank.....	«	125 000.00
	Tilsammen	kr. 557 107.97

Ekstraordinært er kommet til utgift:

Forskutte jernbanebidrag for de hallingdalske herreder.....	«	79 386.01
Rest paa kjøpesummen for gaarden Tandberg samt utgifter ved overodelstakst.....	«	3 896.83
Byggearbeider paa landbruksskolen, anskaffelser til samme av forskjellig art, utgifter til gaardens drift, skatter, renter av pantegjæld m. v.....	«	294 078.51

Overføres kr. 377 361.35

(Se side 43.)

A m t s k o m m u n e n s o r d i n æ r e i n d t æ g t e r h a r e f t e r r e g n s k a p e n e u t g j o r t i h v e r t a v e f t e r n æ v n t e a a r :

A a r.	Utlignet eiendoms- skat paa de matri- kulerte eiendomme.		Utlignet eiendoms- skat paa verker og bruk.		Fordelt paa herreder i henhold til landsskatte- lovens § 3.	Indtægter av jernbaneaktier og renter.	Bidrag av Staten eller offentlige fond til det alminde- lige skolevæsen og landbruks- væsen.	Refusion av Staten, kom- muner eller andre.	Andre indtægter.	Tilsammen.
	Ialt	Pr. skyld- mark.	Ialt	Pr. skyld- mark.						
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
$\frac{1}{1}$ 1911— $\frac{30}{100}$ 1912..	259 531.20	7.20	-	-	60 000.00	9 188.15	297 115.61	107 844.15	10 350.79	744 029.90
1912—1913.....	259 510.60	7.20	-	-	100 000.00	6 705.92	171 584.79	53 400.93	6 132.49	597 334.73
1913—1914.....	241 453.86	6.70	15 980.66	1.00	118 000.00	7 726.17	207 513.35	75 390.41	3 291.73	669 356.18
1914—1915.....	223 359.08	6.20	32 509.60	2.00	135 573.67	4 493.82	235 929.92	71 634.89	10 904.99	714 405.97
$\frac{1}{1}$ 1911— $\frac{30}{100}$ 1915..	983 854.74	-	48 490.26	-	413 573.67	28 114.06	912 143.67	308 270.38	30 680.00	2 725 126.78
1911—1915 gjen- nemsnitlig pr. aar	245 963.68	6.82	24 245.13	1.50	103 393.42	7 028.51	228 035.92	77 067.59	7 670.00	681 281.69

Amtskommunens ordinære udgifter har efter regnskapene i de samme aar utgjort:

Aar.	Amtsting, amts- utvalg og amts- revision.	Rets- og politi- væsen. Fængsels- væsen.	Vei- væsen.	Færge- væsen og skyss- væsen.	Sundhets- og medicinal- væsen.	Skole- væsen.	Abnorm- skole- væsen.	Landbruks- væsen.	Veteri- nær- væsen.	Præmier for fældte rovdyr.	Renter og avdrag av laan.	Andre udgifter.	Tilsammen.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
$\frac{1}{2}$ 1911— $\frac{30}{6}$ 1912	10 458.51	16 590.52	172 075.88	10 210.09	148 377.88	265 129.47	17 822.67	80 831.33	18 084.80	7 449.50	36 634.90	4 417.05	788 082.60
1912—1913..	7 887.32	7 636.56	138 844.69	5 564.87	97 837.71	195 987.16	11 329.69	73 942.76	12 067.80	5 746.00	30 775.66	3 786.89	591 407.11
1913—1914..	6 042.42	11 503.48	167 397.84	5 893.44	110 712.28	221 465.53	12 548.60	80 787.17	11 909.08	5 086.00	37 813.66	8 263.25	679 422.75
1914—1915..	7 421.14	12 869.00	180 765.05	6 649.23	118 629.38	248 309.99	12 412.17	92 121.30	11 944.75	4 031.00	41 057.65	3 439.60	739 650.26
$\frac{1}{2}$ 1911— $\frac{30}{6}$ 1915	31 809.39	48 599.56	659 083.46	28 317.63	475 557.25	930 892.15	54 113.13	327 682.56	54 006.43	22 312.50	146 281.87	19 906.79	2 798 562.72
1911—1915 gjennemsnit- lig pr. aar	7 952.35	12 149.89	164 770.86	7 079.41	118 889.31	232 723.04	13 528.28	81 920.64	13 501.61	5 578.12	36 570.47	4 976.70	699 640.68

Amtskommunens ordinære udgifter har saaledes i perioden oversteget de ordinære indtægter med kr. 73 435.94.

Overført kr. 377 361.35

Bevilgede bidrag til avholdssaken av amtskommunens andel i brændevinssamlagenes overskud i 1909—1913.....	«	3 300.00
Bevilgede bidrag av fondet til opprettelse av kur- og pleiehjem for tuberkuløse	«	18 849.61
Distriktsbidrag til Kristiania—Drammensbanens ombygning	«	21 972.30
Bidrag til de skadelidte ved jordras paa Øvre Eiker.....	«	5 000.00
Utgifter ved deltagelse i jubilæumsutstillingen 1914.....	«	31 300.00
Distriktsbidrag til Sørlandsbanen, 1ste termin	«	2 100.00
Indvielsesfest paa Buskerud landbruksskole.....	«	1 549.41
Godtgjørelse til byggekomiteen for skolen.....	«	1 000.00

Tilsammen kr. 462 432.67

Amtskommunens ekstraordinære inntægter har saaledes i femaaret overskredet de ekstraordinære utgifter med kr. 94 675.30.

A m t s k o m m u n e n s b e h o l d n i n g er i femaaret ialt forøket med kr. 21 239.46. Den utgjorde ved utgangen av 1910 kr. 227 374.47¹ og ved utgangen av budgjetaaret 1914—1915 kr. 248 613.93.

A m t s k o m m u n e n s g j æ l d var ved utgangen av 1910 kr. 351 800.00. Den er i femaaret formindsket ved avdrag til samlet beløp kr. 43 050.00, men forøket ved optat laan i Opplysningsvesenets Fond, kr. 250 000.00 og ved optat midlertidig laan i Drammens Sparebank, kr. 125 000.00, saaledes at den ved utgangen av budgjetaaret 1914—1915 utgjorde kr. 683 750.00.

A m t s k o m m u n e n s a k t i v a utgjorde ved utgangen av 1910, naar de jernbaneaktier hvorav amtskommunen var eier opføres med deres paalydende beløp, kr. 550 840.61, nemlig fængselsbygninger til værdi kr. 137 502.00, avsat fond til bygning av sykehus kr. 18 838.61, aktier i Drammen—Randsfjordbanen til paalydende beløp kr. 200 000.00, aktier i Holmestrand—Vittingfossbanen til paalydende beløp kr. 10 000.00, aktier i Lierbanen til paalydende beløp kr. 57 500.00, gaarden Tandberg i Norderhov til anslaat værdi kr. 27 000.00 og Buskerud hovedgaard i Modum til anslaat værdi kr. 100 000.00. Ved utgangen av budgetterminen 1914—1915 utgjorde aktivene paa samme maate beregnet kr. 828 645.50 eller kr. 277 804.89 mere, idet sykehusfondet ved tillæg av renter var steget til kr. 23 643.50, likesom værdien av Buskerud hovedgaard med bebyggelse og besætning ved utgangen av budgetterminen 1914—1915 hadde en antagelig værdi av kr. 400 000.00, mens paa den anden side eiendommen Tandberg var gaat ut av amtskommunens eie. Da imidlertid de ovennævnte jernbaneaktier til samlet paalydende beløp kr. 267 500.00 antagelig ikke kunde ansættes til en høiere værdi end kr. 110 000.00, skulde den virkelige værdi av amtskommunens aktier ved utgangen

¹ I femaarsberetningen for 1906—1910 er beholdningen ved utgangen av 1910 opgit til kr. 205 187.86, idet kr. 22 186.61 avsat til et fond til opprettelse av kur- og pleiehjem for tuberkuløse urettelig er ført til utgift.

av budgjetterminden 1914—1915 kun utgjøre kr. 693 332.11. Derhos var der til et fond til opprettelse av kur- og pleiehjem for tuberkuløse avsat kr. 94 407.49, hvilket beløp imidlertid er tat med under beholdningen.

12. Arbeiderforhold.

Til belysning av arbeidslønningene i 1915 hitsættes følgende tabel:

Dagløn.	Buskerud fogderi.	Ringerike fogderi.	Hallingdals fogderi.	Numedal og Sandsvær fogderi.	Amtet.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
A. Husmænd paa egen kost:					
Sommer	2.50	2.87	-	2.20	2.52
Vinter	1.95	2.75	-	2.00	2.23
Paa husbondens kost:					
Sommer	1.33	1.80	-	2.10	1.74
Vinter	1.03	1.67	-	1.50	1.40
B. Almindelige dagarbeidere, mænd, paa egen kost:					
Sommer	3.84	3.50	3.87	3.97	3.79
Vinter	3.53	3.20	2.62	3.50	3.21
Paa husbondens kost:					
Sommer	2.69	2.45	2.67	2.90	2.68
Vinter	2.23	2.16	1.81	2.40	2.15
C. Almindelige dagarbeidere, kvin- der, paa egen kost:					
Sommer	2.28	2.15	2.27	1.70	2.10
Vinter	1.97	1.96	1.76	1.75	1.86
Paa husbondens kost:					
Sommer	1.50	1.30	1.37	1.33	1.37
Vinter	1.16	1.15	0.94	1.09	1.08
Aarsløn for tjenestegutter, foruten kost og logi	450	486	375	400	428
Do. for tjenestejenter, foruten kost og logi	278	273	247	295	273

Ved at sammenholde denne tabel med den for 1910 viser det sig at arbeids-lønningene gjennomgaaende er steget ganske betydelig. Den almindelige dag-arbeiders gjennomsnittlige dagløn er saaledes gaat op fra kr. 3.05 til kr. 3.79 om sommeren og fra kr. 2.34 til kr. 3.21 om vinteren. For kvinder er daglønnen om sommeren steget fra kr. 1.78 til kr. 2.10 og om vinteren fra kr. 1.78 til kr. 1.86.

Tjenestegutters og tjenestejenters aarsløn er for amtet steget henholdsvis fra kr. 335.00 til kr. 428.00 og fra kr. 199.00 til kr. 273.00.

Den høieste opgivne dagløn om sommeren for almindelige dagarbeidere (mænd) paa egen kost er kr. 5.00, som betaltes i Øvre Sandsvær, dernæst kommer Fiskum med kr. 4.50. Den laveste opgivne dagløn er kr. 3.00, som betaltes i Norderhov og Opdal. Den høieste aarsløn for tjenestegutter betaltes i Haug, nemlig med kr. 600.00, dernæst kommer Hurum, Bakke, S. Modum, Sigdal, Haugsbygd, Lunner, Aadal og Flesberg med kr. 500.00. Den laveste løn for tjenestegutter er opgit fra Aal og Opdal, nemlig kr. 300.00.

Den høieste aarsløn for tjenestejenter betaltes i Flesberg med kr. 400.00, dernæst kommer Haug med kr. 350.00. Den laveste løn er opgit fra Opdal, nemlig kr. 200.00.

For tømmerhuggere har kr. 4.00 til kr. 5.00 pr. dag været det almindeligste. Kr. 5.00 har været betalt i Hurum, Røyken, Lier, Fiskum, Sigdal, Hole, Rollag og Veggli samt Opdal, mens kr. 4.00 og kr. 4.50 har været betalt i Bakke, Søndre Modum, Nordre Modum, Eggedal, Norderhov, Haugsbygd, Lunner, Nes, Flaa, Gol, Hemsedal, Ytre Sandsvær, Øvre Sandsvær, Flesberg og Nore. I Aadal har i almindelighet været betalt kr. 6.00, mens på den anden side kr. 3.00 har været den almindelige betaling i Aal og Hol.

For tømmerkjørere med hest har der været betalt fra kr. 5.00 pr. dag i Krødsherad og Aal op til kr. 8.00 pr. dag i Nedre Eiker, Fiskum, Norderhov, Aadal, Nes, Flaa, Flesberg, Rollag og Veggli samt Opdal.

For tømmerkjørere uten hest har kr. 3.50 à kr. 4.00 været den almindelige dagløn, men der har været betalt op til kr. 5.00 i Nedre Eiker og ned til kr. 2.00 i Sigdal.

Elvefløternes dagløn har i almindelighet været fra kr. 4.00 til kr. 5.00, men i Haugsbygd og Fiskum kr. 6.00, træsliperarbeidernes dagløn har i almindelighet været kr. 4.00 à kr. 4.50, op til kr. 5.00 i Hurum, men kun kr. 3.50 i Norderhov, Haugsbygd og Aadal; sagbruksarbeidernes kr. 4.00 à kr. 4.50 op til kr. 5.50 i Haugsbygd, men helt ned til kr. 3.00 i Aal; papirfabrikarbeidernes kr. 4.00 à kr. 4.50, cellulosearbeidernes kr. 4.00 à kr. 4.50, høvleriarbeidernes fra kr. 3.00 i Aal til kr. 6.00 i Haugsbygd; møllearbeidernes kr. 3.50 à kr. 4.00; teglverksarbeidernes fra kr. 3.00 i Sigdal til kr. 6.00 i Nedre Eiker; cement-fabrikarbeidernes kr. 4.50; isarbeidernes kr. 5.00; spinderi- og væveriarbeidernes, mænd kr. 4.00 à kr. 4.50, kvinder kr. 2.00 à kr. 3.00 og hustømmermænds fra kr. 3.60 i Aal op til kr. 7.00 i Aadal.

13. Slutning.

Man hitsætter en opgave over de i femaaret tinglæste og avlæste panteheftelser, eksekutioner, utpantninger og tvangsauktioner over fast gods og løsøre, idet man til sammenligning tar med de tilsvarende tal for 1906—1910.

		1906—1910.	1911—1915.
Tinglæste panteheftelser	antal	9 469	9 835
	beløb	Kr. 46 301 973	Kr. 53 101 581
Avlæste do.	antal	5 977	5 491
	beløb	Kr. 19 335 461	Kr. 17 267 461
Eksekutioner	antal	2 434	3 635
	beløb	Kr. 865 963	Kr. 1 533 227
Utpantninger	antal	27 939	35 803
	beløb	Kr. 806 033	Kr. 1 087 323
Tvangsauktioner over fast gods	antal	168	412
	beløb	Kr. 925 671	Kr. 2 240 033
Do. over løsøre	antal	122	76
	beløb	Kr. 93 544	Kr. 86 398

Av denne opgave vil det sees at pantegjælden er steget med henimot 36 millioner kr., og at antallet av tinglæste heftelser er 366 flere og beløpet henved 7 millioner større end i foregaaende femaar, mens samtidig antallet av avlæste panteheftelser er gaat ned med 486, og det avlæste beløb er omkring 2 millioner mindre.

Av eksekutioner er der foretat 1 201 flere og for et beløb som er omkring kr. 700 000.00 større end i forrige femaar. Antallet av utpantninger saavelsom det beløb for hvilket utpantningene er avholdt er likeledes steget betydelig. For utpantningenes vedkommende maa forøvrig bemerkes at utpantning for kommuneskatter i flere distrikter ikke avholdes av lensmændene, men av kommunekasserere eller andre dertil beskikkede mænd, og at der over de av disse foretagne utpantninger delvis mangler opgave.

Antallet av tvangsauktioner over fast eiendom er gaat ganske betydelig op, og det samme gjælder det beløb som de angaar. Derimot er antallet av tvangsauktioner over løsøre noget mindre, likesom ogsaa det beløb som de angaar er gaat noget ned.

Konkursenes antal inden amtets landdistrikt var i 1911: 5, i 1912: 9, i 1913: 11, i 1914: 13 og i 1915: 22. Det samlede antal konkurser i femaarsperioden var saaledes 60 mot 41 i forrige periode.

De av overformynderiene forvaltede midler har utgjort:

A a r.	Antal myndlinger ved aarets utgang.	De ved aarets utgang indestaaende midlers totalsum.	I aarets løp:		
			Indkomne midlers totalsum.	Utgaaet:	
				Myndlingenes antal.	Midlenes totalsum.
		Kr.	Kr.		Kr.
1911.....	819	2 063 016	274 498	88	164 191
1912.....	856	2 538 803	350 391	91	149 299
1913.....	899	2 592 248	289 726	81	325 399
1914.....	930	2 706 137	305 307	99	204 667
1915.....	912	2 471 852	135 863	147	359 680

I landdistriktene virket ved utgangen av 1915 22 autoriserte sparebanker eller 1 mere end ved utgangen av forrige femaar, idet Nedre Ekers Sparebank er kommet til. Ved aarets utgang hadde disse banker en samlet forvaltningskapital av kr. 28 878 930.00, hvorav kr. 2 863 081.00 utgjorde bankenes formue. Ved utgangen av forrige femaar var formuen kr. 2 072 977.00, saaledes at den i femaarsperioden er forøket med kr. 790 104.00. Ved utgangen av 1915 utgjorde indskyternes tilgodehavende kr. 25 958 412.00 mot kr. 18 062 557.00 ved utgangen av 1910 eller en forøkelse i femaaret av kr. 7 895 855.00. I almen-nyttige eiemed blev i 1915 utdelt kr. 44 253.00 mot kr. 32 631.00 i 1910.

Av brandforsikringsindretninger var der ved utgangen av 1915 12, nemlig: Røyken, Lier, Modum, Sigdal, Aadal, Hallingdal (i Aal), Hemsedal, Gol, Hol, Flesberg, Rollag og Veggli samt Nore og Opdal. I femaaret er kommet til: Aadal, Hemsedal, Gol og Flesberg.

Forsikringssum pr. 31 december 1915:

Røyken	kr. 1 105 950.00
Lier	« 83 092 960.00
Modum	« 11 722 293.00
Sigdal	« 9 505 475.00
Aadal	« 1 218 100.00
Hemsedal	« 798 680.00
Gol	« 1 055 687.00
Hallingdal	« 2 677 680.00
Hol	« 1 468 322.00
Flesberg	« 1 918 320.00
Rollag og Veggli	« 1 858 335.00
Nore og Opdal	« 3 327 641.00

Av kreaturforsikringsindretninger var der ved utgangen av 1915 9, nemlig: Røyken, Lier, Mjøndal (i Nedre Eiker), Hol, Lyngdal, Flesberg, Svene (samtlige 3 i Flesberg), Nore samt Opdal. Nye tilkomne i femaaret er Lier Hol og Nore.

Forsikringssum pr. 31 december 1915:

Røyken	kr. 117 255.00
Lier	« 50 000.00
Mjøndal	« 40 000.00
Hol	« 201 709.00
Lyngdal	« 63 751.00
Flesberg	« 81 336.00
Svene.....	« 44 122.00
Nore.....	« 57 355.00
Opdal.....	« 68 385.00

Det forløpne femaar maa i økonomisk henseende sies at ha været nogenlunde godt. Angaaende aaringene henvises til hvad der foran under avsnittet om jordbruk er anført om høstens utfald.

Landbruket har for det egentlige jordbruks vedkommende hat god fremgang. Prisene paa landmandsprodukter har været gode og stigende, men samtidig er ogsaa arbeidsprisene gaat op. Fæavlen har i femaarsperioden i det store og hele gaat jevnt og sikkert fremover.

Skibsfarten, som forøvrig kun har forsvindende betydning for amtets landdistrikt, hadde i periodens første aar en mindre god tid, men efter verdenskrigens utbrudd i 1914 steg fragtene sterkt.

Tømmerprisene har gjennemgaaende været høiere end i foregaaende femaarsperiode, og skogeiernes fortjeneste har været god. Utskibningen har derimot været av mindre omfang end tidligere.

Utførselen av træmasse og cellulose har været mindre end i foregaaende femaarsperiode, og træmasse- og cellulosefabrikkene har arbeidet under vanskelige forhold.

Ogsaa for papirfabrikkene har det været en vanskelig tid med smaa salgspriser.

B. Byene.

a) Drammen, b) Kongsberg, c) Hønefoss, d) Holmsbu.

For disses vedkommende henvises til medfølgende beretninger fra magistratene.

Buskerud amtmandsembede 8 august 1921.

Platou.

Beretning

om Drammens økonomiske tilstand i femaaret 1911—1915.

1. Territorium, bebyggelse, folkemængde.

Byens territorium er det samme som i forrige femaarsperiode. I 1913 blev der nedsat en komité til behandling av spørsmålet om byens utvidelse.

Bebyggelsen er gaat frem med 126 bygninger, hvorav 7 fabriksbygninger, bygning for folkebiblioteket, Fjeldheim og Brandengen skoler, tuberkulosehjem, kontorbygninger etc. Desuten en række skur og andre uthus. Den væsentlige boligbebyggelse fandt sted paa Frydenberg og i Fjeldsbyen samt paa Hamborgstrøm.

Av ildebrande er der i femaaret indtruffet 123, nemlig:

I 1911.....	23
- 1912.....	23
- 1913.....	27
- 1914.....	33
- 1915.....	17

Ingen av disse har været av nogen større betydning. De vigtigste var:

31 juli 1912: Brand i Forenede Papirfabrikker paa Grønland, hvor maskinhallen blev totalt ødelagt.

2 februar 1914: Brand i Grønland nr. 101, Sundhaugen, hvor uthus og fløibygning totalt nedbrændte og hovedbygningen betydelig skadedes.

9 februar 1915: Trævarefabrikken «Fram» delvis nedbrændt.

Assuransesummen for de i brandkassen forsikrede bygninger utgjorde:

For aaret 1911.....	kr. 31 269 020
« — 1912.....	« 32 077 940
« — 1913	« 33 167 360
« — 1914.....	« 34 598 750
« — 1915.....	« 35 603 120

Antal brand-nr. ved femaarets utgang:

Bragernes.....	1 249
Strømsø og Tangen	1 118
Tils.	2 367

Indbyggerantallet var pr. 1 november 1914 25 471, pr 1 november 1915 25 275. Det gjennemsnitlige aarlige antal av fødsler og dødsfald i byens 3 menigheter har i femaaret stillet sig saaledes:

a) Bragernes.....	317 fødsler — 180 døde
b) Strømsø	239 — 118 «
c) Tangen.....	66 — 30 «

2. Handel.

Man hitsætter følgende opgaver fra trælasthandlerdirektionen forsaavidt trælasthandelen angaar:

De fremfløtede kvanta tømmer:

	1911.	1912.	1913.	1914.	1915.	Sum.
	Tylter.	Tylter.	Tylter.	Tylter.	Tylter.	Tylter.
a) Under fællesfløtningens administration:						
1. Opflaatet ved Stenberg av skurlast	98 252	80 041	61 403	74 572	66 561	380 829
Celluloselast og slipelast	83 236	172 632	156 826	152 893	133 696	699 283
Krabaslast	2 134	997	2 570	2 171	2 452	10 324
2. Indtak til de forskjellige bruk ovenfor Stenberg:						
Cellulose- og slipetømmer	226 653	274 166	337 494	356 298	204 462	1 399 073
Skurlast	-	2 290	2 806	1 883	3 108	10 087
b) Utenfor fællesfløtningen:						
1. Til sliperier og cellulosefabrikker i oplandet	26 884	40 780	32 953	36 056	26 219	162 892
2. Sagbruk i oplandet	8 700	8 200	8 600	8 400	8 200	42 100
3. I hovedelven fra Aamot og nedover samt i Vestfosselv	7 639	4 645	6 888	4 715	4 577	28 464
4. Over Vestfoss	7 046	12 044	9 080	11 105	11 719	50 994
5. Lier	2 000	2 000	4 000	3 000	3 000	14 000
6. Skoger	-	-	300	200	150	650
7. Drammensfjord	678	1 764	66	2 723	408	5 639
Tilsammen	463 222	599 559	622 986	654 016	464 552	2 804 335

Om engroshandelen i kolonial- og melvarer uttaler handesammeret bl. a.:

Kammeret har den opfatning at handelen i sin almindelighet gaar jevnt og sikkert fremover under krigen. Denne har lagt mange vanskeligheter iveien for importen, og paa grund av at Staten har grepet ind har sandsynligvis importens mængde været noget mindre, men paa grund av de høiere priser har totalbeløpet ganske visst øket endel.

Fortjenesten for kjøbmænd har paa grund av maksimalpriser været noksaa begrenset, men maa desuagtet paa grund av vareprisenenes stadige stigning ansees god. For importørene har fortjenesten været god, især de to sidste aar.

Omsætningen til landdistriktene for kjøbmænd er den almindelige, kanhænde litt mindre. Derimot er engroshandelen til landdistriktene den væsentligste eller mindst $\frac{2}{3}$ av omsætningen her.

Før krigens utbrudd var der en livlig import fra Tyskland av nævnte varer; siden har England, Holland, men for den allervæsentligste del Amerika været det land hvorfra importen er skedd.

Av erter, vikker og græsfrø var importen i 1911—1912—1913 omtrentlig som tidligere aar; derimot var der saa at si ingen import i 1914—1915 paa grund av utførselsforbud for de fleste europæiske lande.

Av melvarer og fôrmel var importen i tidsrummet 1911—1915 større end tidligere aar, spesielt for rug- og hvetemel.

Angaaende utførsel antar kammeret at for skur- og høvellast, træmasse og cellulose har eksporten været omtrentlig den samme som før, mens den for papirs vedkommende har været betydelig større.

Konkursenes og akkordforhandlingsboenes antal i femaaret var:

I 1911 konkursboer.....	9	—	akkordforhandlingsboer....	1
- 1912 —	8	—		0
- 1913 —	12	—		2
- 1914 —	6	—		6
- 1915 —	6	—		1

altsaa henholdsvis 41 og 10 mot 19 og 10 i forrige periode.

Toldintraderne utgjorde:

I 1911.....	kr. 1 902 607
- 1912.....	« 1 901 240
- 1913.....	« 1 869 185
- 1914.....	« 1 590 525
- 1915.....	« 1 432 609

Handelsborgerskap blev i femaaret løst av tilsammen 127.

Elevantallet ved Drammens handelsskole har været: 29, 28, 23, 28 og 33.

3. Skibsfart.

Efter den forrige depressionsperiode merket man hvert aar nogen fremgang, som rigtignok de første aar under verdenskrigen fik et tilbakeslag, men som i 1915 skjøt øket fart. Skipsrederiets utvikling skred i de første 2—3 aar av perioden jevnt og gradvis fremover, men i 1915 skedde der en fuldstændig omveltning av bedriften, og fragtene og dermed ogsaa skibsprisene steg enormt og gav anledning til den vildeste spekulation. Der dannedes en mængde nye aktieselskaper med meget store kapitaler, og de fleste av disse var solide og gav aktionærene et udmerket utbytte.

Mandskapshyrerne steg ogsaa jevnt opover, og der sørgedes mere og mere for mandskapets sikkerhet ved forbedring av alle slags redningsapparater og ved forsikringer o. s. v.

Ifølge Veritas' skibsregister bestod Drammens handelsflaate ved utgangen av hvert av de anførte aar av nedenanførte nettoregister tonnage.

I fortegnelsen er tat med alle i Drammen indregistrerte handelsfartøier over 100 ton, selv om endel av disse i virkeligheten disponeres fra nabosognene.

	Dampskibe.	Seilskibe.
1911... ..	31 261	40 206 net.reg.ton.
1912... ..	38 421	37 457 —
1913... ..	41 926	38 040 —
1914... ..	44 778	32 135 —
1915... ..	48 022	32 680 —

Hyrerne har gjennemsnitlig stillet sig som følger:

	Dampskibe.	Seilskibe.
	Kr.	Kr.
For styrmænd	200.00	190.00
« 2den styrmænd	127.00	122.00
« tømmermænd	95.00	110.00
« stuerter	126.00	118.00
« maskinmester	243.00	-
« 2den maskinmester	175.00	-
« fyrbøtere	79.00	-
« matroser	76.00	76.00
« letmatroser	56.00	56.00
« baatsmænd	90.00	90.00

Drammens jernstøperi og mek. verksteds avdeling for skibsbyggeri er nedlagt.

4. Haandverksdrift.

Perioden betegnes som middels god. Den gjennomsnittlige ukeløn for sven-
dene kan skjønsmæssig ansættes til kr. 29.00. Den tekniske aftenskole har været
søkt av følgende elevantal:

I 1911—1912 211, i 1912—1913 219, i 1913—1914 203, i 1914—1915
201 og i 1915—1916 217.

I forbindelse med den tekniske aftenskole var i drift en dagskole for malere.
Haandverksborgerskap blev løst av tilsammen 77 i femaaret.

5. Industriel virksomhet.

Følgende industrielle bedrifter har været i virksomhet i perioden:

9 damp-sager og høvlerier,	2 guld- og sølvvarefabrikker,
2 lut- og saapefabrikker,	6 trævarefabrikker,
2 brændevinsdestillationer,	2 meierier,
1 finlærfabrik,	3 kassefabrikker,
1 garveri,	7 mek. verksteder og støperier,
6 papirfabrikker,	1 dreierverksted,
2 skofabrikker,	3 ski- og snekkerverksteder,
2 tøffel- og trætøffelfabrikker,	2 baatbyggerier,
2 luefabrikker,	1 takpapfabrik,
1 redningsbøiefabrik,	3 vedhuggerier,
3 vaskerier og farverier,	1 hæljernfabrik,
5 bryggerier og mineralvandfabrikker,	1 tobakfabrik,
4 trikotagefabrikker,	1 kar- og tøndefabrik,
1 kabelfabrik,	3 møbelfabrikker,
6 boktrykkerier,	2 børstefabrikker,
6 vognfabrikker,	1 stenhuggeri,
1 mølle,	1 pølsemakeri,
1 smørfabrik,	1 teglverk,
1 sliperiforretning,	1 seilmakeri,
3 kaffebrænderier,	1 elektrisk installationsfabrik,
4 cykkelfabrikker og motorverksteder,	1 gullistefabrik.
1 litografisk officin,	

Byens 2 meierier har mottat følgende antal liter melk:

	Drammens meieri.	Skoger meieribolag.
I 1911.....	1 903 437	1 378 262
- 1912.....	1 948 256	1 331 887
- 1913.....	1 852 432	1 436 301
- 1914.....	1 897 625	1 475 412
- 1915.....	1 832 501	1 430 896
Tilsammen	9 434 251	7 052 758

6. Den kommunale administration, skatteforhold o. s. v.

Byens budget viste i femaaret følgende samlede utgifter:

	Kr.		Kr.
1911.....	1 400 000	1913—1914.....	1 982 638
1912.....	1 730 000	1914—1915.....	2 034 294
1. halvaar 1913	1 048 000	1915—1916.....	2 088 294

Det bemerkes at man 1 juli 1913 gik over til at la budgetterminen løpe fra 1 juli til 30 juni næstfølgende aar.

Bykassens indtægter fordelte sig saaledes:

A a r.	Skat paa fast eiendom.	Skat paa formue og næring.	Andre indtægter.
	Kr.	Kr.	Kr.
1911.....	160 000	764 700	475 300
1912.....	172 500	862 000	695 500
1. halvaar 1913.....	86 000	463 600	498 400
1913—1914	180 000	1 060 538	742 100
1914—1915	220 000	1 056 294	759 000
1915—1916	232 000	1 066 294	790 000

Byens faste gjæld, som ved utgangen av forrige femaar utgjorde kr. 4 160 045.00, androg ved utgangen av budgetaaret 1915—1916 til kr. 7 734 158.96. I 1912 blev optat et kommunelaan paa 6 mill. kroner, 4½ pct. rentebærende og amortisabelt i 40 aar. Ligningsvæsenet gir følgende oplysninger om skatteforholdene:

	Antagen formue.	Antagen indtægt.	Skatere	
			for indtægten.	for formuen.
	Kr.	Kr.	Pct.	Pro mille.
1911	37 225 900	11 665 840	11.14	2
1912	36 171 900	11 968 260	12.80	2
1. halvaar 1913	33 370 900	11 540 904	7.45	1
1913—1914	50 976 950	14 749 291	12.00	2
1914—1915	49 578 000	16 470 013	10.53	2
1915—1916	49 718 400	15 867 427	11.75	2.20

De faste eiendommers takstværdi stillet sig saaledes:

1911.....	kr. 32 457 720
1912.....	« 33 594 020
1913 — 1. halvaar	« 17 544 385
1913—1914.....	« 35 532 720
1914—1915.....	« 37 353 720

I 1915 blev byen delt i to ligningsdistrikter, ett for Bragernes og ett for Strømsø og Tangen.

Vei v æ s e n e t. I femaaret er oparbeidet 1890 l. m. nye makadamiserte gater, hvorhos 335 l. m. ældre gater er forsynet med ny brolægning.

Av nye kloakker er anlagt 5 465 l. m.

Vandverket. Der er anlagt 4 262 l. m. ny vandledning og 63 stk. brandkummer og hydranter.

600 l. m. gammel vandledning er oprenset.

Da vandforsyningen har været knap, saaledes at der i tørre aar maatte paa- bydes indskrænkning av forbruket, besluttet bystyret i 1915 for en pris av kr. 130 000.00 at indkjøpe A/S Vivelstad Mølles vandrettigheder i Vivelstad- vasdraget i Lier for derfra at overføre vand til Drammen. Arbeidet med over- føringen var endnu ikke paabegyndt ved femaarets avslutning.

Brandvæsenet. Brandkorpsets størrelse og organisation er uforandret.

Gasverket har i denne femaarsperiode ikke undergået væsentlige for- andringer.

Gasproduktionen er steget fra 827 679 til 933 251 kbm., altsaa med 105 572 kbm. eller 12.8 pct., og forbruket er steget fra 591 494 til 743 609 kbm. med 152 115 kbm. eller 25.7 pct. Utviklingen har gaat i den retning at gas til belysningsøiemed har maattet vike pladsen for elektricitet, mens til gjen- gjæld gas til andre øiemed, opvarmning, kokning og fabrikvirksomhet har fundet saa meget mere utstrakt anvendelse.

Drammens Elektricitetsverk hadde i 1912 2 vandkraftanlæg i drift, nemlig Gravfoss kraftanlæg i Drammenselv og Labro kraftanlæg i Nume- dalslaagen.

Gravfoss kraftanlæg var i 1911 utbygget for en vandføring av 47 m.³, som ved vandfaldets faldhøide 13.8 m. svarer til ca. 6 500 turbinhesterkræfter. I kraftstationen var der installert maskinaggregater paa tilsammen 8 000 HK.

Labro kraftanlæg blev indkjøpt av Labro træsliperi i 1911 for kr. 2 500 000.00 og blev overtat av elektricitetsverket i mars samme aar. Dette kraftanlæg var utbygget for utnyttelse av en mindstevandføring i Numedals- laagen av 8 m.³, som ved Labrofossens faldhøide 40 m. svarer til ca. 3 000 turbinhesterkræfter. I kraftstationen var der installert maskinaggregater paa til- sammen 6 000 HK.

I 1912 blev et dampkraftanlæg i Drammen fuldført. Det bestaar av 2 damp- turbinaggregater paa tilsammen 3 400 HK. med tilhørende kjele- og apparat- anlæg og blev bygget for bedre at kunne utnytte vandkraftanlæggene og for at ha et reserveanlæg for lys og smaaindustri.

Vinteren 1914—1915 blev Randsfjord regulert, og den gjennemsnitlige mini- mumsvandføring ved Gravfoss blev derved øket til 56 m.³ pr. sek., som svarer til ca. 7 750 turbinhesterkræfter.

I 1914 blev der av kommunen bevilget kr. 344 500.00 (tillægsbevilgning paa kr. 195 500,00 senere git) til ombygning av transformator- og apparatanlæg i Gravfoss kraftoverføringsanlæg. Spændingen paa fjernledningene vil ved ombygningen bli forhøiet fra 20 000 volt til 50 000 volt. Herved skal indvindes ca. 700 HK.

I aarene 1911—1915 er tilknytningen av lamper og motorer stadig øket, og fordelingsanlæggene har derfor efterhvert maattet utvides. Den samlede tilknytning i kw. var i 1911: 6 845.91, i 1915: kr. 11 220.66, konsumentenes antal var i 1911: 2 315, i 1915: 4 040.

Av arbeider ved havnen kan nævnes Svelvikstrømmens utdypning til en dybde av 8 m. under laveste vandstand og 50 m. bundbredde, hvilket arbeide var anslaat at koste kr. 360 000.00. I 1911 bevilgedes kr. 25 000.00 til anskaffelse av en 2.5 ton portalkran paa Toldbodkaien. Spørsmålet om ny bro over havnen i anledning av Kristiania—Drammenbanens ombygning blev fortsat drøftet av de kommunale autoriteter i perioden, uten at spørsmålet fandt sin løsning.

Byens faste eiendomme. Foruten nyerhvervelserne til elektricitetsverket foretok kommunen i perioden i femaarets løp flere eiendomskjøp, saaledes Øren gaard og skog samt Hotvet skog m. v. for en samlet kjøpesum av kr. 144 000.00, endvidere gr. nr. 120 og 122 paa N. Bragernes. Endel mindre tomter blev solgt til bebyggelse. — Boligspørsmålet blev behandlet av en kommunal komité, uten at kommunen besluttet sig for at bygge.

Om skolevæsenet kan meddeles følgende: Fra 1 april 1911 indførtes frit skolemateriel ved folkeskolen, og fra 1 mai s. a. er kommunal skoletandklinik opprettet. Skolebespisningen fortsattes paa samme maate som før med opskaaret brød i varm nysilet melk for trængende barn ved folkeskolen. I 1911 og 1912 blev bevilgning git til 2 nye folkeskolebygninger, Fjeldheim og Brandengen skoler, som blev tat i bruk ved skoleaarets begyndelse 1914. Bygningene er opført efter «enkeltsystemet» og koster henholdsvis kr. 523 000.00 og kr. 584 500.00, tomtene ikke medregnet. Med det økede antal klasseværelser er man helt gaat over til formiddagsundervisning.

Ved bystyrebeslutninger av 1912 og 1915 blev besluttet opprettet en kommunal middelskole med fri undervisning og frit skolemateriel, basert paa folkeskolens 7de klasse.

I 1912 besluttetdes sjømandsskolen gjenoprettet, og i 1915 blev den fornødne bevilgning git til igangssettelse av en kommunal husmorsskole. Væsentlig ved gaver fra Drammens Sparebank blev der i femaarets sidste periode opprettet et folkebibliotek, som er gaat over til kommunal administration, saaledes at bykassen utreder det fornødne til driften. Biblioteket har sit eget hus ved siden av sparebanken.

Fattigvæsenets utgifter og de fattiges antal stiller sig efter fattigvæsenets opgave saaledes:

A a r.	Samlede utgifter.	Antal personer.	Utgifter pr. person.	Herav utenbys.
	Kr.		Kr.	
1911	132 254.55	897	147.44	116
1912	143 187.71	875	163.64	108
1913	162 917.47	907	179.62	102
1914	172 031.03	988	174.12	107
1915 ...	178 533.37	932	191.56	109

I 1914 blev besluttet oprettet et kommunalt folkeregister.

Angaaende sundhetsvæsenet kan meddeles at der i 1911 blev gitt en tillægsbevilgning til ombygning av sykehuset, stor kr. 168 800.00, saaledes at der samlet blev bevilget kr. 392 800.00 til dette formaal. Endvidere besluttedes bygget egen bolig for overlægen. Et nyt apotek blev oprettet paa Øvre Brager-nes, og nye sundhetsvedtægter for byen blev vedtat. Et forslag om at nedsætte en komité til behandling av spersmaalet om kommunelønnede læger og jordmødre blev forkastet av bystyret.

I 1911 feiret byen hundreaarsjubilaum som kjøpstad og for sammenslutningen av Strømsø og Bragernes til en by.

7. Byens forhold forøvrig.

Om sundhetstilstanden indberetter stadsfysikus bl. a.:

I femaaret har de paa lægernes maanedslste opførte sygdomme været:

Epidemiske sygdomme:

1911.	1912.	1913.	1914.	1915.
4 122	4 725	3 835	5 002	4 382

Hertil kommer veneriske sygdomme:

91	108	83	65	116
----	-----	----	----	-----

Dødsfaldenes antal var:

295	374	374	325	313
-----	-----	-----	-----	-----

Levende fødte:

664	606	644	612	564
-----	-----	-----	-----	-----

Overskud av fødte:

369	232	270	287	251
-----	-----	-----	-----	-----

I sammenligning med de 2 foregaaende femaarsperioder stiller forholdet sig for fødte, døde og overskud av levende fødte gjennemsnitlig aarlig saaledes:

	1901—1905.	1906—1910.	1911—1915.
Levende fødte.....	710	638	618
Døde.....	335	339	336
Overskud.....	375	299	282

Fødslenes antal synker fremdeles, mens dødsfaldene holder sig omtrent uforandret.

Om ædruelighetstilstanden kan anføres følgende opgave over drukkenskapsarrestationene ved politikammeret:

1911.....	1 767
1912.....	2 333
1913.....	2 366
1914.....	1 774
1915.....	1 453

Avgiftene for utskjænkning og salg av øl og vin utgjorde:

For aaret 1911.....	kr. 10 770.00
« — 1912.....	« 13 420.00
« — 1913 — 1 halvaar.....	« 8 045.00
« — 1913—1914.....	« 14 920.00
« — 1914—1915.....	« 17 610 00

Tilsammen kr. 64 765.00

Brændevinssamlaget blev ved avstemning i 1913 nedvotert og op-hørte med sin virksomhet fra 1 januar 1914.

Omsætningen av faste eiendomme fremgaar av følgende opgave fra byfogden:

A a r.	Antal.	Beløp.
		Kr.
1911	276	2 277 200.93
1912	192	1 756 711.90
1913	176	1 596 048.62
1914	132	976 248.15
1915	161	1 420 529.61
Tilsammen	937	8 026 739.21

Det samlede antal var i forrige femaar 915 og den samlede værdi kr. 6 481 960.00.

Antal og beløb av tinglyste og avlyste pantedokumenter fremgaar av følgende opgave:

Tinglyste:

A a r.	Antal.	Beløb.
		Kr.
1911	472	1 659 754.63
1912	458	2 267 951.60
1913	403	2 119 909.56
1914	328	1 879 940.80
1915	340	1 917 904.31
Tilsammen	2 001	9 845 460.90

Avlyste:

1911	265	1 025 994.36
1912	250	993 914.55
1913	223	728 388.71
1914	190	608 170.96
1915	264	883 142.60
Tilsammen	1 192	4 239 611.18

Antal av eksekutioner for gjæld androg til:

A a r.	Antal.	Beløb for hvilket eksekvert.
		Kr.
1911	128	54 049.77
1912	126	52 537.21
1913	109	40 386.63
1914	97	76 184.77
1915	112	80 803.54
Tilsammen	572	303 961.92

Følgende opgave hitsættes angaaende tvangsauktioner og utpantninger:

Utpantninger ved skattefogden:

	Antal.
1911	3 469
1912	3 485
1913	4 333
1914	4 511
1915	2 369

Utpantninger ved underfogden:

A a r.	Antal.	Beløp.
		Kr.
1911	263	7 676.73
1912	258	13 720.30
1913	364	11 940.38
1914	404	16 047.40
1915	375	13 010.80
Tilsammen	1 664	62 395.61

Tvangsauktion over fast eiendom:

	Antal.
1911	7
1912	13
1913	10
1914	10
1915	9

Tvangsauktion over løsøre:

	Antal.
1911	31
1912	39
1913	28
1914	27
1915	36

Det bemerkes at nedgangen i 1915 i antallet av utpantninger hænger sammen med at utpantningene for brandkontingent helt bortfalt fra 1915. Jfr. lov nr. 3 av 3 juli 1914. I antallet av tvangsauktioner er — likesom i femaarsoppgaven til det Statistiske Centralbyraa — kun medregnet de auktioner hvor salg har fundet sted.

Om telefon- og telegrafekspeditionen kan oplyses: Ved rikstelegrafen blev ekspedert følgende antal telegrammer og samtaler:

Budgetaar.	Telegrammer.		Telefonsamtaler.	
	Avsendte.	Ankomne.	Utgaaende.	Indgaaende.
1910—1911	30 615	37 616	139 080	175 263
1911—1912	35 354	43 818	149 711	199 622
1912—1913	35 870	44 571	166 102	216 445
1913—1914	37 270	44 163	179 921	229 719
1914—1915	39 635	43 986	191 760	228 253

Drammens telefonanlæg meddeler følgende data:

A a r.	Antal apparater.	Samtaler.	Ledningers længde.
			km.
1911	1 693	3 929 700	3 409
1912	1 765	3 996 800	4 008
1913	1 940	4 180 000	5 431
1914	2 060	4 480 000	6 032
1915	2 201	4 950 000	6 088

Drammen magistrat, 6 august 1918.

R. Klingenberg.

Ø. Halmrast.

Beretning

om kjøpstaden Kongsbergs økonomiske tilstand i femaaret 1911—1915.

Byens territorium er ikke udvidet i femaaret, hvorimot indbyggertallet har været i jevn stigning.

Folkemængden utgjorde ifølge skattemandtallet:

I 1911	6 024
- 1912	6 059
- 1913	6 345
- 1914	6 729
- 1915	6 851

Det gjennemsnitlige antal fødsler og dødsfald utgjorde i femaaret henholdsvis 160 og 88.

Sundhetstilstanden har været god.

Den samlede formue utgjorde ifølge skatteligningen for 1911 kr. 5 121 000 og for 1915 kr. 7 711 100. Den samlede indtægt utgjorde ifølge de samme opgaver for 1911 og 1915 henholdsvis kr. 1 946 745 og kr. 2 859 180.

Skatøren var for 1911 kr. 10.9 pr. 100

og « 1915 « 10 « —

• Forsikringssummen for bygninger hersteds, forsaauidt forsikret i Norges Brandkasse, utgjorde ved utgangen av aaret 1911 kr. 5 203 620 og ved utgangen av 1915 kr. 6 473 190. Værdien av kommunens og private eiendomme utgjorde ved periodens begyndelse kr. 5 031 420 og ved slutningen kr. 7 347 757. Prisene paa faste eiendomme har været stigende.

Arbeidsbelægget ved de større fabrikker har været:

Ved Sølvverket:

1911	ca. 300 mand
1915	« 280 —

Ved Vaabenfabrikken:

1911	ca. 300 mand
1915	« 400 —

Angaaende Sølvverket kan bemerkes at den budgetterte produktion for 1914—1915, 11 000 kg., er større end nogen tidligere i verkets 290-årige bestaaen.

Ved Vaabenfabrikken har flere utvidelser fundet sted, hvorav her kan nævnes Mitraljøseverkestedets opførelse i 1914.

Veivæsenet og brandvæsenet har i femaaret ikke undergaat nogen større forandringer. Vandverkets ledningsnet er utvidet endel hver aar.

Det kommunale elektricitetsverk blev færdigbygget og tat i bruk høsten 1911. Byggesummen iberegnet indkjøpet av Nybrofoss (den nordre halvdel, Staten eier den søndre) beløp sig til kr. 512 000. Endel utvidelser har fundet sted hvert aar i femaaret. Ved utgangen av 1915 var bygge- og anskaffelsesværdien naadd op til kr. 620 000. Driftsindtægter og driftsutgifter (iberegnet renter og amortisation) beløp sig det første driftsaar til henholdsvis kr. 75 000 og kr. 63 000 og for 1915 til henholdsvis kr. 112 000 og kr. 67 000.

Sørlandsbanen har i perioden været under anlæg. I 1913 bevilget kommunen efter overenskomst med jernbanen et bidrag paa kr. 2 000 til en gangbro i forbindelse med jernbanebroen over Laagen.

Et pleiehjem for tuberkuløse blev tat i bruk i 1915. Det er bekostet opført av Kongsberg Sparebank. Byggesummen utgjør ca. kr. 40 000. Der er plads for 12 patienter. Det bestyres av Sanitetsforeningen her.

Kongsberg kommunale gamlehjem blev tat i bruk fra høsten 1915. Byggesummen beløp sig til ca. kr. 60 000, som er tilveiebragt dels ved kommunal bevilgning, dels ved bevilgning av Legatet til Kongsberg bys vel og dels ved privat bidrag. Hjemmets drift er overtat av kommunen. Der er plads til 38 pensionærer.

Fattigvæsenets utgifter utgjorde:

I 1911	kr. 38 300
- 1915	« 47 530

Ved folkeskolen var elevantallet:

I 1911	1 074
- 1915	1 107

Utgiftene til folkeskolen utgjorde for nævnte aar henholdsvis kr. 59 600 og kr. 73 800.

Ved middelskolen var elevantallet:

I 1911 (2det halvaar)	140
- 1915 — —	213

Utgiftene beløp sig til for nævnte aar henholdsvis kr. 22 300 og kr. 33 400.

Den tekniske aftenskoles elevantal har i femaaret hat saadan fremgang:

I 1911	50 elever
- 1912	72 —
- 1913	114 —
- 1914	118 —
- 1915	127 —

Kongsberg magistrat, 8 oktober 1917.

N. G. Berg.

Beretning

om kjøpstaden Hønefoss' økonomiske tilstand i femaaret 1911—1915.

Byens grænser har i den forløpne femaarsperiode ingen forandring undergaat. Byens folkemængde, som ved den sidste almindelige folketælling 10 december 1910 var 2 679, utgjorde efter skattemandtallet ved utgangen av 1915 2 717.

Som bidrag til belysning av folkemængdens bevægelse meddeles opgave over fødsler og dødsfald særskilt for aarene 1911—1915.

	Fødsler.	Dødsfald.
1911	57	29
1912	93	23
1913	62	41
1914	61	34
1915	55	40

Industrien har i den forløpne periode hat en jevn og rolig utvikling, tildels med gode tider, særlig i aarene 1914 og 1915, som gav godt utbytte, trods stadig stigende priser paa raamaterialer og arbeidslønninger. Nogen arbeidsstans av betydning har ikke fundet sted.

Om de enkelte industrielle bedrifter kan meddeles:

Hønefoss bruk, som indtil 1909 saa at si hadde 3 sliperier og derfor arbeidet med for stort mandskap, besluttet i dette aar at ombygge sliperiene, saa at alt maskineri og produktion blev samlet under ett tak. Denne ombygning blev færdig i 1911, og aarsproduktionen steg straks betydelig. Det gamle Ankerske træsliperi blev i 1912 ombygget til snekkerfabrik, nye maskiner blev indkjøpt og installert, saa at denne fabrik kan regnes for ny fra 1912. Samtidig med ombygning av sliperiet blev der anlagt en elektrisk kraftstation med 2 turbiner à 500 hestekræfter.

Bruket beskæftiger gjennemsnitlig 300 mand.

Hønefoss bryggeri har i femaarsperioden ikke undergaat nogen utvidelse. Der er montert et nyt fryseri i 1914, som har kostet ca. kr. 15 000, og som tjener til at avkjøle lagerkjeldere og gjærhus.

Bryggeriet har beskæftiget gjennemsnitlig 26 mand om sommeren og 14 mand om vinteren.

Hønefoss meieri er bygget i 1879 og blev tat i bruk i 1880. Meieriet har i tidenes løp gjennomgaat mange forandringer og utvidelser, men trods dette var meieriet ikke tidsmæssig, hvorhos lokalene og tomten ikke gav plads for utvidelse svarende til den stadig økende produktion. I generalforsamling 27 september 1913 blev det derfor besluttet at bygge et nyt meieri, hvilket blev færdig opført i 1914 og er beliggende ved Hønefoss jernbanestation — utenfor bygrænsen. Det gamle Hønefoss meieri, beliggende inden byen, er saaledes nedlagt i femaarsperioden, men er senere tat i bruk av norsk elektrisk apparatfabrik.

Indtil 1912 fik byen sin elektriske energi fra Veme elektricitetsverk ved Kvernvolden i Norderhov, hvilken kraft kommunen maatte leie.

Allerede før denne tid hadde man øinene oppe for ønskeligheten av at skaffe byen sit eget elektricitetsverk. Der blev nedsat en komité til utredning av spørsmålet, og 13 juli 1911 vedtok bystyret enstemmig komiteens indstilling, som gik ut paa at erhverve den fornødne grund til opdæmning av Damtjern ved Stubdal i Norderhov i 7.5 meters høide, men av saadan dimension at dammen ved mulig senere utvidelse av verket kan paabygges til 10 m. Kraftstation og vogterbolig besluttetes lagt ved Pjaaka. I kraftstationen installertes foreløbig 2 turbiner, hver paa 680 hestekræfter, med adgang til yderligere utvidelse med 2 turbiner. Kraften besluttetes overført til Hønefoss ved fjernledning i ret linje fra kraftstationen og til Støalandet nedenfor Trøttilsrud i Haugsbygd. Fra Støalandet blev undervandskabel lagt over til byen og op Sundgaten til transformatorboksene i byen.

Utbygningen var færdig i 1913, og verket blev da tat i bruk. Det var beregnet til at koste kr. 400 000, men der medgik ialt kr. 612 334.28.

Verkets elektriske spænding er i fjernledning mellem kraftstationen og byen 7 000 volt. Inden byen er spændingen 220 volt for motorer og 130 volt for lys.

Da verket var færdigbygget fik byen til disposition ca. 900 hestekræfter. Herav var 500 hestekræfter paa forhaand bortleiet til Hønefoss bruk, som kun

var pliktig til at bruke kraften i tiden fra midten av december til midten av april. Kraften benyttes — foruten til belysning — væsentlig til drift av motorer i smaaindustriens tjeneste — saaledes i slagterier, snekkerier, et vaskeri og et farveri.

Den omstændighet at Hønefoss er beliggende i et stort og rikt distrikt med udmerkede kommunikationer spiller selvfølgelig en stor rolle for handelens omsætningsmuligheter og utvikling. Handelen har i femaarsperioden vist en sikker og god fremgang, og kundekredsen for byens kjøbmænd er nu ikke alene at søke i byen selv og det rike Ringerikes bygder, men ogsaa for en god del fra tilgrænsende strøk paa Hadeland og de nedre bygder i Hallingdal.

2 september 1913 blev Hønefoss samlag for brændevinshandel nedstemt, men bedriften fik dog fortsætte en tid til utsalg av beholdningen. 1 juli 1914 sluttet samlaget sin virksomhet.

Nedenfor meddeles opgave over sparebankenes forvaltningskapital og fond i aarene 1911—1915.

A. Hønefoss sparebank:

	Forvaltningskapital, hvorav fond.	
1911	kr. 1 367 452.89	kr. 157 179.31
1912	« 1 475 120.14	« 174 702.48
1913	« 1 634 257.51	« 190 459.35
1914	« 1 625 161.78	« 201 502.75
1915	« 1 770 387.07	« 193 786.64

B. Ringerikes sparebank:

1911	kr. 4 833 050.00	kr. 480 872.49
1912	« 5 050 330.15	« 513 946.02
1913	« 5 507 695.76	« 558 308.98
1914	« 5 588 525.32	« 596 135.40
1915	« 6 041 239.99	« 631 837.50

C. Hole sparebank:

1911	kr. 1 377 782.06	kr. 124 600.75
1912	« 1 473 124.49	« 134 812.30
1913	« 1 612 124.07	« 147 393.92
1914	« 1 621 431.57	« 158 662.07
1915	« 1 747 106.38	« 171 881.68

Hønefoss og Oplands privatbank har i aarene 1911—1915 en aktiekapital stor kr. 1 000 000.

Opgave over privatbankens forvaltningskapital og fond:

	Forvaltningskapital, hvorav fond.	
1911	kr. 8 091 952.97	kr. 304 268.70
1912	« 8 623 065.71	« 722 731.04
1913	« 9 907 113.79	« 756 513.24
1914	« 9 796 494.78	« 802 538.21
1915	« 11 372 742.53	« 844 540.71

Assuranse drives kun som agentur.

Den samlede længde av oparbeidede gater utgjør ca. 3 700 meter, hvortil kommer torvene. I 1912 blev Gullagaten oparbeidet, og i 1914 fuldførtes oparbeidelsen av Arnemansveien, likesom parken paa nordsiden blev planert og utvidet.

Vandverket har i femaarsperioden ikke undergaat nogen utvidelse. Noen større brandulykke har ikke overgaat byen.

Byens utgifter, opført med bruttobeløpene, er av bystyret bevilget saaledes:

For budgetaaret 1911.....	kr. 146 840
« — 1912.....	« 162 000
« 1ste halvaar 1913.....	« 83 200
« budgetaaret 1913—1914.....	« 200 000
« — 1914—1915.....	« 206 650

Skatteprocenten har været 9.12 i 1911 og 9.98 i 1914—1915.

Formuen og den skatbare indtægt, som i 1911 utgjorde henholdsvis kr. 5 650 000 og kr. 765 000, var efter ligningen for budgetaaret 1914—1915 steget til henholdsvis kr. 9 690 000 og kr. 1 124 600.

De faste eiendommers skattetakst, som i 1911 beløp sig til kr. 4 700 000, utgjorde for budgetaaret 1914—1915 kr. 7 800 000.

Byens obligationsgjæld var ved utgangen av 1910 kr. 206 000 og ved utgangen av 1915 kr. 916 800.

Arbeidsforholdene maa i femaarsperioden sies at ha været gode. Ved kgl. resolution av 14 juni 1912 besluttedes oprettet et arbeidsformidlingskontor for Hønefoss.

Sundhetstilstanden har været bra.

De moralske forhold kan betegnes som jevnt gode. Nydelse av sterke drikke har været i avtagende, likesom sedelighetstilstanden maa betegnes som god.

Hønefoss magistrat, 17 februar 1920.

Hans Borchsenius.

Beretning

om ladestedet Holmsbus økonomiske tilstand i femaaret 1911—1915

Der er ingen væsentlig forandring indtraadt siden sidste femaarsberetning for 1906—1910.

Fiskeriene er gaat fremover, og der er anskaffet flere motorbaater og kostbare snurpenøter. De høie priser i de sidste aar har bevirket at utbyttet er blit betydelig større end tidligere.

Dampskibsforbindelsen er som før. Der er opført av kommunen en dampskibsbrygge for kr. 40 à 50 000.

Ingen væsentlig nybygning har fundet sted.

Av Hurum herreds samlede aarsskat under femaaret falder ca. $\frac{1}{25}$ paa Holmsbu.

Folkemængden er nogenlunde uforandret.

Drammens politimesterembede, 8 august 1921.

K. Joh. Glad.

VII.

Jarlsberg og Larvik amt.

Beretning

om Jarlsberg og Larvik amts økonomiske tilstand
i femaaret 1911—1915.

I. Indledning.

Jarlsberg og Larvik amt har et flateindhold av 2 319.58 km.². Derav falder paa landdistriktet 2 309.45 km.² (hvorav vand 74.95 km.²), paa byene 10.13 km.².

I administrativ henseende er amtet delt i 26 kommuner, nemlig:

- a) 19 herreder: Strømm, Skoger, Sande, Hof, Botne, Vaale, Borre, Ramnes, Andebu, Stokke, Sem, Nøtterøy, Tjømø, Sandeherad, Tjølling, Fredriksvørn, Brunlanes, Hedrum og Lardal.
- b) 7 byer: Kjøpstæderne Holmestrand, Horten, Tønsberg, Sandefjord og Larvik samt ladestedene Svelvik og Aasgaardstrand.

Amtet har i femaaret ikke undergaat anden administrativ forandring end at der er oprettet stadslægestillinger i byene Horten, Tønsberg og Larvik, og at utskiftningsdistriktet er formindsket med Bratsberg amt

Landdistriktet inddeles fremdeles i 4 sorenskriverier, 3 politimesterdistrikter, 19 lensmandsdistrikter og tinglag, 4 amtsdyrlægedistrikter, 22 jordmordistrikter og 21 skattedistrikter.

Efter beregninger foretat av det Statistiske Centralbyraa var ved utgangen av aaret 1915 amtets hjemmehørende folkemængde 113 142, derav i landdistriktet 72 289, i byene 40 853. Stigningen i femaaret utgjør for landet 1 855 og for byene 2 211 — eller uttrykt i procenter henholdsvis 2.63 og 5.72. Der har i femaaret kunnet merkes en jevn forskyvning fra landdistriktene og til byene.

Antallet av levende fødte i femaaret var i landdistriktet 8 501, i byene 4 720 og antallet av døde henholdsvis 4 425 og 2 618

Lensmændene opgir antallet av indflyttede til 11 050 og antallet av utflyttede til 10 378 for landdistriktets vedkommende.

Efter opgaver fra de samme myndigheter antages utvandringen fra landdistriktet i femaaret at ha været betydelig mindre end i forrige femaar, nemlig omkring 800 mot sidst omkring 1 700.

A. Landdistriktet.

2. Jordbruk og fædrift.

Jordbruk.

Antallet av særskilt skyldsatte eiendomme (bruksnumre) ved utgangen av 1915 var ifølge opgave fra skattefogden 19 394 med en samlet skyld av 26 919.01 mark. Den gjennomsnittlige matrikelskyld pr. bruk blir efter dette 1.39 mark.

Ved utgangen av 1910 var antallet av særskilt skyldsatte bruk 17 399 med en skyld av 26 923.70 mark. Antallet av bruk er altsaa forøket med 1 995, hvilket er omtrent samme økning som i forrige femaarsperiode. Dette tyder paa fortsatt utstykning. Antallet av særskilt skyldsatte jordbruk i amtet er betydelig mindre end antallet av særskilt skyldsatte eiendomme i det hele. Aarsaken hertil er de mange smaa grundstykker med bare tomt og hage uten tilhørende jordbruk.

Ifølge den sidste Officielle Statistik over faste eiendomme var der i aaret 1907 i amtets landdistrikt 10 122 særskilt skyldsatte jordbruk og jordlodder med samlet matrikelskyld 25 670. Av disse bruk hadde:

Ingen dyrket jord.	Indtil 10 maal dyrket jord.	10—50 maal dyrket jord.	50—100 maal dyrket jord.	100—500 maal dyrket jord.	500—1 000 maal dyrket jord.	Over 1 000 maal dyrket jord.
865	2 555	2 628	2 215	1 845	12	2

De allerfleste eiendomme eies av brukerne. Der er dog nogen leilændinger, forpagtere og husmænd i amtet.

Gjennomsnittsprisen pr. skyldmark var i femaaret 1911—1915 kr. 3 163.00, mens den i forrige femaarsperiode var kr. 2 542.00. Høieste pris pr. skyldmark hadde man paa Nøtterøy med kr. 3 663.00 og laveste i Vaale med kr. 2 816.00. Til sammenligning hitsættes skyldmarkværdiens stigning i amtet i de 3 sidste aar

av perioden: 1913 — 3 148 kroner, 1914 — 3 366 kroner og 1915 — 3 597 kroner pr. skyldmark. Den samlede værdi av amtets jordeiendomme skulde — regnet efter en samlet matrikelskyld 26 919 mark — bli kr. 85 144 797.00. For de egentlige jordbruk og jordlodder blir det en samlet værdi av kr. 81 194 210.00. I femaaret er solgt 4 521 faste eiendomme i amtets landdistrikter med et samlet salgsbeløp av kr. 30 209 000.00.

De av Arbeiderbruk- og Boligbanken bevilgede bruks- og boliglaan til Jarlsberg og Larvik amt i perioden 1 juli 1910—30 juni 1915, de første gjældende kun amtets landdistrikt, de sidste omfattende ogsaa byene, vil fremgaa av nedenstaaende opgave:

Regnskapsaar.	Bevilgede brukslaan.		Bevilgede boliglaan.	
	Antal.	Beløp.	Antal.	Beløp.
		Kr.		Kr.
1910—1911.....	34	65 350.00	116	185 650.00
1911—1912.....	48	92 650.00	101	171 200.00
1912—1913.....	31	64 950.00	131	260 450.00
1913—1914.....	24	47 550.00	111	226 100.00
1914—1915.....	4	8 000.00	40	77 500.00
Tilsammen	141	278 500.00	499	920 900.00

Utskiftningsarbeidet har hvad forretningenes antal angaar stillet sig omtrent som i forrige femaarsperiode. Derimot er forretningenes størrelse i de sidste aar øket endel. I femaaret 1911—1915 er efter opgave fra utskiftningsformanden avsluttet 39 underutskiftninger og 6 overutskiftninger, vedrørende 227 lodeiere, 283 bruksnumre og 600.50 skyldmark. Der blev opmaalt 97 001 ar indmark og 87 655 ar utmark. Der foregik 11 utflytninger.

Nydyrkning av jord har været omfattet med stigende interesse i perioden. Det kulminerte i jubilæumsaaret 1914, da «Nationalt Samarbeide» opstilte som program at i dette aar maatte hver gaardbruker i landet dyrke op mindst ett maal ny jord. Et moment som ogsaa har git nydyrkningen fart er de nye regler for tilstaaelse av dyrkningsbidrag, som blev fastsat i 1911, og hvorefter Staten yder et bidrag til landhusholdningsselskaper og jorddyrknings-selskaper svarende til det dobbelte av det beløp som er inkommet som distriktsbidrag.

Dyrkningsbidraget tilstaaes særlig mindre bemidlede jordbrukere og ydes i almindelighet med $\frac{1}{3}$ av omkostningene.

Efter krigsutbruddet 1914 har forholdene været mindre gunstige for nydyrkning, og dette har vistnok bevirket noget mindre nydyrkning end ellers vilde blit tilfældet.

Efter indsamlede opgaver og beregning foretat i Jordbundsutvalgets smaa-skrifter nr. 9, «Jorddyrkning i Norge», var der i Jærlsberg og Lærvik amt for aarene 1914—1915 nydyrket 778 maal aarlig. Til sammenligning hitsættes at nydyrkningen i amtet i 1905—1906 utgjorde 2 155 maal aarlig. Nydyrkningen i 1914—1915 er efter dette bare 36 pct. av nydyrkningen i 1905—1906.

Ifølge Jordbrukstællingen 1907 antages der at være 68.6 km.² jord skikket til opdyrkning.

Om høstutbyttet har amtmanden i femaaret avgit saadanne indberetninger:

I 1911 tegnet utbyttet til at bli meget godt; men de gode forhaabninger man hadde paa forsommeren blev ikke litet skuffet paa grund av den vedholdende tørke. Indhøstningen foregik noget tidligere end sedvanlig og under gunstige forhold.

Utbyttet av aarets høst er i det store og hele antagelig noget mindre end et middelsaars.

Hvad specielt angaar høihøsten, saa har denne kvantitativt git et knapt middelsaars utbytte. Kvaliteten er meget god. Fra et enkelt distrikt berettes om særlig godt høiaar.

Kornavlingen har git litt under et middelsaars utbytte, mens kvaliteten gjennemgaaende er meget god. Av halm var utbyttet et knapt middelsaars.

Av turnips er der iaar høstet mindre end et middelsaars utbytte. Særlig daarlig blev avlingen i herredene Borre, Nøtterøy, Stokke og Sandeherad.

Potetavlingen har ogsaa git under et middelsaars utbytte. Kvaliteten var gjennemgaaende meget god. I Borre og Sandeherad antages den dog at ha været mindre god.

Frugthøsten har git adskillig over et middelsaars utbytte. Fra Stokke, Hedrum og Brunlanes meddeles endog om udmerket frugtaar.

Av grønsaker antages der at være avlet under et middelsaars utbytte, likesom bærhøsten har slaat aldeles feil.

I 1912 tok avlingene i flere bygder skade under indhøstningen; allikevel maa dog aaret betegnes som et godt middelsaar, og dette saavel hvad høiavlingen som kornavlingen angaar.

Sommeren tegnet særdeles godt, og man haabet paa et kronaar; men det vedvarende regnveir i slutten av juli og i næsten hele august maaned vanskeliggjorde indhøstningen og forringet avlingene ikke ganske ubetydelig.

Kvaliteten blev dog saavel for høiavlingens som for kornavlingens vedkommende gjennemgaaende god. I enkelte distrikter opgaves dog kornets kvalitet som mindre god.

Turnips- og potetavlingen slog godt til, og kvaliteten betegnes ogsaa som god.

Frugthøsten gav litet utbytte, hvorimot grønsakavlen gav mere end et middelsaars utbytte.

Av vilde bær blev der paa grund av det vedholdende regnveir i august maaned sanket meget litet.

I 1913 blev høiavlingen langt større end et middelsaars, korn- og potetavlingen vistnok noget større end middels.

Kvaliteten var saavel for høi- som kornavlingens vedkommende gjennemgaaende meget god.

Rotfrugtavlen slog godt til, og kvaliteten kan betegnes som ret god.

Frugtavlen saa fra vaaren særdeles lovende ut; men sommeren holdt ikke helt ut vaarens løfter. Insektene skadet tildels frugtdannelsen, og adskillig frugt — navnlig gravensteneplene — blev mindre god. Grønsaker slog godt til.

Av vilde bær var der en mængde, men innsamling herav har for distriktet liten betydning.

I 1914 blev sommeren altfor tør, og baade aker og eng blev derfor snart — trods den gunstige vaar — sat tilbake.

For høiavlingens vedkommende blev aaret i almindelighet adskillig — for enkelte herreders vedkommende, saasom Borre — betydelig under et middelsaar.

Kornavlen, navnlig havre og byg, var langt under middels, rug et godt middelsaar.

Poteter antages at ha været et godt middelsaar.

Kvaliteten var saavel for høi- som korn- og potetavlingen ret god og bergningsforholdene mere end almindelig gode.

Rotfrugtavlen utenom potetene var nærmest mislykket. Insekter ødela de spæde planter, saa turnipsakeren blev for tyndt besat.

Frugtavlen var for epler helt mislykket, for pærer, plommer og moreller betydelig bedre, antagelig som et daarlig middelsaars.

Ogsaa grønsaker slog maatelig til.

Vilde bær har for dette distrikt mindre betydning.

I 1915 var vaaren sen og kald, forsommeren usedvanlig tør. Der var høsten før i omtrent alle amtets herreder saadd meget vinterrug, langt mere end sedvanlig, og utbyttet var gjennemgaaende pent. Kun i Botne og Ramnes slog den feil. Bedst syntes den at lykkes i de nærmest sjøen liggende bygder. Havren stod ualmindelig svær næsten overalt.

Høiavlingen var i Vaale, Borre, Sem, Tjøme, Stokke og Lardal som et godt middelsaars, ellers under, i Skoger endda 40 pct. under middels.

Poteter angives fra Vaale og Nøtterøy til halvdelen av et middelsaar, og kun i Borre, Sem, Tjøme, Stokke og Lardal kan avlingen betegnes som middels. Et begyndende tørre syntes at være stanset.

Turnipsen led under den tørre forsommer, og selv der hvor den kom nogenlunde jevnt op var dog utbyttet mindre, hvortil kommer at en ikke liten del blev staaende, da frosten indfandt sig usedvanlig tidlig.

Frugtavlen saa fra vaaren av særdeles lovende ut, med rik knopsætning. Resultatet blev dog ikke fuldt saa godt, om end aaret allikevel maa betegnes som godt.

Trods den mindre gode høiavling antages dog fôrmængden nogenlunde tilstrækkelig paa grund av den mængde halm som specielt den rike havreavling har skaffet.

Indhøstningen av vilde bær har i amtsdistriktet liten betydning.

Til nærmere belysning hitsættes i efterfølgende 3 tabeller oversigter over utsæd og avl av forskjellige nyttevekster, nemlig:

Tabel 1: Utsæd pr. maal for amtet.

— 2: Avl « — « —

— 3: Utsæd, avl og fold for de forskjellige herreder, idet dog kun er anført de høieste og laveste tal for hver slags ved de herreder hvor maksimum og minimum er oplyst at være.

(Se tabellene side 7, 8 og 9.)

Efter beregninger foretat paa grundlag av Jordbruksstillingen 1907 benyttes amtets jordbruksareal til de forskjellige nyttevekster saaledes:

Til dyrkning av	Km. ² .	Pet.
Hvete	17.92	2.87
Rug	22.62	3.63
Byg	12.08	1.94
Blandkorn	1.07	0.17
Havre	78.33	12.56
Erter	0.66	0.11
Grønfôr	5.81	0.93
Poteter	24.48	3.93
Andre akervekster	8.78	1.41
Brak	4.58	0.73
Have	10.05	1.61
Eng paa dyrket jord	404.42	64.86
Naturlig eng	32.70	5.25
Samlet jordbruksareal	623.50	100.00
Herav aker samt have	186.38	29.89
Eng	437.12	70.11

Opgave over den almindelige utsæd pr. maal (10 ar) i femaaret 1911—1915 hitsættes efter den Officielle Statistik:

	Hvete.	Rug.	Byg.	Havre.	Blandkorn.	Erter.	Poteter.	Græsfø.
	Liter.	Liter.	Liter.	Liter.	Liter.	Liter.	Liter.	Kg.
Jarlsberg fogderi	28.7	23.2	25.4	40.0	30.5	27.4	295.7	3.0
Larvik —	26.9	26.7	28.6	35.6	-	28.8	316.0	3.1
Jarlsberg og Larvik amt.....	28.0	24.4	26.0	38.5	30.5	27.6	305.3	3.0

Opgave over den gennemsnitlige ~~avling~~ pr. maal i femaaret 1911—1915, over de forskjellige kornsorter, erter samt poteter, turnips og høi:

	Hvete.		Rug.		Byg.		Havre.		Blandkorn.		Erter.		Poteter.	Turnips.	Høi.
	Korn. Hl.	Halm. Kg.	Korn. Hl.	Halm. Kg.	Korn. Hl.	Halm. Kg.	Korn. Hl.	Halm. Kg.	Korn. Hl.	Halm. Kg.	Korn. Hl.	Halm. Kg.	Hl.	Hl.	Kg.
Jarlsberg fogderi	2.13	273	2.31	380	2.60	262	3.11	306	2.96	323	1.73	265	24.45	74.55	308
Larvik —	2.36	331	2.51	381	2.75	330	3.46	339	-	-	-	-	24.35	54.40	305
Jarlsberg og Larvik amt ..	2.21	294	2.38	380	2.63	275	3.23	317	2.96	323	1.73	265	24.40	70.41	307

Herred.	U t s æ d. Pr. maal.									A v l (korn og Pr.					
	Hvete.	Rug.	Byg.	Blandkorn.	Havre.	Erter.	Poteter.	Turnips.	Græsfrø.	Hvete.	Rug.	Byg.	Blandkorn.	Havre.	Erter.
	Liter.							Kg.		Liter.					
Strømm	-	-	20	-	-	-	-	-	-	-	300	-	-	-	-
Skoger	-	-	-	25	-	20	-	0.8	3.5	180	-	-	-	-	-
Sande	-	-	-	-	36	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-
Hof	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Botne	-	-	-	35	-	40	175	-	-	-	-	-	350	-	-
Vaale	-	30	-	-	45	40	-	2	-	-	-	-	-	-	-
Borre	-	-	20	-	-	-	-	2	-	180	-	180	-	-	-
Ramnes	-	-	-	-	-	-	-	-	3.5	-	-	350	350	-	-
Andebu.....	-	-	-	-	45	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Stokke	-	-	-	35	45	-	-	-	-	-	-	-	280	-	140
Sem.....	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	225
Nøtterøy.....	-	-	20	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Tjøme	40	30	-	-	-	-	-	-	-	280	-	-	-	-	-
Sandeherad	-	-	-	-	-	-	-	-	3.5	280	300	-	-	500	-
Tjølling	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Fredriksværn ..	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Brunlanes	-	-	35	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Hedrum	-	-	20	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Lardal	20	16	20	-	-	-	500	-	2	-	100	-	-	230	140

Blandkorn dyrkes bare i Skoger, Botne, Borre, Ramnes og Stokke.

rotfrugter). maal.			F o l d.							A v l (halm). Pr. maal.						
Poteter.	Turnips.	Græsfø.	Hvete.	Rug.	Byg.	Llandkorn.	Havre.	Erter.	Poteter.	Hvete.	Rug.	Byg.	Blandkorn.	Havre.	Erter.	Høi.
Hi.	Kg.									Kg.						
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	400
-	-	-	-	-	-	-	-	-	12	-	-	-	-	-	380	400
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	160	-	-	-	200	-	-
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	480	-	-
-	-	15	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	350	-	-	-
-	-	-	5.7	-	-	-	-	4.2	-	160	-	160	-	-	-	-
7	30	-	-	-	-	-	-	-	2.5	-	-	-	-	-	-	-
-	-	50	-	-	14.6	11.7	-	-	-	-	-	-	250	-	-	-
-	-	-	-	-	-	-	6.7	-	-	-	500	350	-	-	-	-
-	-	-	-	-	7.4	6.6	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
-	-	-	-	-	-	-	-	9	-	-	-	-	-	-	-	400
-	-	-	-	15.6	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	80	400
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
-	-	-	11.7	-	-	-	14.3	-	-	400	500	350	-	-	-	400
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
-	-	-	-	-	7.4	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	400
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
40	700	-	-	6.3	-	-	-	-	-	-	200	-	-	-	-	200

Mængden av det i aarene 1911—1915 indhøstede korn samt poteter og høi angives i den Officielle Statistik at være beregnet saaledes for Jarlsberg og Larvik amt:

	1911.	1912.	1913.	1914.	1915.
Hvete..... hl.	32 373	39 090	39 153	30 288	33 613
Rug..... «	48 422	51 911	52 638	50 512	47 853
Byg..... «	27 114	32 013	32 300	21 533	27 993
Havre..... «	198 671	255 112	278 265	150 214	263 490
Blandkorn..... «	2 628	3 059	3 090	1 890	3 060
Ialt korn hl.	309 208	381 185	405 446	254 437	376 009
Poteter..... hl.	354 459	556 701	525 521	510 787	368 356
Høi..... ton	108 829	138 437	151 560	118 722	107 355

Den aarlige gennemsnitsavling i femaarsperioden var 345 257 hl. korn, 463 165 hl. poteter og 124 981 ton høi.

Opgave over de paa produktionsstedene gjældende markedspriser i 1911—1915 pr. hektoliter:

	Hvete.	Rug.	Byg.	Havre.	Poteter.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Jarlsberg fogderi.					
1911	11.41	9.45	7.81	7.28	5.41
1912	11.75	10.03	8.38	7.73	4.94
1913	10.55	8.65	7.75	7.00	3.03
1914	12.45	11.03	9.97	9.22	4.16
1915	19.73	18.08	13.63	13.31	6.36
1911—1915	13.18	11.45	9.51	8.91	4.78
Larvik fogderi.					
1911	12.75	11.56	9.63	7.38	5.19
1912	12.56	11.13	9.06	7.63	4.57
1913	11.00	9.81	8.38	6.79	3.50
1914	13.31	11.75	10.81	8.25	3.81
1915	23.98	20.29	16.04	13.16	5.84
1911—1915	14.72	12.91	10.78	8.64	4.58

	Hvete.	Rug.	Byg.	Havre.	Poteter.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Jarlsberg og Larvik amt.					
1911	12.08	10.51	8.72	7.33	5.30
1912	12.16	10.58	8.72	7.68	4.76
1913	10.78	9.23	8.07	6.90	3.27
1914	12.88	11.39	10.39	8.74	3.99
1915	21.86	19.19	14.84	13.24	6.10
1911—1915	13.95	12.18	10.15	8.78	4.68

Av tabellene sees at markedsprisene de 3 første aar av perioden har været noget svingende baade for korn og poteter. For de to sidste aar, 1914 og 1915, altsaa de to første aar av verdenskrigen, viser der sig en avgjort stigning i prisene, som er særlig store for 1915.

Havedyrkning. Om havebrukets stilling i femaaret meddeler amtsgartner Knem, Holmestrand, følgende:

«Eplene gav i 1911 en sjelden god avkastning. I 1913 og 1915 nogenlunde bra og i 1912 og 1914 meget daarlig avkastning. Utbyttet av pærerne har været noget mere jevnt for alle aar, men noget under middels. Modningsforholdene i 1915 var særlig ugunstige, og en masse frugt frøs paa træerne. Foruten at blomsterstanden i enkelte av aarene har tat skade av de fugtige og kjølige vaardage, har eple- og pæreskurven faret slemmt med frugten og træerne. Av insekter har bladlusene, «eplesugeren» og «røgnebærmøllet» gjort størst skade.

Stenfrugten har — med undtagelse av 1914 — git en ganske god avkastning, kirsebærene i 1913 endog en usedvanlig god. Plommerne rak i 1915 ikke at bli modne, og en stor del frøs paa træerne. Ogsaa for stenfrugtens vedkommende har «bladlusenes» herjinger været til adskillig skade.

Bærbuskene har gjennomgaaende git en god avkastning, naar undtages bringebærene i 1911, da disse omtrent blev ødelagt av tørken. Av insekter har stikkelsbærbladhvæpsene enkelte aar været lei ved ribsen, og «stikkelsbærdræperen» har hvert aar ødelagt adskillig.

Grønsakene blev i 1911 og 1914 daarlige, paa grund av tørken. Kaalen led desuten i 1914 styg medfart av kaalmøllets larve. I 1912 blev grønsakene ualmindelig bra og i 1913 og 1915 omkring et middelsaar.»

Vilde bær blir kun i meget liten utstrækning sanket til salg.

Husdyrbruk.

Efter den Officielle Statistik var der i amtet ved tællingen 30 september av:

	1907.	1915.
Hester	9 253	10 228
Storfæ	46 291	49 157
Sauer	4 754	3 588
Gjeter	146	66
Svin	17 316	11 095
Hens	112 274	-

Gjennemsnittsprisen paa kreaturer opføres efter den Officielle Statistik for tiden før og efter verdenskrigens begyndelse saaledes:

Pr. stykke av :	1ste halvjaar 1914.	1ste halvjaar 1915.	Høsten 1915.
	Kr.	Kr.	Kr.
Arbeidshester i sin bedste alder	654	750	764
Fetede okser	230	250	281
Bærekuer	223	229	259
Slagtekuer	142	148	171
Ungnaut	92	99	114
Gjødkalv	42	45	49
Spædkalv	13	13	16
Voksne Sauer	26	28	32
Svin	122	130	156

Som det sees har prisen været i jevn stigning siden krigsutbruddet. Før krigen maa prisene forutsættes at svare nogenlunde til tallene i første rubrik.

Hesteavlens har i femaarsperioden gjort fremgang.

Som i forrige periode er der av landhusholdningsselskapet indkjøpt unghopper fra Oplandene. De er solgt utover distriktet ved salærfrie auktioner. Disse hopper har øvet betydelig indflydelse paa hestemateriellet i amtet. I forrige femaarsperiode blev der indkjøpt til amtet en avlshingst, Regent. Den har hele tiden været stationert paa Fosnes landbruksskole og er fremdeles i virksomhet.

Efter henstilling fra Jarlsberg utrederforening besluttet landhusholdningsselskapet at søke at faa indkjøpt en amtshingst til. Amtstinget bevilget ogsaa kr. 5 000.00 til dette. Der blev nedsat en komité til at foreta indkjøpet, og landhusholdningsselskapet har senere avsat et fond paa kr. 5 000.00 til dette kjøp; men av forskjellige grunde er der endnu ikke blit endelig avsluttet noget indkjøp av ny amtshingst. ▽

Der er dannet flere private hesteavlsforeninger, som har kjøpt ind avls-
hingster som virker i sine respektive distrikter ved siden av amtshingsten.

Unghest- og hoppekaaringsskuer er avholdt hver vinter paa 4 forskjellige
steder i amtet. Høsten 1914 blev det av Landbruksdepartementet tillatt amtet
at utføre hester til Sverige og Danmark. Man holdt 4 stevner for omsætningen,
og paa disse solgtes ialt 291 hester for en samlet sum av kr. 168 700.00.

Sundhetstilstanden¹ hos hestene har i femaaret været almindelig, naar und-
tages endel kverke i de første par aarene, og som optraadte epidemisk i større
dele av amtet.

Fæavl en maa ogsaa sies at ha gjort fremskridt i femaaret, trods de
mange vanskeligheter som den har hat at arbeide med. Bygdene begynder nu
mere og mere at samle sig om arbeidet for de to racer som er anerkjendt
inden amtet: rødkoller for kystdistriktene og telemarksfæ for de indre bygder,
hvor havnegangene spiller en større rolle. En foranstaltning som uten tvil har
bidrat meget til at faa racespørsmålet og avlsarbeidet ind i et sikrere spor og
har øket interessen for fæavl en, er indførelsen av utvalgsskuerne efter det
saakaldte Flack'ske system. De første utvalgsskuer blev holdt i 1911 i 4 bygder
i amtet. I aarene til og med 1915 er skuer efterhaanden holdt i alle herreder
i amtet. Man er i de fleste bygder kommet igang med den ordning at der holdes
skue paa samme sted andet hvert aar. Efter bygdens utstrækning og tilslutningen
har der været holdt skue paa ett eller flere steder.

I utvalgsskuerne spor har der øiensynlig fulgt flere okseholdsforeninger, saa
der ved utløpet av femaarsperioden neppe var et herred i amtet som ikke eiet
eller hadde eiet foreningsokse av rødkol- eller telemarksrace.

Efter indførelsen av utvalgsskuerne er de lokale bygdedyrskuer ophørt.

Statsdyrskuer for storfæ holdes i almindelighet andet hvert aar i Tønsberg
for rødkoller og andet hvert aar i de indre bygder for telemarksfæ. I femaaret
blev der holdt statsdyrskuer i Hof i 1911 og 1913 og i Tønsberg 1912. I
1914 og 1915 blev de sløifet.

Et moment som lægger større og større hindringer iveien for fjøsdriften er
den stadig knappere tilgang paa budeier. Dette har endog gjort at mange har
maattet slutte med fjøsdriften og har slaat sig paa høisalg. En medvirkende
aarsak til denne omlægning av driften er ogsaa det at mange har ment det
lønnet sig bedre at sælge høiet end at omsætte det gjennom sit eget fjøs. Den
lettede adgang til at erstatte husdyrgjødselen med kunstgjødse har sikkert ogsaa
medvirket i denne omlægning.

Prisen paa melk og melkeprodukter var lav i de første 3½ aar av perioden.
Efter verdenskrigens utbrudd steg prisene jevnt til utgangen av 1915; men stig-
ningen har dog neppe holdt skridt med prisforhøielsen paa alle driftsmidler ved-
kommende fjøsdriften.

¹ Oplysninger om sundhetstilstanden hos husdyrene er velvillig meddelt av amts-
dyrlæge Kragerud, Tønsberg.

Bruken av kraftfôr avtok noget i sidste del av femaaret paa grund av høiere pris og mindre tilgang som følge av krigen.

Sundhetstilstanden hos storfæet har i perioden været jevnt god; der har ikke optraadt nogen større epidemier.

Kontrollforeningene ser ut til at ha vanskelig for at trives inden amtet. Fra 1905 til 1915 er antallet av kontrollforeninger gaat tilbake fra 8 til 2. Foruten disse 2 var der ved utgangen av 1915 igang 1 fjøsregnskapsforening.

Melkeutbyttet pr. ku for femaaret angives ifølge den Officielle Statistik saaledes pr. aar:

	For de mere fremskredne gaardbrukere.	Overhodet i fogderiet (amtet).
	Liter.	Liter.
Jarlsberg fogderi	2 610	1 848
Larvik —	2 230	1 740
Jarlsberg og Larvik amt.....	2 491	1 814

I forrige femaarsperiode sees melkeutbyttet at ha været for amtet 2 422 l. hos de mere fremskredne gaardbrukere og 1 892 l. overhodet i amtet. Melken er blit avsat dels til direkte forbruk i byene og bymæssig bebyggede strøk, dels til meierier og ysterier samt til melkekondenseringsfabrikken ved Holmestrand og til Tønsberg smørfabrik.

Ved utgangen av 1915 var der i amtet ialt (byene indbefattet) 42 meierier og ysterier og 1 kondenseringsfabrik. Ved utgangen av forrige femaarsperiode var antallet av meierier og ysterier 47. Altsaa en liten tilbakegang i sidste periode.

Der var ialt indveiet 20 763 010 kg. melk i 1915 og producet 63 849 kg. smør, 302 255 kg. fetost, 172 251 kg. magerost og 319 263 kg. mysost.

De 43 anlæg beskjeftiget ialt 153 mænd og 150 kvinder.

Av samtlige anlæg var de 25 meierier. 15 av disse hadde opgit den omtrentlige anlægsværdi, som samlet utgjorde kr. 952 409.00.

Sauaeavl en har liten betydning for amtet.

Svineavl en kan ikke sies at ha gaat frem i perioden da antallet av svin er betydelig formindsket siden 1907, ifølge foranstaaende statistiske oplysninger (side 12). Det er krisetiden efter august 1914 med den knappe tilgang paa fôrmidler som har reducert svinebestanden.

Fleskeprisen har gaat betydelig op i perioden; for 1ste halvaar 1914 var den kr. 1.20 pr. kg., 1ste halvaar 1915 kr. 1.25 og høsten 1915 kr. 1.49 pr. kg. Forrige femaarsperiode var fleskeprisen ca 1 kr. pr. kg. Der har altsaa været

en ganske bra stigning i prisen; men den har ikke kunnet opveie de større vanskeligheter som har været forbundet med svineholdet under krisen.

Landhusholdningsselskapet har 2 svineavlsstationer, en for Yorkshire- og en for landsvin. Begge er stationert ved Fosnes landbruksskole. Av raaneholdsforeninger er der ogsaa nogen faa inden amtet.

Om fjærfæavl og andre binæringer skriver vandrelærer Elias Wie følgende:

«Fjærfæsaken set i sin helhet har hat en jevn fremgang inden amtet i den sidste femaarsperiode. Fremgangen har kanske været størst i Tjølling, Sandeherad, Nøtterøy, hele Sande og Skoger. For Skoger, Nøtterøy, Tjølling og Brunlanes adskillig fremgang for gaase- og kalkunavl.

Ved tællingen i amtet i 1900 var her 109 051 høns og i 1907 112 274. En stigning i noget høiere grad har nok fundet sted i sidste femaarsperiode. Avsætningsforholdene har været gode og prisene bra jevne ogsaa i sommermaanedene — denne krisetid ikke medregnet.

Foruten den egentlige stigning i dyrenes antal er sikkert ydedygtigheten tiltat. Flokkene bestaar nu som regel av yngre dyr, og desuten søkes anskaffet ydedygtigere avlsdyr, som ellers rugeegg fra gode stammer. Hertil kommer at selve dyrenes stel og husrum er blitt mere paaagtet.

Inden amtet er i perioden oprettet flere fjærfæforeninger — enkelte steder binæringsforeninger. Disse sidste tar sig av alle de mindre næringer.

Gaase- og andeavl hadde arbeidet sig langt frem; men paa grund av særlig daarlig omsætning i 1914 har denne avl gaat noget tilbake.

Biavl har gaat jevnt frem over hele amtet. I 1900 hadde vi 22 010 bikuber og i 1907 33 552. Stigningen har været litt større i de sidste aar. Bipesten har desværre vist sig inden amtets grænser; men ved anvendelse av den i 1916 vedtagne bipestlov antages det at der kan gripes saapas kraftig ind at videre utbredelse ikke er at befrygte.

Kaninsaken har ikke, stort set, hat fremgang inden amtet. Enkelte lokale kredser holder saken oppe og arbeider energisk. Det sidste aar har denne binæring tat sterkt til; men det befryktes at den atter faar si tilbakeslag.

Disse forannævnte næringer har i amtets stedlige forhold og omsætningsmuligheter endnu ikke paa langt nær naadd frem til hvad de inden dette amt kunde og burde være. Dog skal erkjendes at denne jevne fremgang er det bedste bevis paa at disse næringer vokser sig frem paa sikkert grundlag — uten at befrygte tilbakeslag.»

Sætebruk har ikke nogen større betydning for dette amt. Ifølge Jordbrukstællingen 1907 var det kun 9 herreder som hadde benyttede sætrer. Av disse bygder er det kun Lardal og Hedrum som har noget større antal. I Lardal hadde man 180 benyttede sætrer med et belæg av 1 149 stykker storfæ foruten endel smaafæ og hester. I Hedrum hadde man 85 benyttede sætrer med et belæg av 588 stykker storfæ. I Sande 26 sætrer med 124 stykker storfæ. I de øvrige bygder kun et mindre antal sætrer. For hele amtet var antallet av benyttede sætrer i 1907 ialt 348 med et belæg av 2 310 stykker storfæ, 80 hester, 491 sauer og 29 griser. Sætertidens gjennemsnittlige varighet var 50 dage.

Bruken av maskiner i landbrukets tjeneste øker for hvert aar. Ikke mindst blir denne økede anvendelse av maskiner fremtvunget av mangelen paa arbeidshjelp, saaledes at gaardbrukerne praktisk talt har været nødt til at anlægge sin drift mest mulig maskinmæssig, hvis de i det hele tat skulde faa utført arbeidet i rimelig tid. Selvbindere f. eks. holder paa at faa utbredelse selv paa kun middelsstore bruk. Potetoptagere blir mere og mere almindelig utbredt, høivendere likesaa, for ikke at tale om slaamaskiner, som nu findes paa praktisk talt hver eneste gaard som har hest. Saamaskiner for korn er snart et uundværlig redskap paa de fleste gaarder, og enkelte har anskaffet sprede-maskiner for husdyrgjødsel. Bensin- og petroleumsmotorer begynder at avløse hestekraften, og elektriciteten gjør snart sit indtog i alle amtets bygder, først og fremst naturligvis som belysningsmiddel, men ogsaa for med tiden at kunne tilfredsstille landbrukets behov for elektrisk energi som kraftkilde.

Av landmandsprodukter som særlig er gjenstand for salg kan nævnes: melk, kjøt, flesk, ost, smør, poteter, grønsaker, høi og halm. Amtet har jo udmerkede avsetningsforhold, idet der er mange lokale markeder i dets egne byer, udmerkede kommunikationer og forholdsvis smaa avstande. Det meste av landbrukets produkter finder ogsaa avsetning inden amtet; endel gaar dog til Kristiania og for nordre og søndre del av amtets vedkommende henholdsvis til Drammen og byene i Bratsberg.

Arbeidsforholdene er blit vanskeligere i femaaret. Lokket av den høiere betaling gaar en stadig større kontingent av landsungdommen til byene, industrien og hvalfangsten. Som nævnt under fæavl gjør der sig ikke mindst gjældende en følelig mangel paa kvindelig arbeidshjelp til fjesstellet. Angaaende arbeidslønnen for tjenere, husmænd og dagarbeidere henvises til avsnittet om arbeidshjelp.

Landbrukets gjældsbyrde er en faktor som tynger betydelig og hemmer mange gaardbrukere i at gaa over til mere kapitalintensiv drift. Laaneformen for anskaffelse av driftskapital er fremdeles overveiende vekselobligations- og akseptlaan, som forøvrig er litet avpasset efter landbrukets driftsforhold. I forbindelse med indkjøpslagene blir der gjerne etablert en form for kassekreditlaan, hvorved lagene kan faa midlertidig kredit til betaling av varer fra Fælleskjøpet. De billige hypoteklaan er en udmerket hjelp for landbruket; men Hypothekbanken har ikke kunnet greie at etterkomme alle laaneandragender saa fort som ønskelig. Ved siden av Hypothekbanken virker nu ogsaa «Norges kreditforening for land- og skogbruk». Den utlaaner indtil 60 pct. av takstværdien paa den pantstillede eiendom, og der er ingen maksimumsgrænse for laanebeløpets størrelse.

Av samvirkeforetagender paa landbrukets omraade kan nævnes ysterier, meierier, landhusholdningsselskapenes «Fælleskjøp», torvstrølag og okseholdsforeninger. Av indkjøpslag tilsluttet «Fælleskjøpet» var der ved utgangen av 1915 ialt 107.

Av landmandsforeninger var der ved utgangen av 1915 ialt 33, som alle er tilsluttet amtets landhusholdningsselskap som underavdelinger. Hertil kommer havebruksforeninger, som ogsaa er tilsluttet selskapet.

Angaaende amtets landhusholdningsselskapers virksomhet i femaarsperioden hitsættes¹ først en skematisk opgave over selskapets væsentlige indtægter i hvert av de 5 aar (i runde summer):

Indtægt.	1911.	1912.	1913.	1914.	1915.	Ialt.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Statsbidrag	13 842	13 250	13 486	15 395	21 515	77 488
Amtsbidrag	8 430	8 150	12 600	14 200	15 325	58 705
Bidrag av Selskapet for Norges Vel	0	0	0	0	300	300
Diverse	5 289	5 022	9 502	7 631	9 290	36 734
Tilsammen	27 561	26 422	35 588	37 226	46 430	173 227

Indtægtenes anvendelse vil sees av nedenstaaende sammendrag av endel av selskapets utgifter:

Utgift.	1911.	1912.	1913.	1914.	1915.	Ialt.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Amtsagronomen (løn og reise-utgifter)	3 994	3 966	3 900	3 452	3 397	18 709
Amts- og herredsgartnere ...	7 148	7 448	8 431	9 340	11 117	43 484
Stipendier	570	870	1 570	1 335	1 383	5 728
Kurser i havestel	316	508	477	616	258	2 175
Kurser i frugt- og grønsaks-anvendelse	342	231	420	430	152	1 575
Foredragsholdere m. v.	55	43	88	132	0	318
Dyrskuer m. v.	1 957	5 211	5 268	6 921	7 594	26 951
Korte landbrukskurser	1 535	1 549	1 665	1 731	1 758	8 238
Indkjøp av unghopper	3 429	3 625	8 312	4 838	0	20 204
Fjærfæavl m. v.	25	100	125	175	150	575
Diverse	3 181	2 467	3 427	6 431	9 465	24 971
Præmier og præmielaan	2 975	0	2 380	0	6 020	11 375
Tilsammen	25 527	26 018	36 063	35 401	41 294	164 303

Amtet har hat egen landbruksskole paa Fosnes i Stokke siden 1895.

Ifølge amtstingets beslutning av 1910 blev der oprettet et 5 maaneders husholdningskursus ved skolen, at avholde i maanedene mai—september. Det

¹ Efter opgave fra selskapets kasserer, hr. H. Gunderød.

første kursus holdtes sommeren 1911. For husholdningsskolen fungerer et overstyre, hvis formand ogsaa er formand i landbruksskolens overstyre.

Om søkningen til landbruksskolen og husholdningsskolen meddeles følgende oversigt:

Skoleaar.	Landbruksskolen.		Husholdningsskolen.	
	Ansøkere.	Derav optat.	Ansøkere.	Derav optat.
1911	35	23	38	20
1912	33	26	23	20
1913	30	26	20	20
1914	29	24	35	20
1915	26	23	57	24

Da undervisningskurset ved landbruksskolen varer $1\frac{1}{2}$ aar, med optagelse av nye elever hver høst og avgangseksamen hver vaar, er der i sommertiden kun et kuld landbrukselever; den ledige del av elevbygningen disponeres da av husholdningsskolens elever.

3. Skogdrift.

Det samlede skogareal i amtet antages at være omkring 1 400 km.² — av gunstig jordsmon.

Den allervæsentligste del av skogen er barskog, mest gran. Løvskogen antages at utgjøre en knap tredjedel av den hele skogbestand.

I det store og hele kan det nok sies at skogskjøtselen i sidste femaar er gaat frem. Men desværre maa det indrømmes at ikke alle skogeiere har git tilstrækkelig agt paa de hensyn som paa dette felt burde været tat, saavel hvad der angaar hugst som plantning, saaning og grøftning.

De offentlige skoger.

Om disse har skogdirektøren paa foranledning uttalt:

«De offentlige skoger, som er undergit skogvæsenets forvaltning, hadde ved utgangen av 1915 et samlet areal av 1 224.60 ha., hvorav 1 045.66 ha. barskog, 133.52 ha. løvskog og 45.42 ha. impediment. Skogene tilhører Oplysningsvæsenets Fond med undtagelse av Larvik bøkeskog (areal 28 ha. løvskog)

Værdien av disse skoger ved utgangen av 1915 anslaaes til kr. 676 000.00 eller, fradraget den skogene paahvilende bruksret, til kr. 554 000.00.

Nettoutbyttet ved driften av disse skoger har i femaaret 1910/1911—1914/1915 utgjort kr. 177 811.58.

Salg av tømmeret er foregaat dels paa rot, dels fremdrevet. Rotsalgene foregaar vanlig ved auktion. Ved salg av fremdrevet tømmer blir partiene almindelig tilbuds de firmaer som kjøper tømmer i vedkommende trakter. Fra flere skoger er solgt ganske store partier aspetømmer til fyrstikfabrikkene, som ikke har kunnet skaffe sig tilstrækkelig raamateriale fra utlandet paa grund av krigen. Fra skogene i Jarlsberg er solgt adskillig ved.

Der er i skogene i femaaret 1911—1915 utplantet 67 300 stkr. planter samt optat ny eller rensket gammel grøft, tilsammen 34 509.5 m. — 1.6 kg. frø er utsaadd. Adskillig hjelpekultur er foretat. Kulturarbeiders iverksættelse har dog været hindret paa grund av vanskelige arbeidsforhold.»

De private skoger.

Herom henvises til nedenstaaende beretning avgitt av Vestfold Skogselskap:

«Skogens vekst har gjennemgaaende været meget god, og med undtagelse av 1911 har somrene været gunstige for skogkulturen. I 1915 var der over hele amtet et særdeles rikt frøaar paa granen. Skogene er blitt spart for større insekt-skader, og der har ikke været utover det vanlige av stormskadé og snebræk. Hvad skogbrand angaar, saa er der kun brændt nogen faa maal. Trælastprisene har i femaaret gaat betydelig op — kanske allermest paa props og ved. Paa grund herav har hugsten tiltat i sterk grad, saa der vistnok er hugget betydelig mere end den løpende tilvekst. Der er kjøpt og solgt et forholdsvis stort antal gaarder. Hvis der hører skog til disse salgseiendomme, blir som regel denne altfor sterkt hugget. Men paa den anden side ser det ut til at mange skogeiere behandler sin skog tænksoomt. Interessen for løvskogens mere rationelle behandling sees ogsaa at være betydelig forbedret, og da særlig hvad de mere ædle løvtrærarter angaar.

Salg av skog paa rot er endnu noksaa almindelig og tildels ned til et altfor lavt maal, men der gaaes mere over til at eieren blinker de trær han tænker at sælge, og da maa man si at hugsten er kommet over i et mere rigtig spor.

Vestfold Skogselskaps arbeidsprogram har som tidligere været at dets funktionær amtsskogmesteren bistaar skogeierne med veiledning i skogens behandling, saasom blinkning, avholdelse av blinkekurser, tørlægningsarbeider m. v. I selskapets planteskole opelskes planter til gratis fordeling saavel til skolestyrer som til private skogeiere. Grøftebidrag tilstaaes med halvparten av det beløp som arbeidet av amtsskogmesteren er beregnet at skulle koste. Huggerpræmier utdeles til flinke og forsigtige tømmerhuggere.

Se sammendraget paa omstaaende tabel.

Selskapet hadde ved utgangen av 1915 68 livsvarige og 358 aarlig betalende medlemmer, samt 17 underavdelinger.»

Aar.	Leverte planter.							Levert frø.		Grøftningsarbeide.					Antal utdelte huggerpræmier.
	Gran.	Furu.	Busk-furu.	Lerke.	Ask.	Hvitgran.	Pilstikl.	Kg. gran	Kg. furu.	Antal skoger.	Grøfte-længde i m.	Tørlagt areal i dekar.	Utbetalt bidrag.		
													Kr.	Øre.	
1911	182 180	148 115	600	350	700	-	-	13.75	7.5	47	24 788	497	2 099	64	7
1912	112 020	170 225	1 100	425	3 230	300	2 000	-	-	22	22 314	520	2 264	36	8
1913	75 250	187 500	710	375	1 900	1 800	1 000	-	-	32	21 651	417	2 061	56	1
1914	161 950	110 300	670	75	5 400	150	100	18.0	7.0	31	19 185	480	1 934	45	8
1915	74 680	138 930	495	-	12 100	-	700	21.5	8.25	25	18 426	372	1 803	44	-
Tils.	606 080	755 070	3 575	1 225	23 330	2 250	3 800	53.25	22.75	157	106 364	2 286	10 163	45	24

Efter opgaver fra leusmændene er der i femaaret i amtets vasdrag fore-
gaat saadan fløtning:

S k o g e r: Bremsa elv.

26 500 tylvter, hvorav 18 600 tylvter smaatømmer.

Forrige femaar ialt 28 000 tylvter.

S a n d e: Skarelven og Vesleelven.

47 094 tylvter, hvorav 11 374 tylvter smaatømmer.

Forrige femaar henholdsvis 34 925 og 13 315 tylvter.

H o f: Hillestad—Bergsvand—Ekern og Vivestad—Vasaas.

19 690 tylvter, hvorav 14 064 tylvter smaatømmer.

Forrige femaar ialt 18 814 tylvter.

B o t n e: Vittingsrud—Løkenbækken.

1 405 tylvter smaatømmer.

Forrige femaar 1 198 tylvter.

R a m n e s: Vivestad og Hof vasdrag.

3 900 tylvter tømmer.

Forrige femaar 8 150 tylvter.

A n d e b u: Merkedamselven, Skorgeelven, Svartoelven og Sprena.

18 511 tylvter, hvorav 9 322 tylvter smaatømmer.

Forrige femaar henholdsvis 15 049 og 4 900 tylvter.

S e m: Aulielven og Merkedamselven.

8 173 tylvter, hvorav 6 024 tylvter smaatømmer.

Forrige femaar henholdsvis 15 183 og 11 290 tylvter.

B r u n l a n e s: Farris og Halle.

199 164 tylvter, hvorav 84 047 tylvter smaatømmer.

Forrige femaar henholdsvis 18 016 og 6 981 tylvter.

H e d r u m: Laagen.

347 300 tylvter, hvorav 178 900 tylvter smaatømmer.

Forrige femaar henholdsvis 96 898 og 119 062 tylvter.

L a r d a l: Laagen.

347 300 tylvter.

Forrige femaar 149 227 tylvter.

Tømmeret oplyses at være hugget inden amtet med undtagelse av endel av det tømmer som er fløtet gjennom Skoger, Brunlanes, Hedrum og Lardal. For disse fire herreders vedkommende er tømmeret hugget — foruten i nævnte herreder — ogsaa i Nedre Eker, Eidanger, Slemdal, Numedal og Sandsvær.

Av sorteringslenser var der 3 stykker, nemlig: Hersgaardens lense i Sande, Aulielvns lense i Sem og Langerøens lense i Hedrum med en arbeiderstok av henholdsvis 5, 6 og 30 mand.

Tømmerprisene har i femaaret gaat op, paa enkelte steder ret betydelig. De foreliggende dimensionsangivelser gjør det vanskelig at anslaa stigningen nøiagtig, men man er visselig paa den trygge side naar man antar at stigningen fra forrige femaar dreier sig omkring 50 procent.

Amtets produktion av brændeved har i femaaret git overskud. Av amtets 19 herreder oplyses de 11 at ha frembragt brændeved til salg, 5 har maattet kjøpe ved, og 3 har hat nok til eget forbruk. Vedprisene var ved utgangen av 1915 efter lensmændenes opgaver gjennemsnitlig beregnet: bjerk 20 kroner, or, gran og furu 16 kroner. Dette er en stigning fra 1910 av 6 kroner for bjerk og or og 5 kroner for gran og furu. Laveste pris for bjerk og gran i Andebu, for or i Lardal og for furu (og gran) i Hof. Høieste pris for de nævnte fire vedsorter var i Borre, nemlig bjerk 25, or 22, gran og furu 20 kroner.

4. Fiskerier.

Det fiske som i femaaret 1911—1915 har været drevet fra dette amts kyster har hovedsagelig bestaaet i fiske efter makrel, torsk, hummer og ræker samt laks og sjørret. Sildefisket har i nævnte tid været av mindre betydning.

Der har været noksaa god fremgang med hensyn til anskaffelse av mere hensigtsmæssige baater for havfiskebedriften, likesom fiskeredskapene er blit mere tidsmæssige.

Ved femaarets utgang var der inden amtet hjemmehørende 60 motorfartøier med dæk og 678 aapne og halvdækkede baater uten motor. Værdien av samtlige baater er anslaat til ca. 490 000 kroner og værdien av fiskeredskapene til ca. 426 000 kroner. Til samme tid angives antallet av hjemmehørende fiskere over 15 aar til 2 007, hvorav fisket opgives at ha været eneste erhverv for 648, hovederhverv for 555 og bierhverv for 804. Antallet av fiskere er størst i Brunlanes, dernæst kommer Nøtterøy, Tjøme, Fredriksværn og Tjølling.

Fabrikker eller lignende bedrifter for tilvirkning av fiskeriprodukter var der ikke i amtet i femaaret. Den allervæsentligste del av fangsten solgtes til opkjøpere fra amtets byer.

Nogen fangstekspedition vites i femaaret ikke at være utrustet fra amtets landdistrikt.

Kvantum og værdi av saltvandsfisket i amtet i femaaret vil erfares av omstaaende 3 av fiskeridirektoratet utarbeidede tabeller.

(Se tabellene side 23, 24 og 25.)

Forsaavidt angaar laks- og sjørretfisket i Laagen (elfefisket) henvises til nedenstaaende tabel:

Aar.	Mængde.	Værdi.
	Kg.	Kr.
1911	18 126	36 252
1912	19 015	38 030
1913	16 703	33 406
1914	13 781	27 562
1915	11 597	23 194
Tils.	79 222	158 444

Kvantum og værdi av torskeartede fisk.

Aar.	Torsk.		Sei.		Lange.		Hyse.		Hvitting.	
	Mængde. Kg.	Værdi. Kr.	Mængde. Kg.	Værdi. Kr.	Mængde. Kg.	Værdi. Kr.	Mængde. Kg.	Værdi. Kr.	Mængde. Kg.	Værdi. Kr.
1911	140 110	51 260	3 650	520	2 600	630	21 300	5 965	12 595	3 695
1912	81 450	23 000	7 110	545	2 700	7 200	15 500	4 400	23 600	3 340
1913	100 980	34 200	4 150	430	4 100	825	16 500	3 930	21 330	2 827
1914	134 230	55 995	5 040	1 350	4 800	2 080	21 400	7 000	26 230	4 991
1915	143 800	85 140	4 600	1 125	1 900	1 038	32 500	14 750	36 500	13 780
Tils.	600 570	249 595	24 550	3 970	16 100	11 773	107 200	36 045	120 255	28 633

Kvantum og værdi av sild- og laksearter.

Aar.	Storsild.		Smaasild.		Brisling.		Laks.		Sjørret.	
	Mængde. Hl.	Værdi. Kr.	Mængde. Hl.	Værdi. Kr.	Mængde. Hl.	Værdi. Kr.	Mængde. Kg.	Værdi. Kr.	Mængde. Kg.	Værdi. Kr.
1911	2 207	15 280	450	2 790	705	7 520	13 124	23 234	4 041	4 988
1912	460	4 070	595	3 250	345	8 350	8 938	17 577	2 505	3 109
1913	1 290	9 040	1 412	6 523	30	130	8 331	16 488	4 439	7 327
1914	20	300	635	2 575	25	125	9 870	20 169	3 730	6 802
1915	-	-	1 160	5 050	-	-	11 940	31 281	4 800	9 905
Tils.	3 977	28 690	4 252	20 188	1 105	16 125	52 203	108 749	19 515	32 131

Kvantum og værdi av makrel, flyndrearter m. v.

Aar.	Kystmakrel.		Kveite.		Rødspette.		Aal.		Hummer.		Ræker.		For- skjellig.	Amtets samlede værdi- utbytte. Kr.
	Mængde. Stykker.	Værdi. Kr.	Mængde Kg.	Værdi. Kr.	Mængde. Kg.	Værdi. Kr.	Mængde. Kg.	Værdi. Kr.	Mængde. Stykker.	Værdi. Kr.	Mængde. Kg.	Værdi. Kr.	Værdi. Kr.	
1911	2 233 200	218 470	500	500	2 380	2 475	80 100	63 650	104 960	98 125	104 450	36 495	20 960	556 557
1912	1 832 500	145 170	-	-	1 300	1 360	33 400	26 290	87 820	87 750	15 540	7 970	20 910	364 291
1913	2 463 000	189 731	500	400	1 400	1 205	8 655	6 820	110 900	110 330	82 220	28 950	22 246	441 402
1914	3 058 500	244 900	300	240	2 040	1 995	22 760	18 710	75 170	42 945	88 630	37 425	16 315	463 917
1915	2 583 400	337 634	-	-	2 400	2 165	10 600	9 100	77 850	57 475	81 200	62 275	25 935	656 653
Tils.	12 170 600	1 135 905	1 300	1 140	9 520	9 200	155 515	124 570	456 700	396 625	372 040	173 115	106 366	2 482 820

I 1910 blev der i amtet opfisket 157 950 kg. torsk, 1 746 162 stkr. makrel, 20 370 kg. laks og sjøørret, 109 170 stkr. hummer, 118 400 kg. ræker, 67 600 kg. aal, 7 720 kg. sild og brisling og forøvrig endel sei, lange, hyse etc. — alt til en samlet værdi av kr. 579 691.00.

For aaret 1915 omfatter opgaven hele Laagenelven. Det fiske som foregaar inden Buskerud amt (Sandsvær herred) er imidlertid oplyst at ha været temmelig ubetydelig.

Det tilføies at fangsten av laks og sjøørret i sjøen i 1910 utgjorde 14 829 kg. til en værdi av kr. 27 979.00. (Kfr. forrige femaarsberetning side 26. I samme indberetning staar der side 27 i tabellen «Mængde stykker» istedenfor «Mængde kg.».)

5. Bergverksdrift.

Bergverksdriften i femaaret 1911—1915 i dette amt indskrænker sig til at A/S Mines de Jarlsberg fortsatte prøvedriften ved Konnerudkollen i Skoger til sommeren 1914 med ganske liten mandskapsstyrke. Samtidig foregik prøvevaskning ved Pukerud i Buskerud.

Siden sommeren 1914 har driften været helt indstillet. Verket er besluttet nedlagt, og likvidation paagaar for tiden.

6. Industri.

Efter de officielle opgaver var der ved utgangen av 1915 i Jarlsberg og Larvik amt i det hele 347 industrielle anlæg med en arbeidsstyrke paa 7 567 personer og med 331 kraftmaskiner paa tilsammen 14 171 hestekræfter. Det største antal anlæg (nemlig 119) falder paa træindustrien, det største antal arbeidere (nemlig 2 456) paa metalindustrien.

I det følgende vil bli anført de viktigste anlæg inden amtets landdistrikt med hosføiet oplysning om produktion og hovedavsætningsmarkeder i femaaret 1911—1915 samt det omtrentlige antal arbeidere ved utgangen av 1915:

Framnes Mekaniske Verksted, Sandeherad. Dette anlæg er amtets betydeligste industrielle bedrift. Det er en ældre bedrift med aktiekapital paa 1 000 000 kroner og en arbeiderstok paa 505 personer. Anlæggets virksomhet omfatter bygning av dampskibe og flytedokker samt reparasjoner av skibe. Anlægget drives ved elektricitet.

Berger Fabrik og Fossekleven Fabrik, Strømm, forarbeider chevioter, frakke- og kaapestoffer, førsaker, uldtepper, floneller samt uld- og bomuldsgarn, som alt avsettes indenlands. Arbeiderstok tilsammen 255 mand.

Drammens Glasverk, Skoger, 170 arbeidere, forarbeider vindusglas, som omsættes indenlands.

Rødskog Bruk og Guldlistefabrik, Skoger, 100 arbeidere, forarbeider guldlister, som væsentlig gaar til England.

A/S Jarlsberg Paper Mills, Skoger, forarbeider papir, som væsentlig avsettes til England. Fabrikken beskjaeftiger 140 arbeidere.

A/S Gulskogen Cellulosefabrik, Skoger, 170 arbeidere, producerer cellulose, som avsettes til forskjellige oversjøiske land, mest til England.

A/S Nøsted Bruk, Skoger, 200 arbeidere, forarbeider høvlet træl原因, som væsentlig sendes til England.

A/S Sundland Papirfabrik, Skoger, 69 arbeidere, forarbeider forskjellig slags papir, som avsettes for det meste utenlands.

Stormoens Teglgverk, Skoger, 35 arbeidere, producerer mursten og taksten til indenlandsk forbruk.

A/S Guldlistfabrikken, Gulskogen i Skoger, 32 arbeidere, forarbeider guldlistes væsentlig til indenlandsk forbruk.

A/S Skollenborgs Træsliperi, Sande, 48 arbeidere, producerer mekanisk trømasse, som avhøndes til England, Frankrike og Belgien.

A/S Eidsfoss Verk, Hof, med støperi, mekanisk verksted, jernbanevognfabrik samt sag og høvleri, beskøftiger 125 mand. Salgsproduktene er væsentlig støpegods, jernbanevogner, skaaren trølast, økse- og sløggeskafter, som alt avsettes indenlands.

Vallø Oljeraffineri, Sem, producerer petroleum, maskinoljer og bensin, som avsettes inden landet. Anløgget beskøftiger 62 mand.

Vallø Tapetfabrik, Sem, forarbeider tapet, som selges indenlands, samt sandpapir og smørgellerret, som væsentlig eksporteres til Rusland og Finland.

Husvik Mekaniske Verksted, Sem, forarbeider særlig hvalfangst-effekter, som selges til forskjellige land.

Hølenes Verksted, Tjølling, 130 arbeidere, producerer jernkonstruktioner og platearbeider, som avsettes indenlands.

Fredriksvørn Reperbane, Fredriksvørn, 40 arbeidere, forarbeider forskjellig slags taugverk, som avsettes indenlands samt til Amerika og Japan.

Agnes Tøndstikfabrik, Brunlanes, 170 arbeidere, forarbeider svovelstikker og øndel sikkerhetsstikker, som hovedsakelig avsettes til Britisk Indien. Øndel avhøndes indenlands.

Laagen Dampsag, Hedrum, 110 arbeidere, producerer og avsetter indenlands planker, bord og stav.

Ifølge de av lensmøndene avgivne indberetninger forefandtes i 1915 i land-distriktet omkring 60 industrielle anløg med en samlet ørbeiderstok av omkring 2 500 personer. Efter samme kilde antages industrien i det store og øele at ha gjort fremgang i femaaret, i enkelte distrikter megen fremgang.

I femaaret er bl. a. Drammen Plysch- og Uldvarefabrik nedlagt.

Haandverksdriften har i femaaret ikke gjort fremgang. De fleste herreder har øndnu ikke drevet det til mere ønd at dække sit øget behov, og mange herreder kjøper gjenstande av her berørte slags. Nogen produktion ut øver øget behov forekommer dog, og øksempelvis kan nævnes at i Sandeherad forarbeides ploger og harver til salg utenfor herredet og i Nøtterøy øndel møbler.

Husfliden er øndnu ikke kommet saa langt at det kan sies at den

spiller nogen rolle som næringsvei. Men det formenes dog at den i femaaret er gaat fremover. Ogsaa i dette femaar er der blit utdelt penger av amtmandinde Michelets legat, ialt kr. 2 700.00, til avholdelse av husflidskurser og til utdannelse av piker i husflid.

Stenbrudd. Ved utgangen av 1915 var der i amtets landdistrikt i drift ialt 11 stenbrudd med en arbeidsstyrke paa 140 mand. De tilsvarende tal for 1910 var 19 og 200. Produktionsværdien er oplyst at ha andrat til ca. 300 000 kroner. Herav falder omkring 200 000 kroner paa Christiania Portland Cementfabrik paa Langøy i Vaale, som i 1915 hadde en arbeidsstyrke paa 85 mand. De betydeligere stenbrudd forøvrig var i Strømm, Tjølling og Hedrum. De stenarter som hovedsagelig utvindes er kalksten, syenit, granit og labrador. 3 anlæg var ikke i drift 1915.

Torvdrift. Av torvanlæg var der ved utgangen av 1915 ialt 23, som samtlige producerte torvstrø. Anleggene beskjæftiget 68 mand og hadde en produktion til værdi av 80 000 kroner. Til sammenligning bemerkes at ved utgangen av 1910 var anlæggenes antal 16, arbeidsstyrken ikke fuldt 70 mand og produktionsværdien 50 000 kroner.

Tangbrænding har heller ikke i dette femaar hat nogen betydning.

7. Handel.

Efter indhentede oplysninger var ved utgangen av 1915 antallet av personer som drev landhandel efter bevilling eller handelsbrev 272. Det tilsvarende tal for 1910 var 288. Det største antal landhandlere er i Sandeherad, Sem og Nøtterøy, nemlig henholdsvis 27, 26 og 23.

Til forannævnte tid var der desuten 14 indkjøpslag i Sem med medlemsantal 280 og omsætning 105 667 kroner, samtlige begyndt i aarene 1904—1915. Desuten forefandtes et handelslag i Sem med omsætning 63 690 kroner og et handelslag i Lardal med omsætning 13 000 kroner.

Ved utgangen av 1915 var der endvidere 7 forbruksforeninger med medlemsantal 1 328 og omsætning nævnte aar 430 177 kroner. Den ældste av disse foreninger er oprettet i 1869, den yngste i 1913.

Rettigheter til skjænkning av øl, vin, frugtvin og mjød er i femaaret efter hvert tilstaat færre og færre og var ved periodens utgang ganske faa.

Handelsnæringen har i femaaret gjennemgaaende hat en gunstig tid. Og særlig efter sommeren 1914 antok omsætningen et omfang som langt overgik det vanlige. Den samlede omsætning ved herredenes landhandlerier er oplyst at ha andrat til ca. 6 500 000 kroner i 1915.

8. Skipsfart.

I femaaret 1911—1915 hadde skipsfarten en særdeles gunstig tid, særlig de sidste par aar. Efterspørselen efter tonnage var meget stor, og fragtene steg til

tidligere ukjent høide. Paa den anden side steg ogsaa utgiftene sterkt, saavel til lønninger som til materiel av enhver slags.

Efter opgave fra det Statistiske Centralbyraa var den ved toldstedene i amtet ved utgangen av 1914 registrerte sjøgaaende handelsflaate (opgave for 1915 kan ikke meddeles og heller ikke opgave over i landdistriktet hjemmehørende fartøier) saaledes som nedenstaaende tabel utviser:

Toldsteder.	Dampskibe.			Motorskibe.			Seilskibe.		
	Antal.	Brutto reg. ton.	Netto reg. ton.	Antal.	Brutto reg. ton.	Netto reg. ton.	Antal.	Brutto reg. ton.	Netto reg. ton.
Holmestrand .	4	1 395	805	-	-	-	1	850	796
Horten.....	2	2 665	1 587	-	-	-	6	7 377	6 487
Tønsberg.....	127	282 807	175 848	3	102	56	9	7 468	6 866
Sandefjord ...	86	93 226	54 856	3	153	90	27	27 595	25 462
Larvik.....	36	30 964	19 104	1	31	16	21	22 723	21 332
Tils.	255	411 057	252 200	7	286	162	64	66 013	60 943

I likhet med forrige beretning indtages nedenfor en oversigt over de almindelige mandskapshyrer paa dampskibe for hvert av aarene 1911 og 1915:

Stilling.	Hyre.	
	1911.	1915.
	Kr.	Kr.
1ste styrmænd.....	125	175
2den —	100	120
3dje —	80	110
Tømmermænd	90	120
Baatsmænd.....	80	100
Stuerter	120	150
Kokker	85	100
Matroser.....	70	80
1ste maskinister.....	250	340
2den —	150	260
3dje —	110	170
Fyrbøtere.....	75	90

En ikke liten del av ovennævnte fartøier er hjemmehørende inden amtets landdistrikt. Hertil kommer yderligere endel fartøier som er registrert ved Drammen toldsted.

9. Andre næringsveier.

I forrige femaarsberetning blev dette avsnit indledet med en kortere fremstilling om hvalfangsten. Denne næringsgren har ogsaa i femaaret 1911—1915 hat meget stor betydning for amtets landdistrikt. Men den blir ikke her denne gang gjort til gjenstand for nærmere behandling da jeg er bekjendt med at den blir særlig omhandlet i femaarsberetningene for byene Tønsberg og Sandefjord, hvor der ogsaa blir medtat hvad der har betydning for landdistriktet.

Sæl- og bottlenosefangsten har i femaaret neppe hat større betydning end tidligere. Men ogsaa denne næringsgren har beskjeftiget ikke saa faa personer og skaffet vedkommende ganske pene indtægter.

Jagt. Som næringsvei har jagten spillet meget liten rolle ogsaa i dette femaar. Den har været drevet væsentlig som sport. Dog har der i de sydligere herreder været fældt endel vildt til salg. Efter officielle opgaver skal der i femaarsperioden i amtet være fældt ialt 5 bjørner, 1 588 ræver, 256 maar, 84 otere samt 253 lommer, 12 ørner, 65 hubroer, 76 falker, 640 hønsheker, 1 562 spurvehøker og 9 386 kraaker.

Baatbyggerier av større dimensioner har heller ikke dette femaar forekommet. Ved utgangen av 1915 var 2 mindre i virksomhet.

Isbrukenes antal er efter lensmændenes opgaver gaat tilbake siden forrige femaar. Ved denne femaarsperiodes utgang var bare 1 litet i drift, ved forrige 5.

Sluttelig tilføies at utleie av husrum om sommeren til badegjester i femaaret har foregaat som tidligere og antages at ha tilført kystbefolkningen i vedkommende herreder — Sem, Nøtterøy, Tjøme, Sandeherad og Tjølling — ikke ganske smaa beløp.

10. Kommunikationer¹.

Angaaende veivæsenet i femaarsperioden 1911—1915 meddeles følgende opgaver:

Hovedveier bygget for midler bevilget av Stortinget med distriktsbidrag:

(Se tabel side 31.)

Som herav sees er der i femaarsperioden bygget en samlet længde av 17 444 km. med en arbeidsutgift av kr. 326 800.00.

Distriktsbidraget utredes med $\frac{1}{12}$ av vedkommende herred, resten av amtet.

Det i forannævnte tabel under nr. 3 opførte anlæg, parceller paa Laagendalsveien (vestsiden), er utført for midler som forskudsvis er utredet av distriktet og interesserte, særlig under hensyn til automobiltrafik. Arbeidet har bestaaet i utvidelse av den ældre vei og utbedring av veidækket.

¹ Avsnittet om veivæsenet er utarbeidet av amtsingeniør Conradi.

Opgrave over hovedveier bygget for midler bevilget av Stortinget med distriktsbidrag og fuldført i femaaret 1911—1915.

Anlæggets navn. Fra — til	Herred.	Veilængde.		Kjørebredde. Meter.	Maksimums- stigning 1 paa	Medgaade arbeidsom- kostninger. Kr.	Kvotadels- bidrag fra		Anmerkning.
		Nyanlagt. Meter.	Omlagt. Meter.				stat.	amt.	
Sande—Svelvik	{ Sande Strømm Hedrum Do. Lardal Nøtterøy	-	3 581	4.0	} 15	101 600.00	2/3	1/3	Avlevert 31 oktbr. 1913.
Bommestad—Skjeggerød		-	1 200	4.0		104 500.00	2/3	1/3	— 18 « 1911.
Laagendalens vestsida		4 108	245	50 l. m. 3.0 resten 4.0	20	18 200.00	1/2	1/2	— 6 novbr. 1913.
(parceller)		-	1 000	} 4.5—5.0	20	102 500.00	1/2	1/2	— 15 oktbr. 1915.
Nøtterøy—Vrangen		-	400		20	326 800.00	1/2	1/2	— 17 juli 1916.
Tilsammen		4 108	13 336	4.0—4.5					
		17 444							

Den under nr. 4 opførte vei var tidligere klassificert som bygdevei, se tabellen i forrige femaarsberetning, side 38 (Tønsberg—Stangeby). Med det nu utførte arbeide er den hele strækning fra Tønsberg bygrænse til Vrængen (Kjøbmandsskjær) for en længde av 11 690 meter ombygget for kr. 131 000.00 i arbeidsomkostninger.

For bygdeveienes vedkommende meddeles følgende opgave over byggevirksomheten:

(Se tabel side 34 og 35.)

Saa vel til hoved- som bygdeveiene har vedkommende herred utredet erstatning for grundavstaaelse m. v. og gjærdehold.

Angaaende veienes utstyr bemerkes at maksimumsstigning av 1 : 15 som regel ikke er overskredet. Veidækket er ved alle hovedveier og delvis ved bygdeveiene utført med stenunderlag og puk. Under hensyn til den voksende automobiltrafik er fordringene til veibredde i stigende og utføres nu som regel med mindst 4.0 m. og i den senere tid 4.5 m. bredde saavel for hoved- som bygdevei.

Vedlikeholdet av amtets veier foregaar fra 1 juli 1915 udelukkende ved leiet hjelp og veivogtere. Ialt er ansat 104 veivogtere. Disse blev fra først av avlønnet med kr. 3.50 pr. dagsverk, som for terminen 1916—1917 er forhøiet til kr. 4.00 og fra 1 juli 1917 til kr. 5.00 pr. dag.

Amtet utreder utgiftene ved hovedveienes og herredene bygdeveienes vedlikehold.

Til veivogternes avlønning har man $\frac{1}{5}$ statsbidrag.

Der vedlægges 2 tabellarisk opstillede sammenstillinger av utgifter til veienes vedlikehold, særskilt for hoved- og bygdeveier, i terminen 1 juli 1915—30 juni 1916, hvortil henvises.

(Se tabellene side 36—43.)

Som derav sees andrar den samlede utgift for vedlikehold av hovedvei pr. km. til kr. 371.89 og bygdevei pr. km. til kr. 276.05.

Den usedvanlig lange vinter 1915—1916 med mange og store snefald bidrog i væsentlig grad til at fordyre arbeidet.

Av amtskassen er der i femaaret bevilget til veivæsenet:

I terminen 1911—1912	kr. 55 000.00
- — 1912—1913	« 57 700.00
- — 1913—1914	« 64 000.00
- — 1914—1915	« 68 600.00
- — 1915—1916	« 181 500.00

Tilsammen kr. 426 800.00

Herav som distriktsbidrag til hovedveianlæg..... « 113 648.00

Rest til vedlikehold av hovedveier, bidrag til

bygdeveianlæg og administration..... kr. 313 152.00

I amtet har man 5 offentlige færgersteder, nemlig:

Ved Kjøbmandsskjær i Vrængen mellem Nøtterøy og Tjøme,
 « Hella mellem Nøtterøy og Stokke,
 « Sundet i Hedrum
 « Hvaara i — } over Laagen.
 « Gaaserud i Lardal

Veilængderne fordeler sig saaledes i de enkelte herreder:

Herred.	Veilængde.		Sum. M.
	Hovedvei. Km.	Bygdevei M.	
1. Strømm	12 135	5 824	17 959
2. Skoger	26 213	23 717	49 930
3. Sande	37 022	20 034	57 056
4. Hof	29 481	18 675	48 156
5. Botne	30 149	24 299	54 448
6. Vaale	33 824	46 501	80 325
7. Borre	32 411	4 049	36 460
8. Ramnes	34 051	36 367	70 418
9. Andebu	35 416	41 038	76 454
10. Stokke	34 224	38 508	72 732
11. Sem	51 344	20 284	71 578
12. Nøtterøy	17 275	19 910	37 185
13. Tjøme	12 636	12 608	25 244
14. Sandeherad	46 008	54 663	100 671
15. Tjølling	26 665	31 332	57 997
16. Fredriksværn	1 798	7 140	8 938
17. Brunlanes	32 937	44 325	77 262
18. Hedrum	56 576	59 229	115 805
19. Lardal	26 957	30 419	57 376
Sum	577 122	538 872	1 115 994

Opgave over bygdeveier som er bygget for midler bevilget av herredet,

Anlæggets navn. Fra — til	Herred.	Veilængde.	
		Nyanlagt. Meter.	Omlagt. Meter.
Rødsgaten i Strømsgodset	Skoger	350	-
Guran—Botne kirke	Botne	2 120	-
Omlægning ved Søndre Valle	Ramnes	-	310
— « Rom skole.....	Sem	-	230
Ekenesbro—Husøbro (over Foymland)	Nøtterøy	1 030	-
Fredheim—Sundene.....	Tjøme	2 024	-
Raastad—Torp	Sandeherad	2 630	-
Haukerød—Bredablik	—«—	1 600	-
Bugaarden—Lasken.....	—«—	1 790	-
Frebergbakken	—«—	-	230
Skaustubakken	—«—	-	340
Hjelmbybakken	—«—	-	550
Klavenes sag—Klavenes gaard	—«—	266	-
Sandefjord bygrænse-- Kamfjord gaard	—«—	-	145
Skallist—Hem	Tjølling	2 370	-
Tjølling prestegaard—Varild	—«—	1 930	-
Aaby—Jaaberg.....	—«—	500	-
Bakke--Sletholt	Brunlanes	-	1 276
Tvedalsveien	—«—	-	3 701
Skybakken	—«—	-	400
Gaten paa Nanset	Hedrum	400	-
Omlægning ved Torstvedt-tjernet.....	—«—	-	ca. 140
Do. « Hvaarastranden	—«—	-	« 40
Hagtvedt—Kastet	—«—	300	-
Hemskogen	—«—	ca. 300	-
Haugsgropen i Hvarnes	—«—	« 600	-
Lyselv—Lysingkleven	—«—	« 700	-
Sum veilængde		18 910	7 362

¹ Desuten arbeide hvis værdi ikke kan opgives.

i tilfælde med bidrag av stat, amt eller private, fuldført i femaaret 1911—1915.

Kjørebredde. Meter.	Maksimums- stigning 1 paa	Medgaaede		Kvotadels- bidrag fra		Anmerkning.
		arbeids- omkostninger.	utgifter til grundav- staaelse, grus- og stentak, gjærdehold m.v.	stat.	amt.	
		Kr.	Kr.			
4.00	300	1 850.00	-	-	-	
3.50	15	14 884.29	-	⁵ / ₁₀	² / ₁₀	Herredet ³ / ₁₀ .
3.75	20	1 332.63	150.00	-	-	
4.00	20	1 194.03	365.36	-	-	
3.50	14	6 650.00	1 095.66	-	-	
4.00	15	19 000.00	500.00	⁵ / ₁₀	² / ₁₀	Herredet ³ / ₁₀ .
4.50	20	13 700.00	1 895.00	-	² / ₁₀	Herredet ⁸ / ₁₀ .
4.50	?	750.00	-	-	-	Gammel nedlagt vei gjen- optat.
4.50	?	2 140.00	-	-	-	Gammel nedlagt vei gjen- optat.
5.00	15	1 724.00	-	-	-	
5.00	15	2 000.00	1 370.00	-	-	
5.00	30	1 925.00	400.00	-	-	
4.00	?	-	-	-	-	Gammel gaardsvei overtat av kommunen.
5.00	?	3 700.00	-	-	-	
3.00	?	1 259.40	-	-	-	
3.00	?	Kan ikke opgives.	Kan ikke opgives.	-	-	} Tidligere gaardsveier ut- bedret ved tilskud av kommunen og optat som bygdevei.
3.00	?	80.00	-	-	-	
3.50	15	2 185.60	-	-	-	
3.00	10	1 197.00	?	-	-	Dels ikke rodelagt.
3.00	?	800.00	-	-	-	Ikke rodelagt.
6.25	25	3 660.00	-	-	-	
3.50	100	1 250.00	-	-	-	
3.50	10	265.00	30.00	-	-	
4.00	20	1 779.00	-	-	-	
3.00	50	100.00	-	-	-	} Gamle gaardsveier overtat av kommunen. Ikke rode- lagt.
3.00	15	2 765.00	-	-	-	
3.00	50	400.00	-	-	-	
Sum omkostninger		87 368.95	5 806.02	-	-	

Sammendrag av vedlikeholdsutgiftene for hovedveiene i de enkelte lensmands-
med veilængder og

1	2	3	4	5	6
Nr.	Herred.	Veilængde i meter.	Antal vei- vogtere.	Veilængde pr. veivogter km.	Vei-
					Grus.
					Erhvervelse av grustak, utvin- ding, kjøring, bredning, vals- ning etc.
					Kr.
1	Strømm	12 135	1.5	8.090	2 032.20
2	Skoger	26 213	3.0	8 738	1 087.50
3	Sande	37 022	3.0	12.341	1 756.90
4	Hof	29 481	2.5	11.792	2 180.00
5	Botne	30 149	3.0	10.383	2 487.62
6	Vaale	23 824	4.0	8.456	9 054.35
7	Borre	32 411	4.0	8.103	5 357.43
8	Ramnes	34 051	3.0	11 350	8 888.25
9	Andebu	35 416	3.5	10.119	3 530.69
10	Stokke	34 224	3.5	11.303	3 599.74
11	Sem	51 344	5.0	10.269	6 396.41
12	Netterøy	17 275	1.5	11.517	306.00
13	Tjøme	12 636	1.0	12.636	875.90
14	Sandeherad	46 008	4.0	11.502	2 144.70
15	Tjølling	26 665	2.5	10.666	552.50
16	Fredriksværn	1 798	0.5	3.596	221.00
17	Brunlanes	32 937	4.0	8.234	5 534.25
18	Hedrum	56 576	5.5	10.286	4 849.80
19	Lardal	26 957	2.5	10.783	3 132.74
	Sum	577 122	57.5	10.13	63 987.98
	Desuten fælles tilfældige ut- gifter (konto I): riksfor- sikringspræmie, avertisse- menter, trykningsutgifter m. v.....	-	-	-	-
	Ialt	577 122	57.5	10.13	63 987.98

distrikter i Jarlsberg og Larvik amt for budgetterminen 1 juli 1915—30 juni 1916
antal veivogtere.

7	8	9	10	11	12
Amtets vedlikeholdsutgifter.					
dække.		Vinter- arbeide.	Underbygning.	Broer, brygger, færger og sundmænd.	Redskap og snepløger. Anskaffelse og vedlikehold.
Puksten.	Sum (6 + 7).		Stikrender, veimurer, ræk- verk, grøfter, skraaninger m. v.		
Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
20.00	2 052.20	820.38	847.95	-	72.50
3 451.22	4 538.72	2 690.10	564.12	-	233.60
1 728.13	3 485.03	3 297.70	170.40	43.75	448.77
680.03	2 860.03	2 683.45	188.40	15.80	355.87
550.63	3 038.25	3 155.80	38.50	389.07	442.61
10.00	9 064.35	4 508.80	46.50	64.02	378.22
-	5 357.43	6 261.71	327.85	-	310.30
-	8 888.25	2 934.50	185.00	317.80	640.57
303.65	3 834.34	1 884.71	46.35	15.42	122.50
1 785.35	5 385.09	4 672.33	36.04	-	121.30
4 445.64	10 842.05	10 530.41	77.10	18.00	152.38
452.60	758.60	2 765.29	110.30	-	15.00
-	875.90	1 386.86	64.50	700.00	58.75
657.98	2 802.68	7 840.50	84.35	-	325.00
-	552.50	3 708.25	-	6 936.37	66.83
83.00	304.00	329.75	54.62	-	12.50
2 072.00	7 606.25	4 395.20	59.80	360.00	399.35
465.00	5 314.80	6 384.50	350.36	53.60	520.45
1 016.29	4 149.03	2 808.50	214.60	2 421.22	328.50
17 721.52	81 709.50	73 058.74	3 466.74	11 335.05	5 005.00
-	-	-	-	-	-
17 721.52	81 709.50	73 058.74	3 466.74	11 335.05	5 005.00

Sammendrag av vedlikeholdsutgiftene for hovedveiene i de enkelte lensmands-
med veilængder og

1	2	13	14	15 a	15 b
Nr.	Herred.	Amtets vedlikeholdsutgifter (forts.).			
		Diverse leiet hjælp og andre utgifter som ikke kan hen- føres til de øvrige konti.	Sum kontante utgifter (8 + 9 + 10 + 11 + 12 + 13).	Veivogterens	
				samlede dags- verk.	løn ¹ .
		Kr	Kr.		Kr.
1	Strømm	118.38	3 911.41	250	875.00
2	Skoger	-	8 026.54	680	2 208.37
3	Sande	132.98	7 578.63	676	2 367.75
4	Hof	92.15	6 195.70	414	1 446.37
5	Botne	92.70	7 156.93	452	1 617.12
6	Vaale	79.04	14 140.93	613	2 145.32
7	Borre	212.95	12 470.24	936	3 276.00
8	Ramnes	120.07	13 086.19	601	2 101.87
9	Andebu	84.75	5 988.07	626	2 215.50
10	Stokke	118.93	10 333.69	640	2 237.50
11	Sem.....	282.84	21 902.78	1 040	3 653.42
12	Nøtterøy	13.77	3 662.96	270	945.00
13	Tjøme.....	4.80	3 090.81	156	508.41
14	Sandeherad.....	142.02	11 194.55	690	2 341.78
15	Tjølling	32.41	11 296.36	275	910.87
16	Fredriksvørn	10.45	711.32	34	160.33
17	Brunlanes	136.77	12 957.37	655	2 294.00
18	Hedrum	104.80	12 728.51	883	3 087.87
19	Lardal	66.85	9 988.70	385	1 494.15
	Sum	1 846.66	176 421.69	10 276	35 886.63
	Desuten fælles tilfældige ut- gifter (konto I): riksför- sikringspræmie, avertisse- menter, trykningsutgifter m. v.....	2 319.81	2 319.81	-	-
	Ialt	4 166.47	178 741.50	10 276	35 886.63

¹ Heri indbefattet statsbidrag.

distrikter i Jarlsberg og Larvik amt for budgetterminen 1 juli 1915 — 30 juni 1916
 antal veivogtere (forts.).

16	17	18	19	20	21	22
Sum (14 + 15 b.)	Herav R. F. A. (Løn til folk og halvdelen av utbetalte arbeidspenger for hest og mand.)	Utgift pr. km. til:				
		Veivogter. dække. Rubr. 8.	Vinter- arbeide. Rubr. 9.	Andre utgifter. Rubr. 10 + 11 + 12 + 13.	Veivogter- løn. Rubr. 15 b.	Samtlige utgifter. Rubr. 16.
Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
4 786.41	2 584.53	169.11	67.61	85.61	72.10	394.43
10 234.91	7 223.84	173.14	102.62	30.45	84.24	390.45
9 946.38	3 892.00	94.13	89.08	21.50	63.95	268.66
7 642.07	4 579.97	97.01	91.03	22.12	49.06	259.22
8 774.05	4 513.04	100.77	104.67	31.94	53.64	291.02
16 286.25	10 117.30	267.98	133.30	16.79	63.43	481.50
15 746.24	9 204.21	165.30	193.20	26.26	101.07	485.83
15 188.06	8 271.67	261.03	86.18	37.10	61.73	446.04
8 203.57	2 776.98	108.27	53.22	7.62	62.52	231.63
12 571.19	6 892.49	157.35	136.52	8.07	65.38	367.32
25 556.20	15 126.09	211.14	205.10	10.33	71.16	497.73
4 607.96	3 161.70	43.91	160.07	8.05	54.71	266.94
3 599.22	2 094.36	69.32	109.76	65.53	40.23	284.84
13 536.33	8 755.12	60.92	170.42	11.98	50.90	294.22
12 207.23	6 240.89	20.72	139.07	263.85	34.16	457.80
871.65	573.68	169.08	183.40	43.14	89.17	484.79
15 251.37	8 510.49	230.93	133.44	29.03	69.65	463.05
15 816.38	7 762.77	93.94	112.85	18.19	54.59	279.57
11 482.85	4 151.14	153.91	104.19	112.43	55.42	425.95
212 308.32	116 432.27	141.58	126.59	37.52	62.18	367.87
2 319.81	-	-	-	4.02	-	4.02
214 628.13	116 432.27	141.58	126.59	41.54	62.18	371.89

Sammendrag av vedlikeholdsutgiftene for bygdeveiene i de enkelte lensmands-
med veilængder og

1	2	3	4	5	6
Nr.	Herred.	Veilængde i meter.	Antal vei- vogtere.	Veilængde pr. veivogter km.	Vei-
					Grus.
					Erhvervelse av grustak, utvin- ding, kjøring, bredning, vals- ning etc.
					Kr.
1	Strømm	5 824	0.5	11.648	151.80
2	Skoger	23 717	2.0	11.859	791.80
3	Sande	20 084	2.0	10.017	658.40
4	Hof	18 675	1.5	12.450	801.40
5	Botne	24 299	3.0	8.100	2 993.32
6	Vaale	46 501	4.0	11.625	9 461.03
7	Borre	4 049	-	-	559.00
8	Ramnes	36 367	3.0	12.122	3 659.00
9	Andebu	41 038	3.5	11.725	2 307.52
10	Stokke	38 508	3.5	9.477	4 040.19
11	Sem	20 234	2.0	10.117	3 252.30
12	Nøtterøy	19 910	1.5	13.273	1 011.50
13	Tjøme	12 608	1.0	12.608	18.40
14	Sandeherad	54 663	4.0	13.666	2 545.74
15	Tjølling	31 332	2.5	12.532	132.50
16	Fredriksværn	7 140	0.5	14.280	38.50
17	Brunlanes	44 325	3.0	14.775	5 341.25
18	Hedrum	59 229	5.5	10.769	4 943.30
19	Lardal	30 419	2.5	12.168	1 416.38
	Sum	538 872	45.5	11.722	44 123.33

¹ Herav kr. 62.50 som amtsbidrag.

distrikter i Jarlsberg og Larvik amt for budgetterminen 1 juli 1915—30 juni 1916
antal veivogtere.

7	8	9	10	11	12
Amtets vedlikeholdsutgifter.					
dække.		Vinter- arbeide.	Underbygning.	Broer, brygger, færger og sundmænd.	Redskap og sneploger. Anskaffelse og vedlikehold.
Puksten.	Sum (6 + 7).		Stikrender, veimurer, ræk- verk, grøfter, skraaninger m. v.		
Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
-	151.80	613.62	9.00	-	5.00
791.25	1 583.05	2 711.90	90.00	-	71.10
218.40	876.80	2 337.00	156.25	21.82	115.60
-	801.40	1 291.90	75.89	236.79	37.50
-	2 993.32	2 034.95	58.00	47.00	343.63
-	9 461.03	5 490.40	46.00	-	541.31
-	559.00	402.50	-	-	-
-	3 659.00	3 588.25	107.70	382.00	412.91
-	2 307.52	2 326.99	86.35	10.00	1 268.40
13.70	4 053.89	5 109.70	27.50	1 112.50	1 953.80
-	3 252.30	4 369.08	39.50	222.10	37.50
1 226.70	2 238.20	3 148.66	54.70	1 112.50	455.22
-	18.40	685.89	-	191.67	258.95
526.75	3 072.49	9 457.17	103.30	80.16	962.85
-	132.50	3 229.00	-	1 725.99	542.00
-	38.50	295.50	109.23	-	12.50
-	5 341.25	4 435.50	170.50	-	121.00
-	4 943.30	4 820.75	162.70	915.47	413.77
-	1 416.38	2 485.30	38.25	957.20	502.99
2 776.80	46 900.13	58 834.06	1 334.87	5 015.20	8 056.03

Sammendrag av vedlikeholdsutgiftene for bygdeveiene i de enkelte lensmands-
med veilængder og

1	2	13	14	15 a	15 b
Nr.	Herred.	Amtets vedlikeholdsutgifter (forts.).			
		Diverse leiet hjælp og andre utgifter som ikke kan hen- føres til de øvrigte konti.	Sum kontante utgifter (8 + 9 + 10 + 11 + 12 + 13).	Veivogterens	
				samlende dags- verk.	løn ¹ .
		Kr.	Kr.		Kr.
1	Strømm	-	779.42	50	175.00
2	Skoger	9.00	4 465.05	374	1 308.38
3	Sande	9.80	3 517.27	427	1 492.75
4	Hof	110.46	2 553.94	223	781.38
5	Botne	96.84	5 573.74	451	1 617.13
6	Vaale	185.84	15 724.58	613	2 145.33
7	Borre	-	961.50	-	-
8	Ramnes	11.10	8 160.96	600	2 101.88
9	Andebu	71.65	6 070.91	625	2 215.50
10	Stokke	72.40	11 329.79	639	2 237.50
11	Sem	21 78	7 942.26	364	1 273.42
12	Nøtterøy	106.00	6 115.28	270	945.00
13	Tjeme	630.30	1 785.21	155	508.40
14	Sandeherad	134.81	13 810.78	690	2 341.79
15	Tjølling	21.65	5 651.14	275	910.88
16	Fredriksvørn	10.45	466.18	33	160.33
17	Brunlanes	123.12	10 191.37	456	1 594.00
18	Hedrum	61.33	11 317.32	882	3 087.88
19	Lardal	547.79	5 947.91	384	1 494.15
	Sum	2 224.32	122 364.61	7 511	26 390.70

¹ Heri indbefattet statsbidrag.

distrikter i Jarlsberg og Larvik amt for budgetterminen 1 juli 1915—30 juni 1916
 antal veivogtere (forts.).

16	17	18	19	20	21	22
Sum (14 + 15 b).	Herav R. F. A. (Løn til folk og halvdelen av utbetalte arbeidspenger for hest og mand.)	Utgift pr. km. til:				
		Vei- dække. Rubr. 8.	Vinter- arbeide. Rubr. 9.	Andre utgifter. Rubr. 10 + 11 + 12 + 13.	Veivogter- løn. Rubr. 15 b.	Samlige utgifter. Rubr. 16.
Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
954.42	435.90	26.05	105.36	2.42	30.05	163.88
5 773.43	3 576.27	66.75	114.34	7.17	55.17	243.43
5 010.02	2 084.17	43.77	116.65	15.14	74.51	250.07
3 335.32	1 928.13	42.91	69.18	24.67	41.84	178.60
7 190.87	3 158.45	123.18	83.74	22.45	66.55	295.92
17 869.91	11 011.57	203.46	118.07	16.62	46.14	384.29
961.50	405.25	138.06	99.41	-	-	237.47
10 262.84	6 283.88	100.61	98.67	25.12	57.80	282.20
8 286.41	2 462.34	56.23	56.70	35.00	53.99	201.92
13 567.29	7 698.53	105.27	132.69	56.25	58.10	352.32
9 215.68	5 696.56	160.74	215.93	15.86	62.93	455.46
7 060.28	1 425.75	112.42	158.15	36.58	47.46	354.61
2 293.61	1 054.10	1.46	54.40	85.73	40.32	181.91
16 152.57	11 675.29	56.21	173.01	23.44	42.84	295.50
6 562.02	3 039.68	4.23	103.06	73.07	29.07	209.43
626.51	281.33	5.39	41.39	18.52	22.45	87.75
11 785.37	5 812.60	120.50	100.07	9.35	35.96	265.88
14 405.20	7 575.20	83.46	81.39	26.23	52.13	243.21
7 442.06	3 320.13	46.56	81.70	67.27	49.12	244.65
148 755.31	78 925.13	87.03	109.18	30.86	48.97	276.05

Herred.	Veilængde pr. 30 juni 1915.			Vedlikeholdsudgifter i budgetaaret 1914—1915 paa herredene.		
	Hovedvei.	Bygdevei.	Tilsammen.	Kontant.	Værdi av naturalarbeide.	Tilsammen.
	Km.	Km.	Km.	Kr.	Kr.	Kr.
Strømm	12	6	18	28	2 290	2 318
Skoger	26	28	54	1 500	10 000	11 500
Sande	32	25	57	235	13 710	13 945
Hof	29	19	48	¹ ?	¹ ?	¹ ?
Botne	30	24	54	1 450	7 000	8 450
Vaale	34	47	81	675	38 650	39 325
Borre	32	4	36	¹ ?	¹ ?	¹ ?
Ramnes	13	57	70	-	27 900	27 900
Andebu	20	56	76	471	16 400	16 871
Stokke	34	39	73	205	9 300	9 505
Sem	49	23	72	728	9 296	10 024
Nøtterøy	17	19	36	11 636	-	11 636
Tjøme	-	26	26	320	3 080	3 400
Sandeherad	45	55	100	13 844	-	13 844
Tjølling	1	56	57	4 238	6 000	10 238
Fredriksværn	2	7	9	200	110	310
Brunlanes	33	44	77	975	10 365	11 340
Hedrum	41	71	112	993	21 310	22 303
Lardal	27	30	57	600	14 400	15 000
Tilsammen	477	636	1 113	² 38 098	² 189 811	² 227 909

Skysstationenes antal var ved utgangen av forrige femaar 14. Av disse er i aarene 1911—1915 nedlagt Elgestad i Nøtterøy. Forøvrig har der paa dette punkt ikke været nogen forandring.

Lokalruterne mellem byene og deres opland har undergaat nogen mindre utvidelser.

Jernbaner. I femaaret er ikke aapnet nogen ny jernbane. De to privatbaner: Tønsberg—Eidsfossbanen og Holmestrand—Vittingfossbanen har været i drift ogsaa dette femaar, og for deres vedkommende hitsættes følgende trafikopgaver for tidsrummet 1 juli 1911—30 juni 1916:

¹ Ikke opgit i skemaet.

² Hertil maa lægges tallene for Hof og Borre.

Oversigt

over Tønsberg—Eidsfossbanens trafik fra 1 juli 1911—30 juni 1916.

Driftsaar.	Antal kjørte tog- kilometer.	Antal kjørte vognaksel- kilometer.	Antal reisende.	Person- kilometer.	Midlere reise- længde.	Antal.		Ton.		Tonkilometer.				Midlere transport- længde av il. og fragtgods.
						Kjøre- red- skaper.	Le- vende dyr.	Il. og fragt- gods.	Frugt- frit gods.	Il. og fragt- gods.	Frugt- frit gods.	Den øvrige trafik.	Ialt.	
					Km.									Km.
1911—1912	70 337	619 070	62 468	968 517	15.5	197	308	25 005	234	440871	8 484	77 414	526769	17.8
1912—1913	70 510	653 032	57 282	902 488	15.8	259	301	22 474	234	402897	8 484	72 900	484281	18.1
1913—1914	69 226	664 014	59 094	921 614	15.6	278	247	25 677	216	495233	8 156	73 471	576860	19.4
1914—1915	62 714	628 556	52 075	792 232	15.2	322	245	29 008	302	566800	8 881	64 534	640215	19.6
1915—1916	66 327	683 594	54 008	810 969	15.0	270	444	23 883	212	426054	4 479	65 852	496385	17.9

Jarlsberg og Larvik amt.

Oversigt

over Holmestrand—Vittingfossbanens trafik fra 1 juli 1911—30 juni 1916.

Driftsaar.	Antal kjørte tog- kilometer.	Antal kjørte vognaksel- kilometer.	Antal reisende.	Person- kilometer.	Midlere reise- længde.	Antal.		Ton.		Tonkilometer.				Midlere transport- længde af il- og fragtgods.
						Kjøre- red- skaper.	Le- vende dyr.	Il- og fragt- gods.	Fragt- frit gods.	Il- og fragt- gods.	Fragt- frit gods.	Den øvrige trafik.	Ialt.	
					Km.									Km.
1 juli 1911—30 juni 1912..	56 067	865 754	58 657	971 152	16.5	627	269	52 896	25.0	1 026 340	560	78 937	1 105 837	18.4
1 — 1912—30 — 1913..	70 266	976 780	58 143	945 248	16.3	700	319	56 071	28.5	1 312 729	602	77 778	1 391 109	19.0
1 — 1913—30 — 1914..	62 051	1 027 548	56 476	913 278	16.2	845	227	64 335	24.0	1 259 013	720	73 022	1 332 755	20.3
1 — 1914—30 — 1915..	61 214	1 066 034	53 651	886 467	16.6	881	273	66 207	24.0	1 436 854	720	71 165	1 508 739	23.6
1 — 1915—30 — 1916..	69 782	1 094 196	55 290	925 960	16.7	977	442	73 196	50.0	1 491 292	950	75 497	1 567 739	21.4

Postvæsen. Der er i dette femaar ikke oprettet noget nyt postkontor i amtet. Derimot er der igangsatt 3 postaapnerier og 16 landpostbudruter.

Telegraf- og telefonvæsen. I femaaret 1911—1915 er der ikke anlagt nogen ny telegraflinje, hvorimot der er fuldført og tatt i bruk efternævnte 7 rikstelefonlinjer:

Holmestrand—Nykirke	aapnet 1911
Sande i Jarlsberg—Holmestrand (2 linjer).....	— 1912
Tønsberg—Larvik.....	— 1912
Kristiania—Sandefjord.....	— 1914
Kristiania - Horten.....	— 1914
Stokke—Sandefjord.....	— 1914
Borre—Horten	— 1914

Ingen ny rikstelefonstation er aapnet.

Adal rikstelefonstation er nedlagt siden juni 1915.

Efternævnte 7 private telefonselskaper har i femaaret faatt koncession paa telefondrift: Brunlanes, Barkaaker, Kjøse, Tønsberg (2 koncessioner), Borre, Larvik og Ramnes.

Motorvognkjørsel. Bruken av motorvogn som kommunikationsmiddel har gjort meget store fremskritt i femaaret. Ved femaarets utgang var der i amtets landomdistrikt hjemmehørende 23 motorvogner. Motorvognkjørsel var forbudt alene paa ganske faa hovedveier og tillatt paa en flerhet av bygdeveiene. Faste motorvognruter var igangsatt mellem Tønsberg—Kjøbmandsskjær i Nøtterøy og mellem Larvik—Laagendalen.

Turisttrafikken. Der har i femaaret — likesom tidligere — ikke foregaatt nogen egentlig turisttrafik i dette amt, kun nogen reisetrafik av badegjester, særlig til Sem, Nøtterøy og Tjøme.

II. Kommunal husholdning.

De viktigste herredskommunale skatobjekter har i femaaret 1911—1915 været formuen og inntægten, paa hvilke der har været utlignet et gjennomsnittlig aarsbeløp av henholdsvis 271 165 kroner og 812 671 kroner. Eiendomsskat har i samme tidsrum været utlignet i omtrent halvparten (gjennomsnittlig 11) av herredene med et gjennomsnittlig aarsbeløp av 26 754 kroner.

Til nærmere belysning av forholdet hitsættes følgende oversigt over skatyderantallet, antagen formue, antagen inntægt og utlignet herredsskat samlet for samtlige herreder i hvert av periodens fem aar:

Aar.	Skatyder- antal.	Antagen formue.	Antag n indtægt.	Utlignet herredsskat.
		Tusen kr.	Tusen kr.	Kr.
1911	20 863	100 698	15 007	872 611
1912	21 612	107 363	16 463	954 313
1913—1914	23 717	153 256	24 641	1 079 006
1914—1915	24 794	172 118	28 057	1 222 292
1915—1916	25 298	188 067	29 975	1 424 727

Av denne oversigt vil sees at saavel formuen som indtægten er gaat særdeles sterkt op i dette femaar, og siden ligningen for 1910 er de begge øket til det dobbelte, mens skatyderantallet alene er gaat op med 22 pct. Denne sterke stigning skyldes for en væsentlig del stigningen i det almindelige prisnivaa. Men samtidig har utvilsomt en omhyggeligere ligning de senere aar bidrat til dette resultat. Efter ligningen for 1915—1916 er den antagne formue, antagne indtægt og utlignede herredsskat i amtet pr. skatyder henholdsvis 7 434 kroner, 1 185 kroner og 56 kroner. De tilsvarende tal for ligningen ved forrige femaarsperiodes utgang var 4 723 kroner, 693 kroner og 38 kroner. I 1910 utgjorde antagen formue og antagen indtægt pr. individ henholdsvis 1 387 kroner og 204 kroner. I 1915 var de tilsvarende tal 2 670 kroner og 1 185 kroner.

I amtets landdistrikt er der ialt 21 skattedistrikter. Disse grænser falder sammen med herredenes grænser undtagen Skoger herred, som omfatter skattedistriktene: Skoger, Strømsgodset og Konnerud. Til belysning av beskatningsforholdene i de enkelte skattedistrikter hitsættes en oversigt over skatøren og beløp av utlignet herredsskat for hvert skattedistrikt ifølge skatteligningene for 1911 og 1915—1916:

Skattedistrikt.	1911.			1915—1916.		
	Skatøren paa 1000 kroner formue.	Skatøren paa 100 kroner indtægt.	Utlignet herredsskat.	Skatøren paa 1000 kroner formue.	Skatøren paa 100 kroner indtægt.	Utlignet herredsskat.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Strømm	2.00	7.02	18 829	2.00	6.16	28 838
Skoger	1.70	10.30	36 934	2.00	8.00	49 738
Strømsgodset	1.05	6.30	37 454	2.00	6.70	182 072
Konnerud	1.00	6.00	5 744	2.00	6.70	4 334
Sande	1.80	8.60	55 477	2.00	7.80	74 419
Hof	2.00	8.00	28 923	1.50	6.50	43 679

Skattedistrikt.	1911.			1915—1916.		
	Skatøren paa 1 000 kroner formue.	Skatøren paa 100 kroner indtægt.	Utlignet herredsskat.	Skatøren paa 1 000 kroner indtægt.	Skatøren paa 100 kroner indtægt.	Utlignet herredsskat.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Botne	2.00	9.20	33 244	2.00	5.00	42 717
Vaale	2.50	10.40	30 165	2.00	7.00	41 495
Borre	2.00	6.60	27 941	1.25	5.50	36 271
Ramnes	2.00	8.40	32 248	1.90	8.20	45 877
Andebu	2.48	12.38	29 851	2.00	9.42	41 261
Stokke	2.80	10.00	56 833	1.70	7.80	71 747
Sem	2.09	6.27	68 077	1.70	4.11	111 795
Nøtterøy	1.66	5.00	76 471	1.50	3.70	173 898
Tjeme	2.27	9.77	28 560	2.00	6.02	36 007
Sandeherad	2.00	8.50	105 164	2.00	5.00	153 574
Tjølling	2.30	9.22	37 224	2.00	7.00	56 866
Fredriksværn	3.06	9.20	19 489	2.00	4.00	37 633
Brunlanes	1.40	7.00	64 101	1.50	5.50	77 640
Hedrum	1.67	7.49	46 939	1.50	6.75	69 644
Lardal	2.01	6.03	32 943	2.00	10.00	45 222

Ved utgangen av 1910 var herredenes samlede formue (utestaaende kapitaler, værdi av faste eiendomme, aktier o. s. v.) 3 606 901 kroner og deres samlede laanegjæld 1 074 356 kroner. De tilsvarende tal pr. 30 juni 1915 var 4 778 265 kroner og 1 590 855 kroner.

Herredenes samlede in d t æ g t e r (uten hensyn til kassebeholdningen fra det forutgaaende aar, optagne laan samt forskud ved aarets utgang) utgjorde 1 082 146 kroner i 1910 og 1 503 467 kroner i budgetaaret 1914—1915. Deres samlede utgifter (forskud og avdrag paa laan ikke medregnet) androg de samme aar til henholdsvis 916 309 kroner og 1 989 854 kroner.

Av efterstaaende tabel vil det sees hvordan utgiftene fordeler sig paa utgiftspostene i aaret 1914—1915, idet samtidig hosføies de tilsvarende poster for aaret 1910.

(Se tabel side 50.)

Det sees av denne sammenstilling at utgiftene er mere end fordoblet siden 1910. Der er stigning paa alle de opførte poster. Høiest staar sundhets- og medicinalvæsenet med stigning paa 302 pct., dernæst kommer vei- og skyssvæsenet med 239 pct. og dernæst «andre utgifter» med 236 pct. For denne sidste post bemerkes at de i noten side 50 nævnte to beløp paa tilsammen

340 493 kroner ikke er tat med ved utregningen av procenten. Naar ogsaa dette beløp medtages, blir stigningen 1 059 pct.

Utgifter.	1914—1915.	1910.
	Kr.	Kr.
Amtsskat	106 020	62 040
Herredsstyret	49 088	22 830
Rets- og politivæsen	7 381	3 593
Vei- og skyssvæsen	151 076	44 541
Sundhets- og medicinalvæsen	34 986	8 704
Geistlighet og kirkevæsen	130 181	104 163
Skolevæsen	585 823	283 937
Fattigvæsen	381 221	296 687
Renter av laan	64 282	48 438
Andre utgifter	¹ 479 796	41 376

A m t s k o m m u n e n s u t g i f t s b u d g e t h a r i f e m a a r e t s t i l l e t s i g
saaledes:

Budgetterminen 1911—1912	kr. 192 000
— 1912—1913	« 202 000
— 1913—1914	« 207 000
— 1914—1915	« 236 000
— 1915—1916	« 355 000

Sidste budgetaar i forrige femaarsperiode (1910—1911) var utgiftsbudgett 187 700 kroner. Det vil herav sees at budgettet er steget med 89 pct. Av ovenstaaende tal fremgaar at den største stigning er foregaat i aaret 1914—1915 og i aaret 1915—1916. For førstnævnte av disse to aar skyldes stigningen væsentlig den omstændighet at amtsskolekassens budget paa grund av forandring av budgetaaret til tiden 1 juli—30 juni blev opsat for 1½ aar, og for 1915—1916 falder stigningen væsentlig paa amtsveikassen, nemlig 111 900 kroner. Grunden til denne svære stigning var amtskommunens overtagelse av veivedlikeholdet fra 1 juli 1915.

Ovennævnte tal utviser nettoutgiftsbudgettet, idet der er fraregnet alle refusioner fra stat og herreder til utgiftene ved sindssykes forpleining samt fra Staten til utgiftene ved veivæsenet, skolevæsenet, landbruksvæsenet, veterinær-væsenet og skyssvæsenet.

Paa følgende side opsættes en oversigt over utgiftenes fordeling paa de enkelte poster i hvert av aarene 1915—1916 og 1910—1911.

¹ Herav vedkommer 240 216 kroner tre kommunale elektricitetsverker og 100 277 kroner kommunale provianteringsraad i nogen av herredene.

Konto.	1915—1916.	1910—1911.
	Kr.	Kr.
Rets- og politivæsen.....	9 766	7 906
Sundhets- og medicinalvæsen.....	48 848	41 880
Skolevæsen	51 398	27 447
Abnormskolevæsen.....	8 675	7 327
Landbruksvæsen.....	21 831	12 165
Veterinærvæsen	3 700	3 600
Skyssvæsen	800	688
Rovdyrpræmier.....	3 000	3 000
Amtstinget og amtsutvalget.....	4 650	5 100
Bidrag til Østlandske fiskeriselskap m. fl.....	2 650	250
Regnskapsvæsen.....	1 220	1 820
Avdrag og renter av laan.....	13 948	15 626
Pensioner.....	1 370	640
Tilfældige utgifter	1 644	4 251
Amtsveikassen	181 500	56 000

Stillingen ved utgangen av de to sidste femaar fremviser for de enkelte posters vedkommende intet særlig undtagen sidste post, for hvilken stigningen utgjør 224 pct., og hvorom henvises til hvad der er uttalt tidligere i dette avsnit. Desuten fremhæves at utgiftene til skolevæsenet er gaat op med 87 pct.

De forannævnte aarlige nettoutgiftsbeløp har været utlignet paa amtets skattepligtige matrikelskyld og fordelt paa herredene overensstemmende med skattelovens § 7, for de tre sidste budgetaar desuten utlignet paa verker og bruk overensstemmende med skattelovens § 3, saaledes:

Aar.	Utlignet paa		Fordelt paa herredene.	Tilsammen.
	matrikel- skylden.	verker og bruk.		
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
1911—1912	96 533	-	95 467	192 000
1912—1913	101 895	-	100 105	202 000
1913—1914	96 531	4 842	105 627	207 000
1914—1915	107 255	9 721	119 024	236 000
1915—1916	120 662	15 674	218 664	355 000

Den del av amtsskatten som har været utlignet paa matrikelen har været utlignet med kr. 3.60 i 1911, kr. 3.80 i 1912, kr. 3.60 i 1913, kr. 4.00 i 1914

og kr. 4.50 i 1915. Den fjerdepart (fra 1913 femtepart) av skatten som har været utlignet paa herredene er blit fordelt paa formuen og indtægten efter gjennemsnittet for de nærmest forutgaaende 3 sidste skatteligninger — med like hensyn paa formue og indtægt.

Amtskommunens laanegjæld var ved utgangen av forrige femaar 186 583 kroner, og pr. 1 juli 1915 var den 155 333 kroner.

I sidste femaar er optat et laan paa 450 000 kroner til bestridelse av utgiftene ved opførelse av nyt amtssykehus.

Kommunal erhvervsvirksomhet foregik ikke i noget av amtets herreder.

12. Arbeiderforhold.

Efter opgaver fra lensmændene har den almindelige tjenerløn i aaret 1915 gjennemsnitlig andrat til:

For gutter 815 kroner (kontant 453 og naturalydelser 362)
 « jenter 577 — (— 264 « — 313).

Pengelønnen for gutter varierte mellem 350 og 650 kroner, for jenter mellem 200 og 300 kroner. Naturalydelseerne var for gutter værdsat mellem 300 og 480 kroner, for jenter mellem 240 og 425 kroner. For gutter var den samlede løn høiest i Botne, for jenter høiest i Skoger.

I forhold til aaret 1910 repræsenterer lønnen i 1915 til gutter en stigning paa omtrent 30 pct. og til jenter en stigning paa omtrent 36 pct., hvilken stigning skyldes saavel øket pengeløn som høiere værdi av naturalydelseerne. I 1910 utgjorde pengelønnen til gutter gjennemsnitlig 355 kroner, til jenter gjennemsnitlig 193 kroner, og værdien av naturalydelser var nævnte aar gjennemsnitlig henholdsvis 272 og 232 kroner.

Husmænds og dagarbeideres lønninger er opgit i 1915 gjennemsnitlig at ha utgjort:

	Paa egen kost.		Paa husbondens kost.	
	Sommeren 1915.	Vinteren 1915—1916.	Sommeren 1915.	Vinteren 1915—1916.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Husmænd (pligtarbeide)	2.80	2.44	2.05	1.55
Dagarbeidere, mænd	4.08	3.49	2.97	2.37
— kvinder	2.23	1.88	1.51	1.26

De tilsvarende tal i 1910 var for husmænd: kr. 2.30, kr. 1.76, kr. 1.54 og kr. 1.19; for mandlige dagarbeidere: kr. 3.12, kr. 2.22, kr. 2.00 og kr. 1.38; for kvindelige dagarbeidere: kr. 1.79, kr. 1.43, kr. 1.07 og kr. 0.91.

Som det av foranstaaende opgave fremgaar er lønnen til husmænd (som alene forefindes i 8 av amtets herreder) og dagarbeidere gaat ikke litet op siden utgangen av forrige femaar, idet stigningen andrar til omkring 20—30 pct.

Endelig hitsættes en oversigt over den gjennomsnitlige dagløn i aaret 1915 for endel arbeidere paa egen kost, idet der til sammenligning medtages de tilsvarende tal for aaret 1910:

Arbeidets slags.	Gjennomsnits- løn 1915.	Gjennomsnits- løn 1910.
	Kr.	Kr.
Tømmerhuggere..... fra kr. 4.00 til kr. 6.00	4.55	3.05
Tømmerkjørere med hest - - 6.00 - - 10.00	7.10	5.23
— uten « - - 3.00 - - 6.00	4.06	2.93
Fløtere..... - - 4.00 - - 5.00	4.63	3.56
Lensearbeidere..... - - 4.00 - - 5.00	4.75	3.69
Grubearbeidere.....	5.00	4.00
Stenbrytere..... fra kr. 4.00 til kr. 6.00	4.90	3.66
Stenhuggere..... - - 5.00 - - 8.00	5.66	4.50
Glasverksarbeidere.....	5.50	4.50
Teglverksarbeidere.....	5.00	3.50
Arbeidere ved mekaniske verksteder . fra kr. 4.00 til kr. 5.20	4.65	3.44
— « jernstøperier..... - - 4.00 - - 4.80	4.35	3.50
Spindieriarbeidere, mænd.....	4.00	2.30
— kvinder.....	2.50	1.30
Væveriarbeidere, mænd.....	4.50	2.79
— kvinder.....	2.50	1.76
Træsliiperarbeidere..... fra kr. 4.00 til kr. 4.50	4.25	2.75
Cellulosefabrikarbeidere.....	5.00	4.00
Papirfabrikarbeidere.....	4.50	4.00
Sagbruksarbeidere..... fra kr. 4.00 til kr. 5.25	4.59	3.29
Høvleriarbeidere..... - - 4.00 - - 5.00	4.50	3.17
Møllearbeidere..... - - 3.50 - - 5.50	4.33	3.34
Hustømmere..... - - 4.50 - - 6.00	5.47	4.23
Snekkerarbeidere..... - - 4.50 - - 6.50	5.59	4.22
Smedsvender..... - - 3.50 - - 5.00	4.31	3.30
Murere..... - - 4.50 - - 7.00	6.04	4.57
Murerhaandlangere..... - - 3.50 - - 5.00	4.17	?
Malere..... - - 4.00 - - 6.50	5.50	?
Skomakersvender..... - - 3.50 - - 4.00	3.75	3.03
Skræddersvender..... - - 2.50 - - 4.50	3.83	3.28
Syersker..... - - 2.00 - - 3.00	2.44	?
Bakersvender..... - - 3.00 - - 6.60	4.60	3.61
Repslagere..... - - 4.50 - - 4.50	4.50	4.50
Oljeraffineriarbeidere.....	4.50	?

Ogsaa denne oversigt viser at lønnen for de paagjældende arbejderklasser er gaat op i sidste femaar, tildels ret betydelig.

Det maa i det hele sies at lønningene i femaaret 1911—1915 er gaat jevnt op for alle arbeideres vedkommende, og arbeidsvilkaarene har i det store og hele været gunstige.

Amtets landdistrikt hadde ved utgangen av 1915 efternævnte 10 arbeiderforeninger med samlet medlemsantal 967:

Foreningens navn.	Herred.	Antal medlemmer.
1. Guldlistarbeidernes Forening	Skoger	132
2. Cellulosearbeidernes Forening	«	389
3. Sande Arbeiderforening	Sande	50
4. Bækkestrandens Socialdemokratiske Forening	«	60
5. Hof Arbeiderforening	Hof	55
6. Eidsfoss Arbeiderforening	«	100
7. Botne Arbeiderforening	Botne	32
8. Hillestad Arbeiderforening	«	16
9. Vaale Arbeiderforening	Vaale	11
10. Tjøme Arbeiderforening	Tjøme	122

Desuten forefandtes i Hof: Eidsfoss Formeres Fagforening, Eidsfoss Jern- og Metalarbeideres Fagforening og Eidsfoss Træarbeideres Forening, hvis medlemmer for en stor del stod i Eidsfoss Arbeiderforening. I Sandeherad var til samme tid aveling av Norsk Jern- og Metalarbeiderforbund med 275 medlemmer samt flere fagforeninger.

Nogen væsentlig forandring fra forrige femaar er paa dette punkt ikke foregaat.

Ved femaarets utgang hadde amtet efternævnte syke- og understøttelseskasser:

Kassens navn.	Herred.	Kapital.	Antal medlemmer.
		Kr.	
Berger og Fosseklevens Syke- og Begravelseskasse	Strømm	1 800	240
Guldlistarbeidernes Sykekasse	Skoger	200	80
Hof Arbeiderforenings Sykekasse	Hof	2 270	46
Eidsfoss Verksarbeideres Sykekasse	«	432	150
De Norske Melkefabrikkers Syke- og Understøttelseskasse	Botne	817	152
Valø Arbeideres Sykekasse	Sem	1 425	25
Norsk Jern- og Metalarbeideres Sykekasse	Sandeherad	?	ca. 250
Agnes Fabrikarbeideres Sykekasse	Brunlanes	1 852	170

Efter opgaverne forrige femaar var der dengang 12 kasser av her omhandlede slags, med kapital 15 816 kroner og 1 292 medlemmer. Den tilsyneladende tilbagegang skyldes formentlig en omgruppering og henlæggelse av kassernes kontorer til byene.

13. Slutning.

Formues- og indtægtsforhold. Efter skatteligningen for 1910 var amtets formue næsten 98 millioner kroner og indtægten over 14 millioner kroner. De tilsvarende tal efter skatteligningen for 1915—1916 var 188 millioner kroner og næsten 30 millioner kroner. Formuen er altsaa næsten fordoblet og indtægten mere end fordoblet. Nedenstaaende sammenstilling viser stillingen for de nævnte to skatteaar:

Skattedistrikt.	1910.		1915—1916.	
	Formue.	Indtægt.	Formue.	Indtægt.
	Tusen kr.	Tusen kr.	Tusen kr.	Tusen kr.
Strømm	1 802	326	4 041	612
Skoger	2 615	549	3 939	938
Strømsgodset	4 166	799	15 618	3 172
Konnerud	571	115	718	117
Sande	6 847	788	8 705	1 203
Hof	3 413	441	6 653	822
Botne	3 646	500	5 947	1 034
Vaale	3 499	483	5 474	786
Borre	3 195	697	5 287	879
Ramnes	3 233	444	5 438	719
Andebu	2 995	447	4 869	698
Stokke	5 063	882	7 918	1 379
Sem	7 103	1 112	16 106	2 640
Nøtterøy	11 864	1 390	33 974	4 045
Tjømø	2 937	596	4 059	853
Sandeherad	9 856	1 554	19 458	3 924
Tjølling	4 162	655	4 750	1 317
Fredriksværn	2 020	337	3 551	946
Brunlanes	9 728	1 008	14 249	1 580
Hedrum	4 949	750	9 932	1 457
Lardal	4 136	484	7 381	854
Tilsammen	97 800	14 357	188 067	29 975

Av sammenstillingen vil det sees at der er opgang for samtlige skattedistrikter saavel i formue som indtægt. Størst er stigningen i Strømsgodset, hvor baade formue og indtægt er vokset til henimot det firedobbelte; dernæst kommer Nøtterøy, hvor formue og indtægt er gaat op til henimot det tredobbelte.

Som i et tidligere avsnit nævnt antages den store stigning at skyldes en almindelig opgang i prisnivaet, men kanske endnu mere en omhyggeligere ligning efterat selvangivelsespligten var indført ved skatteloven av 1911.

Bankvæsen. I amtets landdistrikt var der ved utgangen av 1910 ialt 17 sparebanker med samlet forvaltningskapital 18 221 372 kroner og samlet formue 1 853 754 kroner. Ved utgangen av 1915 var antallet 18, forvaltningskapitalen 28 073 303 kroner og formuen 2 600 294 kroner.

Av andre banker forefandtes samtidig **Borre og Nykirke Aktiebank**, oprettet 1909, med indbetalt aktiekapital 40 000 kroner og forvaltningskapital kr. 217 952.20.

Aktieselskaper. Av saadanne hadde amtet i 1915 ialt 124 stykker.

Forsikringsvæsen. Amtets landdistrikt hadde i femaaret 1911—1915 en brandassuranseforening, nemlig **Andebu Gjensidige Brandforsikringsforening**. Denne forening blev oprettet i 1870 og hadde ved utgangen av 1915 en løpende risiko paa 4 600 895 kroner og formue paa 38 643 kroner. I femaaret blev utbetalt i erstatninger 28 093 kroner.

Pr. 31 december 1915 var fra amtet forsikret i Norges Brandkasse 5 566 bygninger til samlet forsikringssum 55 635 490 kroner. De tilsvarende tal pr. 1 januar 1911 var 4 872 og 38 153 520 kroner, nemlig 3 954 bygninger til forsikringssum 29 875 140 kroner i landavdelingen og 918 bygninger til forsikringssum 8 278 380 kroner i kjøpstadavdelingen. Det bemerkes at fra 1 januar 1913 er landavdelingen og kjøpstadavdelingen slaat sammen.

Landdistriktet hadde i 1915 ialt 12 kreaturassuranseforeninger, hvorom henvises til efterstaaende opgave.

(Se tabel side 57.)

Samtlige i tabellen nævnte foreninger undtagen **Sande Hesteforsikringsselskap** eksisterte ogsaa i forrige femaar.

Endvidere hadde landdistriktet i 1915 **Nøtterø Sjømands Assuransforening**, som blev oprettet i 1865 og ved utgangen av femaaret hadde en løpende forsikring paa 70 000 kroner og i femaaret hadde utbetalt erstatninger til beløp 1 727 kroner.

Den civile retspleie. I likhet med tidligere hitsættes endel opgaver vedrørende de av forlikskommissionene og underrettene inden landdistriktet behandlede saker, samt en opgave over boer som har staat under skifte- og konkursbehandling — alt vedkommende aarene 1911—1915.

Foreningens navn.	Stiftelses- aar.	Antal forsikrede		Samlet forsikringssum pr. 31 december 1915.	Utbetalte erstatninger i femaaret 1911—1915.
		hester.	storfæ.		
				Kr.	Kr.
Sande Hesteforsikringsselskap	1914	220	-	82 175	841
Botne og Hillestad Hesteforsikringsselskap	1909	134	-	64 980	2 066
Vaale og Undrumsdals Heste- og Kvægassuranceforening	1907	96	747	157 920	6 120
Andebu Husdyrforsikringsforening	1908	-	461	85 160	3 880
Stokke Husdyrforsikring	1906	271	759	207 424	12 622
Sem og Slagens Kvægforsikringsforening	1900	-	490	63 700	3 867
Nøtterø Kvægassuranceforening	1907	-	207	36 700	1 723
Sandeherred Husdyrforsikringsselskap	1908	392	1 134	307 918	14 655
Tjølling Husdyrforsikringsforening	1905	331	793	2 265	7 216
Brunlanes Hesteforening	1867	82	-	27 800	1 100
Brunlanes Husdyrforsikringsforening	1906	261	649	184 055	9 099
Hedrum Heste- og Kvægassuranceforening	1906	440	781	283 590	11 000
Tilsammen		2 227	6 021	1 508 687	74 189

Jarlsberg og Larvik amt.

Forlikskommissionene behandlet:

Aar.	Antal saker	Forlikt, hævet eller avvist.	Derav sparebank-forlik m. m.	Avgjort ved kjendelser.	Henvist til retten.	Utsat.
1911	3 325	2 796	2 568	233	290	6
1912	3 149	2 628	2 453	249	271	1
1913	3 064	2 552	2 314	239	270	3
1914	4 783	3 823	3 561	503	454	3
1915	4 731	3 775	3 353	542	410	4
Tilsammen	19 052	15 574	14 249	1 766	1 695	17

Underrettene behandlet av civile saker:

Aar.	I ordinære procesformer.				I ekstraordinære procesformer.			
	Antal saker.	Derav blev:			Antal saker.	Derav blev:		
		Forlikt, hævet eller avvist	Paadømt.	Utsat.		Forlikt, hævet eller avvist.	Paadømt.	Utsat.
1911	163	17	77	69	83	3	72	8
1912	157	9	82	66	69	5	58	6
1913	152	23	62	67	68	4	55	9
1914	257	27	111	119	146	11	110	25
1915	278	26	141	111	113	14	79	20
Tils.	1 007	102	473	432	479	37	374	68

Skifterettene (konkursrettene) behandlet:

Aar.	Konkurs-boer.	Akkord-for-handlings-boer.	Dødsboer og andre boer.	Derav:					
				sluttet i aarets løp.			henstod ved aarets utgang.		
				Konkurs-boer.	Akkord-forh.-boer.	Dødsboer og andre boer.	Konkurs-boer.	Akkord-forh.-boer.	Dødsboer og andre boer.
1911	15	3	235	2	2	127	13	1	108
1912	20	5	200	9	5	99	11	0	101
1913	19	2	201	9	2	138	10	0	63
1914	15	2	181	6	1	127	9	1	54
1915	20	7	166	7	6	92	13	1	74
Tils.	89	19	988	33	16	583	56	3	400

Det samlede antal eksekutioner, utpantninger og tvangsauktioner som er afholdt i femaaret 1911—1915 er for hvert sorenskriveri anført i nedenstaaende opgave, som desuten er tilføiet en rubrik med angivelse av de i samme tidsrum tinglæste og avlæste panteheftelser.

Sorenskriverier.	Utpantninger.		Eksekutioner.		Panteheftelser.				Tvangsauktioner.			
	Antal.	Beløb for hvilket utpantet.	Antal.	Beløb for hvilket eksekvert.	Tinglæst.		Avlæst.		Fast gods.		Løsøre.	
					Antal.	Beløb.	Antal.	Beløb.	Antal salg.	Tilslags-sum.	Antal salg.	Tilslags-sum.
		Kr.		Kr.		Kr.		Kr.		Kr.		Kr.
Nordre Jarlsberg.....	7 787	147 500	410	209 897	2 142	11 117 875	1 318	4 854 356	62	448 172	20	11 266
Mellem-Jarlsberg.....	2 410	45 089	315	177 807	1 343	5 128 955	879	1 967 158	39	127 735	12	5 352
Søndre Jarlsberg.....	2 557	45 887	185	112 089	2 129	6 683 966	1 334	2 885 185	41	125 484	4	5 228
Larvik	3 663	129 322	206	123 301	2 751	12 144 700	1 572	3 529 300	50	234 976	6	1 834
Tilsammen	16 417	367 748	1 116	623 094	8 365	35 075 496	5 103	13 235 999	192	936 367	42	23 680

Overformynderi. I femaaret 1911—1915 har efternævnte beløb henstaat under forvaltning av overformynderiene i amtets landdistrikt:

Ved utgangen av

1911	henstod	1 585 652	kroner	fordelt	paa	677	myndlinger.
1912	—	1 583 912	—	—	«	694	—
1913	—	1 615 764	—	—	«	740	—
1914	—	1 703 415	—	—	«	737	—
1915	—	1 691 958	—	—	«	746	—

De tilsvarende tal ved utgangen av forrige femaar var 1 792 038 og 701.

Fattigvæsen. Ifølge den Officielle Statistik blev der i landdistriktet ydet fattigunderstøttelse til nedennævnte antal hovedpersoner (o: de trængende til hvem understøttelsen umiddelbart blev ydet) saaledes:

i 1911	til	1 765	personer	251 432	kroner,
i 1912	«	1 755	—	274 278	—
i 1913—1914	«	1 692	—	273 919	—
i 1914—1915	«	1 706	—	259 543	—
i 1915—1916	«	1 491	—	283 898	—

Beløpene er anført med fradrag av refusioner.

Av fattiggaarder hadde landdistriktet i 1914 følgende:

Strømsgodset	Gamlehjem,	Skoger,	oprettet ca. 1848,	6 familier	forsørget.
Gannestad	—	, Borre,	—	1887, 18	personer —
Bogen	—	, Stokke,	—	1884, 17	— —
Askehaug	—	, Sem,	—	1882, 18	— —
Nøtterø	—	, Nøtterøy,	—	1902, 32	— —
Tjøme	—	, Tjøme,	—	1885, 23	— —
Meløst	—	, Sandeherad,	—	1886, 38	— —

Social henseende stod landdistriktet i dette femaar omtrent uforandret. Som i forrige femaar er ogsaa i aarene 1911—1915 antallet av mindre selveiere vokset.

Økonomisk henseende gjorde landdistriktet i sidste femaar svær fremgang. Periodens første aar var vistnok for endel næringers vedkommende ikke meget gunstig, men i løpet av periodens 2 sidste aar foregik der et opsving som satte fart i alle næringer. Særlig efter verdenskrigens utbrudd i 1914 blev pengemarkedet rummelig, kjøpeevnen stor og omsætningen livlig i omtrent alle næringer. Ogsaa de næringer som tidligere hadde arbeidet under vanskelige og trange kaar kom nu i stor utstrækning ind i bedre spor, saaledes jordbruk og skogdrift.

Sundhetstilstanden var i femaaret 1911—1915 i det store og hele god. Mere utbredte epidemier av smitsomme sygdomme forekom ikke, men der forekom nogen begrænsede epidemier av poliomyelit, tyfoidfeber, skarlagensfeber, kikhoste og difteri. For tuberkulosens vedkommende antages der at kunne spores nogen tilbagegang.

Nedenfor hitsættes en oversigt over tuberkulosens utbredelse i amtet vedrørende anmeldte tilfælde og indtrufne dødsfald:

Aar.	Anmeldte tilfælde.	Derav i land-distriktet.	Dødsfald.	Derav i land-distriktet.
1911	255	158	164	88
1912	264	170	181	120
1913	257	162	175	127
1914	250	145	165	115
1915	233	140	172	100
Tils.	1 259	775	857	550

Antallet av sindssyke fra landdistriktet, forpleiet med stats- og amtsbidrag i henhold til loven av 27 juni 1891, samt de med forpleiningen forbundne utgifter uten fradrag av refusioner stiller sig i femaaret 1911—1915 saaledes:

Aar.	Antal sindssyke.	Derav i asyl.	Utgifter.
			Kr.
1911	196	55	66 865
1912	220	72	74 081
1913	219	69	68 340
1914	228	80	86 224
1915	343	109	131 608
Tilsammen	1 206	385	427 118

Den store stigning i antallet det sidste aar skyldes neppe sygdommens større utbredelse, men antages nærmest begrundet deri at tidligere syke er kommet ind under offentlig forpleining.

Læger, tandlæger og jordmødre. Ved utgangen av 1915 praktiserte der i amtet ialt 40 læger, 19 tandlæger og 47 jordmødre. Av lægerne var 3 distriktslæger (i Hof, Tønsberg — tillike amtslæge — og Larvik lægedistrikter), og 3 var stadslæger (i Horten, Tønsberg og Larvik). Av jordmødrene var 30 offentlig ansat, nemlig 22 i landdistriktet og 8 i byene.

Desinfektionsvæsenet var i 1911—1915 ordnet som i forrige femaar overensstemmende med desinfektionsreglementet av 1908, hvorefter amtskassen betaler en viss godtgjørelse for desinfeksjoner foretat av herredenes fast ansatte desinfektører. De fleste herreder har faste desinfektører.

Moralske forhold. I forrige femaarsberetning blev det uttalt at de moralske forhold i det hele maatte sies at ha været jevnt gode. Denne udtalelse kan gjentages som gjældende for femaaret 1911—1915. Om ædruelighet og sedelighet antages der ikke at være grund til at si noget særlig. Kun skal det tilføies at den økede oplysning og det ivrige arbeide som har været rettet mot drik formenes at ha hat væsentlig indflydelse i god retning.

I likhet med tidligere hitsættes nedenfor en opgave over antal utfærdigede skilsmissebevillinger og separationsbevillinger. Det vil derav sees at der i femaaret er utfærdiget 101 skilsmissebevillinger og 100 separationsbevillinger. De tilsvarende tal for forrige femaar var 62 og 50. Desuten bemerkes at opgaven omfatter alene de av amtmanden utfærdigede separationsbevillinger. I samme tidsrum er der desuten av departementet utfærdiget nogen — ikke mange — separationsbevillinger.

Aar.	Skilsmissebevillinger.			Separationsbevillinger.		
	I land-distriktet.	I byene.	Tilsammen	I land-distriktet.	I byene.	Tilsammen.
1911	5	7	12	5	13	18
1912	8	13	21	5	10	15
1913	9	13	22	10	19	29
1914	9	9	18	5	14	19
1915	9	19	28	6	13	19
Tilsammen	40	61	101	31	69	100

B. Byene.

Om byenes og ladestedenes tilstand i femaaret henvises til magistratenes beretninger.

Jarlsberg og Larvik amt, 25 november 1918.

A. Berge.

Beretning

om ladestedet Aasgaardstrands økonomiske tilstand m. v. i femaaret 1911—1915.

1. Folkemængde.

Ladestedets folkemængde vites ikke at ha undergaat nogen merkbar forandring siden Folketællingen 1910, da den utgjorde 370 personer.

2. Industri.

Av industrielle anlæg haves kun en dampsgag med høvleri, hvor der som i forrige 5-aars periode kun har været beskæftiget 4 à 5 personer.

Haandverket er fremdeles av liten betydning og kun i enkelte fag tilstrækkelig for stedets behov. Av bakere var her 3 — i aarene 1913, 1914 og 1915, ellers 2, av skomakere 4, 1 smed, 2 tømmermestre og 1 urmaker.

3. Handel, bankvæsen, assurance og kommunikationer.

Ved utgangen av 1915 var der paa stedet 6 handlende, ingen bank og ingen assuranceforretning.

Desuten er her et meieri som har skaffet stedet tilstrækkelig melk og desuten levert en betydelig del til Horten.

Aasgaardstrands brændevinssamlag har været i virksomhet i hele 5-aarsperioden.

Ladestedet har 5 vognmænd, som saavel i sommersæsonen som ellers har klaret at formidle trafikken mellem stedet og byene Horten og Tønsberg samt de nærmeste jernbanestationer.

Desuten har stedet daglig dampskibsforbindelse med Kristiania, Horten og Tønsberg ved Tønsberg og Hortens dampskibsselskaps passager- og lastebaater.

Ladestedet har 3 hoteller, hvorav 2 har været anlagt som pensionater for hele aaret.

4. Skibsfart.

Stedet har ikke hat nogen skipsrederi-bedrift i 5-aarsperioden, hvorimot ca. $\frac{1}{2}$ av den mandlige befolkning har været beskæftiget i skibsfarten.

5. Kommunale forhold og kommunehusholdning.

Antallet av huse i ladestedet utgjorde i 1915 97 med samlet eiendomstakst kr. 616 160.00.

Kommunens gjæld utgjorde pr. 30 juni 1915 kr. 10 200 00 og dens aktiva en samlet takst kr. 30 400.00.

Kommunens samlede udgifter utgjorde pr. 30 juni 1915 kr. 15 811.48 og indtægten udenom den utlignede skat kr. 10 240.52.

Om skatteforholdene hitsættes følgende opgave:

Aar.	Antal skatydere.	Samlet indtægt.	Samlet formue.	Samlet kommuneskat.
		Kr.	Kr.	Kr.
1911	162	106 190	677 000	4 692.91
1912	144	102 870	745 000	5 432.02
1ste halvjaar 1913	143	50 000	832 900	2 412.63
1913—1914	144	141 965	1 022 000	6 150.06
1914—1915	143	141 195	1 026 000	5 570.96

6. Binæringer.

Fiskeriet har fremdeles været i tilbagegang og har ikke været tilstrækkelig til stedets behov.

Huseierne har en aarlig indtægtskilde i bortleie av husrum til sommer- og badegjester, som fremdeles i stigende utstrækning søker hit fra byene og tildels fra utlandet paa grund av Aasgaardstrands sjelden vakre beliggenhet og udmerkede sjø- og kurbad.

Desuten maa nævnes havebruket, som røgtes med stigende interesse.

7. Arbeiderforhold.

Stedet byr fremdeles kun paa en ubetydelig arbeidervirksomhet.

8. Tilstanden i almindelighet.

I økonomisk henseende har perioden budt paa nogen bedring.

Sedelighets-, ædruelighets- og sundhetstilstanden har været god. Der er fremdeles læge bosittende paa stedet.

Brandvæsenet er i god stand, men stedet har undgaat nogen nævneværdig ildebrand.

Havneforholdene har ikke undergaat nogen forandring fra forrige indberetning.

Med hensyn til skolevæsen bemerkes at stedet i 1915 fik en privat 3-aarig middelskole, med aarlig bidrag av kommunen paa 500 kroner, men uten eksamensret.

I administrationen er ingen forandring indtraadt.

Aasgaardstrand magistrat, 14 mai 1918.

Bjørseth,
kst.

Beretning

om ladestedet Svelviks økonomiske tilstand i femaaret 1911—1915.

Folkemængden utgjorde ved Folketællingen 1910 1 049 og anslaaes ved utløpet av 1915 at utgjøre ca. 1 150.

Av industrielle anlæg er ifemaaret tilkommet Aktieselskapet Svelvik Papirfabrik med en aktiekapital av kr. 400 000.00 og oplagte fonds pr. 31 december 1915 kr. 76 650.20. Arbeidsstyrken var 105 personer.

Desuten er anlagt Svelvik Shoddyfabrik med et par arbeidere.

Av handlende var der ved utgangen av 1915 17.

Av haandverkere var der 26 av forskjellige brancher.

Svelviks Sparebanks indskud og formue utgjorde i 1911—1915:

Aar.	Indskud.	Formue.	Forvaltnings- kapital.
	Kr.	Kr.	Kr.
1911	303 681.90	51 485.18	355 167.08
1912	305 000.39	55 330.16	360 330.55
1913	324 863.48	57 592.53	382 456.01
1914	336 436.06	61 334.16	397 770.22
1915	379 291.30	64 632.30	443 923.60

Skibsfart.

Intet skib for utenriksfart er hjemmehørende paa stedet.

Av farteier for indenriksfart haves 26 med en drægtighet av 834 reg.-ton.

Nogen nævneværdig indførsel fra utlandet fandt ikke sted.

Til utlandet er utført av papir i 1912 215 ton, 1913 3 545 ton, 1914 3 555 ton og 1915 3 445 ton.

Takstsummen for brandforsikrede bygninger utgjorde pr. 31 december 1915 kr. 2 468 270.00, hvorav paa træbygninger kr. 1 377 660.00 og paa murbygninger kr. 1 090 610.00.

Svelvik samlag for brændevinshandel blev ved avstemning 24 oktober 1913 nedstemt med 369 nei-stemmer av 533 effektive stemmeberettigede. Samlagets virksomhet blev derefter avvirket hurtigst mulig, og siden har Svelvik været uten noget utsalg for brændevin, vin og øl, naar undtages alkoholsvakt øl.

Samlagets omsætning utgjorde:

1911 kr. 48 173.00, 1912 kr. 50 251.00 og 1913 kr. 56 849.60 og dets
overskud: 1911 kr. 7 745.93, 1912 kr. 6 652.62 og 1913 kr. 7 471.34.

Ædruelighetstilstanden har været tilfredsstillende.

De økonomiske forhold i almindelighet maa for perioden betegnes som sunde. Anlægget av en forholdsvis stor bedrift som den foran omhandlede Svelvik Papirfabrik har i saa henseende været av betydning.

Arbeidsforholdene har været tilfredsstillende. Indtil 1912 forekom der nogen arbeidsledighet, men efter den tid har der været tilstrækkelig arbeide for de paa stedet hjemmehørende arbeidere, og der er ogsaa indtat arbeidere fra andre distrikter.

Streik eller lockout har ikke forekommet.

Kommunale forhold.

Det kommunale elektricitetsverk med kraftoverføring fra A/S Skollenborg blev tat i bruk fra 1 juli 1912 og har kostet kommunen ca. kr. 140 000.00. Ifølge kontrakten med A/S Skollenborg skal dette selskap foreløbig levere Svelviks kommune indtil 500 h.k. og, efterat Laagens minimumsvandføring er regulert til 30 m. pr. sekund, indtil 1 000 h.k. til en pris av kr. 50.00 pr. h.k. pr. aar. De 500 h.k. har kommunen paa det nærmeste uttat, og av disse er vel 400 h.k. atter bortleiet til papirfabrikken.

Det nye vandverk blev tat i bruk fra høsten 1912. Den samlede anlægssum andrar til ca. kr. 67 000.00.

Begge disse forholdsvis store tiltak har vist sig nyttige og hensigtsmæssige og vil sikkerlig ogsaa i fremtiden bidra betragtelig til ladestedets videre utvikling.

Væsentlig til dækning av omkostningene ved disse større anlegg blev i 1913 optat et kommunelaan paa 225 000 kroner til 4½ pct rente og pari kurs.

Skolevæsenet. Fra august 1913 har en nyoprettet middelskole været igang. Den har fælles bestyrer med folkeskolen.

Elevantallet har været:

Folkeskolen: 1911 — 171, 1912 — 182, 1913 — 198, 1914 — 191 og 1915 — 203.
Middelskolen: 1913 — 8, 1914 — 15 og 1915 — 18.

Iøvrig henvises til efterstaaende tabel:

Bykassens økonomiske stilling.

	1911.	1912.	1913.	1914.	1915.
1. Antal skatydere	422	440	450	465	478
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
2. Antagen formue	558 600	823 000	1 078 000	1 316 610	1 448 800
3. Antagen indtægt	257 935	293 380	421 150	462 085	482 725
4. Skattetakst paa fast eiendom	556 260	511 730	1 532 300	1 505 100	1 597 000
	Pet.	Pet.	Pet.	Pet.	Pet.
5. Skatteprocent paa indtægt	10.96	10.50	7.10	8.50	10.00
	‰.	‰.	‰.	‰.	‰.
6. Skatteprocent paa formue	2.00	2.00	2.00	2.00	2.00
7. Skatteprocent paa fast eiendom ..	3.20	4.12	2.50	3.00	3.50
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
8. Samlet skat paa formue og indtægt	10 670.00	13 033.00	14 772.00	21 061.00	24 248.00
9. Samlet skat paa fast eiendom	1 780.00	2 111.00	3 830.00	3 762.00	5 589.00
10. Kommunens øvrige indtægter	42 951.90	34 293.47	73 189.49	66 832.13	73 114.33
11. Utgifter til skolevæsenet	9 100.00	11 490.43	19 393.49	21 869.14	21 843.40
12. Utgifter vedkommende fattigvæsenet	7 351.48	8 648.73	9 677.16	13 065.02	11 469.59
13. Kommunens gjæld ved udløpet av	24 013.00	232 018.53	281 382.09	300 910.45	312 777.71

Svelviks magistratembede, 22 oktober 1917.

Fr. Selmer.

Beretning

om kjøpstaden Holmestrands økonomiske tilstand m. v. i femaaret 1911—1915.

1. Folkemængde.

Den hjemmehørende folkemængde i Holmestrand, som i forrige femaarsberetning ifølge den pr. 1 december 1910 afholdte folketælling var 2 357, antages ved utgangen av 1915 at være omtrent uforandret, muligens noget mindre.

Antallet av levendefødte var i hvert av femaarsperiodens aar henholdsvis 26, 27, 27, 30 og 39, tilsammen 149, og antallet av dødsfald i de samme aar henholdsvis 29, 33, 31, 36 og 37, tilsammen 166.

Ifølge Holmestrands politikammers flytningsprotokol var antallet av indflyttede personer i de nævnte aar 597 og av utflyttede 807. Disse tal kan dog vanskelig danne noget paalidelig grundlag for folketælling da mange undlater at melde flytning. Efterhvert som folkeregister indføres i de forskjellige byer kan dog kontrollen med flytninger føres mere effektivt, og det er formentlig aarsaken til den store differanse mellem ind- og utflyttede.

Nogen nævneværdig utvandring har der ikke været fra byen i det omhandlede tidsrum.

I femaaret har byen ikke undergaat nogen territorial forandring. I bystyremøte 14 mars 1913 besluttedes byens grænser utvidet, men beslutningen er endnu ikke lovfæstet.

2. Industri.

Av industrielle anlæg hadde byen «Holmestrands Dampsag og Høvleri», indtil 27 april 1912, da fabrikken blev ødelagt ved ildebrand. Allerede i september 1911 var dog selskapet besluttet oppløst, og efterhvert var store dele av dens beholdninger realisert.

«Holmestrands Meieri»s produktion og omsætning i femaaret sammenlignet med foregaaende femaarsperiode vil sees av nedenstaaende tabel:

Aar.	Indveiet melk. Kg.	Producert.		Solgt.	
		Smør. Kg.	Ost. Kg.	Fløte. Kg.	Melk. Kg.
1910	432 000	8 000	21 000	2 760	59 000
1915	592 000	7 500	27 200	16 800	347 000

Den i forrige femaarsberetning nævnte melkekondenseringsfabrik «Fussell & Co., Ltd.», som er beliggende i Botne i nærheten av bygrænsen, har arbeidet under ugunstige vilkaar, særlig som følge av verdenskrigen. Produksjonen vil fremgaa av nedenstaaende tabel:

Produktion av:	1914.	1915.
	Kg.	Kg.
Usukret og sukret kondensert melk .	4 412 146	3 124 968
Sterilisert melk.....	433 747	730 447
— fløte.....	2 519 043	3 541 017

Fabrikken hadde ved utgangen av 1915 152 arbeidere, og den tilfører selv-sagt byen saavel gjennom sine funktionærer og arbeidere som gjennom melke-leverandørene en betydelig omsætning.

Med hensyn til haandverksdriften er stillingen nærmest som ved utløpet av forrige femaar. Husfiden er saa ubetydelig at den ikke spiller nogen rolle.

3 Handel, bankvæsen og assurance.

Nogen nævneværdig forandring med hensyn til detaljistenes stilling i forhold til forrige femaarsperiode er neppe paaviselig. Det maa dog fremhæves som en væsentlig grund hertil at de saakaldte indkjøpslag i byens omegn og de kooperative foreninger i byen har en sterkt stigende omsætning, og paa grund av de kooperative foretagenders begunstigelser i mange retninger har disse forretninger let for at opta konkurransen med de private handlende. Dette er ikke bare gavnlig for en bys økonomiske utvikling. Det maa ogsaa nævnes at særlig kolonialvarehandlende efter krigens utbrudd har faat provianteringsraad til konkurrenter, samtidig med at fastsatte maksimalpriser paa forskjellige varer har gjort forretningslivet noget usikkert.

Nogen væsentlig engroshandel drives ikke her paa stedet, naar undtages en forretning i bygningsartikler og i kul og koks m. v., som i omhandlede periode har hat meget god fremgang.

Eiendomsprisene har vist betydelig opgaaende tendens.

Av konkursboer er der i perioden kun behandlet et mindre. Forretningslivet synes saaledes at hvile paa et sunt grundlag.

Til firmaregistret er i femaarsperioden anmeldt 8 ansvarlige firmaer, 4 aktieselskaper og 0 selskaper med begrenset ansvar. I samme tidsrum er anmeldt ophørt henholdsvis 2, 2 og 0, nettotilvekst saaledes henholdsvis 6, 2 og 0.

Toldintrader m. v.

Indførsel:

Aar.	Kaffe.	Sukker.	Brændevin.	Uldvarer.	Kul og koks.	Maskiner.	Vin.
	Kg.	Kg.	Kg.	Kg.	Kg.	Kg.	Kg.
1911	5 161	707 548	15 452	1 727	9 959	16 411	1 298
1912	1 948	495 604	17 432	1 843	8 712	15 626	972
1913	4 568	546 632	17 178	1 684	11 016	29 485	815
1914	3 534	660 406	23 817	1 245	10 097	4 753	} Kanikke opgives.
1915	1 047	862 337	34 741	867	12 479	1 985	

Intrader:

Aar.	Brændevin.	Skibsavgifter.		Samlet.	
		Indgaaende.	Utgaaende.	Brutto.	Netto.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
1911	23 010	6 462	4 919	189 822	41 231
1912	25 746	4 568	8 389	170 841	93 779
1913	26 768	5 395	9 150	159 619	97 161
1914	35 954	6 125	7 320	202 909	112 930
1915	51 656	6 327	12 082	214 006	104 987

Aar.	Antal fartøier.		Utførsel.			
	Ind.	Ut.	Trælast.	Træmasse.	Melk.	Papir.
			m. ³	m. ³	Kg.	Kg.
1911	46	107	4 196	8 962	2 001 461	490 283
1912	43	92	1 820	24 203	1 892 616	1 677 146
1913	43	99	1 922	2 152	1 547 371	1 077 755
1914	50	56	1 987	24 626	1 255 100	408 946
1915	48	72	14 823	31 076	1 049 280	intet.

Holmestrand og Oplands Aktiebank har i femaarsperioden stadig arbeidet sig fremover. Totalomsætning og overskud vil fremgaa av nedenstaaende oversigt:

Aar.	Totalomsætning.	Overskud.
	Kr.	Kr.
1911	24 019 735.19	21 362.22
1912	25 379 764.32	21 874.45
1913	25 516 930.28	25 639.70
1914	28 964 540.86	31 567.24
1915	36 500 123.20	38 144.36

Holmestrands Sparebank.

Aar.	Forvaltnings- kapital.	Bankens indskyderes tilgode- havende.	Overskud.
	Kr.	Kr.	Kr.
1911	834 214.17	786 106.83	7 018.10
1912	818 934.07	767 133.77	6 992.96
1913	777 297.19	722 226.32	6 570.57
1914	774 201.31	716 313.32	6 117.12
1915	851 151.53	788 151.53	9 409.60

Botne sparebank.

Aar.	Indskuds- kapital.	Forvaltnings- kapital.
	Kr.	Kr.
1911	665 200.90	713 359.38
1912	668 130.06	710 441.66
1913	674 726.95	748 380.40
1914	730 204.16	795 583.98
1915	787 838.74	866 390.44

Av Holmestrands eiendomme var ved utgangen av 1915 260 gaarder forsikret i Norges Brandkasse. Av disse var

murbygninger forsikret for	kr. 984 510.00
og træbygninger — «	« 2 687 470.00

Samlet forsikringssum kr. 3 671 980.00

Byens næringsliv i det store og hele tat maa sies at ha gaat betydelig frem i perioden.

4. Skibsfart.

Skibsfarten gik stadig tilbake i de første aar av femaarsperioden for saa atter at gaa fremover i periodens slutning, specielt som følge av krigen og i forbindelse dermed staaende økede fragter. Paa grund av byens ringe antal fartøier har den dog ikke i den grad som mange andre byer nydt godt av de høie konjunkturer.

I femaaret registrertes 3 skibe med samlet tonnage 1 206.66 brutto og 762.06 netto reg.-ton. I samme tidsrum slettedes 6 skibe med samlet tonnage 2 980.26 brutto og 2 394.90 netto reg.-ton. Byens skibsflaate har saaledes gaat tilbake med 3 skibe med samlet tonnage 1 773.60 brutto og 1 632.84 netto reg.-ton.

I femaaret har 2 dampskibsselskaper og 3 seilskibsselskaper været hjemme-hørende i byen. I fragtfart paa utlandet har gaat et dampskib og 3 seilskibe og i indenriksk fart 3 rutedampskibe og et mindre motorskib. Den her hjemme-hørende kapital har i dampskibene været ca. 80 000 kroner og i seilskibene ca. 22 000 kroner. Indtægten av kapitalen engagert i dampskibene har gjennemsnitlig utgjort 10 pct. og i seilskibene ca. 15 pct. Det ovennævnte motorskib har ikke bragt vedkommende selskap nogen direkte inntægt, men har hat til formaal at fremme forretningsforbindelsen mellem byen og de nærliggende distrikter.

Forlis og betydeligere havarier har der ikke været.

Der foregaar her paa stedet ikke skibsbyggeri eller skibsreparationsarbeide av nogen betydning.

Med hensyn til hyrer viser disse i det hele tat adskillig stigning, specielt efter krigens utbrudd i 1914. Før krigen var hyren for styrmænd ca. 120 kroner pr. maaned og er under krigen steget til ca. 250—300 kroner pr. maaned uten krigstillæg. For matroser kr. 72.00 + bevilget krigstillæg efter krigens utbrudd. Under krigen har matroshyren variert meget efter skibenes beskaffenhet og efter de farvand de befarer (i eller utenfor krigssonen).

5. Kommunale forhold og kommunehusholdning.

Med hensyn til byskatten, den antagne formue, inntægt og skatteforhold i det hele henvises til etterstaaende tabel.

Aar.	Antal skatydere.	Samlet antagen formue.	Samlet antagen indtægt.	Samlet skatbar indtægt.	Skatøre		Beløb av utlignet byskat		
					paa 1000 kr. formue.	paa 100 kr. skatbar indtægt.	paa formue.	paa indtægt.	tilsammen.
		Kr.	Kr.	Kr.			Kr.	Kr.	Kr.
1911	773	2 240 400	1 014 593	505 033	2	13.60	4 480.80	68 685.79	73 166.59
1912	746	2 441 000	1 024 850	524 485	2	13.60	4 882.00	71 316.78	76 198.78
1913	745	3 046 800	1 192 360	715 304	2.20	11.50	6 702.96	82 273.63	88 976.59
1914	722	3 077 700	1 140 950	657 600	2	10.50	6 155.40	69 042.96	75 198.36
1915	823	3 303 000	1 220 975	689 408	2	10	6 606.00	68 901.72	75 507.72

Aar.	Gjæld.	Aktiva.
	Kr.	Kr.
1911	652 720.88	1 038 433
1912	634 478.85	1 038 413
1913	598 207.48	1 037 793
1914	584 334.10	1 037 773
1915	580 681.68	1 037 773

Blandt aktiva er medtat aktier i Holmestrand—Vittingfossbanen efter paa-lydende kr. 240 000.00 og 234 aktier i Drammen—Skienbanen à kr. 400.00, værdsat til kr. 10 000.00. Utenfor gjæld og aktiva er imidlertid holdt byens elektricitetsverk, hvorom nærmere nedenfor.

Av ny gjæld er i femaaret tilkommet: I 1911 kr. 8 464.62 som bidrag til anlæg av bryggespor og i 1915 kr. 10 000.00 til overtagelse av pantegjæld i en til kommunen meget rimelig solgt eiendom, som er tænkt benyttet til prestebolig.

Til avdrag og forrentning av gjæld er følgende beløb utbetalt:

Aar.	Avdrag.	Renter.
	Kr.	Kr.
1911	44 511.87	28 573.11
1912	18 242.03	28 092.44
1913	36 271.37	37 330.91
1914	13 873.38	26 795.18
1915	13 652.42	25 958.44
Tilsammen	126 551.07	146 750.08

Byens fattigbudget utviser følgende beløb:

1911.....	kr. 12 883.30
1912.....	« 12 321.46
1913.....	« 12 348.14
1914.....	« 12 815.23
1915.....	« 12 378.81

Elektricitetsverket har i femaaret git saadant overskud:

1911.....	kr. 3 616.97
1912.....	« 3 045.82
1913—1914.....	« 3 976.36
1914—1915.....	« 3 444.21
1915—1916.....	÷ « 10 286.04 (altsaa underskud).

De forhaabninger man hadde sat til det nye dieselmotoranlæg gik ikke i opfyldelse, idet det snart viste sig at anlægget ikke kunde tilfredsstille den stadige efterspørsel efter elektrisk energi. Man maatte derfor søke at erhverve kraft paa anden maate, og i bystyremøte 21 december 1914 blev det vedtat at avslutte kontrakt med A/S Skollenborg om levering av elektrisk kraft til byen. Verket er først færdig i 1916. Kraften føres gennem en ca. 1 km. lang ledning fra en Skollenborg tilhørende ledning og ned til en transformatorstation i byen.

Anlægsudgiftene blev anslaaet til kr. 72 500.00, men paa grund av de vanskelige tider som krigen foranlediger vil dette beløb utvilsomt bli overskredet.

Det har selvfølgelig været uforholdsmæssig dyrt for byen at skaffe sig elektrisk kraft naar det nu under opførelse værende anlæg er det tredje som har været anlagt. Verkets gjæld stiller sig saaledes:

Ved utgangen av 1910.....	kr. 105 000.00
« — « 1915.....	« 98 000.00

Altsaa avdrag i femaaret kr. 7 000.00

Havnekaassens indtægter har i femaaret været budgettert saaledes:

1911.....	kr. 4 200.00
1 januar 1912—30 juni 1913.....	« 4 500.00
1913—1914.....	« 3 000.00
1914—1915.....	« 3 150.00
1915—1916.....	« 3 050.00

Nye brygger istedenfor de under 23 oktober 1910 utraste har endnu ikke unøet anlægges.

Brandvæsenet. I femaarsperioden har der kun været to brande i byen, nemlig en ganske ubetydelig og en 27 april 1912, da Holmestrands dampsag og høvleri under en sterk østlig vind brændte. Ved branden brændte maskinhus, sag- og høvleri, 4 bordhuse samt endel aapne skur, desuten endel materialer. Samlet assurancesum for huse og materialer kr. 290 000.00.

Brandslukningsmateriellet er holdt i god stand.

Fængselsvæsenet. Heri er ingen forandring indtraadt i femaaret. Kommunen har fremdeles indtil videre politiarrester i fængslet for kr. 130.00 aarlig og rum til kommunale møter for kr. 250.00 aarlig.

Skolevæsenet:

Folkeskolens elevantal har i femaaret været:

1911.....	189 gutter, 193 piker
1912.....	177 — 181 —
1913.....	151 — 166 —
1914.....	161 — 145 —
1915.....	135 — 145 —

Skolens utgifter og kommunens tilskud til samme fremgaar av efterstaaende tabel:

Utgifter.	1911.	1912.	1913.	1914.	1915.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Samlet utgift	18 818.18	19 411.16	18 377.67	19 542.55	24 343.85
Derav:					
Kommunalt tilskud	11 566.53	12 439.25	11 289.62	12 260.14	17 025.93
Statstilskud	5 995.01	5 818.60	5 716.79	6 055.28	6 256.40
Legatbidrag	508.00	486.09	499.00	508.00	508.00
Skolepenger av utenbys barn	748.64	667.22	872.26	719.13	553.52

Den Tordenskjoldske høiere almenskole. Denne skoles elevantal har i femaaret været:

1911	35 gutter, 33 piker
1912	34 — 26 —
1913	43 — 34 —
1914	44 — 36 —
1915	45 — 32 —

Skolen har ingen forandring undergaat i femaaret. Lærernes antal har været uforandret fra forrige femaarsperiode.

6. Binæringer.

Naar undtages litt svineavl drives ingen binæring av betydning for byens og befolkningens økonomi. Litt fjordfiske foregaar ogsaa fra byen, dog uten nogen videre betydning.

7. Arbeiderforhold.

Arbeidslønnen for almindelige tjenestegutter og tjenestepiker er steget noget siden forrige femaarsberetning, nemlig til ca. kr. 900.00 aarlig uten kost for tjenestegutter og kr. 180.00 — kr. 400.00 + kost og logi for tjenestepiker.

For dagarbeidere har lønnen været stadig stigende og utgjorde ved utgangen av 1915 gjennemsnittlig 5 kroner pr. dag for mænd og 2—3 kroner pr. dag for kvinder, alt paa egen kost.

For de forskjellige haandverksarbeidere stiller lønnen sig saaledes:

For murere	kr. 0.65 pr. time
« snekkere	« 0.50 « —
« malere	« 0.50 « —
« tømmermænd	« 0.50 « —
« skræddere	« 0.50 « —
« skomakere	« 0.40 « —
« smeder	« 0.40 « —

For bakere	kr. 0.50 pr. time
« rørlæggere	« 0.60 « —
« slagtere	« 0.50 « —
« guldsmeder.....	« 0.50 « —

De opførte fire første fag maa beregnes til sæsonarbeide, og da er time-lønnen altid større.

8. Tilstanden i almindelighet.

Ædruelighetstilstanden i byen maa sies at ha været god. Antallet av drukkenskapsforseelser er vistnok steget noget, likesom det herværende brænde-vinssamlags omsætning viser en meget sterk stigning, nemlig:

Aar.	Omsat brænde- vin.	Overskud.
	Liter.	Kr.
1911	61 022.5	46 976.81
1912	59 015.0	44 005.84
1913	62 106.6	44 002.42
1914	64 581.2	43 700.53
1915	99 395.1	89 617.00

Overskuddet av samlagets øl- og vinsalg har i femaaret utgjort:

I 1911.....	kr. 2 648.24
- 1912.....	« 2 376.79
- 1913.....	« 2 565.06
- 1914.....	« 1 572.62
- 1915.....	« 1 976.44

Om stigningen i omsætningen gjælder fremdeles hvad derom er anført i forrige femaarsberetning. Dertil kommer ogsaa at verdenskrigen — vistnok helt uventet ved dens utbrudd — saa langt fra har bragt mindre indtægt for store dele av befolkningen (undtagen for de fastlønnede) at den tvertimot har øket arbeidsfortjenesten betrægtelig. Beklageligvis har mange benyttet den økede indtægt til indkjøp av berusende drikke. Dette gjælder dog ikke i nævneværdig grad byens befolkning. Der maa dog i denne forbindelse ogsaa tages et væsentlig hensyn til at der i 1913 var samlagsavstemning i et stort antal byer, og da resultatet var nedstemning i mange av disse, har samlaget her faat et stort antal nye kunder utenbysfra.

Sundhetstilstanden har i femaarsperioden været overmaade god. Byen har været forskaanet for epidemier av nogen art.

Sykehuset har undergaat adskillige forbedringer; saaledes er der i femaars-perioden indlagt telefon og elektrisk lys, indrettet operationsstue, lagt linoleum

paa gulvene, malt og anskaffet adskillig nyt inventar. Patientantallet ved sykehuset fordeler sig saaledes:

1911	19
1912	25
1913	33
1914	26
1915	35

Holmestrand's sykepleierforening har ogsaa eksistert og virket i denne femaarsperiode og har fremdeles lønnet en sykepleierske.

Holmestrand's bad har i femaaret gjennomgaaende været godt besøkt. Driften gaar dog stadig med betydelig underskud, som maa dækkes dels ved gaver (f. eks. fra Brændevinssamlaget i femaaret henholdsvis kr. 400.00, kr. 400.00, kr. 400.00, kr. 550.00 og kr. 800.00), dels ved laan.

De i forrige femaarsberetning omtalte foreninger eksisterer fremdeles. Ved utgangen av 1915 hadde Handelsforeningen 61 medlemmer, Haandverks- og Industriforeningen 42, Sjømandsforeningen 20 og Bryggearbeiderforbundet 53. Likeledes eksisterer «Holmestrand's arbeideres sykekasse», som pr. 31 december 1915 hadde en kapital stor kr. 1 119.55. I 1911—1915 har kassen til understøttelse, læge og medicin og begravelse utbetalt ialt kr. 1 387.30. Holmestrand's Bryggearbeiderforbunds understøttelseskasses kapital pr. 31 december 1915 utgjorde kr. 4 076.85. Denne kasse har i aarene 1911—1915 utbetalt ialt kr. 1 000.00 i understøttelse. Endvidere eksisterer og virker fremdeles «Holmestrand's og omegns understøttelseskasse for uheldige sjøfolk og deres trængende efterladte», hvilken kasse ved utgangen av 1915 hadde aktiva til ca. 10 700 kroner. «Holmestrand's haandverkeres kvindeforening» hadde pr. 31 december 1915 en kapital stor kr. 3 920.04. Nogen understøttelse har denne forening endnu ikke utbetalt.

Holmestrand's forskjønnelsesselskap har i femaaret hat henholdsvis 127, 125, 122, 105 og 111 medlemmer, som har betalt kr. 1.00 i aarlig kontingent. Selskapet har desuten erholdt kr. 40.00 i aarlig bidrag av kommunen, kr. 350.00 i aarlig bidrag av Brændevinssamlaget samt nogen legatpenger. Der er anlagt veier og anlæg, og desuten er de indkomne midler anvendt til forskjellige vedlikeholdsarbeider.

Holmestrand's folkebibliotek. Ved bystyreslutning av 22 juni 1911 blev der nedsat en komité som fik i oppdrag at utrede spørsmaalet om rekonstruktion eller utvidelse av folkebiblioteket, eventuelt paa grundlag av hvad der maatte forefindes av det gamle, samt at foreta innsamling av midler til samme. Komitéens indstilling blev behandlet av bystyret 11 oktober 1912, og efterat reglement m. v. var vedtat i møte 14 mars 1913, kunde biblioteket træ i virksomhet allerede 18 mars 1913.

Utlaanet har stillet sig saaledes:

	Utlåant (bind).	Bokbestand (bind).
18 mars—31 mai 1913	909	1 200
1 september 1913—31 mai 1914.....	4 317	1 574
1 september 1914—31 mai 1915.....	6 354	1 787
1 september 1915—31 mai 1916.....	5 175	2 000

Holmestrand—Vittingfossbanen har i femaarsperioden hat saadant overskud:

1 juli 1911—30 juni 1912.....	kr. 19 478.30
1 juli 1912—30 juni 1913.....	« 37 379.66
1 juli 1913—30 juni 1914.....	« 33 852.73
1 juli 1914—30 juni 1915.....	« 25 536.94
1 juli 1915—30 juni 1916.....	« 25 677.42

Indtægtene, som i driftsaaret 1 juli 1910—30 juni 1911 var kr. 125 790.93, var i driftsaaret 1 juli 1915—30 juni 1916 steget til kr. 189 290.65.

Utgiftene stillet sig imidlertid i de samme driftsaar saaledes: kr. 107 394 30 og kr. 163 613.23.

Ogsaa i denne periode skyldes væsentlige dele av indtægtene træmasse og papir fra Vittingfoss bruk, desuten skogsprodukter av forskjellig slags (efter krigens utbrudd adskillig props), samt melk til melkefabrikken «Fussell & Co.».

Banen har mægtig bidrat til de omkringliggende bygders utvikling, og den har ogsaa i høi grad bidrat til at lette og øke byens omsætning.

Av byggevirkksomhet har der været litet i femaarsperioden, hvilket vil fremgaa av nedenstaaende tabel:

Anmeldte byggearbeider.	1911.	1912.	1913.	1914.	1915.
Beboelseshuse	1	1	1	2	2
Uthuse og andre bygninger	2	1	3	1	2
Fabrikkbygninger	0	0	0	0	0

Holmestrand kan ikke egentlig sies at ha gjort nogen nævneværdig fremgang i den forløpne femaarsperiode, hverken i den ene eller anden retning. Av bedrifter har byen, efterat dampsgen brændte, ikke hat andre end et meieri og desuten de fordele som melkefabrikken i Botne tilfører den. Hovedaarsaken til at byen saaledes har staat omtrent stille i utvikling er den bedrøvelige mangel paa tomte- og bryggeplads. Hvad tomter angaar, saa er der vistnok endnu ca. 18 400 m.² ubebygget grund inden byens grænser; men av dette areal tilligger

en betydelig del Statens eiendom (seminaret), og en del egner sig saaledes daarlig til bebyggelse paa grund av dets beliggenhet umiddelbart nedenfor fjeldet. Det maa jo ogsaa tages i betragtning at av det ubebyggede areal er adskillig haver, som er vanskelig, for ikke at si umulig, at faa for penger fordi mange private gjerne ønsker at ha en liten have utenfor sit hus. Følgen av de manglende tomtearealer er selvfølgelig liten byggevirksomhet, og folk som naturlig hører hjemme i byen, hvor de har sit erhverv, maa i stor utstrækning bosette sig utenfor byen paa grund av bolignød. Dette indebærer i mange henseender en fare for byen, f. eks. ved skatteforhold, men specielt ved at der utenfor bygrænsen blir en stadig tettere bebyggelse, der igjen følges av bedrifter og forretninger som kommer i direkte konkurranseforhold til byens bedrifter og forretninger. Det er derfor en absolut nødvendighet, ja man kan endog si en livsbetingelse for byen at den planlagte byutvidelse snarest mulig blir lovfestet.

Hvad bryggespørsmålet angaar, saa har der særlig paa grund av den i forrige beretning nævnte proces med Vittingfoss bruk ikke kunnet foretages noget; men da processen i 1916 er hævet som forlikt, tar forhaabentlig planene om bryggeanlæg øket fart.

Nærværende beretning kan avsluttes uten at det i forbigaaende nævnes at der i 1916 er kommet nye bedrifter til byen, og at der er utsigt til flere, og det er at haabe og ønske at Holmestrand med sin heldige beliggenhet gaar en rask og betydelig utvikling imøte til gagn for byen og dens befolkning.

Holmestrand magistrat, 30 december 1916.

Harald Galtung,
kst.

Beretning

om kjøpstaden Tønsbergs økonomiske tilstand i femaaret
1911—1915.

1. Folkemængde.

Ved den sidst avholdte folketælling 1 december 1910 utgjorde folkemængden 9 652. Under hensyntagen til den sterke tilvekst i bebyggelse og den desuagtet eksisterende mangel paa boliger maa jeg anta at folkemængden i femaaret er steget til henved 12 000.

Ved utgangen av 1910 var der 747 brandforsikrede bygninger med en forsikringssum av kr. 11 477 280.00. Ved utgangen av 1915 var der 912 med

en forsikringssum av kr. 18 474 090.00. Forøkelsen av brandforsikrede bygninger utgjorde altsaa 165 og stigningen i forsikring kr. 6 996 810.00.

Angaaende fødsler, dødsfald og egteskap stiller forholdet sig saaledes:

Aar.	Fødsler.	Dødsfald.	Egteskap.
1911	235	127	84
1912	240	130	89
1913	249	125	105
1914	238	163	94
1915	243	149	84

2. Industri.

Femaarsperioden maa betegnes som gunstig for byens industri. Av nye industrielle anlegg er oprettet i 1912:

A/S Tønsbergs Harpunfabrik med en kapital av kr. 75 000.00, som i 1914 er utvidet til kr. 135 000.00. Antallet av arbeidere har gjennemsnittlig utgjort 18.

Utbyttet har utgjort for aarene 1913, 1914 og 1915 8 pct., 6 pct. og 6 pct.

Flere av de ældre bedrifter har ogsaa været gjenstand for utvidelser.

A/S Tønsberg Papirindustri har beskæftiget gjennemsnittlig 165 arbeidere. I 1914 blev fabrikken betydelig utvidet ved tilbygning, og der blev i 1915 besluttet yderligere utvidelser. Den har i aarene 1911—1914 utdelt 8 pct. utbytte og i 1915 10 pct. Aktiekapitalen er besluttet utvidet fra kr. 300 000.00 til kr. 600 000.00.

A/S Tønsbergs Bryggeri har i femaaret gjennemsnittlig beskæftiget 50 arbeidere og 8 arbeidersker. Selskapet har i perioden hvert aar utdelt 10 pct.

A/S Tønsbergs Reperbane beskæftiget:

I 1911	25	mandlige,	35	kvindelige	arbeidere.
- 1912	30	—	40	—	—
- 1913	30	—	45	—	—
- 1914	35	—	45	—	—
- 1915	40	—	50	—	—

Selskapet gik i 1912 over til et aktieselskap med kapital kr. 750 000.00 og har været gjenstand for betydelig utvidelse og modernisering.

A/S Kaldnæs mek. Verksted. Selskapets kapital blev i 1912 utvidet fra kr. 200 000.00 til kr. 400 000.00 og i 1915 til kr. 1 200 000.00 til anlegg av tørdok. Verkstedet er i perioden utvidet ved opførelse av nyt maskin-

verksted og nyt kjedelveksted og spiselokale, likesom der er erhvervet mere grund ved strandmyr.

I 1911 er beskjæftiget	335	arbeidere	og	utdelt i utbytte	10	pct.
- 1912 -	—	366	—	-	—	6
- 1913 -	—	309	—	-	—	10
- 1914 -	—	316	—	-	—	6
- 1915 -	—	330	—	-	—	10

H. Henriksens mek. Verksted har

i 1911 beskjæftiget	105	mand	med	utbetalte lønninger	kr. 63 861.73
- 1912	—	157	—	-	« 91 377.05
- 1913	—	77	—	-	« 65 480.19
- 1914	—	45	—	-	« 52 234.15
- 1915	—	47	—	-	« 60 047.29

Peder Jørnsens Smie og mek. Verksted har

i 1911.....	beskjæftiget	30	mand
- 1912.....	—	40	—
- 1913.....	—	20	—
- 1914.....	—	15	—
- 1915.....	—	15	—

Marthinsens sølvvarefabrik sysselsatte i 1911 40 arbeidere, i 1915 70. Sølvforbruket utgjorde i 1911 3 500 kg., i 1915 6 000 kg. Lønningene utgjorde i 1911 kr. 40 000.00, i 1915 kr. 80 000.00. Fabriklokalene er i femaarsperioden i væsentlig grad utvidet.

Lars Christensens Dampsag og Høvleri. Bedriften har i femaarsperioden beskjæftiget 80 à 90 mand ved fabriken.

I 1913 blev bedriften utvidet til ogsaa at gjælde fabrikation av dører, vinduer og trapper og indretningsarbeider med entreprenørvirksomhet.

I 1915 deltes bedriften i to aktieselskaper, nemlig «Lars Christensens Dampsag og Høvleri» med en kapital av kr. 300 000.00 og «Lars Christensens Trævarefabrik» med en kapital av kr. 60 000.00.

Tønsbergs Smørfabrik har i femaaret beskjæftiget gjennemsnitlig 26 mand og 14 kvinder. Den har utdelt aarlig 8 pct. i utbytte.

3. Handel, bankvæsen, assurance.

Handel.

Femaarsperioden har for byens handel været meget gunstig, med god omsetning og betalingsevne. Dette gjælder ogsaa tidspunktet før krigens utbrudd. Efter dette tidspunkt har omsetningen steget til helt ukjendte høider.

Toldintraderne har utgjort:

I 1911.....	kr. 395 781.71
- 1912.....	« 446 344.80
- 1913.....	« 448 747.56
- 1914.....	« 429 072.56
- 1915.....	« 491 221.79

eller kr. 490 580.00 mere end i foregaaende femaar.

Handelsregistret utgjorde ved utgangen av 1915 426 enkeltmandsfirmaer og 210 selskapsfirmaer. I femaaret er anmeldt 86 enkeltmandsfirmaer og 17 utmeldt. Av selskapsfirmaer er anmeldt 85 og 20 utmeldt.

Bankvæsen.

Der hitsættes følgende opplysninger om bankenes virksomhet:

A/S Tønsberg Privatbank:

I 1911.....	totalomsætning	kr. 120 750 828.01,	utbytte	10 pct.
- 1912.....	—	« 141 898 284.29,	—	10 «
- 1913.....	—	« 134 984 626.70,	—	10 «
- 1914.....	—	« 145 474 416.48,	—	10 «
- 1915.....	—	« 263 814 480.05,	—	10 «

A/S Tønsberg Handelsbank:

I 1911.....	totalomsætning	kr. 84 456 542.63,	utbytte	7 pct.
- 1912.....	—	« 115 653 067.70,	—	7 «
- 1913.....	—	« 121 099 712.83,	—	7 «
- 1914.....	—	« 123 258 427.25,	—	7 «
- 1915.....	—	« 201 484 662.24,	—	10 «

Tønsberg Sparebank:

Formue pr. 31 december 1911.....	kr. 946 093.73,	forvaltningskapital	kr. 8 648 076.08
— - — 1912.....	« 1 026 665.15,	—	« 9 146 406.91
— - — 1913.....	« 1 096 825.43,	—	« 9 862 470.80
— - — 1914.....	« 1 158 704.16,	—	« 10 204 836.06
— - — 1915.....	« 1 212 748.02,	—	« 12 648 238.33

Sems Sparebank:

Formue i 1911.....	kr. 146 619.16,	forvaltningskapital	kr. 2 860 627.63
— - 1912.....	« 169 164.68,	—	« 3 120 711.90
— - 1913.....	« 199 399.62,	—	« 3 229 660.30
— - 1914.....	« 229 692.33,	—	« 3 344 362.97
— - 1915.....	« 264 595.97,	—	« 3 871 822.85

Assuranse.

I femaaret er opprettet et nyt selskap, nemlig A/S N. Bugges Assurance-selskap med en kapital paa kr. 100 000.00.

4. Skibsfart.

Antallet av de utmønstrede mandskaper utgjorde:

I 1911.....	2 892 mand.
- 1912.....	3 080 —
- 1913.....	2 939 —
- 1914.....	3 250 —
- 1915.....	3 945 —

Tønsbergs handelsflaate utgjorde pr. 31 december 1915:

Dampskibe.....	154 548 ton.
Seilskibe.....	19 787 «

For skibsfarten maa femaarsperioden betegnes som meget gunstig. I 1911 begyndtes med smaa fragter og flaut marked, men med stigning utover aaret, saaledes at 1912 gik ind med gode utsigter, som ogsaa stadfæstedes idet fragtene kulminerte ved aarets utgang. I 1913 var der nogen nedgang, som fortsattes i første halvdel av 1914, saaledes at fragtene ved slutningen, da krigen utbrød, var paa samme lave nivaa som i 1911. Krigen bragte imidlertid en pludselig forandring, og der kunde allerede i slutningen av 1914 noteres meget høie fragter. I 1915 fortsattes stigningen med rent uanede fragter, saaledes at skibsfarten hadde et glimrende aar.

Hvalfangsten.

Ved overgangen til femaarsperioden hadde byen sine fleste fangstfelter i det nordlige Atlanterhav med stationer paa Island, Færøene og vestkysten av Irland. Hvalfangsten var paa disse felter i saa avgjort tilbakegang at det var et tids-spørsmål naar den maatte ophøre. Der blev derfor allerede i slutningen av foregaaende periode startet to selskaper i Sydhavet, nemlig «Tønsbergs Hvalfangeri» paa Syd-Georgia og «Hektor» paa Syd-Shetland. I 1911 var der i drift 6 selskaper med en samlet fangst av 38 700 fat olje. I løpet av aaret startedes imidlertid 3 andre selskaper, nemlig «South Atlantic» med fangst paa Afrika, «Australia» med fangst paa Australia og «Kastor» med fangst paa Afrika.

I 1912 var der 10 hvalfangstselskaper i drift, idet der i aaret paabegyndtes et mindre selskap paa Norges vestkyst. De hadde ialt 25 hvalbaater og 5 flytende kokerier.

Fangstresultatet var ialt 96 415 fat olje. I 1913 var de samme selskaper i drift med en fangst av 123 948 fat olje. I 1914 ophørte endel av selskapene med sin virksomhet, idet de bortleiet eller solgte sit materiel, saaledes at der kun dreves fangst med 5 selskaper, med en samlet fangst av 86 550 fat olje. I 1915 har kun 4 selskaper været i drift, med et samlet utbytte av 119 200 fat olje. Naar fangstresultatet, trods det formindskede antal selskaper, er blit saa stort, skyldes dette de betydelige utvidelser og den store fangst som er foregaaet ved «Tønsbergs Hvalfangeri» og «Hektor».

De enorme fragter som betaltes under krigen medførte at endel av de store flytende kokerier blev sat i fragtfart og hvalbaatene blev solgt.

Hvalfangsten i perioden har hat en særdeles stor betydning for byen. Foruten den betydelige kapital som er optjent og fordelt paa de i selskapene interesserte aktionærer har den skaffet en meget lønnende virksomhet for de industrielle virksomheter som er basert paa fangsten og skaffet sysselsættelse med god indtægt for en betydelig arbeidsstyrke.

5. Kommunale forhold og kommunehusholdning.

Skatteprocenten har i femaaret utgjort i 1911	6.50	pet.
— - - - - 1912	10.00	«
— - - - - 1913	9.80	«
— - - - - 1914	10.00	«
— - - - - 1915	9.80	«

I 1911 var den antagne formue	kr. 15 759 000.00
- - - - - indtægt	« 4 343 360.00
- 1915 - - - - - formue	« 35 246 400.00
- - - - - indtægt	« 11 352 330.00
Byens gjæld utgjorde i 1911	« 1 046 000.00
- - - - - 1915	« 1 590 000.00
Utgiftene til fattigvæsenet i 1911	« 64 200.00
- - - - - 1915	« 74 960.00

Stigningen i byens gjæld beror væsentlig paa at kommunen har indkjøpt 1 215 aktier i Tønsbergs Gasverk. I femaarsperioden er der oprettet kommunalt renholdsverk. Byen har anlagt kommunalt elektricitetsverk, som har sit eget regnskap og forrenter og amortiserer den deri lagte kapital. Sammen med amtskommunen er besluttet opførelse av et moderne sykehus.

6. Arbeiderforhold.

Arbeidslønningene har været i sterk stigning. For svender har den i 1915 saaledes gaat op til kr. 4.50 à kr. 5.00 pr. dag. Industriarbeidere har tjent fra kr. 4.00 til kr. 4.80, murere kr. 7.00 og murhaandlangere kr. 6.00 pr. dag. Der har paa grund av de gode tider ikke været nogen arbeidsledighet; derimot har det været vanskelig at opdrive arbeidsfolk.

7. Tilstanden i almindelighet.

Den økonomiske tilstand i femaarsperioden maa betegnes som særdeles god og i rask fremgang. For enkelte haandverksgrener har stillingen dog ikke været saa gunstig som forøvrig. Dette gjælder specielt beklædningsfaget. Her har konkurransen med industrien gjort sig sterkt gjældende.

Sundhetstilstanden har været tilfredsstillende. Med hensyn til de moralske forhold, sedelighet og ædruelighet bemerkes at tilstrømningen av hyresøkende, tilstedeværelsen av hvalfangstarbeidere med rikelig fortjeneste, som av mange skal

rangles bort, tilstedeværelsen av anlægsarbeidere ved omlægning av jernbanelinjen ind til byen og av fremmede bygningsarbeidere i forbindelse med den store arbejdsfortjeneste har sat sit præg paa byen, saa man ikke kan andet end karakterisere de moralske forhold som litet gode. Specielt er den erfaring man før har gjort, at ædruelighetstilstanden blir daarlig under opgangstider med god fortjeneste, blit stadfæstet.

Tønsberg magistrat, 31 januar 1917.

J. Borchgrevink.

Beretning

om kjøpstaden Sandefjords økonomiske tilstand i femaaret
1911—1915.

1. Folkemængde.

Ifølge Folketællingen 1 december 1910 var byens folkemængde 5 205. Ved Folketællingen 3 december 1900 var indvaanerantallet 4 869.

Antallet av fødsler, egteskaper og dødsfald var:

Aar.	Levende- fødte.	Egteskaper.	Dødsfald.
1 1911	109	39	70
- 1912	143	35	81
- 1913	121	36	80
- 1914	121	38	85
- 1915	120	39	79
I femaaret	614	187	395

Utvandring er ikke foregaat i nogen større utstrækning.

2. Industri.

De tidligere nævnte anlæg i byen, fem meierier, et ølbryggeri, to sagbruk, hvorav det ene er forbundet med høvleri, en trævarefabrik, en skofabrik og et

mekanisk verksted, bestaar fremdeles. Av nye anlæg er tilkommet Aktieselskapet Electron, hvis formaal bl. a. er fabrikation av elektriske artikler av enhver art, samt Vera Fedtraffineri Aktieselskap med aktiekapital kr. 2 500 000.00. Anlægget er i Sandeherad, men kontoret i Sandefjord.

Ved utgangen av 1915 hadde byen 93 haandverkere med haandverksbrev.

3. Handel, bankvæsen, assurance.

Ved slutningen av aaret 1915 hadde byen 142 handelsberettigede.

Torvhandelen er betydelig.

De indtrufne faa konkurser har været uten følger for byens næringsliv.

Toldintraderne har utgjort:

I 1911.....	kr. 87 265.00
- 1912.....	« 142 108.00
- 1913.....	« 132 165.00
- 1914.....	« 188 588.00
- 1915.....	« 120 716.00

Av banker har byen i femaaret som tidligere hat to, nemlig Sandefjord Sparebank og Aktie-Kreditbanken i Sandefjord.

Sandefjord Sparebank hadde ved utgangen av:

Aar.	Forvaltnings- kapital.	Formue.	Gjæld til indskytere.
	Kr.	Kr.	Kr.
1911	2 685 119.88	274 901.66	2 410 218.22
1912	3 086 812.94	308 576.11	2 778 236.83
1913	3 559 328.93	328 961.33	3 223 643.53
1914	3 858 576.27	355 994.47	3 495 915.48
1915	4 764 221.92	358 505.17	4 399 810.68

Aktie-Kreditbanken i Sandefjord:

Aar.	Total- omsætning.	Indskud paa sparebankvilkaar.	Indskud paa kassefolio.
	Kr.	Kr.	Kr.
I 1911	149 188 437.00	5 068 415.00	32 907 204.00
- 1912	196 800 004.00	5 686 717.00	41 782 692.00
- 1913	167 940 671.00	7 909 976.00	36 827 320.00
- 1914	173 209 813.00	9 256 552.00	40 621 970.00
- 1915	311 013 038.00	23 755 880.00	67 847 340.00

Av assuranceforeninger er stiftet i femaaret:

1. Hvalfangernes Assuranceforening gjensidig.
2. A/S Norsk Reassuranceselskap med aktiekapital kr. 600 000.00.

4. Skibsfart.

Ved utgangen av aaret 1915 var registrert som hjemmehørende i Sandefjord 73 damp- og motorfartøier med en samlet bruttodrægtighet av 66 850.86 reg.-ton samt 25 seilfartøier med en bruttodrægtighet av 25 767.34 reg.-ton.

Bottlenosefangsten har i femaarsperioden gaat sterkt tilbake. Kun et par fartøier har i de sidste aar deltat i denne fangst.

Sælfangst drives nu ikke fra Sandefjord.

Om hvalfangsten, som har været av saa stor betydning for Sandefjord, er for femaaret at oplyse:

I 1911 hadde byen 21 fangstselskaper, som hadde 57 fangstbaater, 19 flytende kokerier og 8 faste landstationer med guanofabrik. Av selskapene drev 3 fangst ved Færøene, 1 ved Spitsbergen, 1 ved Shetlandsøene, 5 ved Afrika, 3 ved Syd-Georgia, 5 ved Syd-Shetland, 2 ved Chile og 1 paa forskjellige felter. Fangstutbyttet var 203 200 fat olje og adskillige tusener sækker guano.

I 1912 var antallet av fangstselskaper 25, som hadde 69 fangstbaater, 23 flytende kokerier og 10 faste landstationer. Fangstutbyttet var 264 360 fat olje foruten guano. I dette aar drev kun 2 selskaper fangst ved Færøene og 1 ved Chile. Men paa nye pladser drev 2 selskaper fangst, nemlig paa kysten av Brasilien, og 2 ved Alaska. Der blev ogsaa stiftet et selskap for fangst ved Australia; men da en prøveekspedition gav et utilfredsstillende resultat, kom selskapet til at drive fangst ved Afrika.

I 1913 var fangstutbyttet for 21 selskaper, som hadde 60 fangstbaater, 19 flytende kokerier og 8 landstationer, 285 570 fat olje. Skjønt selskapenes antal er avtagende, er utbyttet stigende, hvilket fornemmelig skyldes det stadig forbedrede materiel paa sydfeltene. Paa de øvrige felter var fangsten i tilbakegang; selv paa Vest-Afrika blev det tydelig at fangsten ikke kunde bli av lang varighet da bestanden av knølhval ikke i længden kunde holde fangsten oppe. Fra nu av er det i stigende grad de sydlige fangstfelter som holder fangstmængden oppe.

I 1914 blev fangst drevet av 21 selskaper. Utbyttet var 275 080 fat olje. Fangsten viste sig at ha kulminert i 1913. I 1914 sysselsattes 60 fangstbaater, 19 flytende kokerier og 8 landstationer.

Krigen medførte stor forandring med hensyn til hvalfangsten. Det blev forbudt at drive hvalfangst paa Shetland. Da 1914 for flere felter hadde bragt et magert resultat, benyttet flere selskaper sig av de stigende fragter til at sette sine kokerier i fragtfart. Fangstbaater blev i adskillig utstrækning utlaant til den norske marine.

I 1915 drev derfor kun 13 selskaper fangst, men med et utbytte av 225 530 fat olje. Der benyttedes 43 fangstbaater, 10 flytende kokerier og 5

landstationer. Utbyttet viser tydelig at det var fangstfeltene i det sydlige Ishav som holdt bedriften oppe. Under den høie pris paa alle slags fartøier som indtraadte med krigen lykkedes det selskapene at realisere ledigblevne hvalbaater fordelagtig.

Under femaarsperioden stiftedes «Hvalfangernes Assuranceforening, gjensidig», og «Den norske Hvalfangerforening», begge med kontor i Sandefjord. Begge disse foreninger har hat adskillig betydning for hvalfangstbedriftens utvikling.

5. Kommunale forhold og kommunehusholdning.

Der hitsættes følgende opplysninger git av ligningsnævnden:

Aar.	Antagen formue.	Antagen indtægt.	Samlet byskat.	Antal skatydere.	Skatøren.
	Kr.	Kr.	Kr.		Pct.
1911	9 977 000	1 925 655	168 110.90	1 326	11.47
1912	11 246 800	2 995 207	239 642.62	1 315	9.31
1913—1914	17 280 600	4 648 046	262 543.25	1 566	6.50
1914—1915	21 325 000	5 553 510	331 485.96	1 481	6.50
1915—1916	20 593 950	5 434 680	313 719.25	1 519	6.50

Utligningen av statsskat viser følgende:

Aar.	Antagen formue.	Antagen indtægt.	Samlet statsskat.	Antal skatydere.
	Kr.	Kr.	Kr.	
1910—1911.....	9 327 900	1 343 785	40 271.20	350
1911—1912.....	10 713 600	2 403 270	95 316.00	398
1912—1913.....	16 464 905	4 121 938	144 702.70	999
1913—1914.....	18 973 000	5 018 804	198 512.80	1 012
1914—1915.....	20 026 050	4 538 312	161 401.60	1 159
1915—1916.....	29 357 950	8 287 346	526 323.22	1 145

Om kommunens økonomiske forhold hitsættes videre:

(Se tabel side 90.)

Grunden til at det bevilgede utgiftsbeløp for 1ste halvaar 1913 er kommet op til kr. 381 944.51 er fornemmelig den at der paa dette halvaarsbudget blev bevilget et beløp av kr. 125 000.00 til paa- og tilbygning av folkeskolebygningen.

Legatkapitalen er pr. 30 juni 1915 steget til kr. 117 229.35.

Aar.	Værdien av kommunens faste eiendomme.	Kommunens gjæld.	Utgiftsbudget.	Fattig- utgifter.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
1911.....	826 035	671 692.60	239 278.81	41 585.80
1912.....	872 100	693 729.26	328 309.54	37 486.40
1913 (1/2 aar)	872 100	991 177.21	381 944.51	19 504.15
1913—1914.....	1 059 100	952 699.35	426 152.37	35 809.45
1914—1915.....	1 059 100	921 678.59	441 707.70	44 572.62
1915—1916.....	-	-	432 665.78	-

Med hensyn til utviklingen av byens brand- og vandvæsen oplyses:

Antallet av brandsignaler er forøket med 1 til 8 stykker.

Antallet av brandventiler (hydranter) i gaterne er forøket med 4 til 54 stykker.

Antallet av stopventiler i gaterne er forøket med 10 til 80 stykker.

Længden av vandledningsrør i gaterne er forøket med 1 121 m. til 8 609 m.

Der er erhvervet vandrettighet til 300 000 m.³ pr. aar fra innsjøen Goksjø i Sandeherad. Pumpeverk er anlagt ved Goksjø, likesom rørledning er nedlagt mellom Goksjø (høide over havet 29 m.) over Raet (høide over havet 80 m.) til byens vandbassin Bugaardsdammen (høide over havet 42 m.).

Byens elektricitetsforsyning, som tidligere producet ved kommunalt likestrøms-dampverk, leveres siden 1913 ved vandkraftoverføring av Treschow-Fritzøe som trefaset vekselstrøm à 50 perioder og ca. 5 000 volt, hvilken spænding nedtransformeres i byen til henholdsvis 226 og 130 volt ved hjelp av 5 stkr. transformatorer paa tilsammen 290 kw. I femaarsperioden er energiforbruket øket med ca. 180 kw. til 290 kw.

Overretssakfører Laurantzou, Tønsberg, erholdt i bystyremøte 1 december 1911 koncession paa anlæg av og eneret til drift i 20 aar av gasverk i Sandefjord, og dette gasverk er i drift siden 1912. I det av Laurantzou til gasverkets anlæg stiftede aktieselskap tok Sandefjords kommune aktier, likesom det efterhaanden har opkjøpt aktier i aktieselskapet.

Arbeidet med forbedring av gater og fortaug har gjennomgaat en sterk utvikling i femaaret, med anskaffelse av moderne arbeidsmaskiner, saasom pukke-maskine med sorteringstrummel, motorveivalse, vandvogn, feiekost, redskap for tjeremakadamisering o. s. v. Kjørebanelnes slitedække er i stor utstrækning blit ommakadamisert samt en række fortaug forsynt med cementfliser eller tjeremakamdække.

Forsaauidt kloakvæsenet angaar er der ialt anlagt 850 l. m. nye ledninger, med tilhørende kummer. Likesaa er en række av de tidligere anvendte træ-

kummer med træløk utskiftet med kummer av sten eller beton med jernløk i sten- eller cementrammer.

Med hensyn til folkeskolen opplyses:

Aar.	Elevenes antal.	Lærere.	Lærerinder.
1911	733	7	12
1912	725	7	12
1913	704	7	12
1914	722	7	13
1915	695	7	13

De samlede utgifter og utgiftene for kommunen utgjorde:

Aar.	Kommunens utgifter.	De samlede utgifter.
	Kr.	Kr.
1911.....	24 428.45	37 165.06
1912.....	34 492.78	47 490.73
1913 (1/2 aar)...	92 786.03	99 523.07
1913—1914.....	88 529.14	101 610.37
1914—1915.....	53 501.77	67 965.59

Ved Sandefjords høiere almenskole har elevantalet og utgiftene været:

Aar.	Elevenes antal.	Samlede utgifter.	Derav for kommunen.
		Kr.	Kr.
1910—1911	123	23 412.14	5 491.97
1911—1912	144	24 774.12	5 250.80
1912—1913	173	28 275.58	6 336.36
1913—1914	181	32 881.45	7 305.39
1914—1915	185	37 035.81	9 812.80

I femaaret har i det hele av lærere og lærerinder fungert henholdsvis 10 og 7.

Med hensyn til elevantallet ved andre skoler i Sandefjord oplyses:

Aar.	Sandefjords offentlige sjømandsskole.	Sandefjords tekniske aftenskole.	Sandefjords stuertskole.
1910—1911	28	53	24
1911—1912	40	65	18
1912—1913	45	59	26
1913—1914	78	53	14
1914—1915	90	53	13

6. Binæringer.

Som binæring kan nævnes utleie av værelser til gjester ved Sandefjords Bad.

7. Arbeiderforhold.

I femaaret har byggevirksomheten været betydelig. Av større murbygninger er opført Hotel Atlantic og Sandefjords Handelsstands Forenings bygning.

Folkeskolebygningen har undergaat paa- og tilbygning. En hel del villamæssige huse er opført, nogen av sten, men de fleste av træ utenfor murstrøket.

I mars 1915 overgik der byen i dens centrale del en ildsvaade som ødela to større stenhuse samt flere træbygninger, foruten at flere bygninger ramponertes. Gjenopførelse og utbedring av disse huse paabegyndtes ganske straks. Disse bygningsarbeider i forbindelse med byens utbedrings- og anlægsarbeider av gater, fortaug, vandledninger og kloakker har bevirket at en hel del arbeidere har hat sysselsættelse. Hertil kommer den store mængde av sjøfolk og landstationsarbeidere som har hat ansættelse ved hvalfangsten. Daglønnen har været stigende. Fagarbeidere i bygningsfaget har vistnok gjennomgaaende ikke hat under 6 kroner pr. dag, haandlangere 5 kroner, naar der har været stadig arbeide; for almindelige arbeidere forholdsvis. Betalingen for enkelte jobber har været meget større. Mekaniske arbeidere 5 kroner pr. dag med tillæg for overtidsarbeide.

8. Tilstanden i almindelighet.

Byen har i femaarsperioden været i sterk opgang, og dens formandskap og bystyre har benyttet sig av de gode tider til at foranstalte utført flere for byen nødvendige eller i ethvert fald gavnlige arbeider og anlæg. Byens vandforsyning er sikret, likesaa er den forsynt med gas og elektrisk kraft. En sammenligning mellem den utlignede byskat i forrige femaarsperiode og skatteprocenten med samme i denne periode vil vise fremgangen:

Aar.	Utlignet byskat.	Skatte- procent.	Aar.	Utlignet byskat.	Skatte- procent.
	Kr.			Kr.	
1906	132 663.30	13.51	1911	168 110.90	11.47
1907	128 538.59	13.21	1912	239 642.62	9.31
1908	128 775.22	12.78	1913—1914	262 543.25	6.5
1909	126 476.45	12.16	1914—1915	331 485.96	6.5
1910	145 205.47	10.06	1915—1916	318 719.25	6.5

Ingen har hat ret til salg eller skjænkning av brændevin, naar undtages badet i badesæsonen.

Den ret som tilkom 5 kjøbmænd eller deres enker til smaasalg av vin, mjød, cider og utenlandsk øl, er i femaaret blit indløst.

Sandefjords samlag har til gjengjæld erholdt ret til smaasalg av vin.

Med hensyn til sedelighetstilstanden og sundhetstilstanden vites intet særlig at bemerke.

Sandefjord magistrat, 23 december 1916.

M. K v a m.

Beretning

om kjøpstaden Larviks økonomiske tilstand i femaaret 1911—1915.

Der har ikke været foretat nogen speciel folketælling i Larvik siden sidste beretning, men det maa antages at byen har gaat betydelig frem i folkemængde, da det, trods endel nybygning, er blit forholdsvis vanskelig at faa hus, likesom der er blit flere nye bedrifter som har faat arbeidere tildels fra andre kanter.

Ved kommunevalget 1913 var der 4 538 stemmeberettigede og ved stortingsvalget 1915 5 096 stemmeberettigede.

Med hensyn til egteskaper, fødsler og dødsfald stiller forholdet sig saaledes:

Aar.	Egte- skaper.	Fødsler.			Dødsfald.		
		Mandkjøn.	Kvindekjøn.	Tilsammen.	Mandkjøn.	Kvindekjøn.	Tilsammen.
1911.....	75	114	112	226	65	89	154
1912.....	79	131	119	250	69	78	147
1913.....	102	151	123	274	77	73	150
1914.....	97	138	137	275	60	68	128
1915.....	94	116	134	250	67	66	133
Tilsammen	447	650	625	1 275	338	374	712

Emigrationen over Larvik har stillet sig saaledes:

Aar.	Mænd.	Kvinder.	Tilsammen.
1911	66	85	151
1912	64	78	142
1913	109	80	189
1914	92	115	207
1915	30	52	82
Tilsammen	361	410	771

Byen har gaat fremover i femaarsperioden, dens økonomiske stilling er forbedret, og der er især i periodens sidste aar tjent penger av byens forretningsfolk, likesom arbeidsprisene har steget i betydelig grad, paa samme tid som der har været arbeide at faa for alle. Især i periodens sidste aar har der været mangel paa arbeidere, og flere bedrifter har ikke kunnet faa saa mange arbeidere som de gjerne ønsket.

Av de i forrige beretning nævnte industrielle bedrifter har Larviks lær-fabrik ophørt med sin virksomhet.

Man har i Larvik følgende hvalfangerselskaper:

Selskaps navn.	Startet.	Kapital.
		Kr.
Shetland Hvalfangerselskap	1903	90 000
Hvalfangerselskapet Ocean.....	1909	650 000
— Nimrod	1910	145 000
— Norge	1910	650 000
— Spermacet .	1911	700 000
A/S The New Zealand Whaling Co. Ltd.....	1911	1 000 000
Hvalfangerselskapet Quilimane .	1912	700 000
The Antarctic Whaling Co.	1912	1 000 000
Western Australia Whaling Co. Ltd.....	1912	1 500 000
Norsk Aktieselskap Stormvogel.	1912	163 000

A/S Larviks Kassefabrik har likvidert, og dets tomter er solgt til A/S Thorstrands Dampsag og Høvleri, som driver trælasterforretning med sagbruk og utskibning. Aktiekapitalen er kr. 67 000.00, og det nye selskap er startet 1 december 1914.

Angaaende enkelte større forretninger kan noteres:

Larviks Potetemel- og Stivelsesfabrik.

Aar.	Raastof.			Produktion.		
	Inden- landsk.	Uten- landsk.	Til- sammen.	Potet- mel.	Rød sago.	Hvit sago.
	Kg.	Kg.	Kg.	Sæk pr. 100 kg.	Sæk pr. 100 kg.	Sæk pr. 100 kg.
1 juli 1911—30 juni 1912...	159 252	2 926 649	3 085 901	5 786	1 661	2 444
1 — 1912—30 — 1913...	4 034 470	182 837	4 217 307	6 303	1 915	1 925
1 — 1913—30 — 1914...	2 690 881	4 179 963	6 870 844	12 364	2 402	2 364
1 — 1914—30 — 1915...	2 096 167	-	2 096 167	3 939	2 130	2 348
1 — 1915—30 — 1916...	1 350 564	4 004 551	5 355 115	8 618	1 455	1 821
Tilsammen	10 331 334	11 294 000	21 625 334	37 010	9 563	10 902

Fritzøe Møller.

Aar.	Import.		Formaling.	
	Hvete.	Rug.	Hvete.	Rug.
	Kg.	Kg.	Kg.	Kg.
1911.....	6 906 385	5 991 833	7 281 700	4 773 140
1912.....	4 414 259	4 172 777	5 200 457	4 289 627
1913.....	7 032 736	4 046 082	6 025 410	3 765 200
1914.....	3 540 172	1 543 466	4 769 516	2 972 520
1915.....	3 606 817	3 708 218	3 050 297	3 061 263
Tilsammen	25 500 369	19 462 376	26 327 380	18 861 750

A/S Laurvig Glasværk.

Aar.	Produktion.		Raastoffenes værdi.	Benyttet kul og ved for	Aktiekapital.	Udbytte.
	Antal flasker.	Værdi.				
		Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Pct.
1911	7 114 831	631 155.76	75 000	96 000	360 000	5
1912	7 649 309	701 326.65	76 000	98 000	360 000	5
1913	7 735 206	746 016.74	80 000	115 000	360 000	6
1914	7 926 418	773 033.89	85 000	138 000	360 000	6
1915	7 860 043	834 526.07	126 000	189 000	360 000	6

Beskjæftiget ca. 240 personer pr. aar.

Fritzøe Elektricitetsverk har i perioden undergaat en større utvidelse. Denne bestod i anlæg av en transformatorstation som skulde overføre kraft fra Hogstad kraftanlæg til byen og de omkringliggende distrikter. Treschow-Fritzøe har i perioden færdigbygget Hogstad kraftanlæg i Siljan herred og har under opførelse Kiste kraftanlæg i samme herred, hvilket kraftanlæg ved nyttaars-tider 1917 kom i delvis kraft. Naar dette anlæg er færdig vil Fritzøe Elektricitetsverk mere bli en reservestation som hjælper til naar de større kraftanlæg av forskjellige grunde maa indskrænke driften.

Fritzøe Elektricitetsverk har 4 vandturbiner, hvorav de 3 er paa hver 275 h.k., den 4de paa 600 h.k. Desuten findes en dampturbin paa 600 h.k. som fyres med flis fra Fritzøe Høvleri og sagmug fra Fritzøe Sagbruk. Flisen blaases i rør til elektricitetsverket med 2 store vifter.

Av større leveranser kan nævnes kraft til Alfr. Andersens mek. Verksted, Larvik Slip og Verksted samt Hødens mek. Verksted.

Maksimalbelastningen dreier sig om 2 000 h.k. Arbeidernes antal er ca. 8 mand.

Fritzøe Sagbruk og Laagens Dampsag. Sagbruksvirksomheten har været fortsat omtrent i samme utstrækning som tidligere.

Av nyanskaffelser i perioden kan nævnes at der i 1914 blev indsat 2 nye opgangssager og en dobbelt cirkelsag ved Laagens Dampsag. Ved dette bruk er der nu 6 opgangssager, 3 dobbelte kantsager og 1 tømmercirkelsag. Ved Fritzøe Sagbruk er der 6 opgangssager og 3 dobbelte kantsager.

Produktionen utgjorde i tylter av planker, battens, bord og firkant:

Aar.	Laagens Dampsag.	Fritzøe Sagbruk.
1911	Ca. 74 400	Ca. 61 400
1912	- 81 700	- 60 900
1913	- 75 000	- 45 300
1914	- 51 300	- 62 400
1915	- 68 200	- 67 500

Den største del av trælsten eksporteres. Prisene har i det sidste aar i perioden steget sterkt, samtidig med og paa grund av tømmerprisenes stigning.

Der beskæftiges ved Fritzøe Sagbruk ca. 100 mand og ved Laagens Dampsag ca. 110 mand.

Fritzøe Høvleri har i perioden omtrent den hele tid drevet kun med dagdrift. Vaaren 1912 fandt drift sted nogen uker om natten. Overtidsarbeide finder liten anvendelse. I 1915 blev indsat en ny høvel. Produktionen dreier sig om 35 à 38 millioner løpende fot om aaret. Ogsaa for høvellast har prisene steget sterkt under krigen. Der beskæftiges ca. 65 arbeidere.

Fritzøe Træsliperi bestaar av 2 sliperier, et koldsliperi og et varmsliperi. Koldsliperiet er det ældste og drives med vandkraft, mens varmsliperiet er bygget i perioden og sattes i drift i 1913. Det benytter elektrisk kraft. Produktionen er derved øket til omtrent det dobbelte, sammenlignet med tidligere. Produktionen gaar nu op i ca. 20 000 ton med fuld drift.

Der produceres to sorter raa træmasse, av hvilke den sort som produceres i koldsliperiet er den bedste kvalitet.

Vandtilgangen har gennemgaaende været snau i perioden, saa der av og til er forekommet stans paa grund av vandmangel. Naar nemlig vandtilførselen er liten maa elektricitetsverket først forsynes. Fritzøe Møller er ogsaa fortrinsberettiget.

I de to sliperier beskæftiges gjennemsnitlig ca. 80 mandlige og kvindelige arbeidere. Kvindernes antal dreier sig gjennemsnitlig om 30. Der arbeides dag og nat i to skift.

Prisene har i den sidste del av perioden været fordelagtige naar man ikke har været bundet av gamle kontrakter.

Omtrent al producirt masse eksporteres. Eksporten utgjorde i 1911 8 754 ton, 1912 9 120 ton, 1913 10 282 ton, 1914 18 376 ton, 1915 ca. 19 000 ton.

Det gjælder for alle Treschow-Fritzøes bedrifter at arbeidslønnen har steget ganske sterkt i perioden. Gjennomsnitlig var stigningen i femaaret ca. 22 pct. Aarsaken er tariffreguleringer og en ekstraordinær forhøielse i form av et organisationsmessig fastsat dyrtidstillæg.

The Wood Working Coy. Limited. Driften har i perioden været omtrent den samme. Snellefabrikationen er imidlertid indstillet da den viste sig litet lønsom.

For at lette transporten er der bygget et jernbanespor fra Laagens Dampsag til selskapets tomt. Sporet er anlagt av godseier Treschow og Larvik kommune i fællesskap.

Aarsproduktionen er ca. 800 ton. Herav eksporteres de 600. Prisene har i den sidste del av perioden været fordelagtige naar man ikke har været bundet av gamle kontrakter.

Fabrikken beskæftiger ca. 65 mand, 20 kvinder og 15 gutter.

J. Jacobsen & Co. Trikotagefabrik har fremdeles hat en jevn fremgang; der henvises til nedenstaaende opgave.

Aar.	Raastoffer.		Arbeids- utgifter.	Produktions- værdi.
	Ca. kilo garn.	Værdi.		
		Kr.	Kr.	Kr.
1911	20 000	77 000	30 000	130 000
1912	30 000	135 000	41 000	220 000
1913	31 500	142 000	47 000	233 000
1914	35 000	166 000	50 000	260 000
1915	40 000	200 000	55 000	310 000

Alfr. Andersens mekaniske Verksted og Jernstøperi er i 1912 gaat over til aktieselskap med en anmeldt kapital av 175 000 kroner. Arbeidets art har væsentlig været jernkonstruktioner, fjernledningsmateriel for elektriske og telefonledninger samt smijernsvinduer. Arbeidet har øket med forarbeidet raastof fra ca. 1 000 til 3 000 ton pr. aar, og antallet av arbeidere er øket fra 150 til 230 mand.

Larviks Rundvæveri og Trikotagefabrik har i femaarsperioden hat en jevn fremgang. Omsætningen er øket fra ca. 100 000 kroner til ca. 150 000 kroner og arbeidsstyrken fra ca. 45 til ca. 55.

Fra 1 februar 1916 er fabrikken gaat over til A/S Larviks Trikotagefabrik med en anmeldt aktiekapital av kr. 135 000.00.

Saavel Larviks Brændevinssamlag som Larviks Øl- og Vinsamlag har i perioden ophørt med sin virksomhet, idet brændevinssamlaget blev nedstemt og ølsamlaget av bystyret ikke fik sin bevilling fornyet uten til salg av alkoholsvakt øl, og det viste sig at driften da ikke kunde bære utgiftene. Øl sælges nu kun fra bryggeriet, og der serveres i byen kun alkoholsvakt øl. Kun én handlende har bystyrets bevilling til smaasalg av vin, mens 4 andre handlende har livsvarig ret til salg av vin.

Angaaende bankenes virksomhet henvises til nedenstaaende opgaver.

Norges Banks avdeling i Larvik.

Aar.	Diskontert indenlandske veksler (inklusive vekselobligationer).	Kjøpt utenlandske veksler.	Omsat.
	Kr.	Kr.	Kr.
1911	11 583 638	129 352	36 727 181
1912	30 269 590	9 277	73 143 886
1913	31 744 076	49 799	77 180 263
1914	28 292 480	53 369	75 971 935
1915	22 707 951	932 141	67 023 013
Tilsammen	124 597 735	1 173 938	330 045 778

Laurvigs Sparebank.

Aar.	Indsat.	Uttat.	Forvaltningskapital.	Diskontert indenlandske veksler.	Fond.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
1911	4 519 091.78	4 167 693.96	4 788 537.66	3 935 051.62	447 780.91
1912	6 504 222.83	6 386 441.51	5 055 622 40	5 718 451.26	482 605.37
1913	5 841 528.88	5 785 269.01	5 086 145.08	7 703 508.60	510 431.69
1914	4 989 979.69	4 892 191.30	5 314 401.35	5 784 894.98	541 476.63
1915	6 887 445.46	5 817 520.17	6 399 816.00	5 558 603.57	599 944.43

Laurvigs Privatbank.

Aar.	Indsat.	Uttat.	Forvaltet eller omsat.	Diskontert indenlandske veksler.	Solgt og indkassert utenlandske veksler.	Overskud.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
1911	1 982 069	2 140 043	81 097 494	3 483 966	2 741 281	68 040
1912	2 991 269	2 838 523	118 975 426	7 586 003	3 313 037	90 274
1913	3 341 416	3 253 237	127 447 688	7 163 223	6 326 620	120 289
1914	3 035 450	2 789 907	107 025 059	5 743 435	3 145 610	122 264
1915	6 644 163	5 331 494	145 470 273	5 169 849	3 261 627	143 283

Laurvigs Arbejderes Sparekasse.

Aar.	Indsat.	Uttat.	Diskontert indenlandske veksler.	Veksel- obligationer.	Bankens formue.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
1911	81 461.55	57 393.95	36 641.83	40 050	10 558.91
1912	84 669.69	69 887.31	32 698.54	63 141	11 871.61
1913	113 593.68	74 156.65	74 811.01	66 329	13 927.66
1914	156 013.71	137 047.37	97 181.06	70 350	16 059.19
1915	1 577 119.27	1 365 372.86	333 791.90	59 295	20 773.48

Tjøllings Sparebank.

Aar.	Indsat.	Uttat.	Diskontert indenlandske veksler.	Forvaltnings- kapital.	Fond.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
1911	147 303.03	113 541.99	151 048.69	348 241.85	26 554.37
1912	406 701.14	220 691.84	325 544.18	539 317.15	31 620.37
1913	600 778.04	338 461.66	492 498.79	803 797.79	38 778.63
1914	506 983.46	438 161.97	427 309.18	915 695.52	48 860.87
1915	1 321 321.99	884 154.29	649 024.33	1 331 255.50	60 253.15

Brunlanæs Sparebank.

Aar.	Indsat.	Uttat.	Forvaltnings- kapital.	Diskontert indenlandske veksler.	Fond.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
1911	169 733.83	33 263.28	153 218.05	185 207.15	7 593.96
1912	402 864.97	112 254.94	300 657.60	397 022.73	10 047.57
1913	713 743.25	213 212.16	514 900.70	585 447.61	14 369.61
1914	812 120.23	211 180.61	621 185.08	477 532.41	20 245.46
1915	564 600.63	341 551.11	866 251.90	571 413.41	27 262.76

Laurvigs Pensionsindretning.

Aar.	Fond.	Utbetalte pensioner.	Antal medlemmer.
	Kr.	Kr.	
1911	87 743.99	9 055.80	148
1912	82 213.12	9 004.50	143
1913	77 332.44	8 192.50	138
1914	72 901.77	7 500.00	133
1915	68 475.32	7 285.00	128

Assuranse for de i Norges Brandkasse assurerte huse i byen.

1911.	1912.	1913.	1914.	1915.
Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
11 526 730	11 699 260	11 876 920	12 283 330	13 191 170

Angaaende disse summer bemerkes at der i den senere tid er utmeldt av Brandkassen forholdsvis mange bygninger. Blandt andre er f. eks. firmaet Treschow-Fritzøes eiendomme privat forsikret,

Der er i femaaret opført av bygninger:

1911.	1912.	1913.	1914.	1915.
10	47	45	30	24

Der har i femaaret været følgende brande og brandutrykninger:

	1911.	1912.	1913.	1914.	1915.
Brande	10	10	12	7	11
Brandutrykninger	14	11	12	7	12

Ved utgangen av 1915 hadde byen en samlet gatelængde av 29.6 km., mens vandledningsnettet og kloaknettet var henholdsvis 18 900 m. og 15 649 m.

Det elektriske ledningsnet har i overjordiske ledninger en længde av ca. 66 km. og i underjordiske ledninger ca. 5 km.

Fattigvæsenets stilling fremgaar av nedenstaaende tabel:

Aar.	Fattig- utgiftene netto.	Aar.	Fattig- understøttede hoved- personer.	Derav mot refusion fra andre kommuner.
	Kr.			
1911.....	60 744.82	1911.....	373	27
1912.....	56 786.64	1912.....	349	18
1913 (1ste halvaar)	28 529.54	1913.....	360	26
1913—1914.....	57 725.67	1914.....	352	28
1914—1915.....	65 402.74	1915.....	344	22
1915—1916.....	70 759.03			

Larviks havnevæsen har paa vanlig vis utbedret sine brygger og mudret og utbedret havnen. Der har været planer oppe om en bedre utnyttelse av Revet og det utenfor dette liggende bassin, men det er endnu paa et forberedende stadium.

Larviks Slip og Verksted har dog anlagt sit etablissement paa Revet, og flere virksomheter vil komme efter.

De kommunale budgetter stiller sig saaledes:

Aar.	Kommunens samlede udgift.	Antat formue.	Antat indtægt.	Næringsskat.	Eiendoms- skat.	Samlet kommuneskat.	Statsskat.	Antal skatydere.	Kommunens skatte- procent.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.		
1911	492 595	11 112 500	3 512 055	271 609.00	38 483.00	271 609.33	53 578.80	2 519	14.8
1912	653 672	12 674 000	4 725 995	377 017.00	38 943.47	377 017.28	106 968.60	2 681	12.8
1913 (1ste halvaar) ..	345 047	12 622 000	2 673 505	201 527.62	19 475.61	201 527.42	Ingen	2 681	0.7
1913—1914	718 132	15 338 500	4 646 665	311 656.92	58 807.72	311 593.67	64 667.90	3 375	11.8
1914—1915	688 102	15 962 500	5 265 335	310 158.93	68 759.03	309 962.93	80 870.40	3 594	10.0
1915—1916	649 050	17 822 250	5 393 520	354 401.50	77 746.20	324 401.60	90 973.60	3 663	10.0

Ved Larviks telegrafstation har der været avsendt og mottat nedenstaaende antal telegrammer og rikstelefonamtaler:

Aar.	Avsendte telegrammer.		Ankomne telegrammer.		Rikstelefonamtaler.	
	Til indlandet.	Til utlandet.	Fra indlandet.	Fra utlandet.	Ut-gaaende.	Ind-gaaende.
1911—1912	12 005	3 420	11 315	4 620	58 980	66 389
1912—1913	12 125	3 532	11 461	4 786	59 626	67 254
1913—1914	13 283	3 511	13 857	4 281	63 175	75 122
1914—1915	15 102	4 125	15 547	4 720	69 005	83 255
1915—1916	27 804	10 650	29 870	9 820	96 550	98 237

Med hensyn til skifte- og auktionsvæsenet har forholdet stillet sig saaledes:

Aar.	Akkord-forhand-linger.	Konkurs-boer.	Døds-skifter.	Tvangsauktioner.	
				Faste eiendomme	Løsøre.
1911	3	5	10	4	3
1912	2	2	11	4	5
1913	1	4	12	6	2
1914	4	1	9	6	3
1915	1	1	7	1	1

Angaaende Larviks skoler kan oplyses:

Aar.	Undervisningsberettigede barn.			Antal barn i skolen.			Antal		For-sømmelses-procent.
	Gutter.	Piker.	Til-sammen.	Gutter.	Piker.	Til-sammen.	lærere.	lærer-inder.	
1911	843	848	1 691	757	783	1 540	14	27	4.92
1912	866	894	1 760	785	819	1 604	14	28	5.11
1913	854	939	1 793	772	847	1 619	16	29	4.64
1914	867	882	1 749	791	789	1 580	16	30	4.53
1915	900	884	1 784	810	809	1 619	16	30	5.56

	1911.	1912.	1ste halv- aar 1913.	1913—1914.	1914—1915.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Samtlige udgifter.....	95 152.10	98 573.56	54 302.38	103 185.94	113 383.23
Indtægter udenom det ilignede	29 380.73	30 266.46	16 436.62	32 443.58	34 257.89
Nettoudgifter	65 771.37	68 307.10	37 865.76	70 742.36	79 125.34

Folkeskolen har i femaarsperioden faat 2 nye skolebygninger, en paa Thorstrand og en paa Langestrand, med tilsammen 22 skoleværelser foruten gymnastiksal og andre lokaler for særundervisning.

Larviks kommunale høiere almenskole:

Aar.	Antal i middelskolen.			Antal i gymnasiet. .			Brutto- budget.	Kom- munens bidrag.
	Gutter.	Piker.	Til- sammen.	Gutter.	Piker.	Til- sammen.		
							Kr.	Kr.
1911—1912	106	91	197	28	22	50	46 334.35	11 497.47
1912—1913	95	101	196	25	18	43	44 874.66	11 275.90
1913—1914	102	113	215	25	18	43	49 665.41	12 409.48
1914—1915	99	106	205	35	17	52	51 111.57	14 145.22
1915—1916	137	113	250	37	20	57	53 945.05	13 646.07

I. Den tekniske aftenskole.

Aar.	Elevantal.	Uteksami- nerte.	Bruttobudget.	Statstilskud.	Kommune- tilskud.
			Kr.	Kr.	Kr.
1911—1912	87	8	7 887.06	3 107.95	2 174.94
1912—1913	80	12	7 152.75	2 899.30	1 700.00
1913—1914	80	13	8 620.33	3 101.87	2 350.00
1914—1915	89	12	7 262.69	3 076.06	2 745.23
1915—1916	84	13	7 127.40	3 072.00	2 798.48

II. Handelsavdelingen.

Aar.	Elevantal.	Uteksami- nerte.	Bruttobudget.	Kommunens tilskud.	Banktilskud.
			Kr.	Kr.	Kr.
1911—1912	60	17	1 826.29	416.00	350.00
1912—1913	59	14	1 887.99	310.00	350.00
1913—1914	54	14	2 130.00	800.00	350.00
1914—1915	28	8	2 095.37	933.55	350.00
1915—1916	22	13	2 277.78	1 154.45	350.00

Angaaende Larviks barnehjems virksomhet henvises til nedenstaaende tabel:

Aar.	Største antal barn.	Indkommet.	Utgaat.	Indtægter.	Utgifter.
				Kr.	Kr.
1911	28	2	2	7 339.63	5 657.95
1912	26	5	3	6 450.72	5 850.54
1913	26	3	4	5 931.35	6 460.19
1914	22	0	1	6 554.14	6 419.61
1915	21	2	3	6 342.95	6 950.66

Fragtene har været stigende og især i slutningen av perioden overordentlig store, saa skibsfarten har git betydelig overskud.

Skibsprisene er steget paa grund av krigen, og der har været spekulert ganske betydelig i skibsaktier.

Mandskapshyrene har været stigende.

Som jeg uttalte i min sidste indberetning synes Larvik by at gaa fremover, initiativet er kraftigere, der synes at være penger blandt folk, og byens

forretningsfolk er ikke bange for at sætte dem i virksomhet — og som jeg har indtryk av — med fordel.

Skal byen imidlertid med sin bakkete beliggenhet faa moderne gater, og skal den med sin utsatte beliggenhet faa en god havn med moderne brygger, vil der kræves mange penger; men med en driftig og energisk handels-, sjømands- og fabrikstand vil byen med sin heldige beliggenhet ha fremtid for sig.

Larvik magistrat, 30 april 1917.

Kristen Simonsen.

Beretning

om kjøpstaden Hortens økonomiske tilstand m. v. i femaaret
1911—1915.

1. Folkemængde.

Byens hjemmehørende folkemængde var ved folketællingen 1 december 1910 9 817 personer. Nogen folketælling har ikke fundet sted siden, men man antar at folkemængden utgjør for tiden ca. 10 500 personer. Som følge av folkemængdens forøkelse har ogsaa stedets bebyggelse tiltat. Der er dog endnu ikke tilstrækkelig husrum for behovet. Eiendomsprisene er meget høie.

2. Industri.

Av industrielle anlæg findes i byen 1 meieri, 1 ølbryggeri, 2 større snekkerverksteder, 1 motorverksted, 1 hjulmakerverksted og 4 boktrykkerier, hvorav 3 tilhører byens aviser: «Gjengangeren», «Hortens Avis» og «Daggry», mens det fjerdes eier utgir «Illustrert Familieblad» og delvis anden forlagsvirksomhet.

Haandverksdriften har gaat betydelig frem.

3. Handel, bankvæsen, assurance.

Byens handelsforhold antages ikke at ha undergaat nogen større forandring siden foregaaende femaarsperiode.

Torvtrafikken har været god, og der har været stor tilførsel, særlig av grønsaker. Tilførselen fra byens opland er for liten, saa byen trænger utvidelse av sit opland ved forbedring av kommunikationen.

Der er nu 2 apotek, nemlig «Løveapoteket» og apoteket «Fram».

Ifølge opgave fra toldkammeret utgjorde toldintraderne i perioden følgende beløp:

I 1911.....	kr. 94 593
- 1912.....	« 97 108
- 1913.....	« 109 367
- 1914.....	« 81 781
- 1915.....	« 72 538

Banker: 1) Hortens Sparebank eiet ved utgangen av 1915 en kapital av kr. 165 553.37 foruten bygninger og inventar og hadde til samme tid under forvaltning innskud til beløp kr. 1 861 097.10. 2) Horten og Omegns Privatbank, hvis aktiekapital er kr. 200 000, hvorpaa indbetalt kr. 120 000, hadde i 1915 en omsætning av kr. 23 063 893.88. 3) Borre & Nykirke Aktiebank, aktiekapital kr. 40 000. Innskud kr. 209 024.25. Delkrederefond kr. 8 421.92. Banken hadde 2 ukentlige kontordage i Horten.

Assuranse: Hortens Arbeideres Gjensidige Brandassuranceforening, stiftet i 1904, gjensidig forsikring mot brandskade for indbo og løsøre, hadde ved utgangen av 1915 et antal av 784 medlemmer (forsikrede) for en forsikringssum av kr. 1 383 200.

4. Skibsfarten.

Skibsfarten har ikke tiltat og er i det hele kun av ringe betydning.

5. Kommunale forhold og kommunehusholdning.

I 1912 anla Hortens kommune eget elektricitetsverk med kraft fra A/S Skollenborg. Anlægget kostet kommunen ca. kr. 300 000, men har senere undergaat adskillige forandringer.

I 1914 indkjøpte kommunen eiendommen nr. 19 ved Storgaten for kr. 34 305 og nr. 14 ved Apotekergaten for kr. 10 000. Kjøpesummen for nr. 14 ved Apotekergaten utbetaltes kontant uten optagelse av laan. Begge eiendomme utleies til privat drift.

Skoler: Hortens kommunale høiere almenskole har hat følgende elevantal:

I 1911.....	202 elever.
- 1912.....	229 —
- 1913.....	241 —
- 1914.....	265 —
- 1915.....	279 —

Folkeskolen har hat følgende elevantal:

I 1911	1 269 elever.
- 1912	1 269 —
- 1913	1 284 —
- 1914	1 375 —
- 1915	1 438 —

Hortens tekniske aftenskole har hat følgende elevantal:

I 1910—1911.....	110 elever.
- 1911—1912.....	118 —
- 1912—1913.....	132 —
- 1913—1914.....	133 —
- 1914—1915.....	144 —

I 1913 opprettedes der en kommunal husholdnings- og syskole med statsbidrag. Den har lokale i folkeskolens værelser og er en eftermiddagsskole med 3 timers undervisning daglig (undtagen lørdag 2 timer). Kursets varighet er 6 maaneder, fra september til april. Undervisningen er gratis. Skolen kan kun opta 16 elever, mens der stadig har været mange flere ansøknings om optagelse. Skolen har et styre bestaaende av 5 formandskapsvalgte medlemmer.

Skatteforholdene. Ifølge nedenanførte opgave vil erfares at saavel den skatbare formue som indtægt er øket i de sidste aar.

(Se tabel side 110.)

Bykassens samlede utgifter i budgetaaret 1914—1915 utgjorde kr. 440 437.26, derav til folkeskolen kr. 90 442.08, til den høiere almenskole kr. 44 988.44, til fattigvæsenet kr. 64 079.70 og til renter og avdrag kr. 31 673.83.

Bykassens samlede indtægt i 1914—1915 utgjorde kr. 403 736.14; derav statsbidrag til folkeskolen kr. 24 073.37, til den høiere almenskole kr. 19 816.63, til fattige sindssyke kr. 2 857.74, til kommunale utgifter kr. 6 000,00, til politiutgifter kr. 1 824, til arbeidskontoret kr. 300 og til husmorsskolen kr. 1 356.

Værdien av byens formue i utestaaende kapitaler (legatet for «Hortens Vel») utgjorde kr. 62 999.42 og faste eiendomme med inventar kr. 1 162 000.

Havnevæsenet. I denne periode er der foretat endel opmudring i kanalhavnen, og baatbryggen er endel forlænget, idet den viste sig at være altfor liten. Havneforholdene er meget daarlige, hvorfor bystyret i 1915 besluttet at der skulde avholdes en idékonkurranse om havneplan for Horten, kombinert med de nødvendige arrangementer for en forbindelse med jernbanefærge mellem Horten og Moss, og havnestyret blev derefter anmodet om at utarbeide et utkast til program for en saadan konkurranse. Utkast til program for den kombinerte konkurranse er utarbeidet i forening med Statsbanerne. Indbydelse til konkurranse vil bli utstedt i den nærmeste tid.

Aar.	Takst av fast eiendom.	Antagen formue.	Skatbar indtægt.	Skat paa formue.	Skat paa indtægt.	Feierskat.	Antal skatydere.	Samlet kommuneskat.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.		Kr.
1911	8 748 700	4 300 000	1 246 320	4 300 000	178 231.35	3 674.47	3 139	201 579.02
1912	9 396 400	4 284 500	1 338 645	4 284 500	192 752.95	3 665.15	3 038	209 764.10
1913—1914	10 106 800	7 278 500	1 791 901	7 278 500	240 029.00	3 638.43	3 335	258 953.10
1914—1915	10 362 700	7 360 100	1 996 324	7 360 100	247 327.29	3 629.33	3 460	264 991.53
1915—1916	10 545 500	7 673 800	2 214 706	7 673 800	265 503.38	3 693.45	3 615	283 920.50

6. Binæring.

Fiskeriet er stadig gaat tilbake og er paa langt nær ikke tilstrækkelig til byens behov, saa der maa indføres adskillig fisk fra andre steder. En stor del fisk kommer hertil fra Danmark.

Jordbruket inden byen er av liten betydning. Derimot er havebruket i fremgang. Der er 3 gartnerier her i byen.

7. Arbeiderforhold.

Arbeidslønningene har været stigende, og arbeidskontorets indberetning har i perioden hat 1 727 arbeidssøkende mænd og 1 392 kvinder. Av pladser er meldt 2 703 for mænd og 2 050 for kvinder. Der er ansat 488 mænd og 561 kvinder. Besatte pladser er 496 for mænd og 563 for kvinder. Ved samarbeide med andre kontorer er besat pladser og ansat arbeidere, 40 for mænd og 2 for kvinder.

8. Tilstanden i almindelighet.

Idet her iøvrig henvises til hvad der om den økonomiske tilstand er anført under post 5 foran, bemerkes at perioden har været god baade for trivsel og fremgang. De forøkede bevilgninger til marinen, hvorav stedets velfærd i høj grad er avhængig, har medvirket hertil.

Som bidrag til bedømmelse av sedelighetstilstanden henvises til følgende av sognepresten meddelte opgave over fødsler (indbefattet dissenter):

I 1911 fødte.....	252, derav 11 utenfor egteskap.
- 1912 —	225, — 9 — —
- 1913 —	238, — 13 — —
- 1914 —	204, — 9 — —
- 1915 —	216, — 5 — —

Ædrnelighetstilstanden ansees tilfredsstillende. Antallet av arrestationer paa grund av drukkenskap utgjorde:

I 1911	176
- 1912	252
- 1913	240
- 1914	237
- 1915	250

Sundhetstilstanden har gjennomgaaende været god, og byen har været forskaanet for større epidemier.

Byens sjøbadeanstalt har ogsaa i denne periode været godt benyttet, uten dog at ha git anledning til noget utbytte. Badet har vist sig at være for litet for behovet.

Byens brandvæsen er i god stand. Ildebrande av større utstrækning har ikke fundet sted.

Byens politivæsen. Den underordnede politistyrke bestaar av 2 politibetjenter og 5 politikonstabler. Styrken ansees for at være for liten for en by av Hortens størrelse og utstrækning.

Hortens telefonselskap hadde ved utgangen av 1915 et abonnent-antal av 371, og der utdeltes for aaret 5 pct. utbytte til aktionærene.

Hortens Arbeiderakademi har i femaaret gjennemsnittlig avholdt 35 foredrag aarlig i vintermaanedene for et samlet tilhørerantal av gjennemsnittlig 9 600, for hvert foredrag gjennemsnittlig 280 tilhørere. Medlemsantallet utgjorde i 1915 665. Medlemskontingenten er kr. 1.00. De samlede utgifter i 1915—1916 var kr. 2 350 og inntægtene kr. 2 400.

Folkebiblioteket hadde i 1915 723 laantagere, 8 433 utlaan, hvorav 6 649 skjønlitteratur. Bibliotekets boksamling bestod av 3 410 bind, hvorav ca. 400 var samling av ældre bøker.

Understøttelsesselskaper:

Sjøetatens Understøttelsesindretning hadde ved utgangen av 1915 en kapital av kr. 220 766. Indretningen utbetalte i samme aar understøttelse til 24 enker og 14 (ugifte) døtre efter sjøofficerer med tilsammen kr. 11 057. Indtægtene utgjorde i samme aar kr. 15 442 og utgiftene kr. 11 574.

Sjømilitære korps's underofficers-understøttelsesindretning for enker hadde pr. 31 december 1915 en kapitalformue av kr. 14 500 og ydet i 1915 understøttelse til beløp av kr. 609.

Hortens begravelsesforening hadde ved utgangen av 1915 et medlemsantal av 863 og en formue av kr. 29 000.

Legat. Legatet for «Hortens Vel» hadde ved utgangen av 1915 en formue av kr. 103 885.82, nemlig det faste kapitalfond kr. 78 299.42, et til festivitetslokale avsat fond kr. 21 866.52 og driftsfond (til utdeling m. v.) kr. 3 719.88.

Av legatets disponible midler er hvert aar utdelt understøttelser til en række formaal efter statuttenes bestemmelser.

Hortens barneasyl, hvis kapitalformue ved utgangen av 1915 utgjorde kr. 2 000, har vedblivende fortsat sin virksomhet i samme utstrækning som tidligere. Ved utgangen av 1915 var der 40 barn i asylet.

Hortens barnehjem hadde ved utgangen av 1915 en kapitalformue av kr. 2 500 og 24 barn i hjemmet.

Foreninger. Hortens skytterlag, stiftet i 1862, hadde ved utgangen av 1915 94 aktive medlemmer.

Medlemsantallet utgjorde i 1915 i efternævnte foreninger: Handelsforeningen 42, Haandverkerforeningen 40, Underofficersforeningen 200, Fyrbøterforeningen 78, Maskinistforeningen 100, Vestfolds politiforening 22, Hortens Arbeiderforening 500, Totalavholdsforeningen 150, Goodtemplarlogen «Frem» 80, Hortens Menighetsforening for unge 300, «Foreningen for Hortens Vel» 100, Sjømændenes kristelige forening ca. 50, Hortens sangforening 38, Hortens turnforening ca. 100.

Hortens kreds av «Norsk Selskap til Skibbrudnes Redning», stiftet i 1892, hadde i 1915 et medlemsantal av 486.

Livredningsselskapet i Horten, stiftet i 1910, har 40 medlemmer.

Hortens sanitet og tuberkuloseforening, stiftet i 1900, hadde i 1915 en kapitalformue av kr. 31 951.15 og 202 medlemmer.

Hortens borgermesterkontor, 22 april 1920.

K. J. Knudsen.

VIII.

Bratsberg amt.

Beretning

om Bratsberg amts økonomiske tilstand m. v. i femaaret
1911—1915.

Indledning.

A. Administrativ inndeling.

I femaarsperioden er følgende forandringer foregaat:

Ved lov av 26 juli 1912 er en del av Heddal utskilt, idet kjøpstaden Notodden er opprettet fra 1 januar 1913. Folkemængden i den nye by 4 818 tilstedeværende og 4 821 hjemmehørende.

Ved kgl. resol. av 9 mai 1914 er endel gaarder i Sauherad med 31 tilstedeværende og 27 hjemmehørende fra 1 juli 1914 henlagt til Bø herred.

Ved kgl. resol. av 30 mai 1913 er der fra 1 juli s. a. opprettet et nyt Notoddens politimesterembede, omfattende kjøpstaden Notodden og herredene Sauherad, Heddal og Hjartdal, og et nyt Rjukans politimesterembede, omfattende herredene Tinn, Hovin og Gransherad.

B. Folkemængden.

Ved folketællingen pr. 1 december 1910 utgjorde folkemængden 108 084, hvorav i landdistriktene 82 191 og i byene 25 893. Ved opprettelsen av kjøpstaden Notodden er landdistriktenes befolkning minket med 4 818, som blir at tillegge bybefolkningen.

Folkemængdens bevægelse siden 1801 fremgaar av omstaaende tabeller:

	1801.	1860.	1890.	1900.	1910.
Bygdene.....	40 797	66 480	69 628	73 265	82 191
Byene.....	6 699	13 372	22 406	25 787	25 893
Tilsammen	47 496	79 852	92 034	99 052	108 084

	Indgaaede egteskaper.	Levende fødte.	Herav negte.	Døde.	Ut- vandrede.
Bygdene:					
1911	479	2 146	92	957	203
1912	488	2 198	118	1 023	171
1913	436	1 976	76	1 045	165
1914	473	2 056	96	1 005	123
1915	489	1 874	100	1 053	76
Tilsammen	2 365	10 250	482	5 083	738
Byene:					
1911	199	672	25	365	110
1912	198	590	31	373	67
1913	239	848	38	401	77
1914	224	816	38	421	66
1915	242	756	54	405	32
Tilsammen	1 102	3 682	186	1 965	352
Bygder og byer. Tilsammen	3 467	13 932	668	7 048	1 090

A. Landdistriktet.

1. Jordbruk og fædrift.

A. De særskilt skyldsatte eiendomme utgjorde ved utgangen av 1910 ialt 14 892 bruk med en samlet matrikelskyld av 29 364.10 mark.

Ved utgangen av 1915 utgjorde brukenes antal 17 082 med en skyld av 29 279.40 mark.

Økningen skyldes væsentlig bebyggelse omkring byene og industricentrene, men ogsaa for en del oprettelse av arbeiderbruk paa landsbygdene.

Gjennomsnittsværdien av skyldmark, som i 1906—1910 utgjorde kr. 2 382, var i femaaret 1911—1915 kr. 3 967.

B. De i perioden foretagne utskiftninger fremgaar av omstaaende tabel.

C. Landbrukets avkastning. For de enkelte aar hitsættes en oversigt over høstens utfald:

1911. Vaaren kom tidlig, og arbeidet foregik under delvis særdeles gunstige forhold. Sommeren var bra, med rikelig regn, og høstningen foregik under meget gunstige veirforhold.

Resultatet av høsten maa betegnes som bra, og kvaliteten var meget god for høi og halm, mens den for korn og rotfrugter delvis opgives som meget god, delvis som god.

1912. Vaaren kom ogsaa dette aar tidlig, og vaararbeidet kunde foregaa under særlig gunstige forhold. Sommeren var meget regnfuld, hvilket skadet ikke bare høiavlingen, men ogsaa kornet og rotfrugtene.

Trods dette blev utbyttet over et middelsaar saavel for mængde som kvalitet for korn og rotfrugters vedkommende. Høi og halm blev derimot mindre god.

1913. Vaararbeidet blev tidlig undagjort, men en længere tørkeperiode paa eftersommeren satte avlingen betydelig tilbake. Resultatet blev dog gjennemgaaende over et middelsaar.

1914. Vaaren kom tidlig, men var kold, og en lang tørkeperiode utover sommeren satte veksten tilbake.

Avlingen blev noget under et middelsaar.

1915. Vaaren kom sent og var kold. Paa forsommeren var det tørt. Indhøstningen foregik delvis under mindre heldige veirforhold.

Utbyttet blev mindre godt saavel i kvantitet som kvalitet.

D. Jordbrukets fremgang.

Som i sidste femaarsberetning fremholdt arbeider jordbruket i amtet under trykket av kostbar arbeidskraft og tildels under mangel paa saadan, selv til høie lønninger. Dette forhold er ikke forandret til det bedre for jordbruket i dette femaar. Saavel fra store og vigtige jordbruksbygder som fra mange vanskeligstillede fjeldbygder klages der herover. Arbeidskraften er i stor utstrækning trukket til fabrikkcentrene og til de paagaaende anlægsarbeider i amtet, og der er paa gaardene mangel paa folk saavel til nydyrkning og grundforbedringsarbeider som til de almindelige jordbruksarbeider. Særlig gjør dette forhold sig gjældende for Øst-Telemarks bygder.

De betydelig bedre avsetningsforhold for jordbruksprodukter, som skyldes det ved industriens vekst økede forbruk, har dog hjulpet jordbrukerne meget, og fremgangen i amtets jordbruk har været jevn og paatagelig.

Femaarsberetning

fra utskiftningsformanden i Bratsberg amt vedkommende avsluttede og rekvirerte under- og overutskiftninger inden amtet i tidsrummet 1911—1915.

Aar.	Sluttede underutskiftninger.							Antal sluttede overutskift- ninger.	Antal		
	Forret- ningenes antal.	Lodeiernes antal.	Antal bruk.	Samlet skatteskyld.	Opmaalt og kartlagt areal.				Skiftet skjøs- mæssig areal uten optagelse av kart.	under- utskift- ningsfor- langender.	over- utskift- ningsfor- langender.
					Indmark.	Utmærk.	Sum.				
					Ar.	Ar.	Ar.	Ar ca.			
1911	4	11	13	53.99	600	-	600	24 600	1	12	-
1912	11	34	35	105.38	12 962	20 963	33 925	18 000	2	8	6
1913	2	12	13	28.98	326	402 335	402 661	-	6	9	1
1914	5	19	20	70.00	2 393	15 712	18 105	-	2	13	1
1915	7	27	29	70.57	4 170	247 295	251 465	-	-	13	2
5 aar....	29	103	110	328.92	20 451	686 305	706 756	42 600	11	55	10

De fleste forretninger er fællesskap i skog og fjeldmark, og enkelte forretninger har været meget store. Av indmarksforretninger har der været mindre og samme forhold blandt det foreliggende arbejdsstof. Offentlig bidrag til husflytninger kan ikke sees at være bevilget til amtet i dette tidsrum. Udflytninger av større betydning har formentlig ikke været paakrævet, kun enkelte spredte huse er bestemt flyttet.

I femaaret har i distriktet tildels forrettet 2 utskiftningsformænd og 2 assistenter. Efter delingen av det fælles utskiftningsdistrikt med Jarlsberg og Larviks amt har her i distriktet forrettet 1 formand og delvis 1 assistent.

Nydyrkningen er trods de kostbare arbeidstider i fremgang og større end i forrige femaarsperiode.

Amtsagronomen i jordbruk har i perioden utført følgende dyrkningsplaner for ansøkning om laan av Jorddyrkningsfondet:

Aar.	Samlet antal.	Samlet overslag.	Samlet dyrkningsareal.
		Kr.	Ar.
1911	14	11 894.70	1 583.0
1912	16	15 370.00	1 694.0
1913	30	25 628.00	3 846.8
1914	38	42 657.30	5 375.3
1915	26	27 829.74	3 683.0
Tilsammen	124	123 379.74	16 181.0

Laan av Jorddyrkningsfondet ydes dog ogsaa efter plan av jorddyrkningskomitéer i bygdene (B.laan), og av saadanne blev der særlig bevilget mange i aarene 1913—1915.

Nydyrkning med direkte distrikts- og statsbidrag er i de sidste aar fremmet i adskillig utstrækning i amtet. Idetheleat er der fremmet meget nydyrkningsarbeide i perioden, særlig ved de mindre bruk, og ikke ubetydelig ved oparbeidelse av arbeiderbruk og nye smaabruk. Mest almindelig er nydyrkningen i fjeldbygdene. Her er det nemlig en nødvendighet at faa indmarksjorden i større grad opdyrket da de kostbare arbeidstider gjør utnyttelsen av hei- og avsidesliggende utslaatter tildels ulønsom.

Anvendelsen av tidsmæssige, arbeidsbesparende landbruksmaskiner og redskaper er øket sterkt. Mange bygder har ordnet sig med treskelag og anskaffet fuldstændige treskeverker, bensin- og raaoljemotorer er blit meget utbredt til drift av gaardenes faste maskiner, radsaamaskiner og potetoptagere er blit almindelige, og fuldstændigere redskaper til jordens bearbeidning har vundet større utbredelse. Av nye redskaper har kultivatoren og ugræsharven faat endel anvendelse.

Ved opførelse av nye uthuse og modernisering og utvidelse av ældre anvendes i stigende grad forbedrede byggemaater, og amtsagronomen i jordbruk har været sterkt optat med planleggelse og veiledning paa dette omraade.

Sansen for en fuldkomnere opsamling og behandling av gjødselen er øket paatagelig, og cementering og istandsættelse av gjødselstedene er blit almindelig.

Amtets landbrukslag gir fremdeles bidrag til istandsættelse av gjødselkjeldere og gjødselpladser ved mindre bruk, og amtsagronomen har i femaaret planlagt og beregnet 230 saadanne arbeider til en samlet overslagssum av kr. 120 000.

Anvendelsen av strø og blandingsmidler er øket yderligere, og der er i femaaret oprettet 10 nye torvstrøanlæg, saa der nu er 24 saadanne i amtet. Kunstgjødsel anvendes i stigende utstrækning og med mere planmæssighet. Særlig er anvendelse av kvælstofsaltene i perioden blit større og almindeligere.

Dyrkningen av turnips er neppe gaat frem, hvilket maa tilskrives de vanskelige arbeidsforhold; derimot er korndyrkningen øket betydelig, særlig efter den sterke prisstigning paa kornvarer der indtraadte som en følge av krigen. Høsthyete og lucerne har faat nogen utbredelse. Engfrøavl er gaat yderligere frem, og amtet har nu 2 engfrøenserier i virksomhet. Med den økede engfrøavl har fulgt en sterkere og mere rationel engkultur.

Ved det av Bratsberg landbrukslag nedsatte forsøksutvalg er der i femaaret anlagt mange plante- og jordkulturforsøk. De opnaadde forsøksresultater vil efter hvert kunne paaregnes at faa stor betydning for amtets jordbruk.

De av landbrukslaget iverksatte 14-daglige landbrukskurser, som ledes av amtsagronomen i jordbruk, har været fortsat, og der er i femaaret avholdt 13 saadanne, altid med udmerket og interessert tilslutning. Der er desuten holdt en hel del av Statens 8-daglige smaabrukerkurser rundt om i amtets bygder. Saavel ved kursene som ved landbruksfunktionærenes arbeide er der spredt megen nyttig kundskap i jordbruket.

Avsætningsforholdene for landbruksprodukter er forbedret. Et betydelig tiltak i saa maate er opprettelsen av et andelsslagteri i Skien, hvilket anlæg er sikret ved sammenslutning av gaardbrukere fra omtrent alle amtets bygder. Andelsslagteriet vil bli sat i drift sommeren 1916.

Amtets tilslutning til «Landhusholdningsselskapenes fælleskjøb» er øket sterkt, og de fleste bygder har nu et eller flere indkjøpslag tilsluttet dette.

Aarene 1911—1915 har været jevnt gode aar for jordbruket. Nogen undtagelse gjorde 1915, idet tørt og kaldt veir hele forsommeren nedsatte utbyttet særlig av høi og poteter i adskillig grad.

E. Fædriften i de enkelte bygder:

Drangedal.

Av kraftfôr er brukt mel og havre til hest, mel samt turnips og poteter til ku, og noget mel samt løv til sauer og gjeter.

Salg av slagtedyr er av nogen betydning. Hestesalg foregaar omtrent ikke, men i de to sidste aar er der avlet mange hesteføl. Salg av hornkvæg er tiltat noget og av svin meget, mens salg av sauer er omtrent som før. Salg av kjøt og flesk er av nogen betydning; derimot er salg av melk av ringe betydning. Salg av smør er av nogen betydning, salg av ost av ringe betydning, og salg av uld foregaar ikke; derimot kjøpes endel.

Sannidal.

Kraftfôr er brukt til hest, ku og såu og turnips til ku og sau.

Salg av husdyr er av ringe betydning, og hester kjøpes omtrent ikke til bygdens forsyning. Salg av hornkvæg er tiltat litt, av svin meget, mens salg av sauer er avtat noget. Salg av kjøt og flesk er av nogen betydning; derimot er salg av melk av megen betydning, og særlig er salg av melk til byene tiltat noget. Salg av smør og ost er av nogen betydning, mens der ikke selges uld.

Skaatøy.

Kraftfôr er ikke opgit benyttet.

Salg av husdyr er av ringe betydning — der kjøpes endel hester til bygdens forsyning, salg av hornkvæg og sauer er uforandret, mens salg av svin er tiltat noget. Salg av kjøt og flesk er av nogen betydning, salg av melk av megen betydning, og salg til byer og fabrikker er tiltat noget, salg av smør er derimot av ringe betydning. Salg av ost og uld foregaar ikke.

Bamble.

Kraftfôr er brukt til hest og ku, og til sidstnævnte ogsaa endel turnips og poteter.

Salg av husdyr er av ringe betydning. Der kjøpes endel hester til bygdens forsyning, salg av hornkvæg og svin er tiltat noget, mens salg av sauer er avtat meget. Salg av kjøt og flesk og slagtedyr er av nogen betydning, mens salg av melk er av megen betydning, og salg til byer og fabrikker er tiltat meget. Salg av svin, ost og uld er av ringe betydning.

Eidanger.

Salg av husdyr er av ringe betydning. Der kjøpes hester til bygdens forsyning. Salg av slagt og slagtedyr er av nogen betydning, mens salg av melk til byer og fabrikker er av megen betydning, og dette har tiltat noget. Salg av smør, ost og uld har ingen betydning.

Solum.

Kraftfôr er brukt til hest og ku og til sidstnævnte ogsaa turnips.

Salg av husdyr er av ringe betydning. Der kjøpes endel hester til bygdens forsyning, salg av hornkvæg og svin har tiltat litt, salg av kjøt og flesk er av nogen betydning og salg av melk av megen betydning. Melkesalg til byene er av megen betydning, og dette salg har tiltat litt. Salg av smør er av ringe og av ost og uld av ingen betydning.

G j e r p e n .

Kraftfôr benyttes til alle husdyr. •

Salg av husdyr er av megen betydning, og salg av hester og svin har tiltat meget, mens salg av hornkvæg er uforandret. Salg av kjøt og flesk er av megen betydning, likeledes salg av melk til byer og fabrikker, og dette har tiltat meget. Salg av smør, ost og uld har ingen betydning.

H o l l a .

Av kraftfôr er brukt havre og kli til hest, og andet kraftfôr samt rotvekster til ku og sau.

Salg av husdyr er av nogen betydning og har hverken tiltat eller avtat. Salg av kjøt og flesk er av nogen betydning, mens salg av melk til byer og fabrikker er av megen betydning, og dette har tiltat noget. Salg av smør, ost og uld er av ringe betydning.

L u n d e .

Salg av husdyr er av megen betydning, og salg av hester har tiltat noget, og av hornkvæg og svin litt. Salg av kjøt og flesk er av megen betydning, mens salg av melk er av ringe betydning. Salg av smør har megen, av ost nogen og av uld ingen betydning.

B ø .

Av kraftfôr er brukt mel og havre til hest, mel og turnips til ku, samt mel og løv til sauer og løv til gjeter.

Salg av husdyr er av megen betydning og uforandret. Salg av kjøt og flesk er av megen betydning, likesom salg av melk til byer og fabrikker har nogen betydning og tiltat litt. Salg av smør har megen, av ost ringe og av uld ingen betydning.

S a u h e r a d .

Kraftfôr er benyttet til hest og ku.

Salg av husdyr er av nogen betydning, og salg av hester og svin har tiltat litt, mens salg av hornkvæg er uforandret. Der er intet nævneværdig sauhold. Salg av kjøt, flesk og smør er av nogen, av melk av megen betydning, og melkesalg til byer og fabrikker har tiltat noget. Salg av ost og uld har ingen betydning.

H e d d a l .

Havre er brukt til hest og forskjellig kraftfôr til ku.

Salg av husdyr er av megen betydning og har tiltat noget. Salg av hester

har tiltat noget, og der kjøpes kun litt hester til bygdens forsyning. Salg av hornkvæg og sauer har tiltat meget og av svin noget. Salg av kjøt, flesk og melk er av megen betydning, og melkesalget til byer og fabrikker har tiltat meget. Salg av smør er av nogen, og av ost og uld av ringe betydning.

Tinn.

Kraftfôr er brukt til hest og ku.

Salg av husdyr har ringe betydning. Der kjøpes endel hester til bygdens forsyning, salg av hornkvæg er uforandret, salg av sauer har avtat noget, mens salg av svin har tiltat noget. Salg av kjøt og flesk til Rjukan er av betydning, likeledes salg av melk, som har tiltat meget. Salg av smør og ost er av ringe og av uld av ingen betydning.

Gransherad og Hovin.

Mel er benyttet til hest og ku.

Salg av husdyr har ringe betydning. Salg av hester, hornkvæg og svin er uforandret, mens salg av sauer har avtat noget. Der kjøpes hester til bygdens forsyning. Salg av kjøt og flesk er av nogen og av melk, smør, ost og uld av ringe betydning for herredet.

Hjartdal.

Kraftfôr er benyttet til hest og ku, og løv til sau og gjet.

Salg av husdyr er av nogen betydning; men der er ikke foregaat salg av hester, hornkvæg og sauer i femaaret; derimot har salg av svin tiltat noget. Salg av kjøt og flesk er av megen betydning, av melk av nogen betydning, og melkesalg til byer og fabrikker er ringe og uforandret. Salg av smør og ost er av ringe betydning, og salg av uld har ingen betydning.

Seljord.

Havre og mel er brukt til hest, mel til ku og løv til sau og gjet.

Salg av husdyr er av megen betydning. Salg av hester har tiltat meget, og der kjøpes nu mindre end før til bygdens forsyning. Salg av hornkvæg er av megen betydning og har tiltat noget, salg av sauer har tiltat litt og av svin meget. Salg av kjøt, flesk og smør er av megen betydning, salg av melk og ost av ringe og salg av uld av ingen betydning.

Kviteseid.

Havre og mel er brukt til hest, mel og turnips til ku, samt endel løv til sau og gjet.

Salg av husdyr har megen betydning. Salg av hester, hornkvæg og sauer har tiltat noget, mens salg av svin har tiltat meget. Der kjøpes endel hester til bygdens forsyning. Salg av kjøt og flesk er av megen betydning, mens salg av melk og smør er av nogen betydning. Salg av melk til byer og fabrikker er ikke av betydning. Salg av ost er av ringe og av uld av ingen betydning.

Nissedal.

Havre er brukt til hest, skoghøi til ku og gjæt og løv til sau og gjæt.

Salg av husdyr er av nogen betydning. Hestesalg har avtat noget, og der kjøpes litt hester. Salg av hornkvæg og svin har tiltat noget, og av sauer avtat noget. Salg av kjøt, flesk, melk og smør er av nogen betydning, men der foregaar ikke melkesalg til byer eller fabrikker. Salg av ost og uld foregaar ikke.

Fyresdal.

Havre er brukt til hest, forskjellig kraftfôr til ku og løv til sau og gjæt.

Salg av husdyr er av megen betydning. Der kjøpes endel hester, mens salg av hornkvæg har tiltat i nogen grad. Salg av kjøt, flesk, smør og ost er av nogen betydning, mens salg av melk og uld ikke er av betydning.

Mo.

Havre er brukt til hest, forskjellig kraftfôr til ku og løv til sau og gjæt.

Der kjøpes i nogen grad hester, mens salg av hornkvæg og sauer er av betydning, og dette har tiltat i femaarsperioden. Salg av svin er ubetydelig som før, salg av kjøt og flesk er av liten betydning, mens salg av melk og smør har betydning i nogen grad. Endel melk selges til Aamdals verk. Salg av ost og uld har ringe betydning.

Laardal.

Til gjeter og sauer er brukt løv, mens det ikke er anført at der er brukt kraftfôr av noget slags. Salg av husdyr har betydning for herredet. Salg av hester og sauer har tiltat noget, mens salg av hornkvæg og svin har tiltat meget. Der kjøpes ogsaa endel hester til bygdens forsyning. Salg av kjøt, flesk, smør og ost er av megen betydning, mens salg av uld og melk er av nogen betydning. Melkesalg til byer eller fabrikker er av ringe betydning.

Vinje.

Mel er benyttet til hest og ku.

Salg av kuer er av megen betydning, mens hester kjøpes til bygdens forsyning. Salg av kjøt, smør og ost er av nogen betydning, av melk og uld av ringe betydning.

R a u l a n d.

Der er ikke opgit hvad slags kraftfôr der benyttes.

Salg av husdyr er av nogen betydning. Salg av hester har tiltat litt; endel hester kjøpes til bygdens behov, men bestanden har tiltat i perioden. Salg av hornkvæg har tiltat litt og av sau avtat litt. Salg av kjøt, flesk, smør og ost er av nogen betydning. Osten som sælges er gjetemysost. Melkesalg har ingen betydning og salg av uld ingen eller næsten ingen betydning.

Gjennemsnittlig aarlig melkeutbytte pr. ku samt priser paa forskjellige landmandsprodukter sees av følgende tabel, utarbeidet paa grundlag av lensmændenes indberetninger.

(Se tabellen side 12 og 13.)

F. Meieribedriften. Herom henvises til nedenstaaende tabellariske oversigt for aaret 1915.

(Se tabellen side 14 og 15.)

G. Binæringer:

a) Havebruket.

Amtets havebruksforening, som utgjør en underavdeling av Landbruksselskapet, har avgitt følgende beretning.

Beretning om havebruket i femaarsperioden i 1911—1915.

Arbeidet til fremme av havebruket i amtet ledes fremdeles, som i sidste femaarsberetning angit, av Bratsberg amts havebruksforening og i alt væsentlig efter samme program.

Foreningens bestræbelser for at tilveiebringe en bedre ordning med avsetningen av frugt og bær er fortsat og søkes fremmet dels gjennom et forutgaaende opplysningsarbeide og dels ved rent praktiske foranstaltninger. I den anledning har man i videst mulig utstrækning avholdt korte demonstrationskurser med foredrag om frugtens indhøstning, sortering og pakning. Endvidere har foreningen været behjælpelig med anskaffelse av hensigtsmæssig emballage og søkt at skaffe marked for den frugt som er pakket efter de av foreningen opstilte regler. Som et led i dette arbeide er der i vintertiden avholdt korte kurser i tilvirkning av emballage for frugt og bær.

Efter foreningens foranstaltning er der hvert aar i femaarsperioden avholdt et 6 ukers havekursus fordelt paa vaar og høst. I forbindelse med disse kurser er der avholdt korte kurser i anvendelse av frugt og grønsaker. Samtlige kurser med undtagelse av kursene i frugt og grønsakers anvendelse ledes av de av Landhusholdningsselskapet ansatte amtsgartnere.

Forannævnte kurser har til enhver tid været godt besøgt og omfattes med stor interesse av landbefolkningen. Der er heller ingen tvil om at de har været

Herredenes navn.	Gjennemsnitlig aarlig melkeutbytte i liter pr. ku.		Pris pr. kg. kjøt i kr.		
	For de mere fremskredne gaardbrukere.	Overhodet i herredet.	Ferskt.	Saltet.	Speket.
Drangedal	2 200	1 900	1.00	1.20	-
Sannidal	2 500	2 000	1.20	-	-
Skaatøy	2 500	1 900	1.15	-	-
Bamble	1 500	1 200	1.40	-	-
Eidanger	2 000	1 600	1.50	-	-
Gjerpen	2 000	1 800	2.50	-	-
Solum ²	-	-	-	-	-
Holla	2 200	1 800	1.25	-	-
Lunde	3 000 à 3 500	2 500	1.50	-	-
Bø	2 500	1 800	1.30	-	-
Sauherad	2 500	1 800	1.20	-	-
Heddal	2 000	1 500	1.50	-	-
Tinn	2 500	2 000	1.30	-	-
Gransherad og Hovin	2 000	1 600	1.30	-	-
Hjartdal	2 000	1 800	1.00	-	-
Seljord	2 500	1 900	1.00	1.00	-
Kviteseid	2 500	1 800	1.60	1.50	-
Nissedal	3 000	2 500	1.40	-	-
Fyresdal	2 500	1 800	1.25	-	-
Mo	2 000	1 600	1.60	-	-
Laardal	2 500	2 000	1.30	-	-
Vinje	2 000	1 500	1.25	1.25	-
Rauland	2 000	1 600	1.30	-	-

¹ For de rubrikker som staar tomme er intet opgit.

² Opgave mangler.

Pris pr. kg. flesk i kr.			Pris pr. liter nysilt melk i øre.		Pris pr. kg. i kr.			
Ferskt.	Saltet.	Speket.	Almindelig pris.	For melk leveret til meieri.	Smør.	Ost.	Høi.	Halm.
1.40	1.60	1.60	15	1	2.20	0.80	10.00	5.00
1.40	-	-	16	15.3	2.20 à 2.40	0.80	Kjøpes.	
1.50	-	-	17	15.0	2.30	-	12.50	6.00
-	-	-	14	-	-	-	10.00	5.00
1.80	-	-	16	18.0	-	-	12.00	8.00
2.50	-	-	24	21.0	3.20	1.20	16.00	7.00
-	-	-	-	-	-	-	-	-
1.40	-	-	17	15.0	3.20	-	13.00	7.00
1.50	-	-	15	-	2.20	0.80	10.00	3.00
1.50	-	-	13	12.0	2.30	-	10.00	4.50
1.60	-	-	15	16.0	2.50	-	10.00	4.80
1.50	-	-	15	16.0	2.20	-	12.50	6.25
1.40	-	-	24	19.0	2.80	0.90	15.00	8.00
1.00	-	-	18	-	2.80	0.90	15.00	8.00
1.00	-	-	12	12.0	2.50	-	9.00	4.50
1.50	1.50	1.80	15	-	2.40	-	10.00	5.00
1.60	1.50	-	15 à 16	15.0	2.60 à 2.80	0.80	12.00 à 13.00	7.00 à 8.00
1.50	1.50	-	13	-	2.00	0.60	10.50	5.00
1.50	-	-	12	15.0	2.50	0.70	10.00	5.00
2.00	-	-	15	-	2.60	2.00	14.00	6.00
1.80	-	-	14	-	2.40	1.00	11.00	5.00
-	-	-	12	-	2.40	1.50	12.00	5.00
1.80	1.80	-	15	-	-	-	-	-

Opgaver vedkommende meierier

1	2	3	4	5	6	7	8	9
Anlæggets art og navn.	Aar hvori anlægget begyndte sin virk- somhet.	Eies det av melke- leve- ran- dørene?	Var det bort- for- pagtet i 1915?	Drives land- handleri sammen dermed?	Hvor stor er anlæggets regnskaps- mæssige værdi?	I aaret ialt ind- veiet melk.	Av den ind- er pro-	
							Smør.	Fetost.
					Kr.	Kg.	Kg.	Kg.
Bamle smørmeieri	1896	nei	nei	ja	2 000	30 000	660	-
Hollen meieri	1896	ja	nei	nei	65 105	374 992	2 986	-
Bø meieri	1900	nei	nei	nei	30 000	200 000	-	-
Saude meieri	1895	ja	nei	nei	20 000	159 300	300	-
Gvarv meieri	1899	delvis	nei	nei	-	171 760	-	-
Rjukan meieri	1912	ja	nei	nei	67 000	573 010 l.	-	-
Saulands ysteri	-	ja	nei	ja	12 745	803 310	-	-
Raamunddalens meieri...	1911	nei	nei	nei	600	25 000	500	nei
Kirkebygdens meieri, Fyresdal	1895	ja	nei	ja	2 500	68 317	2 000	-
Heglandsgrendes meieri, Fyresdal	1912	ja	nei	ja	4 438	40 478	1 070	-

og ysterier for driftsaaret 1915.

10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
veiede melk ducert:		Desuten solgtes:			Hvor mange personer sysselsætter anlægget?		Leveres den skum- mede melk og kjerne- melken gratis til- bake til leveran- dørene?	Hvor meget utbetaltes ialt produ- centene for melk?	Be- nyttes skum- mema- skine?	Hvad slags drivkraft anvendes?
Mager- ost.	Mysost og prim.	som fløte.	som melk		Mænd.	Kvin- der.				
			nysilt.	skum- met.						
Kg.	Kg.	Kg.	Kg.	Kg.				Kr.		
-	-	-	10 000	-	1	-	nei	3 600	ja	haandkraft
500	-	900	294 900	76 000	2	1	nei	57 330	ja	damp
-	-	-	-	-	1	1	nei	23 863	ja	damp
650	-	3 600	126 200	30 000	1	1	nei	26 551	ja	damp
-	-	-	171 760	-	1	1	nei	23 221	nei	0
-	-	1 795	-	-	2	1	nei	10 314	ja	elektrisk
-	-	-	803 310	-	2	1	-	89 977	-	0
nei	nei	1 000	14 000	11 000	1	-	nei	3 750	ja	haandkraft
2 000	-	-	7 000	10 000	-	3	nei	8 135	ja	haandkraft
1 350	-	-	-	10 100	-	2	nei	4 047	ja	haandkraft

en mægtig løftestang til at hæve interessen og kjendskapet til havebruket og haveproduktenes anvendelse i husholdningen.

Paa ansøknin og efter plan og overslag av amtsgartnerne er der hvert aar ydet bidrag til anlæg av skolehaver. Likeledes blev der i den første tid av femaarsperioden ydet et mindre aarlig bidrag til indkjøb av frø og planter.

Endvidere har foreningen git bidrag til utdeling av skrifter og præmiering av velstelte smaahaver. Bærtøkeriet i Lunde er likeledes støttet med direkte bidrag av foreningens midler.

Av andre saker som foreningen har bat oppe til drøftelse kan nævnes ansettelse av herredsgartnere og opprettelse av et kjøleanlæg for frugt. Hittil er dog ingen av disse foranstaltninger blit bragt til nogen endelig avgjørelse.

De to ansatte amtsgartnere har til enhver tid været sterkt optat med arbeide, og kravene om fagmessig bistand øker for hvert aar. I gjennemsnit har hver av amtsgartnerne været ute paa reiser i ca. 200 dage pr. aar; men tiltrods for at der er reist hurtig, ofte hurtigere end ønskelig kunde være, har de ikke formaadt at etterkomme alle de foreliggende rekvisitioner.

Interessen for havebruk er i jevn god vekst overalt.

Frugttørplantningene og kjøkkenhavearealene har tiltat betydelig i antal og utstrækning, likesom der er en paatagelig fremgang med hensyn til de dyrkede trørs og veksters behandling. Som en følge av denne utvikling har omsætningen av frugt øket temmelig sterkt i de senere aar. Likeledes foregaar der endel salg av grønsaker fra distriktene omkring byene i den sydlige del av amtet.

Utbyttet av havebruket har i den forløpne femaarsperiode variert adskillig, særlig hvad frugtavlen angaar.

I 1911 bar frugttørne rikt, og frugten utviklet sig paa trær som stod paa dyplændt jord til en sjelden fuldkommenhet, med sterke farver og en fin aroma. Kjøkkenvekstene gav derimot paa grund av den langvarige tørke litet utbytte. I 1912 gav frugttørne et meget litet utbytte. Kjøkkenvekstene slog derimot bra til. 1913 var gjennemgaaende et godt aar for havebruket. Vaaren kom tidlig, og saaning og plantning foregik under gunstige omstændigheter. Prisen paa frugt var temmelig høi og avsætningen lettere end man har været vant til i saa rike frugtaar. I 1914 hadde vi en tør, kold forsommer og et meget regnfuldt efteraar. Som følge herav gav baade frugtavlen og kjøkkenvekstene et litet utbytte. I 1915 slog frugtavlen godt til i den ytre del av amtet, mindre godt i indlandsdistriktene. Kjøkkenvekstene gav omtrent et middelsaars utbytte. Prisen paa frugt var mindre god; men til gjengjæld betaltes grønsakene med det to—tre-dobbelte av det normale.

b) Biavl og kaninavl.

Ogsaa disse binæringer dyrkes, men foregaar mere spredt og uten nogen samlet organisation. Interessen herfor synes dog at øke jevnt.

c) Bær s a n k n i n g.

Av de vilde bær er det særlig tyttebær som forbrukes baade i hjemmene paa landet og i byene. Dette har vel sin grund i at de er lette at transportere og opbevare og anvendelige næsten til alslags mat. Disse bær blir derfor nu meget godt utnyttet i de fleste bygder, ja i enkelte, som f. eks. Fyresdal, s æ r d e l e s godt.

I denne femaarsperiode har der — saavidt jeg husker — været 3 gode og 2 daarlige tyttebæraar.

Med blaabærene stiller det sig noget anderledes. De er vanskelige at transportere, kræver mere sukker for at gjøres holdbare og passer ikke som tyttebær til alslags mat. De blir derfor litet nyttet, skjønt forholdet har bedret sig noget i de senere aar. Det er mest til saft og syltetøi — som lages i hjemmene — de anvendes. Av safterier har vi kun et par mindre her i amtet, 1 i Skien og 1 i Fyresdal. Hvor meget disse anvender av blaabær kan jeg ikke opgi. Bærtørkeriet i Lunde har i de to aar det har været i virksomhet mottat 4 800 kg. I gode blaabæraar tror jeg knapt mere end $\frac{1}{4}$ blir nyttet, og saavidt jeg husker har vi hat 4 gode og 1 daarlig blaabæraar i denne periode.

Av multer er her aar om andet endel i de øvre bygder, og disse blir meget godt utnyttet, mest til hjemmeforbruk.

Av nyper — som vel ogsaa maa regnes med her — tror jeg ikke der er blit nyttet mere end tørkeriet har mottat i disse aar, ca. 600 kg. De er igjen omsat, dels her i landet (Kristiania), men mest til Amerika.

Av andre bærsorter er det kun vilde bringebær som blir nyttet, og av disse kan der aar om andet ikke være saa litet.

I det hele maa det sies at utnyttelsen av vilde bær i den senere tid har gaat meget frem her i amtet. Den nye fabrikkbefolkning har sin store andel i dette. Det er nemlig almindelig at familierne i flok og følge reiser paa bærplukning om søndagene, og det er sandelig ikke smaa mængder som av disse blir samlet ind.

H. Landbrukets utvikling. Det organisationsmæssige arbeide for landbrukets fremme og utvikling ledes av amtets landbruksselskap, som atter bestaar av underavdelinger i bygdene.

Selskapet har 2 amtsagronomer og 2 amtsgartnere samt en skolekjøkkenlærerinde i sin tjeneste. Disse er aaret rundt stadig optat i sine stillinger. Landbruksselskapet foranstalter regelmæssig omkring i bygdene avholdelse av landbrukskurser med foredrag av selskapets funktionærer og andre, likesom der holdes havebrukskurser høst og vaar og endel skolekjøkkenkurser. Enkelte aar har der ogsaa været holdt kortvarige kurser i fjærfæstel.

Hvert andet aar foranstalter selskapet avholdt landbruks- og binæringsutstillinger, som flyttes omkring i amtet.

I. Landbruksundervisningen. Amtets landbruksskole og husmorsskole paa amtets eiendom Søve ved Ulefoss har i femaaret fortsat sin virksomhet som tidligere.

Landbruksskolens elevantal har været:

Aar.	1½ aars kursus.		2 vintres kursus.		1 vinters kursus.	Landbruks- skolen ialt.	Husmors- skolen.
	1ste aars- klasse.	2den aars klasse.	1ste aars- klasse.	2den aars- klasse.			
1911.....	15	22	6	8	3	54	32
1912.....	15	15	9	6	8	53	32
1913.	23	14	12	10	3	62	32
1914.....	22	23	5	9	5	64	32
1915.....	20	22	6	3	6	59	32
Tilsammen	95	96	38	36	25	292	160

Til optagelse paa Landbruksskolen har der som regel meldt sig flere end skolen har plads til. Paa husmorsskolen har søkningen været betydelig større, flere aar dobbelt saa mange som elevpladsene.

Lærerpersonalet er i femaaret forøket med fast skogbrukslærer, som er knyttet til skolen i 8 maaneder og resten av aaret assisterer amtsskogmesteren.

Skolens bygninger har ikke faat nogen væsentlig forøkelse, men der er planlagt en ny større undervisningsbygning, som forhaabentlig kommer til utførelse i næste femaar.

Der er dog opført en større rotfrugtkjelder med skjul over, nyt hønsehus og en større tilbygning til grisehuset.

I femaaret har der været holdt flere korte kurser: smaabrukerkurser, blinkekurser, et kursus i biavl m. m. Bevilgning til disse har været git av Landbrukslaget, Skoglaget og Biavlsforeningen.

Skolens jordbruk. En del av den dyrkede jord er bortsolgt til tomter. Til gjengjæld er resten drevet noget sterkere, med mere aapen aker og større anvendelse av kunstgjødsel Saa bruttoavlingene er allikevel øket noget, likesom gaardens nettoavkastning ogsaa er gaat noget op

Husdyrholdet er ogsaa endel forandret. Man har drevet litt mere hesteavl. Men særlig er griseholdet og hønseholdet betydelig utvidet, idet antallet av voksne svin er gaat op fra ca. 16 til ca. 25 stkr. og av høns fra ca. 15 til ca. 60 stkr. Storfæholdet er ikke utvidet da dette er den mindst lønsomme del av be-driften.

Havebruket drives omtrent som før og har i femaaret git et rimelig overskud.

2. Skogdrift.

A De enkelte herreder.

Drangedal.

Omtrent $\frac{3}{4}$ av herredets areal er bevokset med skog. Denne bestaar mest av furu, mindre gran, desuten bjerk og asp m. fl. Skogen er gaar merkbart frem i veksterlighet og bestandstæthet i femaaret, og dimensionene antages uforandret. Der leveres saavel større salgslast (sagtømmer og anden større rundlast) som smaatømmer (props, sliperilast o. lign.) i betydelig omfang. Hverken bygningstømmer eller brændeved kjøpes utenfra. Stenkul, koks eller torv brukes ikke til brændsel. Der foregaar ingen brændtorvdrift. Noget brændeved, skaaret ek, furuplanker og bord sælges, mens høvlede bord kjøpes i noget omfang. Snaumark skikket til skogkultur findes i betydelig omfang, og den private skogeier foretar saaning, plantning og grøftning i sin skog i noget omfang, hvorimot kun ubetydelig av kongler indsamles til utvinding av træfrø. Ved saaning og plantning og ved en fornuftig hugst og skogrenskning er skogskjøtselen gaar frem i femaaret.

Sannidal.

Henimot $\frac{3}{4}$ av herredets areal dækkes av skog, hvorav 45 pct. furu, 35 pct. gran og 20 pct. løvskog. I femaaret er skogens tæthet, veksterlighet o. lign. gaar frem i noget omfang, mens dimensionene fremdeles gaar noget tilbake. I noget omfang leverte skogen saavel større salgslast som smaatømmer, likesom salg av brændeved er av nogen betydning. Andet brændsel brukes ikke, og der findes ikke større torvmyrer hvorfra torv med lethed kan hentes; ingen større torvdrift foregaar. Træmasse sælges i noget omfang fra herredet. Hverken bygningstømmer eller brændeved kjøpes utenfra. Snaumark skikket for skog forekommer kun i ringe omfang. Saaning, plantning og grøftning i skog, samt indsamling av kongler til træfrø foretages kun i ringe omfang av den private skogeier. Særlig ved utrydning av kratskog og mindre produktiv ungskog er skogskjøtselen i femaaret gaar fremad.

Skaatøy.

Henimot $\frac{1}{2}$ av herredets areal er bevokset med skog hvor de væsentlige træsorter er furu og gran. Skogens tæthet og veksterlighet, som forrige femaar syntes uforandret, er i dette gaar noget frem, hvilket ogsaa antages er tilfælde med dimensionene. Herredets skoger leverer mindre partier av større salgslast, noget mere smaatømmer, likesom salg av brændeved er av nogen betydning. Hverken bygningsved eller brændeved kjøpes. Der brukes litt stenkul og koks, men ikke torv. Torvmyrer av større utstrækning forekommer ikke, og ingen

større torvdrift foregaar. Snaumark findes kun i ringe omfang. Den private skogeier foretar saaning og plantning i skogen kun i ringe utstrækning, mens nogen utgrøftning av skogmyrer foregaar. Kongler indsamles ikke. Skogskjøtselen er i femaaret gaat frem gjennem en mere skjønsmæssig hugst og i renskning av skogbunden for ener m. v.

B a m b l e.

Omkring $\frac{3}{4}$ av herredets areal er bevokset med skog, mest gran og furu. Ældre skog avvirkes, og ungskogen vokser op, saa tætheten for større tømmer avtar, likesom dimensionene gaar tilbake. Herredets skoger leverer større salgslast i betydelig omfang, og likesaa eller i noget omfang smaatømmer, likesom salg av brændeved er av nogen betydning. Herredet sælger ogsaa noget cellulose. Til at bygge av kjøpes færdige materialer fra sagbruk i omegnen. Brændeved eller andre skogprodukter kjøpes ikke. Noget stenkul og koks brukes som brændsel, torv ikke. I nogen utstrækning findes torvmyr, hvorav noget til torvstrødrift. Noget snaumark antages muligens at findes. Saaning, plantning og grøftning i skog utføres i noget omfang av den private skogeier, mens litet kongler indsamles. I skogskjøtselen er der i femaaret ikke foregaat nogen forandring.

E i d a n g e r.

Henimot $\frac{3}{4}$ av herredets areal er bevokset med skog, hvorav $\frac{2}{3}$ gran, $\frac{1}{3}$ furu samt løvskog. Likesom i forrige femaarsperiode er skogen ogsaa nu gaat merkbart tilbake med hensyn til dimensionene. Større salgslast og smaatømmer leveres fra herredets skoger i betydelig omfang. Herredet behøver ikke at kjøpe bygningstømmer og brændeved. Salg av brændeved er av nogen betydning, og andet brændsel brukes ikke. Torvmyrer av nogen utstrækning forekommer ikke, og ingen torvdrift foregaar. Herredet sælger ikke forædlede eller andre uforædlede skogprodukter, likesom det heller ikke kjøper saadanne. Snaumark skikket til skogkultur findes slet ikke. Den private skogeier foretar saaning og plantning i skogen samt utgrøftning av skogmyr i ringe omfang. Indsamling av kongler til utvinding av træfrø foretages ikke. Skogskjøtselen er i sin almindelighet gaat tilbake. Skogen, særlig ungskog, er skaanselløst hugget ned under de høie konjunkturer.

G j e r p e n o g S i l j a n.

Omkring $\frac{3}{5}$ av herredenes arealer dækkes av skog, overveiende gran, samt furu og bjerk. Skogen er gaat merkbart frem med hensyn til veksterlighet, derimot er dimensionene gaat merkbart tilbake. Større salgslast saavelsom smaatømmer leveres i betydelig omfang. Bygningstømmer kjøpes ikke. Av nogen betydning er salg av brændeved, og saadan kjøpes ikke. Stenkul og torv brukes

ikke som brændsel, derimot benyttes koks. Der findes torvmyrer av betydelig utstrækning, og endel torvdrift foregaar for Landboforeningens samt for privat regning. Herredet sælger rund, hugget, skaaret og høvlet last samt træmasse. Skogprodukter kjøpes ikke. Snaumark skikket til skogkultur forekommer i ringe omfang. Saaning, plantning og grøftning i skog foretages i noget omfang, like-som der ogsaa foretages innsamling av kongler til utvinding av træfrø. Skogskjøtselen er gaatt frem ved mere rationel hugst og stigende interesse for skogkultur.

S o l u m.

Henimot $\frac{3}{4}$ av herredets areal er skogbevokset med omtrent like meget gran og furu. Skogens veksterlighet og tæthet er gaatt frem i femaaret, hvorimot dimensionene synes uforandret. Noget større salgslast og betydelig av smaatømmer leveres fra herredets skoger. Bygningstømmer kjøpes ikke. Litt brændeved kjøpes nær byene, og salg av saadan er av nogen betydning. Betydelig av stenkul og koks brukes som brændsel, derimot ikke torv. Endel torvmyrer findes, og nogen torvstrødrift foregaar. Herredet leverer noget saget last og træmasse. Forædlede skogprodukter kjøpes ikke. Der findes ikke snaumark skikket for skogkultur, og den private skogeier foretar kun litet av saaning, plantning og grøftning i skog. Der foregaar ingen innsamling av kongler til utvinding av træfrø. Skogskjøtselen er gaatt frem i femaaret, idet blinkningen foretages mere omhyggelig.

H o l l a.

Henimot $\frac{3}{4}$ av herredets areal er antagelig bevokset med skog, hvorav $\frac{3}{5}$ furu og $\frac{2}{5}$ gran, mens ubetydelig løvskog forekommer. Skogens tæthet og dimensioner tok i forrige femaar noget av, men er i dette uforandret. Veksterligheten er fremdeles uforandret og god. Større salgslast og smaatømmer leveres i betydelig omfang, og salg av brændeved er av nogen betydning. Desuten selges træmasse, høvlet og skaaret last. Bygningstømmer og brændeved kjøpes ikke, derimot kjøpes uforædlet last av 2 sliperier og 2 sagbruk. Litt stenkul og koks brukes som brændsel, men ikke torv. Torvmyr og torvdrift findes ikke. Snaumark forekommer i ringe omfang, og i de private skoger foretages saaning, plantning og grøftning i ringe omfang. Innsamling av kongler til træfrø foretages ikke. I skogskjøtselen er der i femaaret kanske litt fremgang.

L u n d e.

Over $\frac{1}{2}$ av herredets areal er dækket av skog, væsentlig bestaaende av gran og furu med 95 pct. Hvad tæthet angaar er skogen muligens gaatt litt tilbake og med hensyn til dimensioner noget tilbake. Noget større salgslast og betydelig smaatømmer leveres av herredets skoger. Bygningstømmer kjøpes ikke. Salg av brændeved er uten betydning, og kjøp av saadan behøves ikke. Endel

høvlede bygningsmaterialer kjøpes. Torv brukes ikke til brændsel, derimot litt kul og koks. Ubetydelig torvmyr findes, og ingen torvdrift foregaar. I herredet findes noget snaumark skikket for skogkultur, men saaning, plantning og grøftning i skog foretages i ringe omfang. Kongler til træfrø indsamles ikke. Gjennem en kritisk blinkning er skogskjøtselen i sin almindelighet gaat frem.

B ø .

Omtrent $\frac{1}{2}$ av herredets areal er dækket av skog, hvorav $\frac{8}{20}$ gran, $\frac{9}{20}$ furu, resten bjerk, asp m. fl. Skogens tilstand med hensyn til tæthet, veksterlighet og dimensioner er i femaaret uforandret. Større salgslast og smaatømmer leveres i noget omfang, mens salg av brændeved er uten betydning. Heller ikke andre salgsprodukter sælges. Der kjøpes ikke bygningstømmer og brændeved, men derimot endel høvlede bord. Stenkul og koks brukes som brændsel, men ikke torv. Torvmyr findes ikke. Snaumark skikket til skogkultur findes i ringe omfang. Den private skogeier foretar saaning og plantning samt utgrøftning av skogmyr i ringe omfang. Indsamling av kongler til træfrø foretages ikke. Skogskjøtselen er i femaaret ikke gaat frem.

S a u h e r a d .

Omkring $\frac{2}{3}$ av herredets areal er dækket av skog, hvorav $\frac{3}{8}$ gran, $\frac{3}{8}$ furu og resten løvskog. Skogenes tæthet og veksterlighet synes at ha gaat fremover, hvorimot dimensionene gaar tilbake. Større salgslast og smaatømmer leveres i noget omfang. Der kjøpes ikke bygningstømmer, og heller ikke kjøper eller sælger herredet noget brændeved. Litt stenkul og koks brukes som brændsel, torv ikke. Kun litet av torvmyr forekommer, og ubetydelig torvstrødrift foregaar. Ingen skogprodukter forevrig sælges, men der kjøpes noget bord og planker. Ubetydelig av snaumark skikket til skogkultur forekommer, og saaning, plantning og grøftning i skog foretages kun i ringe omfang av den private skogeier. Kongler til træfrø indsamles ikke. Ved mere rationel hugst er skogskjøtselen i femaaret gaat noget frem.

H e d d a l .

Henimot $\frac{3}{4}$ er dækket av skog, gran og furu i omtrent like mængde. Skogens tæthet, veksterlighet o. lign. antages at gaa frem, mens dimensionenes størrelse antages at være i tilbakegang. Større salgslast (sagtømmer og anden større rundlast) leveres fra herredets skoger i betydelig omfang, og smaatømmer (props, sliperilast o. lign.) i noget omfang. Salg av brændeved er av nogen betydning, andre skogprodukter sælges ikke. Herredet kjøper hverken bygnings-tømmer eller brændeved, derimot kjøpes noget bord, planker og listverk. Stenkul brukes som brændsel, men ikke koks eller torv. Torvmyr eller torvdrift findes ikke. I ringe omfang forekommer snaumark skikket for skogkultur, og den

private skogeier foretar saaning og plantning samt utgrøftning i skogen i ringe omfang. Indsamling av kongler til utvinding av træfrø foretages ikke. Ved en forstandig hugst og mere omhyggelighet med ungsbogen er skogskjøtselen gaat frem.

Tinn.

Henimot $\frac{1}{3}$ av herredets areal dækkes av skog, hvorav mest gran, furu og bjerk, samt noget asp og or. Skogens tæthet og veksterlighet er i femaaret omtrent det samme, mens dimensionene antagelig er gaat litt tilbake. Noget større salgslast og smaatømmer leveres. Bygningstømmer kjøpes ikke, og heller ikke foregaar der salg eller kjøp av brændeved. Andre skogprodukter leveres heller ikke, hvorimot der kjøpes betydelig av bord og planker. Stenkul og koks brukes som brændsel i betraktelig utstrækning, derimot ikke torv. Betydelige torvmyrer med let adgang findes ikke, og ingen torvdrift foregaar. Ubetydelig snaumark skikket for skog forekommer, og den private skogeier foretar saaning, plantning og grøftning i skog kun i ringe utstrækning. Kongler til træfrø indsamles ikke. Skogskjøtselen er i femaaret gaat noget frem paa grund av en mere omhyggelig behandling av skogen.

Gransherad og Hovin.

Henimot $\frac{1}{2}$ av herredenes arealer er dækket av skog, gran og furu, omtrent like meget av hver sort. Skogens tilstand med hensyn til veksterlighet og tæthet er uforandret, mens dimensionene avtar noget. Større salgslast og smaatømmer leveres i betydelig omfang, mens salg av brændeved eller andre skogprodukter er uten betydning. Hverken bygningstømmer, brændeved eller andre skogprodukter kjøpes. Stenkul, koks eller torv brukes ikke som brændsel. Der findes torvmyrer av betydelig utstrækning, men ingen større torvdrift foregaar. Snaumark skikket til skogkultur findes i ringe omfang. Den private skogeier foretar saaning og plantning, samt grøftning i sin skog i ringe omfang. Indsamling av kongler til utvinding av træfrø foregaar ikke. Skogskjøtselen er gaat noget fremad.

Hjartdal.

I herredet er ca. $\frac{1}{4}$ av arealet dækket av skog, hovedsagelig gran og furu. Skogbestandens tæthet, veksterlighet o. lign. er vel nærmest gaat litt frem, dimensionene staar omtrent ved det samme, kanske heller noget tilbake. Større salgslast leveres i mindre omfang, smaatømmer i noget omfang, props dog ubetydelig. Kjøp eller salg av bygningstømmer, ved eller andre skogprodukter foregaar ikke, med undtagelse av at der kjøpes endel høvlede bordmaterialer. Hverken stenkul, koks eller torv brukes som brændsel, og torvmyr eller torvdrift findes ikke. I ringe omfang forekommer snaumark skikket til skogkultur. Saaning og plantning samt grøftning i skog foretages i ringe omfang, og kongler til træfrø indsamles

ikke. Skogskjøtselen er gaat frem, særlig ved forsiktig hugst, utlæggelse av ulønsomt slaatteland til skog, rydning av løvskog, kvistning, uttynding, hvor dette passer.

Seljord.

Omkring $\frac{1}{3}$ av herredets areal er bevokset med skog, hvorav ca. $\frac{4}{10}$ furu og $\frac{6}{10}$ gran. Skogens veksterlighet og tæthet er i femaaret gaat betydelig fremover, mens skogen med hensyn til dimensioner er omtrent som før. I noget omfang leveres større salgslast, smaatømmer kun i ringe omfang. Salg av brændeved har mindre betydning, og andre skogprodukter sælges ikke. Hverken bygningstømmer eller brændeved kjøpes, heller ikke kjøp av andre skogprodukter har nævneværdig betydning. Stenkul, koks eller torv brukes ikke til brændsel. Megen torvmyr forekommer, men transporten er besværlig, og der foregaar ingen torvdrift. I herredet findes snaumark i ringe omfang. Saaning og plantning i skog foretages omtrent ikke, og utgrøftning av skogmyr utføres i ringe omfang. Indsamling av kongler til utvinding av træfrø foretages ikke. Skogskjøtselen er i femaaret gaat frem, idet hugstene utføres mere omhyggelig.

Kviteseid.

$\frac{1}{3}$ av herredets areal dækkes av skog, gran, furu samt endel bjerk, asp og or. Skogens tæthet og veksterlighet er gaat merkbart frem, dimensionene noget tilbake. Noget større salgslast og betydelig smaatømmer leveres fra herredets skoger. Salg av brændeved er av nogen betydning, mens salg og kjøp ellers av bygningstømmer og skogprodukter ikke foregaar. Stenkul og torv brukes ikke som brændsel, derimot benyttes litt koks. Torvmyr findes ikke, og ingen torvdrift foregaar. Snaumark skikket til skogkultur findes ikke. I noget omfang foretar den private skogeier saaning og plantning samt grøftning i skogen; derimot indsamles litet kongler til træfrø. Skogskjøtselen er gaat fremad, særlig ved plantning og grøftning.

Nissedal.

I herredet er omtrent $\frac{6}{10}$ av arealet dækket av skog, mest gran og furu samt bjerk, asp og or. Skogens tæthet og veksterlighet er gaat fremad, mens dimensionene omtrent holder sig ved det samme. I noget omfang leverer herredets skoger større salgslast og smaatømmer, og salg av brændeved er av nogen betydning; ellers sælges ikke andre skogprodukter. Hverken bygningstømmer, brændeved eller andre skogprodukter kjøpes. Stenkul, koks eller torv brukes ikke til brændsel. Torvmyr findes ikke, og der foregaar ingen torvdrift. Noget snaumark skikket til skogkultur findes. Den private skogeier foretar omtrent ikke saaning og plantning i sin skog, og utgrøftning av skogmyrer foretages i ringe omfang. Kongler til træfrø indsamles ikke. Skogskjøtselen er gaat fremad, særlig gjennom rensningshugst og forsiktig behandling.

Fyresdal.

Omkring $\frac{1}{2}$ av herredets areal er dækket av skog, hvorav like meget gran og furu. Skogens tæthet og veksterlighet er gaat merkbart frem, dimensionene noget tilbake. Større salgslast og smaatommer leveres i betydelig omfang. Forøvrig hverken kjøper eller sælger herredet bygningstømmer, ved eller andre skogprodukter. Stenkul, koks eller torv brukes ikke til brændsel. Torvmyr eller torvdrift findes ikke. Der er ikke snaumark skikket til skogkultur. Den private skogeier foretar nogen saaning og plantning i sin skog, og utgrøftning av skogmyr foretages i noget — eller kanskje nærmere — i betydelig omfang. Indsamling av kongler til utvinding av træfrø foretages ikke. Ved renskning, grøftning og saaning er skogskjøtselen i femaaret gaat betydelig frem.

M o.

Av herredets areal er omkring $\frac{1}{5}$ dækket av skog, hvorav antagelig $\frac{2}{3}$ bestaar av gran og furu og $\frac{1}{3}$ av bjerk, asp, or m. fl. Skogens tæthet og veksterlighet er i femaaret gaat litt frem, mens dimensionene synes uforandret. Herredet sælger større salgslast og smaatommer i noget omfang. Bygningstømmer kjøpes ikke. Der sælges ikke større av brændeverd, og saadan kjøpes ikke. Stenkul, koks eller torv brukes ikke. Ingen torvmyr eller torvdrift. Skogprodukter sælges ikke; derimot kjøpes noget høvlede bord og planker. Noget snaumark forekommer, og saaning og plantning samt grøftning av myr i skogen foretages i ringe omfang av den private skogeier. Ikke nævneværdig indsamling av kongler finder sted. Skogskjøtselen er i femaaret gaat noget frem, væsentlig ved renskningshugster. Skogvedtægter indførtes i 1914.

L a a r d a l.

Omtrent $\frac{1}{2}$ av arealet er dækket av skog, $\frac{2}{4}$ gran, $\frac{1}{4}$ furu og $\frac{1}{4}$ løvskog. Skogen er i femaaret gaat frem i tæthet og veksterlighet; likeledes er der i det store og hele fremgang med hensyn til dimensionene, skjønt disse paa enkelte steder gaar tilbake som følge av dimensionshugst. Større salgslast og smaatommer leveres i betydelig omfang. I ringe omfang kjøpes bygningstømmer, brændeverd kjøpes ikke. Andre skogprodukter sælges ikke; derimot kjøpes endel bord og planker. Til brændsel brukes ikke stenkul, koks eller torv. Ingen torvmyr findes, og der foregaar ingen torvdrift. Snaumark skikket til skogkultur findes kun i ringe omfang. Den private skogeier foretar saaning, plantning og grøftning i skogen samt indsamling av kongler til træfrø i ringe omfang. Skogskjøtselen er gaat fremad, idet man driver mere med renskningshugster. Skogvedtægter indførtes i 1915.

V i n j e.

Omtrent $\frac{1}{7}$ av herredets areal er dækket av skog, gran, furu og bjerk. Skogens tæthet og veksterlighet er uforandret, mens dimensionene gaar noget

tilbake. Større salgslast og smaatømmer leveres i noget omfang. Naar undtages kjøp av litt høvlede bord, hverken sælger eller kjøper herredet bygningstømmer, ved eller andre skogprodukter. Stenkul, koks eller torv brukes ikke. I herredet findes endel mindre torvmyrer, men der foregaar ingen torvdrift. Snaumark skikket til skogkultur findes i noget omfang. Den private skogeier foretar saaning og plantning samt grøftning i sin skog i ringe omfang. Kongler til utvinding av træfrø indsamles ikke. Skogskjøtselen er gaat fremad, idet man er forsigtigere med at sælge til uthugst.

R a u l a n d.

Kun $\frac{1}{10}$ av herredets areal er bevokset med skog, gran, furu og bjerk, hvorav den sidste er mest utbredt. Skogens veksterlighet og tæthet er heller gaat tilbake, mens dimensionene er gaat frem. I noget omfang leveres større salgslast, derimot intet smaatømmer. Kjøp og salg av bygningstømmer, brændeved eller andre skogprodukter foregaar ikke, med undtagelse av at der kjøpes endel høvlede bord. Snaumark skikket til skogkultur findes i ringe omfang. Saaning og plantning samt grøftning i private skoger foretages i ringe omfang. Kongler til utvinding av træfrø indsamles ikke. Skogskjøtselen er gaat litt fremad, særlig hvad angaar renskning av skogbunden, og desuten ved plantning.

B. Skogdriften i sin almindelighet.

Femaarsperioden har fremdeles været udmerket for skogdriften. Skogens tilvekst har været stor paa grund av de ypperlige vekstforhold. Trærnes kraftige skud og blomstringen nær sagt hvert aar vidner tilfulde om vekst og produktionskraft.

Prisene for tømmeret steg noget de første aar, stod mere stille i midten av perioden, for saa de sidste aar at stige raskt. Det var de gode konjunkturer foranlediget av den europæiske krig som begyndte at gjøre sig gjældende. Særlig blev smaatømmer godt betalt, saa man endog fik større betaling for dette end for det større. Følgen herav var da ogsaa at mange skogeiere i bygder nær kysten og paa steder med lette avsetningsforhold begyndte at hugge props paa en temmelig haardhændt maate. Nogen særlig avskrækkende form tok dog ikke forholdet i femaaret; det ytret sig helst som begyndende rovhugst paa mindre, lokale strækninger.

Fjeldskogen blir ikke skaanet som den burde alle steder, og det later til at fjeldbygdene maa faa alvorlige lærepenger før de vil gaa til vernskogregler. Altfor litet blir gjort i denne retning, skjønt fjeldstrækningene i amtet er meget store. Betydelige arealer fjeldskog er solgt til uthugst og snauet temmelig grundig, hvilket jo virker uheldig for vedkommende bygder.

Ingen nævneværdig skade ved brand eller snebrudd er indtruffet; dog er det blit noksaa talrikt med ekorn i periodens slutning, uten at nogen synderlig skade endnu er gjort ved dens gnag.

Avsætningen av tømmer er meget god da forbruket vokser. Alt det bruk som kan skaffes kræves av ældre og nyere anlæg. Særlig har de store anlæg i Øst-Telemark brukt meget av træmaterialer, hvorav dog en hel del er kjøpt fra Østlandet. I det sidste aar er skibet en mængde props.

Vanskelighetene med at faa folk til skogdriftene gjør sig mere og mere gjældende, og arbeidsprisene har steget til det dobbelte fra forrige periode. I den sidste tid er der rent ut mangel paa folk.

Alt eftersom arbeidsspørsmålet saaledes blir vanskeligere gaar man over til lettelse av driften gjennom skogveier, tømmerrender o. s. v. Av saadanne er anlagt og bygget en betydelig mængde i femaaret, likesom vasdragsreguleringen er i sterk utvikling. Fløtningsforholdene er gode.

Arbeidet for skogdriftens fremme ledes fremdeles av Bratsberg Amts Skogselskap, som i 1911 hadde 29 underavdelinger med 1 082 medlemmer og i 1915 47 underavdelinger med 1 362 medlemmer. I 1914 blev amtsskogmesteren helt overført til skogselskapets tjeneste, og en ny stilling, nemlig en kombinert skog-assistent- og skogbrukslærerstilling ved amtslandbruksskolen, opprettedes. Assistenten er da i skogselskapets tjeneste i 4 maaneder om sommeren. Skogselskapet har fortsatt sit opplysningsarbeide saavel gjennom skrift og tale som ved demonstrationer ute i marken. Foredrag, blinke- og plantekurser er avholdt rundt om i de forskjellige distrikter og diplomer og præmier utdelt til fremme av gode plantninger og omsorgsfuld og forsigtig hugst. Det er nok saa, skogbruket er en noksaa omfattende bedrift hvor vane og traditioner har stor magt — det gaar mangededs noksaa seigt —, men i det store og hele begynner det rationelle skogbruk at arbeide sig frem jevnt og sikkert. Med skogværdienes stigning øker interessen for tilveksten paa de forskjellige jordbundsarter og tæthetens og tyndingens indflydelse, mulighetene for smaaskog over snauflater, tiden for ældre skogs foryngelse o. s. v.; med værdienes opgang kommer mere forretning til, der blir mere fart i tingen.

Rundt om i saa godt som alle av amtets distrikter har skogeierne nu dannet salgsforeninger, hvilket har vist sig at være av stor betydning.

C. Markarbeider og kultur.

1. Grøftning i skog utført med bidrag av amtets skogselskap.

(Se tabellen næste side.)

Aar.	Samlet længde.	Paaregnet tørlagt areal.	Arbeidets kostende.	Derav skogselskapets bidrag.
	Maal.	Maal.	Kr.	Kr.
1911.....	22 000	714	5 040.49	1 586.82
1912.....	16 536	572	3 720.87	1 183.07
1913.....	8 235	271	1 860.59	607.24
1914.....	7 202	174	1 225.35	408.45
1915.....	10 178	354	3 206.09	911.61
Tilsammen	64 151	2 085	15 053.39	4 697.19

2. Plantning og saaning i skog.

Aar.	Gratis planter fra amtets skogselskap.				Privat plantning og saaning med delvis bidrag av amtets skogselskap.		Samlet	
	Skolebarns plantning.		Utplantet ved :					
	Antal barn.	Antal planter.	Ungdoms-lag.	Andre foreninger.	Antal planter.	Kg. frø.	antal planter.	kg. frø.
1911	2 934	96 070	16 200	43 800	-	-	156 070	-
1912	1 537	31 930	13 000	54 000	5 000	-	103 930	-
1913	2 760	65 300	8 000	57 000	-	2.00	130 300	2.00
1914	2 962	82 200	16 000	68 000	1 200	3.75	167 400	3.75
1915	3 165	71 055	-	48 000	50 500	7.00	169 555	7.00
Tilsammen	13 358	346 555	53 200	270 800	56 700	12.75	727 255	12.75

Av planterne er ca. $\frac{1}{4}$ gran og $\frac{3}{4}$ furu.

Gjennomsnittsprisen for gran og furutømmer levert frit i Nordsjø-
lenserne var pr. load square beregnet, engelsk maal:

1911....	for maals bruk	kr. 13.75	med	kr. 1.50	faldende priser
1912....	«	—«—	«	14.50	—«—
1913....	«	—«—	«	14.50	—«—
1914....	«	—«—	«	15.00	—«—
1915....	«	—«—	«	17.00	—«—

eller gjennomsnittlig for hele femaaret kr. 14.95, hvilket utgjør en stigning i prisen
paa 23.5 pct. fra forrige femaar. Stigningen var da 17.1 pct.

D. Bygningstømmer og brændeved herredsvi i aaret 1915.

Herred.	Bygningstømmer.		Middelpris pr. meterfavn fremdrevet brændeved.			
	Almindelig dimension.	Middelpris pr. tylt.	Bjerk.	Or.	Furu.	Gran.
		Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Drangedal.....	20 à 30'—5 à 6" top	36	12	10	9	9
Sannidal.....	4 ¹ / ₂ " top	35	20	14	14	13
Skaatey.....	30'—6" top	64	21	17	13.50	13
Bamble.....	—	-	18	16	16	14
Eidanger.....	—	-	18	-	-	-
Gjerpen og Siljan.....	24'—6" top	55	25.50	20	18	18
Solum.....	—	-	-	-	-	-
Holla.....	—	-	20	15	-	-
Lunde.....	36'—4 ¹ / ₂ " top	45	16	12	14	14
Bø.....	4 load pr. tylt	72	18	12	12	12
Sauherad.....	—	-	-	-	-	-
Heddal.....	3 load pr. tylt	50	20	15	15	15
Tinn.....	—	-	-	-	-	-
Gransherad og Hovin.....	14'—7 à 8" top	40	18	15	15	15
Hjartdal.....	30'— 6" "	48	16	14	-	-
Seljord.....	24'—8 ¹ / ₂ " midt	48	15 à 16	10	9	9
Kviteseid.....	3 à 3.5 load pr. tylt	50 à 60	18 à 24	15 à 16	16 à 18	16 à 18
Nissedal.....	3 à 4 load pr. tylt	50	18	12	15	15
Fyresdal.....	30'—7" midt	30	12	9	10	10
Mo.....	9"—8' fra rot	40 à 50	10 à 12	10 à 12	8 à 10	8 à 10
Laardal.....	3 load pr. tylt	42	16	12	12	12
Vinje.....	—	-	-	-	-	-
Rauland.....	5 load pr. tylt	100	16	-	11	12

E. Tømmerdrift og fløtning.

Skiensvasdragets fællesfløtningsforening.

Statistik for aarene 1911—1915.

Aar.	Tømmer. Tylter.	Smaalast. Tylter.	Tilsammen. Tylter.	Fløtnings- utgifter.	Anmerkning.
		Ca.		Ca. kr.	
1911	37 532 ⁵ / ₁₂	100 000	¹ 137 532 ⁵ / ₁₂	310 000	¹ Herav 28 908 ¹⁰ / ₁₂ tylter fløtet privat ovenfor Skien.
1912	37 371 ² / ₁₂	130 000	² 167 371 ² / ₁₂	316 000	² Herav 39 663 tylter fløtet privat ovenfor Skien.
1913	34 462 ¹¹ / ₁₂	108 000	³ 142 462 ¹¹ / ₁₂	319 000	³ Herav 28 114 ⁴ / ₁₂ tylter fløtet privat ovenfor Skien.
1914	35 021 ⁶ / ₁₂	110 000	⁴ 145 021 ⁶ / ₁₂	360 000	⁴ Herav 38 835 ⁷ / ₁₂ tylter fløtet privat ovenfor Skien.
1915	32 226 ⁶ / ₁₂	106 000	⁵ 139 226 ⁶ / ₁₂	350 000	⁵ Herav 26 392 ⁴ / ₁₂ tylter fløtet privat ovenfor Skien.

Herrevasdragene.

Aar.	Tømmer. Tylter.	Smaalast. Tylter.	Samlet. Tylter.	Fløtnings- omkostninger.
				Kr.
1911.....	8 700	5 090	13 790	17 693.97
1912.....	9 072	5 073	14 145	20 658.66
1913.....	7 986	4 288	12 274	21 454.89
1914.....	8 437	4 750	13 187	33 338.98
1915.....	7 535	4 109	11 644	22 100.88
Tilsammen	41 730	23 310	65 040	115 247.38

Fløtningen i Kragerøvasdraget i femaaret 1911—1915.

Aar.	1911.	1912.	1913.	1914.	1915.
	Tylter.	Tylter.	Tylter.	Tylter.	Tylter.
Opgave over frem- fløtet last:					
Rundved	1 452 ⁵ / ₁₂	1 484 ¹⁰ / ₁₂	561 ¹ / ₁₂	592 ¹¹ / ₁₂	544 ⁶ / ₁₂
Tømmer	7 561 ⁹ / ₁₂	7 731 ¹ / ₁₂	6 020	5 662 ⁴ / ₁₂	4 870 ³ / ₁₂
Last	17 274 ² / ₁₂	17 939	17 018 ¹⁰ / ₁₂	16 669 ¹⁰ / ₁₂	14 664
Props	13 496 ⁵ / ₁₂	14 172 ¹¹ / ₁₂	14 830 ² / ₁₂	18 233 ⁸ / ₁₂	12 882 ¹⁰ / ₁₂
Tilsammen	39 784 ¹¹ / ₁₂	41 327 ¹⁰ / ₁₂	38 430 ¹ / ₁₂	41 158 ⁹ / ₁₂	32 961 ⁷ / ₁₂

Aar.	1911.	1912.	1913.	1914.	1915.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Opgave over fløtningsomkostninger:					
Opflaatningen.....	12 415.69	14 938.86	13 034.55	14 964.00	13 456.00
Tisjelaget	7 149.41	9 006.70	7 812.93	8 729.78	8 074.08
Farsjæroden.....	3 011.73	3 155.54	2 793.27	4 100.00	4 252.00
Repartition	29 827.28	27 942.80	28 685.31	29 173.92	30 012.84
Hovedelven. Sum	52 404.11	55 043.90	52 326.06	56 967.70	55 794.92
Skotning ovenfor Merkebæk.....	8 846.70	9 601.48	9 149.98	9 060.20	10 906.24
Elveavgift ovenfor Merkebæk.....	7 907.40	9 188.18	9 836.40	13 016.76	17 020.56
Sum ovenfor Merkebæk	16 754.10	18 789.66	18 986.38	22 076.96	27 926.80
Totalutgifter	69 158.21	73 833.56	71 312.44	79 044.66	83 721.72

F. Utførsel av træløst, cellulose, træmasse og papir.

Utførselen av cellulose, træmasse, papir og træløst utgjorde:

Aar.	Cellulose, tør.	Cellulose, vaat.	Træmasse, tør.	Træmasse, vaat.	Papir.	Træløst.
	Kg.	Kg.	Kg.	Kg.	Kg.	m ³
1911.....	2 956 720	33 000	50 160	21 959 150	41 450 384	60 575
1912.....	1 953 760	-	3 398 140	64 521 260	42 641 947	62 702
1913.....	3 611 460	-	4 211 392	62 520 261	34 455 177	74 824
1914.....	5 198 600	-	1 893 000	44 889 969	35 074 985	47 915
1915.....	3 037 720	-	3 701 840	67 861 090	37 091 167	68 760
Tilsammen	16 758 260	33 000	13 254 532	261 751 730	190 713 660	314 776

3. Fiskeri.

I amtets landdistrikter er det bare i herredene Bamble, Eidanger, Sannidal og Skaatøy at der drives nogen væsentlig fiskerivirksomhet. Det er ialt 312 mænd der driver fiskeri som sin væsentligste næring.

Ved utgangen av 1915 hadde disse distrikter 331 aapne fiskerbaater uten motor og 306 med motor samt 33 dæksbaater med motor, 16 seilbaater under og 1 over 18 ton. Farkostenes samlede værdi utgjorde kr. 200 500, mens fiskeredskapene hadde en værdi av kr. 95 975.

Uthyttet av fisket i 1915 utgjorde ialt ca. kr. 216 000.

4. Industrielle bedrifter.

I amtets byer og landdistrikter var der ialt 695 industrielle bedrifter, som tilsammen benyttet 310 470 h.k. Herav 297 865 ved vandkraft, 12 156 ved damp og 449 ved eksplosions- og forbrændingsmotorer.

Den i foregaaende femaarsberetning omhandlede første utbygning av Rjukanfabrikkene blev fuldt færdig til drift i 1912. Bygningen av fabrikkene for optagelse av kraften fra 2den utbygning av kraftanlægget paabegyndtes i 1913 og var i det væsentlige færdig ved utgangen av 1915. Størrelsen av disse nye fabrikker, som likeledes tjener til fremstilling av norgesalpeter med biprodukter, er omtrent den samme som for 1ste utbygning.

Fabrikkene paa Rjukan og Notodden har nu en kapacitet tilsvarende en aarlig produktion paa ca. 200 000 ton kvælstofprodukter. Det samlede antal arbeidere og funktionærer, som staar direkte i kvælstofindustriens tjeneste i Bratsberg amt, heri medregnet de i transportvæsenet (Rjukanbanen) og med lastning og losning (ekspeditionsavdelingen) beskjæftigede personer, utgjør ca. 4 500.

5. Bergverksdrift.

1. Utvundet malm.

Malmsort.	Produktions- mængde.	Produktions- værdi.	Mandskap.
	Ton.	Kr.	
Kobbermalm	69	25 000	170
Nikkelmalm	-	-	15
Jernmalm	39 591	405 000	203
Sinkmalm	-	-	1
Molybdænglans	6	69 000	50
Vismutglans	10	-	4
Rutil	170	60 000	19
Apatit	1 901	95 000	55
Flusspat	180	9 000	6
Tilsammen	41 927	663 000	523

2. Gruber.

Navn.	Produktions- mængde.	Procent- indhold.	Mandskap.
	Ton.	Pet.	
a) Kobber.			
Aamdalsverk, Skafsaa	15	28.4	114
Tveiten kobbergruber, Skafsaa	6	15	15
Aasland —«— Bamble	40	10	9
Forøvrig i amtet	7	-	32
b) Nikkel.			
Bamle nikkelgruber	-	-	15
c) Sink.			
Valebø gruber, Holla	-	-	1
d) Molybdæn.			
Haugholmen, Skafsaa	2.525	72	96
Dalen, Laardal	3.686	93.51	26
Forøvrig i amtet	0.127	75.80	12
e) Jern.			
Fæhnsgruberne i Holla	27 405	ca. 50	145
Fru Ankers grube i Skaatøy	5 033	43	27
Grevinde Wedels grube i Skaatøy	6 123	40	23
Løftestad i Nissedal	1 030	61	8
f) Andre produkter.			
1. Rutil, Lindvigkollen, Skaatøy	170	94—95	19
2. Apatit, Ødegaarden, Bamble	1 901	-	55
3. Vismutglans, Sauherad	10	3.5	4
4. Flusspat, Tveitstaa, Skafsaa	180	75	6

Stenbrudd 1915.

	Antal brudd.	Antal arbeidere.	Hvor mange uker er der drevet.	Samlet arbeidsløn.	Produktions- mængde.	Produktions- værdi.
				Kr.	M ³	Kr.
Skaatøy	1	4	24	2 304	4 000 ton	8 000
Eidanger	2	22	50	-	-	-
Gjerpen	1	4	30	2 500	40	5 000
Laardal	1	4	50	3 033	232 ton	2 096

6. Isbruk.

Distrikt.	Antal isbruk.	Gjennem- snitlig arb.	Hvor mange dager arbeidet paagik.	Utbetalt arbeidsløn i 1915.	Kvantum is skaaret i aaret.	Samlet salgsverdi.
				Kr.	Ton.	Kr.
Sannidal	31	100	120	24 300	5 400	33 295
Skaatøy	42	351	752	62 646	23 180	73 222
Eidanger	20	-	-	-	20 000	-
Solum	8	25	60	6 157	2 173	8 657
Tilsammen	101	476	932	93 103	50 753	115 174

7. Handel.

Distrikt.	Antal land- handlerier.	Samlet omsætning.	Herav til befolkningen i distriktet.
		Kr.	Kr.
Drangedal	17	-	-
Sannidal	-	-	-
Skaatøy	-	188 300	150 300
Bamble	-	-	-
Eidanger	14	280 000	-
Gjerpen	-	312 000	312 000
Solum	24	1 000 000	990 000
Holla	18	860 000	860 000
Lunde	6	432 000	380 000
Bø	11	420 000	415 000
Sauherad	-	1 086 000	846 000
Heddal	11	300 000	280 000
Gransherad	12	375 000	350 000
Tinn	64	-	-
Hjartdal	13	300 000	250 000
Seljord	6	327 000	320 000
Kviteseid	17	-	-
Nissedal	10	315 600	315 600
Fyresdal	9	307 200	306 300
Mo	6	120 000	110 000
Vinje	6	180 000	175 000
Rauland	6	80 000	80 000
Laardal	11	220 000	200 000

8. Skibsfart.

Den registrerte handelsflaate ved utgangen av 1915.

Hjemsted.	Dampfartøier.			Motorfartøier.			Seilfartøier.			Sum.		
	Antal.	Brutto reg.-ton.	Netto reg.-ton.	Antal.	Brutto reg.-ton.	Netto reg.-ton.	Antal.	Brutto reg.-ton.	Netto reg.-ton.	Antal.	Brutto reg.-ton.	Netto reg.-ton.
Skien	48	21 854	13 178	5	732	456	11	9 608	8 821	64	32 194	22 455
Porsgrund	22	23 506	14 397	1	37	28	19	15 271	14 066	42	38 814	28 491
Brevik	4	1 770	933	-	-	-	14	7 429	6 696	18	9 199	7 629
Langesund	9	9 403	5 679	-	-	-	4	6 157	5 758	13	15 560	11 437
Kragerø	21	20 602	12 264	1	45	25	6	4 752	4 383	28	25 399	16 672
Tilsammen	104	77 135	46 451	7	814	509	54	43 217	39 724	165	121 166	86 684
Tilsammen 1910	89	55 168	33 625	2	153	89	136	-	98 641	227	-	153 962

9. Kommunikationsvæsen.

A. Veivæsenet.

Idet der henvises til den i femaarsberetningen for 1906—1910 (side 53 o. fig.) indtagne opgave over amtets offentlige veinet, meddeles nedenstaaende herredsvise specifikation av veinettet ved utgangen av aaret 1915, utarbeidet efter det ved amtsingeniørkontoret foreliggende materiale. Da imidlertid flere av veiene, specielt de ældre bygdeveier, aldrig har været nøiagtig opmaalt, kan længdeopgaverne fremdeles kun være tilnærmelsesvis rigtige.

Opgave over offentlige veier ved utgangen av aaret 1915.

Herred. Veienes benævnelse.	Hoved- vei.	Bygde- vei.	Ride- vei.	Naar bygget.	Kort karakteristisk.
Drangedal.	Km.	Km.	Km.		
Hovedvei gjennom Drangedal fra Sannidals grænse paa Kurdølshei til Kviteseid grænse paa Findrengshei med armer til Merkebæk, Luggens og Prestestrand brygger	65.0	-	-	1869—1886	Chaussé, maksimumsstig- ning ¹ / ₁₅ .
Groven—herredsgården paa Fjaagesundshei	-	7.4	-	1910—1911	God grusvei.
Prestestrand—Singusdal	-	21.0	-	1875	God grusvei.
Aakre—Oseid	-	5.2	-	1913—1915	God grusvei.
Hovedveien—Vefald og Kjen- dal—Henseid—Damkjenbro	-	5.6	-	1913—1915	Færge Vefald—Kjendal. God grusvei.
Heldøla bro—Sannidals grænse	-	14.2	-	Nyere (1892—1915) og ældre	Ca. 6 km. tidsmæssig; resten ældre, daarlig grusvei.
Naas—Lunde grænse (Huske- brostenen)	-	-	11.5		Delvis omlagt og utbedret for herredets regning.
Hovedveien—Gautevald	-	-	10.9		
Hovedveien—Kleppe	-	-	7.9		
	65.0	53.4	30.3		

Herred. Veienes benævnelse.	Hoved- vei.	Bygde- vei.	Ride- vei.	Naar bygget.	Kort karakteristik.
Sannidal.	Km.	Km.	Km.		
Den vestlandske hovedvei fra Skaatøy grænse ved Hellebro til amtsgrænsen mot Nedenes.....	16.9	-	-	1866—1870 og ældre	9.3 km. chaussé, maksi- mumsstigning $\frac{1}{20}$; resten ældre, daarlig grusvei.
Rinde—Drangedals grænse paa Kurdølshei	10.5	-	-	1866—1870	Chaussé, maksimumsstig- ning $\frac{1}{20}$.
Aarø (mot Kragere)—Skaatøy grænse	2.1	-	-	1866—1870	Chaussé, maksimumsstig- ning $\frac{1}{20}$.
Kiilsklevene	0.9	-	-	1907	Chaussé, maksimumsstig- ning $\frac{1}{10}$.
Hovedvei ved Mo om Her- nes til Drangedals grænse ved Hennesmyr	-	4.0	-	Ældre	Middels grusvei.
Drangedalschausséen til Far- sjø	-	5.0	-	1885—1886	God grusvei.
Tveitereidvei	-	2.0	-	Nyere	God grusvei.
Hovedveien ved Humlestad— Hægland	-	2.0	-	— « —	God grusvei.
Hovedveien ved Humlestad— Barland — Skaatøy grænse ved Eidet	-	13.2	-	1882 og 1912—1914	11.0 km. ældre, daarlig grusvei; 2.2 km. tids- mæssig vei; maksimums- stigning $\frac{1}{10}$.
Kammerfossvei (fra hoved- veien ved Sanssouci til hovedveien ved Eklund) ..	-	2.7	-	1907—1908 og ældre	2.0 km. tidsmæssig bygde- vei; 0.7 km. ældre, daarlig grusvei.
	30.4	28.9	-		
Skaatøy.					
Den vestlandske hovedvei fra Sannidals grænse ved Hellebro til Bamble grænse ved Hulsvand.....	4.6	-	-	1866—1880	Chaussé, maksimumsstig- ning $\frac{1}{20}$.
Sannidals grænse—Kragere grænse	3.0	-	-	— « —	Chaussé, maksimumsstig- ning $\frac{1}{20}$.
Hovedveien ved Helle— Skarbo—Sarbo myr.....	-	5.0	-	1896	God grusvei.

Herred. Veienes benævnelse.	Hoved- vei.	Bygde- vei.	Ride- vei.	Naar bygget.	Kort karakteristik.
	Km.	Km.	Km.		
Skaatøy (forts.).					
Hovedveien ved Nygaard— Lovisenberg (Langetang- veien)	-	3.8	-	1908	God grusvei.
Stabbestad brygge—Ørvik— Sannidals grænse ved Eidet	-	6.1	-	1912—1914	Tidsmæssig bygdevei; maksimumsstigning $\frac{1}{9}$.
Stabbestad—Tonstøl—Le- vang—amtsgrænsen mot Nedenes	-	12.8	-	1868 og 1881	Stabbestad—Levang bak- ket grusvei; resten god grusvei.
Over Skaatøy	-	6.0	-	1878	Middels grusvei.
	7.6	33.7	-		
Bamble.					
Den vestlandske hovedvei fra Stathelle til Skaatøy grænse ved Hulsvand	25.0	-	-	1866—1870 og 1883—1888	Chaussé, maksimumsstig- ning $\frac{1}{20}$.
Fra den vestlandske hoved- vei ved Riis—Sundby— Langesund	6.8	-	-	1879—1880 og 1910—1911	Chaussé, maksimumsstig- ning $\frac{1}{15}$.
Stathelle—Sundby	4.0	-	-	Ældre	Bakket, daarlig grusvei med stigning indtil $\frac{1}{7}$.
Fra Solum grænse ved Vold om Herre og Findal til hovedveien ved Stokkevand	-	17.0	-	Ældre, 1881 1907—1910 og 1914— ?	Findal—hovedveien god grusvei; Findal—Traak og Rafnes—Siljanbugten 11.3 km. tidsmæssig bygdevei; resten er f. t. under omlægning til tidsmæssig bygdevei.
Findal—Vingreid	-	2.3	-		Halvoffentlig vei.
Hovedveien ved Bamble kirke—Nensetstrand ved Flaatevand	-	12.2	-	1867 og 1906	«Prestebakken» og «Kjelle- myrkleven», tils. 1.3 km., tidsmæssig bygdevei; resten maatelig grusvei.
Hovedveien ved Aaby—Fin- markhagen	-	7.6	-	Ældre	Daarlig grusvei.

Herred. Veienes benævnelse.	Hoved- vei.	Bygde- vei.	Ride- vei.	Naar bygget.	Kort karakteristisk.
	Km.	Km.	Km.		
B a m b l e (forts.).					
Hovedveien ved Dørdal— Rørholtstrand	-	8.3	-	1887 og ældre	Fra Kaasebro ved Dørdal til Staksmyr god grus- vei; resten bakket, daar- lig vei.
Over Herrejordet	-	0.5	-	1911	God grusvei, kultet.
	35.8	47.9	-		
E i d a n g e r.					
Fra grænsen mot Jarlsberg og Larvik amt ved Nøkle- gaard over Langangen og Eidanger station til Pors- grunds grænse	15.0	-	-	1857—1862	God grusvei.
Eidanger jernbanestation— Brevik	10.0	-	-	Ældre og 1878—1882	Eidanger station—Ørvik bakket, daarlig grus- vei. Ørvik—Strømtangen (Brevik), 2.7 km., chaussé.
Hovedveien ved Langangen— Kjendal—Aaklungen sta- tion	-	11.2	-	Ældre og 1909—1910	Langangen-Kjendal meget bakket, daarlig grus- vei; Kjendal—Aaklun- gen god grusvei.
Hovedveien ved Lillegaard— Bergsbygd (Ramberg)....	-	7.5	-	1867 og 1894	Dels mindre god, dels tids- mæssig vei.
Hovedveien ved Eidanger station gjennom Bjørkedal til Buerbakken	-	7.7	-	Ældre og 1895	God grusvei.
Hovedveien til Brevik ved Østtvæ—Porsgrund— Herøy—Rolighetssundet samt sidearm fra Flaaten til Eidanger kirke	-	12.0	-	1873 og 1897	Dels ældre og dels nyere byggningsmaater.
Nystrand station—hoved- veien (til Brevik)	-	0.3	-	1898	Tidsmæssig.
Hovedveien ved Heistad— Frierfjord	-	3.5	-	1894	God grusvei.
Heistad station—hovedveien.	-	0.2	-	1895	God grusvei.
	25.0	42.4	-		

Herred. Veienes benævnelse.	Hoved- vei.	Bygde- vei.	Ride- vei.	Naar bygget.	Kort karakteristisk.
Siljan.	Km.	Km.	Km.		
Fra Nes brygge ved Farris- vand—Saga (11.4)—Høiset (2.0) til Vanebu (10.9)	-	24.3	-	1851—1899, 1903 og 1912	Tildels mindre god, tildels utbedret i den senere tid.
Saga bro—Gjerpen grænse ved Heivandsbro	-	4.3	-	1861	Bakket, daarlig grusvei, der f. t. er under om- bygning til tidsmæssig hovedvei med maksi- mumsstigning $\frac{1}{15}$ og chaussédække (veian- lægget Skien—Slemdal).
Høiset bro—Skiensvei	-	1.7	-	1898	God grusvei.
	-	30.3	-		
Gjerpen.					
Porsgrunds grænse ved Ose- bakken—Skiens grænse paa Kleven	7.0	-	-	Ældre. Utbedret i aarene 1908—1914	Tidsmæssig vei med chaussédække.
Skiens grænse i Follestad— Bøle station	2.1	-	-	1899—1900	Chaussé.
Porsgrunds grænse—veiskillet ved Riis	-	3.3	-	Ældre	Mindre god grusvei.
med sidearmer fra Augestad til Klep	-	1.5	-	1893	Mindre god grusvei.
og fra Sanni til Li	-	1.0	-	1909	Tidsmæssig grusvei.
Porsgrunds grænse—Øde- gaardens smie	-	1.6	-	1892	Mindre god grusvei.
Veiskillene med hovedveien ved Buer og Borge om Fløtterød til Aasterød grind	-	6.4	-	Ældre og 1894	Mindre god grusvei.
Hovedveien ved Ballestad— Bøle jernbanestation	-	1.4	-	1893	God grusvei.
Hovedveien ved Ballestad— Skyer grind	-	3.2	-	Ældre	Daarlig grusvei.

Herred. Veienes benævnelse.	Hoved- vei.	Bygde- vei.	Ride- vei.	Naar bygget.	Kort karakteristik.
	Km.	Km.	Km.		
G j e r p e n (forts.).					
Hovedveien ved Bratsberg— Løberg—Høgset.....	-	2.6	-	1896 og 1908	1.5 km. god grusvei; resten chaussé.
Bygdeveien ved Frogner— Sneltvet—Kjør med arm til Sørbo	-	3.6	-	1875 og 1900	God grusvei
Hovedveien ved Bratsberg— Gjerpens kirke—Rising bro med sidearm fra Frog- ner til Skiens bygrænse ..	-	3.3	-	Ældre	Middels grusvei.
Skiens grænse ved Vatten- berg—Sem—Aamot.....	4.7	-	-	1910—1913	Chaussé; maksimumsstig- ning $\frac{1}{15}$.
Aamot—Siljans grænse ved Heivands bro	-	3.7	-	1861	Bakket, daarlig grusvei, som f. t. er under om- bygning til tidsmessig hovedvei (veianlægget Skien—Siljan).
Hovedveien ved Aamot om Kausanrød til Høgeli.....	-	2.0	-	1897 og 1913	God grusvei.
Hovedveien paa Semsmyr— Sem—Glennarønningen ... med arm fra Lund til Fjeldal	-	2.9	-	1894 og 1913	God grusvei.
	-	2.6	-	1893 og 1911	God grusvei.
Hovedveien ved Vattenberg—Jønnevald	-	6.5	-	Ældre	Mindre god grusvei; til- dels utbedret i den senere tid.
med arm fra Rising til Pettersborg	-	1.0	-	— “ —	Daarlig grusvei, som f. t. delvis er under omlæg- ning.
Skiens grænse om Mæla, Venstøp, Hoppestad, Aas og Jønnevald til Fjeld- vandet (Vassend).....	-	17.8	-	Ældre og 1897	Strækningen fra bygræn- sen til Hoppestad god grusvei; resten daarlig grusvei.
med armer fra Venstøp til Hyni.....	-	0.3	-	Ældre	God grusvei.
og fra Aas om Glosmyr til Stulen.....	-	4.6	-	1893	Tarvelig grusvei.

Herred. Veienes benævnelse.	Hoved- vei.	Bygde- vei.	Ride- vei.	Naar bygget.	Kort karakteristikk
	Km.	Km.	Km.		
Gjerpen (forts.).					
Fjeldvandets søndre ende (Vassend)—Luksefjeld	-	8.0	-	1910-- 1913	God grusvei; omlagt for privat regning av kam- merherre Løvenskiold, Fossum, som ogsaa ved- likeholder samme.
Luksefjeld—Bestul	-	8.0	-	1895	God grusvei.
Bestul—amtsgrænsen mot Buskerud	-	-	5.0		
Skiens grænse—nordre Falkum	-	0.9	-	Ældre	Daarlig grusvei.
Skiens grænse ved Haven— Falkum bro—Vadrette— Solum grænse ved Kampe- kastet	2.8	-	-	1899 og 1905	Chaussé med maksimums- stigning $\frac{1}{12}$. Oprindelig bygget som bygdevei, men ved kgl. resolution av 18 april 1912 om- klassificert til hovedvei.
Hovedveien ved Falkum bro—Gulset—Solum grænse ved Nyhus	-	3.4	-	Ældre og 1905	Strækningen Falkum bro— Gulset, 1.5 km., chaussé; resten bakket, daarlig vei.
med arm fra Rønningen om Fossum til Hoppestadvei ved Fossum handelslag ...	-	4.6	-	1909	Chaussé.
Fra Hoppestad bro om Bø og Nistre til grænsen mot Holla (Valebøvei)	-	10.3	-	Omkr. 1896	God grusvei. Bygget og vedlikeholdes av kam- merherre Løvenskiold, Fossum, men fra 1910 aapnet for almindelig trafik som offentlig vei.
	16.6	104.5	5.0		
Solum.					
Vestre Porsgrunds grænse— grænsen mot Skien ved Klosterfoss bro	8.0	-	-	Ældre	Bakket, daarlig grusvei, delvis utbedret i de senere aar.
Porsgrundsvei paa Tolle- skogen—Graaten—Graaten- moen	0.8	0.2	-	Ældre og 1907	Bakket, daarlig grusvei, delvis forsynt med chaus- sédække i de senere aar.

Herred. Veienes benævnelse,	Hoved- vei.	Bygde- vei.	Ride- vei.	Naar bygget.	Kort karakteristik.
	Km.	Km.	Km.		
Solum (forts.).					
Porsgrundsvei ved Kloster- grinden—Mælum kirke— Holla grænse ved Klov- dal.....	18.9	-	-	1872 og 1897—1908	Chaussé, maksimumsstig- ning $\frac{1}{20}$.
Hovedveien ved Faret over Findal og Volds Verk til Bamble grænse	-	12.2	-	1898—1902 og ældre	Hovedveien—Vold, 11.0 km., chaussé; resten bakket, daarlig grusvei, der f. t. er under om- bygning.
Volds Verk—Rognsbro— Gisholt	-	11.0	-	1866	Bakket, daarlig grusvei.
Rognsbro—Fjeldbro med arm til kirkegaarden	-	4.8	-	1866, 1894 og 1904	Omlagt til tidsmæssig vei.
Fra vestre Porsgrunds grænse om Knardalsstrand—Volds- vei ved Svanvik	-	7.7	-	1894 og 1912—1914	1.5 km. god grusvei; resten chaussé $\frac{1}{10}$.
Fra hovedveien paa Lange- løkken ved vestre Pors- grund til Solstad med arm til Tolnes.	-	1.1	-	1911	Chaussé $\frac{1}{10}$.
Fra hovedveien i Tromme- dal ved Bjørntvet til Voldsvei ved Brodal	-	2.7	-	Ældre	Tildels bakket, men for det meste utbedret til god grusvei.
Fra Voldsvei ved Solum kirke til hovedveien ved Klovholt	-	3.3	-	—«—	Tildels bakket og med daarlig grusbane.
Hovedveien ved Skjelbred- strand—Voldsvei ved Sjø- tvet	-	5.0	-	1893	Middels, god grusvei.
med armer fra Nyhus— Solum kirke—Holtan— veiskillet (Voldsvei)	-	3.0	-	1893	God grusvei.
og fra Liskog til Klyve ..	-	1.0	-	1893	God grusvei.
Hovedveien ved Brekka—Elset med arm til Raneberg (Skot- foss)	-	3.0	-	1893	God grusvei.
	-	1.5	-	1912	Chaussé $\frac{1}{10}$.
Hovedveien ved Brekka— Voldsvei ved Moflaten....	-	2.0	-	Ældre	Bakket, daarlig grusvei.

Herred. Veienes benævnelse.	Hoved- vei.	Bygde- vei.	Ride- vei.	Naar bygget.	Kort karakteristisk.
	Km.	Km.	Km.		
S o l u m (forts.).					
Mælum—Asbom.....	-	2.5	-	1893 og ældre	Mælum—Gjærum, 1.3 km., bakket, daarlig grusvei; resten god grusvei.
med arm til Marum.....	-	1.0	-	1893	God grusvei.
Hovedveien ved Dolhus bro—Asbom.....	-	1.9	-	1893	God grusvei.
Asbom—Aabjørnsrud—Gaas- odden ved Kilevand med armer til Nes og Tveit...	-	6.6	-	1893 og 1912	God grusvei.
Hovedveien ved Bergan— Bergan brygge.....	1.6	-	-	1904	Chaussé.
Gjerpens grænse ved Kampe- kastet (Vadrette)—Løveid kanal.....	2.8	-	-	1899	Chaussé ¹ / ₁₃ . Oprindelig bygget som bygdevei, men ved kgl. resolution av 18 april 1912 om- klassificert til hovedvei.
Hovedveien paa Sanden— Gjerpens grænse ved Ny- hus (mot Gulset).....	-	1.0	-	Ældre	Yderst daarlig, neppe kjør- bar vei.
Hovedveien paa Torvet ved Sanden om Solbakken, Kastet og gjennom Dals- bygd til Vassdal med arm til kirkegaarden ved Pollen.....	-	8.2	-	1907 og ældre	Strækningen Sanden—Dal —Kveldro med arm til kirkegaarden, 4.9 km., tidsmæssig vei; resten yderst slet grusvei.
	32.1	79.7	-		
H o l l a.					
Solum grænse ved Klovdal— Ulefoss (sammenstøtet med Ulefoss-Strengveie).....	11.3	-	-	1905—1910	Chaussé, maksimumsstig- ning ¹ / ₂₀ .
Ulefoss brygge—Lunde grænse ved Skaardal.....	7.3	-	-	1882—1883	Chaussé, maksimumsstig- ning ¹ / ₁₅ .
Ulefoss (veiskillet ved broen)— Sauherad grænse ved Ule- vik.....	6.9	-	-	Ældre	Bakket, daarlig vei.

Herred. Veienes benævnelse.	Hoved- vei.	Bygde- vei.	Ride- vei.	Naar bygget.	Kort karakteristisk.
	Km.	Km.	Km.		
Holla (forts.).					
Hovedveien ved Ulefoss (Skien—Ulefossveien)— Holla kirke—Lunde grænse ved Hægland	-	7.6	-	Ældre	Daarlig grusvei.
Hovedveien ved Helgen— Olsbrygge	-	2.3	-	1911—1912	Tidsmæssig vei med chaus- sédække. Maksimums- stigning $\frac{1}{8}$.
Gjerpens grænse om Usterud og Lunde til Brenne	-	10.5	-	1896 og 1905—1910	Strækningen Gjerpens grænse—Usterud, 4.9 km., god grusvei bygget av kammerherre Løven- skiold. Usterud—Brenne, 5.6 km., chaussé.
Opsal (Valebø brygge)— Brenne—Sauherad grænse	-	-	8.0		
	25.5	20.4	8.0		
Lunde.					
Holla grænse ved Skaardal— Strengen	14.1	-	-	1882—1883	Chaussé.
med arm til Lundefaret færgested	0.4	-	-	1882—1883	Chaussé.
Hovedveien ved Lundefaret— Ugge bro i Landsmarken	-	12.8	-	Ældre og 1912	Bakket, daarlig grusvei, undtagen strækningen Hægland—Ugge bro, 2.0 km., der er god grusvei.
med arm fra Hægland til Holla grænse	-	2.3	-	Ældre	Daarlig grusvei.
Farstrøm (Lundefaret færges- ted)—Norheim—Bø grænse ved Myre	-	10.5	-	—«—	Meget bakket, daarlig grusvei.
med arm fra Kaasa til Svendseid Mølle	-	1.1	-	1909	God grusvei.
Farstrøm (Lundefaret færges- ted)—Barlaug—Bakkane —Sauherad grænse ved Storli	-	5.9	-	1914—1916 og ældre	Strækningen Barlaug bro —Bakkane, 2.6 km., om- lagt til chaussé med maksimumsstigning $\frac{1}{10}$; resten bakket, daarlig grusvei.

Herred. Veienes benævnelse.	Hoved- vei.	Bygde- vei	Ride- vei.	Naar bygget.	Kort karakteristik.
	Km	Km.	Km.		
L u n d e (forts.).					
Bakkane—Steinhaus med arm til Apalnes brygge (0.1 km.).....	-	2.1	-	1914—1916	Chaussé; maksimumsstig- ning $\frac{1}{10}$. (Ikke avlevert.)
Steinhaus bro—Gaaserud ...	-	1.1	-	1914—1916	Tidsmessig grusvei. (Ikke avlevert.)
Ajer—Nes bro	-	9.6	-	1911	God grusvei.
med arm til Tveit brygge.	-	0.2	-	1911	God grusvei.
Ugge bro—Drangedals grænse ved Huskebro- stenen.....	-	-	2.6		
	14.5	45.6	2.6		
B ø .					
Sauherad grænse ved Stork- aas—veidelet mot Seljord ved nedkjørselen til Ulve- nes brygge	18.3	-	-	1894	Chaussé.
Hovedveien ved Bø kirke om Klokkestuen—Lunde grænse ved Myre	-	4.0	-	Ældre	Daarlig grusvei.
Klokkestuen gjennom Eika- bygd—Tveiten	-	8.4	-	—«—	Daarlig grusvei.
Hovedveien ved Mannebro om Otterholtbro og Erik- sten—Seljords grænse ved Hønsbro	-	18.0	-	—«—	Daarlig grusvei.
Veiskillet nordenfor Manne- bro—Sauherad grænse ved Hvidesandbro (Hørte)....	-	0.3	-	—«—	Daarlig grusvei.
Gaara, langs Hørteelv— Heivei i Langemyrdal....	-	5.9	-	—«—	Daarlig grusvei.
Verpe—Sandabro—hoved- veien.....	-	1.5	-	Ældre og 1915	God grusvei.

Herred. Veienes benævnelse.	Hoved- vei.	Bygde- vei.	Ride- vei.	Naar bygget.	Kort karakteristisk.
	Km.	Km.	Km.		
Bø (forts.).					
Hovedveien ved Bø kirke over Otterholt bro, Ufs (Dansarberg) og Aakrok til Vatnar med sidearmer fra Otterholt bro—Li, Eika—Østerli, Ufs—Aase- bro, Aakrok—Stokland og fra Aakrok til Roem	-	26.7	-		Tildels daarlig og tildels omlagt grusvei. Stræk- ningen Bellatjen—Roem (ca. 0.7 km.) yderst daar- lig, bakket vei belig- gende i den del av Sau- herad herred der ved kgl. resolution av 9 mai 1914 er overført til Bø.
	18.3	64.8	-		
Sauherad.					
Holla grænse ved Ulevik— Aarnes—Bøvei ved Nora- dal	5.9	-	-	Ældre	Bakket, daarlig vei.
Aarnes brygge—Noradal— Søboden—Bø grænse ved Storkaas	6.8	-	-	1889—1894	Chaussé.
Søboden—Saude kirke—San- den—Farvold—Heddals grænse ved Skogen	22.5	-	-	Ældre	Meget bakket, daarlig grusvei. Færge Sanden —Farvold.
Hovedveien ved Holte— Lunde grænse ved Storli	-	2.0	-	—«—	Daarlig grusvei.
Bø grænse ved Høidesand bro—hovedveien ved Gvarv med sidearm fra Gunhei til hovedveien ved Holtan	-	9.0	-	—«—	Daarlig, for flom utsat grusvei.
Hovedveien ved Lindem— Nes kirke—Aslaksborgs brygge	-	3.0	-	—«—	Middels god grusvei til kirken; resten daarlig.
Hovedveien paa Johnsaas- reset—Akkerhaug brygge.	-	1.0	-	—«—	Daarlig grusvei.
Østre Akkerhaug brygge langs Sauereivs østside— hovedveien ved Sunde med arm til Ryntvet	-	9.8	-	—«—	Daarlig grusvei. Færge- sted ved Akkerhaug.

Herred. Veienes benævnelse.	Hoved- vei.	Bygde- vei.	Ride- vei.	Naar bygget.	Kort karakteristik.
	Km.	Km.	Km.		
Sauherad (forts.).					
Hovedveien ved Sauherad kirke om Flathus færgested—Kulhuset—Dalsvand	-	5.3	-	Ældre	Meget bakket og daarlig grusvei.
Hovedveien ved Sanden langs vestre side av Braafjord og Heddalsvand til Heddals grænse ved Hogsrud	-	10.7	-	—«—	Bakket, meget daarlig saavidt kjørbær vei, til hvis omlægning bevilgning er git.
Dalsvand gjennom Svartetjendal til grænsen mot Holla (Valebø)	-	-	ca. 4.0		
	35.2	40.8	ca. 4.0		
Heddal.					
Sauherad grænse ved Skogen—Notodden grænse ved Bentsrud	4.8	-	-	—«—	Meget bakket grusvei.
Notodden grænse ved Heibø over Mehei til amtsgrænsen mot Buskerud ...	11.5	-	-	—«—	Bakket, daarlig grusvei.
Notodden grænse ved Merdi, gjennom Heddal til Gransherad grænse ved Delebæk med arm til Hjartdals grænse ved Ørvella ..	18.9	-	-	1903—1910 og ældre	Chaussé, maksimumsstigning $\frac{1}{20}$, undtagen strækningen Limoen—herredsgrænsen, der f. t. er under omlægning.
Notodden grænse ved Lienfoss—Lilleherad kirke	-	4.8	-	1879	God grusvei.
Haakondal—Rognestaaen ved Sem	-	1.1	-		Gammel hovedvei.
Sauherad grænse ved Hogsrud langs Heddalsvand og Heddølas vestside—Hjartdals grænse ved Lien	-	20.0	-	1879—1894 og 1908—1910	God grusvei.

Herred. Veienes benævnelse.	Hoved- vei.	Bygde- vei.	Ride- vei.	Naar bygget.	Kort karakteristik.
	Km.	Km.	Km.		
Heddal (forts.).					
Hovedveien ved Sem (Rogne- staaen)—Heddøla bro— Holland	-	1.4	-	1908—1910	God grusvei.
Hovedveien ved Kasin— Melaas bro	-	0.6	-	1906	God grusvei.
Lilleherad kirke—Nordre Mørk.....	-	-	8.0		
	35.2	27.9	8.0		
Gransherad.					
Heddals grænse ved Dele- bæk—Tinnoset	11.1	-	-	Ældre	Smaabakket, daarlig grus- vei, der f. t. er under omlægning.
Hovin grænse ved Rausaa- vand om Ormemyr og Bolkesjø—Buvand med arm til Bolkesjø hotel....	23.7	-	-	1894—1902 og 1908—1909	Chaussé ¹ / ₁₈ .
Buvand—amtsgrænsen mot Buskerud ved Rendlabro	-	6.0	-	Ældre	Bakket, daarlig grusvei, der f. t. er under om- lægning til hovedvei.
Hovedveien ved Ormemyr— Folsland.....	6.4	-	-	1894—1902	Chaussé ¹ / ₁₈ .
Hovedveien ved Nymoen om Gransherad kirke og Fols- land til Vik ved Folsjø...	-	11.7	-	1877 og ældre	Kopsland—Vik god grus- vei; resten daarlig, bak- ket grusvei.
Hovedveien ved «Gryta»— Gransherad kirke	-	0.6	-	Ældre	God grusvei.
	41.2	18.3	-		
Hovin.					
Gransherad grænse ved Rausaavand—Fosso.....	5.6	-	-	1894—1902	Chaussé ¹ / ₁₈ .
Fosso—Bruflat Bro	-	7.3	-	1879 og 1915	God grusvei. Bruflat bro med tilstøtende vei (70 m.) er ombygget til hovedvei.

Herred. Veienes benævnelse.	Hoved- vei.	Bygde- vei.	Ride- vei.	Naar bygget.	Kort karakteristik.
	Km.	Km.	Km.		
H o v i n (forts.).					
Aastøen brygge—Hovin kirke —grænsen mot Tinn ved Stegerud	-	14.7	-	Ældre	Meget bakket og daarlig grusvei.
Bakka—Rue	-	4.0	-	— « —	Daarlig grusvei, til hvis omlægning bevilgning er git.
	5.6	26.0	-		
T i n n.					
Hovin grænse ved Stegerud — Rue bro	-	11.0	-	Ældre	Yderst daarlig, neppe kør- bar vei.
Rue bro, om Marum, Atraa kirke, Sigurdsrud og gjen- nem Vestfjorddal til Vaær	-	37.8	-	1859—1899	God grusvei.
Vaær—Maristien—Fosso ...	3.9	-	-	1895	Chaussé ¹ / ₁₈ .
Rue bro, gjennom Tessung- dal til Skavlebø	-	21.8	-	1859—1899	God grusvei.
Marum, gjennom Gauaset- bygd til Stensbøle	-	13.4	-	1859—1899	God grusvei.
Atraa kirke—Gjæsdal	-	6.0	-	1859—1899	God grusvei.
Ulleren bro—Bernaas—Huse- vold	-	5.0	-	1859—1899	God grusvei.
Einung—Rollag—Haakenes	-	5.7	-	1859—1899	Daarlig, smal grusvei.
Miland station—Bergshaug	-	1.8	-	1912—1913	God grusvei.
Dals kirke langs sydsiden av Maaneelv om Saaem til Gryte med arm over Maane ved Mæland bro ..	-	6.0	-	1859—1899 og 1915	Daarlig, smal grusvei und- tagen armen over Maane, ved Mæland bro, der er omlagt.
	3.9	108.5	-		
H j a r t d a l.					
Heddals grænse ved Ørvella— Seljords grænse ved Bru- bro	26.0	-	-	Ældre, 1860—1863, 1895 og 1903—1915	Heddals grænse—Svarve- rud, ca. 15 km. chaussé. Svarverud-Mælandsmoen er f. t. under ombygning til hovedvei; resten ældre, tildels bakket grusvei.

Herred. Veienes benævnelse.	Hoved- vei.	Bygde- vei.	Ride- vei.	Naar bygget.	Kort karakteristik.
Hjartdal (forts.).	Km.	Km.	Km.		
Hovedveien ved Flatlands bro om Hjartdals kirke— Holms bro.....	-	1.3	-		God grusvei.
Hovedveien ved Sauland kirke gjennom Tuddal til Bøen.....	-	22.2	-	Ældre og 1875	Saulands kirke—Sønder- lands bro, bakket, men med god grusbane; resten god grusvei.
Bøen—Reisjaa—Blæsebrekka .	-	11.4	-	1901—1907	Tidsmessig bygdevei; maksimumsstigning $\frac{1}{10}$ undtagen Blæsebrekka, der er $\frac{1}{8}$.
Blæsebrekka—Bondal.....	-	-	4.5		
Hovedveien ved Landsverk bro op Nautestrætdal— Gransherad grænse ved Bakken bro.....	-	4.0	-	Ældre	God grusvei med und- tagelse av Nautestræt- bakken.
Hovedveien ved Landsverk bro forbi Fosse til Heddals grænse ved Lien.....	-	3.0	-	1897	God grusvei.
	26.0	41.9	4.5		
Seljord.					
Hjartdals grænse ved Bru- bro gjennom Flatdal og Seljord til Kviteseid grænse ved Ramskei	23.1	-	-	1863 og ældre	Aasebrekkerne omlagt til chaussé; gjennom Flat- dal og Seljord god grus- vei; Seljord—herreds- grænsen under delvis omlægning til chaussé (veianlægget Seljord— Brunkeberg-Morgedal).
Hovedveien ved Utgaarden langs Seljordsvand til Bø grænse ved Ulvenes	16.9	-	-	1844—1851	Noget bakket, men ellers god grusvei.
Hovedveien ved Nes—Kvaal- skar.....	-	6.0	-	Ældre	Yderst slet grusvei. Stræk- ningen Nes—Fiskhøl er f. t. under ombygning.
Klokkerstuen—Prestegaar- den og arm til Kirke- porten	-	1.0	-	—«—	Daarlig grusvei.
Hovedveien ved Flatdals bro—Flatdals kirke.....	-	1.0	-	—«—	Daarlig grusvei.

Herred. Veienes benævnelse.	Hoved- vei.	Bygde- vei.	Ride- vei.	Naar bygget.	Kort karakteristik.
	Km.	Km.	Km.		
Seljord (forts.).					
Hovedveien i Einarjuvet gjennem Aamotsdal— Aamot bro—Haugansagen	-	19.5	-	1868—1898 og 1911	God grusvei.
Haugansagen—Kvambæk ...	-	-	6.0		
Aamot—Libæk.....	-	-	16.0		
Bygdeveien ved Moland— Bækhus—Kvaale	-	3.2	-	1891—1897 og 1905—1909	God grusvei.
Kvaale over Vassend og Langlem til bygdeveien ved Vehus.....	-	-	ca.13.0	Ældre	
Hovedveien ved Sandbrekka gjennem Svartdal—Lien ..	-	4.0	-	1901, 1904—1906 og ældre	Hovedveien—Barstad, 2.1 km. tidsmessig bygde- vei; resten yderst slet grusvei.
Bø grænse ved Hønsbro— Vefald	-	2.0	-	Ældre	Daarlig grusvei.
Vefald over Manheimstranden til hovedveien ved Vallar bro.....	-	-	ca.16.0	—	
	40.0	36.7	51.0		
Kviteseid.					
Seljords grænse ved Ram- skei—Brunkeberg kirke— Sundkilen—Spjosod med færgested Spjosod—Smed- odden—Eidstaaen—Steane —Nissedals grænse ved Nisservand.....	34.0	-	-	1853—1857, 1860—1862, 1871—1872 og 1874—1875 samt 1901 og ældre	Seljords grænse—Brunke- berg kirke bakket grus- vei, som f. t. er under ombygning til chaussé; Brunkeberg kirke—Spjos- od chausse; Smedodden —Nissedals grænse god grusvei.
Brunkeberg kirke gjennom Morgedal til Laardals grænse ved Ormebrekke ..	14.0	-	-	Ældre	Meget bakket, men iøvrig god grusvei. Stræknin- gen Brunkeberg kirke— Hemmestveit er f. t. under ombygning til chaussé.

Herred. Veienes benævnelse.	Hoved- vei.	Bygde- vei.	Ride- vei.	Naar bygget.	Kort karakteristisk.
	Km.	Km.	Km.		
Kviteseid (forts.).					
Hovedveien — Kirkebø brygge	1.0	-	-	1872	Chaussé.
Eidstaaen, gjennom Vraa- dal—Mo grænse ved Vraali- osen	22.1	-	-	1899—1904	Chaussé.
med armer til Eidstaaen brygge og fra Smedsli til den gamle brygge i Vraali- osen	-	0.3	-	Ca. 1900 og ældre	God grusvei.
Mo grænse ved Folsetbro— Fyresdals grænse ved Skræosen	1.0	-	-	1901—1903 og 1905	Chaussé.
Hovedveien ved Steane— Drangedals grænse paa Findrengshei	6.0	-	-	1886—1888	Chaussé.
Kirkebø brygge gjennom Dalene til Laardals grænse ved Aabø	-	19.5	-	1886—1897, 1912 og ældre	God grusvei med und- tagelse av de 4 øverste km., der er bakket, daarlig grusvei.
Bygdeveien ved Preste- gaarden over Roeid—Sand- odde bygge	-	3.6	-	1893—1902 og 1907	Tidsmessig grusvei.
med arm fra Roeid—Heg- tveit	-	3.8	-	1893—1902	Tidsmessig grusvei.
Dampedals bro (Lundevall- bro)—hovedveien ved Holtane	-	2.0	-	Nyere	Tidsmessig grusvei.
Hovedveien ved Haugland gjennom Oredalen til Kvalset	-	5.3	-	1890	God grusvei.
Hovedveien i Hegtveit- bakken veiskillet til Kol- tveit	-	1.7	-	Ældre	Daarlig grusvei.
Fjaagesund brygge—Drange- dals grænse paa Fjaage- sundshei	-	7.6	-	1907—1913	Tidsmessig grusvei, maksi- mumsstigning $\frac{1}{10}$.

Herred. Veienes benævnelse.	Hoved- vei.	Bygde- vei.	Ride- vei.	Naar bygget.	Kort karakteristik.
	Km.	Km.	Km.		
Kviteseid (forts.).					
Fra veiskillet ved Rulle- bak om Bergstaa brygge til Kaasa.....	-	3.8	-	1907—1913	Tidsmæssig grusvei.
Fra veiskillet ved Fjaage- sund til Rui.....	-	1.8	-	1914—1915	Tidsmæssig grusvei.
	78.1	49.4	-		
Laardal.					
Kviteseid grænse i Morge- dal (ved Ormebrekke), gjennem Høidalsmo og over Grønlihei til Vinje grænse ved Rogdeli.....	21.0	-	-	Ældre	Bakket, men med god grus- bane.
Mogen i Høidalsmo—Trisæt brygge ved Bandaksvand	14.0	-	-	1906—1909 og ældre	Laugevand—Trisæt, 7.3 km., chaussé med maksi- mumsstigning $\frac{1}{12}$; resten bakket, daarlig grusvei.
Hovedveien ved Oftebro— Raulands grænse ved Bergsvand.....	-	8.5	-	1872	God grusvei.
Hovedveien ved Mostel— Kviteseid grænse ved Aabø.....	-	0.6	-	Ældre	Daarlig grusvei.
Hovedveien ved Tveiten gjennem Smørklepgrend til Lofthus i Eidsborg....	-	-	9.9	—«—	Under ombygning til tids- mæssig bygdevei.
Hovedveien ved Aamot (Aalandslid) gjennom Støilsdal til Fyrstul (Smørklepgrend).....	-	-	5.1	—«—	Under ombygning til tids- mæssig bygdevei. Fær- dig, men ikke avlevert.
Lastein brygge—Mo grænse ved Dalsbro.....	1.7	-	-	1893	Chaussé.
Hovedveien ved Lastein— Eidsborg kirke (Lofthus)..	-	5.0	-	1880	God grusvei.
Lofthus—Vinje—grænse ved Bratterud bro.....	-	-	7.5		
	36.7	14.1	22.5		

Herred. Veienes benævnelse.	Hoved- vei.	Bygde- vei.	Ride- vei.	Naar bygget.	Kort karakteristik.
	Km.	Km.	Km.		
Mo.					
Bandakslø brygge—Kvites- eid grænse ved Folsetbro	8.8	-	-	1857, 1901—1903 og 1905	Chaussé.
Hovedveien ved Krosli— Vraadals grænse ved Vraaliosen.....	0.5	-	-	1904	Chaussé.
Hovedveien ved Bandakslø— Lauvik brygge	-	4.0	-	1907—1909	God grusvei.
Hovedveien ved Blikum over Berglandshei til Skafse kirke.....	-	10.6	-	Ældre	Bakket, yderst daarlig, neppe kjørbær grusvei.
Hovedveien ved Eikeland s bro—Aamdals verk—Skafse kirke—hovedveien ved Tønsberg	-	20.0	-	1895 og ældre	God grusvei, hvorav kun en kortere strækning ældre vei.
Anm. Strækningen Eike- lands bro—Aamdals verk, ca. 7.5 km., er Aamdals verks private vei, men den er aapnet for almindelig trafik.					
Laardals grænse ved Dals- bro gjennom Toke- og Rukkedal og langs Børte- vand—Vinje grænse paa Børtehei.....	28.2	-	-	1883—1892	Chaussé.
Skaalejuv langs Tokeelv til Neslands grænse ved Skredtvat.....	2.8	-	-	1891	Chaussé.
Hovedveien paa Vistadmoen gjennem Modal—hoved- veien ved Mo kirke	-	9.2	-	1872—1896	God grusvei.
med arm fra Haugebak til Froland	-	5.0	-	1884	God grusvei.
	40.3	48.8	-		

Herred. Veienes benævnelse.	Hoved- vei.	Bygde- vei.	Ride- vei.	Naar bygget.	Kort karakteristik.
	Km.	Km.	Km.		
Vinje.					
Laardals grænse ved Rogdeli —Vinje kirke, gjennom Grungedal og over Haukeli til amtsgrænsen mot Søndre Bergenhus ved Nupsaa ...	76.0	-	-	1837, 1843, 1866 og 1894	Laardals grænse—Gu- gaarden bakket, daarlig grusvei. Gugaarden— amtsgrænsen chaussé.
Mo grænse paa Børtehei— hovedveien ved Svingen ovenfor Vinje bro	3.1	-	-	1883—1890	Chaussé.
Hovedveien ved Lofthus— Kostvet ved Totak	-	9.7	-	Ældre	Bakket, meget daarlig grusvei.
Mo grænse ved Skredtvet gjennem Nesland til hoved- veien ved Aamot	13.7	-	-	1897	Chaussé.
Aamot om Hylland—Rau- lands grænse ved Sand- støl	11.9	-	-	1909—1913	Chaussé ¹ / ₁₅ .
Hovedveien ved Sandok— grænsen mot Laardal ved Bratterud bro	-	-	1.0		
	104.7	9.7	1.0		
Rauland.					
Vinje grænse ved Sandstøl— Berge	7.3	-	-		
med arm til Libro	0.3	-	-		
Grænsen mot Laardal ved Bergsvand gjennom Øy- fjeld til Libro	-	21.4	-	Ældre	Ganske god grusvei.
med arm til Øyfjeld kirke..	-	0.9	-	—«—	Ganske god grusvei.
Berge—Raulands kirke	-	4.0	-	—«—	Bakket, daarlig grusvei.
Raulands kirke langs Totak- vand til Ødegaarden	-	-	21.0		
	7.6	26.3	21.0		

Herred. Veienes benævnelse.	Hoved- vei.	Bygde- vei.	Ride- vei.	Naar bygget,	Kort karakteristik.
Fyresdal.	Km.	Km.	Km.		
Kviteseid grænse ved Skræ- osen gjennom Fyresdal til dampskibsbryggen ved kirken.	21.3	-	-	Ældre, 1872 og 1904—1907	Herredsgrensen — Skarke- myr, 6.3 km., chaussé; resten ganske god grus- vei.
Hovedveien ved Fyresdals kirke—Momrak	-	7.4	-	1886	God grusvei.
Hovedveien ved Værpe— Snarteland bro—Bækker- hus—Tveit og gjennom Fardal—Rue.....	-	16.3	-	1870—1898 og 1915	God grusvei.
Bygdeveien ved Tveitbro langs Fyresvands vest- side—Bredvik.....	-	4.4	-	1870—1893	God grusvei.
Bredvik gjennom øvre Berte- dal—Bertevand ved Tovs- lid	-	10.5	-	1893—1898	Daarlig, bakket grusvei.
Bredvik gjennom nedre Bertedal—Berge ved Bergs- vand	-	9.3	-	1893—1898	Daarlig, bakket grusvei.
Hovedveien ved skolen gjen- nem Bomdal til Metveit i Klevgrend (Klevgrends- veien)	-	10.2	-	1865—1874	God grusvei.
Klevgrendsveien—Aaslands- grend	-	2.0	-	1914	Tidsmessig grusvei.
Hovedveien—Gryte.....	-	1.1	-	1868	God grusvei.
Hovedveien ved Veum kirke— Spokelid—Midtsund	-	10.5	-	1856—1881	God grusvei.
Sundslid ved Fyresvands sydende—Killand.....	-	3.0	-	1885—1889	Daarlig grusvei. Er f. t. under ombygning til hovedvei (chaussé) (vei- anlægget Nybufeta— Sundslid).
Killand—Nissedals grænse ved Drangsvands sydende	-	-	4.0		
	21.3	74.7	4.0		

Herred. Veienes benævnelse.	Hoved- vei.	Bygde- vei.	Ride- vei.	Naar bygget.	Kort karakteristik.
Nissedal.	Km.	Km.	Km.		
Kviteseid grænse langs Nisservand og gjennom Treungen til Nedenes amtsgrænse	43.3	-	-	1846—1853	Middels grusvei.
Hovedveien ved Nissedals kirke—Muleflat	-	1.0	-	1900	God grusvei.
Hovedveien ved Tveitsund— Heimdal	-	5.0	-	Ældre	Daarlig grusvei.
Heimdal over Unestad og Fælle til amtsgrænsen mot Nedenes	-	-	24.7		
Nybufeta (Tjønnefoss station) —Storedale—Fyresdals grænse ved Drangsvand ..	-	-	13.0		Er f. t. under ombygning til hovedvei (chaussé) (veianlæg Nybufeta— Sundsl).
Hovedveien ved Haugsjaa- sund—Haugsjaa	-	2.8	-	Ældre	God grusvei (delvis om- lagt i de senere aar).
Fjone—Dale	-	7.0	-	—«—	Daarlig grusvei.
Fjone langs Nisservands vestside—Trontvet	-	8.2	-	Nyere	Daarlig grusvei.
	43.3	24.0	37.7		

Sammendrag av veilængderne.

Herred.	Hovedvei.	Bygdevei.	Ridevei.	Tilsammen.
	Km.	Km.	Km.	Km.
Drangedal	65.0	53.4	30.3	148.7
Sannidal	30.4	28.9	-	59.3
Skaatøy	7.6	33.7	-	41.3
Bamble	35.8	47.9	-	83.7
Overføres	138.8	163.9	30.3	333.0

Herred.	Hovedvei.	Bygdevei.	Ridevei.	Tilsammen.
	Km.	Km.	Km.	Km.
Overført	138.8	163.9	30.3	333.0
Eidanger	25.0	42.4	-	67.4
Siljan	-	30.3	-	30.3
Gjerpen	16.6	104.5	5.0	126.1
Solum	32.1	79.7	-	111.8
Holla	25.5	20.4	8.0	53.9
Lunde	14.5	45.6	2.6	62.7
Bø	18.3	64.8	-	83.1
Sauherad	35.2	40.8	4.0	80.0
Heddal	35.2	27.9	8.0	71.1
Gransherad	41.2	18.3	-	59.5
Hovin	5.6	26.0	-	31.6
Tinn	3.9	108.5	-	112.4
Hjartdal	26.0	41.9	4.5	72.4
Seljord	40.0	36.7	51.0	127.7
Kviteseid	78.1	49.4	-	127.5
Laardal	36.7	14.1	22.5	73.3
Mo	40.3	48.8	-	89.1
Vinje	104.7	9.7	1.0	115.4
Rauland	7.6	26.3	21.0	54.9
Fyresdal	21.3	74.7	4.0	100.0
Nissedal	43.3	24.0	37.7	105.0
Tilsammen for amtet	789.9	1 098.7	199.6	2 088.2
2 088.2 km. =				

Sammenstilles de i femaarsberetningen for 1906—1910 angivne veilængder med de nu for 1915 anførte, erholdes:

	1910.	1915.
	Km.	Km.
Hovedveier	773.7	789.9
Bygdeveier	1 038.0	1 098.7
Rideveier	223.6	199.6
Tilsammen	2 035.3	2 088.2

Differansen mellom opgaverne i 1910 og 1915 skriver sig dels fra korrektion av længderne, dels fra at de inden Notoddens bygrænser beliggende offentlige veier (8.2 km. hovedvei og 2.2 km. bygdevei) utgaar, men for den væsentligste del fra de i sidste femaarsperiode omlagte og nybyggede veier.

Opgave over de i femaaret 1911—1915 færdigbyggede og avleverte hovedveier:

Anlæ g.	Længde.	Anlægs- omkostninger.
	Km.	Kr.
1. Skien—Ulefoss: Anlægget er opført som færdigbygget i femaarsberetningen for 1906—1910. Til efterarbeider er der senere medgaat kr. 545 034.24 ÷ kr. 542 086.86	-	2 947.38
2. Aamot—Rauland: Inden Vinje..... 11.890 km. kr. 126 000.00 — Rauland..... 7.606 « « 73 000.00	19.496	199 000.00
3. Langesund—Sundby: Inden Langesund 0.635 km. kr. 4 000.00 — Bamble..... 1.993 « « 27 000.00	2.628	31 000.00
4. Bruflat bro i Hovin.....	0.070	7 700.00
5. Til istandsættelse av hovedveier efter et skybrudd natten til 9 august 1912 er der ialt anvendt	-	23 235.75
Tilsammen		263 883.13

Endvidere har der i samme tidsrum været under arbeide følgende hovedveisanlæg som ikke var fuldført ved femaarets utgang, nemlig:

1. Notodden—Tinnoset med arm til Mælandsmoen. Av dette anlæg er foruten de i femaarsperioden 1906—1910 avleverte parceller følgende parceller færdigbygget og avlevert til distriktet:

Blomhang—Tjønndal i Hjartdal 12.590 km.

2. Skien—Siljan. Av dette anlæg er følgende parceller avlevert til distriktet:

Skien—Aamot 4.693 km.

og bygdeveisarmen til Nordputtane 0.280 «

Tilsammen 4.973 km.

inden Gjerpen.

Da begge de ovennævnte anlæg ikke er færdige, kan fuldstændig opgave for disses vedkommende endnu ikke meddeles.

3. Seljord — Brunkeberg — Morgedal i Seljord og Kviteseid.

Opgave over de i femaaret 1911—1915 færdigbyggede og avleverte bygdeveier:

Anlæg.	Længde.	Anlægs- omkostninger.
	Km.	Kr.
1. Drangedal:		
a) Haldal—Brødsjøvand	5.782	30 412.95
b) Tørdal—Fjaagesund (inden Drangedal)	7.372	48 321.05
c) Aakre—Oseid	5.220	22 921.67
d) Hovedveien—Vefald—Kjendal—Henseid	5.074	29 121.59
2. Sannidal:		
Stabbestad—Barland (inden Sannidal)	2.239	17 500.00
3. Skaatøy:		
Stabbestad—Barland (inden Skaatøy)	6.101	29 126.16
4. Siljan:		
a) Strandalsbakkerne	0.820	6 500.00
b) Utvidelse av veien gjennom «Haavberget»	0.090	3 000.00
5. Gjerpen:		
a) Mørkegang—Høgaas—Fjelddalen	0.645	3 397.11
b) Forhøielse av veien ved Sneltvet bro	(0.200)	829.80
c) Slemdalsvei—Semsklamra	0.335	2 400.00
d) Endvidere har kammerherre Løvenskiold for privat regning ombygget rideveien fra Fjeldvandets søndre ende (Vassend) til Luksefjeld — ca. 8.0 km. — til kjørevei. Vedlikeholdet paahviler Løvenskiold.		
6. Solum:		
a) Langeløkken—Solstad med arm til «Rugla»	1.060	7 915.08
b) Erikstad—Høiset — Tveit og Høiset—Stavdal og Nes	3.795	14 932.75
c) Raneberg—Elsetvei	1.480	10 187.39
d) Voldsveien (ved Svanvik)—vestre Porsgrund	5.892	46 183.31
7. Holla:		
Olsbryggen—Helgen	2.270	12 728.19
8. Lunde:		
Ajer—Nes bro	9.560	36 322.02
Overføres	57.735	321 799.07

Anlæg.	Længde.	Anlægs- omkostninger.
	Km.	Kr.
9. Bø: Overført	57.735	321 799.07
Sanda bro (gjenopførelse).....	0.380	15 528.58
10. Tinn:		
a) Miland station—Bergshaug.....	1.741	5 902.62
b) Sneforbygninger i Maristien: I 1913 og 1915 anvendt tilsammen.....	-	9 351.09
11. Hjartdal:		
Sønderlandsbro med tilstøtende veioplægning.....	0.310	12 984.85
12. Seljord:		
Aamot bro—Haugansagen.....	2.553	13 860.00
13. Kviteseid:		
a) Tørdal—Fjaagesund og Bergstaa—Storvik (inden Kviteseid).....	11.520	193 678.18
b) Bergstaa—Kaasa.....	1.524	4 000.00
c) Gjennem Dalane.....	1.540	14 908.00
d) Bro over Storstrømmen.....	-	6 000.00
14. Fyresdal:		
Klevgrendsvai—Aaslandsgrend.....	1.990	9 000.00
Tilsammen	79.293	507 012.39

Desuten var følgende paabegyndte anlæg ikke fuldført ved femaarsperiodens utløp:

1. Bamble:
Findal—Herre—Solum grænse.
2. Gjerpen:
a) Storhaug—Stensrød.
b) Meen—Nærum.
3. Solum:
a) Vold—Bamble grænse.
b) Adkomstveier til Sandbryggen.
4. Lunde:
a) Barlaug bro—Steinhaus.
b) Steinhaus bro—Gaaserud.
5. Tinn:
Mæland bro med tilstøtende vei.
6. Seljord:
Nes—Fiskhøl.
7. Laardal:
Tveiten—Smørklepgrend—Eidsborg med arm gjennom Stoilsdal.
8. Fyresdal:
Bro over Snartlandssund.

¹ Hittil anvendt.

Opgave over veienes samlede vedlikeholdsutgifter
i budgetaaret 1914—1915.

Herreder.	I. Statens		
	bidrag til veivogterløn.	utgifter til vedlikehold av riksveier.	Sum I.
	Kr.	Kr.	Kr.
Amtet.....	-	-	-
Drangedal.....	756.00	-	756.00
Sannidal.....	478.20	-	478.20
Skaatey.....	260.00	-	260.00
Bamble.....	510.00	-	510.00
Eidanger.....	607.50	-	607.50
Siljan.....	-	-	-
Gjerpen.....	1 320.00	-	1 320.00
Solum.....	1 484.00	-	1 484.00
Holla.....	660.58	-	660.58
Lunde.....	525.00	-	525.00
Bø.....	660.00	-	660.00
Sauherad.....	657.33	-	657.33
Heddal.....	916.00	-	916.00
Gransherad.....	270.00	-	270.00
Hovin.....	147.00	-	147.00
Tinn.....	957.20	-	957.20
Hjartdal.....	432.00	-	432.00
Seljord.....	434.00	-	434.00
Kviteseid.....	614.50	-	614.50
Laardal.....	391.23	-	391.23
Mo.....	457.60	-	457.60
Vinje.....	288.24	-	288.24
Haukelivei.....	-	2 213.46	2 213.46
Fyresdal.....	368.46	-	368.46
Nissedal.....	164.00	-	164.00
Rauland.....	-	-	-
Tilsammen	13 358.84	2 213.46	15 572.30

Opgave over veienes samlede vedlikeholds-

Herreder.	II. Amtets			III. Her-		
	utgifter til vedlikehold av hoved- veisbroer og til andre reparations- arbeider.	bidrag til veivogter- løn.	Sum II.	kontante utgifter		
				a) til sommer- og vinter- vedlikehold m. v.	b) til veivogter- løn.	Sum a og b.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Amtet	¹ 253.17	-	253.17	-	-	-
Drangedal	580.13	1 134.00	1 714.13	6 918.22	1 890.00	8 808.22
Sannidal	918.48	717.30	1 635.78	4 610.23	1 195.50	5 805.73
Skaatøy	1 837.38	390.00	2 227.38	1 601.00	650.00	2 251.00
Bamble	366.74	765.00	1 131.74	5 512.41	1 275.00	6 787.41
Eidanger	234.90	911.25	1 146.15	2 100.00	1 518.75	3 618.75
Siljan	-	-	-	613.25	-	613.25
Gjerpen	1 056.55	1 980.00	3 036.55	10 064.78	3 300.00	13 364.78
Solum	756.30	2 226.00	2 982.30	4 680.00	3 710.00	8 390.00
Holla	1 300.51	990.87	2 291.38	1 861.10	1 651.45	3 512.55
Lunde	348.10	787.50	1 135.60	2 385.79	1 312.50	3 698.29
Bø	244.13	990.00	1 234.13	2 986.97	1 650.00	4 636.97
Sauherad	² 1 403.08	986.00	2 429.08	3 918.30	1 643.35	5 561.65
Heddal	775.02	1 374.00	2 149.02	3 625.00	2 290.00	5 915.00
Gransherad	³ 249.35	405.00	654.35	3 100.00	675.00	3 775.00
Hovin	13.50	220.50	234.00	1 300.00	367.50	1 667.50
Tinn	190.00	1 435.80	1 625.80	6 111.27	2 393.00	8 504.27
Hjartdal	429.89	648.00	1 077.89	599.28	1 080.00	1 679.28
Seljord	928.89	651.00	1 579.89	2 303.30	1 085.00	3 388.30
Kviteseid	⁴ 1 644.75	921.75	2 566.50	4 795.00	1 536.25	6 331.25
Laardal	213.58	586.85	800.43	2 113.24	978.09	3 091.33
Mo.	⁵ 1 217.75	686.40	1 904.15	ca. 2 600.00	1 144.00	3 744.00
Vinje	227.73	432.37	660.10	99.39	720.61	820.00
Haukelivei	-	-	-	-	-	-
Fyresdal	499.05	552.69	1 051.74	637.70	921.15	1 558.85
Nissedal	⁶ 2 114.15	246.00	2 360.15	-	410.00	410.00
Rauland	-	-	-	250.00	-	250.00
Tilsammen	17 843.13	20 038.28	37 881.41	74 786.23	33 897.15	108 183.38

Det fremgaar herav at veienes vedlikehold i gjennemsnit har kostet kr. 96.10

* Kan ikke med nøiagtighet opgives.

utgifter i budgetaaret 1914—1915 (forts.).

redenes		Tilsammen I, II og III.	Anmerkninger.
Natural- veiarbeidets verdi.*	Sum III.		
Kr.	Kr.	Kr.	
-	-	253.17	¹ Præmie til Riksforsikringsanstalten.
-	8 808.22	11 278.35	
-	5 805.73	7 919.71	
-	2 251.00	4 738.38	
-	6 787.41	8 429.15	
-	3 618.75	5 372.40	
2 300.00	2 913.25	2 913.25	
-	13 364.78	17 721.33	
1 500.00	9 890.00	14 356.30	
-	3 512.55	6 464.51	
865.00	4 563.29	6 223.89	
680.27	5 317.24	7 211.37	
1 538.00	7 099.65	10 186.06	² Heri indbefattet kr. 649.88 til færgestedet Sanden—Farvolden.
-	5 915.00	8 980.02	
533.00	4 308.00	5 232.35	³ Herav kr. 30.00 for renhold av Kirkevoldbroen.
267.00	1 934.50	2 315.50	
-	8 504.27	11 087.27	
1 800.00	3 479.28	4 989.17	
-	3 388.30	5 392.19	
-	6 331.25	9 512.25	⁴ Herav kr. 120.00 for tilsyn med og utlægning av Flytebroen ved Spjosod og kr. 512.92 for manøvrering av Sundkilbroen.
-	3 091.33	4 282.99	
-	3 744.00	6 105.75	⁵ Herav kr. 30.00 for renhold av Dalsbroen og kr. 135.83 vedkommende Bandaksli færgested.
2 000.00	2 820.00	3 768.34	
-	-	2 213.46	
1 150.00	2 708.85	4 139.05	
3 200.00	3 610.00	6 134.15	⁶ Herav vedkommer kr. 679.75 Tveitsund færgested og kr. 735.25 Haugsjaasund færgested.
3 600.00	3 850.00	3 850.00	
19 433.27	127 616.65	181 070.36	

pr. km. pr. aar (heri ikke medregnet rideveiene).

B. Kanalvæsenet.

Nordsjø—Skienkanalen. Kanalen hadde ved utgangen av regnskapsaaret 1910—1911 (30 juni 1911) en opspart beholdning av kr. 159 399.55. Denne er ved utgangen av regnskapsaaret 1915—1916 (30 juni 1916) steget til kr. 330 806.98. Kanalavgiften, som i foregaaende femaarsperiode gjennomsnitlig utgjorde kr. 89 515.73, gik i 1911—1912 op til kr. 126 300.75, i 1912—1913 til kr. 147 389.02, i 1913—1914 til kr. 169 149.61, i 1914—1915 til kr. 168 217.70 og i 1915—1916 til kr. 170 198.42, eller gjennomsnitlig kr. 156 251.10. Stigningen i kanalavgiften skyldes væsentlig de store nye anlæg ved Rjukan. Kanalavgiftssatsene er ikke forandret i nævneværdig grad.

I femaaret er foretat forskjellige forbedringer og kompletteringar ved anlægget, hvorav for Løveid slusers vedkommende kan nævnes anskaffelse av elektrisk portspil til manøvrering av sluseportene samt utvidelse av vikepladsen i overkanalen, saaledes at denne nu ogsaa kan opta større fartøier. Disse arbeider kostet til sammen ca. kr. 55 000.

I anledning av at Skiens Brukseierforening ved ekspropriation hadde erhvervet opdæmningsret i Hjellevand fra koten 14 til 16 fot er kanalens reguleringsdammer i Klosterfoss og Damfoss i Skien ombygget med en utgift av ca. kr. 96 000. Den nye Klosterfossdam er likesom den tidligere en saakaldt fermettedam, mens der i Damfoss med bidrag av Brukseierforeningen er opført en automatisk dam efter schweizerfirmaet Stauwerke A.-G.s patent.

Av andre arbeider utført i femaaret kan nævnes: fortsat brolægning av ca. 1 200 m². paa Hjellevand, avskjæring av Smieøy i forbindelse med nyt bryggeanlæg paa øens vestsider, opsetning av 6 blinkfyrr ved Nordsjø, Heddalsvand og Bandak samt opførelse av ny brygge med pakbod og varehal nedenfor Løveid sluser. Utgiftene ved disse arbeider gik op til ca. kr. 70 000.

Endvidere har kanalen overtat vedlikeholdet og delvis bekostet brygger ved Simones og Kaasa. Bryggerne ved Aarnes, Sannes og Kirkebø er tilbygget, og flere andre træbrygger er ombygget til murbrygger. Paa Stenstad og Kirkebø brygger er opført varehaller, og paa Bergstaa brygge er opført pakbod. Under kanalen sorterer nu følgende 43 brygger ved Heddalsvand, Nordsjø og Bandaksvandene: Notodden, Gyving, Simones, Hjukse, Hem, Hallen, Nantesund, Sanden, Farvolden, Kulhuset, Kaasa, Akkerhaug østre, Akkerhaug vestre, Aslaksborg, Gvarv, Aarnes, Holte, Sannes, Galten, Brennestrand, Rømnæs, Ulefoss, Fæbakke, Grønsten, Solberg, Stenstad, Hjelset, Langeland, Bergan, Dalen, Triset, Bandakslid, Sandod, Smedodden, Spjosod, Kirkebø, Fjægesund, Bergstaa, Strengen, Landstad, Bua, Apalnes og Aaheim.

Kanalen har i femaaret anvendt gjennomsnitlig ca. kr. 4 800 aarlig til isbrytning paa Heddalsvand og Nordsjø, og regelmæssig dampskibsfart har foregaaet hele vinteren mellem Skien og Notodden.

Paa grund av den av Stortinget i 1913 fattede beslutning om bygning av jernbanen Noragutu—Skien (Porsgrund) bortfaldt spørsmålet om ny kanal mellem Skien

og Notodden for sjøgaaende skibe, da transportene fra de store anlæg ved Rjukan vil foregaa paa jernbanen.

Der hitsættes følgende opgave over en del av de varemængder som i fem-aaret har passert sluserne ved Løveid:

Varernes slags.	1911—1912.	1912—1913.	1913—1914.	1914—1915.	1915—1916.
O p:					
Rund træløst tylt	5 110	10 626	23 484	9 378	31 948
Skaaret «	58 206	90 982	105 423	51 017	56 069
Kornvarer ton	10 472	10 122	11 340	11 018	9 253
Kaffe «	300	241	283	271	277
Fetevarer «	693	653	1 156	992	1 110
Melk hl.	488	392	770	711	1 136
Brøndevin og vin «	895	1 123	1 308	952	1 175
Øl «	5 975	7 159	11 417	7 769	7 766
Petroleum, maskinolje o. l. «	9 506	10 202	9 814	11 018	15 148
Svovelsyre «	-	439	1 230	1 251	3 973
Kul og koks ton	16 725	19 226	21 480	27 194	24 829
Jern og maskineri «	12 289	8 648	15 915	23 467	12 905
Raajern «	1 481	1 606	1 148	2 002	1 490
Kunstig gjødning «	1 397	1 461	1 540	1 253	1 191
Kalk, cement o. s. v. «	15 822	19 207	28 007	29 021	27 504
Kalksten «	32 845	46 427	45 300	44 156	29 098
Jernmalm «	6 534	12 191	11 016	8 068	13 800
Ammoniakvand «	3 714	8 959	9 919	9 902	6 166
Cyanamid «	-	-	-	5 119	30 100
Mursten, taksten og drænsrør 1000 stkr.	4 516	3 024	2 357	2 600	1 647
Hugget sten m ³	3 914	200	5 909	2 845	1 113
N e d:					
Rund træløst tylt	60 199	53 130	42 098	49 782	52 810
Skaaret træløst «	24 905	31 880	29 579	33 773	40 119
Ved m ³	14 169	13 800	11 782	13 487	14 547
Raa træmasse ton	28 385	30 560	30 315	23 850	22 142
Tør — «	720	281	310	501	690
Støpegods «	1 819	1 884	1 633	1 703	2 384
Jernmalm «	21 371	19 955	17 825	18 423	13 177
Kobbermalm «	23	10	1	22	526

Varernes slags.	1911—1912.	1912—1913.	1913—1914.	1914—1915.	1915—1916.
Kalciumkarbid ton	5 104	5 330	5 683	5 610	2 989
Kalksalpeter «	30 742	77 695	76 125	67 126	44 931
Natriumnitrit og ammoniumnitrat «	9 371	19 736	26 922	29 933	59 283
Salpetersyre hl.	-	1 495	2 349	10 472	16 955
Melk «	7 349	4 206	4 821	4 676	4 928
Fetevarer..... ton	272	235	248	324	264

I foregaaende femaarsperiode utgjorde de tilsvarende tal i gjennemsnit for opgaaende trafik: rund træløst 10 940 tylter, skaaret træløst 35 800 tylter, kornvarer 10 436 ton, kaffe 326 ton, fetevarer 650 ton, melk 681 hl., brændevin og vin 259 hl.¹, øl 3 729 hl., petroleum, maskinolje o. l. 6 401 hl., kul og koks 9 922 ton, jern og maskineri 9 476 ton, raajern og gammelt jern 1 792 ton, kunstig gjødning 1 362 ton, kalk, cement o. s. v. 11 824 ton, kalksten 10 399 ton, jernmalm 348 ton, ammoniakvand 680 ton, mursten, taksten og drænsrør 4 391 400 stkr. Svovelsyre og cyanamid er nye opgaaende artikler.

For nedgaaende trafik var gjennemsnitstallene i samme tidsrum: rund træløst 75 880 tylter, skaaret træløst 26 460 tylter, ved 15 980 m³, raa træmasse 26 562 ton, tør træmasse 1 439 ton, støpegods 1 635 ton, jernmalm 28 904 ton, kobbermalm 262 ton, kalciumkarbid 2 930 ton, kalksalpeter 8 559 ton, natriumnitrit og ammoniumnitrat 2 683 ton, fetevarer 210 ton, melk 6 121 hl. Salpetersyre er en ny nedgaaende industriartikel.

Vedkommende Løveid sluser opføres endvidere følgende tabel:

	1911—1912.	1912—1913.	1913—1914.	1914—1915.	1915—1916.
Antal slusninger op	4 992	5 191	5 890	5 467	5 534
— — ned	6 835	6 684	6 911	6 929	6 529
— dampskibe som har passert op eller ned.....	6 877	6 566	7 293	6 631	6 179
— passagerer op eller ned	104 747	99 354	135 762	104 977	102 222

¹ Hertil kommer antagelig ikke ubetydelige mængder der er sendt i pakker og angit som «diverse varer».

Bandak—Nordsjøkanalen. Kanalen hadde ved utgangen av regnskapsaaret 1910—1911 (30 juni 1911) en beholdning av kr. 443 352.33. Denne er ved utgangen av regnskapsaaret 1915—1916 (30 juni 1916) gaatt ned til kr. 436 008.19. Kanalavgiften, som i foregaaende femaarsperiode gjennemsnitlig utgjorde kr. 48 458.32, var i 1911—1912 kr. 46 339.26, i 1912—1913 kr. 48 966.44, i 1913—1914 kr. 46 544.97, i 1914—1915 kr. 45 767.66 og i 1915—1916 kr. 39 933.89, eller gjennemsnitlig kr. 45 510.44. Nedgangen i avgifter er delvis en følge av en i 1910 foretat takstnedssettelse, men skyldes ogsaa aapningen av Arendal—Tveitsundbanen og den indskrænkning i hurtigruten Skien—Dalen som har fundet sted de sidste 2 sommere paa grund av verdenskrigen. For sidste aars vedkommende bevirket tillike usedvanlig vanskelige isforhold og høi, langvarig vaarfloam adskillig indskrænkning i trafikken.

I femaaret er foruten endel mindre kompletteringer ved anlægget utført en betonforsterkning av Hogga dam. Dette arbeide kostet kr. 40 000.

Som bidrag til veianlægget Fjaagesund—Tørdal er utbetalt kr. 1 200 og til veianlægget Barlaug—Steinhaug kr. 4 000.

I 1912 anskaffet kanalen en egen isbryter og lastebaat, «Vrangfoss». Baaten kostet ca. kr. 75 000 og anvendes til isbrytning paa Bandaksvandene (som regel fra januar—april). Utenfor isbrytningstiden har den dels gaatt i fragtfart for kanalens regning og dels været bortleiet.

Der er i femaaret anvendt gjennemsnitlig ca. kr. 12 500 aarlig til isbrytning paa Bandaksvandene og Bandakkanalen. I 1911—1912 og 1915—1916 hadde man paa grund av isvanskeligheter trafikstans i ca. 3 uker, forøvrig har farvandet mellem Skien og Dalen været aapent for dampskibsfart hele vinteren.

Som nævnt i forrige femaarsberetning blev kanalens vandfald, Vrangfoss og Eidsfoss, i 1907 solgt til kammerherre Cappelen. I 1915 eksproprierede imidlertid Holla kommune Eidsfoss vandfald og har vinteren 1915—1916 foreløbig utbygget dette for 500 hestekræfter.

Der hitsættes følgende opgave over endel av de varemængder som i femaaret har passert sluserne ved Ulefoss:

Varernes slags.	1911—1912.	1912—1913.	1913—1914.	1914—1915.	1915—1916.
Op:					
Skaaret trælast tylt	6 428	9 482	6 991	6 768	5 301
Kornvarer ton	3 375	3 407	3 425	3 221	2 544
Kaffe «	87	83	88	80	90
Fetevarer «	110	116	121	93	148
Kul og koks «	545	1 621	388	303	420
Jern og maskineri «	667	708	526	402	366

Varernes slags.	1911—1912.	1912—1913.	1913—1914.	1914—1915.	1915—1916.
Kunstig gjødning ton	428	368	418	408	249
Kalk, cement o. s. v. «	425	327	761	303	494
Mursten, taksten, drænsrør 1000 stkr.	485	227	180	308	161
Petroleum, maskinolje, o. l. hl.	2 042	3 465	2 578	1 897	1 974
Brændevin og vin «	281	297	292	233	275
Øl «	883	784	790	510	462
Ned:					
Rund trælast tylter	46 020	43 378	38 188	49 870	40 980
(Heri medregnet den til Ulefoss sagbruk nedfløtede last som leveres ovenfor Ulefoss sluser.)					
Ved m ³	7 355	5 727	2 798	3 658	4 825
Kobbermalm ton	13	-	1	17	496
Fetevarer «	163	122	160	252	175

I foregaaende femaarsperiode utgjorde de tilsvarende tal i gjennemsnit for opgaaende trafik: skaaret trælast 2 936 tylter, kornvarer 3 288 ton, kaffe 88 ton, fetevarer 116 ton, kul 450 ton, jern og maskineri 314 ton, kunstig gjødning 324 ton, kalk, cement o. s. v. 134 ton, mursten, taksten og drænsrør 150 000 stkr., petroleum, maskinolje o. l. 1 475 hl., brændevin 94 hl.¹, øl 748 hl.

For nedgaaende trafik var gjennemsnitstallene i samme tidsrum: rund trælast 48 540 tylter, ved 5 260 m³, kobbermalm 249 ton, fetevarer 106 ton.

Vedkommende Ulefoss sluser opføres endvidere følgende tabel:

	1911—1912.	1912—1913.	1913—1914.	1914—1915.	1915—1916.
Antal slusninger op	582	602	626	593	563
— — ned	1 848	1 911	1 699	1 972	1 798
— dampskibe op eller ned.....	987	1 042	1 075	901	873
— passagerer - - - - -	18 268	18 343	21 216	17 626	14 842

Antallet av de dampskibe som gaar i stadig fart paa Telemarksvandene er i femaaret forøket med gods-dampskibene «Sterkenils», «Syre 1», «Saaheim», «Siljord 2», «Union 4» og «Union 5». Slæpebaatene «Kul» og «Koks» ophørte derimot med farten.

¹ Hertil kommer antagelig ikke ubetydelige mængder der er sendt i pakker og angit som «diverse varer».

C. Turistvæsen.

I Skien—Telemarkens Turistforenings femaarsberetning uttales om foreningens virksomhet 1911—1915:

Foreningen hadde i 1911 437 medlemmer, i 1915 590 medlemmer.

I perioden er foreningens budget steget fra ca. kr. 6 200 til ca. kr. 8 900. Bidrag har i denne tid været ydet av Norske Turistforening, Skien—Telemarkens dampskibsselskap, Norsk Transportaktieselskap, Skiens Sparebank og Skiens Brøndevinshandel.

Foreningen har drevet følgende hytter: Kikuthytten ved Skien, Mogen ved Møsvand, Gaustahytten. Desuten fik i 1912 foreningen overlatt av Møsvandskomitéen motorbaat «H. C.» paa Møsvand, som blev ombygget for foreningens regning og hvert aar er holdt i drift med tilfredsstillende resultat. Baaten har været til stor nytte paa det store fjeldvand, med stadig stigende passagertal.

Turisstationen Mogen er blit utvidet.

Foreningen har hvert aar utgit aarsskrift i 900 eksemplarer.

Forøvrig har foreningens kontor altid staat i godt og frugtbart samarbeide med Norske Turistforening og med Landsforening for Reiselivet og ydet sit bidrag til fremme av Reiselivet i Telemarken, deltat i rutekonferanser m. v.

Bestyrelsen har bestaaet av 5 medlemmer fra Skien og 3 fra Telemarken. Formand var i perioden konsul H. H. Holta, sekretær overlærer J. Borchsenius.

D. Telegraf- og telefonvæsen.

Rikstelegraf og rikstelefon.

	Takserte telegrammer.				Takserte telefonsamtaler.			
	Avsendte.		Ankomne.		Utgaaende.		Indgaaende.	
	Til inden-landske stationer.	Til utlandet.	Fra inden-landske stationer.	Fra utlandet.	Til indlandet.	Fra utlandet.	Fra indlandet.	Fra utlandet.
1910—1911:								
Byene	39 222	22 294	38 160	27 887	227 797	142	211 643	208
Landdistriktene .	636	64	423	32	25 781	-	19 807	-
1911—1912:								
Byene	48 328	24 259	44 056	30 476	247 223	176	233 131	261
Landdistriktene .	548	54	368	16	27 293	-	21 168	-
1912—1913:								
Byene	49 495	21 790	47 447	28 695	252 453	320	242 179	417
Landdistriktene .	704	35	412	25	35 884	-	26 670	-

	Takserte telegrammer.				Takserte telefonsamtaler.			
	Avsendte.		Ankomne.		Utgaaende.		Indgaaende.	
	Til inden-landske stationer.	Til utlandet	Fra inden-landske stationer.	Fra utlandet.	Til indlandet.	Fra utlandet.	Fra indlandet.	Fra utlandet.
1913—1914:								
Byene	54 216	20 454	50 014	26 711	262 104	134	247 367	232
Landdistriktene .	650	44	648	60	33 813	-	25 345	1
1914—1915:								
Byene	66 075	23 994	61 417	29 377	279 913	164	271 670	229
Landdistriktene .	767	48	521	35	32 958	-	22 581	-
Tilsammen	260 641	113 036	243 466	143 314	1 425 219	936	1 321 561	1 348
Samlet antal	760 457				2 749 064			

Utdrag av statistik over telegram- og telefonkorrespondanse i terminene 1910/1911—1914/1915.

Aar.	Samlet antal ut- og indgaaende takserte telegrammer.	Samlet antal ut- og indgaaende takserte telefonsamtaler.
1910—1911	128 718	485 378
1911—1912	148 105	529 252
1912—1913	148 603	557 923
1913—1914	152 797	568 996
1914—1915	182 284	607 515
Tilsammen	760 457	2 749 064

Der er i femaaret bygget 652.5 km. telegrafledning (enkelttraadet) og 517.6 km. telefonledning (dobbeltraadet).

Skiens Telefonforening.

Aar.	Antal optagne nummer. .	Antal apparater.	Antal samtaler pr. dag. ¹
1911	668	850	Ca. 8000
1912	697	888	« 8 000
1913	742	971	« 8 200
1914	785	1 029	« 8 400
1915	860	1 141	« 9 300

¹ Samtalerne er optællt med automatiske tælleapparater.

Telemarkens Telefonselskap for aarene 1911—1915.

	Stolperække i km.	Stolperække for abonnents- linjer i km.	Linjernes længde i km.	Abonnents- linjer i km.	Antal central- stationer.	Antal abonnenter.	Antal samtaler.
Anlægget 1 januar 1911	548.5	139.0	1 781.0	816.0	34	594	509 804
Økelse i 1911	9.0	9.0	84.0	29.5	1	25	30 728
— - 1912	3.0	4.0	71.0	91.5	1	55	55 793
— - 1913	2.5	15.4	26.5	82.0	1	46	53 934
— - 1914	5.0	26.5	251.0	70.0	2	51	136 241
— - 1915	-	3.9	56.0	106.0	1	44	664 000
Anlægget 1 januar 1916	568.0	197.8	2 269.5	1 195.0	40	815	1 450 000

Bratsberg amt.

E. Postvæsenet.

1. Skiens postkontor.

Aar.	1	2	3	4	5	6	7	8	9
	Åvsendte postsaker fra Skiens postkontor.				Fra postaaernerier under Skiens postkontor.				For hele amtet antal åvsendte breve.
	Almindelig brevpost.	Værdi og rekommantert.	Avis- eksemplarer. (Skiens aviser.)	Pakker.	Almindelig brevpost.	Værdi og rekommantert.	Avis- eksemplarer. Skotfos Avis.	Pakker.	
1911	807.7	61.0	2 133 5	16.92	577.1	148.2	20.8	10.77	2 984.9
1912	800.2	58.0	2 977.7	19.29	606.5	157.5	20.8	11.45	3 103.0
1913	928.5	63.7	2 235.4	25.96	506.6	137.0	20.8	11.23	3 239.8
1914	892.9	71.2	3 464.6	15.97	488.9	142.1	20.8	12.02	3 325.4
1915	1 158.4	85.8	3 741.5	25.60	528.8	149.1	30.3	13.73	3 745.6
Tilsammen	4 587.7	339.7	14 552.7	103.74	2 707.9	733.9	113.5	59.20	16 398.7

Tallene i rubrikkene 1—8 betegner antal tusener.

Aar.	Ind- og utbetalte anvisninger.		Behandlede postopkrav.		Frimerkesalg.	Ind- og utbetalinger.	Post-aapnerier.	Land-postbud.	Kontor-personalet.	Bud-personalet.
	Antal.	Beløp.	Antal.	Beløp.						
		Kr.		Kr.	Kr.	Kr.				
1911.....	49 714	1 557 242.00	12 139	134 338.00	97 118.72	1 665 763.77	66	37	10	12
1912.....	57 260	1 725 734.00	14 459	156 200.00	96 901.44	2 110 873.98	67	37	11	13
1913.....	61 525	1 813 552.00	16 101	194 309.00	101 626.43	2 246 239.62	¹ 54	¹ 32	11	13
1914.....	64 647	2 160 076.00	16 718	191 573.00	103 595.87	2 607 101.70	56	32	11	14
1915.....	73 359	2 427 984.00	15 350	162 181.00	119 457.60	3 007 741.34	60	32	11	14
Tilsammen	306 505	9 684 588.00	74 767	838 601.00	518 700.06	11 637 720.41				

Brevik postkontor.

1911.

1. Salg av frimerker ved postkontoret.....	kr.	11 682.14
2. — — — « postaaapneriene	«	3 054.59
3. Indbetalte indenrikske postanvisninger.....	«	136 660.37
4. — utenrikske —	«	12 251.34
5. Utbetalte indenrikske —	«	136 444.64
6. — utenrikske —	«	55 804.95

1915.

1. Salg av frimerker ved postkontoret.....	kr.	12 699.34
2. — — — « postaaapneriene	«	3 304.05
3. Indbetalte indenrikske postanvisninger.....	«	191 382.18
4. — utenrikske —	«	11 168.34
5. Utbetalte indenrikske —	«	187 433.14
6. — utenrikske —	«	29 053.34

¹ Postaaapnerier og landpostbudruter i Tinn, Hovin, Gransherad, Heddal og delvis Hjartdal herreder blev overført til Notodden og Rjukans postdistrikter i 1913.

Kragere

Almindelig statistik over post-

	1	2	3	4	5
	Almindelige: breve, brevkort, tryksaker, forretnings- papirer, prøver.	Værdibreve.		Rekom- manderte for- sendelser.	Ilpost- for- sendelser.
		Antal.	Værdi.		
			Kr.		
1911:					
Kragere	216.9	11.5	2 543.6	6.4	-
9 postaapnerier	66.1	16.3	1 146.9	0.7	-
	283.0	27.8	3 690.5	7.1	-
1912:					
Kragere	231.5	12.5	1 471.5	5.7	0.2
9 postaapnerier	63.2	15.7	695.9	1.1	-
	294.7	28.2	2 167.4	6.8	0.2
1913:					
Kragere	182.2	10.9	1 594.1	5.8	-
9 postaapnerier	62.5	17.3	836.0	2.0	-
	244.7	28.2	2 430.1	7.8	-
1914:					
Kragere	251.9	10.8	1 843.7	4.2	-
9 postaapnerier	62.1	17.3	1 033.9	1.4	-
	314.0	28.1	2 877.6	5.6	-
1915:					
Kragere	220.9	11.7	1 102.5	5.3	-
11 postaapnerier	80.3	18.0	1 128.7	1.7	-
	301.2	29.7	2 231.2	7.0	-

Anm. Decimalene betegner tusener.

Postanvisninger

Aar.	Indenrikske anvisninger.			
	Indbetalte.		Utbetalte.	
	Antal.	Beløp.	Antal.	Beløp.
		Kr.		Kr.
1911	6 905	267 886	4 246	195 184
1912	7 686	313 164	5 269	273 465
1913	7 738	336 847	6 299	311 412
1914	7 961	324 876	7 645	363 572
1915	8 931	403 098	7 642	432 089

postkontor.

forsendelser til ind- og utlandet.

6	7	8	9	10	11	12
Samlet antal av rubrikkene 1, 2, 4, 5.	Abonnerte tidender som utkommer her.		Pakker.			Hvor mange av opførte forsendelser der var portofrie.
	Antal pakker.	Samlet antal avsendte nummer.	Almindelige.	Værdipakker.		
				Antal.	Kr.	
234.8	55.2	240.5	3.54	0.16	15.60	10.7
83.1	-	-	1.14	0.10	6.70	14.0
317.9	55.2	240.5	4.68	0.26	22.30	24.7
249.9	62.3	259.4	3.54	0.26	19.76	8.5
80.0	-	-	1.38	0 05	2.08	10.9
329.9	62.3	259.4	4.92	0.31	21.84	19.4
198.9	34.0	289.8	4.42	-	-	8.4
81.8	-	-	1.65	0.15	4.06	13.2
280.7	34.0	289.8	6.07	0.15	4.06	21.6
266.9	69.8	298.4	4.78	0.10	6.08	18.1
80.8	-	-	1.85	0.10	1.59	13.3
347.7	69.8	298.4	6.63	0.20	7.67	31.4
237.9	80.3	334.2	6.81	0.10	5.72	10.2
100.0	-	-	1.85	0.10	3.38	15.4
337.9	80.3	334.2	8.66	0.20	9.10	25.6

og postkreditiver.

Utenrikske anvisninger.				Kreditiver.			
Indbetalte.		Utbetalte.		Indbetalte.		Utbetalte.	
Antal.	Beløp.	Antal.	Beløp.	Antal.	Beløp.	Antal.	Beløp.
	Kr.		Kr.		Kr.		Kr.
1 467	46 009	1 773	119 908	-	-	1	100
1 645	51 477	1 596	111 320	-	-	-	-
1 749	62 904	1 629	115 622	-	-	-	-
1 508	40 667	1 358	96 038	-	-	-	-
992	48 793	1 149	71 536	-	-	-	-

10. Kommunal husholdning.

A. Amtskommunenes indtægter og udgifter 1911—1915.

	1911—1912.	1912—1913.	1913—1914.	1914—1915.	1915—1916.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Indtægter.					
Utlignet paa matr.	146 819.20	152 692.07	175 436.07	194 000.00	223 000.00
— " herredene ..	146 180.20	150 307.93	200 000.00	210 000.00	257 000.00
Tilsammen	293 000.00	303 000.00	375 436.07	404 000.00	480 000.00
Udgifter.					
Amtstinget	5 500.00	5 000.00	5 000.00	5 000.00	5 000.00
Regnskapsvæsen.....	1 000.00	1 000.00	1 000.00	1 000.00	1 000.00
Amtsutvalget	400.00	400.00	400.00	400.00	400.00
Retsvæsen	900.00	700.00	700.00	700.00	700.00
Fængselsvæsen	3 600.00	2 285.79	2 285.79	2 285.79	2 285.79
Lensmændenes løn	1 914.30	3 000.00	4 113.69	4 113.69	4 113.69
Skyssvæsenet	3 000.00	3 000.00	3 000.00	3 000.00	3 000.00
Jordmørvæsen.....	4 000.00	4 000.00	4 000.00	6 000.00	6 000.00
Sundhedsvæsen	22 722.00	23 077.00	22 095.00	25 500.00	34 500.00
Sindssykevæsen	34 000.00	32 000.00	34 000.00	36 000.00	40 000.00
Veterinærvæsen	4 000.00	3 500.00	3 500.00	3 500.00	3 500.00
Skolevæsen	27 386.04	27 524.67	28 205.30	37 248.31	42 265.72
Abnormskolevæsen.....	8 000.00	8 500.00	8 500.00	8 500.00	9 000.00
Rovdyrpræmier	3 500.00	4 500.00	4 500.00	4 500.00	4 500.00
Landbruksvæsen	31 085.00	36 363.00	35 626.94	35 603.75	32 370.00
Fiskerivæsen	290.00	290.00	590.00	590.00	390.00
Avdrag og renter av laan	31 031.92	31 071.44	33 664.94	34 992.94	39 086.69
Veivæsen	105 000.00	105 000.00	134 000.00	151 000.00	145 000.00
Jernbanevæsen	-	8 490.00	49 990.70	49 804.90	104 079.30
Tilfældige udgifter	3 670.74	3 298.10	264.40	2 260.62	2 808.81
Tilsammen	293 000.00	303 000.00	375 436.07	404 000.00	480 000.00

B. Gjennemsnittlig

formue, inntøgt og personlig inntøgt for hvert av distriktene: 1. gaardbrukere, 2. arbeidere og husmænd, 3. tjenere og hjemneværende barn i 1915.

Distrikt.	1. Gaardbrukere.			2. Arbeidere og husmænd.			3. Tjenere m. fl.		
	Samlet formue.	Samlet inntøgt.	Gjennem- snittlig personlig inntøgt.	Samlet formue.	Samlet inntøgt.	Gjennem- snittlig personlig inntøgt.	Samlet formue.	Samlet inntøgt.	Gjennem- snittlig personlig inntøgt.
	1 000 kr.	1 000 kr.	Kr.	1 000 kr.	1 000 kr.	Kr.	1 000 kr.	1 000 kr.	Kr.
Drangedal.....	5 707	448	1 150	279	257	649	213	155	400
Sannidal.....	2 269	192	581	189	232	780	88	84	426
Skaatøy.....	1 446	197	1 069	213	293	871	-	-	-
Bamble.....	4 162	400	775	388	479	875	56	101	491
Eidanger.....	3 475	380	1 005	575	276	542	44	81	921
Siljan.....	743	80	591	64	163	953	23	48	406
Gjerpen.....	5 347	539	864	800	916	811	108	200	651
Solum.....	4 116	381	755	1 108	1 764	998	127	242	484
Holla.....	2 597	188	496	1 078	734	862	94	116	416
Lunde.....	2 995	269	618	152	132	558	175	72	324
Bø.....	5 115	394	474	60	41	514	101	144	494
Sauherad.....	7 866	750	645	5	569	801	19	75	252
Heddal.....	9 896	592	558	139	431	1 044	651	272	522
Gransherad.....	4 310	231	449	62	81	567	76	63	315
Hovin.....	1 857	96	450	50	47	505	68	57	399
Tinn.....	2 850	347	831	631	4 619	1 639	110	151	424
Hjartdal.....	2 924	274	557	108	53	392	153	44	305
Seljord.....	3 232	278	510	221	129	436	59	37	274
Kviteseid.....	4 774	333	601	120	135	512	448	136	331
Nissedal.....	3 753	254	620	41	90	538	181	88	409
Fyresdal.....	4 528	319	630	67	75	566	382	184	474
Mo.....	2 547	158	399	21	72	619	133	81	347
Vinje.....	2 172	169	434	50	53	353	89	122	383
Rauland.....	811	85	479	84	70	414	-	-	-
Laardal.....	1 609	137	642	83	48	546	97	61	287

C. Kommunernes

Herred.	Ligningen for 1915—1916:		
	Antagen formue.	Antagen indtægt.	Utlignet paa formue og indtægt.
	Kr.	Kr.	Kr.
Drangedal.....	8 604 900	1 098 281	76 710
Sannidal.....	4 632 800	736 735	40 987
Skaatey.....	4 251 800	1 076 045	60 839
Bamble.....	9 167 500	1 355 975	80 199
Eidanger.....	6 646 790	1 241 025	61 751
Siljan.....	5 952 000	392 653	20 181
Gjerpen.....	20 843 000	3 477 556	190 824
Solum.....	16 295 504	4 176 439	172 914
Holla.....	15 439 025	1 709 070	85 684
Lunde.....	6 991 600	633 467	48 320
Bø.....	5 258 501	633 349	49 233
Sauherad.....	7 954 195	1 698 801	92 376
Heddal.....	16 180 300	1 828 950	100 758
Gransherad.....	7 101 500	462 490	26 755
Hovin.....	2 028 088	249 300	12 804
Tinn.....	25 193 300	8 890 540	256 205
Hjartdal.....	4 530 000	525 747	36 633
Seljord.....	5 779 450	639 163	40 090
Kviteseid.....	8 216 264	920 764	45 383
Nissedal.....	4 802 072	488 786	30 535
Fyresdal.....	6 714 465	696 850	43 383
Mo.....	3 513 038	323 144	26 139
Vinje.....	3 108 895	405 317	17 360
Rauland.....	2 322 401	212 058	8 152
Laardal.....	2 861 800	364 920	23 789

ø k o n o m i .

Matrikelskyld.			Faste eiendomme, kapitaler, legater.	Gjæld.
Faste eiendomme.	Verker og bruk.	Sum.		
Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
1 835	9	1 844	883 200	577 372
853	1 309	2 162	62 998	20 771
616	350	966	143 000	121 843
1 983	448	2 381	294 285	111 203
1 182	135	1 317	158 569	75 125
638	509	1 147	55 605	17 417
2 947	1 285	4 232	551 956	263 640
1 886	3 238	5 124	341 525	220 825
1 466	1 162	2 628	151 700	81 667
1 046	16	1 062	41 428	13 692
1 321	39	1 360	103 966	58 834
1 871	32	1 903	36 000	14 266
1 703	3 410	5 113	160 000	103 674
680	1 388	2 068	-	40 000
474	6	480	34 000	-
917	12 578	13 495	210 016	230 650
1 124	22	1 146	40 000	29 500
1 281	18	1 299	123 000	42 016
1 383	17	1 400	139 278	64 155
736	14	750	-	72 000
1 000	147	1 147	123 340	38 924
586	96	682	60 500	9 060
721	-	721	-	-
490	371	861	-	4 500
583	26	609	55 926	34 717

D. Arbeider-

Tjenerløn og

Herreder.	Tjenestegut.			Tjenestepike.			Gaards-	
	Penger.	Værdi av kost.	Sum.	Penger.	Værdi av kost.	Sum.	Mænd.	
							Egen kost.	Hus- bondens kost
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Drangedal	400	250	650	180	200	380	3.50	2.75
Sannidal	500	400	900	200	300	500	3.00	-
Skaatøy	450	250	700	180	200	380	3.75	-
Bamble	450	300	750	225	275	500	4.50	3.50
Eidanger	350	400	750	175	300	475	5.00	2.50
Gjerpen	400	250	650	250	250	500	-	-
Solum	400	300	700	240	300	540	4.00	3.00
Holla	450	350	800	220	250	470	3.50	2.50
Lunde	450	350	800	200	300	500	3.50	2.50
Bø	500	300	800	250	250	500	3.50	2.50
Sanherad	550	450	1 000	275	350	625	4.50	3.50
Heddal	500	360	860	350	300	650	5.00	3.50
Gransherad	750	350	1 100	300	250	550	5.00	4.00
Tinn	500	380	880	300	380	680	-	5.00
Hjartdal	550	350	900	325	300	625	5.00	3.50
Seljord	375	275	650	220	275	495	4.00	3.00
Kviteseid	400	300	700	200	250	450	4.50	3.50
Nissedal	500	300	800	180	200	380	3.00	2.50
Fyresdal	550	300	850	200	200	400	3.50	2.25
Mo	350	300	650	200	300	500	5.00	3.00
Vinje	375	225	600	175	175	350	3.50	2.00
Rauland	350	300	650	200	250	450	5.50	3.50
Laardal	450	520	970	225	475	700	3.50	2.50

forhold.

arbeidslønninger 1915.

arbeidere.		Tømmerkjørere		Tømmer- huggere.	Fløtere.	Lense- arbeidere.	Tøm- mer- mænd.	Byg- nings- snek- kere.	Murere.
Kvinder.		med hest.	uten hest.						
Egen kost.	Hus- bondens kost.								
Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
2.25	1.25	6.50	3.00	4.50	4.00	-	4.25	4.25	4.00
1.50	1.00	7.00	3.00	4.00	-	-	4.00	4.00	-
2.00	1.25	7.50	4.00	4.00	-	-	4.50	4.50	-
2.50	1.75	-	4.50	-	-	-	6.00	6.00	8.50
2.00	1.50	8.00	-	6.00	-	-	-	7.00	-
-	-	5.50	-	4.00	4.00	4.00	3.75	4.25	4.00
2.50	1.50	7.00	4.00	5.00	5.00	-	-	5.00	6.00
2.00	1.50	6.00	3.00	4.50	-	-	5.00	5.00	5.00
2.25	1.50	6.00	3.00	4.00	4.50	4.50	4.50	4.50	5.50
2.50	1.50	6.50	3.50	4.00	-	-	4.50	4.00	-
2.50	2.00	8.00	4.50	5.50	-	5.00	6.00	6.00	-
2.50	1.50	7.00	5.00	5.00	7.00	7.00	7.00	7.00	7.00
2.50	2.00	7.00	5.00	5.00	5.00	5.00	-	6.00	6.00
-	2.50	7.50	5.00	5.50	7.00	7.00	-	-	5.70
3.00	2.00	7.50	5.00	5.50	8.00	-	6.00	6.00	7.00
-	2.00	6.50	3.00	-	-	-	4.75	4.75	6.00
2.00	1.25	6.50	4.50	5.50	4.50	4.50	6.50	6.50	7.50
2.00	1.50	6.50	3.50	4.50	4.50	5.00	5.00	5.00	5.00
2.00	1.00	7.00	3.00	3.50	4.00	-	6.00	6.00	6.00
2.00	1.50	-	-	-	-	-	-	-	-
-	1.50	5.50	2.50	4.00	4.00	-	4.00	4.00	-
3.00	2.00	7.00	4.00	4.00	-	-	-	-	-
2.50	1.50	7.00	3.50	4.00	4.00	4.00	4.00	4.00	4.00

II. Distriktets tilstand i det hele.

Landdistriktenes sparebanker ved utgangen av 1915.

Distrikt.	Forvaltnings- kapital.	Bankens formue.	Indskytnes tilgode- havende.
	Kr.	Kr.	Kr.
Sannidal	2 698 770	158 401	1 672 760
Bamble	3 574 642	627 182	2 947 460
Gjerpen	8 592 348	800 000	7 623 735
Solum	4 207 886	352 863	3 755 023
Sauherad og Nes	1 856 757	167 907	1 688 850
Heddal	3 381 385	294 812	3 086 573
Atraa og Mæl	2 383 526	188 954	2 105 622
Seljord	1 524 582	250 512	1 109 070
Drangedal	1 041 076	134 228	839 078
Tørdal	203 752	31 836	158 651
Skaatøy	295 992	23 741	239 526
Eidanger	1 072 001	131 283	940 718
Holla	1 410 301	147 352	1 262 949
Lunde	1 002 450	174 788	827 662
Flaabygd	72 037	9 541	61 870
Bø	823 062	164 949	658 113
Gransherad	109 754	10 715	99 039
Hjartdal	833 687	80 960	752 727
Kviteseid	1 422 293	174 102	1 183 191
Nissedal	56 612	3 726	52 886
Treungen	270 435	24 807	245 628
Fyresdal	651 884	76 247	575 637
Mo	288 591	10 451	278 140
Laardal	322 684	29 799	270 059
Vinje	220 864	7 885	212 979
Rauland	146 274	8 170	137 138

Gjensidige Brandforsikringsindretninger.

Selskabet navn.	Traadt i virksomhet.	Forsikringssum 31 december 1915.			Præmie 1911—1915.	Utbetalt erstatning 1911—1915.	Samlet formue (formue, avsæt- ning, behold- ning).
		Hus alene.	Løsøre alene.	Sum.			
	Aar.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Drangedals gjensidige brandforsikrings- selskap	1880	2 473 599	345 771	2 819 370	10 888	11 996	12 999
Mælum sogns brandforsikringsforening	1865	196 600	-	196 600	2 414	1 975	7 350
Hollen gjensidige brandforsikringsforening	1868	697 855	-	697 855	2 640	674	20 586
Gransherad gjensidige brandassuranse- forening	1895	160 790	18 080	178 870	-	-	2 530
Vinje brandforsikringssselskap.....	1864	1 698 060	-	1 698 060	356	310	2 207

Gjensidige husdyrforsikringsindretninger.

Selskapets navn.	Traadt i virksomhet.	Antal		Samlet forsikringssum 31 december 1915.	Præmie 1911—1915.	Utbetalt erstatning 1911—1915.
		hester.	storfæ.			
	Aar.			Kr.	Kr.	Kr.
Bamble gjensidige kvæg- og hesteavlsforening.....	1900	95	491	103 085	5 730	3 558
Eidanger kvæg- og hesteassuranseforening	1906	99	320	100 000	7 000	5 500
Hollen forsikringsforening for husdyr.....	1911	82	213	70 370	4 406	933
Lunde husdyrforsikringslag	1912	40	500	76 000	3 300	1 949
Bø husdyrtrygdslag	1915	7	54	16 320	151	-
Seljords trygdslag for husdyr	1908	31	236	61 095	3 586	3 278
Kviteseid husdyrtrygdslag	1908	28	158	36 450	2 928	2 125
Fyresdal —«—	1911	32	86	26 985	404	-
Mo —«—	1911	18	50	16 200	1 613	550
Vinje kreaturtrygdslag	1908	60	193	62 656	2 660	2 860
Laardals husdyrselskap	1914	63	121	58 295	-	845

Gjennomsnittsværdien paa kreaturer 1915.

Herred.	Arbeidshester.	Okser.	Kuer.	Unge dyr.	Kalv.	Sau.	Gjet.	Svin.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Drangedal.....	800	250	180	100	25	25	30	150
Sannidal.....	500	300	250	125	30	20	-	175
Skaatøy.....	650	180	230	120	20	25	-	130
Bamble.....	600	250	200	160	25	30	-	150
Eidanger.....	500	250	200	140	60	24	-	80
Gjerpen.....	700	350	280	150	40	30	25	100
Solum.....	700	300	200	150	25	-	-	180
Holla.....	500	250	200	120	40	30	30	120
Lunde.....	600	400	300	200	50	30	15	200
Bø.....	500	300	220	125	50	30	-	200
Sauherad.....	500	250	250	150	80	30	-	200
Heddal.....	600	250	250	150	30	30	30	180
Gransherad.....	600	250	250	150	50	25	20	150
Hjartdal.....	650	200	200	100	50	25	20	150
Seljord.....	600	280	280	150	70	30	15	200
Kviteseid.....	600	300	250	180	80	35	20	225
Nissedal.....	500	200	250	150	25	25	20	180
Fyresdal.....	600	200	250	150	30	25	25	200
Mo.....	600	200	280	160	70	26	22	250
Vinje.....	600	250	200	150	60	28	22	-
Rauland.....	600	150	200	150	80	26	24	-
Laardal.....	600	250	300	170	50	30	24	180

Gjennemsnittspris paa produkter 1915.

Herred.	Kjøtt pr. kg.		Flesk pr. kg.		Melk liter.	Smør kg.	Ost kg.	Høi 100 kg.	Halm 100 kg.
	ferskt.	saltet.	ferskt.	saltet.					
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Drangedal.....	1.00	1.30	1.40	1.60	15	2.20	0.80	10.00	5.00
Sannidal.....	1.20	-	1.40	-	16	2.20	0.80	-	-
Skaatøy.....	1.15	-	1.50	-	17	2.30	-	12.50	6.00
Bamble.....	1.40	-	-	-	14	-	-	10.00	5.00
Eidanger.....	1.50	-	1.80	-	16	-	-	12.00	8.00
Gjerpen.....	2.50	-	2.50	-	24	3.20	1.20	16.00	7.00
Solum.....	1.80	-	2.00	-	20	2.40	-	10.00	4.00
Holla.....	1.25	-	1.40	-	17	3.20	-	13.00	7.00
Lunde.....	1.50	-	1.50	-	15	2.20	0.80	10.00	3.00
Bø.....	1.30	-	1.50	-	13	2.30	-	10.00	4.50
Sauherad.....	1.20	-	1.60	-	15	2.50	-	10.00	4.80
Heddal.....	1.50	-	1.50	-	15	2.20	-	12.50	6.25
Gransherad.....	1.30	-	1.00	-	18	2.80	0.90	15.00	8.00
Hjartdal.....	1.00	-	1.00	-	12	2.50	-	9.00	4.50
Seljord.....	1.00	1.00	1.50	1.80	15	2.40	1.40	10.00	5.00
Kviteseid.....	1.50	-	1.50	-	16	2.80	0.80	12.50	7.50
Nissedal.....	1.40	-	1.50	-	13	2.00	0.60	10.50	5.00
Fyresdal.....	1.25	-	1.50	-	12	2.50	0.70	10.00	5.00
Mo.....	1.60	-	2.00	-	15	2.60	2.00	14.00	6.00
Vinje.....	1.25	-	-	-	12	2.40	1.50	12.00	5.00
Rauland.....	1.30	-	1.80	-	15	-	-	-	-
Laardal.....	1.30	-	1.80	-	14	2.40	1.00	11.00	5.00

Utpantninger og eksekutioner
1911—1915.

Herred.	Utpantning for skatter.		Andre utpantninger.		Eksekutioner.	
	Antal.	Beløp.	Antal.	Beløp.	Antal.	Beløp.
		Kr.		Kr.		Kr.
Drangedal	2 597	110 700	68	1 428	114	38 640
Sannidal.....	328	9 564	6	2 216	17	20 615
Skaatey	1 290	86 932	-	-	48	24 429
Bamble.....	39	916	10	903	70	18 515
Eidanger	63	2 520	12	450	11	11 055
Gjerpen	1 764	23 440	14	1 590	151	107 795
Solum	4 950	76 000	-	-	260	116 000
Holla.....	625	8 368	-	-	61	9 985
Lunde.....	393	11 017	1	120	21	54 080
Bø	1 321	63 756	6	1 675	60	19 158
Sanherad	596	16 970	102	1 605	18	11 800
Heddal	1 181	79 840	9	1 514	307	94 273
Gransherad	631	27 430	-	-	98	71 913
Tinn	4 320	72 599	-	-	195	60 820
Hjartdal.....	894	35 040	5	2 080	48	14 473
Seljord	797	18 866	2	296	104	47 020
Kviteseid.....	1 304	27 910	-	-	87	98 354
Nissedal	97	3 424	11	766	12	17 556
Fyresdal.....	32	420	4	1 024	19	4 033
Mo	420	1 750	6	2 745	23	5 592
Vinje	-	-	-	-	-	-
Rauland.....	324	17 210	-	-	17	5 651
Laardal	361	17 978	2	225	54	21 810

Tinglæste og avlæste heftelser i fast eiendom og avholdte tvangsauktioner
1911—1915.

Sorenskriverier.	Tinglæsninger.		Avlæsninger.		Tvangsauktioner.			
					Fast gods.		Løsøre.	
	Antal.	Beløb.	Antal.	Beløb.	Antal.	Beløb.	Antal.	Beløb.
		Kr.		Kr.		Kr.		Kr.
Kragerø.....	993	4 405 609	628	1 948 032	25	129 453	15	16 559
Bamble								
Gjerpen	2 320	11 879 334	810	2 752 258	122	321 210	17	7 243
Nedre Telemark	1 332	82 036 555	668	2 024 029	16	109 823	17	14 262
Østfjeldene	1 101	36 716 943	474	3 718 883	15	162 904	17	2 712
Vestfjeldene.....	1 051	4 654 966	1 023	4 980 987	14	164 348	17	19 005

12. Levemaate og hygieniske forhold.

De betydelige anlæg som begyndte i den foregaaende femaarsperiode, væsentlig i Øst-Telemark, har fortsat i denne periode. Det er særlig paa Notodden og Rjukan i Tinn at disse anlægsarbeider har paagaat. Notodden blev fra 1913 bykommune, og forholdene har derefter kunnet utvikle sig i mere ordnede forhold. Særlig boligforholdene paa disse steder lot dog meget tilbake at ønske. Paa Rjukan har Hydro-selskapet imidlertid planmæssig fortsat med tidsmæssig bebyggelse, og efterhvert som anlægsarbeidet har kunnet avvikles og den store mængde av anlægsarbeidere er blit overflødige og har drat bort, saa bare de faste arbeidere og funktionærer er blit boende, har boligforholdene ogsaa kunnet bedres. Paa Rjukan, hvor de største anlæg i amtet er beliggende, kom efterhvert befolkningen ind i velordnede forhold, og stedet præsenterte sig ved utgangen av 1915 gjennemgaaende som en i sanitær henseende udmerket anlagt og bebygget by. Gater, vandverk, kloakvæsen m. v. staar paa høide med de bedre utstyrte byer.

Ædruelighets- og sedelighetsforholdene, som under anlægsarbeidet ikke paa langt nær kunde sies at være bra, er, efterhvert som forholdene i sin almindelighet bedret sig, ogsaa blit mere normale.

Jeg skal oplyse at amtets to sanitære anlæg i perioden er blit sterkt utvidet. I 1912 besluttet amtstinget at utvide sindssykeasylet ved opførelse av en ny centralbygning i forbindelse med forskjellige forandringer i den ældre, hvorved der skulde bli plads for ialt 181 syke, nemlig 107 mænd og 74 kvinder. Den nye bygning blev tat i bruk i 1914. Likesaa besluttet amtstinget i 1914 at utvide amtssykehuset ved at opføre tilbygninger til de to floier, dels for at skaffe plads til flere syke, dels for at avgrænse en særskilt isolationsavdeling for smitsomme syke. Denne tilbygning kunde tages i bruk i 1915.

B. Byene.

Med hensyn til byene henvises til vedlagte beretninger fra vedkommende magistrater.

Telemark fylke 15 mars 1920.

G. Hallager.

Beretning

om kjøpstaden Skiens økonomiske tilstand i femaaret 1911—1915.

Ogsaa denne femaarsperiode har i økonomisk henseende været gunstig for Skien, idet de store industrielle bedrifter i Telemark ikke alene har fortsat den i forrige femaarsperiode startede storindustri, men ogsaa stadig utvidet denne, og det endog i betydelig grad. Ved verdenskrigens utbrudd i august 1914 indtraadte selvsagt en stagnation, men denne var kun av kort varighet, og der blusset da op en betydelig virksomhet, især da paa skibsrederiets omraade, som i slutningen av 1914 og i hele 1915 bragte og endnu vedvarende bringer mange av byens indvaanere betydelige indtægter.

Skiens folkemængde har i disse fem aar ikke øket nævneværdig, da der inden byens grænser ikke har været plads til bebyggelse, saa denne har foregaat straks utenfor bygrænsen. Ved byutvidelsen, som traadte i kraft 1 juli d. a., vil byens folkemængde økes med ca. 4 000 mennesker.

Fremstilling av trømasse, papir og cellulose maa vel endnu sies at være byens viktigste næringsvei. Union Co. har nu indkjøpt flere av de andre bruk, Kittilsen, Laugstol og Grubbe bruk, Skiens papirfabrik, og desuten i betydelig grad utvidet sin virksomhet.

Av anden fabrikkvirksomhet som er paabegyndt inden femaarsperioden kan nævnes Bech's cykelfabrik, Skiens mek. Værksted, Lunds trøvarefabrik, et par skofabrikker, og der er desuten opprettet endel mindre fabrikker.

Fortjenesten paa skibsrederi og omsætning av skibsaktier synes mere og mere at skulle bli anvendt til opprettelse av nye fabrikker. I femaarsperioden er anmeldt 20 skibsaktieselskaper, hvorav dog allerede 13 er gaat ind.

Et aktieselskap har for et aars tid siden opprettet et nyt og tidsmæssig gasverk, hvor da kommunen er større aktionær, med ret til at indløse verket efter 10 aars drift.

For et par aar siden opprettet byen sit eget elektricitetsverk til forsyning av lys og kraft til byen, hvilket før hadde været besørget av A/S Laugstol bruk. Kraft til dette verk har man leiet av Treschow-Fritzøhus fra hans kraftstation i Siljan, som ligger ca. 15 km. fra byen. Man har imidlertid indkjøpt en foss i Laagen (i Laardal), som ligger ca. 25 km. fra byen, og som er paa ca. 5 000 h.k. Det er hensigten, naar kraftleien med Treschow utløper, da at utbygge denne foss og benytte den som kraftkilde for byen.

Saa vel handelsstanden som haandverksstanden har i denne periode hat meget gode aar, med udmerket god fortjeneste; det samme er tilfælde med byens banker.

Arbeidsforholdene har ogsaa i deene tid været jevnt gode da fabrikkvirksomheten i det store og hele har været drevet uten større stans foraarsaket ved streik eller vandmangel. Hertil kommer den store tilgang paa arbeide som har været en følge av den økede trafik, av nybygninger og jernbanebygningen. Til utgangen av 1915 har ikke den ved krigen opstaaede dyrtid været særlig generende for byens befolkning.

Som forbedring paa kommunikationens omraade skal nævnes den nu foreløbig tilendebragte utdypning av seilleden op til Skien og den betragtelige utvidelse av de kommunale brygger, arbeider som i det hele er kommet Skiens havnevæsen paa ca. kr. 1 000 000. Videre har man i denne periode gaat ivei med den nu snart færdige jernbaneforbindelse Skien—Noragutu. Ved dette anlæg vil Skien ikke alene komme i bredsporet jernbaneforbindelse med Sørlandsbanen, Tinnosbanen og Rjukanbanen og saaledes med store og vigtige dele av sit opland, men ogsaa med Drammen, Kongsberg, Kristiania og Østlandet i det hele, samt med Skiensfjorden til Brevik, idet banen mellem Skien og sidstnævnte sted bygges om til bredt spor. Denne jernbaneforbindelse vil selvsagt faa en stor betydning for byens fremtidige utvikling.

Trafikken i Skiens havn og Skiens havnedistrikt har været i rask utvikling, men har dog i det sidste aar paa grund av verdenskrigen stagnert noget. Havnen var i 1910 besøkt av 74 seilskibe og 482 dampskibe og i 1915 av 98 seilskibe og 575 dampskibe med en samlet tonnage av 264 536 ton, heri ikke medregnet ruteskibe.

Toldindtægtene, som i 1910 utgjorde kr. 919 629, beløp sig i 1915 til kr. 1 243 888.

Husenes brandtakst utgjorde i 1910 kr. 18 035 280, i 1915 kr. 20 459 620. Hertil kommer brandforsikring av Union Co., Klosterfossen m. fl. fabrikker, som ikke staar i den almindelige brandkasse.

Husenes skattetakst utgjorde i 1910 kr. 23 335 900, i 1915 kr. 25 258 900.

Den skatbare formue og indtægt utgjorde i 1910 henholdsvis kr. 13 399 600 og kr. 1 967 205 og i 1915 henholdsvis kr. 20 482 000 og kr. 3 702 487.50. Byen hadde i 1910 3 215 skatteborgere og i 1915 3 960.

Skiens budjet utgjorde i

1911	Utgift kr. 584 258, indtægt kr. 168 258
1912	— « 587 483 — « 166 483
1913—1914	— « 683 463 — « 176 963
1914—1915	— « 784 836 — « 200 836
1915—1916	— « 800 325 — « 202 825

Skatteøret utgjorde i 1911	15.3 pct.
— — - 1912	16.5 «
— — - 1913—1914	14.5 «
— — - 1914—1915	13.5 «
— — - 1915—1916	12.5 «

For budgetaaret 1915—1916 blev paa formuen utlignet kr. 2.40 pr. kr. 1 000 og kr. 3.50 pr. kr. 1 000 av takstsummen paa fast eiendom.

Kommunens gjæld, som i 1910 utgjorde kr. 1 893 750, beløp sig i 1915 til kr. 2 370 125. Gjældens økning skyldes et bidrag av kr. 620 000 til jernbaneforbindelsen mellem Skien og Sørlandsbanen. Som aarlig avdrag paa gjælden betales nu vel kr. 60 000.

Skiens folkeskole hadde i 1910 et elevantal av 1 897, i 1915 av 1 808, og Skiens offentlige høiere almenskole, som i 1910 hadde 226 elever, hadde i 1915 et elevantal av 334. Naar folkeskolens elevantal i femaarsperioden er gaat litt ned, mens søkningen til den offentlige høiere almenskole er sterkt øket, har det sin grund i følgende omstændigheter: Folkeskolen søkes nu kun av elever hvis forældre bor inden Skiens grænser. Da der inden Skien ikke i de sidste aar har været nævneværdig byggeplads og mange av de lokaler som før har været benyttet til beboelsesleiligheter nu er gaat over til forretningslokaler, verksteder m. v., har mange maattet flytte utenfor byens grænser og da la sine barn søke folkeskolen i de byen tilstøtende landkommuner. Ved byutvidelsen, der som nævnt traadte i kraft 1 juli 1916, er der kommet over 600 nye elever i Skiens folkeskole. Anderledes forholder det sig med den høiere offentlige almenskole; den søkes av hele Skiensfjorden, ja saa at si av hele Bratsberg amt, og dens elevantal maa nødvendigvis øke da der i amtet er opstaat en hel del bedrifter hvortil knyttes folk hvis indtægter gir dem anledning til at la barnene faa en videregaaende undervisning. Foruten nævnte skoler har man Larsens Middelskole, som søkes av 105 elever, og den private forberedelsesskole, som har 70 elever.

Skiens offentlige bibliotek hadde i 1910 ca. 5 000 bind og 6 117 utlaan, i 1915 et antal bind av 7 841 og 20 103 utlaan.

Skiens museum, som blev nærmere omtalt i forrige femaarsberetning, øker stadig sine samlinger og var i 1915 besøkt av 5 931 personer.

I 1915 besluttet Skiens kommune at undergi samtlige byens kinematografer kommunal drift fra 1 juli 1916.

Skiens magistrat 30 november 1916.

Ludv. Christophersen.

Beretning

om kjøpstaden Porsgrunds økonomiske tilstand m. v. i femaaret 1911—1915.

Den økonomiske utvikling i det hele i Porsgrund i dette tidsrum har været paatagelig og knytter sig for den allervæsentligste del til Aarlifossanlæggets overføring av elektrisk kraft til Skiensfjorden fra Aarlifossen i Tinnelven. Skiensfjordens kommunale kraftselskap, som har sat denne kraftoverføring i verk, blev stiftet i 1911 ved sammenslutning av de tre kommuner Solum, Gjerpen og Porsgrund.

Fra Aarlifossen overføres ca. 13 000 elektriske hestekræfter til Skiensfjorden.

Anlægsutgiftene utgjør ca. 6½ million kroner. Selskapet har yderligere indkjøpt Grønvoldsfoss i samme vassdrag for ca. 400 000 kroner. Denne foss er endnu ikke utbygget.

Kraftoverføringen har trukket ny industri til byen. De største av disse nye anlegg er en kemisk metalfabrik, Porsgrunds elektrometallurgiske aktieselskap, og en fabrik for videre bearbeidelse av metaller, A/S Norsk Metalverk.

Den sidste fabrik er dog endnu ikke igang.

Porsgrunds Cementstøperi a/s, fabrik for bygningssten av cement m. v., er startet i femaarsperioden og driver en betydelig virksomhet, som er i stadig utvikling.

Av ældre anlegg har man Porsgrunds mekaniske verksted, Porcelænsfabrikken, Brynestensfabrikken og Gjærfabrikken. Særlig de tre første har utvidet sin virksomhet i perioden.

Industri og skipsfart er byens hovednæringsveier.

I femaaret har havnen været besøkt av 1163 dampskibe paa tilsammen 406 814 ton og 672 seilskibe paa tilsammen 258 449 ton.

I 1910 var havnen besøkt av 339 dampskibe paa tilsammen 99 820 ton og av 155 seilskibe paa tilsammen 84 545 ton. I 1915 var antallet 194 dampskibe paa tilsammen 72 457 ton og 156 seilskibe paa tilsammen 39 931 ton.

I femaarsperioden er anmeldt 22 skibsaktieselskaper.

Av disse er fire ophørt i aarene 1912—1914, femten i 1916—1917.

Av aktiemæglerforretninger er i perioden oprettet 2, av andre aktieselskaper 7.

Den planlagte utdypning av seilleden i Porsgrundselven er fuldført i perioden med en utgift for havnekassen av ca. 30 000 kroner.

Til den bredsporede jernbaneforbindelse med Noragutubanen og Sørlandsbanen, som forhaabentlig blir færdig i en ikke altfor fjern fremtid, er bevilget kr. 175 000 av Porsgrunds bykasse.

Toldindtægtene var:

I 1910.....	kr. 145 700
- 1911.....	« 104 900
- 1912.....	« 105 200
- 1913.....	« 121 300
- 1914.....	« 142 400
- 1915.....	« 131 200

Husenes brandtakst utgjorde pr. 31 december 1910 kr. 7 587 360 og pr. 31 december 1915 kr. 8 800 450. Hertil kommer brandforsikring av Porsgrunds mek. verksteds bygninger, Gjærfabrikken, Brynestensfabrikken, samt to større sag- og høvlerianlæg tilhørende henholdsvis Gunnar Jakobsen og Otto Rasmussen.

Husenes skattetakst utgjorde i 1915 kr. 6 901 315. Før 1910 var ikke skattetakst avholdt.

Den skatbare formue og indtægt utgjorde i 1910 henholdsvis kr. 7 130 500 og kr. 918 760 og i 1915 henholdsvis kr. 9 738 700 og kr. 1 514 156.

I 1910 var antallet av skatteborgere 1 560, i 1915 var tallet 1 891.

Porsgrunds budget utgjorde:

I 1911.....	Utgift kr. 284 665, indtægt kr. 140 665
- 1912.....	— « 297 702 — « 146 702
- 1913—1914.....	— « 295 657 — « 136 157
- 1914—1915.....	— « 404 524 — « 212 774
- 1915—1916.....	— « 439 770 — « 248 020

Skatøret utgjorde i 1911	14.8 pct.
— — - 1912	15.8 «
— — - 1913	12.8 «
— — - 1914	12.0 «
— — - 1915	11.3 «

Skatten paa formue utgjorde i 1911	2.20 pct.
— « — — - 1912	2.30 «
— « — — - 1913	2.40 «
— « — — - 1914	2.20 «

Skat paa fast eiendom var for 1913—1914.....	2 pct.
—«— — « « 1914—1915.....	2 «
—«— — « « 1915—1916.....	3 «

Kommunens gjæld var pr. 31 december 1910.....	kr. 615 716
— —«— 30 juni 1915.....	« 880 928

Stigningen skyldes væsentlig det ovenfor nævnte jernbanebidrag paa kr. 175 000 og utgift til paabygning av folkeskolens bygning kr. 85 600. Gjælden avdrages aarlig med ca. kr. 23 000.

Byens skoler:

a) Porsgrunds folkeskole hadde i 1910 som høieste elevantal 696 barn, i 1915 tilsvarende 609 barn.

b) Porsgrunds kommunale høiere almenskoles elevantal var i 1910 150 og i 1915 204.

Man antar at det avtagende antal elever i folkeskolen staar i forbindelse med det tiltagende antal i middelskolen.

Middelskolens bestyrer uttaler følgende:

«Aarsaken til økningen er ikke at søke i ydre omstændigheter, som f. eks. nedsættelse av skolepengene eller lignende; det maa være en øket trang til erhvervelse av kundskaper som har gjort sig gjældende.»

c) Skiensfjordens mekaniske fagskole.

Elevantallet var i 1910—1911.....	151
— « - 1911—1912.....	165
— « - 1912—1913.....	160
— « - 1913—1914.....	155
— « - 1914—1915.....	152

Skolens direktør meddeler at det normale elevantal er ca. 150. Naar dette varierer litt skyldes det rent tilfældige omstændigheter.

d) Porsgrunds offentlige sjømandsskole.

Elevantallet var i skoleaaret 1910—1911.....	29
— « - — 1915—1916.....	39

Skolens bestyrer opplyser at søkningen til skolen har variert sterkt i perioden, fra 29 i 1910—1911 til 58 i 1912—1913.

Det gjennomsnittlige aarlige elevantal i femaaret har været 42.7.

Paa grund av stor utkommandering til nøytralitetsvernet tilsjø var der nedgang i elevantallet i aarene 1914—1915 og 1915—1916.

Byen har to offentlige biblioteker, nemlig: Henrik Wergelands folkeboksamling og Vestre Porsgrunds folkebibliotek. Det førstnevnte hadde i 1912 av bøker 1 250 bind og 3 322 utlaan i tiden 21 september—31 december s. a. I 1915 var antallet av bind 3 419 og utlaanene 7 206.

Vestsidens bibliotek hadde i 1910 186 bind og 1 756 utlaan, i 1915 875 bind og 2 584 utlaan.

Byen har to kinematografer, som begge drives for privat regning.

Byens folkemængde har kun øket ubetydelig i perioden.

Aarsaken er at de altfor trange bygrænser sætter en bom for utviklingen. En stor del av byens arbeiderbefolkning maa av denne grund bosette sig utenfor byen i de tilstøtende landdistrikter, likesom for bybefolkningen nybygning i den

senere tid foregaar for den væsentligste del utenfor bygrænsen. Byen mangler byggetomter. Imidlertid er der ansøkt hos statsmyndighetene om byutvidelse, og der er grund til at tro at en lov i dette øiemed vil bli vedtat paa indeværende aars storting, saaledes at utvidelsen forhaabentlig kan bli gjennomført fra 1 juli d. a.

Porsgrunds magistrat $\frac{31 \text{ mars } 1917.}{15 \text{ oktober } 1919.}$

H. Dahl.

Beretning

om kjøpstaden Breviks økonomiske tilstand i femaaret 1911—1915.

Byens viktigste næringsveier har i nævnte femaarsperiode været skibsfart, iseksport og industri. Derimot er den i byen tidligere drevne trælasterforretning ophørt.

Skibsfarten har ogsaa i femaaret arbeidet under mindre gode forhold før krigens utbrudd i august 1914, da specielle høikonjunkturer indtraf.

Der er i femaaret anmeldt 3 skibsaktieselskaper.

Hyrerne utgjorde i 1915 pr. maaned:

Stilling.	Dampskibe.	Seilskibe.
	Kr.	Kr.
1ste styrmand	260	200
2den —	155	120
1ste maskinist	260	-
2den —	200	-
Fyrbetere	75	-
Tømmermænd	-	100
Baatsmænd	140	120
Helbefarne matroser	105	90
Letmatroser	75	80
Stuerter	170	130
Jungmænd	60	45

De fleste av byens skibe har været anbragt i træløst, is og kulfragter til og fra England.

Den samlede utførsel av træløst fra Brevik tolddistrikt utgjorde:

I 1911.....	12 888 m ³
- 1912.....	12 801 «
- 1913.....	11 291 «
- 1914.....	13 555 «
- 1915.....	18 038 «

I s e k s p o r t e n for Breviks tolddistrikt utgjorde:

I 1911	69 777 reg.-ton
- 1912	53 408 —
- 1913	52 809 —
- 1914	48 361 —
- 1915	14 453 —

Byens kommunale middelskoles budjet for 1915 androg til kr. 13 800, hvorav kommunens bidrag utgjorde kr. 9 000.

Utgiftene til folkeskolen var i 1915 kr. 25 400, hvorav refundertes av Staten kr. 10 500.

Brandforsikringssummen for bygninger var i 1911 kr. 1 842 170 og i 1915 kr. 1 999 900. Antallet av brandnummere var henholdsvis 413 og 417.

Efter skatteligningen ansattes:

I 1911 formuen til kr.	867 745	og indtægten til kr.	603 930
- 1912 — - «	868 300	- — - «	641 065
- 1913 — - «	1 441 250	- — - «	741 382
- 1914 — - «	1 480 910	- — - «	767 240
- 1915 — - «	1 446 160	- — - «	760 513

Folkemængden utgjorde efter opgave pr. 31 december 1914 2 200. I 1914 oprettedes Langesundsfjordens kommunale kraftselskap av samtlige 5 kommuner i Bamble sorenskriveri med formaal at leie elektrisk energi og fordele denne direkte til forbrukerne inden kommunen. Saadan leiedes av Skiensfjordens kommunale kraftselskap. Anlægget var høsten 1915 færdigbygget og i drift fra Porsgrund til Langesund.

Færgetrafikken mellem Brevik og Stathelle blev i 1914 overtat av Brevik og 1 motorfærge sat i drift.

I 1915 besluttet Stortinget Brevikbanens ombygning til bredt spor.

B r e v i k m a g i s t r a t 27 januar 1920.

D. Kildal.

Beretning

om ladestedet Langesunds økonomiske tilstand i femaaret 1911—1915.

Ladestedets vigtigste næringskilder har i femaaret været skibsfart og fiskeri. Skibsfartens utbytte i femaaret utgjør gjennemsnitlig 10 pct. av skibenes kapital.

Til Langesunds skibsregister var ved utgangen av 1915 anmeldt med hjemsted i Langesund 6 seilskibe, drægtige 5 493 reg.-ton, og 11 dampskibe, drægtige 12 191 reg.-ton, samtlige med forretningskontor i Langesund.

Ved utgangen av 1915 var der i ladestedet 2 skibsrederkontorer.

Hyrerne utgjorde i 1915 pr. maaned:

Stilling.	Paa dampskibe.	Paa seilskibe.
	Kr.	Kr.
1ste styrmand	500	500
2den —	400	400
Tømmermænd	300	300
Baatsmænd	300	300
Helbefarne matroser	250	250
Letmatroser	200	200
Stuerter	400	400
Jungmænd	150	150
1ste maskinist	550	-
2den —	400	-
Fyrbøtere	250	-

Stedets skibsverft har i femaaret været i virksomhet. Det blev i 1913 utvidet med et mekanisk verksted og baatslip for større fiskefartøier. Driftskapitalen var 75 000 kroner. Ved forannævnte bedrift var sysselsat fra 40 til 60 mand med en gjennomsnitsdagløn av kr. 4—5.

I ladestedets viktigste næringskilde, fiskeriet, har en større del av befolkningen i mere og mindre grad været interessert.

Det almindelige fiske efter torsk, lange, kolje og hvitting paa Langesundsbugten og tilstøtende omraade har været drevet i aapne baater, de fleste med motor, med bakker og beskjæftiget ca. 120 mand med et gjennemsnitlig aarlig utbytte av kr. 1 450 pr. mand.

I sildefisket, som har været drevet væsentlig med garn, har deltat ca. 60 mand med et gennemsnitlig aarlig udbytte av ca. kr. 310.

I makrelfisket, som har været drevet med garn, nøter, dorg og snøre paa sæt, har deltat ca. 175 mand med følgende udbytte:

I 1911 opfisket og solgt for.....	kr. 40 500
- 1912 — - « «	« 59 200
- 1913 — - « «	« 50 220
- 1914 — - « «	« 60 100
- 1915 — - « «	« 75 500

Desuten har der av svenske fiskere været opfisket paa dorg og solgt til stedet for ca. kr. 12 000 gennemsnitlig pr. aar.

Av laks, sjørret og hummer har der været opfisket og solgt for:

Aar.	Laks og sjørret	Hummer.
	Kr.	Kr.
I 1911	3 050	11 800
- 1912	3 720	12 000
- 1913	3 600	13 200
- 1914	4 250	14 050
- 1915	3 450	13 500

Disse fiskerier drives i væsentlig grad av fiskere, hjemmehørende og bosatte paa Bamblekysten og øene i Brunlanes.

I femaaret har den antagne formue og indtægt været:

Aar.	Formue.	Indtægt.
	Kr.	Kr.
I 1911	1 515 340	482 350
- 1912	1 740 290	619 882
- 1913	1 850 335	657 372
- 1914	1 358 900	507 525
- 1915	1 986 369	618 193

Ladestedets folkemængde ved sidste folketælling 1910 var 1 585 indbyggere.

Angaaende Langesundsfjordens kommunale kraftselskap henvises til beretning av d. d. fra Brevik.

Langesunds magistrat 27 januar 1920.

D. Kildal.

Beretning

om ladestedet Stathelles økonomiske tilstand
i femaaret 1911—1915.

Ladestedets vigtigste næringsvei har i femaaret 1911—1915 været skibsrederi. Der er anmeldt 9 skibsaktieselskaper.

Stedets dampsag og høvleri har i femaaret ikke været i nævneværdig drift. Den paa stedet drevne barkmølle har kun beskæftiget nogen faa arbeidere.

Angaaende hyrerne henvises til den avgivne indberetning for Brevik by, som ogsaa finder tilsvarende anvendelse for Stathelle.

Stedets byskatter har i femaarsperioden været utlignet paa efternævnte antal skatydere med følgende skattebeløb:

Aar.	Antal skatydere.	Antagen formue.	Antagen indtægt.	Skatbar indtægt.	Utlignet skat.
		Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
1911.....	176	985 380	166 186	87 722	8 462.35
1912.....	193	978 145	168 836	87 627	8 902.27
1913.....	175	1 382 755	222 417	109 200	10 943.24
1914.....	166	1 089 485	217 111	107 883	10 380.48
1915.....	164	1 168 515	244 720	143 168	11 186.87

Folkemængden utgjorde ved folketællingen 1910 486 mot 499 i 1900.

Stathelle magistrat 27 januar 1920.

D. Kildal.

Beretning

om kjøpstaden Notoddens økonomiske tilstand i femaaret 1911—1915.

Notodden har været kjøpstad siden 1 januar 1913. Nærværende indberetning omfatter derfor kun den del av femaarsperioden som falder efter denne datum.

Det er de store industrielle bedrifter paa stedet, i første række «Notodden Salpeterfabriker», tilhørende «Norsk Hydro-Elektrisk Kvælstofaktieselskab», som maa sies at ha skapt byen, og som denne i sin videre utvikling vil være avhengig av, saalænge der ikke paa stedet opstaar nye virksomheter av større dimensioner — hvilket ikke har været tilfældet i treaaret 1913—1915.

Notodden Salpeterfabriker har i aarene 1913, 1914 og 1915 beskjæftiget henholdsvis ca. 490, 480 og 690 arbeidere. Hertil kommer de ved fabrikkene ansatte ingeniører og andre funktionærer knyttet til den tekniske stab samt kontor-funktionærer — tilsammen et ikke ubetydelig antal.

De øvrige større bedrifter, nemlig «Tinfos Papirfabrik» (elektrisk kraftstation, træsliperi og sagbruk), «The Albion Products' Company Ltd» (fra høsten 1915 «Notodden Calciumcarbidgefabrik A/S») og «Tinfos Jernverk A/S» (hvor regulær drift begyndte i 1912), har i treaaret beskjæftiget henholdsvis ca 200, 85 og 50—60 arbeidere.

Der har i perioden ikke været megen arbeidsledighet.

Notoddens folketal, som efter folketællingen i 1910 utgjorde 4 821, var ved utgangen av 1915 6 251.

Forholdene i byen har i perioden saa at si paa alle maater været præget av at det er en ny by som er skutt op i løpet av nogen faa aar. (De første anlægsarbeider ved salpeterfabrikkene begyndte i 1904.) De kommunale arbeider og anlæg blev i slutten av perioden forsinket og delvis utskutt paa grund av krigen og krisetiden.

Av større kommunale anlæg som er fuldført i disse aar maa nævnes byens vandverk med vand fra Grjøtbæktjern og Tinnemyrene, begge liggende nogen kilometer utenfor bygrænsen.

Byens formue og inntækt har utgjort:

Aar.	Antagen formue.	Antagen inntækt.	Skatbar inntækt.
	Kr.	Kr.	Kr.
1913	14 536 200	4 080 575	2 296 512
1914	15 773 600	4 033 600	2 132 965
1915	11 839 600	4 423 775	2 321 476

Eiendomsskatten for alle 3 aar har været 2 pro mille og skatøret 10 pct.

Kommunens gjæld utgjorde pr. 1 juli 1913 kr. 406 000, 1 juli 1914 kr. 626 000 og 1 juli 1915 kr. 746 000.

Brandforsikringssummene for bygninger var ved periodens utgang kr. 6 570 320.

Arbeidet paa Sørlandsbanen, forsaavidt angaar strækningen Kongsberg—Hjuksebø, som med sidearm Hjuksebø—Notodden vil bringe byen i normalsporet forbindelse med landets jernbanenet, har paagaat i løpet av perioden. Likeledes er Bratsbergbanen blit besluttet utført og arbeidet med samme paabegyndt i denne.

Notoddens magistrat 2 mars 1920.

Fin Krog.

Beretning

om kjøpstaden Kragerø's økonomiske tilstand i femaaret 1911—1915.

Stedets viktigste næringsveier har i femaarsperioden været de samme som tidligere: skibsrederi, trælasterretning, iseksport samt tilvirkning av karbid.

For skibsfartens vedkommende har konjunktorene, hvad fragter og is angaar, i aarene 1911, 1912, 1913 og 1914 været middels gode.

Ved krigens utbrudd i 1914 begyndte fragtene at stige og har siden gaat jevnt opad, mens saagodtsom al eksport av is ophørte ved krigens begyndelse.

Stedets tonnage, som ved utgangen av 1910 utgjorde 29 seilskibe over 50 ton med en drægtighet av 16 110 reg.-ton og 17 dampskibe med en drægtighet av 6 491 ton netto, samt 17 seilfartøier under 50 ton, utgjorde ved utgangen av 1915 11 seilskibe med en drægtighet av 8 113 ton netto og 26 dampskibe med en drægtighet av 16 406 reg.-ton, under 50 ton 16 damp- og seilfartøier. I 1915 er anmeldt til firmaregisteret 9 nye skibsaktieselskaper med kapital kr. 4 193 000.

Folkehyren holdt sig jevn indtil 1915, da der skedde en stigning med ca. 50 pct.

Utskibning av træløst, træmasse, is, feltøpat og kvarts samt karbid utgjorde:

	1911.	1912.	1913.	1914.	1915.
Træløst 1 000 m ³	36.5	38.1	41.3	29.2	49.5
Træmasse 1 000 ton	17.5	29.8	28.9	19.9	44.2
Is 1 000 reg.-ton	116.4	77.9	46.3	45.8	16.7
Feltøpat og kvarts 1 000 kg.	4.1	3.6	5.2	2.0	1.9
Karbid ton	2 861	5 361	10 818	5 443	5 821

Hvad konjunktorene for træløst angaar var i 1911 prisene væsentlig uforandret fra 1910; i 1912 en liten stigning fra forrige aar; i 1913 ca. 10 pct. stigning fra forrige aar; i 1914, første halvjaar, noget høiere priser; utover høsten en betydelig stigning i minelasten, skurlasten derimot svakere; i 1915 fortsat økning i minelastprisene, for skurlasten ogsaa nogen prisstigning, men vanskelig at faa eksportert.

Av industrielle virksomheter nævnes Kragerø støperi og mekaniske verksted, Karbidfabrikken, tilhørende norsk elektrokemisk aktieselskap, 2 mineralvandfabrikker, 1 cykkelfabrik, 1 baatbyggeri og 1 meieri.

Av byens 3 skibsverfter er kun ett verft i virksomhet til reparation av ældre skibe. I femaaret er intet nyt fartøi bygget. I 1915 er igangsatt en saftfabrik, som ogsaa fabrikerer drops, tilhørende A/S Excelsior fabrikker, stiftet med fuldt indbetalt aktiekapital kr. 50 000.00. Der er desuten paabegyndt anlæg av et mindre mekanisk verksted med dampskibsbyggeri.

Byen har som tidligere 4 banker, nemlig 3 sparebanker og 1 kreditbank. Bankomsætningen steg navnlig i 1915.

Byens folkemængde, som i 1910 utgjorde 4 970, har fremdeles hatt synkende tendens, væsentlig ved utflytning til industrielle arbeidssteder andensteds, som Notodden m. fl. Formindskelsen er dog ikke væsentlig, og forandringen i motsatt retning er paaregnetlig naar paagaende planlæggelse av Sørlandsbanens indførsel i Kragerø i nær fremtid realiseres. Jernbaneforbindelsen til byen vil øiensynlig medføre et opsving for denne.

Formue og indtægt samt skatøre var for femaarsperioden efter ligningskommissionens ansættelse følgende:

Aar.	Antagen formue.	Formues- skat pr. 1 000.	Antagen indtægt.	Skatbar indtægt.	Skatte- procent.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
1911	6 200 600	2.00	1 994 820	987 100	12.80
1912	5 900 000	2.10	2 072 710	1 060 820	14.80
1913—1914	6 874 800	2.40	2 367 375	1 403 850	12.40
1914—1915	7 037 100	2.40	2 421 005	1 453 105	12.40
1915—1916	7 400 800	2.40	2 367 240	1 424 020	12.00

Kommunens gjæld har i femaarsperioden utgjort:

Ved utgangen av 1911.....	kr. 695 900
« — « 1912.....	« 684 000
« — « 1913—1914.....	« 662 019
« — « 1914—1915.....	« 647 086
« — « 1915—1916.....	« 621 689

Takstsummen for de skatbare eiendomme samt eiendomsskatten utgjorde i femaarsperioden:

Aar.	Takstsum.	Skat pr. 1 000 kr.	Samlet skat.
	Kr.	Kr.	Kr.
1911 pr. 31 december	5 220 700	5.00	26 277.50
1912 « 31 —	5 259 800	5.00	26 299.00
1913—1914.....	5 220 200	5.00	26 101.00
1914—1915 pr. 30 juni.....	5 220 200	5.00	26 101.00
1915—1916 « 30 —	5 220 200	5.00	26 101.00

Brandforsikringssummen for bygninger utgjorde ved periodens utgang kr. 6 236 230 med en brandskat av kr. 21 284.10. Hertil kommer karbid-fabrikken, som er forsikret privat for kr. 600 000.

I femaaret er bygget 8 bygninger.

Byens gatebelysning, vandverk, kloak- og veivæsen har været i utvikling. En pukmaskine er anskaffet til oparbeidelse av gategrus.

Brandvæsenet har i perioden været gjenstand for utbedring og supplering og vil være i god stand. Brandkorpset utgjør foruten brandchef og brandassistent 16 faste mandskaper, 50 reservemandskaper og desuten et borgerkorps.

Elektricitetsverket har øket sin drift og indlæg og optat av leiekraften fra karbidfabrikken for lys og kraft 313 hestekræfter. Behovet er stigende og vil paakræve øket kraftleie eller kraftanskaffelse. Verket har vist et forholdsvis godt overskud til anvendelse i utvikling av anlægget.

I perioden er av kommunen anlagt, et kort stykke vei fra bygrænsen, et vel utrustet og utstyret sykehus «Marienlyst» til ca. 15 patienter gjennomsnittlig aarlig. Anlægget med utstyr har kostet ca. 70 000 kroner. Sykehuset vil være fuldt optat.

Byens tidligere 15 legater er i femaaret øket med 4 til 19. Legatkapitalen for det største av de nytilkomne utgjør kr. 50 000. (Statsraad Lindvigs legat for trængende sjøfolk og deres efterlatte.)

K r a g e r ø m a g i s t r a t, 16 oktober 1920.

N. J. H a u g e n.

Nedenes amt.

Beretning

om Nedenes amts økonomiske tilstand i femaaret
1911—1915.

Indledning.

Nedenes amt er i administrativ henseende inddelt i 2 fogderier, nemlig Nedenes fogderi og Sætersdalens fogderi.

Nedenes fogderi bestaar av følgende 18 lensmandsdistrikter, som falder sammen med herredene av samme navn.

1. Vegaarshei, 2. Gjerstad, 3. Søndeled, 4. Dyvaag og Flosta, 5. Holt, 6. Aamli og Gjøvdal, 7. Tovdal og Mykland, 8. Herefoss, 9. Froland, 10. Østre Moland, 11. Tromøy, 12. His, 13. Øyestad, 14. Landvik og Fjære, 15. Eide, 16. Vestre Moland, 17. Høvaag og 18. Birkenes.

Sætersdalens fogderi bestaar av følgende 6 lensmandsdistrikter:

1. Vegusdal, 2. Iveland, 3. Hornnes, 4. Evje, 5. Bygland og 6. Valle.

Naar undtages Valle lensmandsdistrikt, som omfatter Valle, Hylestad og Bykle herreder, svarer disse lensmandsdistrikter til herredene av samme navn.

Av amtets 5 byer er Risør, Arendal og Grimstad kjøpstæder, mens de andre 2, Tvedestrand og Lillesand, er ladesteder.

I de nævnte ladesteder utføres magistratsforretningene henholdsvis av sorenskriveren i Holt og av sorenskriveren i Sand sorenskriveri.

Med hensyn til den administrative inndeling i amtet er der i femaaret skedd følgende forandringer:

Ved kgl. resol. av 12 mars 1915 er Valle herred delt i 2, nemlig Valle herred og Hylestad herred. I henhold til den amtmanden i resolutionen givne bemyndigelse blev det bestemt at delingen skulde træ i kraft fra 1 juli 1916.

Nedenes amts flateindhold utgjør 9 332 km². Ved folketællingen 1 december 1910 utgjorde amtets folkemængde 76 456, hvorav 57 238 var hjemme-hørende i amtets landdistrikt og resten, 19 218, i amtets byer.

Den i forrige femaarsberetning omtalte indflytning av arbeidere i anledning av jernbaneanlæggene Arendal—Aamli og Aamli—Tveitsund har fortsatt ogsaa i denne periode forsaavidt angaar Aamli herred.

Likeledes har den i sidste halvdel av aaret 1910 paabegyndte indflytning av arbeidere til Fjære fortsatt, idet Sørlandets Skibsbyggeri nu er kommet i fuld driftsvirksomhet.

Endelig har der foregaat en større indflytning til Stokken sogn i Østre Moland i anledning av de paa Eydehavn igangsatte store fabrikanlæg, det Norske Nitridaktieselskap og A/S Arendal Smelteverk.

I de øvrige dele av amtet har ind- eller utflytning ikke fundet sted i nogen nævneværdig grad.

Utvandringen i femaaret har været betydelig mindre end i forrige periode.

Ifølge den Officielle Statistik er der fra amtet i 1911 til 1915 utvandret 2 376 personer mot 5 430 i det foregaaende femaar.

Fra Arendal, den eneste havn i amtet med direkte emigrationsforbindelse, er der ifølge politikammerets opgave ekspedert i femaaret 1 019 personer mot 1 472 i forrige femaar. Utvandringen er fortrinsvis skedd til Amerika.

A. Landdistriktet.

1. Fædrift og jordbruk.

Ved utgangen av 1915 var antallet av særskilt skyldsatte bruk ifølge fogdenes opgaver:

I Nedenes fogderi	11 580 med skyld 13 888.04 øre
- Setersdalens fogderi . . .	2 295 „ „ 3 665.87 „

Tilsammen 13 875 med skyld 17 553.91 øre

Antallet av skyldsatte bruk var ved utgangen av 1910 12 674, og der er i femaaret saaledes en forhøielse av 1 201 bruk, hvorav 920 falder paa Nedenes fogderi og 281 paa Setersdalens fogderi.

Gjennemsnittsskyldmarken pr. skyldsat bruk har i femaaret været 1.27 mark, i Nedenes fogderi 1.20 mark og i Setersdalens fogderi 1.60 mark.

Utskiftning av fællesskap i jord og skog er i femaaret fremmet isaadan ut strækning:

Aar.	Antal forret- ninger.	Antal lodder.	Kartlagt indmark.	Kartlagt utmark.	Summen av indmark og utmark.	Anmerkning.
			Ar.	Ar.	Ar.	
1911.....	8	70	16 127	105 660	121 787	Av disse 8 forretninger er 1 skjønsmæssig utført.
1912.....	7	32	2 432	67 429	69 861	Av disse 7 forretninger er 5 skjønsmæssig utført.
1913.....	6	27	—	189 914	189 914	Av disse 6 forretninger er 3 skjønsmæssig utført.
1914.....	3	19	8 441	172 644	181 085	Av disse 3 forretninger er 1 skjønsmæssig utført.
1915.....	3	33	2 904	44 884	47 788	Av disse 3 forretninger er 1 skjønsmæssig utført.
Sum	27	181	29 904	580 531	610 435	Ialt er 11 forretninger ut- ført skjønsmæssig.

I amtet har der siden 1 april 1903 kun været en utskiftningsformand, idet dog Sætersdalens fogderi i henhold til Landbruksdepartementets bestemmelse av 7 april 1904 er henlagt til den ene av utskiftningsformændene i Lister og Mandals amt.

Mens nydyrkningen i mange amter synes at ha gaat tilbake, har fremgangen inden Nedenes amt været i vekst i femaaret. Det Kongelige Selskap for Norges Vels jordbruksutvalg har undersøkt hvor sterk nydyrkningen var her i landet i aarene 1914—1915, de aar hvori man skulde kunne vente at jorddyrkningen vilde naa maksimalgrænsen. De indhentede opgaver, bearbejdet av professor Bjørlykke, viser at nydyrkningen for det hele land i 1914—1915 kun utgjorde 68 % eller vel $\frac{2}{3}$ av nydyrkningen i 1905—1906. Lavest staar Buskerud, Jarlsberg og Larvik samt Akershus med henholdsvis 31, 36 og 38 %, mens nydyrkningen i 1914—1915 har været størst i Finmarken 113 %, Nordre Bergenhus 112 % og Nedenes 110 % av nydyrkningen i 1905—1906.

Væsentlig har i femaaret paa gaat nydyrkning av myr og oprydning av hjemme- marken. Særlig søker mindre gaardbrukere stadig at utvide sin dyrkede mark, omend med smaa arealer. De paa forskjellige maater ydede offentlige bidrag har fremmet nydyrkningsarbeidet meget. Utlægning av indmark til utmark har ikke fundet sted. Anvendelsen av kunstgjødsel har tiltat i femaaret, særlig bruken av Norgesalpeter, med overordentlig god virkning — øket avling, og motvirket de skadelige følger av tørkeperioder, som hyppig forekommer om forsommeren paa dissse kanter.

Til kalkning av jord er i sidste del av femaaret, da kalken blev dyrere, bruken av skjælsand blit mere almindelig i kystbygdene.

Tidsmæssige uthusbygninger reises rundt om paa gaardene. Anvendelsen av nye maskiner og redskaper tiltar saavel til vaar- som høstarbeide. Der er fremgang at se overalt i bygdene. Den voksende interesse for jordbruket maa for en meget væsentlig del tilskrives amtets landbruksskole. Landbruksskolen i Sætersdalen er sommeren 1915 flyttet fra Langerak i Aardal sogn og har nu faat en central beliggenhet paa amtets nye eiendom for skolen i Bygland. Dyrkning av korn og poteter har tiltat i femaaret. Ogsaa frøavl en er blit mere almindelig hvortil det ved Grimstad gartneri oprettede frørenseri sikkert har bidrat adskillig. Endel runkelroer (lucerne) har fremdeles været dyrket, men nogen større utbredelse har disse planter endnu ikke vundet.

Efter de indkomne beretninger har foldigheten i femaaret i de forskjellige herreder været av hvete fra 4—15, av rug fra 4—14, av byg fra 4—10, av havre fra 5—11 og av poteter fra 5—12, mens gjennomsnittsfoldigheten i amtet efter samme beregninger for de nævnte avlinger utgjør ca. 8. Blandkorn, som kun er opgit saadd i herredene Gjerstad, His og Evje, har hat en foldighet av henholdsvis 10, 3 og 8. Av 1 kg. turnips utsæd har ni herreder opgit en gjennomsnittsavling av 40 hektoliter. Græsfrø fra 8 til 15 fold. Høiavlingen gjennem snitlig ca. 375 kg. pr. 10 ar.

Høstutbyttet for kornavlingens vedkommende har i femaaret været omtrent middels. De forøkede akerearealer i forbindelse med den tiltagende nydyrkning har i nogen grad bidrat til at indskrænke kornindkjøpet. Dog har der fundet sted indkjøp av korn i betydelige mængder, særlig til kystdistriktene med sin tætte befolkning. Potetavl en har i femaaret været mer end tilstrækkelig for behovet.

Høiavl en har været tilstrækkelig for behovet.

Frugt-, grønsak- og specielt frøavl en har i femaaret git gode resultater.

Havebruket ser ut til at gaa jevnt fremover, og interessen for denne virksomhet er i stadig stigende. Til jubilæumsutstillingen i 1914 blev der indsendt en ganske pen samling frugt og grønsaker fra amtet, hvilke samlinger endog er holdt flere utmerkelser.

Ogsaa i dette femaar har landhusholdningsselskapet iverksat en flerhet av kurser rundt om i amtet, hvorunder befolkningen gjennem foredrag og demonstrativ undervisning belæres i beskjæringen av frugttrær og behandling av frugt m.m. Der er oprettet 6 havebruksforeninger i amtet, og samtidig er der ansat 4 herredsgartnere.

Bærsankningen har i dette femaar været drevet i stor utstrækning. Eksporten av vilde bær, mest av tyttebær og blaabær, maa særlig i Sætersdalens fogderi betegnes som en ikke uvæsentlig binæring. Desuten foregaar eksport av havebær i kystdistriktene bl. a. gjennem eksportlaget i Grimstad.

Fædriften viser fremgang ogsaa i dette femaar, uagtet den paa grund av krisen har hat sine vanskeligheter at kjæmpe med. Hesteavl en har arbeidet sig noget fremover, men der staar endnu meget tilbake at ønske. Der var ved utgangen av femaaret utstationert 3 amts hingster.

Kvægavl en omfattes med stadig større interesse. Den i forrige indberetning i Sætersdalens sydligste distrikter omhandlede fine kreaturrace er i utvikling opover dalen, hvor der paa mange gaarder i de øvre bygder findes ensartede, fine besæt-

ninger. Fortsat god foring øker melkeproduktionen jevnt, mens nyaapnede virksomheter stadig paakalder bygdenes interesse.

Sauavlen har særlig i Nedenes fogderi været sterkt voksende i femaaret. Den omfattes almindelig med stor interesse.

Gjetavlen har gaat noget frem i kystbygdene. Landhusholdningsselskapet har optat et organisert arbeide for at skaffe distriktene en bedre gjetebestand med krydsning med egte „saaner“.

Fjærfæavlen har været omfattet med stigende interesse i femaaret. Avlsstationer og eggssalgsforeninger har været i virksomhet. Der er ogsaa optat et organisert arbeide til kaninavlens fremme.

Ogsaa i dette femaar er i amtets forskjellige herreder avholdt en flerhet av fjøsskuer, hvortil søkningen fremdeles er stigende. Statsdyrskuer og de mindre lokale dyrskuer, hvorav der aar om andet holdes en flerhet, har hat stor betydning for husdyravlens fremgang.

Efter de indkomne opgaver var den gjennemsnittlige værdi i aaret 1915 av efternævnte slags levende dyr:

For arbeidshester	kr. 572.00
» kjer	» 197.00
» okser	» 193.00
» ungnaut.	» 114.00
» kalver	» 27.00
» voksne sauer	» 24.00
» — gjeter	» 20.00
» — svin	» 145.00

For rensdyr, som kun forekommer i Bykle herred, er gjennemsnittsværdien av vedkommende lensmand opgit til kr. 30.00.

Efter de fra lensmændene mottagne opgaver sees det aarlige melkeutbytte pr. ko hos de mere fremskredne gaardbrukere at ha utgjort gjennemsnittlig 2 059 liter og overhodet i amtet 1 644 liter. Det gjennemsnittlige melkeutbytte pr. ko var i femaaret 1906—1910 anslaat for de mere fremskredne gaardbrukere til 2 050 liter og overhodet i amtet til 1 518 liter.

Det almindelige vinterför pr. kreatur i aaret 1915 var efter de indkomne opgaver gjennemsnittlig:

	Høi.	Halm.	Andet för.	Ialt.
For hest	2 331 kg.	527 kg.	710 kg. løv og havre	3 568 kg.
» ko	1 607 »	505 »	278 » » » kraftför	2 390 »
» sau	343 »	—	292 » »	635 »
» gjet	200 »	—	—	200 »

Salget av husdyr har i denne femaarsperiode gjennomgaaende været av nogen betydning. For herredene Vegusdal, Evje, Valle, Bykle og Hylestad endog av megen betydning.

I 6 av amtets 30 herreder opgives salg av hester at være tiltat, næsten intet i 2, litt i 2, noget i 2, mens det er avtat noget i Holt.

For samtlige herreder, undtagen for Landvik og Fjære, opgives at der kjøpes hester for bygdens forsyning.

Salg av hornkvæg er tiltat i femaaret, noget i 5, litt i 4, næsten intet i 3 herreder, og avtat meget i Søndeled, næsten intet i Tovdal, Mykland samt Herefoss, mens det for de øvrige amtets herreder ialt væsentlig skulde være det samme som i foregaaende femaar.

Salg av sauer er fremdeles i avtagende. Salg av svin er tiltat i 18 herreder, endog meget i Østre Moland, Landvik og Evje, mens det er opgit at være avtat næsten intet for 3 og noget i Iveland herred.

Salg av kjøt og flesk er i femaaret opgit at være av megen betydning for 2 herreder, av nogen betydning for 15, av ringe betydning for 8 og ingen betydning for 5 herreder. Salg av rensdyrkjøt er opgit at være av megen betydning for Bykle herred, hvor A/S Bolivi rensdyrsamslag har en større hjord.

Salg av melk opgives at være av megen betydning i herredene Søndeled, Østre Moland, Tromøy, His, Øyestad, Landvik, Eide og Høvaag samt av nogen betydning i Holt, Aamli, Fjære, Vestre Moland, Hornnes og Evje. For de øvrige herreder av ringe eller ingen betydning.

Salg av smør er opgit at være av megen betydning kun i Vegusdal, av nogen betydning i herredene Gjerstad, Aamli, Tovdal, Mykland, Herefoss, Froland, Eide, Iveland, Hornnes og Evje, mens den for de øvrige herreder er av ringe eller ingen betydning.

Salg av ost er kun i herredene Eide og Gjerstad opgit at være av nogen betydning, for de øvrige herreder av ringe eller ingen betydning.

Salg av uld er opgit at være av ringe eller ingen betydning her i amtet Gjennemsnittsprisen i herredene var i 1915:

Pr. kg. ferskt kjøt	kr. 1.30
» » » flesk	» 1.48
» liter nysilt melk:	
1. almindelig pris	» 0.15
2. levert til meieriet	» 0.15
» kg. smør	» 2.37
» » pultost	» 0.70
» 100 kg. høi	» 12.13
» 100 » halm	» 6.12
» kg. klid	» 0.19

For speket kjøt er gjennemsnittsprisen pr. kg. opgit i 4 herreder til kr. 1.25 og for speket flesk i 3 herreder til kr. 1.57.

Prisene pr. kg. for gjetost er i herrederne Bykle, Valle og Hylestad opgit til kr. 1.50.

Det naturlige avsetningsmarked for landbrukets produkter er amtets byer, men for Sætersdalens vedkommende Kristiansand.

Meierienes antal var ved utgangen av 1915 6, fordelt saaledes:

1 i Gjerstad, 1 i Holt, 1 i Risør, 1 i Arendal, 1 i Grimstad og 1 i Lillesand. 4 drives med elektricitet, 1 med damp og 1 med haandkraft. Skummemaskiner benyttes ved samtlige undtagen 1. Der sysselsattes ved utgangen av 1915 12 mand og 20 kvinder. Siden forrige indberetning er meieriet i Øyestad og Birkenes samt et litet meieri i Grimstad ophørt. Den til de forannævnte meierier indveiede melk i 1915 utgjorde 3 459 705 kg. mot 3 748 252 kg. ved ut-

gangen av forrige femaar, en nedgang av 288 547 kg. Ved meieriene, hvis samlede værdi ved dette femaars utgang utgjorde ca. kr. 243 000.00, er i 1915 produsert ca. 64 947 kg. smør, 3 990 kg. fetost, 86 271 kg. magerost og 73 706 kg. mysost. De i forrige femaarsberetning omhandlede gjetostysterier i Valle og Bykle herreder er nedlagt i løpet av dette femaar.

Ved utgangen av femaaret 1911—1915 var der ansat 6 amtsdyrlæger.

Bortset fra endel spredte tilfælde av miltbrand og katarrafieber har husdyrene gjennomgaaende ogsaa i dette femaar været sparet for sygdomme.

Arbeidsforholdene har for landbruket været vanskelige i femaaret. Dels har det været ondt om duelige arbeidsfolk, dels har hjelpen faldt meget kostbar. Betalingen pr. aar i 1915 var gjennemsnittlig:

1. For en almindelig tjenestegut kr. 445.00 i penger + kost og logi m. v. anslaat til kr. 304.00, tilsammen kr. 749.00 i gjennemsnit i amtet.
2. For en almindelig tjenestepike kr. 204.00 i penger + kost og logi m. v. anslaat til kr. 247.00, tilsammen kr. 451.00 i gjennemsnit i amtet.

Sedvanlig dagløn for husmænd og dagarbeidere har gjennemsnittlig utgjort:

	Paa egen kost.		Paa husbondens kost.	
	Sommeren 1915.	Vinteren 1915—1916.	Sommeren 1915.	Vinteren 1915—1916.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Husmænd for pligtarbeide	0.80	0.80	—	—
Almindelige dagarbeidere, mænd .	3.86	3.36	2.81	2.44
— — — kvinder .	2.10	1.65	1.41	1.14

Foranstaaende opgave gjælder for husmændenes vedkommende kun Vestre Moland herred. Utenfor nævnte herred utfører husmændene efter de indkomne opgaver ikke pligtarbeide, men i herreder hvor husmænd findes arbeider de som regel for samme dagløn som almindelige dagarbeidere.

Panteheftelser i faste eiendomme er i amtets landdistrikt i femaaret tinglyst i et antal av 4 676 for et samlet beløp av kr. 34 490 872.04 og avlæst 4 017 for et samlet beløp av kr. 14 706 104.26. I femaaret 1906—1910 var der tinglyst panteheftelser for et beløp av kr. 12 992 440.00 og avlæst for kr. 10 703 029.05.

Under overledning av amtets landhusholdningsselskap har der til fremme av landbruket og fædriften i de fleste av herredene virket landbo- og okseholds- (kvægavls-)foreninger, hvilke samtlige har hat indflydelse paa utviklingen. Landboforeningene har ved siden av sin øvrige virksomhet fortsat formidlet fællesindkjøp av kunstgjødning og forskjellige slags saasaker.

Følgende kreaturforsikringsindretninger virket her i amtet ved utgangen av 1915:

Indretningens navn.	Aar i hvilket traadt i virksom- het.	Antal forsikrede.		Samlet forsikrings- sum 31december 1915.	Præmie inklusive utlignet tilskud 1911—1915.	Utbetalt erstatnin- ger i fem- aaret 1911—1915.
		Hester.	Storfæ.			
				Kr.	Kr.	Kr.
Vegaarsheiens kvægassu- ranseforening	1902	0	120	12 000.00	0.00	625.20
Dybvaag kvægassuransefor- ening	1895	0	194	28 400.00	2 090.85	1 684.70
Dalenskvægassuranseforening	1893	0	64	9 600.00	450.00	224.57
Østre Molands kvægassuran- seforening	1896	1	85	11 090.00	731.68	625.60
Tromøy gjensidige assurance- forening for hester og hornkvæg	1887	6	91	66 795.00	1 380.70	1 194.15
Landvik og Fjære gjensidige kvægassuranseforening .	1893	38	319	60 565.00	4 910.00	3 254.00

Birkenes kvægassuranseforening er ophørt i femaaret. Høvaag kvægassu-
ranseforening ophørte i 1914.

2. Skogdrift.

Av amtets flateindhold 9 332 kvadrat km. er 3 459 kvadrat km. skog, hvorav ca. 65 pct. furu, 25 pct. gran og 10 pct. løvskov, men dette varierer sterkt efter beliggenheten. I kystbeltet, ca. et par mil bredt, trænger løvskogen sterkt frem, mens der er mindre av den i de indre dele. De herskende løvtrær er asp, bjerk og ek. Endel ask, or, lind, alm og løn findes ogsaa.

Skogen er med hensyn til tæthet omtrent uforandret fra forrige femaar, mens den i dette femaar har gaat merkbart frem med hensyn til veksterlighed, men derimot merkbart tilbage i dimensioner.

Stenkul, koks og torv brukes ikke i betragtelig utstrækning som brændsel her i amtet. Herredene Dyvaag, Flosta, Tromøy, His, Eide og Evje bruker kul og koks. Øyestad og Eide herreder lidt torv.

Torvmyr opgives at findes i betydelig utstrækning i herredene Gjerstad, Tromøy, Birkenes, Valle, Hylestad og Bykle, men i ubetydelig utstrækning i herredene Sønedeled, Holt, Øyestad og Eide. Større torvdrift foregaar ikke i dette amt. Snaumark skikket til skogkultur er opgit at findes i betydelig omfang i Gjøvdal, Valle, Bykle og Hylestad herreder, i noget omfang i følgende 13 herreder: Vegaarshei, Sønedeled, Dyvaag, Aamli, Tovdal, Mykland, Herefoss, His, Øyestad, Eide, Høvaag, Evje og Bygland, i ringe omfang i 12 herreder og slet ikke i Tromøy herred. Saaning eller plantning av private skogeiere er foretat

i noget omfang i følgende herreder: Søndeled, Dyvaag, Aamli, Østre Moland, His, Øyestad, Høvaag, Birkenes, Vegusdal, Iveland og Evje. I de øvrige herreder i ringe omfang. I efternævnte herreder har utgrøftning av skogmyr fundet sted i noget omfang: Vegaarshei, Gjerstad, Søndeled, Holt, Aamli, Gjøydal, Tovdal, Mykland, Herefoss, Froland, Østre Moland, Øyestad, Landvik, Vegusdal. Hornnes, Evje og Bygland.

Indsamling av kongler til utvinding av træfrø er i ringe omfang foretat i herredene Vegaarshei, Gjerstad, Aamli, Vestre Moland, Birkenes, Vegusdal, Iveland og Evje.

Med hensyn til skogdriften i de forskjellige herreder opplyses:

Av Vegaarshei herreds flateindhold 349 kvadratk.m. er 250 kvadratk.m. skog, derav $\frac{38}{100}$ gran, $\frac{39}{100}$ furu, $\frac{10}{100}$ asp, $\frac{3}{100}$ bjerk og $\frac{10}{100}$ andre sorter. Skogen er gaat tilbake hvad tæthet og dimensioner angaar, noget frem i veksterlighet. Fra herredets skoger leveres større salgslast og smaatømmer i betydelig omfang, hvorhos salg av brændeved er av nogen betydning. Salg av andre skogprodukter er ikke av betydning for herredet. Bygningstømmer, brændeved eller andre skogprodukter kjøpes ikke. Fremført til forbruksstedet inden herredet var middelpriisen i aaret 1915 pr. meterfavn brændeved av bjerk kr. 15.00, ek kr. 13.00, gran og furu kr. 11.00. Middelpriisen i 1915 pr. load bygningstømmer var kr. 12.00 efter almindelige dimensioner 5—10 cm. top. Skogskjøtselen i femaaret er i sin almindelighet gaat frem ved grøftning, saaning og plantning.

Av Gjerstad herreds flateindhold 313 kvadratk.meter er 200 kvadratk.meter skog, væsentlig gran og furu, samt litt løvskog. Skogen antages i dette femaar at ha gaat frem med hensyn til tæthet og veksterlighet, tilbake i dimensioner. Større salgslast og smaatømmer leveres i betydelig omfang. Av andre skogprodukter sælges litt tøndestav. Salg inden herredet av brændeved er av betydning. Bygningstømmer og brændeved kjøpes ikke, derimot kjøpes litt høvlede materialer. Fremført til forbruksstedet inden herredet var middelpriisen i aaret 1915 pr. meterfavn brændeved av bjerk kr. 13, ek kr. 12. I nævnte aar var middelpriisen pr. load bygningstømmer kr. 14 efter husets størrelse. Skogskjøtselen er i femaaret i sin almindelighet gaat frem i henseende til rydning, grøftning og fornuftig hugst.

Av Søndeled herreds flateindhold 190 kvadratk.m. er 97 kvadratk.m. skog, derav $\frac{1}{3}$ gran, $\frac{1}{3}$ furu og $\frac{1}{3}$ løvskog. Skogen har i tæthet og veksterlighet holdt sig uforandret fra foregaaende femaar, mens den i dimensioner er gaat merkbart tilbake. Fra herredsskoger leveres større salgslast i noget omfang, smaatømmer i betydelig omfang. Desuten sælges av andre skogprodukter planker, bord og træmasse. Salg av brændeved er av stor betydning. Bygningstømmer, brændeved eller andre skogprodukter kjøpes ikke. Fremført til forbruksstedet inden herredet var middelpriisen i aaret 1915 pr. meterfavn brændeved av bjerk kr. 20, ek kr. 18, furu og gran kr. 18. I samme aar var middelpriisen pr. tylt bygningstømmer kr. 55, efter almindelig dimension: længde 24', 7" top. Skogskjøtselen i femaaret er gaat ikke ubetydelig frem, særlig ved avgrøftning.

Av Dyvaag herreds flateindhold 47 kvadratk.m. er 18 kvadratk.m. skog, væsentlig gran og furu. Desuten forskjellige slags løvskog. Skogen er med hensyn

til tæthet og veksterlighet uforandret fra forrige femaar, men gaat tilbake i dimensioner. Større salgslast og smaatømmer leveres fra herredets skoger i ringe omfang. Salg av brændeved eller andre skogprodukter foregaar ikke. Herredet kjøper bygningstømmer, men ikke brændeved eller andre skogprodukter. Middelprisen i aaret 1915 pr. meterfavn brændeved, fremført til forbruksstedet inden herredet, var av bjerk og or (olde:) kr. 20, furu og gran kr. 18. Middelprisen i det nævnte aar var pr. tylt bygningstømmer kr. 75, efter almindelige dimensioner, længde 24' 6" top. Skogskjøtselen er i femaaret i sin almindelighet gaat frem paa grund av bedre forstaaelse og behandling av skogen.

Av Flostas herreds flateindhold 23 kvadratkilometer. er 8 kvadratkilometer skog, væsentlig gran og furu, desuten bjerk, ek og asp. Skogen er med hensyn til tæthet, veksterlighet og i dimensioner uforandret fra forrige femaar. Om herredet gjælder forøvrig det samme som foran er anført vedkommende Dyvaag.

Av Holt herreds flateindhold 185 kvadratkilometer. er 140 kvadratkilometer skog, derav $\frac{3}{10}$ furu, $\frac{4}{10}$ gran, $\frac{1}{10}$ asp, $\frac{1}{10}$ bjerk og $\frac{1}{10}$ ek. Skogen er med hensyn til tæthet og veksterlighet gaat noget frem i femaaret, men omtrent uforandret med hensyn til dimensioner fra forrige femaar. Fra herredets skoger leveres større salgslast i noget omfang, smaatømmer i betydelig omfang. Salg av brændeved er av stor betydning, mens salg av andre skogprodukter kun foregaar i ringe omfang fra 2 træsliperier. Bygningstømmer, brændeved eller andre skogprodukter kjøpes ikke. Middelprisen i aaret 1915 pr. meterfavn brændeved fremført til forbruksstedet inden herredet var av bjerk kr. 20, ek, furu og gran kr. 18. Middelprisen var i samme aar pr. tylt bygningstømmer kr. 38 efter almindelige dimensioner: længde 24', 6 à 7" top. Skogskjøtselen er i femaaret gaat frem væsentlig paa grund av fornuftig hugst.

Av Aamli herreds flateindhold 522 kvadratkilometer. er 240 kvadratkilometer skog, derav 60 pct. furu, 20 pct. gran, 15 pct. bjerk, asp og or ca. 5 pct. Skogen er med hensyn til tæthet og veksterlighet uforandret fra forrige femaar, men gaat tilbake i dimensioner. Der leveres større salgslast og smaatømmer i betydelig omfang. Salg av brændeved er av betydning, men ikke salg av andre skogprodukter. Bygningstømmer, brændeved, eller andre skogprodukter kjøpes ikke. Middelprisen i 1915 pr. meterfavn brændeved fremført til forbruksstedet inden herredet, var av bjerk kr. 18, furu og gran kr. 12. I samme aar var middelprisen pr. tylt bygningstømmer kr. 50 efter almindelige dimensioner 30' 7". Skogskjøtselen viser ikke fremgang i femaaret.

Av Gjøvdal herreds flateindhold 330 kvadratkilometer. er 140 kvadratkilometer skog, derav $\frac{6}{12}$ furu, $\frac{5}{12}$ gran, $\frac{1}{12}$ løvskog. Skogen er uforandret fra forrige femaar med hensyn til tæthet og veksterlighet, men gaat merkbart tilbake i dimensioner. Der leveres større salgslast og smaatømmer i betydelig omfang. Salg forøvrig ikke av betydning. Bygningstømmer, brændeved, eller andre skogprodukter kjøpes ikke. Middelprisen var i 1915 pr. meterfavn brændeved, fremført til forbruksstedet inden herredet, av bjerk kr. 12, furu og gran kr. 8. I nævnte aar var middelprisen pr. tylt bygningstømmer kr. 35, efter almindelige dimensioner 28' 7". Skogskjøtselen er i femaaret gaat noget frem i henseende til utgrøftning.

Av Tovdal herreds flateindhold 330 kvadratk. er 120 kvadratk. skog, væsentlig furu og kanskje $\frac{1}{6}$ gran. Skogen er i femaaret gaat noget tilbake i tæthet, merkbart tilbake i dimensioner, mens ingen merkbart forandring er opgit med hensyn til veksterlighet. Der leveres større salgslast i noget omfang, smaatømmer i ringe omfang. Salg av brændeved er ikke av betydning, heller ikke salg av andre skogprodukter. Bygningstømmer, brændeved eller andre skogprodukter kjøpes ikke. Middelprisen var i 1915 pr. meterfavn brændeved, fremført til forbruksstedet indet herredet, av bjerk kr 10, or kr. 9, furu og gran kr 8. I nævnte aar var middelprisen pr. tylt bygningstømmer kr. 35, efter almindelig dimension $7'' \times 12'$. Skogskjøtselen er i femaaret gaat frem i henseende til rensningshugst og grøftning under kyndig ledelse.

Av Mykland herreds flateindhold 300 kvadratk. er 200 kvadratk. skog. Forøvrig gjælder for dette herred det samme som foran er anført om Tovdal.

Av Herefoss herreds flateindhold 165 kvadratk. er 140 kvadratk. skog. Forøvrig gjælder for dette herred det samme som foran er anført under Tovdal.

Av Froland herreds flateindhold 295 kvadratk. er 250 kvadratk. skog, overveiende gran og furu, samt litt asp, ek og bjerk. Skogen er i femaaret gaat merkbart frem i veksterlighet, tilbake i tæthet og dimensioner. Der leveres større salgslast og smaatømmer i betydelig omfang. Salg av brændeved er av betydning, likesaa skaarne materialer. Bygningstømmer, brændeved eller andre skogprodukter kjøpes ikke. Middelprisen var i 1915 pr. meterfavn brændeved, fremført til forbruksstedet inden herredet, av bjerk og ek kr 20.00. Skogskjøtselen er i femaaret gaat frem i henseende til mere planmæssig hugst.

Av Østre Moland herreds flateindhold 86 kvadratk. er 47 kvadratk. skog, væsentlig bestaaende av gran, furu, ek, bjerk, asp og or. Skogen er uforandret fra forrige femaar med hensyn til tæthet og veksterlighet, men gaat merkbart tilbake i dimensioner. Der leveres større salgslast og smaatømmer i noget omfang. Salg av brændeved er av megen betydning. Andre skogprodukter sælges ikke. Bygningstømmer, brændeved eller andre skogprodukter kjøpes ikke. Middelprisen var i 1915 pr. meterfavn brændeved av bjerk kr. 22.00, or, furu og gran kr. 20.00. Skogskjøtselen er i femaaret gaat frem i henseende til plantning, grøftning og oprydning.

Av Tromøy herreds flateindhold 30 kvadratk. er 15 kvadratk. skog, derav $\frac{3}{4}$ furu og gran, $\frac{1}{4}$ bjerk og ek. Skogen er gaat tilbake i femaaret med hensyn til tæthet, veksterlighet og dimensioner. Der leveres større salgslast i betydelig omfang, smaatømmer i ringe omfang. Salg av brændeved er ikke av betydning, heller ikke salg av andre skogprodukter. Bygningstømmer og brændeved kjøpes i noget omfang, likesaa bord og planker. Middelprisen var i 1915 pr. meterfavn brændeved av bjerk kr. 20 00, or og gran kr. 16 00, furu kr. 18.00. For herredet er der utfærdiget skogvedtægter, approbert ved kgl. resol. av 25 januar 1908.

Av His herreds flateindhold 9 kvadratk. er 5 kvadratk. skog, derav

$\frac{3}{4}$ furu og gran, $\frac{1}{4}$ ek og bjerk. Skogen er i femaaret gaat frem med hensyn til tæthet og dimensioner, uforandret fra forrige femaar med hensyn til veksterlighet. Leveranse fra herredets skoger av større salgslast og smaatømmer samt salg av brændeved og andre skogprodukter er av liten betydning. Der kjøpes bygningstømmer, litt brændeved, men ikke andre skogprodukter. Middelprisen var i 1915 pr. meterfavn brændeved av bjerk kr. 17.00, or kr. 12.00, furu kr. 15.00, gran kr. 14.00. Skogskjøtselens fremgang i femaaret bestaar i bedre behandling av skogen.

Av Øyestad herreds flateindhold 109 kvadratk. er 82 kvadratk. skog, derav $\frac{11}{24}$ gran, $\frac{11}{24}$ furu og $\frac{2}{24}$ ek. Skogen er gaat noget frem i femaaret med hensyn til tæthet, veksterlighet og dimensioner. Der leveres større salgslast og smaatømmer i noget omfang og sælges andre skogprodukter (uforædlede) i betydelig omfang. Salg av brændeved er av betydning. Bygningstømmer og brændeved kjøpes i ringe omfang, men ikke andre skogprodukter. Middelprisen i 1915 pr. meterfavn brændeved var av bjerk kr. 22.00, furu og gran kr. 16.00 og pr. tylt bygningstømmer kr. 75.00 — dimensionen ikke opgit. Skogskjøtselens fremgang i femaaret bestaar i bedre behandling av skogen.

Av Fjære herreds flateindhold 60 kvadratk. er 40 kvadratk. skog, derav $\frac{3}{6}$ furu, $\frac{2}{6}$ gran, $\frac{1}{6}$ ek. Skogen er uforandret fra forrige femaar med hensyn til tæthet og veksterlighet, men gaat merkbart tilbake i dimensioner. Der leveres større salgslast i ringe omfang, smaatømmer i noget omfang. Salg av brændeved er av betydning. Av andre skogprodukter sælges planker og bord fra et større sagbruk i betraktelig omfang. Bygningstømmer, brændeved eller andre skogprodukter kjøpes ikke. Middelprisen var i 1915 pr. meterfavn brændeved av bjerk kr. 22.00, or kr. 14.00, furu kr. 19.00, gran kr. 17.00. I nævnte aar var middelprisen pr. tylt bygningstømmer kr. 45.00 efter almindelige dimensioner 12' 8". Skogskjøtselen viser ingen fremgang i femaaret.

Av Landviks herreds flateindhold 191 kvadratk. er 70 kvadratk. skog, derav $\frac{2}{6}$ furu, $\frac{3}{6}$ gran og $\frac{1}{6}$ ek. Skogen er i femaaret gaat merkbart tilbake med hensyn til tæthet, veksterlighet og dimensioner. Der leveres større salgslast i noget omfang, smaatømmer i ringe omfang. Salg av brændeved er av betydning. Av andre skogprodukter sælges planker og bord fra flere mindre sagbruk i betraktelig omfang. Bygningstømmer, brændeved eller andre skogprodukter kjøpes ikke. Middelprisen i 1915 pr. meterfavn brændeved av bjerk kr. 20.00, furu kr. 19.00 og gran kr. 15.00. I 1915 var middelprisen pr. tylt bygningstømmer kr. 45.00 efter almindelige dimensioner 12' 8". Skogskjøtselen er i femaaret gaat betydelig frem i henseende til rydning for løvkrat og andet hemmende for skogveksten.

Av Eide herreds flateindhold 32 kvadratk. er 9 kvadratk. skog hovedsagelig furu, gran og ek. Skogen er i femaaret gaat endel frem med hensyn til tæthet, veksterlighet og dimensioner. Der leveres større salgslast og smaatømmer i noget omfang. Salg av brændeved er av betydning. Av andre skogprodukter sælges skurlast m. m. i noget omfang. Bygningstømmer og brændeved kjøpes ikke. Derimot kjøpes av andre skogprodukter høvlede materialer, panelingsbord etc.

Middelprisen i 1915 pr. meterfavn brændeved var av bjerk kr. 20.00, or kr. 11.00, furu kr. 16.00 og gran kr. 12.00. I 1915 var middelprisen pr. tylt bygnings-tømmer kr. 35.00—kr. 40.00 efter almindelige dimensioner 16' 6"—24' 6". Skogskjøtselen er i femaaret gaat frem i henseende til rydning etc.

Av **Vestre Moland** herreds flateindhold 103 kvadratk. er 68 kvadratk. skog, mest furu, dernæst ek og gran, litt bjerk, ubetydelig asp og or. Gran-skogen er i tiltagende. Skogen er uforandret fra forrige femaar med hensyn til tæthet og veksterlighet, men antagelig gaat litt tilbake i dimensioner. Der leveres større salgslast og smaatømmer i noget omfang. Salg av brændeved er av nogen betydning. Andre skogprodukter sælges og kjøpes ikke. Heller ikke kjøpes bygningstømmer og brændeved. Middelprisen i 1915 pr. meterfavn brændeved var av bjerk kr. 19.00, or og furu kr. 14.00, gran kr. 13.00 og pr. tylt bygnings-tømmer kr. 20.00 efter almindelig dimension 12' 5". Skogskjøtselen har ingen fremgang at vise i femaaret.

Av **Høvaa** g herreds flateindhold 79 kvadratk. er 50 kvadratk. skog, derav $\frac{2}{3}$ furu, resten ek, bjerk og asp. Skogen er i femaaret gaat tilbake med hensyn til tæthet, veksterlighet og dimensioner. Der leveres større salgslast og smaatømmer i noget omfang. Salg av brændeved er av megen betydning. Bygningstømmer, brændeved eller andre skogprodukter kjøpes ikke. Middelprisen i 1915 pr. meterfavn brændeved var av bjerk kr. 19.00, or kr. 13.00, furu kr. 15.00. I 1915 var middelprisen pr. tylt bygningstømmer kr. 50.00, efter almindelig dimension 5 $\frac{1}{2}$ " top. Skogskjøtselen er i femaaret gaat frem i henseende til rydning.

Av **Birkenes** herreds flateindhold 238 kvadratk. er 200 kvadratk. skog, derav $\frac{1}{2}$ gran, $\frac{3}{8}$ furu, $\frac{1}{8}$ bjerk og ek, litt asp. Skogen er i femaaret gaat frem med hensyn til tæthet, veksterlighet og dimensioner. Der leveres større salgslast i betydelig omfang, smaatømmer i noget omfang. Salg av brændeved er av betydning. Av andre skogprodukter sælges endel stav, planker og bord. Bygningstømmer, brændeved eller andre skogprodukter kjøpes ikke. Middelprisen var i 1915 pr. meterfavn brændeved av bjerk kr. 16.50, ek kr. 18.00, furu kr. 14.00. Interessen for skogens behandling viser fremgang i femaaret.

Av **Vegusdal** herreds flateindhold 333 kvadratk. er 160 kvadratk. skog, bestaaende av furu, gran, bjerk, asp, or og ek. Skogen er uforandret fra forrige femaar med hensyn til tæthet og veksterlighet, men gaat tilbake i dimensioner. Der leveres større salgslast i betydelig omfang, smaatømmer i ringe omfang. Salg av brændeved er av nogen betydning. Andre skogprodukter sælges ikke. Bygningstømmer, brændeved eller andre skogprodukter kjøpes ikke. Middelprisen var i 1915 pr. meterfavn brændeved av bjerk kr. 14.00. I 1915 var middelprisen pr. tylt bygningstømmer kr. 26.00 efter almindelig dimension 12' 7". Skogskjøtselen er i femaaret gaat frem i henseende til rydning og plantning.

Av **Iveland** herreds flateindhold 236 kvadratk. er 150 kvadratk. skog, bestaaende av furu, gran, bjerk og asp. Skogen er uforandret fra forrige femaar med hensyn til tæthet og veksterlighet, men gaat tilbake i dimensioner. Der leveres større salgslast i betydelig omfang, smaatømmer i ringe omfang. Salg av brændeved er av betydning. Andre skogprodukter sælges ikke. Bygningstøm-

mer, brændeved eller andre skogprodukter kjøpes ikke. Middelprisen var i 1915 pr. meterfavn brændeved av bjerk kr. 16.00, furu kr. 10.00. Skogskjøtselen er i femaaret gaat frem i henseende til rydning og plantning.

Av Hornnes flateindhold 393 kvadratk. er 200 kvadratk. skog, væsentlig furu, noget gran og litt bjerk og asp. Skogen er i femaaret gaat merkbart frem med hensyn til tæthet og veksterlighet, derimot merkbart tilbake i dimensioner. Der leveres større salgslast og smaastømmer i noget omfang. Salg av brændeved er av nogen betydning. Av andre skogprodukter sælges endel planker og stav. Bygningstømmer, brændeved eller andre skogprodukter kjøpes ikke. Middelprisen i 1915 pr. meterfavn brændeved var av bjerk kr. 20.00, furu kr. 12.00. I 1915 var middelprisen pr. tylt bygningstømmer kr. 50.00 efter almindelig dimension 18' 6". Skogskjøtselen er i femaaret gaat frem i henseende til oprydning og opgrøftning med videre.

Av Evje herreds flateindhold 177 kvadratk. er 100 kvadratk. skog, bestaaende av væsentlig gran og furu. Skogen er i femaaret gaat frem med hensyn til tæthet og veksterlighet, derimot tilbake i dimensioner. Der leveres større salgslast i betydelig omfang, smaastømmer i ringe omfang. Salg av brændeved er ikke av betydning. Av andre skogprodukter sælges endel planker og stav. Bygningstømmer, brændeved eller andre skogprodukter kjøpes ikke. Middelprisen var i 1915 pr. meterfavn brændeved av bjerk kr. 18.00, furu kr. 15.00. I 1915 var middelprisen pr. tylt bygningstømmer kr. 30.00 efter almindelig dimension 16' 7". Skogskjøtselen er i femaaret gaat adskillig frem.

Av Byglands herreds flateindhold 1357 kvadratk. er 280 kvadratk. skog, derav 50 pct. gran, 35 pct. furu, 15 pct. bjerk, asp og or. Skogen er i femaaret gaat frem med hensyn til tæthet og veksterlighet, tilbake i dimensioner. Der leveres større salgslast i betydelig omfang, smaastømmer i ringe omfang. Salg av brændeved er av liten betydning. Av andre skogprodukter sælges bord, planker og stav. Bygningstømmer eller brændeved eller andre skogprodukter kjøpes ikke. Middelprisen var i 1915 pr. meterfavn brændeved, fremført til forbruksstedet inden herredet, av bjerk kr. 12.00, or kr. 9.00. I 1915 var middelprisen pr. tylt bygningstømmer kr. 25 00, dimension ikke opgit. Skogskjøtselen er i femaaret gaat frem i henseende til rydning og grøftning.

Av Bykle, Valle og Hylestad herreders flateindhold 2 850 kvadrat. km. er ca. 300 kvadratk. skog, væsentlig gran, furu, bjerk, asp og or. Skogen er gaat tilbake i femaaret med hensyn til tæthet, veksterlighet og dimension. Der leveres større salgslast og smaastømmer i noget omfang. Salg av brændeved eller andre skogprodukter er ikke av betydning. Bygningstømmer og brændeved kjøpes ikke. Av andre skogprodukter kjøpes noget høvlede bord, færdige dører og vinduer. Middelprisen var i 1915 pr. meterfavn brændeved, fremført til forbruksstedet inden herredet, av bjerk kr. 15.00. Skogskjøtselen er i femaaret gaat noget frem i henseende til plantning.

Der forefindes i dette amt ikke anden offentlig skog end den som tilligger prestegaardene og de to civile embedsgaarder (sorenskrivergaarden og fogedgaarden) i Sætersdalen.

I efterfølgende opgaver over fløtningen er vasdragene opført efter beliggenheten saaledes at man er begyndt med de østlige og gaar vestover. De 3 største vasdrag, Nidelv, Topdalselv og Otteraa, overskjæres av amtsgrænsen og tilhører saaledes kun delvis Nedenes amt, men er, som i tidligere femaarsberetning, for oversigtens skyld tat med i sin helhet.

Fløtningsstyrelsens sæte er for Nidelv i Arendal og for de 2 andre i Kristiansand.

A. I Gjerstad og Søndeledsvasdraget (Søndeledselv) er ifl. opgave fra fløtningsinspektøren fløtet:

	1911.	1912.	1913.	1914.	1915.
Antal tylter, tømmer og smaalast	10 006	10 404	12 462	15 252	10 494

Tilsammen i femaaret 58 618 tylter mot 89 330 tylter i femaaret 1906—1910 og 113 041 tylter i 1901—1905. Den væsentligste del av lasten er hugget i Gjerstad herred. De almindelige dimensioner har været:

For tømmeret..... 4 load pr. tylt.

» smaalast..... 1.75 » » »

B. I Nærestad vasdrag, som gaar gjennom Vegaarshei og Søndeled, i sidstnævnte herred under navn av Rjukanelv og falder ut i Songevand i Holt, opgives fløtet:

	1911.	1912.	1913.	1914.	1915.
Antal tylter, tømmer og smaalast	1 567	2 000	1 262	3 454	1 183

Tilsammen 9 466 tylter i femaaret mot 12 449 tylter i femaaret 1906—1910 og 30 225 tylter i 1901—1905. Gjennemsnittsdimensionen har været:

For tømmeret 4 load pr. tylt.

» smaalast 1.5 » » »

Lasten er hugget i Vegaarshei, Søndeled og Holt.

C. Vegaarsheiens eller Nesverks vasdrag kommer fra Vegar i Vegaarshei, gaar gjennom nævnte herred og Holt, forbi Nesverk, og falder efter at ha optat bielven Skjerka gjennom Lundevand i Songevand i Holt. Efter opgave fra regnskapsføreren for Vegaarshei fællesfløtning er fløtet:

	1911.	1912.	1913.	1914.	1915.
Antal tylter, tømmer og smaalast	9 250	13 905	6 042	9 465	15 042

Tilsammen i femaaret 53 704 tylter mot 59 643 tylter i femaaret 1906—1910 og 106 256 tylter i 1901—1905. Gjennemsnittsdimensionen har været for tømmeret 150 kbf. og for smaatømmeret 50 kbf. Tømmeret er hugget i Treungen, Gjerstad, Aamli, Holt og Vegaarshei. I bielven Skjerka er fløtet ifølge lensmandens opgave:

	1911.	1912.	1913.	1914.	1915.
Antal tylter, tømmer og smaalast	5 100	5 225	5 350	5 475	5 600

Tilsammen 26 750 tylter i femaaret 1906—1910 og 23 780 tylter i 1901—1905. Lasten er hugget i Vegaarshei og Holt. Gjennemsnittsdimensionen har været for tømmeret 4 load pr. tylt og smaalast 1.5 load pr. tylt.

For hoved- og bivasdraget utgjør den slupne mængde 80 454 tylter i femaaret 1906—1910 og 130 036 tylter i 1901—1905.

D. I Vennevandsvasdrag (elven mellem Vennevand og Kvastadkilen i Holt) foregaar kun ubetydelig fløtning. Ingen opgave har kunnet erholdes for femaaret.

E. I Giving elv og Krokvaag bæk, begge i Dyvaag herred, er der fløtet ifølge opgave fra lensmanden:

	1911.	1912.	1913.	1914.	1915.
Antal tylter, tømmer og smaalast	710	365	782	321	355

Tilsammen 2 533 tylter i femaaret mot 4 100 tylter i femaaret 1906—1910 og 6 800 tylter i 1901—1905. Lasten er hugget i Dyvaag og Holt herreder. Gjennemsnittsdimensionen har været for tømmeret 18' længde 8" midt og for smaalast 12' længde 5" midt.

F. I vasdraget som fra Molandsvand i Østre Moland gaar under navn av Lageelv til Langanvand, hvorfra der er kanalisert utløp (raanerne) i Neskilen ved Tromøysund, opgives fløtet:

	1911.	1912.	1913.	1914.	1915.
Antal tylter, tømmer og smaalast	804	498	558	569	344

Tilsammen i femaaret 2 773 tylter mot 7 380 tylter i femaaret 1906—1910 og 13 660 tylter i 1901—1905.

G. I Longumvand er der i hvert av aarene 1911, 1912, 1913, 1914 og 1915 fløtet henholdsvis 173, 142, 386, 295 og 208 tylter, tilsammen i femaaret 1 204 tylter mot 792 tylter i femaaret 1906—1910 og 2 249 tylter i 1901—1905. Gjennemsnittsdimensionen for det under G. og F. fløtede tømmer har været 5 load og for smaalasten (sliperitømmer, minelast og props) 2 load. Al lasten er hugget i Østre Moland herred.

H. I Arendals vasdrag er der ifølge opgave fra fløtningskontoret ialt sluppet:

	1911.	1912.	1913.	1914.	1915.
Antal tylter, tømmer og smaalast	62 588	60 761	53 547	51 303	41 591

Tilsammen i femaaret 269 790 tylter mot 375 208 tylter i forrige femaar og 295 732 tylter i femaaret 1901—1905. Ved Asdal bom i Øyestad blev der i femaaret 1911—1915 uttællt 169 090 tylter, hvorav 44 524 tylter smaalast mot i femaaret 1901—1905 ialt 291 339 tylter, hvorav 86 354 tylter smaalast. Ved den ovenfor liggende Messel bom i Froland herred blev der i femaaret 1911—1915 uttællt 256 603 tylter, hvorav 67 425 tylter smaalast mot i femaaret 1901—1905 ialt 299 019 tylter, hvorav 84 800 tylter smaalast.

Gjennemsnittsdimensionen for tømmeret 25' længde og 6" top, for smaalast 18' længde og 3" top. Lasten er hugget hovedsagelig i Fyresdal, Nissedal, Treungen, Aamli, Gjøvdal, Froland og Øyestad.

I fløtningskontorets foranstaaende opgave over den i vasdraget slupne last er ikke tat med hvad der i femaaret er fløtet i Hisaaens og Songeelvs vasdrag i Fro-land, nemlig:

	1911.	1912.	1913.	1914.	1915.
Hisaaen	2 340	2 743	1 103	2 820	2 375
Songeelev.....	3 473	2 014	2 577	1 709	1 113
Tilsammen..	5 813	4 757	3 680	4 529	3 488

eller ialt 22 267 tylter i dette femaar mot 30 609 tylter i foregaaende femaar. Lasten er for en væsentlig del hugget i Froland. Gjennemsnittsdimensionen underrett er opgit til ca. 2 loads pr. tylt.

For hele Arendals vasdrag utgjør den i femaaret slupne last tilsammen omkring 292 057 tylter tømmer og smaalast.

I. For nedennævnte i Landvik værende vasdrag utgjør det slupne antal tømmer og smaalast:

	1911.	1912.	1913.	1914.	1915.
Bjorkaaselv	1 074	594	1 232	482	158
Uraana (Gurebod vasdrag)	955	777	1 261	370	496
Tilsammen..	2 029	1 371	2 493	852	654

Tilsammen i femaaret for disse 2 vasdrag 7 399 tylter. Gjennemsnittsdimensionen har været: For tømmeret ca. 5 load, for smaalast ca. 1½ load. Lasten er for en væsentlig del hugget i Landvik.

K. I Holdalsbækken (Skiftenselv) i Landvik er fløtet i hvert av aarene 1911, 1912, 1913, 1914 og 1915 henholdsvis 230, 490, 260, 67 og 53 tylter. Tilsammen i femaaret 1100 tylter mot 712 tylter i forrige femaar. Lasten er hugget i Landvik. Gjennemsnittsdimensionen har været for tømmer ca. 5 load og for smaalasten ca. $1\frac{1}{2}$ load.

L. I Stikselvs vasdrag i Vestre Moland er der efter opgave fra fløtningsforeningens formand fløtet:

	1911.	1912.	1913.	1914.	1915.
Antal tylter, tømmer og smaalast	2 055	1 200	810	1 670	1 870

Tilsammen i femaaret 7 605 tylter mot 10 390 tylter i femaaret 1906—1910 og 8 999 tylter i 1901—1905. Lasten, hvorav ca. $\frac{2}{3}$ smaalast, er hugget i Landvik og Birkenes. Gjennemsnittsdimensionen har været for tømmeret ca. $2\frac{1}{2}$ load pr. tylt, for smaalast ca. 1 load pr. tylt.

M. I de øvrige vasdrag i Vestre Moland herred, Moelv, Sangereidelv og Fjeldalselv er der i hvert av aarene 1911, 1912, 1913, 1914 og 1915 fløtet tilsammen henholdsvis 418, 304, 510, 1 240 og 702 tylter eller ialt i femaaret 3 174 mot 1 081 tylter i forrige femaar. Lasten er hugget i Vestre Moland. Gjennemsnittsdimensionen har været for tømmeret ca. 30' længde, for smaalast, hvorav halvparten av den fløtede mængde bestod, ca. 20' længde.

N. I Høvaag herred er der i Østre Vallesværd og Isefjærs bækker fløtet efter opgave fra lensmanden tilsammen i hvert av aarene 1911, 1912, 1913, 1914 og 1915 henholdsvis 105, 115, 250, 320 og 900 tylter tømmer og smaalast eller ialt 1 690 tylter mot 1 920 tylter i femaaret 1906—1910. Lasten er hugget i Høvaag. Gjennemsnittsdimensionen har været for tømmeret 28' 12" og for smaalasten 16' 3". Fløtningen i disse smaavasdrag avtar eftersom veiene bedres.

O. I Topdalsvasdraget er efter opgave fra fløtningskontoret sluppet følgende antal tylter:

Vasdragets navn.	Hvor tømmeret hugget.		1911.	1912.	1913.	1914.	1915.
Hovedvasdraget	Tovdal	{ Tømmer Smaalast	2 663 3 047	1 004 1 712	2 078 2 536	2 157 3 006	2 225 1 507
Hovedvasdraget	Aamli	{ Tømmer Smaalast	500 1 300	250 450	650 700	2 400 2 500	51 1 200
Løvraksbækken	Mykland	{ Tømmer Smaalast	6 065	5 680	6 030	6 918	1 904
Skjeggedalselven			9 030	7 221	6 199	8 672	2 656
Rollefselven							
Hovedvasdraget	Herefoss	{ Tømmer Smaalast	2 367 5 065	3 436 3 353	2 848 2 696	4 040 5 340	376 1 145
Hovlandselven	Vegusdal	{ Tømmer Smaalast	2 210	1 949	2 150	3 330	319
Engelselven			5 575	3 699	3 334	5 195	2 736
Skreroselven							
Hovedvasdraget	Birkenes	{ Tømmer Smaalast	3 000	2 500	2 600	4 200	2 020
Digeelven			4 200	3 600	4 800	4 100	4 300
Tilsammen			45 022	34 854	36 621	51 858	20 439

Ialt 188 794 tylter i femaaret. Gjennemsnitlig kubikindhold for tømmeret 175 kubikfot pr. tylt, smaalaften 75 kubikfot pr. tylt.

Endvidere opgives utskilt antal tylter :

Aar.	I Flaksvand.			Hvorav for jernbanen Flaksvand—Lillesand.			Levert utenfor Flaksvand.		
	Smaalast.	Større.	Ialt.	Smaalast.	Større.	Ialt.	Smaalast.	Større.	Ialt.
1911	15 596	13 546	29 142	3 461	1 738	5 199	1 232	1 121	2 353
1912	18 163	15 597	33 760	2 723	1 172	3 895	826	799	1 625
1913	11 694	11 377	23 071	1 086	1 030	2 116	922	1 118	2 040
1914	15 137	13 120	28 257	1 532	924	2 456	1 072	776	1 848
1915	14 993	13 855	28 848	713	325	1 038	920	784	1 704
Ialt	75 583	67 495	143 078	9 515	5 189	14 704	4 972	4 598	9 570

Derhos er utskilt ved Sannes i Tveit antal tylter:

Aar.	Smaalast.	Større.	Ialt.
1911.	13 367	12 929	26 296
1912.	16 266	15 224	31 490
1913.	11 530	11 465	22 995
1914.	14 677	12 972	27 649
1915.	15 200	14 314	29 514
Ialt	71 040	66 904	137 944

I dette femaar er saaledes utskilt:

- A. I Flaksvand for transport med jernbanen Flaksvand—Lillesand 14 704 tylter
 B. Ved Sannes i Tveit. 137 944 »

Tilsammen 152 648 tylter

mot 166 522 tylter i femaaret 1906—1910 og 174 153 tylter i femaaret 1901—1905.

I Otteraa er der efter fløtningsbestyrelsens opgave sluppet i vasdraget:

	1911.	1912.	1913.	1914.	1915.
Antal tylter tømmer	21 026	20 146	18 303	19 224	12 364

Tilsammen 91 063 tylter, alt uttællt ved Vennesla bom. Dimensioner ikke opgit. Derimot er indkjøpsværdien for det fløtede kvantum opgit til ca. kr. 2 388 000. I femaaret 1906—1910 blev der i dette vasdrag sluppet ialt 108 388 tylter, alt uttællt ved ovennævnte bom, og i femaaret 1901—1905 sluppet ialt 123 430 tylter, uttællt tilsammen 127 149 tylter, hvorav 88 603 tylter smaalast.

For Iveland, Hornnes, Bygland, Hylestad, Valle og Bykle herreder er der ifølge vedkommende lensmands opgaver sluppet i Otteraaens vasdrag:

Herred.	1911.	1912.	1913.	1914.	1915.	Tilsammen.
Iveland	1 300	1 150	1 350	1 250	1 450	6 500
Hornnes	2 609	5 305	1 043	1 386	618	10 961
Bygland.	6 386	6 416	6 806	5 663	5 703	30 974
Hylestad, Valle og Bykle	5 968	6 601	7 911	4 947	4 993	30 420
Ialt	16 263	19 472	17 110	13 246	12 764	78 855

Gjennemsnittsdimensionen opgives i Iveland: For tømmeret 120 kubikfot i tylden, for smaalaften 40 kubitfot i tylden.

Av de samlede tyltetal i foranstaaende opgave antages at være hugget i amts-distriktets skoger i femaaret 550 000 tylder tømmer og smaalaften eller gjennemsnittlig 110 000 tylder aarlig mot 750 000 tylder i femaaret 1906—1910 eller gjennemsnittlig 150 000 tylder aarlig og 765 000 tylder i femaaret 1901—1905 eller gjennemsnittlig 153 000 tylder aarlig.

Av en oversigt fra Nedenes Amts Skogselskap til landsutstillingen i Kristiania i 1914 hitsættes:

„Skogens tilvekst er god, tildels fortrinlig, men i aarrækker er den gjennemgaaende sterkt hugget, tildels paa smaa dimensioner, saa dens produktion er sat ned. Ungskogen er imidlertid i sterk opkomst, og med de stigende værdier og den større kundskap om skogbruket kan skogen vente bedre kaar.“

Legger man professor Hellands arealopgaver til grund og man benytter gjennemsnittsbefolkningen fra prøveflaten, skulde Nedenes amt ha en trækapital paa 9 768 216 kubikmeter med en aarlig tilvekst paa 297 456 kubikmeter eller gjennemsnittlig henholdsvis 2.824 kubikmeter og 0.086 pr. maal, naar tilvekstprocenten sættes til 3.06 for barskog og 2.61 for løvskog. Det kan bemerkes at en gjennemsnittsbestokning av ca. 3 kubikmeter pr. maal maa særlig for Sørlandets vedkommende med dets gode vekstbetingelser ansees for liten for en økonomisk utnyttelse av skogmarken.

Amtets skoger kan efter foranstaaende værdsættes til 67.4 millioner kroner og indtægten til ca. 2 millioner.

Av amtets flateindhold 9 332 kvadratkilometer er 3 459 kvadratkilometer skog. Beregnet efter profillingen kan skogen deles i 397 kvadratkilometer (11.3 pct.) myr, 571 kvadratkilometer (16.5 pct.) vernskog, 982 kvadratkilometer (28.4 pct.) slet skog og 1 510 kvadratkilometer (43.8 pct.) god skog. Av den egentlige skog er 47 kvadratkilometer vandsyk mark.

Nedenes Amts Skogselskap er stiftet 25 januar 1898 og har saaledes nu i 16 aar virket for at forbedre skogen og dens behandling. I begyndelsen bestod selskapets praktiske virksomhet væsentlig i plantning og saaning, i 1903 kom til avgrøftning av vandsyk mark og i 1908 rydning av skogbund som var tilgrodd med ukrudt, og som av den grund var uproduktiv eller mindre produktiv.

Der er i den forløpne tid utplantet 4 895 645 planter (3 409 560 furu, 1 360 805 gran, 78 520 buskfuru, 45 780 lerce, 780 ek og 200 bjerk). Herav er plantet av private 3 456 565, av skoler 1 378 980 og av foreninger 60 100. Av skogfrø er saadd 317.4 kg.

Ved 438 grøftningsarbeider er opkastet ca. 266 km. grøft, hvorved vel 7 000 maal er tørlagt. Omkostningene har været anslaaet til kr. 47 710.98, og bidrag er utbetalt med kr. 19 872.28.

Likesaa er utbetalt bidrag til 135 rydningsarbeider med kr. 5 349.27. Herved er rensket vel 10 000 maal skogmark. Omkostningene ved dette har været anslaaet til kr. 16 372.75.

Ved beregning av de kultiverte arealer er gaat ut fra at der til 1 maal trænges 500 planter eller $\frac{1}{10}$ kg. frø.

Man faar saaledes sammenlagt:

Beplantet areal	9 791.3 maal
Besaadd —	3 174.0 »
Avgroffet —	7 007.2 »
Ryddet —	10 074.0 »

Ialt 30 046.5 maal

Selskapet har git bidrag til en række større og mindre planteskoler utover i amtet. Der har dog enkelte aar paa grund av uheldige omstændigheter været mangel paa planter. Paa grøftningsarbeidet har det virket hemmende at det mange steder har været vanskelig at faa grøftegravere.

Foruten den her nævnte virksomhet har selskapet den hele tid arbeidet for at fremme interessen for og kyndigheten i rationel skogbehandling. Der er utdelt en række skrifter, avholdt kortere skogkurser, foredrag, skogbefaringer o. l., like-som selskapets forstnævnnd under sine reiser har git de enkelte skogeiere veiledning i betydelig utstrækning. Det kan ogsaa trygt sies at der er gjort betydelige fremskridt paa dette omraade.

Det gaar fremover, men arbeidet er endnu forholdsvis nyt, og der er langt igjen før skogen i Nedenes blir hvad den kunde og burde være.

Nedenes Amts Skogselskap har gjennem fortsat virksomhet i femaaret arbeidet for skogsakens fremme i amtet.

Ved selskapets foranstaltning er der i aaret 1915 levert til utplantning 310 930 planter, hvorav 246 805 furu, 61 000 gran, 600 buskfuru, 2 525 lerce. Av det utleverte er plantet av skoler 99 750, av ungdomsforeninger 4 000, av private 196 525 og av skogselskapet 10 655 planter. Desuten har selskapet omsat $43\frac{1}{2}$ kg. frø, hvorav $25\frac{3}{4}$ kg furu og $17\frac{3}{4}$ gran i 1915.

Med bidrag kr. 873.33 fra selskapet er i nævnte aar ryddet 1950 maal skog, fordelt paa 19 arbeider, og til 30 grøftningsarbeider, samlet grøftelængde av 22 638 m. bidrat kr. 2 273.10.

Ved utgangen av 1915 hadde selskapet 62 livsvarige og 11 aarlig betalende medlemmer. Underavdelingene hadde ialt ca. 1 400 medlemmer.

3. Fiskeriene.

Herom har fogden i Nedenes avgit saadan indberetning:

For Nedenes amt spiller nu de egentlige kystfiskerier den største rolle; hav-fisket er begrenset til drivgarnsfiske og dorgning efter makrel; sildefisket og rev-fisket er ophørt.

Kystfisket eller det saakaldte daglige fiske er imidlertid av meget stor betydning. Det gir en nogenlunde bra levevei for de professionelle fiskere og et lønnende bierhverv for sjøfolk, mindre gaardbrukere og en meget stor del av kyst-

befolkningen forøvrig. Kanske netop nu under disse ekstraordinære dyre tider er saadant leilighetsfiske til eget bruk av den største betydning.

Antallet av dæksfartøier er gaat sterkt ned, men til gjengjæld er der nu anskaffet mange smaa aapne fiskerbaater (store skjegter) med motor, hvilket forhold staar i nøie sammenhæng med havfiskets tilbakegang.

Fiskeprisene har i perioden været i stadig stigende og er nu meget høie. Paa grund av krigen er al tilførsel vestenfra av sild og anden fisk ophørt, idet denne nu eksporteres mere end tidligere. Den almindelige dyrtid bevirker ogsaa en større efterspørsel paa fisk, og denne i forbindelse med en ikke ringe forsendelse av levende fisk fra uthavnene til Kristiania tjener til at forhøie prisene end yderligere.

Totalutbyttet av amtets fiskerier har i femaaret været normalt; enkelte fiskerier er gaat litt frem, andre tilbake.

Sildefisket med drivgarn er nu en saga blot; fra en værdi av ca. kr. 46 000 i periodens første aar er det nu reducert til betydningsløst. I forrige femaar var sildefisket paa det høieste og indbragte da ialt ca. kr. 168 000, i perioden 1896 — 1900 derimot kun ca. kr. 33 000. Dette fiske er saa variabelt at fiskerne nu har solgt baade fartøier og redskaper.

Makrelfisket har været jevnt og indbringer aarlig omkring kr. 150 000. Dette drives dels som garnfiske paa sjøen, dels med not i fjordene og langs kysten og ogsaa med dorg og haandsnøre. Dorgning efter den fete høstmakrel paa Nord-sjøen drives med fordel av større kuttere, men av videre betydning for distriktet er dette fiske ikke. Den makrel som fiskes her sommertider, og som ikke forbrukes inden distriktet, gaar væsentlig til Kristiania; ofte er dog markedet her overfyldt.

Torskefisket har været jevnt godt. Om høsten og vinteren fiskes torsken væsentlig i ruser, i gytetiden, januar—mars, ogsaa i stor utstrækning paa liner, vaar og sommer især med haandsnøre paa yttergrundene.

Aalefisket er i sommermaanedene et ganske lønnende fiske, men er noksaa avhængig av tilgangen paa agn (smaasild). Aalen eksporteres for størstedelen til Danmark.

Hummerfisket har gjennemgaaende været godt. I periodens 3 første aar var prisen ca. kr. 1.15 pr. stk., men i de 2 sidste aar har den været nede i henholdsvis kr. 0.50 og kr. 0.75. Krigen har hindret eksporten, og som følge herav er prisene trykket saa lavt ned.

Fra Flødevikens utklækningsanstalt er i femaaret utsat 327 millioner torske-yngel i amtets fjorder.

Formanden i Nedenes fiskeristyre har om laks- og sjøørretfisket i sjøen og i elvene i Nedenes fiskeridistrikt indsendt følgende beretning for femaaret 1911 — 1915 :

Aar.	I sjøen.	I Nidelv.				I Holteelv.	Søndeledelv.	Samlet antal redskaper og utbytte.	I Nidelv leieinntægt av	Gjennemsnitspris pr. kg.
1911	{ 72 kilenøter kr. 6 175	1 vadfiske kr. 631	6 ruser kr. 1 115	2 støler kr. 1 900	6 stænger kr. 3 500	— —	12 sættegarn kr. 310	99 kr. 13 631	Sportsfiske kr. 13 900	Laks kr. 1.70 Sveler - 1.40
1912	{ 71 kilenøter kr. 6 910	1 vadfiske kr. 370	9 ruser kr. 1 000	2 støler kr. 3 200	6 stænger kr. 3 500	3 sættegarn kr. 160	3 sættegarn kr. 80	95 kr. 15 220	Sportsfiske kr. 13 900	Laks - 1.80 Sveler - 1.50
1913	{ 63 kilenøter kr. 7 645	1 vadfiske kr. 370	10 ruser kr. 1 305	1 støle kr. 1 000	— —	4 garn kr. 170	5 sættegarn kr. 102	84 kr. 10 592	Sportsfiske kr. 8 180	Laks - 1.80 Sveler - 1.50
1914	{ 67 kilenøter kr. 10 500	1 vadfiske kr. 183	6 ruser kr. 800	2 støler kr. 2 479	3 stænger kr. 600	5 garn kr. 55	— —	84 kr. 14 617	Sportsfiske kr. 12 680	Laks - 1.70 Sveler - 1.50
1915	{ 69 kilenøter kr. 11 615	1 vadfiske kr. 183	9 ruser kr. 960	2 støler kr. 3 000	1 stang kr. 700	4 garn kr. 110	— —	86 kr. 16 568	— —	Laks - 1.75 Sveler - 1.50

Fiskeriet i Otterraaen og Heievandene i Sætersdalens fogderi har ikke betydning for distriktenes økonomi. Ishavsfangst har ikke været drevet her fra distriktet i dette femaar.

4. Bergverksdrift.

Nes Verk, som fremdeles producerer jern og staa! m. v., har fortsatt driften ogsaa i dette femaar.

Klodeborg Gruber, hvor der utvindes jernmalm, beskjaeftiget ca. 55 mand ved utgangen av 1915. Braastad Gruber derimot er ikke drevet i femaaret.

A/S Evje Nikkelverk har fortsatt driften siden sommeren 1899 og stadig utvidet virksomheten. Arbeidsstyrken ved utgangen av 1915 var mellom 200 og 300 mand.

Ved siden av disse større bedrifter har feltspatbruddene i Evje og Iveland herreder været i drift i femaaret og beskjaeftiget mange folk. Arbeidet i Hamregruben (kobberforekomst) er ophørt. I Valle er driften av Bøgruben gjenoptat, og der er vinteren 1915—1916 utdrevet adskillig kobber. Molybdænforekomsten i Bykle derimot er nedlagt.

5. Industri.

Ifølge opgave fra chefspektøren for fabriktilsynet utgjorde antallet av industrielle bedrifter i 1915 162 med en samlet arbeidsstyrke paa 3 155 personer mot henholdsvis 99 og 2 229 i 1909.

De viktigste bedrifter var:

3 anlaeg for utvinning av ertser	med 316 arbeidere	
2 do. - " - sten og jordarter.	" 16	—
4 do. - stenhugning og stenkusning.	" 24	—
11 mek. verksteder, støperier og skibsbyggerier	" 1022	—
3 gasverk og øvrig kemisk teknisk industri.	" 204	—
4 anlaeg for elektrisk belysning og kraft.	" 32	—
5 spinderier, væverier og farverier	" 90	—
1 repslageri	" 47	—
6 træmasse- og papirfabriker	" 333	—
6 garverier	" 15	—
39 sagbruk og høvlerier	" 527	—
25 trævarefabrikker og snekkerier	" 275	—
1 tøndefabrik	" 18	—
1 barkemølle	" 2	—
7 kornmøller	" 11	—
10 bakerier	" 40	—
6 slagterier og pølsefabrikker	" 11	—
8 meierier og ysterier	" 31	—
5 bryggerier og mineralvandfabrikker	" 34	—
1 tobaksfabrik	" 24	—
5 verksteder for beklædningsgjenstande	" 21	—
8 boktrykkerier	" 47	—

Erhverv ved haandverk, smaaindustri og husflid kan sies at være i litt fremgang i herredene Vegaarshei, His, Øyestad, Fjære, Landvik, Eide, Vestre Moland, Birkenes, Hornnes og Evje, men i tilbakegang i Gjerstad, Tromøy og Høvaag her-

reder. Forøvrig uforandret fra forrige femaar. Av haandverks-, smaaindustri- og husflidsarbeide sælges endel til utenbygdsboende. Fra Vegaarshei herred sælges større mængder ski, river, staver, skeer, visper og økseskaft; fra Gjerstad ski og endel pindestoler, ljaar og kniver. Fra Froland herred sælges færdige prammer og skjegter, fra Tromøy ploger, fra His tønner, dører, vinduer og kjøreredskaper. Fra Øyestad herred sælges en betydelig mængde skjegter og prammer, fra Fjære og Landvik likesaa. Fra Valle, Hylestad og Bykle herreder sælges sølvarbeider og ljaar. Som gjenstand for kjøp angives for en væsentlig del skotøi, klær, møbler, gaards- og bruksredskaper.

Av stenbrudd fandtes ved utgangen av 1915 4, nemlig: Herman Jensens brudd i Søndeled med en arbeidsstyrke paa 5 mand. Lyngroth feltspatgrube i Froland med en arbeidsstyrke paa 6 mand, nogen smaa feltspat- og kvartsbrudd i Østre Moland omfattende 2 mand, samt Æretveit Grube i Iveland med en arbeidsstyrke paa 2 mand. De øvrige stenbrudd blev ikke drevet i 1915. Produktionsværdien for de ovennævnte brudd har i 1915 utgjort tilsammen kr. 14 640.

I amtet har i femaaret kun været 1 anlæg for torvdrift, nemlig Myre torvstrøfabrik i Birkenes, med en arbeidsstyrke i 1915 paa 8 mand og en produktion av 2 872 baller til en værdi av kr. 6 700.

6. Handel.

Av landhandlerier (herunder indbefattet kooperativforeninger og lignende) fandtes her i amtet ved utgangen av 1915 ifølge opgave fra vedkommende lensmænd tilsammen 233, hvorav 194 i Nedenes fogderi og 39 i Sætersdalens fogderi. Ved utgangen av forrige femaar var antallet av personer som drev landhandel opgit til 241, hvorav 207 i Nedenes og 34 i Sætersdalens fogderi mot henholdsvis 188 og 36 i 1905.

Den samlede omsætning i 1915 ved 175 av landhandleriene er opgit til ca. kr. 4 912 610, herav salg til distriktets befolkning ca. kr. 4 373 190.

Samlag til salg eller skjænkning av øl, vin, frugtvin og mjød fandtes heller ikke i dette femaar her i amtet. I His herred har været utdelt 2 rettigheter til salg av alkoholsvakt øl. Skjænkerettigheter er ikke utdelt.

7. Skibsfart.

Herom har fogden i Nedenes avgit saadan indberetning:

Hvad skibsrederiet angaar, har utbyttet av samme i femaarsperioden 1910—15 været meget tilfredsstillende, og de tegn til bedre tider for skibsfarten, som i forrige beretning antydte, har tilfulde bekræftet sig.

Fragtene steg litt efter litt indtil krigens utbrudd mellem de allierte og centralmagtene og leverte til den tid et jevnt utbytte.

Efter krigens utbrudd i august 1914 fulgte en kort paniktilstand da man nært frygtet for at bli drat ind i krigen, men straks efter steg fragtene høiere og

høiere, og som følge derav skibsprisene, saa fragtene og skibsprisene nu har naadd en fænomenal høide og bragt skibsrederne overordentlig store indtægter.

Prisene paa skibseiendom er imidlertid nu „jobbet“ til en saadan høide at der er al grund til at frygte for at der ved krigens avslutning vil indtræ et stort og pludselig fald i de nuværende skibspriser, og at dette vil kunne foranledige mange komplikationer og pengeforviklinger og bringe en stor forstyrrelse i de kommuners budgetter som er avhængige av skibaredernes indtægter, er vist ikke tvilsomt.

Hvad træseilskibenes fart i femaarsperioden angaar, saa er der saa faa av disse tilbake at de kan sættes ganske ut av betragtning.

Av staal- og jernskibe har der i denne periode været indkjøpt, i særdeleshet i den første del av perioden, mange store skibe til billige priser, og resultatet av disses fart har været meget godt.

Dampskibsflaaten er i perioden steget ganske betraktelig, og avkastningen har været meget tilfredsstillende.

Bygning av staalskibe har ved A/S Sørlandets Skibsbyggeri været drevet med saa stor arbeidsstyrke som det har været mulig at opdrive, og selskapet er fremdeles optat med bestillinger helt til utgangen av 1917 og til gode priser. Paa Pusnæs i Tromøy har likeledes reparationsarbeide og nybygning været drevet med fuld kraft og med et meget tilfredsstillende resultat.

Ved utgangen av 1915 fandtes der av forsikringsindretninger vedkommende skibsfarten følgende:

Indretningens navn og art.	Aar i hvilket traadt i virksomhet.	Samlet forsikringssum pr. 31 december 1915.	Utbetalte erstatninger i femaaret 1911—1915.
		Kr.	Kr.
Dyvaag præstegjælds tøjassuranceforening.....	1881	258 270	19 569.29

I dette femaar er der i amtets landdistrikter samt ladestedene Tvedestrand og Lillesand registrert (tinglæst) 30 panteheftelser i skibe til et samlet beløp av kr. 1 853 105 og utslettet (avlæst) 27 panteheftelser til et samlet beløp av kr. 1 736 250; i forrige femaar var forholdet 22 tinglæste og 8 avlæste panteheftelser i skibe til samlet beløp henholdsvis kr. 398 271 og kr. 222 000.

8. Andre næringsveier.

Intet isbruk er opgit i drift her i amtet ved utgangen av dette femaar.

I 5 av amtets herreder har der i femaaret været drevet baathyggerianlæg, hvorav 4 i Søndeled med en arbeidsstyrke i 1915 paa 38 mand, og bygget ialt 23 baater, nemlig 16 fiskebaater, 4 bruksbaater og 3 lystfartøier til en samlet verdi av kr. 84 190. I Dyvaag 1 baathyggeri, som i 1915 beskjeftiget 10

mand og leverte av fiskeskøiter og motorbaater ialt 8 til en samlet værdi av kr. 30 000. I His fandtes 3 baatbyggerier, som i 1915 beskjeftiget 14 mand og leverte 8 motorbaater til samlet værdi kr. 98 000. I Øyestad fandtes 2 baatbyggerier drevet med mekanisk kraft, og der beskjeftigedes i 1915 11 mand samt forfærdigedes 77 aapne skjegter og snekker til samlet værdi kr. 25 546. De øvrige baatbyggerier i Øyestad er omhandlet under 5. Husindustri. I Fjære fandtes 3 baatbyggerier, som i 1915 beskjeftiget 16 mand og leverte ialt 45 baater (motor-, skibs- og fiskebaater) til samlet værdi kr. 19 500.

Rypefangsten i Valle og Bykle herreder i Sætersdalens fogderi er en udmerket indtægtskilde for befolkningen; storfugl og hare fanges over hele dalen, og vildtfangsten er av betydning for bygdenes økonomi.

9. Kommunikationer.

Ved utgangen av budgetaaret 1914—15 hadde amtet 685.5 km. hovedvei, 728.8 km. bygdevei og 76.2 km. ridevei, tilsammen 1 490.5 km. vei. I femaaret 1911—1915 er der nyanlagt 88.1 km. vei. Amtet har i femaaret hat en statsbevilgning til veibygning av kr. 584 507.49, eller gjennemsnittlig pr. aar kr. 116 901.50, heri medregnet distriktsbidraget, som i almindelighet er $\frac{1}{4}$.

Til bygdeveisbygning har amtet i femaaret anvendt kr. 655 500, eller pr. aar kr. 131 100, heri medregnet den almindelige bevilgning av amtskassen, som regel $\frac{1}{3}$.

Ved utgangen av 1915 hadde amtet 53 veivogtere, hvorav 11 er tilkommet i femaaret. 16 veivogtere hadde fuld aastjeneste med løn fra kr. 500 til kr. 900. Resten fungerer fra 3 til 10 maaneder.

Angaaende veienes fordeling og deres vedlikeholdelse herredsvise henvises til omstaaende tabel (se vedliggende opgave fra amtsingeniøren) omfattende budgetaaret 1914/15, hvorav fremgaar at amtets samlede vedlikeholdsutgifter — værdsættelsen av endel naturalarbeider mangler — i nævnte tidsrum utgjør kr. 102 669.67; heri indgaar de av amtsveikassen bevilgede beløp til vedlikehold. Av amtsveikassen er desuten bevilget til puk, bidrag til veivogterlønninger og til vedlikehold i almindelighet kr. 10 292.11, samt av Staten til veivogterlønninger kr. 5 352.80; men disse beløp er visstnok overveiende tat med i herredenes opførte pengeutlæg, da beløpene indbetales i herredskasse.

Sætersdalsbanen, Lillesand—Flakvandsbanen, Grimstad—Frolandbanen og Arendal—Aamlibanen har i femaaret været regelmæssig trafikert. Aamli—Tveitsundbanen blev aapnet for regulær drift 14 december 1913.

Ifølge opgave fra telegrafinspektøren i Arendals kreds fandtes der foruten i amtets byer følgende 28 telegraf- og rikstelefonstationer i laddistrikterne ved utgangen av 1915: Songe i Holt, Borøy og Lyngør i Dyvaag, Mykland i Mykland, Blakstad i Froland, Østre Moland i herredet av samme navn, Rise i Øyestad, Engesland, Hovlandsdal og Vegusdal i Vegusdal herred, Aaneland, Evje og Kleveland i Evje herred, Birketveit og Skaiaa i Iveland, Hornnes og Moisund i Hornnes,

Bygland, Byglandsfjord, Frøysnes, Granheim, Grenna, Langerak og Ose i Bygland herred, Bykle i Bykle, Oveinaug og Valle i Valle herred samt Rystad i Hylestad herred. Forøvrig har amtets herreder forbindelse med byene dels ved hjælp av rikstelefonen og dels ved de 2 private telefonselskaper, nemlig 1 i Gjøvdal og 1 i Tovdal herred. Ved telefonnettet har der ogsaa i det forløpne femaar fundet utvidelser sted.

Postgangen i amtet har i femaaret foregaat regelmæssig og nøiagtig. Kyst-distriktene og særlig byene har hat en sikker postforbindelse ved hjælp av damp-skibsruten Brevik—Kristiansand og Bergen—Kristiania. Postforbindelsen inden amtets herreder er betydelig forbedret, bl. a. ved igangsættelse av bilruter.

Turisttrafikken økte noget det første aar efter Aamli—Tveitsundsbanens aapning; men efter krigens utbrudd indtraadte stagnation.

10. Kommunal husholdning.

Nedenes amtkommunes utgiftsbudget har i tiden fra 1 juli 1911 til 30 juni 1916 utgjort:

For budgetterminen	1911—1912		kr. 193 964.46
-	—	1912—1913	 „ 217 301.75
-	—	1913—1914	 „ 248 000.00
-	—	1914—1915	 „ 266 750.63
-	—	1915—1916	 „ 240 820.00

Tilsammen kr. 1 166 836.84

Dette beløp, som utgjør amtskommunens nettoutgift, fordeler sig paa de forskjellige poster saaledes:

(Se tabel side 31.)

De nødvendige beløp til dækkelse av forannævnte utgifter har været tilveie-bragt paa følgende maate:

For 1911—12:

Utlignet paa matrikelskylden	kr. 7.20 pr. mark med		kr. 126 364.46
Utskrevet paa herredene i henhold til skattelovens § 7.		„	40 000.00
Tat av tidligere beholdninger		„	27 600.00
			kr. 193 964.46

For 1912—13:

Utlignet paa matrikelskylden	kr. 7.20 pr. mark	kr	126 301.75
Utskrevet paa herredene i henhold til skatte-			
lovens § 7		„	40 000.00
Tat av tidligere beholdninger		„	51 000.00
			„ 217 301.75
			Overføres kr. 411 266.21

Overført kr. 411 266.21

For 1913—14:

Utlignet paa matrikelskylden kr. 6.20 pr. mark	
i henhold til skattelovens § 8 a	kr. 108 711.79
Utlignet paa skylden av verker og bruk i hen-	
hold til nævnte lovs § 8 b kr. 1.00 pr. mark „	4 119.42
Utskrevet paa herredene i henhold til nævnte	
lovs § 1 „	120 000.00
Tat av tidligere beholdninger „	15 168.79
	„ 248 000.00

For 1914—15:

Utligning paa matrikelskylden kr. 6.20 pr. mark	
i henhold til skattelovens § 8 a	kr. 108 711.79
Utlignet paa skylden av verker og bruk kr. 2.00	
pr. mark i henhold til nævnte lovs § 8 b „	8 238.84
Utskrevet paa herredene i henhold til skatte-	
lovens § 1. „	120 000.00
Dækket ved laan „	29 800.00
	„ 266 750.63

For 1915—16:

Utligning paa matrikelskylden i henhold til	
skattelovens § 8 a kr. 6.20 pr. mark . . .	kr. 108 463.00
Utlignet paa skylden av verker og bruk kr. 3.00	
pr. mark i henhold til nævnte lovs § 8 b „	12 357.00
Utskrevet paa herredene i henhold til lovens § 1 „	120 000.00
	„ 240 820.00
Ialt	kr. 1 166 836.84

Amtskommunen eier:

1. Holt landbruksskolegaard, som med inventar har en værdi av	kr. 213 250.00
2. Byglands landbruksskole, værdi	„ 75 000.00
3. Fængselsbygningen i Hornnes, værdi	„ 16 000.00
4. Tvangsarbeidsanstalten, værdi	„ 10 000.00
Tilsammen	kr. 314 250.00

Amtkasserernes 3 fond hadde ingen kontantbeholdning ved utgangen av aaret 1915.

Med hensyn til de enkelte herreders beskatningsforhold, indtægter og utgifter henvises til vedlagte opgaver.

(Se tabellene side 33, 34 og 35.)

Konto.	1911— 1912.	1912— 1913.	1913— 1914.	1914— 1915.	1915— 1916.
Hovedpost I.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Rets- og justisvæsenet	4 602.11	5 534.01	6 192.24	6 292.06	6 192.24
Overformynderivæsen	440.00	440.00	440.00	440.00	440.00
Tvangsarbeidsanstalten	100.00	110.00	110.00	110.00	190.00
Sindssykeforpleining	29 500.00	31 009.00	32 000.00	31 000.00	36 000.00
Medicinalvæsenet forøvrig	14 100.00	13 450.00	15 680.00	17 800.00	19 400.00
Abnorme barn	8 020.00	7 420.00	9 040.00	8 000.00	7 000.00
Skyssvæsenet	1 650.00	1 800.00	1 850.00	1 800.00	1 900.00
Landbruket	23 237.12	23 356.06	35 604.12	50 495.13	30 535.63
Amtsting, amtsutvalg og amtsrevision.	6 000.00	6 100.00	6 600.00	6 600.00	6 600.00
Præmie for rovdyr ødelæggelse . . .	4 500.00	6 500.00	6 800.00	6 800.00	6 800.00
Renter og avdrag paa amtskommunens gjæld	2 669.71	2 589.34	2 508.97	2 428.60	2 348.23
Skolevæsenet	21 424.21	22 513.73	24 874.30	27 168.18	23 288.54
Jernbanevæsenet	5 000.00	6 860.00	5 360.00	5 360.00	5 360.00
Forskjellige amtsbidrag	2 100.71	1 089.80	6 084.80	6 602.40	1 102.40
Tilfældige og uforutsete utgifter . . .	1 120.60	2 538.81	4 855.57	2 854.26	2 662.96
Sum	124 464.46	131 301.75	158 000.00	173 750.63	149 820.00
Hovedpost II.					
Veivæsenet:					
Bestyrelsesutgifter	4 513.33	6 230.00	6 250.00	6 713.33	6 650.00
Den amtskommunen paahvilende ved- likeholdelse av hovedveier	10 151.91	8 746.50	12 614.63	12 244.56	10 127.64
Bidrag til engere kommuner til puk- sten, veivogtere og vedlikehold. .	8 834.76	9 023.50	9 841.62	10 292.11	10 522.36
Bidrag til bygdeveier og broer som utføres uten statsbidrag	33 634.64	48 418.51	48 341.53	48 644.27	47 591.48
Bidrag til veier som utføres med stats- bidrag	11 453.33	12 672.52	12 009.52	14 276.01	15 566.67
Tilfældige og uforutsete utgifter . . .	912.03	908.97	942.70	829.72	541.85
Sum	69 500.00	86 000.00	90 000.00	93 000.00	91 000.00
Hovedpost I og II tilsammen	193 964.46	217 301.75	248 000.00	266 750.63	240 820.00

11. Arbeiderforhold.

Angaaende lønningene for tjenestegutter, tjenestepiker, husmænd og dagarbeidere henvises til hvad foran er tat ind under avsnittet „jordbruk og fædrift“.

Den almindelige dagløn paa egen kost i 1915 er for de forskjellige herreder for efternævnte særskilte klasser av voksne arbeidere opgit at ha været:

For tømmerhuggere	fra kr. 3.00 til kr. 5.00
- tømmerkjørere med hest	- - 5.50 - - 8.00
- — uten	- - 3.00 - - 4.50
- fløtere	- - 3.25 - - 5.00
- lensearbeidere	- - 3.00 - - 5.50
- grubearbeidere	- - 3.00 - - 6.00

For stenbrytere	fra kr. 3.00 til kr. 6.00
- teglverksarbeidere	- - - - 4.00
- stenhuggere	- - 4.00 - - 5.00
- jernstøpere	- - - - 5.00
- platearbeidere	- - 4.80 - - 6.00
- formere	- - - - 5.50
- spinderialbeidere, mænd	- - - - 3.00
- - - - kvinder	- - - - 1.70
- væveriarbeidere, mænd	- - - - 3.00
- - - - kvinder	- - - - 2.00
- træsliperarbeidere	- - 3.50 - - 5.00
- sagbruksarbeidere	- - 3.50 - - 5.00
- møllearbeidere	- - 3.50 - - 4.00
- høvleriarbeidere	- - 4.25 - - 5.00
- hustømmere	- - 4.00 - - 5.00
- bygningssekkere	- - 3.50 - - 6.00
- møbelsekkere	- - 4.00 - - 5.50
- baatbyggere	- - 3.50 - - 5.00
- smedsvender	- - 3.50 - - 4.00
- murere	- - 4.00 - - 6.00
- murerhaandlangere	- - 3.00 - - 4.00
- malere	- - 4.00 - - 7.00
- skomakersvender	- - 4.00 - - 4.50
- skræddersvender	- - - - 4.00
- syersker	- - 2.00 - - 4.00
- bakersvender	- - - - 4.00
- veiarbeidere	- - - - 5.00

12. Slutning.

Skyldmarkens gjennemsnittsværdi i femaaret 1911—1915 var ifølge opgave fra det Statistiske Centralbyraa kr. 2 769.00 mot kr. 2 230.00 i 1906—1910.

Med hensyn til den i de enkelte herreder statsskrevne formue og indtægt henvises til nedenstaaende udrag av skatteligningene for 1910—1915/16.

(Se tabel side 36.)

Sammenlignet med 1910 er der saaledes for hele amtet en opgang i formuen av kr. 34 306 249.00 og i indtægten av kr. 4 789 530.00. Av den samlede formue falder kr. 83 418 231.00 paa Nedenes fogderi og resten kr. 17 549 742.00 paa Sætersdalens fogderi. Stigningen i indtægten falder paa samtlige distrikter, sterkest paa industri- og skibsfartsinteresserte distrikter. Fremgangen i femaaret i økonomisk henseende blir for endel kunstig, fremkaldt ved den herskende europæiske krigstilstand.

Av utpantninger i femaaret er ved lensmændene avholdt 10 810 for tilsammen kr. 337 137.20 hvorav 10 724 for skatter til beløp kr. 326 970.62. Av eksekutioner er ved lensmændene avholdt 486 for kr. 146 628.50 og 1 ved fogden i Nedenes for ca. kr. 4 000.00, tilsammen 487 for beløp kr. 150 628.50. I femaaret 1911—1915 er der saaledes i landdistriktene holdt 11 297 utpantninger og eksekutioner

Herred.	1910.			1915 (1915—16).		
	Skatøren pr. 100 kroners skatbar indtægt.	Formues- skat pro mille.	Matrikel- skat pr. skyldmark.	Skatøren pr. 100 kroners skatbar indtægt.	Formues- skat pro mille.	Matrikel- skat pr. skyldmark.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Vegaarshei	12.86	2.16	11.74	10.00	2.00	7 00
Gjerstad	9.35	2.50	2.50	10.00	2.00	2.50
Sønedeled	15.00	2.80	0.70	11.00	2.20	1.70
Dyvaag	9.86	2.50	—	6.25	2.00	0.00
Flosta	11.71	2.93	1.00	7.47	2.00	0.00
Holt	¹ 12.04	² 2.68	2.20	8.90	1.80	3.00
Aamli	9.20	3.00	8 00	7.80	2.00	6.50
Gjøvdal	11.41	3 00	7.18	11.35	2.20	5.35
Tovdal	6.18	2.05	7.50	6 29	2.00	6.00
Mykland	9.30	1.86	6.02	7.95	2.00	4 00
Herefoss	10 23	2.56	4.00	8.80	2.00	4.00
Froland	12.80	2.56	5 00	9.80	2.00	4.50
Østre Moland	} 14.00	2.72	0 50	{ ³ 9.83	1.97	0.00
Stokken sogn ³					1.99	0.00
Tromøy	10.00	2.24	0.40	7 20	2.00	0.40
His.	9.70	2 42	2.00	7.00	2.00	3.00
Øyestad	15.91	3.00	—	11.95	2.20	1.50
Fjære	23.38	3.34	2.50	12.00	2.40	2.50
Landvik	19.40	2.77	2.00	11.08	2.20	2.50
Eide	10.75	2.15	3.00	9.05	2 00	3.00
Vestre Moland	11.06	2.00	—	7.88	2.00	0.00
Høvaag	9.86	1.97	—	6 97	2.00	0.00
Birkenes	13.66	2.28	2 00	10.00	2.00	1.50
Vegusdal	8.79	2.93	2.00	9.68	2.00	2.00
Iveland	12.00	2.00	1.50	10.00	2.00	1.00
Hornnes	14.50	3.00	—	11.80	2 20	0.00
Evje	9.00	3.00	2.50	8 20	2.00	2.50
Bygland	⁴ 11.18	⁵ 2 90	1 00	9.20	2.00	1.00
Valle	} 6.59	2.18	1.25	{ 7.17	2.00	1.00
Hylestad					2.00	1.00
Bykle	2.11	0.70	5.00	3.00	1.00	3.50

¹ Holt sogn kr. 13.70, Nes Verk kr. 4.66.² Do. — - 3.00, do. — - 1.01.³ Som følge av nye industrielle anlæg er Stokken sogn i skatteligningen helt utskilt fra Østre Moland herred.⁴ Aardal sogn kr. 8.40, Sandnes sogn kr. 13.10, Austad sogn kr. 13.00, Bygland sogn kr. 12.20.⁵ — - - 2.70, — - - 3.00, — - - 3.00, — - - 3.00.

Op-

over herredskassernes indtægter, udgifter, aktiva og gjæld

Herred.	1910.							
	Indtægt.		Utgift.		Utlignet herredsskat.		Herredskassens	
	Tilsammen.	Derav forskud av regnskapsføreren.	Tilsammen.	Derav ksssebeholdning.	Elendoms-skat.	Skat paa formue og indtægt.	Aktiva.	Gjæld.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Vegaarshei . .	34 866.01	-	34 866.01	2 635.61	5 631.91	23 500.00	37 800.00	-
Gjerstad . . .	35 210.86	649.64	35 210.86	677.80	2 487.00	25 135.34	76 000.00	7 672.72
Søndeled . . .	49 990.55	-	49 990.55	1 979.17	797.18	37 423.66	130 050.00	64 907.00
Dyvaag	55 353.38	-	55 353.38	10 362.22	-	35 020.31	105 560.00	6 850.00
Flosta	35 844.02	87.90	35 844.02	6 784.77	211.96	20 332.65	68 000.00	-
Holt	59 916.13	-	59 916.13	2 157.71	3 508.85	40 896.86	120 300.00	45 195.00
Aamli	46 326.33	-	46 326.33	10 639.25	4 472.96	24 352.21	105 000.00	9 000.00
Gjøvdal	24 948.81	-	24 948.81	11 032.36	1 950.11	7 253.74	17 500.00	15 000.00
Tovdal	12 644.27	-	12 644.27	3 593.30	1 481.76	4 564.05	18 400.00	-
Mykland	25 670.66	-	25 670.66	11 657.12	1 763.85	10 238.34	19 400.00	-
Herefoss	15 896.39	-	15 896.39	216.10	1 048.28	8 048.90	26 925.00	9 561.00
Froland	67 088.51	-	67 088.51	7 055.35	6 600.80	41 058.26	83 200.00	66 445.00
Østre Moland .	35 273.00	-	35 273.00	3 073.00	110.00	25 620.00	111 400.00	23 537.00
Tromøy	33 822.88	-	33 822.88	3 446.97	241.84	24 638.34	134 500.00	15 721.82
His	51 174.46	-	51 174.46	11 414.51	686.76	32 905.61	99 900.00	16 000.00
Øyestad	92 241.63	-	92 241.63	11 550.41	-	68 498.75	115 000.00	103 000.00
Fjære	114 905.81	-	114 905.81	35 374.39	2 718.98	54 374.84	143 294.05	100 385.89
Landvik	45 271.88	414.77	45 271.88	10 584.96	2 457.55	26 178.60	52 200.00	44 750.00
Eide	11 577.49	397.34	11 577.49	1 900.75	855.35	7 542.95	24 200.00	20 187.00
Vestre Moland	49 039.25	-	49 039.25	12 075.26	-	27 124.47	117 000.00	67 172.85
Høvaag	45 145.26	4 548.85	45 145.26	13 355.44	-	21 929.10	63 810.00	13 100.00
Birkenes	81 437.96	-	81 437.96	28 192.46	1 985.32	26 378.15	96 455.00	61 612.30
Vegusdal	18 091.26	-	18 091.26	30.17	-	11 956.17	38 955.00	38 714.66
Iveland	46 111.42	-	46 111.42	3 164.17	1 413.88	18 784.30	39 600.00	27 239.15
Hornnes	24 116.06	-	24 116.06	637.30	77.48	17 601.70	28 130.00	39 504.17
Evje	32 795.04	-	32 795.04	1 376.71	1 782.20	15 193.77	42 500.00	19 510.08
Bygland	39 108.18	-	39 108.18	11 081.44	932.00	27 292.00	87 100.00	30 102.00
Valle	12 436.19	-	12 436.19	1 520.68	1 187.29	12 220.42	45 630.00	8 985.20
Hylestad . . .								
Bykle	4 195.73	-	4 195.73	325.00	463.35	1 542.12	6 200.00	1 675.00

gave
samt over utlignet herredsskat i 1910 og 1915 (1915—16).

1915 (1915—16).

Indtægt.		Utgift.		Utlignet herredsskat.		Herredskassens	
Tilsammen.	Derav forskud av regnskapsføreren.	Tilsammen.	Derav kassebeholdning.	Eiendoms-skat.	Skat paa formue og indtægt.	Aktiva	Gjæld.
Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
61 282.14	-	61 282.14	1 398.87	3 358.04	24 185.46	197 000.00	4 000.00
57 217.75	226.91	57 217.75	-	2 429.85	33 609.81	132 360.00	40 122.03
79 838.94	-	79 838.94	4 570.18	1 650.64	48 523.99	139 310.00	120 127.99
80 322.40	328.60	80 322.40	15 786.73	-	43 370.05	149 937.00	13 344.98
46 518.01	-	46 518.01	6 004.98	195.96	24 431.46	69 553.00	13 000.00
65 756.44	875.14	65 756.44	-	5 161.32	45 335.14	135 288.00	35 775.00
151 605.53	-	151 605.53	4 199.87	3 393.25	28 682.88	280 460.00	189 300.00
21 456.99	-	21 456.99	2 999.46	1 465.28	9 175.40	17 000.00	36 500.00
20 718.31	-	20 718.31	5 635.76	1 188.00	9 721.36	20 000.00	3 000.00
22 245.54	-	22 245.54	2 709.70	1 172.20	14 830.55	21 775.00	2 500.00
20 969.22	-	20 969.22	1 668.64	1 615.29	12 137.70	48 107.00	12 773.00
91 481.48	-	91 481.48	12 987.33	13 908.33	54 330.93	117 400.00	106 000.00
100 120.00	-	100 120.00	348.00	-	44 717.00	201 160.00	105 659.00
57 859.97	-	57 859.97	7 204.38	407.18	34 768.86	173 028.00	25 665.80
60 298.34	-	60 298.34	10 224.99	1 188.36	37 815.01	180 066.00	27 500.00
97 115.18	-	97 115.18	40.63	2 121.98	83 903.43	135 800.00	89 000.00
163 476.62	-	163 476.62	39 155.11	4 399.96	76 102.15	174 603.00	142 401.50
45 642.18	-	45 642.18	2 388.80	3 024.71	31 741.24	ikke opgit.	49 166.66
13 010.41	-	13 010.41	333.73	855.35	9 001.00	29 983.00	17 441.67
55 948.21	-	55 948.21	7 437.19	-	41 198.54	212 989.00	58 827.30
60 457.64	2 891.58	60 457.64	20 264.43	-	25 008.61	65 772.00	24 400.00
81 588.80	-	81 588.80	12 483.37	1 477.55	31 846.70	262 220.00	159 261.31
35 990.80	-	35 990.80	6.23	-	14 512.00	44 378.00	39 103.39
103 074.36	-	103 074.36	6 954.56	1 021.75	23 540.27	42 537.00	27 000.10
33 082.76	-	33 082.76	1 778.38	77.48	25 858.00	75 318.00	27 364.02
60 932.93	-	60 932.93	2 386.61	1 957.19	27 277.76	125 034.00	69 280.18
65 039.17	-	65 039.17	8 533.84	1 244.86	36 257.08	100 250.00	29 738.49
13 533.61	-	13 533.61	4 481.04	999.66	9 304.57	45 630.00	7 835.44
17 152.38	-	17 152.38	2 753.84	-	6 728.25	19 613.00	11 333.00
4 636.33	-	4 636.33	240.98	323.34	2 340.16	8 600.00	1 225.00

Utdrag av skatteligningene for aarene 1910 og 1915.
(1915—16.)

Herreder.	1910.		1915. (1915—16.)	
	Formue.	Indtægt.	Formue.	Indtægt.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Vegaarshei.	2 296 600	264 850	3 257 050	380 585
Gjerstad	3 142 100	418 150	4 008 500	481 325
Søndeled	2 202 200	409 770	3 391 010	614 720
Dyvaag	2 737 300	646 525	4 447 500	968 970
Flosta	1 177 700	332 245	1 908 000	511 269
Holt	3 652 700	574 930	5 144 300	803 400
Aamli	2 793 870	457 777	4 518 310	500 035
Gjøvdal	1 047 676	101 772	1 390 257	117 896
Tovdal	1 040 788	72 163	2 280 757	127 889
Mykland	1 893 000	140 620	2 847 600	197 110
Herefoss	1 354 230	103 480	2 108 095	137 435
Froland	4 856 000	531 355	6 826 440	723 895
Østre Moland	2 751 080	350 260	2 003 500	266 765
Stokken	—	—	3 902 700	463 515
Tromøy	1 813 700	402 970	2 760 700	692 050
His	2 808 500	516 188	3 322 800	802 775
Øystad	5 005 500	810 579	5 782 100	967 501
Fjære	3 706 600	667 885	6 325 100	1 124 834
Landvik	2 017 700	257 700	3 177 900	381 618
Eide	895 450	115 170	988 163	134 614
Vestre Moland	2 751 310	469 360	4 533 970	727 060
Høvaag	2 324 700	375 913	3 321 600	508 010
Birkenes	3 657 800	323 944	5 154 179	444 802
Vegusdal	1 346 190	148 739	2 205 158	216 242
Iveland	1 995 590	198 370	3 393 758	300 286
Hornnes	1 473 300	207 100	2 663 030	395 350
Evje	1 541 600	219 385	2 160 350	552 060
Bygland	2 439 400	298 268	4 311 200	543 190
Valle	1 522 750	207 750	1 333 871	196 161
Hylestad			826 495	105 306
Bykle	416 390	81 900	655 880	107 980
	66 661 724	9 705 118	100 967 973	14 494 648

Som følge av nye industrielle anlæg er Stokken sogn i skatteliguingen helt adskilt fra Østre Molands herred.

Følgende brandforsikringsindretninger eksisterede her i amtet ved utgangen av 1915:

Navn:	Aar i hvilket traadt i virk- somhet.	Forsikringssum i december 1915.			Præmie inkl. utlignet tilskud 1911—15.	Utbetalte er- statninger i femaaret 1911—15.	Samlet formue (reservfond, avsætninger og beholdninger).
		For hus alene.	For løsøre alene.	Tilsammen.			
		Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Gjerstad brandtrygdslag	1869	1 416 200	815 270	2 231 470	8 608.80	301.00	38 649.63
Søndeled brandforsikringsselskap	1869	1 233 600	232 400	1 466 000	5 769.02	1 920.00	26 200.00
Holt brandforsikringsselskap	1868	Ikke opgit.		¹ 8 791 325	¹ 7 033.06	3 451.00	86 542.19
Høvaag herreds brandforsikringsselskap	1891	1 176 700	504 300	1 681 000	1 775.75	—	23 165.05
Ivelands gjensidige brandforsikringsselskap	1896	204 000	158 700	362 700	12 øre pr. 100	Ingen	10 477.00
Bygland brandtrygdslag	1914	940 155	150 000	1 090 155	1 945.00	350.00	1 445.00
Valle herads brandtrygdslag	1907	503 425	—	503 425	4 857.61	2 390.00	200.00

¹ For aaret 1915. Ikke opgit i femaaret.

Nedens amt.

for samlet beløp kr. 487 765.70, mot kr. 647 185.06 i forrige femaar og kr. 1 131 959.19 i femaaret 1901—1905.

I amtets landdistrikter er i femaaret 1911—1915 avholdt 137 tvangsauktioner over fast gods for en samlet tilslagssum av kr. 391 923.77 og over løssøre i et antal av 44 for en samlet tilslagssum av kr. 26 373.30 eller tilsammen for kr. 418 297.07, mot kr. 395 284.85 i forrige femaar og kr. 912 622.92 i femaaret 1901—1905.

Den økonomiske tilstand ved femaarets utgang i de enkelte herreder kan betegnes som meget god. De opgaaende konjunkturer har levert et tilfredsstillende utbytte saavel for jordbruket som for andet erhverv. Betydelige beløp antages at være tilflytt fra Amerika fra dertil utvandrede personer.

Av større industrielle nyanlæg er i femaaret igangsatt Eydehavnanlæggene i Stokken, nemlig:

1. Det Norske Nitridaktieselskap; beskæftiget ved utgangen av 1915 ca. 300 til 400 mand.
2. A/S Arendal Smelteverk; beskæftiget ved nævnte aars utgang omkring 150 mand.

Arbeidet med reguleringen av amtets større vasdrag og utnyttelsen av fossene har været hemmet av krisen.

I social henseende kan forholdene i amtets landdistrikter ikke sies at ha undergaat væsentlige forandringer i femaaret.

Ædruelighetstilstanden i det store og hele maa betegnes som tilfredsstillende. Det samme maa kunne sies om sundhets- og sædelighetstilstanden samt de moralske forhold.

B. Byene.

Med hensyn til disse henvises til magistratenes medfølgende beretninger.

Aust-Agder fylke $\frac{20 \text{ april } 1919.}{12 \text{ mai } 1921.}$

H. T. Knudtzon.

Beretning

vedkommende kjøpstaden Risørs økonomiske tilstand i femaaret 1911—1915.

1. Folkemængden

viser fortsatt tilbakegang; flytningsprotokollen viser et overskud paa utflyttede i femaaret av næsten 400, hvorav dog adskillig over halvdelen (253) paa periodens 2 første aar. Aarsaken er fremdeles vanskeligheten ved at faa arbeide under den fortsatte stilstand i byens næringsliv.

Efter det folketal som i forrige beretning ansloges at forefindes 1 januar 1911, nemlig 3 700, skulde folkemængden efter det anførte ikke være mere end ca. 3 300, men anslaaes dog almindelig endel højere.

2. Industrivirksomheten

har i perioden været drevet i ganske liten utstrækning. De tidligere hovedbedrifter, 3 sagbruk, blev alt nedlagt i forrige periodes slutning (1909 og 1910). En ny trælastbedrift er imidlertid i de 2—3 sidste aar av perioden kommet godt igang. Den ligger like utenfor byen paa Lekerøy. De i forrige beretning omhandlede mindre bedrifter:

1 baatbyggeri med cirkelsag, 1 mek. verksted (væsentlig for reparation av motorer o. lign.), 1 barkemølle, 1 mineralvandfabrik, 1 garveri, 1 blokmakerverksted og 1 meieri, har været drevet som tidligere. Tilkommet er alene en fabrikmæssig snekkerbedrift med maskineri.

De i forrige beretning nævnte næromliggende bedrifter har været drevet som før. Av haandverkere med borgerskap fandtes der 1 januar 1911 61, men 1 januar 1916 blot 33; nævneværdig utførsel av haandverksgjenstande forarbeidet her har ikke foregaat.

3. Handel, bankvæsen og assuransevirksomhet.

a. Handel.

Av handlende (personer med handelsborgerskap eller handelsberettigelse) var der 1 januar 1911 101, hvilket tal ved aarsskiftet 1 januar 1916 er sunket til 72. Trælasthandelen, som tidligere var byens viktigste næringsvei, gik i den første del av perioden betydelig tilbake, men er i de senere aar gått jevnt fremad. Lastepreisene har fortsatt den stigning som begyndte i slutningen av forrige periode, siden høsten 1914 i sterk grad. Kvantum av utskibet trælast vil sees av omstaaende opgave. Handelsforholdene og omsætningen inden byen har i de sidste aar forbedret sig paa grund av den økede skibsfart og den større pengemængde blandt folk. Omsætningen med byens opland er omtrent uforandret.

Den samlede utførsel i femaarsperioden sees av følgende opgave fra Risør Toldkammer:

Aar.	Trælast.	Træmasse.		Is.	Feldspat.	Feldspat-mel.	Kvarts.	Kvarts-mel.	Rutil.	Iset makrel.	Levende aal.	Jernslagg.	Pegmatit.	Hummer.
		Tør.	Vaat.											
	m. ³	Kg.	Kg.	Reg.-ton.	Ton.	Ton.	Ton.	Ton.	Kg.	Kg.	Kg.	Ton.	Ton.	Stkr.
1911.....	12 769.1	1 200 833	4 064 000	3 713	565	-	1 315	-	8 500	-	4 791.5	-	-	1 295
1912.....	12 620.2	1 170 000	5 104 800	2 040	453	-	925	-	2 000	-	203.0	-	520	-
1913.....	14 554.4	380 000	3 382 100	1 440	330	772	140	-	3 000	-	3 522.0	350	-	-
1914.....	15 534.6	426 670	5 972 200	185	100	1 262	280	-	-	1 100	8 865.0	-	-	-
1915.....	14 536.3	620 000	8 220 800	-	-	1 048	-	45	15 000	-	3 311.0	-	-	-

Antallet av konkurser og akkorder er gaat sterkt ned, især i periodens sidste del, og andrar for hele perioden blot til henholdsvis 9 og 3.

b. Bankvæsen.

Risør Sparebanks virksomhet i perioden vil sees av nedenstaaende opgave over dens

Fonds- og		Kr.	forvaltningskapital.		Kr.
1ste januar 1912		216 376.37	1ste januar 1912		1 532 045.81
» — 1913		219 504.37	» — 1913		1 571 846.69
» — 1914		204 971.43	» — 1914		1 706 090.93
» — 1915		217 288.96	» — 1915		1 825 279.65
» — 1916		213 598.14	» — 1916		2 600 781.59

Siden mars 1914 har byen ogsaa hat et andet bankinstitut, nemlig Risør Privatbank, en filial av Agdesidens Bank, Arendal.

Filialen har et fast fond stort kr. 100 000.00. Regnskapene utviser:

	Delkredere- og reservefond.	Indlaan paa sparebank.	Omsætning.
Pr. 31te december 1914	0.00	69 840.48	4 431 616.46
» » — 1915	15 648.29	367 367.91	16 401 231.12

c. Assuranse.

Nogot forsikringsselskap eller nogen assuranseforening har ikke været drevet i perioden. Men der findes følgende syke- og understøttelseskasser:

1. Understøttelseskassen for skibsførere og styrmænd.
2. Understøttelseskassen for fiskere.
3. Arbeiderforeningens Understøttelseskasse.
4. Haandverkerforeningens Sykekasse.
5. Kredssykekassen.

De i forrige beretning nævnte Kranens og Korstvedt Sykekasse og Risør Sykekasse er opholdt med de trælastbedrifter hvis arbeidsbedrift de stod i forbindelse med.

4. Skibsfarten.

Fragtkonjunkturerne var indtil krigens utbrudd i 1914, bortset fra en kortvarig opgang i 1913, daarlige, saa rederibedriften gjennemgaaende bragte tap, likesom skibsprisene gik saa lavt ned som aldrig tidligere. Efter krigsutbruddet steg her som andetsteds fragtindtægtene som skibspriser og naadde efterhvert en hittil uhørt høide. Eksempelvis nævnes at fragten for props fra Norge til østkysten av England i slutningen av 1915 gik op til 155/s. pr. std. mot før 15 å

18/s. Skipsfarten kan nu atter betegnes som byens viktigste næringsvei. Den ældre tonnage er efterhvert ombyttet med moderne og tidsmessige skibe. Dette har dog endnu ikke ved aarskiftet git sig uttryk i skibsmatrikkelen, idet flere indkjøpte skibe først senere er overført hertil og flere er indkjøpt senere.

Skibsmatrikkelen viser:

	1ste januar 1911.		1ste januar 1916.
Seilskibe.	20 med 8 719 reg.-ton.	7 seilskibe.	med 10 997.90 reg.-ton
Dampskibe	3 » 1 185 —	6 dampskibe.	» 2 129.51 —
Motorfartøier . .	0 » 0 —	1 motorfartøi	» 34.59 —

5. Kommunale forhold og kommunal husholdning.

Administrations-, regnskaps- og skattevæsen er som tidligere. Enkelte lønsforbedringer er indført.

Kommunebudget.

Skatydere.

	Bruttoutgift.	At utligne.	Skatøre.	Antal.	Antagen formue.	Antagen indtægt.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
1911	130 807.58	¹ 80 000.00	15.40	1 033	3 013 500	1 028 130
1912	126 351.34	¹ 82 000.00	17.20	?	2 743 500	945 195
1913—14	135 646.14	² 91 500.00	14.97	?	2 587 500	904 250
1914—15	134 849.23	³ 88 000.00	14.00	?	2 525 400	950 690
1915—16	137 300.66	⁴ 88 000.00	13.80	937	2 655 500	949 239

¹ Derav $\frac{1}{9}$ paa faste eiendommers takstsum.

² » kr. 3.50 pr. 1 000 kroner av faste eiendommers takstsum.

³ » kr. 4.00 » — — » » — —

⁴ » kr. 4.50 » — — » » — —

Værdien av kommunens faste eiendomme anslaaes ved periodens utgang til samme beløp som ved dens begyndelse, nemlig kr. 388 510.00. Det bemerkes at byen selv er eier av det væsentlige av grunden, som bortfæstes til huseierne mot avgift. Den samlede brandtakst paa kommunens huse er kr. 186 180.00.

Byens gjæld beløp sig til:

	Pr. 1ste januar 1911. Kr.	Pr. 1ste januar 1916. Kr.
Oplysningsvæsenets Fond	68 000.00	58 000.00
Risør Sparebank	86 625.00	73 500.00
Foliegjæld sammesteds	46 189.38	42 344.80
	200 814.38	173 844.80

6. Skolevæsen.

Folkeskolen:

	1911.	1912.	1913-14.	1914-15.	1915-16.
Elevantal ialt.	571	550	528	509	512
(Derav piker).	(268)	(281)	(243)	(238)	(236)
Fordelt paa klasser	19	18	18	17	17
Lærere, derav 1 bestyrer	7	7	7	7	7
Lærerinder.	10	9 $\frac{1}{2}$	8	8	9
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Samtlige utgifter.	31 000.80	30 425.71	29 332.85	29 098.05	30 035.60
Paa hvert barn altsaa.	54.29	55.32	55.55	57.17	58.66
Derav falder paa kommunen	(19 528.25)	(19 203.27)	(18 912.31)	18 653.27	19 185.61
(Paa hvert barn altsaa)	(34.20)	(34.92)	(35.82)	(36.65)	(37.47)

Fællesundervisning har været drevet i alle klasser i alle fag, undtagen gymnastik og sløid (haandarbeide).

Den kommunale høiere almenskole.

	1911.	1912.	1913-14.	1914-15.	1915-16.
Elevantal ialt.	88	91	94	107	109
(Derav piker).	(46)	(35)	(43)	(50)	(44)
Lærerpersonalet: 1 overlærer og bestyrer, 1 overlærer, 2 lærere og 1 lærerinde.	4	4	4	4	4
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Samtlige utgifter.	14 862.35	13 950.00	13 825.00	15 495.00	15 975.00
Altsaa paa hvert barn	(168.90)	(153.30)	(147.07)	(145.00)	(146.56)
Derav falder paa kommunen	(3 523.33)	(2 850.00)	(2 260.00)	(2 488.33)	(3 603.33)
(Altsaa paa hvert barn)	(40.04)	(31.32)	(24.04)	(23.18)	(33.06)
Skolepenger	4 985.00	5 600.00	6 115.00	6 373.00	5 810.00
Altsaa paa hvert barn gennemsnitlig.	(56.65)	(61.54)	(65.05)	(59.56)	(53.30)

Resten av utgiftene dækkes av statsbidraget. Som tilskud til skolens drift har der været ydet av Risør Sparebank et bidrag som har været fra kr. 1 800.00 til kr. 2 500.00 pr. aar.

Risør offentlige Sjømandsskole.

	1911.	1912.	1913-14.	1914-15.	1915-16.
Elevantallet	8	12	7	7	8
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Statstilskud	500.00	500.00	600.00	600.00	500.00
Kommunens tilskud	500.00	500.00	600.00	600.00	500.00

1 lærer, som tillike er bestyrer, samt timelærer (norsk og engelsk) og 1 læge, som gir kursus i sykepleie.

Risør offentlige Tegneskole.

	1910-11.	1911-12.	1912-13.	1913-14.	1914-15.
Elevantallet (fra de fleste stedlige haandverksfag)	29	28	44	50	44
Ukeundervisning.	8 t.	8 t.	8 t.	8 t.	8 t.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Budget	777.65	772.35	805.10	799.79	784.63

Fattigvæsen.

	1911.	1912.	1913-14.	1914-15.	1915-16.
Antal fast understøttede hovedpersoner	160	167	164	155	151
Antal midlertidig understøttede hovedpersoner.	21	18	16	17	24
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Samlede fattigutgifter.	34 945.00	35 449.00	35 486.00	36 400.00	39 640.38
Derav paa kommunen	28 750.00	29 650.00	29 441.00	30 312.50	32 145.38

Vandverks-, brand- og bygningsvæsen.

Ved byens vandverker er der ikke i perioden foregaat nogen forandring. Byens 2 vandbassiner har været tilstrækkelige for behovet.

Nogen ildebrand er heldigvis ikke forekommet.

Der er i perioden kun opført 1 nyt hus, som endnu ikke er taksert.

Ved utgangen av 1915 utgjorde den samlede brandtakst for samtlige huse inden Risør:

For byavdelingen	kr. 2 855 070
- landavdelingen	» 311 090

Tilsammen kr. 3 166 160

Gatebelysningen besørgeres fremdeles av A/S Barbu fra dets kraft-anlæg ved Evenstad i Nidelv.

Ved periodens

	Begyndelse.	Utgang.
Samlet antal glødelamper	2 700 (fra 5—50 nl.)	3 400 (fra 5—200 nl.)
» » buelamper	12 (ca. 60 kw.)	12 (ca. 6 kw.)
» » motorer	5 (ca. 21 »)	21 (ca. 35 »)

Sundhetssvæsenet har i perioden været jevnt godt uten nogen epidemier. Byen har et sykehus og et lasaret.

Under Overformynderiet henstod under forvaltning:

	1/1 1912.	1/1 1913.	1/1 1914.	1/1 1915.	1/1 1916.
Forvaltnings-					
kapital	kr. 339 552.71	kr. 359 038.48	kr. 363 032.97	kr. 368 405.70	kr. 344 836.96
Myndlingenes					
antal	47	47	47	49	49

Foreninger.

Der eksisterte i byen følgende foreninger i perioden:

1. Handelsforeningen.
2. Sjømandsforeningen.
3. Fiskeriforeningen.
4. Haandverkerforeningen.
5. Sanitetsforening (underavdeling av Norske Kvinders Sanitetsforening).

Arbeiderforeningen blev tidlig i perioden oppløst, idet arbeiderbefolkningen efter indstillingen av de store trælstdbedrifter søkte andetstedshen.

7. Binæringer.

Egentlige binæringer, saasom husflid, havedyrkning, biavl o. s. v., drives ikke i nævneværdig utstrækning i byen.

Fiskeriet derimot, som snarere maa kaldes en hovednæringsvei her i byen, har været drevet i perioden som før.

Der er 80 à 90 fiskere i byen.

Det viktigste fiske er makrelfisket, som drives av 11 her hjemmehørende skøiter (hvorav 3 motorskøiter).

Utbyttet stiller sig omtrent saaledes:

	1911.	1912.	1913.	1914.	1915.
Makrelfisket	Godt	Middels	Middels	Daarlig	Daarlig
Laksefisket	Middels	Middels	Middels	Middels	Middels
Sildefisket	Middels	Daarlig	Intet	Intet	Intet
Torskefisket	Middels	Middels	Middels	Middels	Daarlig
Hummer- og aalefangst.....	{ Godt	Godt	Godt	Godt	Godt
	{ Middels	Middels	Middels	Middels	Middels

Fangsten sælges indenlands. Det som ikke konsumeres i byen føres væsentlig til Kristiania, hummeren dog til Lillesand for derfra at eksporteres.

8. Arbeiderforhold.

Paa grund av tilstanden i industrielle foretagender har fremdeles gjennom hele perioden en betydelig del av byens arbeiderbefolkning hat arbeide ved de store industricentrer og andensteds, mens familien er bosittende her.

9. Tilstanden i almindelighet.

Den økonomiske tilstand, som i periodens væsentligste del fremdeles var mislig, har i periodens sidste aar betydelig bedret sig i likhet med hvad tilfældet har været i landets andre sjøfartsbyer, paa grund av det stadig økende utbytte av skibsfarten, og voksende velstand ogsaa blandt middelstanden var allerede da begyndt at kunne konstateres, dels som følge av sjøfolkenes stigende hyrer, dels paa grund av direkte interesse i skibsfartsforetagender.

Til startning av de for byens velfærd nødvendige større nye virksomheter i skibs- eller industribranchen var det dog ikke i perioden kommet; men opgangstiden maa forutsees at ville medføre at dette sker, hvorved paa den ene side det tunge skattetryk vil lettes og arbeiderbefolkningens stilling bedres.

Sundhets-, sedelighetstilstanden og de moralske forhold i det hele maa betegnes som gode. Forbrydelser eller forseelser av grovere art har været en ren sjeldenhet.

Derimot kan ædruelighetstilstanden ikke lenger karakteriseres som god. Drukkenskapsforseelsernes aarlige antal sees saaledes at ha øket betydelig mot tidligere. Efter bôtevedtagelsesprotokollen utgjorde drukkenskapsforseelserne for 1911 og 1912 for hvert aar 16 tilfælde, mens specialstatistikken for 1913, 1914 og 1915 viser henholdsvis 37, 62 og 32 tilfælde.

Øl- og vinsamlaget, som begyndte sin virksomhet i 1909, fik ikke forlænget sin virksomhet ut over de fastsatte 3 aar.

Nogen anden almindelig ret til utskjækning av øl og vin har ikke været meddelt. 2 hoteller har i perioden aarlig hat indskrænket ret til utskjækning til reisende efter lov av 18 mai 1904 § 18.

Ved utgangen av perioden var antallet av rettigheter til smaasalg av vin i henhold til handelsborgerskap fra før lov av 3 juni 1882 alene 3.

Bevilling til smaasalg av øl og vin har kun været git til ovennævnte samlag, saalænge det virket.

Bevilling til smaasalg av øl er i perioden kun tildelt en enkelt for alkohol-svakt øl.

Sluttelig tør man efter den større velstand som med de herskende gode tider ogsaa er kommet her til byen haabe at den nærmeste fremtid vil bringe ny virksomhet og fremme de allerede bestaaende; planer i førstnævnte retning er allerede begyndt at sættes iverk, og andre er under forberedelse

Risør magistrat 11 september 1916.

Johs. Stenersen,
kst.

Beretning

om kjøpstaden Arendals økonomiske tilstand
i femaaret 1911—1915.

1. Folkemængden.

Den officielle optælling afholdt pr. 1 december 1910 utviste 10 315 indvaanere. Dette antal er senere noget øket, saaledes at den nu hjemmehørende folkemængde kan anslaaes til 10 700.

Antallet av fødsler, dødsfald og ægteviede

inden Trefoldighets menighet	341	273	119
» Barbu	598	498	179

Gjennem politikammeret er ekspedert til utvandring 1 019 personer.

2. Industri og haandverk.

I industrien kan merkes adskillig fremgang i femaaret; et par større bedrifter er væsentlig utvidet og flere andre bedrifter er gaat frem; en smørfabrik er oprettet.

Antallet av forsikringspligtige bedrifter var 1 januar 1916 79, hvorav 4 var

kommunale, 9 bakerier, 7 malerforretninger, 5 slagterier, 5 ved- og kulforretninger, 3 trykkerier, 3 transportforretninger, 3 snekkerier, 2 garverier, 2 vognfabrikker, 2 kaffebrønderier, 1 jernstøperi med mekanisk verksted, 1 tobaks- og cigarfabrik, 1 smørfabrik, 1 bryggeri, 1 bomuldswarefabrik, 1 dampsag med høvleri, 1 dampvaskeri med farveri, 1 meieri.

De fleste av disse sysselsætter kun faa arbeidere, dog sysselsætter Arendals møbelfabrik, Strømsbu dampsag og høvleri, Arendals bomuldswarefabrik, bryggeriet, dampvaskeriet og tobaksfabrikken ikke faa arbeidere.

Antallet av installerte motorer var:

1 januar 1912.....	36 stkr. med ca. 150 kw.
do 1913.....	47 » » - 165 -
do. 1914.....	55 » » - 176 -
do. 1915.....	63 » » - 185 -
do. 1916.....	68 » » - 192 -

Det i 1907 opførte meieri indveiet i 1915 1 634 590 kg. melk, hvorav blev producet smør av 17 972, fetost av 2 770, magerost av 38 899, mysost av 25 568 og solgt som fløte 60 000 og som melk 1 061 000. Bedriften drives ved elektricitet og sysselsætter 10 personer. Melken utbragtes til 17.29 øre mot 11.4 øre i 1910.

3. Handel, bankvæsen og assurance.

Den almindelige kjøbmandshandel har i femaaret utvilsomt gaat adskillig fremover; aarsaken hertil er dobbelt, nemlig dels de gode tider i Arendals opland og dels og fornemmelig de gode hyrer og den gode tid for skibsfarten, hvilket har bragt en større kjøpeevne og jevn velstand inden det brede lag av befolkningen.

Byens engroshandel har i femaaret tiltat i ikke liten grad, væsentlig i kolonial-, men ogsaa i jern- og kortevarebranchen og i manufaktur.

Som følge derav har toldintraderne i femaaret gaat betydelig fremover og utgjorde i femaaret kr. 3 331 423.65 mot i forrige femaarsperiode kr. 2 614 321.

Av træløst er der utskibet adskillig, dels i form av planker, men væsentlig i form av minetømmer og rundløst.

Ved Asdal bom er der i femaaret uttølet:

	Tømmer.	Smaalast.
I 1911	31 150 tlr.	10 864 tlr.
- 1912	23 949 ⁴ / ₁₂ »	9 524 ⁹ / ₁₂ »
- 1913	21 576 »	8 005 ⁹ / ₁₂ »
- 1914	27 206 »	10 018 »
- 1915	20 677 »	6 113 »

mot henholdsvis 2 493 886 stkr. og 817 016 stkr. i forrige femaarsperiode. Dimensionene er gjennemgaaende som tidligere, men da prisene i femaaret har været stadig stigende, representerer det eksporterte tømmerparti betydelig større pengeverdi end tidligere. Eksport av jernmalm har i femaaret været i stadig stigning, væsentlig fra Klodeborg Gruber, som har sysselsat mange arbeidere. Malmen har hittil været kjørt fra gruben ned til Bødkerbugten ved Vrången, men i 1915 er

anlagt en taugbane fra gruben til stranden nedenfor Bødkerbugten, hvorfra malmen paa lægtene føres ned til utskibning fra den ydre havn. Nogen opgave over størrelsen av den eksporterte malm har det ikke været mig mulig at faa, men andrar antagelig til omkring 30 000 ton i 1915.

Av andre gruber hvorfra malm er eksportert er Braastad gamle jerngrube, hvilken malm er ført paa jernbanen til havnen, hvorhos der som forsøksdrift fra Søftestad Jerngruber i Nissedal i 1914—15 er neddrevet med jernbane til Arendal og derfra utskibet ca. 1 000 ton.

Denne sidste grube er nu solgt til et aktieselskap, som agter at fortsætte og utvide bedriften.

Ved samlagsavstemningen i 1913 blev brændevinsbolaget staaende. Paa grund av de gennemgaaende gode tider i byen som i dets opland og paa grund av nedstemning av flere bolag i de øvrige kystbyer har omsætningen været væsentlig større end tidligere, hvilket vil sees av nedenstaaende tabel:

Aar.	Omsætning.	Netto- overskud.	Indbetalt til Staten.	Indbetalt til Arendals kommune.	Indbetalt til amts- kommunen.	Indbetalt til vældædige øiemed.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
1911.....	326 830	67 600	43 940	10 140	6 760	6 760
1912.....	362 764	76 000	49 400	11 400	7 600	7 600
1913.....	405 084	79 400	51 610	11 910	7 940	7 940
1914.....	402 241	71 000	46 150	10 650	7 100	7 100
1915.....	585 643	102 400	66 560	15 360	10 240	10 240

Som følge av de gennemgaaende gode tider maa saavel handelsstandens som haandverksstandens økonomiske vilkaar betegnes som endog meget gode, og der har heller ikke i femaaret været nogen konkurs eller akkordforhandling av nogen større betydning. Og betegnende for forholdet er at der for tiden ved Arendals skifteret ikke behandles noget saadant bo, likesom heller ikke noget insolvent dødsbo av nævneværdig betydning.

Antallet av konkurser og akkordforhandlinger i femaaret har været respektive 7 og 6.

Av væsentlig indgripende betydning for byens og dens oplands økonomiske udvikling har været at der siden 1914 har været en egen afdeling av Norges Bank i Arendal. Forøvrig er bankenes antal det samme som i forrige periode, og disse har samtlige arbeidet under jevnt fremadgaaende og gode vilkaar, hvilket bedst belyses ved omstaaende tabel:

	Datum	Forvaltnings- sum	Indskud.	Formue.
		Kr.	Kr.	Kr.
Agdesidens Bank	1 januar 1910	6 683 815	5 090 233	1 408 195
	1 — 1916	21 266 033	17 133 818	2 011 294
Kreditbankens Filial	1 januar 1911	3 511 822	1 940 415	347 124
	1 — 1916	8 976 785	8 388 495	478 910
Sparebanken i Arendal	1 januar 1911	3 488 549	3 067 599	420 989
	1 — 1916	4 242 905	3 702 356	534 775
Nedenes Sparebank	1 januar 1911	3 909 924	3 501 308	408 616
	1 — 1916	5 501 596	4 919 316	575 600
Haandverksbanken	1 januar 1911	500 430	442 541	57 888
	1 — 1916	617 150	543 945	73 204
Tromø Sogns Sparebank	1 januar 1911	261 319	233 669	27 649
	1 — 1916	295 178	263 913	31 265

Av assuranceforeninger virker de samme nu som i forrige femaarsperiode, og yderligere er tilkommet Sørlandske krigsforsikring, som begyndte sin virksomhet i november 1915 samt et nyt gjensidig forsikringsselskap Sørlandets assuranceforening, som likeledes begyndte i 1915. Samtlige selskapers virksomhet har i femaaret gaat væsentlig frem.

Av ikke liten betydning for Arendals bys økonomiske utvikling er de store anlæg som i femaaret er bygget i omegnen, nemlig utbygningen av A/S Arendals Fossekompani's kraftstation ved Bøilefoss samt A/S Rygene Træmassefabrikkers fortsatte utbygning av Rygene foss. Den elektriske energi disse kraftselskaper leverer utnyttes av Arendals Smelteverks og det Norske Nitridselskabs fabrikker beliggende i Eydehavn, hvilke fabrikker sysselsætter et betydelig antal funktionærer og arbeidere og derved bidrager i væsentlig mon til Arendals trivsel og fremgang.

Utbyggelsen av nævnte fosser er muliggjort derved at Nidelven i femaaret er blit regulert. Denne regulering vil ned igjennem tidene faa saa stor betydning for Arendals økonomiske utvikling at den maa omhandles i femaarsberetningen, uagtet den ikke direkte angaar byen.

Reguleringen er utført av Arendals vasdrags brukseierforening, hvis interessenter er A/S Arendals Fossekompani med $\frac{71}{100}$, A/S Rygene Træmassefabriker med $\frac{18}{100}$ og A/S Barbu med $\frac{11}{100}$; denne sidste interessents andel er nu ved Arendals kommunes indkjøp av Evenstad kraftstation gaat over til Arendals kommune. Nidelvens regulering omfatter i sine hovedtræk følgende reguleringsarbeider:

1. I Fyrisvand med samlede utgifter	kr. 191 080.81
2. - Drangsvand med —	» 80 986.63
3. - Nisservand » —	» 218 919.05
4. - Nelaugvand » —	» 227 232.12
5. - Hovedvasdraget » —	» 204 478.53
6. - Diverse sluser » —	» 307 785.30
og med grunderstatninger til beløb	» 830 150.74

Arendals kommune har for at sikre sig den fornødne energi til lys og kraft i 1915 indkjøpt Hanefossen i Herefoss for kr. 100 000, hvilken foss imidlertid ikke er utbygget, idet Arendals kommune vinteren 1916 har kjøpt av A/S Barbu dette selskaps kraftstation og eiendomme samt ledningsnet inden Nedenes for kjøpesum kr. 3 000 800; ved dette kjøp blir Arendals kommune leverandør av elektrisk energi for den hele kyststrækning fra Landvik og op til Risør.

4. Skibsfarten.

I femaaret 1911—15 har skibsfarten for Arendals vedkommende som for det hele land været usedvanlig god. Allerede i 1911 begyndte en opgangsperiode med stigende fragter, som fortsattes i 1912, og med muligens nogen nedgang i 1913; men siden krigens utbrudd i august 1914 har fragtene været stigende og opnaadd saadan høide som aldrig tidligere; som direkte følge derav har der parallelt med stigning av fragtene gaat en forholdsvis eller muligens endog større stigning av skibenes salgsværdi. Der er fra Arendal i 1915 (og tildels ogsaa i 1916) solgt et betydelig antal skibe, saavel damp- som seilskibe, og skibene har tildels gaat fra haand til haand og hyppig skiftet saavel eier som hjemsted.

Skibsrederne har derved realiseret en betydelig del av byens tonnasje til overmaade gunstige priser, likesom de skibsredere som ikke har latt sig friste til at sælge har indseilet overmaade store fragter.

Der er i femaaret indkjøpt endel fartøier, dog ikke saa meget som der er solgt; indkjøpet har for en del bestaaet i motorfartøier, likesom der i et par tidligere til byen indkjøpte skuter er indsat motor.

Skibsflaatens forandring i femaarsperioden vil klarest belyses ved nedenstaaende tabel:

	Antal.		Drægtighet.	
	1 januar 1911.	1 januar 1916.	1 januar 1911.	1 januar 1916.
			Brutto reg.-ton.	Brutto reg.-ton.
Dampskibe	52	43	44 982	40 326.46
Motorskibe	-	11	-	1 530.96
Jernseilskibe.	25	12	30 399	14 703.29
Træseilskibe	28	9	10 852	3 098.94
Tilsammen . .	105	75	86 233	59 659.65

Med hensyn til de enkelte fartøiers størrelse var:

	i 1911.		i 1916.
18	baater under 500 ton	15	baater.
16	— mellem 500 og 1 000	12	—
18	— over 1 000 ton	16	—
1	seilskib av jern under 500 ton.	0	—
7	— - - mellem 500 og 1 000	4	—
17	— - - over 1 000.	8	—
16	— - træ under 500.	6	—
12	— - mellem 500 og 1 000	3	—
0	— - over 1 000 ton.	0	—

Av motorseilskibene var 7 under 100 ton og 4 over 100 ton, den største var paa 393.89. 1 januar 1911 var hjemmehørende hersteds kun 1 motorskib, som var paa 56.08 ton

Den paa denne handelsflaate hvilende pantegjæld var pr. 1 januar 1911 kr. 6 817 036.00 — og pr. 1 januar 1916 kr. 1 865 242.00.

Som direkte følge av krigssituationen og de høie fragter har hyrerne i femaaret været overmaade store og var ved periodens utløp høiere end nogensinde tidligere. De sedvanlige hyrer var ved periodens utløp paa dampbaater for førstestyrmand kr. 200.00, andenstyrmand kr. 150.00, førstemaschinist kr. 250.00 til kr. 400.00, andenmaschinist kr. 150.00—kr. 300.00, fyrbøter kr. 100.00, baatsmænd kr. 120.00, matroser kr. 100.00, stuerter kr. 125.00—kr. 180.00 pr. mnd. Paa seilfartøier har hyren været for førstestyrmand kr. 200.00, andenstyrmand kr. 150.00, tømmermænd kr. 130.00—kr. 150.00, baatsmænd kr. 120.00, matroser kr. 110.00, stuerter kr. 125.00—kr. 180.00 pr. mnd. Som følge av disse store hyrer har der været overmaade liten ledighet blandt sjøfolk, og tilgangen har heller været for liten end for stor.

Sjømandsskolens søkning har i femaaret været udmerket god. Antallet av uteksaminerte elever var:

	I styrmandsavdelingen — I skipperavdelingen.	
1911—12	31	16
1912—13	39	25
1913—14	32	23
1914—15	26	13
1915—16	40	14

Slippen paa Pusnæs Jernstøperi og mekaniske Verksted har i femaaret været meget flittig benyttet likesom dette er blevet utvidet ved et skibsbyggeri for bygning av større baater.

5. Kommunale forhold og kommunehusholdning.

Byggevirksomheten har i femaaret været stigende. Der er til bygningskommissionen indkommet:

I 1911	40	anmeldelser, derav 9 nybygninger		
» 1912	54	do.	- 18	do.
» 1913	53	do.	- 13	do.
» 1914	63	do.	- 13	do.
» 1915	94	do.	- 12	do.

Nogen ildebrand av nævneværdig betydning har der i femaaret ikke været. Endel leiligheter i den indre by er omdannet til kontorer, og da samtlige nybygninger kun har angaaet smaa huse og for en væsentlig del eneboliger, og da befolkningen har tiltat noget, har der været stigende vanskeligheter med at faa leiligheter, omend byen har været forskaanet for bolignød i ordets egentlige betydning. Saavel prisen paa leiligheter som paa huse har i femaaret været i stadig stigning.

Av større kommunale arbeider er i femaaret fuldført: Barbu skolebygning, som ialt er kommet paa ca. kr. 145 000.00. Videre er der besluttet anlagt nyt vandverk til byen fra Longumvand, hvorfra vandet pumpes op til et bassin paa Stensaasen i en høide av henved 100 m., hvorfra det trykkes ned til byen; pumpen drives ved elektricitet, og vandet renses ved hjælp av hurtig filtrering og derpaa følgende osonisering. Det hele anlæg var beregnet til en utgift av kr. 340 000 00; men paa grund av den ved krigen forarsagede stigning av alle priser vil dette beløb ikke være tilstrækkelig. Vandverket antages færdig i 1917.

Videre har Nedenes amt's kommune og Arendals kommune besluttet i fællesskap at oprette et tidsmæssig sykehus med ca. 80 senger, hvilken bygning for tiden er under opførelse paa dertil indkjøpt tomt ved Kloppene i Arendal.

I reguleringsøjemed har kommunen i femaaret indkjøpt et par mindre eiendomme i Barbu, likesom den hele strandstrækning fra hotelbryggen til jernbanen inderst i Barbubugten er indkjøpt. Desuten har kommunen indkjøpt i 1912 Morten Kallevigs brygge med tilstøtende tomt utenfor den nuværende toldbod.

De gode konjunkturer paa fragtmarkedet, de gode hyrer og de gode tider for Arendals opland har bevirket at byens økonomiske evne i femaaret er gaat betydelig fremover, og de stadig stigende indskud i byens banker taler ogsaa i saa henseende et tydelig sprog.

Den kommunale økonomi vil fremgaa av omstaaende tabel:

(Se tabel side 54.)

Siden den nye skattelov av 18 august 1911 traadte i kraft er skatten utregnet efter tabel V alternativ 5. Det har været nødvendig at benytte denne strenge tabel for at komme ned i en skatteøre av 10 %.

Kommunens gjæld 1 januar 1911 var kr. 819 500.00 og 1 januar 1916 kr. 1 369 500.00.

Kommunens aktiva utgjør samtidig faste eiendomme kr. 1 465 800.00, aktier og fonds kr. 40 253.53, hvortil kommer de kommunale legater og kommunens kontantbeholdning.

Havnekassens gjæld pr. 1 januar 1916 er kr. 224 000.00, fra 1914 av opkræves tonnageavgift.

	1911.	1912.	1. h. 1913.	1913/14	1914/15	1915/16
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
1. Kommunens samlede udgift . . .	462 000.00	480 000.00	248 474.00	536 000.00	567 000.00	604 000.00
2. Antagen formue .	18 420 400.00	16 296 100.00	15 817 400.00	22 519 400.00	24 345 580.00	24 959 000.00
3. Antagen indtægt.	3 745 855.00	3 892 015.00	3 820 235.00	5 010 107.00	5 765 031.00	5 670 685.00
4. Skatbar indtægt .	2 301 835.00	2 372 165.00	2 319 515.00	2 888 659.00	3 550 005.00	3 442 194.00
5. Den skatbare indtægts procent av den antagne indtægt	60.14 pct.	60.9 pct.	60.72 pct.	57.65 pct.	61.58 pct.	61.78 pct.
6. Skat paa formue utlignet efter 2 pro mille . . .	36 785.80	32 552.14	15 797.09	44 890.00	48 322 00	50 460.00
7. Utlignet indkomstskat . . .	285 672.51	308 641.25	155 941.57	338 624.00	353 603.00	352 909.00
8. Skatøren. . . .	12.46	13.00	6.72	11.8 pct.	10 pct.	10 pct.
9. De faste eiendommers takstsum	13 023 830.00	13 060 830 00	13 141 430.00	14 085 750 00	13 100 850.00	13 239 950.00
10. Eiendomsskat .	51 864.00	52 227.00	26 282.00	54 618.00	55 006 00	55 314 00
11. Av ligningskommissionen nedslaaede beløb . .	22 864.89	8 378.99	0,00	4 470.10	3 854 00	2 631.00
12. Utlignet statsskat	69 817.00	69 641.00	102 478.00	150 240 00	142 085.00	} 698 066.00
13. Forsvarsskat . .					99 464.00	
14. Krigskonjunkturskat					5 446.00	692 517,00

6. Binæringer.

Nogen enkelt binæring av samfundsmæssig betydning er der ikke. Jordbruget i de ytre bydele spiller dog ikke liten rolle, likesom byens befolkning ved det daglig foregaaende fiske har adskillig indtægt. Sildefisket har i de senere vintre slaat helt feil. Husfliden er fremdeles desværre av mere underordnet betydning.

7. Arbeidsforholdene

har i femaarsperioden været gode med jevnt stigende dagløn og med jevnt og stadig arbeide for enhver som vil og kan arbeide. Med hensyn til dagløn henvises til de tidligere indsendte specificerte opgaver.

Arbeidsanvisningskontoret har ogsaa i denne femaarsperiode været flittig benyttet og har virket tilfredsstillende.

8. Tilstanden i almindelighet.

Fattigvæsenets utgifter har i femaaret været:

			Antal understøttede:	
			hovedpersoner	bipersoner.
1911	kr. 105 362.00		560	208
1912	- 111 859.00		529	224
1. h. 1913	- 55 197.00	i 1913	510	228
1913/14	- 111 963.00	1914	488	205
1914/15	- 109 415.00	1915	472	163
1915/16	- 144 209.00		?	?

Trods de store priser paa alle livets nødvendighedsartikler, hvilket har bevirket at utgiften til hver enkelt fattigforsørget er forøket, vil dog den samlede utgift sees ikke at være steget, hvilket er foranlediget dels derved at det brede lag inden befolkningen tjener bedre end før, dels derved at riksforsikringen utbetaler erstatning, til sjøfolks efterlatte, hvorved fattigkassen slipper saa meget lettere.

Skolernes antal i perioden er uforandret, dog saaledes at den kommunale handelsskole er gaat ind, og i dens sted er der kommet en privat handelsskole. Søkningen til den høiere almenskole er i stadig stigning.

Telefon drives fremdeles av et privat selskap, idet dog i 1915 det private selskaps oplandslinje fra Blakstad til Tveitsund er solgt til Staten for kjøpesum kr. 40 000.00. Den livlige handels og aktievirksomhet har bevirket en stadig stigning i behovet for telefon, saaledes at selskapets apparater er steget fra 800 1 januar 1911 til 1 100 1 januar 1916

Av langlinjer er i femaaret tilknyttet:

1. Ledning til Lyngør med bilinjer.
2. Ledning til Fevik.
3. Ledning til Blakstad med forbindelse videre opover.
4. Ledning til Jomaas og Nelaug.

Aapningen av jernbanen fra Aamli til Tveitsund i 1913 har i ikke liten grad bidraget til øket handelsomsætning og derved økonomisk fremgang for byen.

Veien til Tvedestrand er under fortsat oparbeidelse og er i 1915 overtat av byen fra Songe til bygrænsen, likesom den er færdig og aapen for trafik fra bygrænsen og til broen ved Salterød.

Forbindelse mellem byen og dets opland sjøværts er i femaaret betydelig forbedret, væsentlig paa grund av den økede fabrikdirift ved Eydehavn, hvorpaa der nu gaar 4 lokalbaater, hvorhos der gaar 1 lokalbaat paa Tvedestrand, 1 paa Risør, 1 paa Grimstad og 1 paa Hovekilen.

Igjennem havnekontoret er ind- og utklarert:

I 1911	486 fartøier med drægtighet	261 394 ton.
» 1912	476 — - —	258 355 -
» 1913	472 — - —	276 826 -
» 1914	537 — - —	330 642 -
» 1915	454 — - —	248 307 -

Av faste ruter paa utlandet haves kun ruten paa Newcastle og Stettin—Kjøbenhavn.

Ruterne paa Hamburg, Antwerpen og Grangemouth blev sløifet efter krigens udbrudd.

Gasverket og Barbuselskapet har i femaaret fortsat sin virksomhet i henhold til den hvert selskap meddelte koncession. Barbuselskapets koncession her i byen vil ophøre ved selskapets overgang til kommunal drift.

Ved den kommunale kjøtkontrol er behandlet:

	Storfæ	Hester	Svin	Faar	Gjeter	Kalver	Islandsk faarekjøt	Amerikansk oksekjøt
1911	1 840	28	484	2 978	62	2 084	27 776 kg.	0 kg.
1912	1 846 $\frac{1}{2}$	25 $\frac{1}{2}$	672 $\frac{1}{2}$	2 292	98	2 244	58 128 -	0 -
1913	1 779	14	603	2 297	36	1 994	4 952 -	11 652 -
1914	1 736	20	576	2 229	41	2 188	16 260 -	3 358 -
1915	2 300	27	547	2 429	46	2 179	15 680 -	7 222 -

Ædruelighetstilstanden er, hvad byens egen befolkning angaar, tilfredsstillende.

Antal for beruselse mulkterte personer var i 1910 475 personer og i 1915 437 personer.

Kredssykekassen har i femaaret virket helt tilfredsstillende; dens virksomhet har været saaledes:

	Antal medlemmer.	Utgifter til disse.	Utgifter pr. medlem.
1911	1 400	kr. 11 277.00	kr. 7.91
1912	1 500	- 24 568.00	- 16.65
1913	1 580	- 29 729.00	- 18.14
1914	1 650	- 27 101.00	- 16.25
1915	1 700	- 26 877.00	- 16.87

Av nye legater er i femaaret tilkommet tre stykker, nemlig: 1. Aslak Olsen og hustru Karen Helene, født Christophersens legat, stort kr. 10 204.54, for trængende, ikke fattigunderstøttede personer. 2. Anne Olsens legat paa ca kr. 18 000.00 til fordel for Arendals kommune, og hvis renter utbetales til Barbu barnehjems drift. 3. Kristopher Fürst Becks legat, stort ca. kr. 27 200.00, til fordel for sjøfolk.

Arendals kommunale bibliotek, som tidligere har hat sit lokale i almen-skolens 3dje etage, har i 1914 flyttet ind i et nyt leiet lokale paa langbryggen, hvor det har daglig utlaanstid, og hvor der til biblioteket er knyttet et bekvemt og meget benyttet læseværelse. Som følge av disse forbedringer, som er muliggjort derved at biblioteket nyder godt av renterne av Hans Chr. Foss' legat paa kr. 40 000.00, er bibliotekets værdifulde samlingers nytte og benyttelse i høi grad forøket.

I min sidste femaarsberetning uttalte jeg at der var tegn til bedring for byens økonomiske utvikling. Dette har ogsaa slaat til, idet der paa alle omraader er fremgang at spore i femaaret. Økonomisk slutter derfor perioden 1911—15 udmerket godt og med de bedste utsigter for fremtiden; men den i periodens slutning herskende dyrtid og uvissheet i alle henseender paa grund av krigen berettiger til at

anse situationen for Arendal som for det hele land for at indubære mange momenter som paa en uanet og skjæbnesvanger maate kan gripe forstyrrende ind i den jevne og rolige utvikling.

Arendal 7 november 1916.

Emil Harboe.

Beretning

om kjøpstaden Grimstads økonomiske tilstand i femaaret 1911—1915.

Byens grænser har i femaaret ikke undergaat nogen forandring. Den s folkemængde, som ved den sidste almindelige folketælling i december 1910 var gaat ned til 2 400 fra 3 036 i 1900, har igjen været i stigende, saa at den nu visstnok kan anslaaes til 2 500 à 2 600. Denne stigning har bevirket at det er vanskelig for beboere at faa hus i byen, idet alle huse er fuldt optat. Nybygning er derfor sterkt paakrævet.

Den industrielle bedrift paa stedet er øket endel i femaaret. Saaledes har det i forrige beretning nævnte baatbyggeri i Hasseldal yderligere utviklet sig og skaffer stadig sysselsættelse til ca 50 mand. Virksomheten har, som tidligere, omfattet bygning av motorbaater, livbaater, skøiter, seilkuttere, mindre baater og føringsprammer. Ved Grimstad gartneri er drevet en større frøforretning og frugtvinforretning. Foruten gartneriet er dersteds tillike et frørenseri, en mølle og et sagbruk. Virksomheten her er likesom den ovennævnte i Hasseldal landskjendt. Oddens dampsg, som tidligere hadde staat en tid paa grund av konjunkturrene, blev i 1913 paany sat igang og beskæftiger nu ca. 40 mand aaret rundt. Et med sagbruket forbundet høvleri er det hensigten ogsaa at sætte igang saasnart forholdene mere passer for dets drift. Grimstad garveri har fortsatt sin virksomhet i perioden, men fremdeles i en mindre maalestok. Byen har endvidere 2 mindre boktrykkerier, en liten brusfabrik, 2 meierier, hvorav det ene er drevet i en større maalestok, samt et mekanisk verksted, hvis drift har været av mindre betydning.

Det inden Grimstad tolldistrikt beliggende jernskibsbyggeri i Fevik, som i slutningen av forrige periode stanset sin bedrift, er under andre eiere kommet igang igjen og benævnes nu Sørlandets Skibsbyggeri. I aarene 1911—15 er dersteds bygget 16 dampskibe og 5 staallægtene med en samlet bruttodrægtighet av 28 018 ton og en nettodrægtighet av 17 108 ton. Et andet nyt jernskibsbyggeri er derhos under opførelse i Fevik, saa at man snart vi ha 2 saadanne i virksomhet dersteds.

Handelsvirksomheten, som i forrige periode led under trykket av daarlige konjunkturer og svækkedes ved større konkurser, har i femaaret hat en

bedre tid. Nogen konkurs er ikke indtruffet. Bortset fra at det har været forbundet med nogen vanskelighet at skaffe enkelte varer har handelsvirksomheten ellers ikke været synderlig berørt av verdenskrigen.

Av bankforretninger av nogen betydning har man fremdeles væsentlig kun hat Grimstad Sparebank, som ved utgangen av 1915 hadde en forvaltningskapital stor kr. 3 972 902.00 og en formue av kr. 319 017.00.

I en mindre maalestok er bankforretninger ogsaa drevet av Grimstad Haandverkerbank og det herværende avdelingskontor for den Norske Creditbanks filial i Arendal.

Om Agders Assuranceforening henvises til de av foreningen aarlig indsendte oversigter. Kontor og administrationsutgifter har foreningen fremdeles hat fælles med Grimstad fragtassuranceforening og assuranceforeningen Tryg i femaaret.

Skibsfarten har i den forløpne femaarsperiode været svært fluktuerende, men maa ansees for at ha git et ganske godt utbytte.

Aaret 1911 begyndte, og man kan vel ogsaa si vedvarte, med de samme daarlige fragter som i 1910, omend der kanske paa høsten 1911 kunde spores litt mere liv.

I 1912 begyndte der en bedring i fragtmarkedet, hvilket fortsatte aaret ut og hele 1913, men desværre for allerede fra foraaret 1914 atter at gaa nedover, og da krigen i august i 1914 brøt ut, var fragtmarkedet da i nogen maaneder fremover aldeles flaut, og der var omtrent ikke fragter at opdrive. I november 1914 indtraadte en vending i fragtmarkedet, idet der var større efterspørsel efter tonnager med stigende fragtrater, hvilket fortsatte hele 1915 med raskt tempo, saa aaret 1915 blev et udmerket aar, og da specielt for dampskibe. Seilskibene hadde for manges vedkommende ogsaa et godt aar, men det tar som regel en længere tid før de nyder godt av de opgaende fragter paa grund av den lange tid som medgaar til hver reise; specielt var flere av byens seilskibe employert paa de længere oversjøiske farvand.

Januar 1911 bestod byens skibsflaate av 6 dampskibe, drægtige tilsammen 5 292 ton netto, og 23 seilskibe, drægtige tilsammen 20 202 ton netto. Ved utgangen av 1915 var de respektive tal for dampskibenes vedkommende 7 med 8 180 ton netto og seilskibenes 18 med 21 147 ton netto.

Endel jern- og staalskibe er i perioden indkjøpt, saa forskjellen mellem tilgang og avgang av seilskibene blir kun 5; derimot er tonnagen større. I 1915 er flere skibe solgt. Forlisene i femaarsperioden har været faa, nemlig 4.

Byens seilskibsflaate bestod ved utgangen av 1915 kun av indkjøpte jern- og staalskibe med undtagelse av 1 træskib, hvilket er det eneste som er tilbake av de mange i dette distrikt byggede træskibe.

Vaaren 1915 er der kommet til et nybygget dampskib, 3 050 ton d. w.

Skibfarten har i femaarsperioden været en vigtig faktor i byens næringsliv og har i det hele betydelig forbedret byens økonomiske forhold.

Til oplysning om byens skatteevne hitsættes følgende fra ligningsnævnden mottagne opgave, hvori skatøren ogsaa er opgit:

Skatteaaet.	Antagen formue.	Antagen indtægt.	Skatbar indtægt.	Skatøre. Formue pr. kr. 1 000.	Skatøre. Indtægt pr. kr. 100.	Skat tilsammen.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
1912	3 116 100	734 430	302 520	2.82	19.7467	68 640.00
1913—1914	3 921 000	923 987	460 309	2.80	14.23076	76 611.97
1914—1915	4 382 200	1 114 019	637 341	2.40	12.57309	90 649.40
1915—1916	4 946 600	1 136 444	658 380	2.20	11.967063	89 670.40
1916—1917	8 234 500	3 179 350	2 690 915	1 60	8.00	228 481.40

Ved utgangen av 1915 hadde byen forsikret i Norges Brandkasse 392 huse for kr. 2 847 670.00 mot 427 huse i forrige periode forsikret for kr. 3 174 350.00. Nedgangen skyldes den omstændighet at flere huseiere av forskjellige grunder har benyttet sig av den adgang som nu er aapnet til at assurere i private selskaper, og derfor har meldt sine huse ut av brandkassen.

Kommunens gjæld utgjorde ved samme tidsrum kr. 341 000.00 og er stiftet hovedsagelig til anlæg av Grimstad—Frolandbanen samt til bygning av kirke, kirkegaard, skolehus og vandverk. Videre er indbefattet i nævnte gjæld ogsaa omkostninger til beløp av ca. kr. 46 000.00 for et i slutningen av 1915 foretat indkjøb av nogen fosser beliggende i Topdalselv i herredene Herefoss og Birkenes.

Privatbanen Grimstad—Frolandbanen er fra 24 januar 1912 gaat over til statsbane, og Grimstads befatning med jernbanen indskrænker sig herefter til at formandskapet vælger et medlem av tilsynskommissionen for statsbanernes 9de distrikt.

Det private telefonanlæg for Grimstad og omegn er yderligere utvidet i femaaret og har ved utgangen av 1915 en samlet traadlængde av 431 $\frac{1}{2}$ km.

Gatebelysningen besørges over hele byen med elektriske lamper (buelamper og glødelamper). Elektrisk lys er installert i de fleste huse; derimot er elektrisk strøm ikke i nogen større utstrækning benyttet til drift.

Vandverkets beholdere har i femaaret ikke undergaat nogen væsentlig forandring.

Brandvæsenets materiel er i god stand. Nogen ildebrand er ikke indtruffet i femaaret.

I vei- og gatevæsenet, hvor man i flere tidligere aar har indskrænket sig blot til almindelig vedlikehold, er der i slutningen av perioden foretat betydelige forbedringer, hvormed det ogsaa er meningen at fortsætte.

Av byggearbeider er, naar undtages en betydelig utvidelse av Grimstad gartneri, kun litet utført i perioden. Man har væsentlig indskrænket sig til reparation.

Paa havnevæsenets foranstaltning er utplaneringen av Torskeholmen blit fuldført i femaaret, hvorhos den er landfæstet ved opfyldning av sundet mellem holmen og fastlandet. Paa holmens østside er der med en bekostning av vel 50 000 kroner bygget en ny kai som har sporforbindelse med jernbanen. Herved

har man faat et fuldt moderne bryggeanlæg, bekvemt beliggende i byens velbeskyttede havn og med sporforbindelse helt op til Telemarken.

Den Dahlske Skole virker fremdeles som 4-aarig middelskole. Elevantallet var vedgangen av 1915 ialt 108 (55 gutter og 53 piker). Samtidig talte det til skolen knyttede kommunale bibliotek ca. 9 000 bind.

Ved folkeskolen utgjorde elevantallet i 1915 288 med 5 lærere og 5 lærerinder. Dens lokaler har ikke undergaat nogen væsentlig forandring i femaaret.

Av skoler har byen forøvrig en offentlig tegneskole og en statsunderstøttet sjømandsskole, hvilken sidste har været i virksomhet siden høsten 1914.

Et folkeakademi har fremdeles været i god virksomhet hersteds i perioden.

Grimstad brændevinssamlag nedvoteret ved en 6 oktober 1913 avholdt avstemningsforretning. Derimot blev fra 1 januar 1914 oprettet øl- og vinsamlag hersteds.

Haandverksdriften har visstnok, som tidligere, lidt under trykket av utenbys konkurranse, men den har dog allikevel i femaaret tat ikke saa litet opsving. Haandverkerforeningen har lokale i eget hus, hvor ogsaa Haandverkerbanken har drevet sin virksomhet med god fremgang.

Fiskeri og fangst har i femaaret væsentlig været drevet som tidligere. Arbeiderne har som før sit eget lokale.

Om sjømændenes hyre samt tjenerløn og arbejdspriser kan henvises til tidligere indsendte opgaver.

Den økonomiske tilstand, der i forrige periode blev betegnet som mindre god, har betydelig rettet sig i femaaret, specielt i den sidste halvdel av samme, paa grund av den da indtraadte bedring i fragtmarkedet. Kommunens stilling kan derfor nu trygt sies at være meget god. Den ved verdenskrigen fremkaldte dyrtid har dog selvfølgelig ogsaa været følbar her som andre steder.

En god støtte har man i femaaret ogsaa hat i de saakaldte Amerikapenger, d. v. s. hjemsendte remisser fra utvandrede til herværende familie.

Eiendomsprisen er som følge av de bedre tider gaat hetydelig op efter den forrige periodes sterke nedgang.

Ædruelighetstilstanden maa visstnok fremdeles sies at være i god fremgang.

Hvad politiordener og forbrydelser angaar, frembyder nærværende fem aar ingen væsentlig forandring fra det tidligere forhold. Det er fremdeles en kjendsgjerning at forbrydelser og forseelser hersteds saagodt som udelukkende utøves av omstreifere og folk fra nabobygdene.

Indvaanernes moralitet maa som før betegnes som god.

Grimstad magistrat, 31 oktober 1916.

H. Nielsen.

Beretning

om ladestedet Tvedestrands økonomiske tilstand i femaaret 1 januar 1911—31 december 1915.

1. **Folkemængden.** Ladestedets hjemmehørende folkemængde pr. 1 december 1910 var 1 545 og er i den følgende femaarsperiode antagelig gaat litt ned ved nogen utflytning av arbeidsfolk, helst yngre.
2. **Industrien** bestaar nu i: a) to trættøffelfabrikker, som drives hver med 2 à 3 mand, foruten mesteren, og som i den senere tid, i motsætning til forrige femaar, har været i god drift og stadig gang og b) en møbelfabrik, som i dette femaar er yderligere vokset og nu beskæftiger mellem 20 og 30 arbeidere. Av møbelfabrikkens produkter gaar det meste til Kristiania.
Den i forrige beretning nævnte shoddy- eller uldvarefabrik og garveriet er ophørt.

3. **Handel, bankvæsen, assurance, turistvæsen.**

De handlendes antal er omtrent som i forrige periode, og omsætningen har holdt sig ganske godt oppe, saa det maa antages at den nedgang man ventet efter aapningen av Arendal—Aamlibanen ikke har gjort sig saa sterkt gjældende som man frygtet.

3 konkurs- og 2 akkordforhandlingsboer er forekommet i femaaret (det ene konkursbo er imidlertid at regne som fortsættelse av den ene av akkordforhandlingene).

Her findes fremdeles 2 banker, nemlig:

- a) Tvedestrands Sparebank, hvis forvaltningskapital ved utgangen av 1914 var kr. 4 335 901.38, og hvis fond samtidig utgjorde kr. 519 882.30.
- b) A/S Tvedestrands Privatbank.

Nogen assuranceforening findes ikke paa stedet.

Turisttrafik er ikke forekommet.

4. **Skipsfart.** Ved utgangen av 1915 bestyredes herfra 27 jern- og staalseilskibe, intet træskib, og 1 dampskib, samlet drægtighet 51 037 reg. ton netto (derav dampskibet 326), altsaa litt mindre end ved utgangen av 1910.

Aktiekapitalen paa disse skibe, som alle tilhører aktieselskaper, utgjorde samtidig kr. 3 180 500, mot kr. 3 127 500 ved utgangen av 1910. Skibene er væsentlig ældre fra England eller Skotland indkjøpte.

5. **Kommunale forhold og kommunehusholdning.**

Kommunens budget har i femaarets lste del dreiet sig om kr. 73 500, med jevn stigning, men steg for 1914—1915 til bortimot kr. 79 000 og for 1915—1916 til kr. 81 000. Stigningen har særlig sin grund i høiere lønninger, endel ekstraordinære utgifter til vandverk og brandvæsen og for indeværende regnskapsaar ekstraordinære utgifter til gateoparbeidelse i anledning av krisen i 1914—1915 i den hensigt at lette arbeidsnød. Utgiftene til fattigvæsenet har i femaaret været kr. 14 000 aarlig (hvorav kr. 1 200 er løn til fattigforstanderen) og er altsaa gaat ned med kr. 1 000 siden sidste femaarsperiode.

Kommunens gjæld er ca. kr. 80 000, hvorav kr. 60 000 laant i Tvedestrands Sparebank og kr. 20 000 av et legat.

Sidst utlignede byskat er paa formue og indtægt kr. 50 000 og eien-domsskat kr. 1 387. Sidste indtægtsskatøre var 5.6 pct.

Noget samlag for brændevin, vin eller ølsalg har ikke været her i fem-aaret.

6. Binæringer. Ingen av videre betydning (fiskeri, bærplukning, have-dyrkning).
7. Arbejderforholdene er nogenlunde tilfredsstillende. Nogen til-tagende fattigdom kan ikke konstateres (jfr. ovenfor under 5). En med-virkende aarsak hertil tør være penge-hjemsendelser fra utvandrede personer. Matfordyrelsen siden Europakrigens utbrudd synes saaledes ikke at ha virket særlig trykkende for arbeidsfolk endnu, og aarsaken hertil er vel at finde i nogen økning av arbeidslønnen, særlig sjømandshyrerne, ved siden av større ædruelighet og maaske i mere økonomisk levemaate i det hele.
8. Tilstanden i almindelighet maa saavidt skjønnes betegnes som jevnt tilfredsstillende efter de herværende økonomiske forhold i det hele. Nogen stor virksomhet, bortset fra skibsrederiet, findes jo ikke her; men for-holdene, som de er blit, synes at være ganske solide, om de end ikke stiller nogen større utvikling i utsigt.

Om sjø- og landkommunikationene er intet særlig nyt at melde av be-tydning for stedets næringsliv.

Den lokale dampskibsroute mellem ladestedet og øene vestover er forbedret ved anskaffelse av en ny dampbaat. Forbindelsen med Bergens-postdamp-skibene er i de sidste aar utvidet forsaavidt som tiden er forlænget til 1 december, mens forbindelsen tidligere ophørte pr 1 november hvert aar. Man haaber fremdeles at denne forbindelse vil bli utvidet til at vedlikeholdes aaret rundt istedenfor som nu at være avbrutt hele vinteren, hvorved navnlig postforbindelsen med utlandet lider forhaling til skade bl. a. for skibs-rederiene.

Hvad landkommunikationene angaar kan nævnes at man bl. a. fremdeles med ikke mindre styrke end før fremholder ønskeligheten av en snarlig til-endebringelse av veianlægget Høl—Ubergsmoen paa Vegaarsheia.

De sammenslutninger eller foreninger til varetagelse av næringsinteresser som findes her er Tvedestrands Handelsforening, Tvedestrands Arbeiderforening og Sykekassen under den sidste forening.

Tvedestrands magistrat, 27 januar 1916.

N. Aanesen.

Beretning

om ladestedet Lillesands økonomiske tilstand
i femaaret 1911—1915.

Folkemængden utgjør efter den sidste tælling 1 240 og er saaledes omtrent uforandret.

Av industrielle anlæg forefindes eddikfabrik, brusfabrik, boktrykkeri, turbinsag og et skibsverft.

Handelsomsætningen antages at ha været som i forrige femaarsperiode og uten nævneværdig økning i antallet av de handlende.

1 konkurs er forekommet i femaaret.

Der er en sparebank hvis forvaltningskapital og fond ved utgangen av 1915 utgjorde henholdsvis kr. 1 383 175 og kr. 124 220.

Skibsfarten. Ved utgangen av 1915 utgjorde skibsflaaten 21 fartøier med samlet drægtighet 17 752 reg. ton netto. Av skibene er 6 træskibe og 15 jernskibe. Skibsflaaten er saaledes betydelig reducert i femaaret; avgangen er væsentlig at tilskrive salg. Fragtene var fra den sidste del av 1911 stigende, gik nogen tid senere atter ned indtil slutningen av 1914, fra hvilken tid jevn stigning utover. Hyrerne har været stigende og vanskeligheten for at faa skibsmændskap tiltagende.

Kommunale forhold og kommunal husholdning. Kommunens gjæld utgjorde pr. 1 juli 1915 kr. 186 000. Beløpet er laant i Bergens Privatbank, Lillesands Sparebank, Brandkassen samt av et legat; gjælden er stiftet væsentlig i anledning av anlegget av Lillesand—Flaksvandjernbanen, til opførelse av byens kirke, til utbedring av byens brandvæsen samt indkjøp av et mindre sykehus.

Værdien av kommunens faste eiendomme kan anslaaes til kr. 225 000. Hertil kommer aktier i Lillesand—Flaksvandbanen med et oprindelig paalydende av kr. 181 500. Denne bane gaar forøvrig med underskud. Man har skole- og fattiglegater med en samlet kapital av kr. 94 190 og andre fonds til et beløp av ca. kr. 20 000.

Den beskattede formue og indtægt og de utlignede skattebeløp utgjorde:

	Formue.	Indtægt.	Utligning.
1911	1 531 600	385 985	30.024
1912	1 535 300	399 290	30.522
1913 (1ste halvår) . . .	1 504 300	392 480	15.424
1913/14	1 888 500	463 485	34.176
1914/15	2 136 600	517 289	39.912
1915/16	2 077 570	502 342	37.574

Skatøren har utgjort henholdsvis 18.03, 17.6, 18.32, 13.1, 12.10 og 12.00. Hertil kommer eiendomsskatten kr. 3.50 pr. 1 000.

Utgiftene til fattigvæsenet har i femaaret utgjort gjennemsnitlig brutto ca. kr. 11 800 og netto ca. kr. 9 500.

Lillesands øl- og vinsamlag blev nedlagt fra 1 januar 1915 at regne. Likeledes er indløst den sidste livsvarige ret til salg av vin. Senere har bystyret kun git bevillinger til salg og skjærkning av alkoholsvakt øl.

Byen blev i 1913 hjemsøkt av ildebrand, ved hvilken der nedbrændte 2 husbygninger og forskjellige andre led mindre skade. Bortset fra gjenopførelsen av disse har der ikke fundet nogen byggevirksomhet sted.

Binæringer. Naar undtages fiskeri ingen nævneværdig.

Arbeiderforholdene er efter omstændighetene tilfredsstillende. En større del av stedets arbeidere, hvis antal dog ikke er betydelig, har været sysselsat ved skibsverftet samt hat arbeide ved et utenfor byen liggende sagbruk.

Den økonomiske tilstand i femaaret maa i det store og hele betegnes som stillestaaende. Nogen bedring er dog merket i den sidste del av perioden paa grund av de lysere skibskonjunkturer.

Eiendomsprisene er som tidligere lave.

Sundhetstilstanden har været i det store og hele særdeles god.

Ædruelighetstilstanden maa betegnes som meget tilfredsstillende; likesaa indvaanernes moralitet forøvrig.

Lillesands magistrat, 25 august 1916.

Joh. Gulbranson.

X.

Lister og Mandals amt.

Beretning

om Lister og Mandals amts økonomiske tilstand
i femaaret 1911—1915.

I. Indledning.

I amtets administrative inndeling er følgende forandringer foregaaet i femaaret:

Søgne og Greipstad herred er ved kongelig resolution av 7 februar 1913 delt i 2 herreder, Søgne herred og Greipstad herred, svarende til sognene av samme navn. Delingen traadte i kraft fra 1 juli 1913.

Ved kongelig resolution av 29 oktober 1915 er derhos det tidligere Hægebostad herred likeledes delt i 2, nemlig Hægebostad herred og Eiken herred, svarende til sognene av samme navn. Denne deling traadte imidlertid først i kraft 1 januar 1916.

Fra 1 januar 1911 er det tidligere Heddeland overformynderdistrikt delt i 3 distrikter, Øyslebø, Laudal og Finsland, svarende til herredene av samme navn, og fra 1 januar 1915 er det tidligere Søndre Undals overformynderdistrikt delt i 2, Spangereid og Sør-Audnedal, likeledes svarende til herredene av samme navn.

A. Landdistriktet.

I. Jordbruk og fædrift.

Efter amtskassererens opgave utgjorde særskilt skyldsatte eiendomme ved utgangen av 1915:

I det tidligere Mandals fogderi	8 994 bruk av skyld mark	8 540.58
- - - Lister	8 929	6 890.20

Tilsammen	17 923 bruk av skyld mark	15 430.78
Ved utgangen av 1910 var der	16 993	15 430.49

Skyldmarkens gjennemsnittsværdi beregnet efter de salg som er foregaat i femaaret har for hele amtet været kr. 2 998.00 mot for hele riket kr. 2 644.00 ifølge meddelelse fra det Statistiske Centralbyraa. Efter dette skulde landeindkomstenes samlede værdi være noget over 46 mill. kroner. For femaaret 1906—1910 var den beregnet til ca. 38½ mill.

Antallet av utskiftninger i femaaret fremgaar av følgende tabel:

(Se tabel side 3.)

De fra lensmændene indkomne opgaver over utsæd og avl gir gjennemsnitlig for hele amtet pr. maal (foldigheten utregnet efter forholdet mellem utsæd og avl):

	Hvete.	Rug.	Byg.	Blandkorn.	Havre.	Poteter.
	Liter.	Liter.	Liter.	Liter.	Liter.	Liter.
Utsæd pr. maal	29.5	28.6	36.9	53.6	59.5	333.8
Avl « —	260.0	276.0	327.0	380.0	427.0	2 530.0
Gir i foldighet	8.8	9.6	8.8	7.0	7.2	7.0

Utsæden av græsfrø har i gjennemsnit været 3.7 kg. pr. maal (10 ar) og høiavlingen 370 kg.

Utsæden av turnipsfrø 1.1 kg. pr. maal og avlingen 52 hl.

Opgaverne gir videre følgende tal for 1915:

Gjennemsnitlig mængde melk i almindelighet pr. ko 1 585, hos mere fremskredne gaardbrukere 2 145 liter pr. aar. Tilsvarende tal i 1910 var utregnet til 1 451 og 1 913.

Vinterfôr pr. ko 1 625 kg. høi, 467 kg. halm og 226 kg. kraftfôr.

Prisen paa ferskt oksekjøt kr. 1.23, paa ferskt flesk kr. 1.48 pr. kg., paa melk 12.9 øre pr. liter, paa smør kr. 2.05 og paa høi og halm 10.7 og 4.98 øre.

Lyngdalsracen vinder fremdeles mer og mer utbredelse; jfr. forrige femaarsberetning.

Av meierier fandtes der 16 ved utgangen av 1915. De har ialt benyttet en indveiet melkemængde av 6 015 868 kg. Til producentene har de utbetalt tilsammen kr. 836 551.66 eller 13.9 øre pr. kg. gjennemsnitlig. Desuten er ca. 550 000 kg. av melken tilbakelevert som skummet.

Undervisningen ved landbruksskolen og husmorsskolen er fortsat efter væsentlig samme plan som før.

Agders fællesindkjøpsforening, som i 1910 hadde en omsætning paa kr. 174 000.00, hadde i 1915 øket omsætningen til ca. kr. 385 000.00. Foreningens styre bestod fra dens stiftelse av landhusholdningsselskapets styre. Heri er fra 1 januar 1915 foretat den forandring at styret fremtidig skal bestaa av 3 mænd, 1 valgt av amtstinget, 1 av landhusholdningsselskapets styre og 1 av aarsmøtet.

Aar.	Sluttede utskiftningsforret- ninger.		Det utskiftede areal.				Paabegyndte forretninger som henstod usluttet ved aarets utgang.	Anmerkninger.
	Forretnin- genes antal.	Lod- eiernes antal.	Opmaalt og bonitert.			Forretninger ved hvilke det ut- skiftede areal ikke kan opgives.		
			Indmark.	Utmærk.	Til- sammen.			
			Ar.	Ar.	Ar.			
1911.....	16	102	• 22 121	39 392	61 513	{ 3 indmarker 8 utmarker }	37	Av de sluttede forretn. er 3 overutsk.
1912.....	11	90	29 338	10 374	39 712	{ 2 indmarker 5 utmarker }	44	« « — — « 2 —
1913.....	11	65	21 311	60 836	82 147	{ 3 indmarker 6 utmarker }	45	« « — — « 2 —
1914.....	15	95	21 838	37 617	59 455	{ 3 indmarker 7 utmarker }	52	« « — — « 4 —
1915.....	20	115	23 947	21 228	45 175	{ 1 indmark 11 utmarker }	45	« « — — « 5 —

Landhusholdningsselskapet har fortsatt sin virksomhet omtrent efter samme plan som tidligere. I slutningen av 1914 og i 1915 solgtes der fra amtet 600 hester til Danmark. Hestene godkjendtes til utførsel gjennom landhusholdningsselskapet.

Forøvrig henvises om jordbruk og fædrift til den Officielle Statistik.

2. Skogdriften.

Tømmerfløtningen.

I Tovdalselv opgives utskilt ved Myren lense:

	Av tømmer over 16.7"	Av smaalast.
	Tylter.	Tylter.
1911.....	12 929	13 367
1912.....	15 224	16 266
1913.....	11 465	11 530
1914.....	12 972	14 677
1915.....	14 314	15 200

For Otra har fællesforeningen indsendt sine opgaver til Nedenes amt.

I Søgneelv er ingen fløtning foregaat.

I Mandalselv opgives fløtet følgende tømmer av ca. 40 fot gjennemsnitslængde og 8" midtmaal:

1911.....	4 941 tylter
1912.....	5 442 —
1913.....	4 811 —
1914.....	5 297 —
1915.....	2 221 —

For de øvrige elver er de indkomne opgaver saa ufuldstændige at de intet billede gir av virkeligheten.

Skogbestanden av stordimensioner synes at være gaat tilbake saavidt opgaverne gir opplysning herom, mens ungskogen jevnt over er i fremgang. Hvad der i forrige beretning opplystes om stavfabrikationen gjælder fremdeles.

3. Fiskeriene.

Om værdien av fiskeriene i amtet henvises til den Officielle Statistik.

Næringen har været drevet omtrent som i foregaaende aar. Dog er at merke at deltagelsen i vaarsildfisket saavel paa strækningen Hydra—Egersund

som i Haugesunds fisket har været i stadig stigende, og at makreleksporten og hummereksporten til utlandet paa grund av verdenskrigen har været omtrent helt stoppet i periodens sidste del.

4. Bergverksdrift.

Drift av molybdængruber har været i sterk fremgang, navnlig som følge av verdenskrigen. De drives væsentlig i Knabenheiene i Fjotland. Et stort anlæg er ogsaa igangsat i Grindheim.

5. Industri.

Om antal, disses fordeling paa de forskjellige slags industrier og antal ved industrien beskjæftigede personer henvises til den Officielle Statistik.

Haandverk, smaaindustri og husflid er ialt væsentlig som i forrige periode. Nogen fremgang er der dog hvad baat- og skøitebygning angaar, navnlig paa Lister. Der var i 1915 ialt 10 baat- og skøitebyggere, som tilsammen beskjæftiget 16 mand i 485 uker og bygget 83 baater og skøiter til en værdi av ca. kr. 62 000.00.

6. Handel.

Der var i 1915 222 landhandlere med en omsætning av tilsammen kr. 4 400 000.00.

Ved siden herav foregaar der en livlig handel med kreaturer, navnlig storfæ og sauer, i ikke liten utstrækning ogsaa med hester.

Hele amtets store omsætning av stav foregik ogsaa gjennem opkjøpere. Stavens værdi har i periodens sidste del været i stadig stigende.

7. Skibsfart.

Herom henvises til den Officielle Statistik.

8. Andre næringer.

Vildthandelen er som før av stor betydning, navnlig for amtets indre bygder.

9. Kommunikationer.

Nogen forekelse i amtets jernbanenet har ikke fundet sted. Amtets veinete fremgaar av følgende oversigt:

Herred.	Hovedvei.	Bygdevei.	Til- sammen hoved- og bygdevei.	Ridevei.	Oparbeidet i femaaret.		Vedlikeholdsutgifter i 1915.			Anmerkninger.
					Nye anlæg.	Om- lægninger.	Utbetalt av.		Natural- arbeidets værdi.	
							amts- kassen.	herreds- kassen.		
	Km.	Km.	Km.	Km.	Km.	Km.	Kr.	Kr.	Kr.	
Tveit.....	17.4	24.1	41.5	-	-	-	479.91	1 693.00	-	¹ Overgaat fra bygde- til hoved vei.
Oddernes	23.6	23.7	47.3	-	1.2	-	2 618.43	4 524.40	-	
Randesund.....	-	25.5	25.5	-	2.7	-	-	874.00	-	
Vennesla	17.8	22.8	40.6	-	5.8	-	1 097.46	3 483.66	-	
Øvrebo	17.0	25.1	42.1	-	0.3	-	1 432.62	3 287.84	-	
Hægeland	17.1	31.4	48.5	-	10.6	-	479.38	3 395.98	-	
Søgne	13.6	58.2	71.8	-	12.3	-	1 179.37	2 956.26	-	
Greipstad	22.0	23.2	45.2	-	-	-	1 843.74	4 592.50	-	
Finsland	16.5	30.3	46.8	-	2.0	-	434.89	2 186.00	-	
Bjelland	22.4	42.8	65.2	-	-	-	3 074.01	1 808.60	-	
Grindheim	13.4	36.3	49.7	-	2.3	¹ 7.2	1 107.08	945.40	1 500.00	
Aaseral.....	17.8	47.8	65.6	-	0.7	-	1 368.75	1 120.00	2 600.00	
Halse og Harkmark	18.7	73.7	92.4	-	2.8	-	887.24	5 000.00	-	
Holum	22.3	46.4	68.7	-	4.4	-	1 111.40	1 907.79	3 430.00	
Øyslebø	9.3	62.0	71.3	-	4.8	-	2 695.16	1 290.00	2 000.00	
Laudal	8.6	30.8	39.4	-	3.7	-	297.87	490.00	1 240.00	
Konsmo	6.9	36.1	43.0	-	-	-	110.24	130.00	1 600.00	
Vigmostad	10.5	24.0	34.5	-	-	-	734.19	80.00	1 400.00	

Sør-Andnedal.....	22.8	² 96.9	119.7	-	-	-	2 005.10	5 877.32	-	² 0.9 km. nedlagt.
Spangereid.....	-	49.9	49.9	-	2.8	-	-	2 000.00	-	
Lyngdal.....	48.0	50.5	98.5	-	1.3	0.5	1 217.81	1 880.20	2 530.00	
Austad.....	-	26.9	26.9	-	-	-	-	123.25	1 000.00	
Kvaas.....	3.2	34.2	37.4	-	-	-	10.06	505.65	596.00	
Hægebostad.....	4.4	60.0	64.4	3.0	-	³ 4.4	-	330.30	3 500.00	³ Ombygget og overgåat fra bygde- til hoved- vei.
Spind.....	7.5	18.0	25.5	-	6.1	-	417.73	688.00	688.00	
Herad.....	4.1	16.5	20.6	»	2.5	-	206.54	180.00	1 187.50	
Lista.....	6.2	92.7	98.9	9.1	-	-	2 258.27	240.00	4 500.00	
Liknes.....	17.5	43.5	61.0	-	-	-	247.50	2 826.95	-	
Feda.....	5.1	19.5	24.6	-	-	-	267.73	1 297.94	-	
Fjotland.....	24.2	20.5	44.7	32.7	-	-	561.08	2 912.29	-	
Nes.....	22.4	33.1	55.5	-	1.8	-	605.44	2 480.00	-	
Hidra.....	-	31.0	31.0	-	5.9	-	-	875.00	-	
Bakke.....	9.2	22.4	31.6	-	-	-	472.33	1 019.00	ca. 800.00	
Gyland.....	-	38.0	38.0	-	-	-	-	456.20	1 000.00	
Tonstad.....	9.3	16.1	25.4	-	-	-	1 201.30	900.00	-	
Øvre Sirdal.....	22.2	9.6	31.8	-	-	-	606.37	100.00	1 200.00	
Tilsammen	481.0	1 343.5	1 824.5	44.8	74.0	12.1	31 029.00	64 457.53	30 771.50	

Kombinert veiadministration er indført fra 1 september 1911.

I 1915 var der 15 faste skyss-stationer i amtet, hvorav 1 i hver av amtets 4 byer.

10. Kommunal husholdning.

I 1910 blev der utlignet kr. 653 082.00 i kommunale skatter, i 1916 kr. 817 605.00.

Over 30 pct. av indvaanerne betalte for 1915/16 skat i Oddernes (32), Randesund (30.10), Vennesla (38.9), Øvrebo (36), Hægeland (41.60), Søgne (35.20), Greipstad (31.70), Holum (43.10), Øyslebø (41), Laudal (34), Finsland (38.10), Bjelland (33.60), Grindheim (33.60), Aaseral (35.80), Kvaas (30.70), Herad (35.60), Nes (32.40), Gyland (32) og mindre end 20 pct. i Spangereid (19.30). 29.9 pct. av skatyderne var gaardbrukere og 14.3 pct. smaabrukere. 28.8 pct. var arbeidere, tjenere e. l. og 8.3 pct. fiskere eller sjøfolk.

Landdistriktenes antagne formue og indtægt, som i 1910 var beregnet til kr. 59 848 760.00 og kr. 8 848 092.00, var i 1915/16 beregnet til henholdsvis kr. 88 748 003.00 og kr. 12 482 733.00 paa grundlag av de foretagne ligninger.

I 1915/16 betalte 2 925 skatydere statsskat med tilsammen kr. 114 072.00. Dette er 16.7 pct. av samtlige skatydere eller 4.9 pct. av indvaanerne.

Indtægtsskatten til herredene, som i 1910 utgjorde kr. 6.15 pr. indvaaner og kr. 23 60 pr. skatyder, utgjorde i 1915/16 henholdsvis kr. 11.30 og kr. 38.50.

Til dækkelse av amtskommunens utgifter blev der utlignet følgende beløp:

Aar.	Paa matrikel- skylden.	Forøvrig.	Tilsammen.
	Kr.	Kr.	Kr.
1911	107 900.00	40 000.00	147 900.00
1912	107 900.00	50 000.00	157 900.00
1913	116 600.00	50 000.00	166 600.00
1914	108 100.00	65 000.00	173 100.00
1915	104 400.00	90 000.00	194 400.00

Amtskommunens status er pr. 30 juni 1915 opgjort med en formue av kr. 179 270.00 og en gjæld paa kr. 152 563.59. Av gjælden var kr. 25 000.00 vekselgjæld for at bestride løpende utgifter og ca. kr. 48 000.00 underskud i regnskapene fra tidligere aar. Paa amtskommunens utgifter til Flekkefjordbanen og ihendehaverlaan av 1897 er i femaaret avbetalt kr. 40 529.00.

Herredskassernes formue og gjæld var i henhold til Statistisk Aarbok 1917 i regnskapsaaret 1914/15 henholdsvis kr. 2 444 396.00 og kr. 684 348.00.

II. Arbeiderforhold.

Med hensyn til arbeidslønninger i 1915 henvises til den Officielle Statistik VI 93.

12. Slutning.

Efter lensmændenes opgaver er der i femaaret avholdt 7 686 eksekutioner og utpantninger for et beløb av tilsammen kr. 444 313.00, og efter sorenskrivernes opgaver følgende tvangsauktioner:

Sorenskriveri.	Fast eiendom.		Løsøre.	
	Antal.	Tilslagssum.	Antal.	Tilslagssum.
		Kr.		Kr.
Torridal	35	65 465	16	17 555
Mandal	35	212 695	23	21 701
Lyngdal	45	159 780	20	12 005
Flekkefjord	37	98 681	23	7 212
Tilsammen	152	536 621	82	58 473

Av panteheftelser i fast eiendom i landdistriktene er:

Ved sorenskriveri.	Tinglæst.		Avlæst.	
	Antal.	Til beløp.	Antal.	Til beløp.
		Kr.		Kr.
Torridal	1 396	8 416 980	1 000	3 201 683
Mandal	1 261	2 182 301	1 073	1 269 847
Lyndal	1 011	1 525 579	1 151	1 326 788
Flekkefjord	1 121	2 119 429	871	1 398 258
Tilsammen	4 789	14 244 289	4 095	7 196 576

Ved utgangen av 1915 var efter lensmændenes opgaver efternævnte forsikringsselskaper i virksomhet:

a) Brandforsikringsindretninger.

Indretningens navn.	Naar traadt i virk- somhet.	Forsikringssum pr. 31 december 1915.		
		For hus.	For løsere.	Tilsammen.
		Kr.	Kr.	Kr.
Tveit herreds Brandforsikringsselskap	1870	545 330	282 740	828 070
Oddernes og Randøsunds gjensidige Assuranceselskap.....	1892	-	826 695	826 695
Øvrebo, Hægeland og Finslands Brand- forsikringsselskap for husebygnin- ger.....	1883	1 053 680	405 420	1 459 100
Søgne prestegjælds Brandforsikrings- selskap for husebygninger.....	1866	2 417 195	-	2 417 195
Søgne prestegjælds Brandforsikrings- selskap for løsere	1891	-	1 040 035	1 040 035
Faste- og Løsebrand, Halse	1866	1 160 360	757 785	1 918 145
Holme private assuranceselskap	1891	823 875	289 050	1 112 925
Øislebo og Laudals Brandassurance- selskap	1890	621 960	76 250	698 210
Bjelland og Grindum Brandforsikrings- forening	1893	617 065	96 755	713 820
Søndre Undals Brandforsikringssel- skap	1866	1 174 880	-	1 174 880
Herred Brandassuranceforening.....	1896	267 960	-	267 960
Lyngdals Brandforsikringsforening ...	1868	3 094 646	969 214	4 063 860
Bakke og Gylands gjensidige Brand- forsikringsforening for Husebyg- ninger.....	1870	533 060	-	533 060
Pr. 31 december 1915		12 310 011	4 743 944	17 053 955
« — — 1910		10 095 825	3 678 019	13 773 844

b) Kreaturforsikringsindretninger.

Indretningens navn.	Naar traadt i virk- somhet.	Antal forsikrede		Forsikringssum pr. 31 december 1915.
		hester.	kjør.	
				Kr.
Søgne kvægforsikringssamlag.....	1894	-	115	17 450
Omlands kvægassuranceforening, Halse	1889	-	119	} Ikke opgit.
Ime kvægassuranceforening, Halse....	1896	-	133	
Hartmarks do. Harkmark	1891	-	728	
Tveit—Aamland—Øvrevands assurance- forening, Aaseral.....	1909	28	320	39 745
Lister Hesteassuranceforening, Lista	1904	390	-	252 000
Vanse kreaturforsikring do.	1887	-	1 113	} Ikke opgit.
Lister do. do.	1892	-	890	
Hananger do. do.	1884	34	90	
Herreds kvægassurance, Herad.....	1899	-	330	48 430
Spinds do. Spind.....	1895	-	497	79 685
Spinds hesteassurance, do.	1911	30	-	11 700
Lyngdal do. Lyngdal.....	1911	46	-	17 225
Lyngdal kvægassurance do.	1891	-	427	62 345
Austad do. Austad.....	1893	-	247	30 120
Hægebostad og Eikens kreaturforsik- ringsselskap.....	1911	159	757	25 000
Liknes kreaturassuranceforening, Liknes	1886	-	561	89 760
Fede kreaturassuranceforening, Feda..	1884	-	364	57 787
Nes kvægassuranceforening, Nes.....	1886	-	2 713	390 815
Hitterø kvægassurance, Hidra.....	1894	-	141	14 845
Pr. 31 december 1915.....		687	9 545	1 161 692
« — « 1910		370	6 405	793 033

c) Andre forsikringsindretninger:

Indretningens navn.	Naar traadt i virksomhet.	Forsikringssum pr. 31 december 1915.
		Kr.
Randøunds gjensidige makrelgarnsassuranceforening (for sjø- skade)	1892	64 872
Flekkerø gjensidige makrelgarnsassuranceforening (for sjø- skade)	1889	65 700
Flekkerø gjensidige baatassurance	1899	167 500
Søgne sogns assuranceforening for smaafartøier	1855	42 000
Søndre Undals sjøassurance for fiskefartøier	1872	32 300
Spangereid sogns do. do.	1904	48 000
Lister fartøiassuranceforening	1912	97 500
		517 872

Amtet har ogsaa i dette femaar været i jevn fremgang i økonomisk henseende.

Sundhetstilstanden har gjennemgaaende været god.

Verdenskrigens virkninger begyndte at gi sig tilkjende i periodens sidste del; men dens indflydelse paa amtets økonomiske og andre forhold vil bedst omtales i næste femaarsberetning.

Forøvrig henvises til den Officielle Statistik.

B. Byene.

Herom henvises til vedliggende beretninger for Kristiansand, Mandal, Farsund og Flekkefjord.

Vest-Agder fylke, 27 februar 1919.

D. Koren.

Beretning

om kjøpstaden Kristiansands økonomiske tilstand i femaaret 1911—1915.

1. Folkemængde.

Folkemængden utgjorde 1 december 1910 15 291. Ved folketællingen 1 juli 1916 utgjorde den 16 670, saa at den ved utgangen av 1915 kan ansættes til nogenlunde samme antal.

Antallet av fødte og døde i femaaret var:

Aar.	Fødte.		Døde.	
	Mandkjøn.	Kvindekjøn.	Mandkjøn.	Kvindekjøn.
1911	174	169	88	116
1912	147	158	100	111
1913	179	138	104	99
1914	191	153	104	101
1915	168	168	88	98
	859	786	484	525
	1 645		1 009	
	Overskud av fødte 636.			

Efter opgave fra politikammeret utvandret fra Kristiansand:

I 1911	94 personer
- 1912	61 —
- 1913	71 —
- 1914	45 —
- 1915	15 —

Tils. i femaaret 286 personer

I samme tidsrum blev indgaat egteskap av 532 par. Disse fordeler sig saaledes:

I 1911	89 par
- 1912	89 «
- 1913	122 «
- 1914	117 «
- 1915	115 «

2. I n d u s t r i.

Ogsaa i dette femaar har der været fremgang i byens industri. Av nye industrielle anlæg kan nævnes det i 1913 dannede aktieselskap «Odderøens mekaniske verksted», som foruten mekanisk verksted har drevet motorfabrikation og utført til faget hørende reparationer. Det beskæftiger 34 mand.

I 1915 er aktieselskapet «Kristiansands cementstøperi» dannet som en fortsættelse og utvidelse av det tidligere i femaarsperioden oprettede Kristiansands Cementstøperi. Dette selskap driver cementvarefabrik og entreprenørforretning og beskæftiger 25—30 mand.

En kassefabrik er i 1911 oprettet ved Gravene. Den beskæftiger 34 mand.

Kristiansands nikkelraffineringsverk, som begyndte sin drift i august 1910 med 80 mand og 200 elektriske hestekræfter, har i nuværende femaarsperiode flere ganger utvidet sin aktiekapital og sin bedrift.

Ved utgangen av femaarsperioden beskæftiget verket ca. 150 mand og benyttet 1 355 elektriske hestekræfter.

Kristiansands mekaniske verksted, som i 1913 gik over til et aktieselskap, har ogsaa i femaarsperioden betydelig forøket sin kapital og sin bedrift. Verkstedet beskæftiget ved femaarets utgang ca. 220 mand.

Ved utgangen av femaaret fandtes av noget større industrielle anlæg:

2 mekaniske verksteder, 1 gas- og koksverk, 1 elektricitetsverk, 2 damp-sager med høvleri og trævarefabrik, 1 møllebruk, 1 ølbryggeri, 1 nikkelraffineringsverk, 1 fiskegarnsfabrik, 1 dampbakeri, 7 tobaksfabrikker, 2 skibsverfter, 3 jernstøperier, hvorav det ene tillike er mekanisk verksted, 1 garveri, 1 smørfabrik og 1 dampfarveri.

Antallet av personer med haandverksborgerskap utgjorde ved utgangen av 1915 275, hvorav 10 enker.

Svendeprøver har i femaaret været avlagt av 79 personer.

Byens haandwerkerforening har i femaaret virket paa samme maate som tidligere til haandverkets utvikling. Den har saaledes bl. a. aarlig avholdt et haandverks- og industrilotteri.

Haandverkernes aldershjem har ogsaa i det forløpne femaar været i virksomhet og ydet fri bolig og delvis ogsaa anden understøttelse til ældre veltjente haandverkere.

Til stipendier for haandverkere har brændevinssamlaget ogsaa i dette femaar til sin nedlæggelse 1 juli 1914 bevilget beløp.

3. H a n d e l, b a n k v æ s e n, a s s u r a n s e.

Byens handel har efter de statistiske tabeller vist betydelig fremgang i femaaret.

Toldintraderne ved Kristiansands toldsted, som i 1910 utgjorde kr. 1 365 000, utgjorde i 1911 kr. 1 388 484 og var i 1913 steget til kr. 1 448 275. For 1914 utgjorde toldintraderne paa grund av krigen kun kr. 1 376 078.

Værdien av import og eksport utgjorde:

Aar.	Import.	Eksport.
	Kr.	Kr.
1911.....	10 993 000	9 064 900
1912.....	11 442 600	8 063 900
1913.....	12 638 300	11 078 800
1914.....	13 386 200	13 417 800
1915.....	19 163 000	13 976 100

De væsentligste importartikler har været mel, rug, byg, risengryn, kaffe, sukker, vin, tobak, manufakturvarer, kul, koks samt kjøt og flesk.

Utførselsartikler har væsentlig bestaaet av trælast, træmasse, træpap, papir, feltspat, nikkel, laks, hellefisk, makrel, sild, hummer, fuglevildt, lær og skind.

I femaaret er 10 boer tat under konkursbehandling, derav 3 i 1911, ingen i 1912, 1 i 1913, 3 i 1914 og 3 i 1915.

Ved utgangen av 1915 hadde byen 386 handelsberettigede personer og selskaper. Av de handelsberettigede personer er 104 kvinder.

Til sammenligning oplyses at der ved utgangen av 1905 var 356 og ved utgangen av 1910 371 handelsberettigede personer.

Antallet av medlemmer av Kristiansands handelsforening var ved utgangen av femaaret 235. Ved utgangen av 1910 var medlemmenes antal 226.

Kristiansands børsfond, som ved utgangen av 1910 beløp sig til kr. 146 420.76, utgjorde pr. 31 december 1915 kr. 149 862.04.

Børsens indtægt og utgift har i femaaret beløpet sig til:

Aar.	Indtægt.	Utgift.
	Kr.	Kr.
1911.....	16 815.20	16 572.33
1912.....	17 206.78	16 115.28
1913.....	19 179.78	17 566.98
1914.....	17 226.42	19 979.25
1915.....	16 186.25	12 885.42

Antallet av medlemmer var ved utgangen av 1910 161 og ved utgangen av 1915 297.

De pengeinstitutter som virker her paa stedet er:

1. Norges Banks afdeling, som ved utgangen av 1915 hadde til disposition kr. 1 200 000.00
og av foliomidler « 436 100.00

saaledes at der ialt disponeres..... kr. 1 636 100.00

Herav er utlaant mot pant	kr.	134 340.00	
— « — « diskontoveksler..	«	1 506 700.00	
— « — « kambioveksler...	«	179 800.00	
— « — « vekselobligationer	«	72 791.00	
			kr. 1 893 631.00
2. Kristiansands Sparebank, som ved utgangen av 1915 hadde under forvaltning	kr.	8 336 776.42	
hvorav banken selv eide.....	«	1 058 472.21	
3. Søndenfjeldske Privatbank. Denne bank hadde ved utgangen av 1915 et indskud paa sparebankvilkaar, folio og andre indskud av	kr.	10 226 890.98	
Diverse bankers og kreditorers tilgodehavende var samtidig	«	5 057 155.13	
Bankens egen formue ved utgangen av femaaret:			
Aktiekapital	«	2 987 250.00	
Fonds	«	165 090.51	
Overført i ny regning.....	«	5 355.42	
			kr. 18 441 742.04
Bankens forpligtelser var tidligere i sin helhet garantert av Centralbanken for Norge. Dette forhold er i slutningen av femaaret ophørt.			
4. Kristiansands Arbeiderforenings Spareskillingsbank. Denne bank hadde ved utgangen av 1915 under forvaltning	kr.	947 892.42	
hvorav banken selv eide.....	«	74 783.63	

4. Skibsfart.

Skibsfartskonjunkturerne har i denne periode gjennomgaat de største svingninger. I begynnelsen av femaaret var fragtene gjennomgaaende daarlige, men begynte derpaa at stige jevnt, saa aarene 1912 og 1913 bragte rederne udmerkede resultater. Høsten 1913 kulminerte imidlertid fragtmarkedet, og dette hadde en nedgaaende tendens den største del av 1914. En stund efter fredsbruddet merkedes imidlertid en stigning i fragtmarkedet, som fortsatte utover resten av femaarsperioden, ved hvis utgang man opnaadde fragter av hittil uanet høide for saavel seil- som dampskibe.

Den første del av femaarsperioden var av- og tilgangen paa tonnage omtrent som tidligere, dog med den forandring at skibsrederne i almindelighet ved nyanskaffelser gik over til dampskibstonnage. I det sidste aar av perioden ind-

kjøptes imidlertid langt mere tonnage end ordinært, saa byens flaate fik en ganske betragtelig tilvekst inden femaarets utgang.

Skibsbyggeriet har git et godt udbytte. I Kristiansand og nærmeste omegn er der i femaaret bygget 16 dampskibe og 5 motorfartøier.

Saa vel Kristiansands offentlige sjømandsskole som stuertskolen var i virksomhet i femaaret. Begge har hat jevn og stigende søkning.

Kristiansands offentlige kontrolkontor for navigationsinstrumenter har ogsaa i denne periode hat en stadig økende virksomhet.

5. Kommunale forhold og kommunehusholdning.

Byens aktiva (utenfor faste eiendomme) og passiva stiller sig ved utgangen av 1910 saaledes:

1. Pantegjæld i kjøtkontrolstationer	kr.	4 198.53
2. — i Tordenskjoldsgaten 74	«	3 000.00
3. — av Strømnes tidligere eiendom	«	31 000.00
4. Laan av Grimsfondet	«	25 000.00
5. Kommunelaanet av 1886	«	152 500.00
6. — « 1895	«	665 000.00
7. Midlertidig laan	«	140 979.41
		kr. 1 021 677.94

Aktiva. (Utenfor faste eiendomme.)

1. Den kontante beholdning	kr.	62 615.61
2. Indestaaende i banker	«	25 189.72
3. Diverse restanser	«	25 387.11
4. Andre debitorer, herunder havnekassen	«	321 381.62
		kr. 434 574.06
Differanse	«	587 103.88
		kr. 1 021 676.94

Ved utgangen av 1915 var aktiva og passiva, som det vil fremgaa av nedenstaaende opstilling:

Aktiva:

A. Kassebeholdning og indestaaende i banker.

1. Bykasseregnskapet for 1914—15	kr.	120 270.44
2. Gaarden Grim med Dalene	«	1 398.78
3. Kirken og kirkegaarden	«	201.72
Overføres	kr.	121 870.94

	Overført	kr.	121 870.94
4.	Den tekniske aftenskoles grundfond	«	1 048.13
5.	Bellevuefondet	«	1 718.16
6.	Gasverkfondet	«	3 751.66
7.	Borgerkorpsets fond	«	298.93
8.	Søndagsskolens fond	«	349.94
9.	Brandkassens fond	«	53.73
10.	Fond til anskaffelse av nyt orgel	«	8 500.00
11.	Fond til kloak ved Sætersdalsveien	«	800.00
12.	Fond, utbytte ved salg av faste eiendomme	«	7 220.69
13.	Fond til anskaffelse av veivalse og vandvogn	«	7 000.00
14.	Fond til oparbeidelse av gater	«	4 000.00
15.	Særskilt fond, samlagets bidrag til Sætersdalsbanen	«	7 714.11
16.	Skolekjøkkenet	«	34.99
17.	Barneasylet	«	440.81
18.	Den kvindelige industriskole med fond	«	2 269.16
19.	Den tekniske aftenskole med fond	«	1 158.42
20.	Maskinistskolen	«	568.36
21.	Stuerts skolen	«	11.16
22.	Sjømandsskolen	«	128.30
23.	Kontrollkontoret for skibsinstrumenter	«	760.03
24.	Den kommunale handelsskole	«	1 392.20
25.	Kristiansands bad	«	1 804.03
26.	Den kommunale middelskoleklasse I. D.	«	908.03
27.	Folkeskolens vikarkasse	«	38.03
28.	Bjerck og hustrus legat	«	440.01
29.	Katedralskolens bibliotek, samlinger og læremidler	«	1 314.54
30.	Byggefondet	«	26 000.00
31.	Av kommunelaanet av 1914	«	400 000.00
			kr. 601 594.36

B. Restanser og forskud.

1.	Bykassen: Restanser	kr.	70 389.21
	Forskud	«	400 767.72
2.	Gaarden Grim	«	834.16
			kr. 471 991.09

C. Utestaaende kapitaler (pantobligationer og utlaan).

1. Bykassen.....	kr.	141 145.00	
2. Gaarden Grim	«	35 000.00	
3. Kirken (fru Juells legat).....	«	8 930.00	
4. Den tekniske aftenskoles grundfond	«	40 000.00	
5. Bellevuefondet.....	«	7 800.00	
6. Gasverksfondet	«	18 500.00	
7. Borgerkorpsets fond.....	«	4 200.00	
8. Søndagsskolens fond	«	6 156.62	
9. Brandkassens fond	«	8 400.00	
10. Særskilt fond (samlagsbidrag)	«	14 250.00	
			kr. 284 381.62

D. Kommunens faste eiendomme med inventar ved
utgangen av budgetterminen 1914—15.

1. Kirken med inventar	kr.	475 000.00	
2. Kirkegaarden med gravkapel.....	«	70 000.00	
3. Bygninger for folkeskolen:			
a) Kongens gate 45	kr.	140 000.00	
b) Dronningens gate 48	«	6 000.00	
c) Tordenskjolds gate 21.....	«	80 000.00	
d) Vestre Strandgate 26 (haandgjernings- skolen)	«	35 000.00	
e) Vestre Strandgate 36 (Karl Johans Minde).....	«	72 000.00	
			kr. 333 000.00
4. Andre skolebygninger:			
a) Katedralskolen:			
1. Gyldenløves gate 9.....	kr.	260 000.00	
2. Skippergaten 24	«	14 000.00	
b) Toldbodgaten 40 (barneasylet).....	«	35 000.00	
c) Gyldenløves gate 70 (arbeidsskolen) ..	«	6 500.00	
			kr. 315 500.00
5. Byens vandverk	kr.	430 000.00	
6. Kommunens andel i raadhuset.....	«	50 000.00	
7. Politiarrestbygningen (Toldbodgaten 33) ..	«	17 500.00	
8. Brandstation (Raadhusgt. 18) kr. 175 000.00			
Sprøitehus (Kronprinsens gate 20)	«	700.00	
			« 175 700.00
Overføres		kr.	673 200.00

	Overført	kr.	673 200.00
9.	Kristiansands bad (Gyldenløves gate 14).	«	42 000.00
10.	Folkebiblioteket	«	100 000.00
11.	Fattighuse og stiftelser: (pleiehjemmet)		
a)	Elvegaten nr. 32, 34, 36	kr.	12 000.00
b)	— « 38, 40, 42,		
	44, 46 ...	«	15 000.00
c)	— « 48, 50, 39	«	30 000.00
		«	57 000.00
12.	Sykehuset (Tordenskjolds gate 45)	«	100 000.00
13.	Sindssykeasylet («Hospitalet»)	«	70 000.00
14.	Andre faste eiendomme:		
a)	1. Elektricitetsverket med underliggende vandfaldseiendomme	«	2 900 000.00
	2. Andre vandfald i Otteraaen	«	252 000.00
b)	Gaarden Grim	«	170 000.00
c)	Gaarden Kolsdalen	«	10 000.00
d)	Lækken (Tordenskjolds gate 1)	«	100 000.00
e)	Ledshuset med have:		
	1. Sætersdalsveien nr. 11	«	60 000.00
	2. — « 13	«	3 000.00
	3. — « 15	«	9 000.00
f)	Skaaret (matr.-nr. 659)	«	5 000.00
g)	Pakhus med pukmaskinskur i raadhus-haven og veivæsenets inventar	«	8 200.00
h)	Brohuset (kr. 2 500.00 1/2)	«	1 250.00
i)	Bellevue (Bielefeldt batteri)	«	4 000.00
k)	Matr.-nr. 59, Østre Strandgate	«	38 500.00
l)	— 43, Kongens gate	«	8 100.00
m)	— 35, 37 Toldbodgaten	«	30 000.00
n)	— 39, —	«	3 500.00
o)	— 41, —	«	3 500.00
p)	— 77, — (kjøt-kontrollen)	«	3 500.00
q)	— 22, Raadhusgaten	«	27 000.00
r)	— 86, Kristian 4des gate ...	«	1 500.00
s)	— 23 a, Tordenskjolds gate ...	«	6 500.00
t)	— 74 — (barnekrybbe)	«	13 000.00
u)	— 10 & 12 Elvegaten (kjøt-kontrol)	«	22 000.00

Overføres kr. 5 915 250.00

	Overført	kr. 5 915 250.00	
v)	Matr.-nr. 10, 11, 17, Tangen	« 25 000.00	
w)	— 12, Øvre Færgested	« 2 500.00	
x)	— 14, Sætersdalsveien	« 10 000.00	
y)	— 23 b, c & d Tordenskjolds gt.	« 12 000.00	
			kr. 5 964 750.00

Tilsammen aktiva kr. 7 322 717.00

P a s s i v a .

1.	Kommunelaanet av 1886, rest	kr. 116 000.00	
2.	— « 1895, «	« 557 000.00	
3.	— « 1914, «	« 3 500 000.00	
4.	Laan av Grimsfondet	« 25 000.00	
5.	— « Bellevuefondet	« 7 800.00	
6.	— « Gasverkfondet	« 8 500.00	
7.	— « Særskilt fond	« 14 250.00	
8.	— « Avsatte fonds	« 11 800.00	
9.	— « Ludv. Tønnesens legat	« 1 000.00	
10.	— « Christianssands Sparebank	« 2 910.00	
11.	— « — — —	« 50 000.00	
12.	— « — — —	« 20 000.00	
13.	— « — — —	« 6 000.00	
14.	— « Invalidefondet	« 260 000.00	
15.	— « kaptein Christensen, Dalen	« 10 000.00	
16.	— « tandlæge Kjennerud	« 40 000.00	
17.	— « De gamles og efterladtes venner	« 3 800.00	
18.	— « Hypotekbanken	« 14 683.41	
19.	— « Øislebø Sparebank	« 16 000.00	
20.	Pantegjæld i pleiehjemmets eiendomme ..	« 31 000.00	
21.	Pantegjæld i kjøtkontrollens eiendomme ..	« 3 864.69	
			kr. 4 699 608.10

Kommunens forsyning av kul m. v.	« 8.60
Kirkevergen, utlæg ved kirkeregnskapet	« 567.54

Tilsammen passiva kr. 4 700 184.24

Balanse, formue « 2 622 542.85

kr. 7 322 727.09

Den antagne formue og indtægt har været:

Aar.	Antagen formue.	Antagen indtægt.	Skatbar indtægt.	Skatteprocent.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
1911.....	16 505 000	5 292 910	2 268 237	14.90
1912.....	17 891 000	5 761 730	2 540 107	14.35
1913.....	26 377 500	7 487 900	3 902 122	12.51
1914.....	28 503 600	8 095 080	4 198 760	12.00
1915.....	29 217 800	8 623 980	4 594 209	10.93

De kommunale skatter har utgjort:

Aar.	Eiendomsskat.	Formue- og ind- tægtsskat.	Tilsammen.
	Kr.	Kr.	Kr.
1911.....	88 983.28	372 313.83	461 297.11
1912.....	96 936.47	402 059.95	498 966.42
1913.....	50 000.00	540 560.72	590 560.72
1913/14.....	120 080.00	558 687.30	678 767.30
1914/15.....	126 229.00	559 876.96	686 205.96

Utenfor skattene har de væsentlige kommunale indtægter været vandavgift, kommunens andel av samlagets nettooverskud, indtil dette blev nedlagt pr. 1 juli 1914, samt overskud av driften av kommunens store skogeiendom Grims skog.

Den samlede forsikringssum for de i Norges Brandkasse forsikrede bygninger, som ved utgangen av 1910 for baade kjøpstads- og landavdelingens vedkommende utgjorde kr. 19 548 450, utgjorde ved utgangen av 1915 kr. 23 445 450.

Brandkontingenten, som i 1910 beløp sig til kr. 43 989.83, androg i 1915 til kr. 51 522.62.

I femaaret er der avhændet faste eiendomme til følgende beløp:

Aar.	Antal.	Samlet værdi.
		Kr.
1911.....	127	1 248 608
1912.....	149	1 380 085
1913.....	123	1 649 641
1914.....	103	1 046 876
1915.....	118	1 741 545

Eiendomsprisene og husleien har gjennom hele perioden hat tendens til stigning.

I femaaret er tinglæst og avlæst dokumenter til følgende beløp:

Aar.	Tinglæsninger.		Avlæsninger.	
	Antal.	Beløp.	Antal.	Beløp.
		Kr.		Kr.
1911	309	1 189 917	297	751 737
1912	362	1 544 251	297	903 253
1913	358	2 070 548	248	759 553
1914	357	1 463 228	262	1 004 023
1915	308	1 082 347	234	818 937

Rets- og politivæsen.

Antallet av offentlige straffesaker og av derunder tiltalte personer har været:

Aar.	Saker ang. forbrydelser.	Tiltalte.	Saker ang. forseelser.	Tiltalte.
1911	26	34	35	35
1912	24	31	39	43
1913	27	35	36	47
1914	16	20	40	44
1915	29	36	45	55

Antallet av vedtagne bøter for forseelser utgjorde 736 i 1911, 961 i 1912, 1 244 i 1913, 794 i 1914, 995 i 1915. Antallet av vedtagne bøter for forbrydelser utgjorde 14 i 1911, 4 i 1912, 5 i 1913, 14 i 1914 og 18 i 1915.

Ved forlikskommissionen er foretat:

I 1911.....	227 saker, hvori der i 67 tilfælde avsagdes kjendelse
- 1912.....	227 —«— 42 —«—
- 1913.....	249 —«— 58 —«—
- 1914.....	268 —«— 91 —«—
- 1915.....	267 —«— 81 —«—

Av private saker er i femaaret indbragt:

	1911.	1912.	1913.	1914.	1915.
1. For bytinget.....	44	36	37	34	39
2. Gjeste- og sjøret.	29	26	27	27	27
3. For politiretten ¹ :.....	-	2	-	2	2
4. For haandverksret ¹	-	-	-	-	1

Av skifteretten er tat under behandling:

I 1911.....	22 boer, derav	3 konkursboer
- 1912.....	17 —	0 —
- 1913.....	18 —	1 —
- 1914.....	32 —	3 —
- 1915.....	32 —	3 —

Antallet av eksekutioner og utpantninger i femaaret vil fremgaa av nedenstaaende tabel:

Aar.	Eksekutioner.		Utpantninger.			
			Avholdt av k��mneren.		Avholdt av underfogden.	
	Antal.	Beløp.	Antal.	Beløp.	Antal.	Beløp.
		Kr.		Kr.		Kr.
1911.....	47	25 329	1 907	72 612	993	27 333
1912.....	26	10 981	1 801	73 600	892	23 533
1913.....	30	24 308	1 543	59 460	692	15 477
1914.....	33	6 947	2 934	139 105	1 597	59 175
1915.....	42	9 148	3 354	114 277	1 775	43 971

Av tvangsauktioner over fast gods ved hvilke salg har fundet sted har været avholdt:

Aar.	Antal.	Beløp.
		Kr.
1911.....	3	19 870
1912.....	4	10 000
1913.....	3	20 000
1914.....	6	61 200
1915.....	8	104 690

¹ Antal saker paad  mt i aaret.

Over løsøre har været avholdt:

Aar.	Antal.	Beløb.
		Kr.
1911.....	4	1 608.55
1912.....	1	150.00
1913.....	1	300.00
1914.....	4	5 827.00
1915.....	2	300.00

Brand-, vand- og kloakvæsen, regulerings- og bygnings- væsen, belysning m. v.

Brand- og vandvæsenet har i femaaret gennemgået adskillige forbedringer. Der blev saaledes i 1911 givet bevilgning til utbedring af vandindtaget ved byens vandverk, og i 1913 blev Bergvandsstemmen i Spegedalen besluttet påbygget, hvorved vandverket fik en ikke ringe forsterkning ved de større vandmasser som nu kan magasineres.

Forskjellige gater er blevet utbedret, likesom kloaknettet dels er blevet udvidet, dels har fået ældre ledninger erstattet med nye.

I 1913 blev der bevilget bidrag af bykassen til ombygning af broen «Thygesons Minde», et arbejde som var færdigt inden femaarets udløb.

Nogen større ildebrand har der ikke været i Kristiansand i femaaret.

29. mai 1912 besluttet Kristiansands bystyre, for at sikre sig kraftkilder, at indkøpe Nomelandsfoss, nedre og øvre Sjøfoss, samt endel af Karfoss, alle i Otteraaen.

Ved bystyreslutning af 27. mai 1914 indkøpte Kristiansands kommune samtlige aktier i A/S «Kristiansands Fossefald og Elektricitetsverk», samt ejendomme og rettigheder ved Otteraaen for ialt kr. 2 920 000.

I 1915 blev der givet en bevilgning på kr. 360 000 til en udvidelse af Kringsjaa kraftstation og til forberedende arbejde ved Nomelandsanlægget.

Bebyggelsen i landdistriktet har fortsat i et meget hurtigt tempo ud gennem femaaret, indtil den ualmindelig store prisstigning på bygningsmaterialer mod periodens slutning satte en stopper for nybygningsarbejder.

Medicinalvæsenet.

Det herværende kommunale sykehus har likesom St. Josephs hospital været meget benyttet i femaaret.

Ved bystyreslutning af 20. december 1912 fik sykehuset eget røntgeninstitut, og i 1914 fik det egen kirurgisk reservelæge.

I anledning av den forestaaende utvidelse av sykehuset indkjøptes i 1915 en parcel av matr.-nr. 25 Tordenskjolds gate med paastaaende bygninger.

Av sanitære foranstaltninger kan nævnes at kommunen i 1915 indkjøpte eiendommen matr.-nr. 647 a Klappene i byens landdistrikt til bruk som epidemi-lasaret og interneringslokale.

I 1911 sluttet Kristiansands kommune sig til den norske nationalforening mot tuberkulosen og vedtok indtil videre at yde et aarlig bidrag til denne forening.

I 1912 begyndte sanitetsforeningens tuberkulosehjem «Solvang» i byens landdistrikt sin virksomhet.

Fra 1911 av er der aarlig bevilget et beløp til bekjæmpelse av rotteondet.

Kristiansands kommunale bad har i femaaret været drevet som tidligere og har været meget godt besøkt.

Sundhetstilstanden maa sies gjennemgaaende at ha været god i femaaret. I slutningen av 1914 var byen dog hjemsøkt av en koppeepidemi, som det imidlertid lykkedes forholdsvis hurtig at begrænse.

Samtidig med koppeepidemien optraadte en tyfusepidemi som følge av en melkeinfektion, hvilket voldte store vanskeligheter med sykehusforholdene og bevirket at Karl Johans Mindes skole maatte benyttes som midlertidig sykehus. Det kan ogsaa nævnes at i den senere del av femaaret har difterieepidemiene begyndt at vise tendens til at bli større.

Den gjennomsnittlige dødsprocent, som i femaaret 1906—10 var 14.20 pct., har i her omhandlede periode været 12.9 pct.

Odderøens karantæneanstalt har ikke været benyttet i denne periode. Bygningene blev i september 1914 avgit til bruk for militæretaten, som fremdeles benytter den.

Kjøtkontrollen har været drevet som tidligere.

Ogsaa i denne periode har der i byens opland været drevet tuberkuloseundersøkelser av kvæget i stor utstrækning.

Kirkelige anliggender.

Folkemængden og antallet av statskirkens medlemmer er steget i femaaret, saaledes at prestenes og klokkerens løn er blit noget høiere.

Av dissentermenigheter var der i Kristiansand ved femaarets utgang 5, med hver sin prest eller forstander.

Disse menigheter hadde ved femaarets utløp følgende medlemsantal:

1. Den evangelisk-lutherske frimenighet.....	821
2. Dissentermenigheten «Samfundet».....	157
3. Metodistkirken	117
4. Den katolske St. Ansgars menighet.....	77
5. Den katolsk-apostoliske menighet	38

Frelesesarmeen har ogsaa i dette femaar gjort meget godt ved deltagelsen i arbeidet for fattige og syke.

Skolevæsenet.

Ved Kristiansands katedralskole var antallet av elever:

	I latin- gymnasiet.	I sproglig- historisk gymnasium.	I real- gymnasiet.	I middel- skolen.	Til- sammen.
Ved utgangen av 1910	15	9	13	348	385
« — « 1915	27	16	34	377	454

samt ved 1ste gymnasium, hvor der ikke finder nogen linjedeling sted, 41.

Ved utgangen av 1915 eide skolen:

1. Kapitalformue..... kr. 161 522.50
2. Legatformue..... « 6 821.27

Antallet av elever i folkeskolen var:

Ved utgangen av 1905.....	1 089	gutter,	1 073	piker,	tilsammen	2 162
« — « 1910.....	1 111	—	1 077	—	—	2 188
« — « 1915.....	1 177	—	1 060	—	—	2 237

altsaa en stigning i sidste femaar av 49, mens stigningen i forrige periode var 26.

Utgiftene ved folkeskolen viser fremdeles en overordentlig tendens til stigning.

De androg i 1890 til	kr. 58 000
« — - 1900 «	« 106 000
« — - 1910 «	« 153 700
« — - 1915 «	« 176 729

I løpet av 25 aar er altsaa utgiftene steget til over det tredobbelte.

Statskassens tilskud til lærerlønningene beløp sig i terminen 1914—15 til kr. 47 195.55. I 1910 beløp tilskuddet sig til ca. kr. 44 000.00.

Kristiansands tekniske aftenskole har i femaaret været meget godt besøkt.

Den kommunale handelsskole, som nu har været igang siden 1909, gik i 1912 over til dagsskole. Den har hat stor og tiltagende søkning. Ved utgangen av femaaret hadde skolen et 1-aarig kursus for elever med middelskoleeksamen, 2 halvaarige kurser og 3 aftenklasser, desuten specialkurser.

Ved utgangen av 1915 var skolens samlede elevantal i dagsskolen 91 og i aftenskolen 90, samt i forskjellige specialkurser 96. I dagsskolen var der samtidig 9 lærere og i aftenskolen 9.

Kristiansands offentlige maskinistskole hadde i skoleaaret 1914—15 36 elever, hvorav 26 i dagkurset og 10 i aftenkurset.

I 1911 gav bystyret den fornødne bevilgning til et tillægskursus i elektroteknik ved denne skole. Elevantallet i dette kursus var i skoleaaret 1914—15 13 elever.

Kristiansands kommunale kvindelige industriskole hadde i skoleaaret 1914—15 ialt 149 elever, hvorav 112 har gennemgaaet et helt og 56 et halvt kursus. Enkelte elever deltok i 2 av 3 kurser.

I 1912 blev Kristiansands kommunale husmorsskole oprettet. Den har hat god søkning.

Samme aar besluttedes igangsæt en fortsættelsesskole hvis opgave er at gi folkeskolens elever en videre utdanning i almindennende og praktiske fag end den folkeskolens 7de klasse gir.

Fattigvæsenet.

Fattigvæsenets udgifter har i det forløpne femaar gaat jevnt opover. De utgjorde i terminen 1913—14 kr. 122 100, i 1914—15 kr. 128 200 og i 1915—16 kr. 133 900.

Til sammenligning kan anføres at fattigvæsenets udgifter i 1900 var kr. 116 000, i 1905 kr. 125 700 og i 1910 kr. 109 900.

Antallet av de av fattigvæsenet understøttede personer har været:

Aar.	Samlet antal under- støttede.	Derav var:	
		Hoved- personer.	Bipersoner.
1911	838	643	195
1912	829	613	216
1913	794	596	198
1914	792	581	211
1915	713	513	200

Av fremmede som ydes hjælp mot refusion av hjemstavnskommunen og Staten blev i femaaret understøttet:

Aar.	Samlet antal understøttede.	Derav fremmede forliste eller hjemsendte sjømænd.
1911	264	162
1912	211	166
1913	191	151
1914	257	197
1915	128	83

Antallet av fattige sindssyke som understøttedes av fattigvæsenet ved utgangen av 1915 utgjorde 55.

Av disse var 41 anbragt i asyl og 14 i privat forpleining.

Ved utgangen av 1915 var 7 barn for fattigvæsenets regning anbragt i skolehjem.

I tvangsarbeidsanstalt har der i henhold til løsgjængerloven været anbragt: i 1911 11, i 1912 8, i 1913 6, i 1914 10, i 1915 8 personer.

Kristiansands diakonisseforening og den frivillige kirkelige fattigpleie har virket paa samme maate som tidligere.

Havnevæsenet.

Av arbeider til utbedring av byens havneforhold i denne periode skal nævnes:

I 1911 undergik Reinhardts brygge utenfor Skippergatens almenning en gjennomgripende reparation. Til dette arbeide blev der med kommunestyrets samtykke anvendt kr. 12 000. Samme aar indkjøptes den like til havnevæsenets øvrige eiendomme og ret overfor jernbanestationen liggende tomt matr.-nr. 41 og 43 Vestre Strandgate for et beløp av kr. 15 000 samt det fornødne areal av Stabels have for at sikre gjennomgang for havnespor fra Vestre Havn til Østre Havn.

I 1912 indkjøptes Hartmanns enkes eiendomme matr.-nr. 2, 4, 6 og 10 ved Østre Strandgate for en kjøpesum av kr. 72 400. Disse eiendomme danner indgangen til Østre Havn, hvis utnyttelse om ikke ret mange aar vil tvinge sig frem.

Samme aar benyttet man sig av den allerede i 1907 erhvervede ret til for et beløp av kr. 12 000 at erhverve tomten nr. 72 Østre Strandgate, som forøvrig igjen blev bortleiet til Byglandsfjord dampsg.

Likeledes blev der i dette aar indredet store og heldige shed paa Moes brygge samt nedlagt et tredje spor paa Smiths kai.

Endelig blev Hidebaaen, beliggende i skibsløpet ved Odderøy, bortminert til 10 m. under lavvandsstand.

I 1913 gik man til det betydeligste indkjøp Kristiansands havnestyre nogen gang har foretat, nemlig indkjøpet av det F. Reinhardt & Co. tilhørende territorium nedenfor den nærmest og paralelt med Vestre Strandgate regulerte tvergate mellem Dronningens og Kongens gates almenninger.

I kjøpet indbefattedes 2 brygger, hvorav den ene var opført endel aar i forveien. Kjøpesummen var kr. 170 000.

Efter dette kjøp raar havnevæsenet nu over hele det til sjøen støtende territorium fra Kongens gate til jernbanetomten med undtagelse av en liten del tilhørende toldboden foruten betydelige territorier ved Østre Havn.

I 1914 blev der av firmaet N. Rosenkilde & Co. for et beløp av kr. 27 000 indkjøpt den nederste del av dettes eiendom ovenfor toldbodbyggen, et kjøp som var nødvendig for at faa jernbanespor frem til de indkjøpte Reinhardts brygger og videre frem til Østre Havn.

I dette aar opnaaddes ogsaa en betydelig forbedring av sporarrangementet ut fra jernbanens sjøtomt og paa pladsen bak Smiths kai.

I 1915 makeskiftedes den toldvæsenet tilhørende bygning Newcastle med tilhørende grund med en parcel av havnevæsenets eiendom matr.-nr. 19 Vestre Strandgate.

Makeskiftet var nødvendig for at faa et forsvarlig pladsarrangement omkring havnesporet.

Samme aar blev Lagmandsholmen besluttet indkjøpt av Staten for et beløp av kr. 50 000.

Ogsaa i dette femaar har der været drevet opmudringsarbeider i stor utstrækning.

Havnekassens gjæld, som ved utgangen av 1910 beløp sig til kr. 555 615, utgjorde ved utgangen av 1916 kr. 850 505.

Havnekassens aktiva ved femaarets utgang anslaaes til ca kr. 1 488 700. Dens indtægter, som i 1910 utgjorde kr. 80 000, var i 1915 kr. 118 451.

6. *Biernæringer.*

A. *Fiskeri.*

Deltagelsen saavel i makrel- som i sildefisket har i femaaret været i fremgang, og utbyttet av disse fiskerier har gjennemgaaende været meget godt.

Der har desuten været en meget betydelig trafik paa Kristiansand av dorgefiskere fra de omliggende distrikter saavel som av svenske fiskere, hvis utrustning foregaar her, og hvis fangst eksporteres over Kristiansand eller sælges til opkjøpere her. Mot slutten av perioden har dog de svenske fiskere næsten opørt at komme her.

B. *Jordbruk og havedyrkning.*

Jordbruket har i denne periode været drevet omtrent som i forrige. Det for jordbruket disponible areal blir imidlertid stadig mindre og mindre paa grund av den sterkt tiltagende bebyggelse i landdistriktet.

Havebruket er fremdeles i utvikling; særlig omfattes driften av smaahaverne paa kommunens eiendom Grim fremdeles med megen interesse. Der er nu ialt 122 smaahaver med en gjennomsnittlig størrelse av 236 m.².

Disse haver maa gjennemgaaende sies at være meget velstelte.

Byens handelsgartnerier har ogsaa i dette femaar utviklet sig betydelig.

Kristiansands og Oplands jorddyrkningsselskap har ogsaa i denne femaarsperiode utrettet meget til fremme av jordbruket. Fra 1911 har selskapet samar-

beidet med det Norske myrselskap i forsøksdyrkning paa myr paa selskapets egne eiendomme og dels hos private forsøksverter. De aarlige bidrag til myrdyrkning, som i 1906 var kr. 475.00, utgjorde i 1910 kr. 3 850.00 og var i 1915 steget til kr. 9 710.00.

Selskapet, som ved utgangen av 1906 hadde 766 medlemmer, talte ved utgangen av 1915 1 007 medlemmer, hvorav 28 livsvarige fordelt paa 22 kredser. Postmester Valeur er fremdeles selskapets formand.

C. Træplantning og skogbruk.

Ogsaa i dette femaar har utplantning av trær i byskogen været fortsat. Ialt er der i perioden utplantet ca. 106 000 furu- og grantrær. Byselskapet har likeledes fortsat sin virksomhet med beplantninger, anlæg av spadserveier m. v. Ogsaa i denne periode har hugning av ældre skog og tørlægning av myrer i byskogen været fortsat.

Kristiansands og Omegns landboforening har ogsaa i det forløpne aar fortsat sin gavnlige virksomhet.

D. Bergverksdrift.

Heller ikke i dette femaar har der været nogen bergverksdrift inden byens grænser.

7. Arbeiderforhold.

Arbeiderforholdene maa ogsaa i dette femaar sies at ha været gode. Arbeidslønnen er steget i betragtelig grad, og arbeidsledigheten har været forholdsvis liten. Til belysning av arbeidsledigheten i perioden hitsættes nedenstaaende opgave fra det offentlige arbeidsanvisningskontor.

Aar.	Tilbud.		Efterspørsel.		Besatte pladser.	
	Ledige arbejdere.		Ledige pladser.			
	M.	K.	M.	K.	M.	K.
1911.....	450	613	244	437	169	329
1912.....	559	640	343	543	212	372
1913.....	449	705	292	995	225	406
1914.....	528	767	325	625	239	430
1915.....	692	893	470	799	362	525

Utgifter ved kontorets drift utgjorde i samme tidsrum kr. 6 674.97.

Kristiansands arbeiderforening har likesom de forskjellige arbeidsfagforeninger fortsat sin virksomhet i femaaret.

Heller ikke i denne periode er planen om opprettelse av et aldershjem for arbeidere realisert, men der arbeides fremdeles for at faa det opprettet i en ikke altfor fjern fremtid.

8. *Tilstanden i sin almindelighet.*

Byen maa i det forløpne femaar sies at ha gaat jevnt og sikkert fremover.

Imidlertid har kommunikationsvæsenets utvikling paa Sørlandet i perioden latt meget tilbake at ønske, hvilket er at beklage da en bedring av kommunikationene maa betragtes som en væsentlig betingelse for at byens utvikling kan skyte den tilbørlige fart. Som bekjendt ligger Sørlandsbanens fremførelse til Kristiansand endda i en temmelig fjern fremtid.

Telefonforbindelserne er fremdeles slette; dampskibsforbindelsen, særlig med Kristiania, er langsam og ordnet paa en for Sørlandsbyene uheldig maate derved at de daglige postruter næsten løper paralelt med hverandre.

Posten til Østlandet ligger saaledes død natten over i Kristiansand da begge postskibe avgaar paa morgensiden.

Derefter ligger den ogsaa død natten over i Kristiania, hvor den ankommer sent om aftenen.

Tilslut skal jeg nævne at Kristiansands folkebibliotek i løpet av 1915 har faat sin egen bygning ved torvet. Det har i perioden hat en meget stor og stadig stigende søkning. Biblioteket omfattet ved utgangen av 1915 ca. 16 500 bind, og antallet av bokutlaan var i det samme aar ca. 84 000.

Kristiansands magistrat 17 november 1917.

H. T. Knudtzon.

Beretning

om ladestedet Mandals økonomiske tilstand i femaaret 1911—1915.

1. Folkemængde.

Folketælling har ikke været avholdt siden 1910. Folkemængden var da 3 445. Efter den tid er den vistnok avtat noget. I 1915 var den anslaaet til 3 130.

Antallet av levendefødte og antallet av døde i femaaret var:

Aar.	Fødte.	Døde.
1911	75	62
1912	56	50
1913	56	75
1914	57	47
1915	55	51
Tilsammen	299	285

Overskud av fødte 14.

Antallet av utvandrede var i femaaret henholdsvis 38, 36, 31, 35 og 22.

Ind- og utflytning er foregaat i liten utstrækning. Bl. a. er endel arbeidere ved det i nærheten av byen liggende stenhuggeri og nogen faa fabrikarbeidere indflyttet.

Ved det statsborgerlige valg i 1912 var de stemmeberettigedes antal 1 094 og i 1915 1 676.

Ved det kommunale valg i 1913 var antallet av stemmeberettigede 1 563.

2. Industri og haandverk.

Fremdeles er igang 4 dampager. Mandals reperbane har utvidet sin virksomhet i stor maalestok, og omsætningen har tiltat betydelig. Desuten er kommet til en ny reperbane. Et garveri er i virksomhet, og omsætningen har tiltat. Det gamle meieri er i jevn fremgang.

Der er tegn til en utvidet industriel virksomhet i byen. Et par nye fabrikker er i virksomhet, og andre nye er under opseiling. For tiden raar man ikke over stor elektrisk kraft, men saadan er nu sikret i tilstrækkelig mængde — ca. 10 000 h.k. — 450 h.k. er utbygget ved Mandals elektricitetsverk.

Haandverk og smaaindustri trives godt, uten dog i femaaret at ha gjort nogen større fremgang. Ved periodens utgang var antallet av haandverksborgere 120.

Haandverkerforeningen hadde paa samme tid et medlemsantal av 37.

Ved riksforsikringsanstaltens herværende kontor er i præmie indbetalt kr. 12 772.56, som fordeles saaledes paa de forskjellige aar:

1911.....	kr. 1 521.72
1912.....	« 2 061.18
1913.....	« 2 722.83
1914.....	« 3 216.77
1915.....	« 3 250.06

3. *Handel, bankvæsen, assurance.*

Handelsomsætningen har i løpet av femaarsperioden i det hele tat været ganske god. I 1915 økte den sterkt. Efterspørselen blev større og større, og betalingsevnen øktes blandt folk. Ved verdenskrigens utbrudd i begyndelsen av august 1914 blev meget for en ganske kort tid adskillig forrykket, idet folk søkte i størst mulig utstrækning at forsyne sig med fødemidler, mens omsætningen av varer som ikke kunde henregnes hertil var ganske ubetydelig. I løpet av en maanedes tid eller vel saa det straks efter krigens utbrudd blev byen slet ikke besøkt av handelsreisende, og utover høsten en tid var der litt ængstelse og usikkerhet. Nogen egentlig panik medførte dog ikke krigens utbrudd, men adskillig forvirring i den første tid. Fra 3 august og en ukes tid utover var der stormløp i banken for at ta ut penger, og omtrent i samme tidsrum forsvandt som ved et trylleslag sølv- og kobberpenger (guldpenger har aldrig været i cirkulation i byen i nævneværdig utstrækning), og nogen forlegenhet og litt ængstelse fremkaldte ogsaa dette, idet man i utsalgsstedene fordret kontant betaling og indlot sig ikke paa at veksle. Det varte imidlertid ikke længe førend saa godt som alt kom i sin vante gjænge og forretningslivet tok rask fart.

De usedvanlig gode tider for skibsfarten som begyndte i 1915 er kommet byen forholdsvis litet tilgode, idet de fleste av det omtrent halve snes skibe, helst mindre, som tilhørte byen blev solgt tidlig.

Jobbingen i aktier, som begyndte i 1915, blev man her litet berørt av, og usund og dristig spekulation har i det hele tat ikke fundet jordbund i byen. De gode tider var man dog ikke uberørt av, saa aaret 1915 viste betydelig økonomisk fremgang. Den skatbare indtægt for terminen 1916/17, for hvilken aaret 1915 altsaa er lagt til grund, utgjorde kr. 1 436 265, mens den for terminen 1915/16 var kr. 1 092 780. I 1915 begyndte den store omsætning av stav og trævirke i det hele tat. Av denne vare omsatte byens forretningsfolk en betydelig del, likesom stav blev skaaret paa byens sagbruk; men størstedelen blev levert fra de mange smaa sagbruk omkring i byens opland. Efterspørselen efter ekebark har ogsaa tiltat.

Beretning

om ladestedet M a n d a l s økonomiske tilstand i femaaret 1911—1915.

1. Folkemængde.

Folketælling har ikke været avholdt siden 1910. Folkemængden var da 3 445. Efter den tid er den vistnok avtat noget. I 1915 var den anslaaet til 3 130.

Antallet av levendefødte og antallet av døde i femaaret var:

Aar.	Fødte.	Døde.
1911	75	62
1912	56	50
1913	56	75
1914	57	47
1915	55	51
Tilsammen	299	285

Overskud av fødte 14.

Antallet av utvandrede var i femaaret henholdsvis 38, 36, 31, 35 og 22.

Ind- og utflytning er foregaaet i liten utstrækning. Bl. a. er endel arbeidere ved det i nærheten av byen liggende stenhuggeri og nogen faa fabrikarbeidere indflyttet.

Ved det statsborgerlige valg i 1912 var de stemmeberettigedes antal 1 094 og i 1915 1 676.

Ved det kommunale valg i 1913 var antallet av stemmeberettigede 1 563.

2. Industri og haandverk.

Fremdeles er igang 4 dampager. Mandals reperbane har utvidet sin virksomhet i stor maalestok, og omsætningen har tiltat betydelig. Desuten er kommet til en ny reperbane. Et garveri er i virksomhet, og omsætningen har tiltat. Det gamle meieri er i jevn fremgang.

Der er tegn til en utvidet industriell virksomhet i byen. Et par nye fabrikker er i virksomhet, og andre nye er under opseiling. For tiden raar man ikke over stor elektrisk kraft, men saadan er nu sikret i tilstrækkelig mængde — ca. 10 000 h.k. — 450 h.k. er utbygget ved Mandals elektricitetsverk.

Haandverk og smaaindustri trives godt, uten dog i femaaret at ha gjort nogen større fremgang. Ved periodens utgang var antallet av haandverksborgere 120.

Haandverkerforeningen hadde paa samme tid et medlemsantal av 37.

Ved riksforsikringsanstaltens herværende kontor er i præmie indbetalt kr. 12 772.56, som fordeles saaledes paa de forskjellige aar:

1911.....	kr. 1 521.72
1912.....	« 2 061.18
1913.....	« 2 722.83
1914.....	« 3 216.77
1915.....	« 3 250.06

3. *Handel, bankvæsen, assurance.*

Handelsomsætningen har i løpet av femaarsperioden i det hele tat været ganske god. I 1915 økte den sterkt. Efterspørselen blev større og større, og betalingsevnen øktes blandt folk. Ved verdenskrigens utbrudd i begyndelsen av august 1914 blev meget for en ganske kort tid adskillig forrykket, idet folk søkte i størst mulig utstrækning at forsyne sig med fødemidler, mens omsætningen av varer som ikke kunde henregnes hertil var ganske ubetydelig. I løpet av en maanedes tid eller vel saa det straks efter krigens utbrudd blev byen slet ikke besøkt av handelsreisende, og utover høsten en tid var der litt ængstelse og usikkerhet. Nogen egentlig panik medførte dog ikke krigens utbrudd, men adskillig forvirring i den første tid. Fra 3 august og en ukes tid utover var der stormløp i banken for at ta ut penger, og omtrent i samme tidsrum forsvandt som ved et trylleslag sølv- og kobberpenger (guldpenger har aldrig været i cirkulation i byen i nævneværdig utstrækning), og nogen forlegenhet og litt ængstelse fremkaldte ogsaa dette, idet man i utsalgssstedene fordret kontant betaling og indlot sig ikke paa at veksle. Det varte imidlertid ikke længe førend saa godt som alt kom i sin vante gjænge og forretningslivet tok rask fart.

De usedvanlig gode tider for skibsfarten som begyndte i 1915 er kommet byen forholdsvis litet tilgode, idet de fleste av det omtrent halve snes skibe, helst mindre, som tilhørte byen blev solgt tidlig.

Jobbingen i aktier, som begyndte i 1915, blev man her litet berørt av, og usund og dristig spekulation har i det hele tat ikke fundet jordbund i byen. De gode tider var man dog ikke uberørt av, saa aaret 1915 viste betydelig økonomisk fremgang. Den skatbare indtægt for terminen 1916/17, for hvilken aaret 1915 altsaa er lagt til grund, utgjorde kr. 1 436 265, mens den for terminen 1915/16 var kr. 1 092 780. I 1915 begyndte den store omsætning av stav og trævirke i det hele tat. Av denne vare omsatte byens forretningsfolk en betydelig del, likesom stav blev skaaret paa byens sagbruk; men størstedelen blev levert fra de mange smaa sagbruk omkring i byens opland. Efterspørselen efter ekebark har ogsaa tiltat.

6 august 1914 blev Mandals provianteringsraad nedsat. Dette har virket til stor gagn for byen. Det er dog først efter femaarets utløp at det har faaet sin største betydning.

Prisene paa brændsel og matvarer var i 1915 endnu ikke kommet op i nogen svimlende høide. For bjerkeved blev betalt 24—25 kr. pr. meterfavn, for koks kr. 2.00 pr. hl., kul kr. 4.50 pr. td., nysilt melk 18 øre pr. liter, sukker kr. 0.72 pr. kg., kaffe, raa, kr. 1.80 pr. kg., hvetemel kr. 38.00 pr. 100 kg., grovt rugmel kr. 30.00 pr. 100 kg., oksekjøt kr. 1.80 pr. kg. og flesk kr. 2.00 pr. kg., alt i detalj.

Utførselen av trælast holdt sig som vanlig i den første del av perioden. Ved krigens utbrudd avtok den. Den indenlandske omsætning tiltok derimot betydelig. Ogsaa for fiskevarers vedkommende avtok utførselen ved krigens utbrudd.

Av den torsk som fra mai maaned og utover sommeren opfiskes under det saakaldte «revfiske», avsettes en større del i Mandal, hvor den præpareres og igjen avhændes dels til utlandet, dels til indlandet — efter krigens utbrudd kun indenlands.

Dette fiske drives meget av svenske fiskere, og de fartøier som er kommet ind til Mandal med fisk har omtrent udelukkende været svenske. Disse fisker helst med line og nordmænd mest med pilk.

Ogsaa makrelfiskerne har delvis avhændet sin fangst i Mandal.

Saa vel svenske som norske fiskere faar delvis sin utrustning i Mandal.

Toldintraderne utgjorde:

For budgetaaret 1911—12.....	kr. 59 739.46
« — 1912—13.....	« 59 489.67
« — 1913—14.....	« 72 665.24
« — 1914—15.....	« 74 638.36
« — 1915—16.....	« 65 198.40

Antallet av handelsborgere var ved periodens utgang 82 mænd og 38 kvinder. Antallet av utstedte handelsbreve for aarene 1911, 1912, 1913, 1914 og 1915 var henholdsvis 2, 5, 5, 2, 3.

Mandals kjøbmandsforening hadde ved femaarets utgang 62 medlemmer.

I 1915 begyndte forberedelserne til stiftelse av en handelsbank i Mandal, «Mandal og Oplands Privatbank», men den traadte ikke i virksomhet før i begyndelsen av 1916. Byens eneste bank ved utgangen av aaret 1915 var Mandals Sparebank. Angaaende denne hitsættes følgende tabel:

(Se tabel side 36.)

Fremdeles kun et assuranceselskap, «Assuranceforeningen Fortuna», stiftet 1901. Formaal sjøforsikring av smaa fartøier. 31 december 1915 var forsikret i foreningen 33 smaa fartøier til samlet takst kr. 131 600.

Ved utgangen av aaret.	Sparebankens eget fond.	Indskyternes		Forvaltnings- kapital.
		antal.	tilgodehavende.	
	Kr.		Kr.	Kr.
1911	356 844.83	5 565	3 166 252.80	3 523 697.63
1912	365 749.75	5 373	3 449 450.31	3 815 200.06
1913	371 922.77	5 605	3 613 961.91	3 985 884.68
1914	374 120.26	5 659	3 630 956.79	4 005 320.65
1915	365 838.48	5 804	4 130 677.92	4 496 516.40

Telegrammer.

Aar.	Avsendt til		Ankommet fra		Tilsammen.
	indland.	utland.	indland.	utland.	
1911	6 505	1 530	6 505	2 777	17 317
1912	7 076	1 771	7 403	2 849	19 099
1913	7 939	1 851	8 204	2 859	20 853
1914	8 666	2 080	9 457	3 005	23 208
1915	10 164	2 130	10 743	3 938	26 975

I aarene 1911, 1912, 1913, 1914 og 1915 var de aapnede konkursers antal henholdsvis 3, 1, 0, 1, 0.

4. Skibsfart og skibsbyggeri.

Idet der henvises til hvad foran er anført om skibsfarten tilføies her:

Ved utgangen av 1910 var antallet av de her hjemmehørende dampskibe 5 med tilsammen 2 930 ton og 22 seilskibe med tilsammen 9 279 ton. Ved utgangen av 1915 hadde man 1 dampskib paa 752 ton og 7 seilskibe med samlet tonnasje 1 860 ton.

Kun paa ett skibsverft var der drift ved periodens utgang; men paa dette verft var driften øket sterkt.

Sjømandsskolen hadde i 1915 6 elever, og Mandals sjømandsforening hadde 54 medlemmer.

For sjøfolk hadde tidene ved femaarets slutning forbedret sig forsaavidt hyrerne var i sterkt stigende.

6 august 1914 blev Mandals provianteringsraad nedsat. Dette har virket til stor gagn for byen. Det er dog først efter femaarets udløb at det har faat sin største betydning.

Prisene paa brændsel og matvarer var i 1915 endnu ikke kommet op i nogen svimlende høide. For bjerkeved blev betalt 24—25 kr. pr. meterfavn, for koks kr. 2.00 pr. hl., kul kr. 4.50 pr. td., nysilt melk 18 øre pr. liter, sukker kr. 0.72 pr. kg., kaffe, raa, kr. 1.80 pr. kg., hvetemel kr. 38.00 pr. 100 kg., grovt rugmel kr. 30.00 pr. 100 kg., oksekjøt kr. 1.80 pr. kg. og flesk kr. 2.00 pr. kg., alt i detalj.

Utførselen av trælast holdt sig som vanlig i den første del av perioden. Ved krigens udbrudd avtok den. Den indenlandske omsætning tiltok derimot betydelig. Ogsaa for fiskevarers vedkommende avtok utførselen ved krigens udbrudd.

Av den torsk som fra mai maaned og utover sommeren opfiskes under det saakaldte «revfiske», avsettes en større del i Mandal, hvor den præpareres og igjen avhændes dels til utlandet, dels til indlandet — efter krigens udbrudd kun indenlands.

Dette fiske drives meget av svenske fiskere, og de fartøier som er kommet ind til Mandal med fisk har omtrent udelukkende været svenske. Disse fisker helst med line og nordmænd mest med pilk.

Ogsaa makrelfiskerne har delvis avhændet sin fangst i Mandal.

Saa vel svenske som norske fiskere faar delvis sin utrustning i Mandal.

Toldintraderne utgjorde:

For budgetaaret 1911—12.....	kr. 59 739.46
« — 1912—13.....	« 59 489.67
« — 1913—14.....	« 72 665.24
« — 1914—15.....	« 74 638.36
« — 1915—16.....	« 65 198.40

Antallet av handelsborgere var ved periodens utgang 82 mænd og 38 kvinder. Antallet av utstedte handelsbreve for aarene 1911, 1912, 1913, 1914 og 1915 var henholdsvis 2, 5, 5, 2, 3.

Mandals kjøbmandsforening hadde ved femaarets utgang 62 medlemmer.

I 1915 begyndte forberedelserne til stiftelse av en handelsbank i Mandal, «Mandal og Oplands Privatbank», men den traadte ikke i virksomhet før i begyndelsen av 1916. Byens eneste bank ved utgangen av aaret 1915 var Mandals Sparebank. Angaaende denne hitsættes følgende tabel:

(Se tabel side 36.)

Fremdeles kun et assuranceselskap, «Assuranceforeningen Fortuna», stiftet 1901. Formaal sjøforsikring av smaafartøier. 31 december 1915 var forsikret i foreningen 33 smaafartøier til samlet takst kr. 131 600.

Ved utgangen av aaret.	Sparebankens eget fond.	Indskyternes		Forvaltnings- kapital.
		antal.	tilgodehavende.	
	Kr.		Kr.	Kr.
1911	356 844.83	5 565	3 166 252.80	3 523 697.63
1912	365 749.75	5 373	3 449 450.31	3 815 200.06
1913	371 922.77	5 605	3 613 961.91	3 985 884.68
1914	374 120.26	5 659	3 630 956.79	4 005 320.65
1915	365 838.48	5 804	4 130 677.92	4 496 516.40

Telegrammer.

Aar.	Avsendt til		Ankommet fra		Tilsammen.
	indland.	utland.	indland.	utland.	
1911	6 505	1 530	6 505	2 777	17 317
1912	7 076	1 771	7 403	2 849	19 099
1913	7 939	1 851	8 204	2 859	20 853
1914	8 666	2 080	9 457	3 005	23 208
1915	10 164	2 130	10 743	3 938	26 975

I aarene 1911, 1912, 1913, 1914 og 1915 var de aapnede konkursers antal henholdsvis 3, 1, 0, 1, 0.

4. Skibsfart og skibsbyggeri.

Idet der henvises til hvad foran er anført om skibsfarten tilføies her:

Ved utgangen av 1910 var antallet av de her hjemmehørende dampskibe 5 med tilsammen 2 930 ton og 22 seilskibe med tilsammen 9 279 ton. Ved utgangen av 1915 hadde man 1 dampskib paa 752 ton og 7 seilskibe med samlet tonnasje 1 860 ton.

Kun paa ett skibsverft var der drift ved periodens utgang; men paa dette verft var driften øket sterkt.

Sjømandsskolen hadde i 1915 6 elever, og Mandals sjømandsforening hadde 54 medlemmer.

For sjøfolk hadde tidene ved femaarets slutning forbedret sig forsaavidt hyrerne var i sterkt stigende.

5. *Kommunale forhold og kommunehusholdningen.*

Budgettet har stillet sig saaledes:

	1911.	1912.	1ste halvaar 1913.	1913—14.	1914—15.	1915—16.
Utgift.....	103 971.66	107 979.85	56 573.13	122 466.98	129 576.59	135 751.60
Indtægt	41 121.66	43 059.85	24 873.13	43 766.98	50 626.59	55 661.60
Rest til utligning	62 850.00	64 920.00	31 700.00	78 700.00	78 950.00	80 090.00

Byens gjæld ved utgangen av forrige periode var kr. 127 500. Havnekassens andel heri var kr. 8 125.

Ved utgangen av 1915 var byens gjæld kr. 119 804.86, hvorav paa havnekassen kr. 6 562.50. Havnekassens beholdning var kr. 4 811.00.

Byens eiendom «Furulunden» med «Sjøsanden» i Halse herred er ansat til en værdi av ca. 100 000 kr.

Til belysning av skatteforholdene hitsættes følgende opgave:

	1911.	1912.	1913—14.	1914—15.	1915—16.
Antal skatydere.....	788	785	813	859	869
Formue	3 128 700.00	3 263 200.00	3 874 700.00	3 802 200.00	3 970 900.00
Antagen indtægt.. -	867 950.00	871 380.00	1 024 660.00	1 084 380.00	1 092 780.00
Skatbar do. .. -	289 800.00	295 050.00	453 507.00	471 667.00	472 202.00
Skat (formues-, indtægts- og eiendomsskat ¹)	61 912.22	64 448.60	78 571.18	78 315.75	79 924.07
Skatteprocenten for indtægtsskat	16.50	16.7 908	13.45	12.44 657	12.00
Formuesskat pro mille	2.38	2.42	2 60	2.40	2.40
Eiendomsskat pr. 1 000 kroners skattetakst.	3.00	3.00	4.00	4.00	5.00

Fattigutgiftene har for de enkelte aar været:

(Se tabel side 38.)

Folkeskolen har som før 2 bygninger og har benyttet 3 rum i middelskolens bygning.

Folkeskolens elevantal har i aarene 1911—15 været henholdsvis 537, 513, 474, 478, 446 Lærerpersonalet har som før bestaaet av 8 lærere og 8 lærerinder.

¹ Efter foretagne nedsættelser av overligningskommissionen.

Aar.	Utgift.	Refusioner.
	Kr.	Kr.
1911	25 325.74	3 691.45
1912	25 542.00	6 531.33
1913	27 058.03	4 271.62
1914	30 002.08	4 675.74
1915	31 702.81	4 835.23

Vedkommende Mandals middelskole hitsættes følgende statistiske oplysninger:

Aar.	Elevenes antal.		
	Gutter.	Piker.	Tilsammen barn.
1911—12	56	49	105
1912—13	54	53	107
1913—14	53	60	113
1914—15	52	54	106
1915—16	62	72	134

Lærerpersonalet bestod ved periodens slutning av 4 lærere, 3 lærerinder og 1 timelærer.

Mandals tegne- og aftenskole hadde i vinterkurset 1914—15 47 elever.

Kirkelige forhold. Fremdeles kun ett organisert dissentersamfund, nemlig en adventistmenighet paa nogen faa medlemmer.

Indretninger med velgjørende øiemed: Den frivillige Fattigpleie, Kvindeforeningen for Husarme, Broderbaandet, hvis formaal er at hjelpe fattige. Foreningen «Tusenfryd», hvis formaal er at yde gamle og svake hjelp. En avdeling av foreningen «Sjømænds Vel» utdeler hvert aar et ikke ubetydelig beløp. Endvidere nævnes «Foreningen til fattige Børns Beklædning» og en avdeling av Norske Kvinders Sanitetsforening, som virker her og lønner en menighetssøster.

6. Binaeringene

er ikke av nogen større økonomisk betydning. Til mange huse-hører smaa haver, hvor der foruten blomster dyrkes litt rotfrugter og grønnsaker. Smaa potetakrer findes her og der. Egentlig jordbruk eksisterer ikke. I byen er der kun nogen ganske faa husdyr. Ogsaa hønseholdet er litet. Der er for liten plads. Om sommeren fiskes litt til husbruk, og dette fiske er en god støtte for enkelte familier. Husflidsarbeide drives ikke i stor utstrækning. En husflids-

5. *Kommunale forhold og kommunehusholdningen.*

Budgettet har stillet sig saaledes:

	1911.	1912.	1ste halvaar 1913.	1913—14.	1914—15.	1915—16.
Utgift	103 971.66	107 979.85	56 573.13	122 466.98	129 576.59	135 751.60
Indtægt	41 121.66	43 059.85	24 873.13	43 766.98	50 626.59	55 661.60
Rest til utligning	62 850.00	64 920.00	31 700.00	78 700.00	78 950.00	80 090.00

Byens gjæld ved utgangen av forrige periode var kr. 127 500. Havnekassens andel heri var kr. 8 125.

Ved utgangen av 1915 var byens gjæld kr. 119 804.86, hvorav paa havnekassen kr. 6 562.50. Havnekassens beholdning var kr. 4 811.00.

Byens eiendom «Furulunden» med «Sjøsanden» i Halse herred er ansat til en værdi av ca. 100 000 kr.

Til belysning av skatteforholdene hitsættes følgende opgave:

	1911.	1912.	1913—14.	1914—15.	1915—16.
Antal skatydere.....	788	785	813	859	869
Formue	3 128 700.00	3 263 200.00	3 874 700.00	3 802 200.00	3 970 900.00
Antagen indtægt.. -	867 950.00	871 380.00	1 024 660.00	1 084 380.00	1 092 780.00
Skatbar do. .. -	289 800.00	295 050.00	453 507.00	471 667.00	472 202.00
Skat (formues-, indtægts- og eiendomsskat ¹)	61 912.22	64 448.60	78 571.18	78 315.75	79 924.07
Skatteprocenten for indtægtsskat	16.50	16.7 908	13.45	12.44 657	12.00
Formuesskat pro mille	2.38	2.42	2 60	2.40	2.40
Eiendomsskat pr. 1 000 kroners skattetakst.	3.00	3.00	4.00	4.00	5.00

Fattigutgiftene har for de enkelte aar været:

(Se tabel side 38.)

Folkeskolen har som før 2 bygninger og har benyttet 3 rum i middelskolens bygning.

Folkeskolens elevantal har i aarene 1911—15 været henholdsvis 537, 513, 474, 478, 446 Lærerpersonalet har som før bestaaet av 8 lærere og 8 lærerinder.

¹ Efter foretagne nedsættelser av overligningskommissionen.

Aar.	Utgift.	Refusioner.
	Kr.	Kr.
1911	25 325.74	3 691.45
1912	25 542.00	6 531.33
1913	27 058.03	4 271.62
1914	30 002.08	4 675.74
1915	31 702.81	4 835.23

Vedkommende Mandals middelskole hitsættes følgende statistiske oplysninger:

Aar.	Elevenes antal.		
	Gutter.	Piker.	Tilsammen barn.
1911—12	56	49	105
1912—13	54	53	107
1913—14	53	60	113
1914—15	52	54	106
1915—16	62	72	134

Lærerpersonalet bestod ved periodens slutning av 4 lærere, 3 lærerinder og 1 timelærer.

Mandals tegne- og aftenskole hadde i vinterkurset 1914—15 47 elever.

Kirkelige forhold. Fremdeles kun ett organisert dissentersamfund, nemlig en adventistmenighet paa nogen faa medlemmer.

Indretninger med velgjørende øiemed: Den frivillige Fattigpleie, Kvindeforeningen for Husarme, Broderbaandet, hvis formaal er at hjelpe fattige. Foreningen «Tusenfryd», hvis formaal er at yde gamle og svake hjelp. En avdeling av foreningen «Sjømænds Vel» utdeler hvert aar et ikke ubetydelig beløp. Endvidere nævnes «Foreningen til fattige Børns Beklædning» og en avdeling av Norske Kvinders Sanitetsforening, som virker her og lønner en menighetssøster.

6. Binæringene

er ikke av nogen større økonomisk betydning. Til mange huse hører smaa haver, hvor der foruten blomster dyrkes litt rotfrugter og grønsaker. Smaa potetakrer findes her og der. Egentlig jordbruk eksisterer ikke. I byen er der kun nogen ganske faa husdyr. Ogsaa hønseholdet er litet. Der er for liten plads. Om sommeren fiskes litt til husbruk, og dette fiske er en god støtte for enkelte familier. Husflidsarbeide drives ikke i stor utstrækning. En husflids-

forening har hjulpet til for at faa gutter oplært til at lappe sko, og det har gaat nogenlunde bra, men et forsøk med opplæring i kurvfløtning og snekkerarbeide vandt liten tilslutning. I byen findes nogen faa meget dygtige træskjærere, som driver med utskjæring nærmest som profession. Men der arbeides ellers ikke meget i dette fag. Av kvindelig industri kan nævnes teppevævning. Interessen herfor er i tiltagende.

7. Arbeiderforholdene

har i hele perioden været gode. Ingen arbeidsledighet har der været, og arbeidslønnen, som i Mandal har været lav, har steget jevnt. Arbeidernes antal i Mandal har ikke været stort, men er ved periodens slutning øket noget.

8. Tilstanden i almindelighet.

Byen har mange betingelser for utvikling og virksomhet, og ved femaarets slutning kan fremgang i enkelte henseender paavises. Industrien holder paa at gjøre sit indtog, og bedrifter har været startet med godt resultat. At man har gaat igang med oprettelse av en privatbank er ogsaa tegn paa at forretningslivet er i vekst. Det har været uheldig at byen ikke har hat nogen handelsbank. En sparebank er altfor meget bundet i sine dispositioner til at den kan yde forretningsstanden og foretagsomheten den fornødne støtte.

Naar byens grænser blir utvidet, hvilket man haaber vil ske om ikke lang tid, saa der kan bli plads til bebyggelse saavel for beboelse som for industri og forretninger, kan man temmelig sikkert gaa ut fra at byen vil skyte en rask vekst. At man er sikret elektrisk kraft i tilstrækkelig mængde vil i denne henseende ha sin betydning. Det er ogsaa meningen i forbindelse med byutvidelse, hvormed der arbeides, at søke at faa bedre forbindelse med sjøen — bedre havne- og bryggeforhold.

Og saa endelig kommunikationene. Der er skrevet og talt meget om disse. Men hvis det bare kunde hjelpe noget, kan der ikke tales og skrives nok. Saalænge der ikke sker nogen forbedring med disse, vil utviklingen i enhver henseende hemmes i ganske betydelig grad. Der tænkes kun paa forholdene i normale tider.

Det er mulig at erhvervsgrener som synes at ligge noksaa nær ikke er tilstrækkelig utnyttet. Jeg skal nævne fiskeribedriften.

Det er faa mandalitere som driver med fiskeri som bedrift. En forandring heri vilde være meget ønskelig. Det skorter antagelig paa erfaring og kyndighet i fangstmaaten. Som eksempel kan nævnes at det er meget sjelden at nogen Mandals-skøite deltar i revfisket. Deltagelse i makrelfisket og sildefisket har vistnok været litt bedre.

Den forholdsvis store utvandring ned gjennom aarene antages at ha bidrat sit til at mulighetene ikke er blitt utnyttet.

Omsætningen av faste eiendomme har i periodens løp været liten. Prisene har holdt sig paa samme nivåa indtil 1915, da de steg litt. Paa samme tid var der ogsaa litt prisstigning i husleien. Beboelsesleilighetene blev mere eftertragtet, men egentlig husmangel var her ikke, skjønt det husrum byen raar over var helt optat.

Ingen ildebrande har indtruffet.

Mandals Telefonselskap, som har været i privat eie, har 178 abonnenter i byen og 93 i byens omegn.

Ret til salg og utskjænkning av øl har kun Mandals Ølsamlag.

En gammel ret til salg av vin eksisterer fremdeles og benyttes.

Ædruelighetstilstanden har været nogenlunde bra.

Sundhetstilstanden har været god. Ingen større epidemisk sygdom har forekommet. I 1913 var her en begyndende difteritepidemi, men den blev stanset før den fik nogen større utbredelse.

Mandals magistrat, 4 mai 1917.

Gabriel Norheim.

Beretning

om ladestedet Farsunds økonomiske tilstand i femaaret 1911—1915.

1. Folkemængden utgjorde ved utgangen av 1910 1513 og ved utgangen av 1915 det samme.
2. Industri: I ladestedet drives en fabrikk for hermetisk nedlægning av fiskevarer samt et elektricitetsverk til belysning og enkeltvis småindustri, en barkemølle.
3. a) Handel: Ved utgangen av 1915 var der 70 handelsberettigede samt et par frihandlere og frihandelsforretninger.
b) Av banker fandtes 2, nemlig Farsund Sparebank og a/s Farsund Privatbank.
c) Der er i byen hjemmehørende et assuranceselskap, nemlig: «Farsund og Omegns Sjømandsforenings Assuranceindretning».

forening har hjulpet til for at faa gutter oplært til at lappe sko, og det har gaat nogenlunde bra, men et forsøk med opplæring i kurvfløtning og snekkerarbeide vandt liten tilslutning. I byen findes nogen faa meget dygtige træskjærere, som driver med utskjæring nærmest som profession. Men der arbeides ellers ikke meget i dette fag. Av kvindelig industri kan nævnes teppevævning. Interessen herfor er i tiltagende.

7. Arbeiderforholdene

har i hele perioden været gode. Ingen arbeidsledighet har der været, og arbeidslønnen, som i Mandal har været lav, har steget jevnt. Arbeidernes antal i Mandal har ikke været stort, men er ved periodens slutning øket noget.

8. Tilstanden i almindelighet.

Byen har mange betingelser for utvikling og virksomhet, og ved femaarets slutning kan fremgang i enkelte henseender paavises. Industrien holder paa at gjøre sit indtog, og bedrifter har været startet med godt resultat. At man har gaat igang med opprettelse av en privatbank er ogsaa tegn paa at forretningslivet er i vekst. Det har været uheldig at byen ikke har hat nogen handelsbank. En sparebank er altfor meget bundet i sine dispositioner til at den kan yde forretningsstanden og foretagsomheten den fornødne støtte.

Naar byens grænser blir utvidet, hvilket man haaber vil ske om ikke lang tid, saa der kan bli plads til bebyggelse saavel for beboelse som for industri og forretninger, kan man temmelig sikkert gaa ut fra at byen vil skyte en rask vekst. At man er sikret elektrisk kraft i tilstrækkelig mængde vil i denne henseende ha sin betydning. Det er ogsaa meningen i forbindelse med byutvidelse, hvormed der arbeides, at søke at faa bedre forbindelse med sjøen — bedre havne- og bryggeforhold.

Og saa endelig kommunikationene. Der er skrevet og talt meget om disse. Men hvis det bare kunde hjelpe noget, kan der ikke tales og skrives nok. Saalænge der ikke sker nogen forbedring med disse, vil utviklingen i enhver henseende hemmes i ganske betydelig grad. Der tænkes kun paa forholdene i normale tider.

Det er mulig at erhvervsgrener som synes at ligge noksaa nær ikke er tilstrækkelig utnyttet. Jeg skal nævne fiskeribedriften.

Det er faa mandalitere som driver med fiskeri som bedrift. En forandring heri vilde være meget ønskelig. Det skorter antagelig paa erfaring og kyndighet i fangstmaaten. Som eksempel kan nævnes at det er meget sjelden at nogen Mandals-skøite deltar i revfisket. Deltagelse i makrelfisket og sildefisket har vistnok været litt bedre.

Den forholdsvis store utvandring ned gjennom aarene antages at ha bidratt til at mulighetene ikke er blitt utnyttet.

Omsætningen av faste eiendomme har i periodens løp været liten. Prisene har holdt sig paa samme nivåa indtil 1915, da de steg litt. Paa samme tid var der ogsaa litt prisstigning i husleien. Beboelsesleilighetene blev mere eftertraktet, men egentlig husmangel var her ikke, skjønt det husrum byen raar over var helt optatt.

Ingen ildebrande har indtruffet.

Mandals Telefonselskap, som har været i privat eie, har 178 abonnenter i byen og 93 i byens omegn.

Ret til salg og utskjænkning av øl har kun Mandals Ølsamlag.

En gammel ret til salg av vin eksisterer fremdeles og benyttes.

Ædruelighetstilstanden har været nogenlunde bra.

Sundhetstilstanden har været god. Ingen større epidemisk sykdom har forekommet. I 1913 var her en begyndende difteritepidemi, men den blev stanset førend den fikk nogen større utbredelse.

Mandals magistrat, 4 mai 1917.

Gabriel Norheim.

Beretning

om ladestedet Farsunds økonomiske tilstand i femaaret 1911—1915.

1. Folkemængden utgjorde ved utgangen av 1910 1513 og ved utgangen av 1915 det samme.
2. Industri: I ladestedet drives en fabrikk for hermetisk nedlægning av fiskevarer samt et elektricitetsverk til belysning og enkeltvis smaaindustri, en barkemølle.
3. a) Handel: Ved utgangen av 1915 var der 70 handelsberettigede samt et par frihandlere og frihandelsforretninger.
b) Av banker fandtes 2, nemlig Farsund Sparebank og a/s Farsund Privatbank.
c) Der er i byen hjemmehørende et assuranceselskap, nemlig: «Farsund og Omegns Sjømandsforenings Assuranceindretning».

- Nr. 71. Sinnssykeasylenes virksomhet 1919. (*Hospices d'aliénés.*)
- 72. Folkemengdens bevegelse 1919. (*Mouvement de la population.*)
- 73. De spedalske i Norge 1916—1920. (*Rapport sur les lépreux en Norvège pour les années 1916—1920.*)
- 74. Skiftevesenet 1920. Overformynderiene 1919 og 1920. (*Successions, faillites et biens pupillaires.*)
- 75. Sjømannsforsikringen 1920. Fiskerforsikringen 1921 ($1\frac{1}{2}$ — $3\frac{1}{2}$). (*Assurances contre les accidents des marins. Assurances contre les accidents des marins pêcheurs.*)
- 76. Folketellingen i Norge 1 desember 1920. III. Folkemengden fordelt etter kjønn, alder og ekteskapelig stilling. (*Recensement du 1er décembre 1920. III. Population répartie par le sexe, l'âge et l'état civil.*)
- 77. Forsømte barn 1918, 1919 og 1920. (*Traitements des enfants moralement abandonnés.*)
- 78. Kommunevalgene 1922. (*Élections en 1922 pour les conseils communaux et municipaux.*)
- 79. Fængselsstyrelsens årbok 1919. (*Annuaire de l'Administration générale des prisons 1919.*)
- 80. Norges jernbaner 1921—22. (*Chemins de fer norvégiens.*)
- 81. Folketellingen i Norge 1 desember 1920. IV. Folkemengden fordelt efter fødested. — Finner og kvener. — Andre lands statsborgere. — Norsk-Amerikanere. (*Recensement du 1er décembre 1920. IV. Population répartie par le lieu de naissance. — Lapons et quaines. — Sujets étrangers. — Norvégo-Américains.*)
- 82. Lønninger 1922. (*Gages et salaires.*)
- 83. Ulykkesforsikringen 1920. (*Assurances contre les accidents du travail.*)
- 84. Norges kommunale finanser 1919/20. (*Finances des communes.*)
- 85. Kriminalstatistikk og Kriminell Rettspleie 1919 og 1920. (*Criminalité et Justice criminelle.*)
- 86. Forsikringsselskaper 1921. (*Sociétés d'assurances.*)
- 87. Norges postvesen 1922. (*Statistique postale.*)
- 88. Sinnssykeasylenes virksomhet 1920. (*Hospices d'aliénés.*)
- 89. De faste eiendommer 1916—1920. (*Propriétés foncières rurales.*)
- 90. Veterinærvesenet og kjøttkontrollen 1921. (*Le service vétérinaire et l'inspection de la viande.*)
- 91. Industristatistikk 1921. (*Statistique industrielle.*)
- 92. Folkemengdens bevegelse 1920. (*Mouvement de la population.*)
- 93. Norges skibsfart 1922. (*Navigation.*)
- 94. Sykeforsikringen 1922. (*Assurance-maladie.*)
- 95. Norges bergverksdrift 1922. (*Mines et usines.*)
- 96. Folketellingen i Norge 1 desember 1920. V. Blinde, døvstumme, åndssvake sinnssyke og vanføre. (*Recensement du 1er décembre 1920. V. Aveugles, sourds muets, idiots, aliénés et estropiés.*)
- 97. Folketellingen i Norge 1 desember 1920. VI. Barnetallet i norske ekteskap (*Census of 1st December 1920. VI. Fertility of Marriages.*)
- 98. Folketellingen i Norge 1 desember 1920. VII. Boligstatistikk. — Byer. (*Recensement du 1er décembre 1920. VII. Statistique d'habitation. — Villes.*)
- 99. Private aktiebanker 1922. (*Banques privées par actions.*)
- 100. Skolevesenets tilstand 1918. (*Instruction publique.*)
- 101. Rekruttering 1921. (*Recrutement.*)
- 102. Norges telegrafvesen 1921/22. (*Télégraphes et téléphones de l'État.*)
- 103. Folketellingen i Norge 1 desember 1920. IX. Folkemengden fordelt efter livs stilling. — Riket. — Bygder. — Byer. (*Recensement du 1er décembre 1920. IX. Population répartie par profession. — Royaume. — Districts ruraux. — Villes.*)
- 104. Arbeidstiden i handels- og kontorvirksomheter i 1918. (*Employés de commerce et de bureaux. Durée du travail en 1918.*)
- 105. Tarifføvereenskomster og arbeidskonflikter i Norge 1922. (*Les conventions collectives et les conflits du travail en Norvège en 1922.*)
- 106. Norges handel 1922. (*Commerce.*)

Trykt 1923 (forts. suite):

- Nr. 107. Norges kommunale finanser 1920/21. (*Finances des communes.*)
— 108. Sundhetstilstanden og medisinalforholdene 1919. (*Rapport sur l'état sanitaire et médical.*)
— 109. Norges sparebanker 1922. (*Caisses d'épargne.*)

Trykt 1924:

- Nr. 110. Fængselsstyrelsens årbok 1920. (*Annuaire de l'Administration générale des prisons 1920.*)
— 111. Folketellingen i Norge 1 desember 1920. X. Folkemengden fordelt efter livs-
stilling, alder og ekteskabelig stilling. (*Recensement du 1er décembre 1920. X. Population répartie par profession, par âge et par état civil.*)
— 112. Norges Brandkasse 1918—1922. (*Statistique de l'office national d'assurance contre l'incendie pour les années 1918 à 1922.*)
— 113. Beretninger om amtene økonomiske tilstand 1911—1915. I. og II. (*Rapports des préfets sur l'état économique et social des préfectures.*)

Det Statistiske Centralbyrå har dessuten bl. a. utgitt følgende verker:

- Statistisk Årbok for kongeriket Norge. Senest utkommet: 42de årgang 1922.
Kristiania 1923. (*Annuaire statistique de la Norvège.*)
Statistiske Meddelelser. Senest utkommet: 41de bind 1923. Kristiania 1923.
(*Bulletin mensuel du Bureau Central de Statistique.*)
Månedsopgaver over vareomsætningen med utlandet 1923. Ellevte bind. Kristiania 1924.
(*Bulletin mensuel du commerce extérieur en 1923. Onzième année.*)
Fortegnelse over Norges Offisielle Statistikk m. v. 1828—31 desember 1920. Kristiania.
1889, 1913 og 1922. (*Catalogue de la Statistique officielle.*)
Statistiske Oversigter 1914. Kristiania 1914. (*Résumé rétrospectif 1914.*)

Samtlige verker er til salgs hos H. Aschehoug & Co., Kristiania.

Av «Norges handel», årgangene 1911, 1912, 1913 og 1915, er byråets beholdning meget knapp, hvorfor man vilde være takknemlig for å få overlatt eksemplarer av disse årganger.

22 februar 1924.